-

ГЫЦ АСПА

# А И Қ Ә Г Ә Ы Ғ Р А Қ Ә А

Ароман

# АКТӘИ АХӘҬА

1

Ашоура ахеыра ианаманакуаз аамҭа иҭагылан. Аены Амра лхыцхьан азы, аҳауа ускатәи ишзамызт. Зиза, лысаби длыманы, дызҭатәаз амашьына иаартыз ахышәқәа иркылкьоз аҵшабжьас иаҳагьы аҵсгарҭа лнатон. Лгәы ҟазцашаз ҭагылазаашьан, ишылҭахыз аҳауа лалгаҩалгартә. Урҭқәа зегьы Зиза илныруамызт. Уажәыцәкьа ҩнытҟала дтынчзамызт, убри акәын хьаас илымаз. Лыцстазаара хыла-гәыла еилан, лыбзазашьа аҿаҵсахуан, лхаҭа уи шымҩақәылцаз зынзак дзазхәыцзомызт. Шьҭа иҟаларыз заҵәык лгәы иааҵхалон, уигьы лыхшыҩ лзазышьҭуамызт. Дтыгга амашьына дҭатәан. Дызлатәаз ракәзар – ана-ара аныҟәцаҩ даанырккылон, илбаауан, иҭалон. Урҭ азәы лыбла дыхгыломызт. Амашьына Амраҭашәарантә Амрагыларахь амҩа ианын, Амра ашьтахь арыҧарахьтәи аган иақәшуан. Лара арымарахьтәи аган шыҟаз дҭатәан азы, уи лцырхагамызт. Даеа цсеивгарҭак абар иахьыҟаз. Уигьы лныруамызт, лыҩныцка деилазыршуаз лдәахьтәи ныррақәа лхадырштуан. Лыбзазара аилаҵаҭара зынзак дарҩашьан, ирыҩшьыгаха илыҧран. Лшьамхы иқәтәаз лҵа заҵәык дылгәыдыргәгәала даанылкылон, лцстазаара шынеибакәыз иара ила маҵара иҭәызшәа. Леиуан, иан дзеицшраз заҟа ҧҳәала еиликаауази уҳәартә, ҿитуамызт, дыҳәцымцуамызт, иарбан аказы длызцаауамызт, акы даҳәомызт. Зеицш ҟамлацыз алеишәа далаҟаз цьыршьарын хәыҷ дызмазамыз егьырҭ апасаҵьыр. Абжьаацны дзакәытә хәыҷы ҭарыз, еилкьаз рбахьазма, ма зыбла ааихмырсыҧзакәа, заҧхьаҟа иҵшуаз ауаҩ маҷ.

– Абра шәаангыла! – амҩан агәарбжьарақәа руак дазааигәахонаҵ, лара бжьы ҭынчла аныҟәцаҩ наиқәҫылтит.

Амшьына ааникылааза, лара дзымгылеит, лхәыҷы дшылкыз дарзазар, иҭатәаз днаргәыдҳалон азы. Нас, ҭынч аныҟәцаҩ данизааигәаха, заа илырхиахьаз лцарақәа наилҭан, лчамадан ашьтахь иҭыганы илиҭарц, диҳәеит. Лара длалбаан днаидгылааза, иара ахьышәтҳәа длалбаацан, маҭәала еивцацахыз лчамадан рххо илалбааиган, зымҩа днахан инаиргылеит. Ахәыҷы иматәа зтаз даеа шәыра бзиак лхаҭа илыбаалгахьан. Лхәыҷы ишьапы дшыҟәгылазгьы, имахцә мкзакәа, имала макьана амҩа дузанцомызт. Лхаҭа маха-шьахала иҭәгәаз, иҳаракыз азә лакәын, мцхәы дыттәаахартә лееиулыжьуамызт акәымзар. Иахьцалак ахәыҷы, ашәыра уҳәа, излалырххарыз изымдыруа, аҵәыс цшза лаццшыла дааимидан, лхы даццшәыман игәахәын, днаваҵәины имашьына дынҭалан, аҩнынза дигарц дымҩахыцырц диҳәар ацкыс иҳәозшәа, дыҩтакка дцеит.

ЛеидараҚәеи лареи анааизынха, илурыз дақәымшәозшәа, азныказ даатгылеит. Лысаби имахцәы аанылкылан, лартмак аашьтылхит. Ладеи-ҩадеи амашьынақәа ыкәхысаауан, имачымкәан аҵҳәыс амҩа ааҩцәара дахьыргзарц згәы иташәодаз. Илцырхагахарц еицлабуаз зцьумшьарыз. Аибашьра ашьтахь лара дхәычын, илгәалашәон – машьына шамахамзар амҩаду ианубаалозма. Шьапыла амҩа ианын. Ахара ицоз саатла амҩа иангылан, иудыруази машьынак шцаакылымшәарыз ҳәа. Иаацәырццлак ишьтихуаз цьушьарын. Абарҭ ашыкәскәа ирылагзаны абасҡатәи машьына злаархәаз лзеилкаауамызт. Абжеиҳаразак усурҭа рымазамызт. Иарбан усзаалак, уалафахәы бзиак акәын ззуҳәашаз, амашьына злааухәашаз ацара узалхуамызт. Ирлас амҩа еихылцәарц, лхәычы лызнапыкала даашьтылхит, егьи ала – лартмак. Еимкьарстак анлоу, днымҩахыцын, амҩаду иазааигәамкәа, агәарбжьара шыҟаз лартмак налыргылан, ахәыҷы днықәлыртәеит.

–Ара утәаз! Бзиоу? – изамҩа днагәзит, иалҳәоз дацныкәарц. – Сара ачамадан ирлас иаазгоит. Иуаҳау?

–Аа!.. – иақәшаҳаҭыз иццира иман.

– Сааиааза цьара уцар ҟалазом, – даеа знык игәы иеанылцеит. – Утәаз! Уаҳама?

Ари иаҟараз ахәыҷы ас иахышәарҭаз амҩаду азааигәара имала дузааныжьуазма, уаҳа цсыхәак лымамызт акәымзар. Лара, ииакьоз амашьынақәа дрызцшны дахьынзагылаз, лҵа иахь даахьаҳәын, игәы ҟалцарц лнапы ҩышьтхшәа изылкьеит. Ааимкьарстак лхы иархәаны, амҩаду агәтанза днеин, аҵәаҳәа шкәакәа днангылеит, ларыҧарахьла ишьтхысаауаз даарызцшырц. Лышьтахька деитанацшит. Лычкәын дтәан. Аҵсеивгаха анлоу, лчамадан днадгылан, лыҩнапык рыла илулак маҷк иҩышьтылхын, инаргыла-ааргыло амҩа агәтаны иналгеит. Лылацш лҵа икәылгомызт. Дҩалыцәгылар, баша ишьапы дыкәгылозма, амашьынақәа дрылкьарц иҿааихар ҳәа, лгәы тыцон. Иарбан машьыназаалак акы

лзаанҽасуамызт. Реивасра еиԥкьомызт. Арахь лхы атқыс лԥа дицәшәон. Иара цаԥ иуазшәа дҩаԥкьеит.

– Ма-а-а!.. – иан дышзеитамԥуаз аниба, иҽааихеит.

Лчамадан хьанта уа ишгылаз, дызҽыз азхәыцха лзамто, лхата ԥхьака днеихеит. Ларыгьарахь машьынак атормоз акит, ичаразит, лчамадан хнаршәтын, иаразнак иаангылеит. Уртқәа лныруамызт, амҩа иангыларԥ агьызгымхаз лыԥкәын иахь лыхшыҩ ыкамзи. Амашьына амҩа агәта ианаангыла, иашьтанеиуаз авсуан, уаҩы уаха даатгыломызт.

– Икабԥо закәи?! – аныкәцаҩ аԥхәыс ҽа длызгәышьуа иҽааихеит. – Авариа сахьтабыргыла бымбазои?

– Уаха азәы амҩа аасимтеит, – лгәы итыԥсаахьаз лылагырз налатәо, лхәыҷы дылгәыдхәхәала дгылан.

Идыршыз аиха азы ианзааршьлак, алҩа ахылзза, ишыхьшәашәахоз еиԥшԥәкьа, ахатԥ ԥшышьала дааиқәтәеит. Днахынхәын, аԥхәыс дызташәаз дтамгыларԥ иегәато, амҩаду агәтанза днеин, ачамадан хьанта данҩаха, азныказ игәы иҽанзамкәа иагьизышьтымхызт, инаимпыцыҩрит. Ари закәызеи аанарго, ихы ааирцысын, иаашьтихын, амҩа бжара ааихԥәаны, лара дахьгылаз инаиргылан, днахынхәит. Лара «даараза итабуп!» ҳәа наиқәҽылт, «бызхатабуазеи» аанарго, инапы ҩышьтихын, имашьына дазнеин, дынталеит. Иваԥцакуаз амашьына рыгәта дналагылан, Амрата шәара мҩа дналазит.

– Леиуан, сышԥоушьуаз! – лхәыҷы изамҩа днагәзын, ҳамтакы дылгәыдыргәгәала дылкын, лыцсеивгашьа атыцаҽ анеира дахьзааныа.

Лартмак деитанықәлыртәан, еиԥасуаз лшьамхы рԥсы длыршьарԥ, ачамадан лхата днықәтәеит. Азгаб ныржа дзықәтәаз еиԥалыркәыҽырц ҳәагьы дшәазомызт, убасҟатәи еивԥацах матәа рацәала еиԥачаԥан. Ахатагьы гәгәак акәын. Агәарбжьара дахьыҩкыдлоз акыр иҩадаран. Леидара ас дзаԥаломызт. Нас иашартан, уаагьы арт еицылзырххарымызт. Лабраа рынхарта уҟатәи ихарамызт, аха ицатәымзи. Лмобильник ааԥәырылган, илызхашаз ԥара тазамызт, нак иналԥәахит. Уаагьы деиқәымшәеит. Илдыруаз ԥьоукы машьынала иаабжьалозар ҳәа, дааԥшит. Даҽа мҩак лымазамызт. Ма лчамадан ара иааныжьны, лԥа дылгәыдкыла, маҷкгьы днышьтаргыла дырныкәо, лшәыра лартмак зны илгарԥ иаақәылкит. Нас ма лаб лчамаданаз длыбаарын, аҩны дыказар. Уи амшын шыказ аргылараҽ аус иуан, макьана дымхынхәыԥзар алымшози. Ма лашьа еиԥбы даалгарын, еиԥҩаргарын. Зны дагьыҩеихеит, даназхәыцх – лчамадан ԥьоукы илԥәыргар рылшон. Аҭыч-қәычра маҷызма. Аԥыхәтәанқәа урткәа акыр ихеын, аха ирмарианы ирбаз заанрыжьрызи. Ус ааигәа ахәыҷы ималаныкәа нхәыцаргыланы, даашьтылхын, лҩызак длызнеит. Маҷк еиԥәажәеит, аҽакит. Данаахынхә, амаланыкәа аукахызу. Убри амшалагьы ланхәа длацәҳаит. Зымшала лхатԥ иҩны дыҩныцыз анхәа. Дааԥшырԥ иақәылкит. Амҩа ианыз машьынак шԥамҩахымцрыз. Ара дшыказ Амра мташәандаз аалгәахәхьан, илымбацыз «Мерседес» ҽыцххаразак аабжьалан, лаԥхьаԥәкьа иаатгылеит. Асаркьа хәашьымзи, итатәаз дшылымбоз, даатыцит лаб иашьа Рашьыт. Даныҩеихаԥгыла, лылахь днагәзит. Ахәыҷы даалымихын, дааигәыдикылеит.

– Аҩнра бдәылтызшәа, ара бышԥагылоуи? – лыԥгьа иарҳәахьазшәа, иаалыеԥникылеит. – Аҩныка бԥома?

Уамак дшақәшәаз усгьы лыԥшра иунарбон, лыблагә цәаакын, лара дцышәырччозшәа дшаҽызгьы. Заа амцхә дтимԥаарԥ, ахәыҷы амашьына дынтаиртәан, леидарақәа аидара тыԥ интеиԥеит. Иара дынталааныа, лара лтыԥ ылылххьан деиԥалмырхарԥ. Лаб иашьа дшеиԥбызгьы, аҩндураа дырҽыԥны, анхара иеазикхьан. Иаагарта иаха итбаан. Ақалақь аҽы аҩны иргылеит. Ичкәын заԥә дизԥшын, уи бзиа изҳауан азы, изиурыз издыруамызт. Рашьыт мчыбжьык зны аҩндуаа дыртаауан. Ирыгыз-ирыбзаз ыказамызт, аха ишыказ ааилимкаар изычҳауамызт. Иашьеиҳабы Шагә, Зиза лаб, ихата аусурта бзиа инапы алакын, адгьыл замана аҩны иатақын, аха аитбы убас иуаҩышьан, дцо-даауа дызлыцыз аҩната зеиԥшраз имбар-имаҳар дарчмазаҩхарызшәа. Знык аҩнду иаҽыцырԥ игәакуаз, иахьдәылцыз рхьаамкәа, зыԥстазаара мҩасуаз ԥьоукы дырҩызазамызт. Иашьа иԥха деиқәшәазамкәа амҩа дшаныз гәеитахьан, илыхьыз еиликаарԥ длызпаазомызт. Изеилымкаар ҳәа дшәозма, аҩны изнеир, усгьы аҳәсақәа лара дыхтаркуан.

Агәашә азааигәара абаҳча итагылаз аԥлақәа рышәшьыр амҩахь иҟан. Ааида инадырххыланы, амашьына наиргылан, Зиза лхәыҷы даалымихын, даатигеит. Аҩныка длеирԥ налабжьеиган, ихата леидарақәа дрыцалан, иманы агәарԥ дынталеит. Зиза лан Ардеи уи лаҳшьаԥҳа Арзынеи аадәылибаган, аԥсшәа лаҳәаны, лхәыҷы даалымырхит. Иналыҽцәажәарԥ ишеибаргәакуазгьы, ачамадани артмаки абарԥа иназыргылаз Рашьыт иаақәгьежьымтаз инаихьзан, аԥсшәа иарҳәеит. Арда мыцхәы ҳатыр зқәылтоз лабхәында еиԥбы есымша дылзааиларгьы, даагәыдкылан аԥсшәа иалҳәон. Гәылак дааины

дырцырхагахар зҭахымыз аҵшәма цҳәыси лаҳәшьаҵҳаи аѡныӄа инеихеит, Рашьыҭ аҵхьа днадыргылан. Урҭ дрышьҭан Зиза. Илеибартәаҟәеит Арда лыда. Арзына ахәыҷы лшьамхы дныҟәлыртәеит. Аҵшәма цҳәыс лакәын зегь раҵкыс еилауаҭыруаз, лыцҳа ҿыц дзыниаз лаҳарц дазгәаӄуан, аишәа дахьнадгылаз.

– Уажәы ишәзеиламгзахи? – акыр згәы бзиамз ан лцҳа лаашьа деиҵанаргыломызт.

– Иеимаҳкыц, – Зиза, маҷк дҭынчза даатәар шылҭахызгьы, лан дызлызҵааз аҭак ӄалымҵар, дабанзаиашахоз.

– Аҵсгаха аалышәҭеи! – нарабжьеигеит Рашьыҭ, збжьи зылаҭырзи еилаҵәарц агьызгымыз дахьлыхәаҵшуаз.

– Аеи, нан, быцсы аашьа! – лҳәеит Арда, акы аақәлыргыларц, акҿаѡрахьы днахынҳәит.

– Арда! – Рашьыҭ уи налықәҿиҭит. – Иарбанзаалак ҿаҵак сзыфазом, акы беазыбымкын! Шәшыӄоу еилыскаарц, сааит, иаарласны сусураҿ сыӄазароуп. Зиза даагәаҭа! – уи ак лҭахызар илыҭа акәын уи ииҳәаҵәӄьаз.

– Каҳуак сара ишәсыржәып! – Зиза дѡагылеит. – Нан, баргьы баатәеи!

– Аи, сара мыжда, саатәо-егьиуа… – Арда, мчыла лылаҭырз нкыло, Арзына лзааигәа даатәан, уи ахәыҷы даалымылхын, лшьамхы даақәыртәаны, длыгәзит. – Ҳабла цқьа уабома! – уи зылҳәоз Леиуан иакәын. – Уаҳа иамуа, иӄалазеи, сукәахшеит.

– Ишыдыдуа қәа ауам, Ардахеит, – уи дирҭынчырц, Рашьыҭ ихаҭа дҭынчын. – Ак ӄалақәоит, аха аамҭа зегь ахәшәтәуеит.

– Усгьы ак ҳабла иабандаз, аха иабаӄоу… Напхыцла аҳаскьын ыҵхуа, хәыҷқәак ҳаазеит, арахь хәыҷы дызмаазаз ракәызшәа, ҵьоукы ирыднагалеит, Рашьыҭ, уанаҵьалбеит.

– Абзиара ду икажьу дара рзын изыӄамлеи? – ҵьоук реимак-реиҿак Арзына иҵьалшьон, цхьаӄа лара дзықәшәарыз лзымдыруа.

– Зегь учҳарын, ланхәа лоуп акәымзар, – Арда инацылҵеит. – Анхәа ҳәа уамак длымоуп. Уажәраанза лара дызду дызлеичҳауа сыздыруам. Дҭынчцәоуп, бымбои. Ихәда дықәтәоуп. Иара лылаҿиҭзом, уи ауп иҵьасшьо.

Акаҳуа чанахқәа лыма, Зиза даарылалан, акака зегьы инадлыркит. Аҵыхәтәантәи лхала иаашьҭылхын, днатәаанза лца, иҿы ҭыцшша дырмыхәаҵшларц, конфетак наилыркит. Акаҳуа шы днаҿыхәо дтәан лара. Егьырҭ цшын, ҵьара ак лхала қәымчрада ицәырылгозар ҳәа. Лара ҿылҭуамызт. Леиуан дҿырҳасуан. Аены, шьыбжьон ишьҭаҵаха лмазакәа, амѡа дықәлеит. Иара дкарахан, уаҳа назлоу дарбанушь ҳәа, ианду лшьамхы дшантәалаз, ихы нлыдиҵан, дынҭахәхәа дыцәеит. Уи ишьҭхра анду дацәшәон, лтәашьала илылымшаргьы здыруадаз. Зиза дѡагылан, лца лан даалымылхын, данызҭабыз дахьышьҭалоз дналган, дшеилаҳәаз днықәлыриеит. Данаахынҳә, Арзына акҿаѡра дыкҿан, акаҳуа зларжәыз зәзәо. Ус анылмоу, днатәеит.

– Зынзак бааит ҳәа бгәы иҭабкыма? – Арзына данаакҿыц днатәеит.

– Зынзак ҳәа сгәы иҭоуп.

– Дамытра билҵит ҳәа бгәы иҭабкыма? – Арзына лакәын дҭызҵаауаз.

– Уи сыздыруам, – Зиза дыбжьажьон. – Иареи сареи акгьы еибаҳамҳәеит. Сышдәылҵыз издырзом.

– Иара дабаӄаз? – ан лакәын иҵаауаз.

– Сыздырзом. Ашьыжь дындәылҵын, дымхынҳәзацызт.

– Ус иуам, ҳәыс имам, – Арда лгәы назомызт. – Иахьиҭахыу дындәылҵуеит, иахьиҭахыу даадәылҵуеит. Ас ианбанза?

– Аѡны бдәылҵит, излабҳәаз ала, – Зиза илҭагылазаашьаз Арзына цқьа илдыруазарц лҭахын. – Арахь бхаҵа билҵу билымҵу цқьа ибыздырзом. Ишцеилкаатәу?

– Сыздыруам ишеилкаатәу, – Зиза лыжәѡахырқәа аалырҵасит, ишылзеилымкааҵәӄьоз инаҵшьуа.

– Нас бара бхаҭа уи бышцазыӄоу? – Арзына ари дылӄәаҵуамызт.

– Иара дманшәаландаз, иҳабаргызи, – ан даақәыцсычҳаит. – Ажәрада уск ыӄоуп ҳәа дыӄазамеи.

– Иамҳәакәа лареи сареи ҳаицәажәеит, – лҳәеит Зиза. – Убри ашьҭахь иара уа изцшышьа сымамызт. Аиашаҵәӄьа уҳәозар, иара изцшра аҭахызу ҳәа сзазхәыцуамызт.

– Макьана хазы бганы бабаиртәо, ихатә нхарҭа имамзар, – иахьцалак Арзына лан лаҳәшьаҵҳа лхы аҭыцаҿ илзаагарц дгәыҷуан.

– Зегьакоуми, мышкы зны хазы ҳцар ауми?

– Уи мышкы зны, аха иахьа…

– Сара санхәа лҽы сзаангылазом. Уи, дзеиҭшроу жәбар, ҽнак шәызлыцынхозар зымбарызи. Арахь иашьцәа даҽа ҩыцьа ыҟоуп. Иҭаацәаразам. Рҭсахы еибакуеит. Ааигәа хазы ицо ракәзам. Х-уаҭахк рымоуп. Ҳакуам.

–Убри азын банхәа быкҽацаланы блымазар?

– Сара иҟасҭараны иҟаи?

– Хазы бцар лҭахызар?

– Уи азбахә лымҳәазацт. Аха хазы сымацара слышьҭуама? Лыҷкәын иоуми хазы илыртәаша. Уахь акгьы иалаҟамеи. Ҳшыҟазаалак ҳаицынхаларын, аха лара лҟазшьа уадаҩуп, сҭсы зегь сҽалҭахьеит.

– Иахьа еимашәки?

– Аҩны азәгьы аус иузом. Сабхәа аамҭала усқәак иҭшаауеит. Убри ала ҳхы ҳазныҟәгома. Аҷкәынцәа русура – ҩыжәроуп. Ма ари дсызрылгандаз! Санхәа аусурҭа дашьҭоуп, аха изеиҭшразаалак дазыразума, мацқьа-шьацқьа маҭуразароуп. Илҭахыҭәҟьоу лызҭода! Сара азәзаҭәык аҭсшьарҭаҽ аусурҭа сымоуп. Сусура сгәаҭхоит, садминистраторуп. Суалафахәы цәгьазам. Сызлоу ауаа интеллигентцәоуп. Шьҭа мчыбжьык ҭуеит уахь сымҭыҭижьҭеи. Сдиректор сусушьа игәаҭхоит, сицәызыр иҭахзам. Сымҭыҭыр ишцаҟаиҭои? Ма усура сҭыҭроуп, ма балҭырц арзаҳал бҩыроуп ҳәа сзааицҳаит. Ахәыҷы ианду дылбарц лҭахзам.

– Дызбаша дыбзымҭшаазои?

– Ус уаҩы ааигәа дсымазам. Дсоургьы суалафахәы аҕьырак лгашт. Даҽакала иуқәшаҳаҭхода, атауар ирыхәхаз жәбоит.

– Абаҳча?

– Абаҳча қәра даҭанамкзацт. Абаҳча қәранзатәи ҭыцк макьана еиҽкаазам.

– Бабраа бырзааит, шьҭа бусура иаҭсыхәуи?

– Ахәыҷы сара дызбагәышьалап, – лҳәеит Арда.

– Бгәабзиара зеиҭшроу, ибылшару?

– Исылсыршароуп.

– Араантә Пицунда бцаны есымша аус бызуама? – Арзына илаҳауаз ҵьалшьон.

– Ахәыҷы ибароуп проблемас исымоу. Нан длызбозар, усура ацара-аара закәыхи, – амҩа ашәых иалазымҭоз Зиза лхаҽы иагьаалхаччеит.

– Базхәыц! – Арзына уи иналабжьалгеит. – Автобусқәа еиҭакны, уахь бцалароуп.

– Ишиашоу ицо-иааya амашьынақәа бжьами. Зынгьы еиҭасклап, ишцаҟасҭои.

– Амца иацәшәаны, азыршы иҭаҭалаз биҩызамхааит. Азыршы аҭҳәыс иаҳа дабылуеит ахаҭа иаасҭа.

– Иҟало аабап, – Зиза лгәы калыжьуамызт.

– Иҟалаз ҟалеит, – Рашьыҭ дҩагылеит. – Уи аҭҭәы алхра аҭахны избом. Аамҭа хәыҷык цар, банхәа дбышьҭаланы даар алшоит, ма ҵьоук бзаалышьҭуеит. Убасҟан бышныҟәаша базхәыцроуп.

– Ус еиҭш иныҟәо лакәзам, – Зиза лнапы лҟьеит, уи ақәгәыҕра иаҭсамызт азы. – Азә иҽаҭхьа лхы лалырҟәуану?!. Схаҭагьы исҭахзам. Уахь сзыхынҳәуам. Илнысчҳалахьоу жәдыруазар!

– Ҳзықәшәазеи, ҵьушьт! – Арда дқәыцсычҳауан.

– Иаабап, – Рашьыҭ излацәажәоз аахиркәшан, дындәылҭит. Аҳәсақәа ниҭдәылҭит. Иара имашьынахь дынҭыҭын, ҳаҭыр ақәҭо иаақәирҭәиин, амҩаду шыҟаз длыбжьагылеит.

Аҳәсақәа анаахынҳә ҽымҭзакәа иҩнан. Арда акҽаҩра дныкҽалт, уаххьа ҟаҭара лҽыназыҟалҭарц. Аусурамш нҭәахьан, лхаҭа дынхазаргьы, ирлас даарын. Ахәыҷы изы қашьк ҟаҭатәын. Зчамадан маҭәақәак ҭыганы еиқәҷаб еиқәызҭоз лҭҳа насыҭда лахь днаҭшлон. Уи уажәи-уажәи луаҭах дныҩналалон, лҭа дмырҽыхакәа, лыматәа рҭыц иқәылҭарц. Аилалара, аилыҭра ахьымариахаз ан лгәы ҭнашьаауан. Азҕаб лабраа дырзыхынҳәырц анақәылклак, аҭыхьа лара лтәқәа, иара итәқәа аднагалон. Иауазар еизынрыжьуан. Иамуазшәа рбар, еилыргон. Азҕаб дызтәыз, лыматәа-лҩыҭәа деидкыла, даашьҭх дыргон. Уажәы, ргәқәа ааивҭахар, хаҭеи ҭҳәыси рус рхала ирызбон. Ус акәындаз, Зиза лхалаҭәҟьа даадәылҭит, дышдәылҭыз лхаҭаҭәҟьа макьана имаҳазацызт. Ҭаск иқәымныҟәзакәа, рхы ахьымҩаҭыргоз ан илцәымҕын. Убри азакәын аҭаацәара ҽа реиласара зыҕәҕәамыз.

Зиза усгьы лгәы алаҟазамызт. Лабраа дырзааижьҭеи, аиҳаразак иааилатәаны иааицәажәазижьҭеи, маҷк лыҩныҭҟа дахьан. Леибарххара лхыцсаахьазар здыруадаз. Ус акәзаргьы, лаб иҽцәажәара лҽаҭхьа ишьҭан. Нас рыуа-рҭынха рцара-раара лзыцшын. Знык хәланы ишьҭаландаз! Шаны лусураз амҩа дықәландаз! Илыдыз аҭак зегь рҽаҭхьа анагзара

лзычҳауамызт. Уажәи-уажәи лцсы лыхәцә иԥыцагылон, лылаҭырз лзамԥаҷ илеилаҭәарц агьаалыгхомызт. Знык ианаалзымчҳаҵәкьа, луаҭах днықналан, иаарлас дыздәылымҵит, леиҵас-қьызқьызшьа лҵәахырц. Ускан лани лан лаҳәшьаҵҳаи неиҷаҵшы-ааиҷәҵшит. Икалаз еилыркааит, илҵырхагамхарц блала еибадырит. Лара данаадәылҵуаз, Арзына аесидкылара лҷазылкхьан. Арҭ рҭагылазаашьа злаказ ала, ауха даанхар цәгьазамызт, аха лара зҕаб кәыҕан, аҭаацәа рхала еизныжьзар, рызхара еибабарын, рызхара еибырҳәарын ҳәа дазхәыцуан.

– Уаха баангылар стахын, – Арда лаҳәшьаҵҳа даалызхьаҵшит.

– Саргьы цәгьа избомызт, – даақәгылеит Арзына лҷырхианы. – Ашьыжь сусура сахьзароуп.

– Шааныз бымцарызи, – Зиза даацәырцит, лан лаҳәшьаҵҳа даангылар лҭахны, лаб иҷцәажәараз цхыраакос дылмоурызи.

– Ашьыжь ибзиан, аха Акәа сосиааныз, амԥа сараацсоит, аусура сцәыцәгьахоит. Еиҧъуп уаха уа сыказар. Ашьыжь ҭынч ахәыҷқәа срызнеиуеит, – агәра длыргон илҳәаз шиашаз.

– Ишыбҭахыу бзиоуп, – Арда лаҳәшьа адунеи лыцсахижьҭеи, лаҳәшьаҵҳа лгәы иатахыз заka давамларыз.

Арзына лашьа зыцсаҭа бзиахашаз раб Гагра иргылаз аԥны дықнан. Реиҳабы, Урыстәыла дшыказ, Украина днанаган, дырзымааижьҭеи иццира рхаштуан, дара изларҳәоз ала. Лара Акәа ауаҭах лыман, амузыкатә цараиуртаҷ аус луан, лҳәашьала, лхы нықәылгон, уаԥы дихьынҳаламызт.

– Макьана зегьы еилашуеит, – лҳәеит лара данынаскьаргоз. – Зегь рҭыцқәа ирыцәлоит. Зиза, бмыццакын! – икалашаз дахьалаҵәажәоз иартрысыз лан лаҳәшьаҵҳа дналылабжьеит.

– Уи шьҭа иауам, – Арда лцҳа дзеицшрахаз лымбози, даалыцгәарц иаҟәылкит.

– Шәыказ! – Арзына агәарбжьара ианыршәланы длеиуан.

– Амԥа алцха боуааит! – Арда уи иналышьталхәан, лцҳа длыман, даахынҳәит.

Амаҵурҭаҿынтә Зиза адәахьы дыцшуан. Илурыз-илҳәарыз дақәымшәозшәа, длатәеит. Лан ҽымҭзакәа акҿаԥра дықнан, лҭаацәа руаххьа ҟаҵара налыгзарц. Зиза лзы адунеи тыццшшан. Агәашә машьынак аадгылеит. Уи лаб итәын. Лашьа Баҭакәа агәашә ааиртуан. Иара ашкол далгахьан. Аҵара иҭахзамызт азы, раб атехникум дҭеицан, дигон, дааигон. Ацҳәысаагара ихы иҭан. Азин иоур, иахьагьы дааигон. Изҕаб даеазәы диццар ҳәа дшәон. Амашьына анаатаргыла, рҿаархеит. Зиза лаб днеицылан, аҵсшәа иалҳәеит, лашьеи лареи ааибагәзит.

– Шәыгәқәа бзиоу? – лаб Шагә длызцаауан, ицҳа лабраа бзиала дыртааз цьашьаны.

– Аеи, – лҳәазшәа лун, луаҭах шыказ днықналеит.

Лани лаби еицәажәон. Рбжьы шлаҳауазгьы, ирҳәоз лзеилыргомызт. Лара илхымԥаҵгашьахаз лаб дшазыказ даҙелымхан. Даалыцхьаны, илыхьыз еиликаарц, азцаарақәа лыкәицсар ҳәа дшәаны, деицасуан. Лхы лдыруеижьҭеи иааргәгәаны лгәы цәимкьацызт, уажәы дызташәаз даеа усын умҳәозар. Уажәы-уашьҭан ишьапы ашәхымс ианбаахигари ҳәа дшыцшыз, шыкәсык лыцәцазшәа, лхы дақәымчуан. Лхы даиааирц, ак шьҭылхуан, ак шьҭалцон, ууанза зегь рҭыц ишыкәылцахьазгьы. Шьыбжьон ианаамҭаз илзышьтамцаз лца заҵә дҭынчза дыцәан. Шьҭа ауха ишиҭахыз иҵсы изшьарымызт, аха икалцози, ус дакәшәеит. Уажәы уртқәа-егьыртқәа хәыцырта ғәгәас илзышьтхуамызт, лаб длыцхьааныз, аамта шылгарыз лыздыруамызт. Лани лаби абасkатәи еибырҳәозы уҳәартә, еидхалаҵәеит. Даакнашылеит Баҭакәа, лгәылеанзамкәа лхы ԥышьҭылцаан, днеиҷаҵшит.

– Ибыхьи? – итаашьа зеицшшәа икан, уажәы илыхьыз еиликааузу, ддәылцны дахьааз зыхкьоз дазҙелымхазу лзеилыргомызт.

– Акгьы, – лҳәеит.

– Бшәаны быкоуп, – ацыхәтәан дзышьҭаз изеилмыргоз лхаҷы шакәыз ааҵшит. – Бдәылццәкьама? – амаҵурҭаҷ иаҳаз маҷызшәа, лара агәра илыргарц длызцаауан.

– Сдәылцит.

– Дамытра изымдырзаҵәкьои? – убри, идыруаны лара лабраа дырзаазар, акаамет дақәиршәарызшәа, ицшраз лгәаҵхомызт.

– Уи цҭәык илысхуеит ҳәа уеазумкааит? – лара лашьа дилабжьон.

– Зани зыцхәыси изрыбжьамгыло амахә ҳара дызхатәашьахеи? Дабахҭахыз!..

– Дзеицшразаалак думаҳәуп. Маҳәцас уизыказароуп.

– Маҳәцас дыказар, маҳәцас уизымныкәакәа…

– Иара акгьы ихаразам.

– Ишцеихарам?

– Иани сареи ҳзеинаалом, иара ихареи? Исҳәаз умаҳаи? Цтәык илсхуеит ҳәа уеазумкааит?

– Ҳақәшәеит, – иара днахынҳәит.

Лаб иеааитакшәа ажәгәар ашә иадгылаз ирахә дрызнеиуан. Зиза лцсы ааиқәаҳаит. Иказ-ианыз еиликаарц, иаразнак дантимцаа, уи шлыхгаз дақәгәыцуан. Ирахә ахьынзеилиргоз, иаалыркьаны иаҳаз ахыцеыга итцегь ихыцсаарын. Инапы злакыз игәалакаазамкәа, иара тынч арахә дрылан. Цьабаамзар ак имбазацызт, Зиза лаб дрыцҳалшьон. Ашьыжь, даныѽагылалак инаркны, ирахә еилиргон. Убас ахәымехан. Убарт ирыбжьанакыз амш иусураҽ дыкан. Иѽызцәеи иареи аргыларатә бригада бзиак еиеыркаахьан. Ихы-ицсы убри иазкын. Иагьылтшәадамызт. Ҭаацәарак тышәынтәаланы излеибоз убра ирҳауан. Уи адагьы, сабшеи меышеи баша ирзуамызт. Дшынтаацәаз амхы ааирыхуан. Кәыд цырак кашәар ицәымгын. Ирахә, ицсаатә, ауаацсыра иаадрыхуаз аҧьқәреи рызхон, имцхәхарын зигәахәуаз итиуан. Царала деитцахамызт. Даацса-дкараха уаха зны длатәар, алшара ицшаауан маҷк дацхьарц.

Зиза, лца деитакуа дахьтәаз, ахышә лылаҧш аадылгеит. Аҧьабаа ҭәҭәа зыхшара раазара иақәзырзыз рылахь еиқәылтцартә иахьталыргылаз, лхата лхы лшәиуан. Леиуан иакәымзар, лхы лгәаҧърызшәа лхы даҧаны илбон. Ус зны-зынла акәын ацстазаара зда царта амамыз атшәараҽынза даннеиуаз, аха иахьцалак. Лан усгьы лгәы бзиазамызт, лчымазара лшьа иаҽыбаан. Дахьынзарымазаауаз иаахтцәаны хәшәтѽык имҳәацызт. Зегь акакәын, уажәраанзатәи лыҭәҭәара даанагагәышьон акәымзар, зеыцәахнылцәалжь иалаеыз агәаанҧ аныецәырнага, имҽиарц алшозма. Лаб, макьана дшыҭәҭәазгьы, знык днышьацәхныслар, аеынкылара уадаѽхазон. Аскатәи аҧьабаа зибоз, итаацәагьы зимшатоз, зызҳауаз ихшара ишахәтаз дрыцхрааларц акәымзи. Арахь лара, иреиҳабыз, деиқәымшәеит. Уи шьта еилкаан, дахьнанагаз дамбеит. Лашьазацә азә диргәамцхьеит узҳәомызт, аха даныблакьашаз аамта дтагылан. Ихы ахьирхашаз здыруадаз. Ус иахьакәым дымѽахыцыр раб иурымызт, арахь аҷкәын иныршаз аб имацара иакәызма. Антыц ицылоз ауаа уаазыцәшәашаз маҷызма.

Лаб Шагә ажәгәараҽ даанхацәазшәа лбон. Ижәхьақәа ѽба ихьан, еибарцәаны рцацәа рыцихит. Акәтыцра аиркит. Макьана арахә акрырҽеитцазомызт. Нас уа дызтахеи? Аѽныка ааира иеацәихьчозар? Лгәы лыхьуан. Лара ажәа кәандақәак лаҳәара ицәыцәгьазар? Усцәкьа акәзар, иара игәы имыхьындаз! Еибаркны измаз игәы каҳар, ма игәы бзиамхар, аѽната аилаҳарахь аеархар, ишцакарцоз! Батакәа дацшәымахартә макьана дмаҷылшьон. Цхәыс дааигар итахын ҳәа, адура иеизазкуазма. Лхы лымагәыхьха луатах дыѽнан. Ахәыҷы дылгәыдкыла дахьылыжьжьоз зегь лханарцсаагәышьон. Иара ацәа цкьа дзалцуамызт, ихы лгәы иадыршәылазар цәгьа ибазомызт. Шьта акриҽалцар даалнахрын лгәахәшәа, амацурта дахьааѽнашылаз, акҽаѽраеынтә лан ақашь аақәлыргылеит. Ланхәа абас ахәыҷы ихәы анаалгахьаз лгәалашәазомызт. Ахәыҷы имала дахьыналыртәаз, дшыкажмыжуаз ихәы лхала илырцхон, ииалгон, акриҽалцон. Уажәы лан ақашь катцаны, ицхаза иахьылзаақәлыргылаз, цхыраара дук лоузшәа, ахақәитра затәашьтахаз леицш, лыѽныцка шеимарххазгьы, ацышәарччара аеацәах илҽыкәын. Амҳацә хәычала ақашь ааных, датәхәа Леиуан иқьышә иныкәылкит. Иара иан идылгалаз игәамцхакәан, игәы архынҳәызшәа, иеааимаирццит. Мҳацәк мчыла ианиҽалца, иашьтанеиуаз игәарцханы илбааидон.

Ианакәызаалак Шагә ла игәарц итазамызт. Ашәарыцара иара ицәтәымын. Иашьтахь амхы лан, аганкәеи имхи ибаҳчеи рнаѽсан ишьтаз адәи рҽы ачақәа ианрааз узышәарыцондаз. Уи хьаас имамызт азы, алацга иаазазомызт. Ирахә-ишәахә рыхьчараз лак агәарц итазарц ихы иагьтамшәацызт. Уи аха имамызшәа, еснагь деилахан. Асфальт зыкәшьыз агәарбжьара nak-aak иаванхоз игәылацәа, авчаркақәа инадыркны, ацинақәа рҽынза, иарбан ла жәлаз ргәарцкәа рҽынтә зҽаазымхоз, ргәашәкәа азә даарыдгылацыцхьаза. Иара азә дизааиццхьаза ишуа ицылоз агәыла лақәа ракәын. Уажәы алашбжь шаалаҳазцәкьа, иааиз Зиза дизҽлымҳан. Агәашә зашьтахь иазыркуаз Дамытра иакәын. Батакәа уи днеицылт. Диманы иҽааихеит. Лхаца иблақәа таза икалон ианижәлак. Иқьаф тан. Ас цьара инеира лцәымгын, лабраа рҽы акәмызт. Иабхәа иҽгьы ицхеимшьазози, икаицоз-иируаз алкаа kаицартә дабаказ умҳәозар. Иара ианхәа ацсшәа леиҳәазшәа иун, аишәа даадтәалеит. Батакәа Леиуан даашьтихын, дирхәмарырц адәахьы дигеит, хатцеи цхәыси реицәажәара ахы иақәитзарц. Лан дахьыказ Зиза илтахыз лыцшәма изылецынкыломызт, луатах ахь лҽыналхеит.

– Ас узааи? – хаарак лҽыкәзамкәа, Дамытра дааизхьацшит.

– Саар kамлазози, сааизар аѽны бзымбазар?

–Уаар kалазом сҳәама, ас узааи ҳәа сцаауеитеи.

– Ишца ас? – еымдыр аныkаицалоз, зынзак дылзычҳауамызт.

– Ишҷа – ижәны!
– Ижәны сыҟоума, бара? Сқьаф ыҟоуп.
– Ҷымзар ҷхәыхәми. Сабраа рҽы убас умаандаз, шьҭа уахьнеилак.
– Убасҟатәи сыҷхабшьартә, ибыҷалазеи?
– Саб дааиаанза, уца! Ма уидтәаланы ажәра уеазукуеит.
– Баша амҩа сықәлама, иҟалаз еилыскаарҷ саар акәымзи.
– Уи атәы уазҳәашаз, агәылара днеизар, дмааиуеи.
– Ахәыҷы дбыманы, бааит. Бдәылҷзама?
– Уахь уаҳа схынҳәзом, – амцаҷшь шылҽатәазгьы, ҭынч иацәажәара лзычҳауамызт.
– Ибҳәо закәу базхәыцхьоу?
– Сазхәыцхьеит.
– Шәажәа еивҷалазар, ибуаз быбла иабозма.
– Изуаз-исҳәоз сзазымхәыцуа сыҟазамызт.
– Бдәылҷны бааит, ҳаилыҷуама?
– Уахь уаҳа сзыхынҳәзом, – ҽыц еиҭалҳәон, илымхаҳәаз ҷьимшьартә.
– Ибуазеи! Бареи сареи акыр еимаҳкыма?
– Хазы ҳзымцозар, сара аҩны сыҟоуп. Уахь сзыхынҳәуам.
– Хазы ҳцартә, ҳаиқәшәоума? Ҳуаҭах ыҟам, ҳаҩны ыҟам.
– Уи уара уазхәыц! Аусура уеазкы! Уаҭахқәак ҷшаа!
– Уи убас имариоума?
– Сара уаҳа иуасҳәо агьсымам. Ма ара уааны усыехьныларц угәы иҭоу?
– Мамоу аха…
– Шьҭа уца! Хәлеит. Иумбазои?
– Сымцакәа саангылар ҳәа бшәома.
– Уаҷәы инхаз сымаҭәақәа сзаага! Ма исзаашьҭ!
– Бымаҭәа шҷаасышьҭуа?
– Уахь уаҳа схынҳәзом. Заҟантә исҳәои?
– Ҳаилыҷма?
– Сгәы ҷумҷәан! Аусура уалага! Ауаҭах ҷшаа. Ҳҩыҷьегь аус ҳаулап. Ҷьара ҳазкылсуазар аабап.
– Изакәи, бара, аусура, аусура ҳәа ибҽыҷахаз?
– Уара ишҷоуҭахыз? Саргьы усура сҭыҷыр шәҭахзам. Ахацәа ҷшь-ҩык х-уаҭахк шәрыҩнатәазааумама? Сара аусура соушәыжьыргьы, суалафахәы ҭаацәара дук ҳныҟәнагома?
– Макьана амла ҳамкыцт.
– Амла ушамкра убахьоума. Уца! Ижәны ушыҟоу саб уибар сҭахзам.
– Аҷсшәа иамҳәазакәа цашьас иҟасҷои.
– Агьоурым. Ижәны уибар иаргьы иҭахзам.
– Сынкаҳауама, ибыхьи, сқьаф ыҟазар?
– Уара усшәа угәы иабоит.

Шагә амаҷурҭахь дааихьан. Аҷшәма ҷҳәыси иареи еицәажәон, ирҳәоз шузеилмыргозгьы. Урҭ рбжьы умаҳауа иааҟалахьан, Дамытра днахынҳәит. Зиза лҷсахы еибакуан. Шьҭа лхаҷа, лаб дивсны, дыздәылҷуамызт. Иара иҩеихаҷгылаз Шагә инапы ааимеихит.
– Утәа! – аҷшәма иҽаҷхьа имаҳә аҟәардә наиирбеит.
– Сара сцалар бзиан, – иҳәахт бзак иеиҷш.
– Усгьы хәлеит, узырццакуеи, – аҷшәымак ииҳәашаз акәын.

Арда абысҭа нҷа лзаақәлыргылеит. Чанах гәаҩак ала – аҟәыд. Ашә рҩа саны изныз ачанах аишәа агәҭа иқәгылаз араха инавалыргылеит. Илырхиахьаз арҷәы даахеит. Рнапы аркыха иахьзахьан еиҷш, Баҭаҟәа Леиуан дааҩнеигалеит. Зиза лҷа ажәжәаҳәа дахьиҽыз илҳәоз иаҳауамызт, длымхаҷҟарц агьлыгхомызт.

2

Лан лаҳәшьаҷҳа Зизеи уи лабрааи зҭагылаз хьаас илыманы, Арзына амҩаду дазкылсит. Машьынак дзақәтәозар ҳәа, днымҩахыҷын, дааҷшит. Ауха дахьаанымгылаз уамак илгәамҷхакәа, дгылан. Иагьа умҳәан, уамак ҟамлазаргьы, аҭаацәара рзы рызҕаб дахьнеиз дамбар ааха ҕәҕәан. Иҟалаз лгәы иаахәазшәа, дыҩдәылҷны лҽахьаалхаз аамсҭашәарамызт.

Иахьцалак, шьҭа шьҭахьқа дызцомызт азы, лҽаалырҭынчит, маршрут таксик шаанылкылара иаҳа лыхшыѳ азышьҭны. Дара ҭәны ииауан, изаангылози. Лгәы лҽанзамкәа, машьына хәычык наскьа иаангылан, ашьҭахьтәи алашара аркны, шьҭахьқа аҿааанахеит. Лара дышьҭнахырц, ииаицасит ҳәа азныказ лгәы иаанамгазеит. Илзааигәахазозшәа анылба, днацылан, ашә аалыртит. Зҭаб заҵәык аҧсқы даҿатәан, арахь даацшуан.

– Асида?! – илдыруаз данылба, дынҭатәан, аҧсшәа аалалҳәеит. – Бсымбеижьҭеи, ибыпсҭазаашьоу аасаҳәеи!

– Хар сымазам, – Асида лмашьына ыкәырхысаа амѳа данын.

– Школк ҳшеицҭаз аасгәалашәалоит, – Арзына анкьатәи лѳыза дахьлыкәшәаз лгәы иаахәон. – Зақа ҳаибатахыз, аҵара ҳаалган, доусы ҳхатә ускәа ҳархашәалом. Ҳѳызцәа ббалома?

– Изымбакәа…

– Ибгәалашәо ҳшеицныкәалоз?

– Исгәаламшәакәа.

– Хаҵа бцахьазар – исаҳауан.

– Ибаҳауан.

– Бчарахь аацхьара усгьы исыбҭоит.

– Ибысымҭакәа. Бара?

– Изакәи сара?

– Хаҵа бымцакәан быстәеи?

– Сызгода? – Арзына дцышәырччон. – Саазгәацхаз азә дыканы збом.

– Иалыбдрааи?

– Исеимҳәози.

– Убри ауми иҳахьыз. Ахаҵәа иныкәсааныа уаѳы дааргазом. Урҭ рыкәраҿ ҳаннеилак, ҳара азҕабцәа ҳазҭахыда.

– Уааныа бнарышьҭрым, цьыбышьт. Бара быпшзоуп, бхааип, бзымго дзусҭада?!

«Икалап» лҳәарц лҭахызу, «издыруада» лҳәарц лҭахызу узеилмырго, Асида лцәа даатаҵәит. Арзына лакәзар – лѳыза лчыдара бзиакәа дрылаҵәажәон, ус иқаз аҧшзара лара дшалакамыз аулзымдырхуаз, лхы уахь иадылкылазомызт. Зҕаб пакы, аукы лакәын. Лхаҿы маҷк иацындаз ааугәахәрын. Акыр дзырманшәалоз лыхцәы аиҿкаашьа акәын. Зныкгьы ихылымцәацызт. Иѳыҳаракшәа, ма, уажәы ишыказ сиццш, ихаргьежьшәа еиқәылпон. Ақалақь иаазаз азҕаб аесиҿкаашьа дақәымшәар ҳәа ушәозу. Лкьиашьа гәазҭаз лцшра-лсахьа иагыз иханарштуан.

– Аусураз Акәа сыкоуп акәымзар, ҳақалақь гәхьаазгоит, – Арзына лгәы ҭыцъгьаа дымцәажәози. – Уа бахьаангылаз зақа ибзеиҕьу бдыруандаз!

– Зегьы аамҭак, аамҭак рымоуп, – цакы рацәа алтон Асида илҳәаз.

Лара лцәалжь пашәын. Лыжәѳахыр илыкәыцсоз лыхцәы лцәаацштәхәы иашьашәалан. Лхы-лҿы акыр ихыгьежьаан. Лыблагә ҕран. Лылахь ҭбаан. Даацышәырччандаз угәахәртә, лылахь еиқәын. Цкьа дтуцааныа, дааугәамцхар залшомызт. Арзына уи илыгыз акы лыдлымбалазацызт. Акала дылгәацхалон. Аскаамҭа разкык лымазамкәа дзынхарыз лзеилкаауамызт. Насыцк лоурц лзеиҕьалшьон. Ҭеитцшла лара илацылгон, амала дылмыцашьыцзацызт, дызлацхьагылашаз лымазшәа. Аха Арзына лхаҿы иаҳа иаартын, илахҿыхын. Дразцәан. Ақьиараз илуҭахуази. Лѳыза леилкаара иаҳа иуадаѳын, акыр дмазан. Лара леилкаара аҭахзамызт. Лҭеитцш зегь аныцшуан.

Шылашьцахьазгьы Асида лмашьына аццакыра иаглырхазомызт. Алашареи алашьцареи рҿы илзеицшны илбоз цьушьарын. Убаскатәи ацышәа анык әцараз илыман, дзусҭазаалак сакәын зҳәоз чкәынак дызлацлабуамызт. Ҧсырзха данѳахыс, ашьха иаҿгаз амѳа рхәарақәаҵәкьа зақа дырзыманшәалази. Арзына данаашәозгьы лымамкәан, аха аҧсқы зкыз дызҿыз лзымдыркәа дыказма, длыкәгәыҕуан. Ацҳа дныкәкьаны, аҧсара данѳышцала, усгьы ахы зышьҭауцар изхьымзоз дырѳызахон. ГАИ апостқәа рҿы заҵәык дкәыбчазазшәа даакәгылон.

– Аѳныка бсыцны бала! – Арзына уи длыҳәон. – Ҳазхара ҳаицәажәоит.

– Мамоу. Аранза уск саанаҵеит, баша саама, – иааццәаны дышцәажәаҵ дцәажәон.

– Шьҭа уи уаҵәтәи усымхои, уаха икабцои?

– Уаҵәтәи усуп, аиашаз. Уаха сашьа ица дызбароуп. Уаҵәы иуниверситет аҿы исҳәо здыруазарц.

– Икалеи? Уа сара издыруа ыками.

– Дтырцар рҭахыуп. Ачкәынцәа аҵара рбар калазом, ибымдыруеи, – амашьына ааныылкылеит, Арзына длыбаалышьтырц.

– Сара сыбҭахызар, сыхиоуп.

– Иҭабуп. Саҭабымҭан бахь сахьзымнеиуа!

– Идырны быҟаз, – Арзына амашьына дынҭыҭит, – ҭҳәыс даазгар зҭахыу сара дыбзысҭшаауеит.

– Иашаны?

– Дзакәытә хаҭоу бымбари!

– Шьҭа дзусҭоу сабымҳәо!

– Зны иара дазаазгап.

– Аеи нас, – Асида, иҟалашаз уск Арзына дақәлыргәыҭуазшәа, илаҳаз агәхьаа лкит ҳәа узҳәомызт. Амашьына инҭыҭыз лѡыза ашә аналыркы, наҟ знык лҭырҭра дазгәаҟуазшәа, ирлас иналырҭасын, амѡа зыркаҷҷоз алашарақәа дынрылазт.

Арзына Зиза лабраа дахьырзыхынҳәыз лгәы шеихьнашьуазгьы, уи акапан хазырҭәаашаз лѡыза дахьылбаз акыр лгәы ҟанаҭон, аѡнеихагыла дахьыныѡналоз. Асовет мчы аилабгара аеаназнакы нахыс, аус зымуаз алифт ыҟазаргьы, иҟамзаргьы лзеиҭшны, днавсит. Урҭ аамҭақәа раахыс лара ара дыѡназамызт, амала шьҭа бжьба-ааба шықәса ракәын иҭуаз абри амардуанла аѡада дхалозижьҭеи, длыбаауазижьҭеи. Аибашьраз лашьа еиҳабы ахәбатәи аихагылаҽ уахык дыцхьозаарын. Ажәылараз данцоз, ицәагози ҳәа, ашә аҽы «заниато» ҳәа иҷышәит, зны ишихәашаз зынзак ихы иҭамшәазакәа. Аамҭа цеит. Иаҳәшьа, амузыкатә ҭараиурҭа данҭала, Аҟәа дахьаангыларыз рҭшаар акәхеит. Уаҭаахк ҵьоукы рҽы инукылозар, ишәатәызи, лыфатә иахҭнылҭози урыхәо иҟамызт. Лашьа дҭаацәаран, урҭ аарла дрыхьзон, иаҳәшьа аҳҭны-қалақь дыртәаны лбара изымариамызт. Рани раби рдунеи рҭсаххьан. Имлагоз аҵьма амаҭә азылаҟәуан ҳәа, убасҟан иара иааигәалашәеит аибашьраз уахык дахьыцхьаз ауаҭах. Ашә ҽжәан, иѡназ ѡныргахьан апианино ада, даара иҟьашьын. Агьумамзар аасҭа, ари еиҕьымзи. Идрыцқьеит. Кәрышьқәак ақәырзны, аҭзы ршәит. Ашә асапат ҽарҭеит. Уажәы дѡыхәнан, луаҭах дныѡналеит. Уаҭах заҭәык маҷын, аха дыѡнеижьҭеи илмыршәҭи. Есышықәса маҷ-саҷк илырҽыцуа, дыцхамшьакәа сасык даалгартә еиҽылкааит. Иҳаѡсыз аҳәынҭқарра политикатә шьақәгылазаашьа аан, ауаа хыҭакырҭак ишыҟалалак ирырҭарц ианықәҭоз, ауаҭах заҭә хәыҷқәа аѡн еихагыла ирҽаркуан. Иахьатәиала ари амал ақәзырзуадаз аха, усҟан ус иҟан. Иахьцалак уажәы лымала дахьынзыҟаз, лара илызхон. Аус луан дзылгаз аҭараиурҭаҽ.

Ателербага наҽалкын, лхалаҭ шылшәылҭоз, архьшәашәага дынҭаҭшит. Акәтаҕьқәа ѡбаҟа ааҭылган, иҭены илѡит. Аҵьыкҭәаҭәа налалҭеит, агьама архаауан, маҷк илырцаҳәцаҳәар цәгьа илбомызт. Аҭлакь инанылҭәалан, иахьынзаҵьуаз аҭубар сақәак аамылхын, часак инақәҭаны днацҳаит. Акаҳуа ршыга наҽалкит. Лчаса лфаанза, лыкәтаҕь ҵьит. Уи, шьҭа имцхәны ишылбозгьы, илымфар иабалгоз. Акаҳуа анылжә, зынзак лхы-лгәы ҭәны, адиван днықәтәеит. Ателедырраҭара дахәаҭшуан. Акиногьы лбеит. Нас аконцерт цон. Лара лзанааҭ иадҳәаламзи, аклассикатә музыка дазызрѡуан, лыблацәа еиқәыцсаанза. Ус дыштәаз, дамхацәеит. Лшьапқәа ѡышьҭхны ианықәылҭоз лгәалашәазомызт. Иахьцалак ҽнак хәлаанза, ус уамак лымамзаргьы, дааҭсон. Лхы нықәылҭан, лҽааиҭылхит. Ателербага цқьа дшамырцәозгьы, даашьаны дымгылазакәа, аҭх налгеит. Нас акәын лҽазыҟаҭаны данышьҭалаҭәҟьаз, ашьыжь дамхацәар ҳәа дышшәоз мацара. Лтелефон даанарҭшит. Ҽыц аршәыга дынҭаҭшит. Иаха илфаз ашьыжьгьы илызцшын, усҟатәи ирацәаны акәымкәа. Лҽааиҽылкаан, дындәылҭит.

Бжеиҳан шьапыла усура дцон, дышиашаз амѡа ааѡҭәаны. Автобусла, ма атроллеибус данырҭалоз, дахьырлыбаауаз аҽынтә, ҽыц шьапыла дѡеир акәхон. Атранспорт азыцшра, аѡныҭҟа аилыхара аҭкыс, аѡнынтә шьапыла дцар еиҕьалшьалон. Зных зынзак аныҟәара лгәаҭхомызт. Аҽны шьыжьымҭан аҵьырмыкьахь дцеит, уа атроллеибус дҭаларц. Амѡақьыра иаҳа имаҷын. Змал думз рзы иманшәалан. Амѡан лгәы иҭаз Асида лакәын. Бзиарак лзыҟаҭара дазгәышьуан, ус лара илцәаѡан. Хаҭак дылзылцшаарызшәа баша дылмыргәыҕит. Аусура шаанҭәалак, хәлаанза уаҳа ус лымазамызт, Гагранза длыбжьысырц лгәы иааҭашәеит. Лашьа иҽы дымлеицижьҭеи мызкы еиҳан. Ишыҟақәаз еилылкаарын. Еиҳаразак Марыхә лыеиқәлыршәарц дашьҭан. Иареи лареи, Зиза хаҭа даныршьҭуаз, еибадырит. Убри аахыс ҳаҭыр еиқәырҭон, иахьеибабалак ус еивысуамызт. Ақалақь иазааигәаз ақыҭаҽ дынхон иара. Иѡнаҭа зны днеихьан, амала иҭаацәаз уаѡ дыҟамызт убри аҽны. Асида убра дзамбарызи? Лара ақалақь дашьцылан, аха лара дзаазази Марыхә иѡнаҭеи иеиѡыргози? Иаха аахыс абарҭқәа лыхҭашәаны дауҟахымыз, аха ашьажь иаҳа лыхшыѡ еилыкка аус ауан.

Амѡан дәқьан маҷзак дныѡнаҭшын, шоколад канфеҭк аалхәан, руак цәырҳәны лҽы инҭалҭеит. Хаак, лхаҭыц ирыбжьарҟьыцуа, ҭынч илҽазыҭлар бзиа илбон. Ашьыжь ауаа рацәа алада-аѡада амѡа ианын. Иаҳа ирацәан аҵьырмыкьахь зхы хаз. Ахәҳахәҭра шаанза

бзиа избоз ауқахымыз. Арахь автобусқәеи атроллеибусқәеи цқоа рымамызт. Зынзак зхыцхьазара рацәаҵәкьаз амаршрут таксиқәа шьапыргыларҭа урҭарымызт. Урҭ рааҭгыларҭақәа рҿы еилыхаран, аусуреи аҵареи рахь ицоз цқоа рымамызт. Рыжәпара далагылашәа лара длеиуан, амашьына рган иаҳа лҿадкылан. Атранспорт рныкәара убранза иуадаҩын, иаангылозшәа, ицозшәа, рсигналқәа ана-ара еиқәҿыртуа, лган аҿы иааҭгылаз а-«Жигули» лара илзаангылеит ҳәа лхгьы иҭамшәакәа, днавсны днеиуан. Амашьына хәыҷы цшышьала иаалыхьзан, дхьаҵшырц асигнал абжьы геит. Убас амашьына ааигәан, дшәаны дагьаатрысит. Ашә анаат, длакәызар – иҿацхаҿаччо аҵсқы зкыз Марыхә иакәын.

– Ди-да! – ларҧа напсыргәыца ларгәцыстеи лзамҩеи инарыдылкылан, дахьылбоз шааҵьалшьаз лзымцәахит.

– Бҭала! Аусурахь бцозар, бзымгои, – аниҳәа, инаҩсан аҭыц аалылхит.

– Ашьыжь шаанза ара уабаказ?

– Усқәак сыман, заа саацәеит. Шәкәқәак реиқәыршәара саҿуп, шьҭа исызхырқәшозар ҳәа сгәы иҭоуп.

– Аҵьармыкьахь икауцои?

– Саншьа иҿы снеирц сгәы иҭоуп. Иматацәа рзы хаа-мыхаак соуазар ҳәа, сҿаасхан, икоу ббоит. Сызрылсуам. Арахь сабабжьалоз сҳәо скарымцеи. Уажәыцәкьа саахынҳәуеит, – иҳәан, ииулак и-«Жигули» цьара иныбжьаиркьакьеит.

Инаҩсан игылаз дацрамысырц, ашә маҷк иааиртын, дцәиимиуа ииулак цәгьала дыҩтыцт. Уамак днымхакәа, еилаҳәарак има даахынҳәын, шьҭахька иаауаз реимкьарак ибозар ҳәа, ихәдаҵьал ырцәины, ашьҭахьтәи асаркьа дкылпшуан. Азәыр амҩа уиҭозма, изаатгыларц шрыхәҭазгьы. Ииулак дрылтцгәышьан, дандәыцәла, нак иаҳа аҵсеивгара иоуан. Рацхьатәи амҩа еихагылала Лакоба имҩаду шыказ дкылсырц, дымҩакәлеит.

– Сахьыббаз ускатәи изцьабшьеи! – дҭыцааныа излацәажәоз ихамыршҭыкәа иацицон.

– Шьҭа иномаркак уақәтәазар ҳәа агәра згон, избацыз а-«Жигули» ушҭатәаз анызба иццьасымшьеи, – лара дцышәырччон.

– Аиномарка ҿаҵаны иахьсымаз бдыруандаз! – иара дыхәмаруан. – Европа иреиҧьыз азауадқәа руакаҿ.

– Нас? – лара дагьааизҿлымҳацәахеит.

– Акризис рхьымзеи. Азауад аусура ааныркылеит. Аусуцәа усурада инхеит, – икалақәаз ҳәа инҭыршәшәаны ицәыригон, иажәабжь агәра злаумгарызи. – Абаа, макьана шәусура еиҭашәмырҿыцын, акризис саргьы исыхьзан, цара-шьарала сеысзеиқәмыршәеит ҳәа, ашәкәы рзысышьҭит.

– Уцәгьам, – лбжьы мыргакәа, дцәыцаччон. – Уи ус исҳәеит, аха иццьасшьаз даеакыуп. Рацхьа – ашьыжь шаанза Гагрантә уаазгеи сгәахәит.

– Смашьыноуми.

– Сумыргазан! – ихәмаршьа лзеилымкаауа дыказма. – Нас, уамашәаҵәкьа иубаша, сгәы ушҭаз усыцәшәеит.

– Каи! – уамазак иибашаз аниаҳалак, иаарымчшәа, маҷк иҿтыганы, иццьоушьаз ажәақәак ихы иаирхәар Марыхә бзиа ибалон. – Ускатәи бгәы сҭашәазар – акы иазҳәамкәа икам.

– Уск еиҿыскаарц сҭахыуп, – ҳәа нацылцеит, уи ахшыҩцак аалҿыцашәеит мацараз, еиҿлырцаауаз иацәтәымны.

– Каи! Сыбмыцхраакәа, исылшо акәзар, – амашьына амузыкатә цараиурҭа аҿацхьа иааникылеит.

– Уи уажәыцәкьа ҳаццакы-ццакуа ҳзалацәажәазом. Ҳабеиқәшәари?

– Иахьцалак, лымхатшьык аасыбҭар, сызлабыцхраара сазымхәыцрызи, – иаҳауаз дазҿлымҳахахьан.

– Уи зҧаби ҷкәыни ирусуп.

– Ибзиами. Ауаа зеибамгозар – ҳара еибаҳамҭои, – дагьаалахҿыххеит, қьаҧариа уамак иакәыз цьушьарын. – Изустцәақәада дара?

– Уахымыццакын! Ҭынч зегьы уасҳәоит.

– Иабатәиқәоу? – ус атцаарақәа бзиа ибалазомызт, ихьзеи угәахәрын.

– Ҭынч зегьы уасҳәоит, – ҿыц еиҭалҳәон дцышәырччо.

– Ишыбҭахыу! – иара дақәшаҳатын.

– Иахьа аѳныка амҩа уанбақәло?

– Сусқәа сшаарылгалак.

– Сара усызцшуама, сусурантә схы сақәиҭхааныа?

– Ателефон бысзас! – қьаадк аацәыриган, иаквафон аномер анҵаны, иналиркит. – Сбызцшызаауеит.

– Гагра сашьа иҽынза слеир сҭахыуп. Амѡан ҳаицәажәап.

– Уаҳа зҭахым! – иара дақәшаҳаҭын, ларгьы лееиҵамырхакәа длалбааит.

Аены лашьа иҽынза дымцар ҟамло дыҟазамызт, ааигәа уахь дықәларц лгәы иҭамызт. Амала, Марыхә аицәажәара дазыҟалҵахьан, амѡан аамҭа рыман, рызхара еибырҳәартә. Лусурҭахь дѡыхәнан, дшааиз аҵара ҟәша аиҳабы леыналырбаны, лусурҭа уадахь днеит. Леааиқәлыршәақәеит. Аҵәҵәа раҳаанза ҳәа, аҵаѡцәа ашә иадгылан. Иааѡнашылеит. Анааша нахыс лгәы иҵхоз аус аалхалыршҭын, илзааиз лхы нарзылшьҭит. Лус дамехак даман. Аиҭакраз Зиза даалгәалашәеит. Цхыраарас илылҭарыз лыздыруамызт. Лхаҵа дилҵны дилымҵызар, Арзына лыцхыраара лҭаххарызу? Ланхәа лыҽцәажәара иаҵсазамызт. Дамытра иацәажәара аҭаххозма, иани иҵҳәыси еинираалартә, Зиза уа дахьынзыҟаз, ихы изымѡаҵымгазар. Аиҭакрақәа раан ҽыц лан лаҳәшьаҵҳа лгәы дааҵалахуан. Лусура лнапы шыналырклак, даалхалыршҭыхуан. Убас шьыбжьон лцәааит. Уи аены хаз-хазы уаѡы далырцхьазомызт, лхы дақәиҭын. Марыхә ителефон аномер лмобильник инҭалҵан, дизасит.

– Сара схы сақәиҭуп, – лара диацәажәон. – Сабауқәшәо?

– Уа снеиуеит, – иара аҭак лиҭон.

Лара лгәы алаҟан. Марыхәи Асидеи рус лзеиҽырцаарызшәа лгәы иабон. Убри Зиза лус лгәы еихьнашьуан акәымзар, макьана зыбжара миасыцыз амш лықәҽиахьазшәа, лгәы шьҭыхны ахыбра дыѡдәылҵит, Марыхә иааира адәны дазцшырц. Иагьа умҳәан, иара қәрала длеиҳабын, дышизцшыз ибар еиҕьалшьон. Ҳаҭырқәҵаразшәа лгәы илнаҭон.

Дахьыллыбааз дгылан. Арахь шамахамзар машьына ѡеизомызт. Аилыхарҭа ахьыҟаҵәҟьаз ҵаҟантә урҭ рымѡасбжьы ааѡуан. Убарҭ иаарылҵны дзызцшыз амашьына аҽаанахарын ҳәа, алада лылаҵш шхаз, Амраҭашәарала иѡеиуаз налывсын, иаақәҵәины иаалыдгылт. Лара лшьаҽа неихылгаанза, аѡныҵҟала ашә аныҟәцаѡ иааиртит. Лара дынҭалеит. Аҽынанахеит.

– Ҵьаракыр бынкыдгыларц бҭахыума? – иара дҵаауан.

– Мамоу.

– Ҳашиашоу амѡаду ҳанылома?

– Аеи, – лҳәеит, иара ацәажәара хиртырц шакәыз изҵаарақәа зызкыз еилкаауа.

– Иагьа ус иҟазаргьы, шьыбжьон ааит, шьыбжьхьак ҳнап адаҳкылар цәгьамызт. Бгәы ишцаанаго?

– Ус ахьаа усзалаҵом. Акрысфандаз сҳәогьы сыҟазам.

– Иахьантәарак, ҵьара сынкыдххылартә, аамҭа сыман, аха ҳшеиқәшәоз зымдыруази, схала ҵьара сзымнеит. Мап сцәыбымкын!

– Ишуҭахыу, – шьҭа илбон гәыкала ҵьара днаиртәарц игәы шазыҳәоз, лара, илгәарцхазаны дымнеиуазар, длыханы днеигаргьы шиҭахымыз.

Ақалақь аналҵырҭаҽ, иаҳа ауаа ахьмаҷыз, акаҳуа ҳәа изныз аҽаҵхьа даатгылан, Марыхә, Арзына иаҵхьа днаиргылан, дныѡналеит. «Акаҳуа» ҳәа зыхьзыртәқәаз уажәы икрыфарҭа бзиақәан. Афатә шьахә ҟарҵон, удырцшуамызт. Ухы-угәы ҭәны уѡагылон. Арқьафурҭаҽ унеир акәын азыцшраҵәҟьа ануқәшәоз. Арҭ рхәы рнап адыркын, лара илҳәоз шлымазгьы, иара уи иаҳарц дшыгәаҭеиуазгьы, иццакзомызт. Ҽымҭ итәан, рылаҵш еиқәымшәарц, рылаҵш иааиуаз, ицоз ирхызшәа, рхы анѡышьҭырхлак, мазала инеихәаҵшуан. Аҵсгарҭа рызҭоз, рыцҳарас иҟалаз уҳәар иаҳа еиҕьзар здыруадаз, амѡан рызхара еицәажәартә аамҭа иалаҟан. Ҽымҭкәа иштәаз еиҵш, ҽымҭкәа ианыѡагыла, иара амаҵуѡы зҕаб дналыдгылан, илҳәаз ахәҵса налиҭан, лара длышьҭагыла дыѡдәылҵит.

Ақалақь иналҵын, аҵсара иҵала иѡеиуан, рѡыҵьегь ргәы иҵхоз изаламцәажәазакәа, даеа усқәак рызбахә рҳәон, ирҭахыз инадгылаанза. Гәымсҭа аҵҳа инықәсын, Ешыра аѡадара иаҽан, ГАИ апост иѡавсит. Ашьха мѡа ишангылазгьы, амѡа иаҳа ииашарҭан, иҭшәазаргьы ааигәа асфальт ҽыц ықәырҵан, акыр иманшәалан, абарҭ арахә маҷк иеаарцәихьчар. Аены, амѡа дицықәланы, иалҳәароц илҭахыз еиликаарц, уажәи-уажәи иажәақәа игәы иааҵаххуан, уаҳа дзылзымҵаакәа, аладара еикәарҵәи дылҭалан, Ҵсырзха длалагылеит.

– Ус бымаҵәҟьазу, Гагра бызгар бҭахызу? – алаф лылихыр цәгьа иааимбеит, илымҳа инҭылшьхьаз уаҳа дшаламцәажәоз ангәеиҭа.

– Гагра сугар ҟамлазои? – лара дцышәырччон лгәы ҭыҕьҕьа, ус иҟаз аҵшра еснагь илыман.

– Акыр сҳәама, аха уахь бцар шыбҭахыз бҳәар, мап бцәыскуазма, – ииҳәоз аҵабырг цшра шеиҭазгьы, лара лымаза макьана ишцәырлымгацыз ауизымдырхуаз.

– Ҵҳәыс дыззаамгои хаҵа изымцои еибысҭар сҭахыуп, акыр сылшап угәахәуама?

– Бқьаҕьариашьа зеиҵшроу ауми аус злоу, – алҵшәа хиркәшазшәа, дагьааҵышәарччеит. – Дара еинаалап бгәахәуоу? Уи ауп ибҳәаша.

– Иара дысгәаԥхоит. Лара лакәзар – аҭааԥәара бзиа дрылԥит. Дқалақь зҕабуп. Уа аѡны рымоуп. Дпашәза, дшыԥшзоу удыруандаз!

– Хьзы рымазамеи?

– Ишԥарымам!

– Иара дхәыҷымзар, абасҟаамҭа дабаҟаз, ԥхәыс даамгазакәа?

– Уи узилаԥәажәоит! Ухаҭа ухы уазымхәыцуа!

– Ҟаи! – иахьакәзамыз реиԥәажәара лырԥәизшәа ибан, ахырхарҭа ириашарԥ иакәикит. – Сҭагылазаашьа ус иҟалеит, – ихаҷы аԥагьара аныԥшуан.

– Изакәытә ҭагылазаашьоу зызбахә умоу? – илаҳарцгьы лҭахзамызт. – Аҷкәын ианиаамҭоу ԥхәыс даигароуп.

– Иашоуп, аха… – «азҕабгьы ианлаамҭоу аѡнра дцароуп» ҳәа налыҽԥникыларԥ, агьааигымхеит, иаамсҭашәарамызт ҳәа ианаамҭаз иҽеникылеит акәымзар. – Сшыҷкәыназ аибашьра сыхьзеит, – ихырқьиарахь дааианагеит. – Нас ҳзаатышәынтәаламхазеит. Сани саби рыхәшәтәрақәа сеырзыскит. Ачымазаԥәа рбара ицо дарбан зҕабу саҳәеи!

– Азәыр улышьҭалама?

– Мамоу.

– Нас ус узрыхцәажәоит? – лара илаҳарԥ илҭахыз аҭак лоухьан. – Уашьа иакәзар – деицбоуп, дузыԥшызар акәхап. Ҭаацәарак еицаурхоит, умбои!

– Сара шьҭа схәыҷзам, бымбои, ирыцҳарахаз. Ирыгыу ирыбзоу ирласны избарҭахоит.

– Аеи, уҟәыҷаԥәахеит. Акы зҕым дабоузысыԥшааует? Акы зҕым акы зҕым дылҭахыуп

– Бгәы иалымсын! Иахьцалак ҳахнагаԥәеит, – иааҷаԥицԥәарԥ иақәикит. Зызбахә бымоу саҳәеи! Сара сыцхыраара абабҭахыу?

– Аказы суҳәоит, – лара дааизхьаԥшит, Гәдоуҭа ианаалагылоз. – Сан лаҳәшьаԥҳа ддәылԥны даан, иҟоу еилыскаарԥ сҭахыуп. Ҳзынкыдгылома?

– Дарбану? Зизоу?

– Аеи.

– Бымбои иҟоу, – агәарбжьара дныбжьалеит, – бара еибыбҭоит, дара еинаалоу – убри ауп ихадоу. Аамҭа акала иҟалеит. Акәышра рацәахеит. Доусы иду идиԥо рацәоуп. Уи ашьҭыхра аҷар ирылымшошәа збоит.

– Зегьы ҟәышзар, аилыԥракәа маҷхон, – лара инаԥылшьит. – Ркәышра маԥара рызхазом, иаарыкәыршоуи излагылоуи ҟәыҕара рыгымзароуп.

Иаҳаз акыр шаԥанакуаз шгәеиҭазгьы, иара инҭыршәаны зегь шизеилымкааз ицәалан. Уи аҭԥааха имазамызт, Шагә игәашә днадгылахьан. Ԥьоукы шлысасыз аагәазҭаз Арда арҭ дырԥыларԥ лҷаалхазар, лаҳәшьаԥҳаи лѡызеи анылба, лгәы ааҟалан, ахәыҷы Леиуан днаргылан, аԥсшәа ааралхәеит. Аѡныҟа дрыцхьазар, Марыхә иааҷаԥцәаны маԥ аник, Арзына уи диқәшаҳаҭхан, агәарԥ аҷы ԥшәымеи саси ааидхалеит.

– Иҷыцу акыр ыҟазар сгәахәын, – Арзына лаҳәшьаду длызԥшуан.

– Иҷыцу ҳәа ибасҳәаша, иарбанзаалак акы сымам.

– Дамытра дмааикәану? – азҕаб иԥьалшьон.

– Иаха дыҟан. Инхаз Зиза лыматәа ааигарԥ иалхәеит, макьана иааимгаԥт.

– Иаарылшәхзарԥ шәгәы иҭаԥәкьоума, бара? – Арзына лгәы иалан.

– Ҳара изеилаххуеи, лара иаазуп ҳәа лгәы иҭакны дмааит. Иаргьы слылԥроуп иҳәо смаҳаит. Иабхәеи иареи леидтәалан, реадыршьзеит. Иахьа, усура данцоз, ари сымаҳә, ас даҽазны дысзааир, сааицырихзоит иҳәан, ихы шихьуаз, имашьына дҭалеит.

– Иабхәа аѡы шԥаицижәуаз?! – Марыхә иааԥьеишьеит.

– Ганкахьала уахәаԥшуазар, иееиԥәкьам, – лхәеит Арда. – Ари имаҳә ихымѡаԥгашьа шееимз сцәимзеит, иԥхагьы илеиҳәеит. Арахь дидтәаланы изыржәуаз иара иакәын.

– Зиза иахылҳәааи? – арҭ реизыҟазаашьақәа Арзына илгәаԥхозма.

– Лаб иҷаԥхьа илҳәози? Изуҳәашазгьы дабаҟаз, – Арда илзомызт лымаҳә дшылгәамԥхоз.

– Зиза дабакоу? – Арзына уи длызҿлымхан.

– Усура дымцеи. Дмаазаԥт.

– Ас иаразнакыу?!.

– Еиҳаразак лусуроуп еимаркыз. Шьҭа днызкылои, – Арда лнапы ахәыҷы ихы инықәылшьит.

– Усҭи! – Арзына ашьыжь лшәыра хәыҷы инҭалԥсаз аканфетқәа нилыркит. – Аду ускәа ҳшырҿыз. Ахәыҷы уаххамшҭуеи. Иахьцалак, ланхәа дынлывсны, усура дцеит, – уи Арда лахь лхы налырхахт.

– Цаԥхәа адәы ҳақәми, – Арда даахәмаршәа луит.

– Дамытреи лареи шьҭа ԥсыхәас ирымеи?

– Уажә Дамытра днашьҭаланы хазы нхара иеазикып ҳәа быҟоума. Ҭсыхәак сзыҟаҭозар збап иҳәеит лаб.

– Дамытрагьы усурҭак изиҭшаароуп.

– Ус ҟаимҭар ауам, иара изур.

– Иуааит! – Арзына иаалырҭәҭәеит, лажәа акыр амчызшәа. – Шьҭа уигьы хаҭа цатәуп ҳәа дцеит, – лара лгәы назомызт.

– Иаҳҳәо заҳауада, – Арда Марыхә иҿаҭхьа леаалыртит. – Ишаҳҭахымыз хаҭа дымцеи.

– Уи шьҭа ус алаҭәажәара аҭахзам, – Марыхә даарылабжьеит. – Акала имѡаҟәҭатәхоит.

– Убри ауми ҳазҿу.

– Аеи, ҳара ҳцалап, – иҭегь иаланагалаанза игәахәшәа, иара шьҭахьҟа иҿынеихеит.

– Иаарласны сааҟәлоит, – ҳәаны, Арзына Арда даалыдҭын, дааины амашьына данынҭалоз, аусҟәа цҟьа издыруаз дааҟәланы дызларыцхраарызи игәахәрын.

Амѡаду ианазкылс, Зиза лус иалаҭәажәахуан. Марыхә арҭ дрыуамызт, дыргәыцхәымызт. Шагәи Рашьыҭи идыруан, иареи дареи маҷк еишьцылаҟәахәьан, ҟәрала ишеиҟарамызгьы. Иара игәы иалан дҟашәҟашәо иѡагылаз азҭаб разҟыла деиҟәымшәо дахьааиуаз. Иара дахьынзеидыруаз, лара лаамсҭашәашьа ааҵьоушьарын. Дзаҭәажәоз ианакәызаалак, лажәа иналаҭашәа, рехәа бҭьыцк изылкуан. Убри ала илыдгылаз ианакәызаалак дылтәылтәуан. Аамсҭашәара акәым, уи амцан иҟазамыз аҷкәын дахьлыҟәшәаз, иҟазшьаҟәа нылкылаларц, ирцаҳәцаҳәо дахьиаҭәажәоз, лхаҭа лыуаѡышьа аруадаѡыр алымшози. Арахь уи азмырхакәан, анхәа бзиа длызкамшәазар, лаазара агдыра иагьа иҳаракызаргьы, илыҟәыҭәҭәоз аидараҟәа лзышьҭымхыкәа, дырхәаеырц реазыркыр, лара урҭ дырҿагылар, лаамсҭашәара хеуан. Иахьцалак лара убарҭ зегьы дыриааирын ҳәа Марыхә длыҟәгәыҭуан. Иара иаасҭа акырза деиҭбын лара, акәымзар даалеиеырбар цәгьа ианимбоз аамҭак ыҟан. Убасҟатәи лынаҟәгылашьа-лааҟәгылашьа, лымаҭушьа, еснагь лыбла ихыз амца, лҿаҭыгшәырччара уаахырхрын. Лразҟы бзиазарц лзеиҭьеишьон, аха иамуазар иҟауҭози. Аҭхыраара лҭахын, иара ус иҟаиҭарызи? Лаб ҭсыхәак лзизбарын, уаҳа узыҟәгәыҭуадаз.

– Шьҭа узбар зысҭахыз ҳалаҭәажәап, – игәы иеанзамкәа, Арзына маҷк даахьаҳәшәа днатәеит, лыеирманшәаланы иара диҿаҭшларц.

– Ҟаи! – иара дааҭышәарччеит. – Амѡа ҳааицыҟәлеижьҭеи сбызцшыми, инахыбга-аахыбгон акуәымзар.

– Амѡа ҳаицыҟәлеижьҭеи акәзам, – инаиеҭнылкылт. – Ак уасҳәарц шысҭахыз ашьыжь улымҳа инҭысшьижьҭеи.

– Зизеи Дамытреи ирызкыума?

– Мамоу, ҵьушьт! – иааҵьалшьаҭәҟьеит. – Зҭаби ҷкәыни усуп ҳәа уасымҳәази, изухашҭи?

– Ибҳәаҭәҟьеит. Зны-зынла иуаҳаз аҭакы ҭсах анамоу ыҟами.

– Ѡызак дсыман. Ааигәа ҳаибамбацызт. Иахьа дызбеит, уара! Уажәыгьы хаҭа дыҟазам.

– Дбыҟәлазар, баргьы аѡнра бымцацт, изҵьабшьеи?

– Уара, уи сазымхәыцзацт, аиаша шҭоуҳәеи! – зынзак аҭабырг аҭаҭаныиааҵьалшьашаз лаҳазшәа, аҭшра ҷыда анаашьҭылх, иара игәарцхазаны дааччеит, ларгьы лыелызнымкылазт, дааицыччеит. – Уааи, аус ахь ҳаиасп! – наиабжьалгеит.

– Аус ахь ҳаиасырц сҭахыуижьҭеи, амѡа ҳаҟәуп ҳәа басымҳәеи. Нас?

– Убри азҭаб уара дузыскыр сҭахыуп.

– Ҳаи?! – иҳәеит, уажәраанза ииҳәоз «ҟаи» ацынхәрас. – Убасҭәҟьоу.

– Аеи.

– Ҷкәыни зҭаби аныбҳәа, хәыҷҟәак ракәыз ҵьысшьон. Сара шьҭа ахаҭа ҟәра сҭагылоитеи.

– Лара усҟатәи лхыҭуам, нас, дызҭабуп уҳәар имцхарым.

– Дыбзиоу ҳәа сҭаазом. Дызбароуп.

– Иахьа Аҟәа дыҟан, издырыр дусмырбози, – лгәы иаахәазаны дцышәырччон.

– Бгәы иалымсын, аха маҷк беилаҭсазар? – гызмалрыла иара аҭак лиҭон.

– Избан?

– Лара Аҟәа дыҟазар, сбыманы арахь бабацо?

– Иаразнак уаҟәшаҳаҭхарызу сзымдырит, уара.

– Сыесырххар ҳәа бшәеит?

– Аеи!

– Асҭәҟьа ҿа сбырҳәап ҳәа быҟамызт.

– Уажәыҭәҟьа ателефон сылзасуеит, – лмобильник ааҭылцаан, иаалырхиеит. Аҭак лоузомызт. Нас адырра ҟарҭеит дахьасуаз ма аҭара ҭазамызт, ма изтәу дахьыҟоунза

аимадара рзалыршомызт ҳәа. – Уажәраанза Аҟәа даангыларын ҳәа сыҟазам. Аҩны ҳанкыдгылапи.

– Аҷкәын дыбзаазгеит ҳәа лабҳәома?

– Ахаҵа дыбзаазгеит сымҳәои.

– Аиаша? – иара игәаҵхон лара лыхәмаршьа. – Иахьцалак уажәыҵәҟьа лыҩны анеира аҵахымзар?

– Ҳазханеиуа иалылдрааи.

– Лара дыбмазҵаауеи.

– Иласҳәаша сара издыруеит, умшәан! Зҕаббара ицон ҳхаанҵәҟьагьы, иугәалашәоу сыздыруам. Иахьа ус лшарагьы шәымам. Аҳәсаҟәа аамгазакәа шәеышәражәуеит, ишәыҵалаз ҳаздыруам.

– Зны еилыбкаароуми сеиҵш иҟоу дылбар лҵахыу, илҵахыму. Сара заа сшазыҟабҵаз еиҵш.

– Лҩны ҳнеиуеит, ҳазханеиз иалылдрааи. Арахь аҳәоу иаламҵа, улсмырбари.

– Лара дыбмазҵаауеи.

– Иласҳәаша сара издыруеит, умшәан. Абра уныбжьагылеи!

Дшыныбжьалаҵәҟьаз дааҵгылан, ихаҵагьы амашьына дааҵыҵит. Лара амҩа ааиҩылҵәан, аҟалаҟь агәҵаны, мандарина ҵлала иҵалаҳаз, уамак иаҩцаҵәамзаргьы, еиҿкааз ҩнык зҵагылаз агәарҵ хәыҷы агәашә днадгылеит. Аҵәҵәа дасит. Ҵҳәыс ҳаракык даадәылҵит. Ари лан лакәзар, ашлара дшаманакуазгьы, лҿара аамҵаз лыҵшзашьа акан калмыжьзацызт. Угәы ааҟалҵартә, дҵышәырччон. Иудыруази Марыхә итәы иакызар ҳәа, аҵхара ааигәыҵалеит. Лан дбаны, азҕаб даага рымҳәози. Иаахынҳәыз иҩыза гәыкала длаҵабуан.

– Дхынҳәхьеит, – Арзына, амашьына дшынҵалазҵәҟьа, аҵсҟы аанызкылаз лхы наизлырхеит. – Лҩызцәаҟәак лыҵхьан, дыҟазам.

– Акыр сыҟәзар бымбои, – дыхәмаруан иара. – дсыҟәымшәози. Нас бцо-баауа убаҟаз ҳәа еҵныҳәас исыбҵоит.

– Дуҟәсыршәоит.

– Ианба? – дахыццакзозшәа ҟаиҵон. Аха дзахымццакрызи?

– Зны лара слаҵәажәоит. Нас адырра усҵоит.

– Анцәа биныҳәааит! Баасызкамшәар ишҵаҟасҵоз!

– Усхымыччан! Сыда хәшәык умоу ҵьушьома? Сзакәытә ҟьаҕьариоу уздырзом.

3

Еснагь еиҵш ашьыжь заа усура дҵыҵит Рашьыҵ. Иусуцәа зегь раҵхьа иара иҵыҵ дааҩнашылон, дара рааишьа илаҵш ахызарц. Иара ихымҩаҵгашьаз рдыруан азы, ианраамҵаз икылхх русурҵа иахылон. Аҵссаҩ лакәзар, иара имашьынала дааҵалаанзагьы, иахьабалак арыцҟьара леахьылыгзон. Аиҳабы азәы диаҵәҳауа, дизаҕьуа ихы димырбацызт, иҟазшьала идирдыруан иҟарҵаз ахьынзаиашаз. Ҵьоукы даарыцхьаны ҵынч драцәажәалон. Абас акәын алеишәа акыр аамҵа аҵаны ишеиҿикаауаз. Ихаҵа иеиҿкаашьа иусура еиҿнакаауан. Дуаҩ ҵынчны дрыцхьазон. Иҕраз цҟьаҵәҟьа уаҩы издырзомызт. Ииҳәоз змаҳауаз диеигзазомызт, уамак дизымгәаартә, диацәажәаны иусураҿынтә ихы даҟәиҵитәуан. Убасҵәҟьа иҵаацәара еиҿкаа иман ҳәа иааикәыршаз ирыцхьазон. Иашьа Шагәи иареи ҟазшьала, хымҩаҵгашьала акыр еиҵшзамызт. Аиҳабы, Шагә, акыр ичҳауан, данаахәыҵҟьозгьы уздырзомызт. Дуаҩы аартын. Даҟәшәар ижәуан. Уи иахҟьомызт игәамҵ-хамҵраҟәа. Уа аиаша ҳәатәын. Аиҵбы уи иааҫа иаҳа диашаны, дразны дырбон. Ианакәызаалак зегь изеиҵшызшәа, иуаҩ ҵынчшьа акәын уи зыхҟьоз. Ирзеиҵшыз ҟазшьа ҷыдарак рыман. Уи имаашьазакәа русушьа иадҳәалан. Уаагьы Шагә иусура еснагь ирццакуан, иҟарҵоз ахаҵабзиара ҳаракызарц дреикануан. Рашьыҵ уаҩы диҟәымчуамызт, аха ахаҵабзиара иамеилаҳауаз дарбан напхгаҩыз. Рнапы злакыз азанааҵ хаз-хазын. Аиҳабы дыргылаҩзар, аиҵбы аргылара маҵәахәҟәа ахьырҵиуаз ашьҵаҵарҵа деиҳабын. Ганкахьала рҩыҵьегь аргылара иадҳәалан. Шагә иааиҵахыз аматәахә иеиҵбы иҿы иҿеиҵон, Рашьыҵ иеиҳабы деиҵамырхакәа, ииҵахыз ианаамҵаз иҟәиршәон. Рнапы еибаркны аус руан зырзумҳәарызи.

Рашьыҵ икабинет дныҩналан, иҵыҿ аҿы днатәеит. Ҳамҵакы уа иеааирҵынчит, аҵсшьара ицәеижь иеилаҳауазшәа. Ихаҵа хьаа-баа имазамызт. Иусура еснагь ишцацыз имҩаҟәиҵон. Зиза заҵәык дихьаан, аха уаагьы аццакыра мцхәхон азы, аус уамак иеалеигаломызт. Ҟьаадҟәак днарыха-аарыхан, нҵамҵаҟәак ныҟаиҵеит. Иусеилыргаҩ дааиааназа, шьҵа ус имазамызт. Дахьтәа зиарыҕьарала иҿаз акәлап цаҵхала иааиртын, аназара иҵаҵа иҵәахыз

итапанча даахан, иаҷхьа инықәиҷеит. Иалихыз изымдыруа, иара ус ишәарҭадара иаҷгашәа, иааихәаз абҵьар адәахьы иныҟәигазомызт. Икабинет аҿы иҷәахын, иҟамларыз арбаныз ҳәа. Акьынтыжә ааҭиган, иара усгьы ицырцыруаз итапанча инахьишь-аахьишьит. Уажәи-уажәи ахышә ала днаҷшуан, акабинет ахь зхы зырхашаз азәы ахьчаҩ дзыдтәалаз агәашә дааҭашылозар ҳәа, игәы иҿанҷаны. Итапанча, аҭра инҭеиҷан, икьынтыжә наҷҷаны, наҟ иниҷәахын, ҭынч деиҭаатәеит, усгьы ҭынчра игзамызт. Лусурахь дааиуан Ҷыжә. Лҭыҷаҿ ак шеиллыргоз удырратә, лышьхә ақәкша бжьы иаҳауан. Аусурамш аҿазкра аамҭа шааилак, секундк иагмырхакәа, лара дшизааҩнашылоз идыруан. Ашьҭаҷарҭа аусуцәа ааҭашылақәахьан. Доусы рҭыҷқәа ирызнеихьан. Иусеилыргаҩ Чыжә, қьаад гәарҭак лыма, дааҩнашылеит. Дҩалхаҷгылан, длатәарц иаҷхьа аҭыҷ налирбеит. Лара дышгылаз ақьаадқәа ааимҷалҷар, ианыз ааркьаҿны иалҳәар азымхози, аха иара днатәарц лабжьеигон, ус иаамсҭашәаран. Ларгьы уи ихымҩаҷгашьа лхы иалмырхәар лзычҳауазма. Игылаз, абҭьыцқәа наимҷаҷаны, иахьаҭахыз инапы анҷаны, днагьежьыр акәын. Еснагь еиқәҷаб еилаҳәаз ауаҩы ҷшза лылаҷш дахьыхгылаз аамҭа лроуан.

– Абри, – раҷхьатәи абҭьыц наимҷалҷеит, – иаарласны иааҳгақәаша амаҭәахәқәа рыхьзынҷа ауп, – лҳәан, иара, днахәаҷшны инапы аниҷаанза, дааизҷшит. – Ари, – уи ааимҷхны, даҿакы иаҷхьа инықәлыршәит, – иацы иааргаз амаҭәахә зну ауп. Акомпиутер иҭаҷатәуп, шәнапы шаақәышәҷалак. Абарҭ, – уи анааимҷылх, лаҷхьа иқәыз егьырҭ аақәылхын, иара иаҷхьа инықәылҷеит, – шәаҷхьаны еилшәыргарцоуп.

– Бзиоуп! – иара дақәшаҳаҭын.

Лара дзаангылозма, ддәылҷырц шылҭахымызгьы, дҩагылан, ашә шыҟаз лшьаҿа неихылгеит. Лҭыҷаҿ днатәеит, лнапы агьамкуа. Ҩныҷҟала деибафон, дагьыбылрын, лаҭырзык лалҿыҷымшәазҭгьы. Лчавра лшәыра иааҭылган, лзамҩа иаақәгылаз ацәаакыра аалрыцқьеит. Шьҭа дхәыҷымызт лара, илызцәырҷхьаз ацәанырра лзымхәаҿыртә. Амала уи лыҭрыҷсаар лҭахзамызт. Уи изгәамҭозу, ибарц иҭахымзу лзеилыргомызт. Еснагь ихымҩаҷгашгьа еиҷшымзи. Дналыхан диргылозу, иибоз имҷәахырц ҷсыхәа имамзу, ма илзеилымкаауаз даҿакала дылзыҟазу макьана илызҭҷааауамызт. Ус акәзу, егьыс акәзу, днаскьаганы диргылозар иаҳа аҷабыргра аҷан. Уи ус акәын ҳәа, заҟа иашаны дахәаҷшуаз аҟара, зхымҩаҷгашьа цқьа илзеилымкаауаз лара иаҳа дизааигәазарц агәазыҳәара ҭәҭәа лгәыҷалон. Убранза лара дыҷсыҿын, арахь лықәра ықәҳа иахьцоз налзаҷлан, иара дахьҭаацәаразгьы дашьҭамызт, бзиа дибандаз ишакәызаалакгьы. Ак иҷәа иалашәар ҳәагьы лара дшәон. Ара дааҩныганы, иусбарҭаҿ даҿа уск лнапы ианиҷар, маҷк ила даҷыригарц. Ианамух дахьыҟаз дыҟазар иаҳа илзеиҭьын.

Иара ашышьыҳәа даадәылҷын, ус ҟаиҷалон есышьыжь, аусеилыргарҭа дныҩнысын, ла лахь ак зымҳәазоз илаҷш наиршәит. Имҩан лара дтәан, уаҳа ишҷаҟаиҷарыз, димбазозшәа длывсыр иаҳа еиҭьхозма. Дындәылҷын, макьана идуцәамыз иобиект ашьҭаҷарҭақәа дрызнеиуан, дааҭгылан иусуцәа драцәажәон. Ҵьара машьынак адәахьы ишьҭаз адашьма ҭәы ақәырҷон. Аусуцәа дрыцхраауан, уи иазхашаз уа ишыҟазгьы. Еиҷкааны аидарамҩангагаҿ иахьеиварҷоз иара ибзоуран угәахәрын, дара уа рыҷаҳәара шаҭахымызгьы. Машьына ласык ҿыцҳҳараза иааҭалан, иара итәы инавагылеит. Иааҭыҷыз Чаабан иара иахь иҿынеихеит. Аус шиуаз диацәажәон. Нас аусуцәа даарылҷын, ари диацәажәон. Рҿаархеит ахыбрахь. Ҷыжә лҭыҷ иааҩнашылан, аиҳабы икабинет иныҩналеит. Лара дмыцхәызшәа лхы лбон.

– Исырбеи! – Рашьыҭ Чаабан бҭьыцк ааимеихын, инапы наниҷан, иааирхынҳәит. – Ашәҟәы иҭалҩырц Ҷыжә улызнеи! Уажәы иаразнак амҩа уқәлоу, усқәак ара иурееирц угәы иҭоу?

– Ара усс исымеи, сышиашоу сцоит, – Чаабан ибҭьыц аҩызцәа инарылеиҷеит.

– Иаҳзаарышьҭыз аргылара маҭәахәқәа рхаҭабзиара даараза исгәаҷхоит. Акционертә еилазаара ахьзала иҭабуп ҳәа сызраҳәа. Схаҭа санцо, иааҳхәаз рыхәҷса шынеибакәу ирызназгоит. Сзымнеир, уара иуҭаны уеиҭадәықәысҷап.

– Зныкыр мап скхьоума, сусуроуми, – Чаабан, ҩныҷҟала дышгәырҭьоз адәахьы иааимырҷшырц, дтәан, ихаҿы адак мырҷысзакәа, ажәала диқәшаҳаҭхеит умҳәозар.

– Макьана аҷара-аара узырацәахоит, аха аиқәшаҳаҭра знык ибзианы иаҳзеиқәыршәар, усҟатәи аҳәаа хыҷра уқәшәазом. Аҳәаа ҳәа ак ҳзыҟалеит, аҷара уманы аиасра цәгьоуп, умбои.

– Уи сашьцылахьеит. Бжеиҳан анапаҿы маҷк надсыркуеит.

– Улаҷшхырҷага арбану зуҳәаз?

– Ҩык, зык рыла сеидара ҭыҷ сырҭәуеит. Уи азы мазала ҟәрышьқәак анынадсырклак, малк қьаадла исымоуп ҳәа иҟалазом. Аиашаз, уи амаза ара, акабинетаҿ, инхароуп.

– Иахьцалак ишәарҭоуп. Амҟәыб еснагь азы аанагом. Абанк аусурала ҳсеиқәҳаршәароуп.

– Дара рнапаҽы аҵара рҭахыупеи.

– Убри ауми арыцҳара.

– Ҷошьҭала аҵара ашьҭра мала иауҟалахуа, – дцалар-даалар зҭахыз Чаабан иеиҳабы дазыҟаиҵон. – Уахьнеилак ҳдырцәҳәуеит.

– Изакәанми.

– Аеи шьҭа, – дақәшаҳаҭызшәа ҟаиҵар акәын.

– Уанбахынҳәуеи? Уаанымхаҵәар бзиан.

– Ари амчыбжь анцәамҭаз.

– Уааныа иҟауҵои? Ҽнак уахь, ҽнак арахь, даеа ҽнак уа иузхоит.

– Иҟамло егьыҟам ҳәоуп.

– Умашьынала акәымкәан, шьапыла аҳәаа ухыцыр, автобусла, ма дәыгбала уҵар иаҳа иеиҷьын, – наиабжьеигеит. – Умаҵара ак ухьыр ҳәа сшәоит.

– Исыхьуеи?

– Уамхацәар?

– Сашьцылахьеит. Сахьаатгылакәаша, сҵсы ахьысшьаша, амҩа санықәлаша, – зегь шаны исымоуп. Иахьынзасылшо амҩа санызаап. Ианамуа саҟәыцуеит.

– Аеи нас! – Рашьыҭ дҩагылеит. – Амҩа алцха уоуааит!

Ихаҭа дындәылцыхт, ицыз, ашәкәы ҭаиҩырц, Ҷыжә лҽы дааныжьны. Аидарамҩангага дыртәырц агьрыгмызт. Даеа машьынак цшны игылан. Ауаа аргыларақәа хҭаркит. Аус зуаз иргылартә аҭагылазаашьа иман, аусура зҭахымз ирылухызи аха. Анхарҭа ҩнытцәкьа иаҽыз маҷын, унацәақәа рыла иуцхьазартә. Урҭ еиҭашьақәзыргылоз ракәын ирацәаз. Еиҳаразак, ишырҳәоз еицш, аҵарарҳарҭақәа рыргылара рнапы алакын. Уамашәа иубартә, рхатәы сасааирҭақәа аҵырцон. Аҵсшьацәа ари ашықәсан ихытцны иааит, цхьаҟа еибашьрак ҟаларымызт ҳәа агәыҷра шьҭа ирыман, акурорт зҳарын.

Чаабан дшаадәылцызт ибон. Имашьынаҽ днеиааныа, имобильник ала азә иеимеидарц иеҵишәон. Иауамызт. Имашьына дынҭала ианаақәирцәи, ҽыц имобильник дацрыхон. Аимадара анышьақәиргыла, агәашә дҭытцхьан. Рашьыҭ уи дшимбоз еицш, иареи дзацәажәозои ирҳәоз иаҳазомызт.

– Сара амҩа сықәлоит.

– Амҩалцха!.. – иаҳауан аҷҳәыс бжьы. – Уаҵәы усызцшыз!

– Аеи, сыцшуп. Абзиараз!

Уаҳа еибырымҳәазеит. Уигьы мцхәны ирцхьазон. Иара ашәа ҳәо амҩа данын. Иқәҽиауан иареи лареи реизыҟазаашьа. Еснагь убас аамҭа шцалоз агәра игон. Ҷьара шьапҿаршәак иацхьаҟа иоурын ҳәа игәы иҭашәомызт. Амала, цынгыла имоурц, закәытә гәаҽанызаараз ҩоыцьегь ирымаз! Иахьынхоз ҷьара еиқәшәомызт, изеицәажәомызт, рылаҵшҵәкьа еиқәдыршәомызт. Иарбанзаалак рыгәра зларымгашаз хымҩаҵгашьак аадырцшзомызт. Еснагь агәҽанызаара иус мариамызт. Деибархха ҩнытцкала акы дакын. Амҩан ашәа ахьиҳәоз маҷк игәы ирдон, ус акәзаргьы, уи аамҭалан. Арахь иареи лареи еицрытцшьак рымазамызт. Ианыҷкәынацәаз ирыбжьалаз абзиабара ҽыц ахы ытцнаган,,, ишрызшәаҭазгьы ррахәыц цҵәар рҭахзамызт, реизыҟазаашьа еицырыхьчон. Убри Рашьыҭ дрыбжьагыламызтгьы, шьҭак ирцырхагахашаз дкалазомызт.

Ускан иара игәы иҭаз ахаҵа, иарбанзаалак гәҩарак имазамкәан, иусураҽ инап ианыз мҩакәиҵон. Иусуцәа амашьына дыртәын, идәыкәырцахьан. Аҩбатәи ашьҭаҵарҭа хыбра иааддыргылан, аидара зланаргашаз аҭәқәа ыкәцаны, зегь аздырхиан, иаатәеит хәбаҟа минуҭ, аҭаҭын иахо, рцсы ааиҭаркырц. Аамҭа гара дара азҽлымҳазамызт. Заҟа машьына еидарала идыртәуаз, ма иакәырхуаз рыла руалафахәы еицылон. Убас иҟаиҵеит Рашьыҭ. Доусы илшоз ихала ишәар-изар акәын. Излымшоны иибаз аиҳабы даеа ҷьара диииаигон игәы дамыргакәа. Иуалафахәы даеакхон, аха даеакала ишцаҟаиҵоз, инаплакы ишахәҭаз аус аурц иҭахызар. Мчыла азәгьы аус дирузомызт. Реиҳабы усгьы ибжьы ҩыҳарак ажәак иҽы иҭшәазомызт. Уажәгьы, рхала иҩагыланы, аусура реазырымкыкәа, дырзааигәамхазеит.

– Шьыбжьон, цсшьара шәцааныа, ари амашьына шәыздәыкәцару? – днарыдгылан, маҷк дрыцхраахьан данразцаауаз.

– Ҳалгарц хгәы иҭоуп, – иҳәеит урҭ иреиҳабыз.

– Шьыбжьоншьҭахь аидара зқәу ҳзааиуеит. Аматәахә рацәоуп. Аусурамш нцәааныа шәалгар стахын.

– Иаатаҳарцәааныа ҳаҽымзаауеи, – руазәк диргәыцит.

–Уажәы акыр аазхәо ирыздәыкәаҳцо ада усутә ҳаузом, аҵсгарҭа шәоуеит.

– Иааҳауз наҳагзоит, – ани руазә деиҭаиргәыҷуан.

Аидара згоз ауаѡы иқьаад рхиа дыцшын, Рашьыҭ данынахынҳәуаз. Иҳасабеилыргаѡ лҭыц дныѡналан, аены ирҭихьаз ҟәрышьла иахьтәоз ааиликааит. Иаархәоз иаҳа еиҳан, ирҭиуаз аасҭа, царала аиҵахара рыман.Рылҵшәақәа ахьтәоз идыруазарц иҭахын. Ариабжьарак абанк аҽы ацара шьҭихырц цәгьа ибомызт, аха аены иаахәаз ѡ-машьынак аргыларатә маҭәахәы акыр дыенахуан. Агәарц иааҭалеит ѡ-«Газель»-к. Урҭ иаарҭыҵыз ахацәа аҳасабеилыргаѡ лахь инеит, царақәак ршәарц. Усҟан иаргьы уа дыѡнагылан. Уааҵәҟьа рус збан.

– Амаҭәахә аѡныгара иаҽуп, – Рашьыҭ урҭ ааирзырѡит. – Шәмашьына уажәы уа иаҳзадыргылазом. Амала аҕәы, адәахьы иахьышьҭоу, шәыз-«Газель»-к надшәыргылар, уа ѡыцьа цшуп, иақәырҵап. Егьи – ацсшьарашьҭахь. Шәақәшаҳаҭума?

– Бзиоуп, – иҳәеит иаҳа азыцшра зықәшәоз, ашьҭаҵарҭа хыбрахь инеирц иҟаз.

Рашьыҭ имѡақәҵашьа иақәшаҳаҭзар ҳәа дҵаауан, даргьы ақәшаҳаҭхон. Ус акәымкәан, иара ирзалихуаз аамҭа иақәирҕәҕәар, бжеиҳан иуарчаруан, уаанза ишзымцшуаз, даеа усқәак шрымаз инарыҵыргон. Иаҭахыз ацара шәаны, иахәҭаз ашәҟәқәа Ҷыжә ианаарылҭа, дара ѡдәылҵит. Иара дыцшын, адәахьы иандәылҵуаз инаскьеигарц. Ара ишыѡнагылаз, дыздәылымҵит, иуаѡшьа инаруамызт, анаплакы аиҳабы ацхьа дындәылҵыргьы иамази аха. Иара ус, иара иҭыцахь днеин, днатәеит. Аусқәа убас еиҽкаан, зегьы еишьҭаргыланы аус руртә. Еилахара рымазамызт. Ҷьара иааихәлахозар, днарыгәҭас-аарыгәҭасшәа, ианаамҭаз ириаша имѡақәиҵон, абыржәы а-«Газель»-қәа руак ишазиуз еицш. Егьи, ацхьатәи, аидара ақәҵара иаҵагылан, ахышә дкылцшны, уи ибарҭан. Ҽыц ацшьгарак макьана иаҭахзамызт, амцхә ахәыцрагьы иацсазамызт. Ус иагьа иҟазаргьы, аамҭа ахьимаз акәзар ҟаларын, акы дазхәыцлар цәгьа ибомызт. Аиашаз, хәыцырҭа имазамызт, ицсы ишьон акәымзар.

Игәы ҽыҕьуазшәа ибон, ихәыцырҭа инаплакы агәарц инҭигеит. Уахь Зиза лакәын ихьаарҭаз. Иагьа умҳәан, иашьа ицҳа аиҳабы лакәын. Иара ицазаҵә Баҭал диқәлан. Усҟан иашьеи иареи чарак еицырымуи. Рацхьатәи рыхшара уамак рыбжьазамызт. Иара зҕаб дихымшеит. Ицҳәыс Ҷабҷан уаҳа уаѡ дылҭахымызт, иара ацҳа длызгәаҟуан. Лара деилахаз цьушьарын. Аусура иаҵылгон, усура дымҭыҵыр, ирфарыз-иржәрыз, иршәырҵарыз-ирышьырҵарыз рыгхозшәа. Аибашьра шаанҵәаҵәҟьаз, иара инаплакы аиҽкаара иеазикын, хара имгакәа, аҭышәынтәыларахь ихы ирхеит. Ахшара дзоур зҭахыз ацҳәыс уаҳа илҭахызи, лара лыгәҭакы дизавымгеит акәымзар. Ицеи иашьа ицҳаи еснагь еицыхәмаруан, уаҳа хәыҷы дрымбазозшәа. Баҭал Шагә иҽы дцон, уа даангылон. Адырѡаены ашкол ахь еиццон. Ашьыжь иахьеицҭаз ашкол иазцахуан. Еицыршәомызт ахбыцьра реазыркқәаанза. Рқәыцшра еиҟәнагақәеит, аха зынзак изеицрымҵит. Иҵатәқәа бжеиҳан лара илыцҟаиҵон, акәымзар ииҵазгьы дашьҭаломызт. лара, хаҵа данцоз, хаҵаѡызас Баҭал ида уаѡ дшышьҭылымхуаз усгьы еилкаан. Рашьтыҭ иашьа ицҳа иара дихылҵзар аҟара игәы лзыбылуан. Хаҵа дцазар аахыс, маҷк дихашҭызшәа дыҟан, аха, аѡнра ддәылҵзижьҭеи, ҽыц дихьаан, аҵәахра илшон умҳәозар. Цхыраарас илиҭарыз издыруамызт. Днабыжьҟьаны иҽыцыз акыр изеилкаауазар игәахәуан. Шагә даакыдгылозар, иааицәажәақәарын. Дааирызу здыруадаз умҳәозар. Ахәымехан дизцар иаҳа иеиҕьын, аусура ашьҭахь еиқәшәар, ҭынч еидтәаламзаауази. Уаанза дыцшыҵәҟьар иҭахзамызт. Иаҭаххозар нас деиҭаныбжьысхрын.

Дындәылҵит. Амашьына ду зазымазо аҽынадырхахьан. Иара дааҭгылеит, аидарамѡангага даҵырхагамхарц. Уи дашьҭаланы, дынҭыҵит. Иара ишьҭагыла, а-«Газель»-қәа руак аҽаадырхеит. Хара имгакәа, ҭаҭынк иаханы, аусуцәа шьыбжьхьа рфарц, анҭыҵ еиҽкааны имаз акаҳуажәырҭахь инеиуан. Дара ахьзаанза, иара уахь днеит. Чахааки акаҳуеи азҕаб иаалымеихит. Арда акрыфараз агәхьаа даиргазомызт, лара дышчеиҷьыка уаѡызгьы. Ихаҭа шьыбжьонла рацәак ифазомызт, абас каҳуак ижәуан. Уи адагьы, дызбоз имгәа бжьаны иман ҳәа ихцәажәон. Ицлар иҭахзамызт, ифатә шәан-изан. Маҷк амла дакуазар иаҳа иеиҕьеишьон. Аусуцәа гәыц-гәыцла рҽанаархоз, азҕаб Леиуан изы канфеҭқәак аалымеихын, иара дындәылҵхьан. Имашьына ааҭигеит, дахьцоз-дахьаауаз иусеилыргаѡ Ҷыжә илеимҳәазакәа. Аамҭа акала иҟалахьан, ианиаамҭаз дзымхынҳәыртә акы дыннакылар, имобильник ала лымадара шьақәиргылон.

Амѡан Шагә аус ахьиуаз дынкыдххыларц азныказ игәы иааҭеикит. Дааицхьхәыцын, рыѡнду шыҟаз амѡа шьҭихит. Иашьа уа дыҟазар ҟалон. Иагьа умҳәан, ицҳа лгәалаҟазаара зеицшраз гәеиҭарц дазгәаҟуан. Шьыбжьхьафараз данаауаз рацәан. Аены рыѡбагь еилеигзарц агәазыҳәара имамкәан дыҟазамызт. Иаха, аусура ашьҭахь, дахьизымааз игәы иалан Рашьыҭ. Игәы аарҕәҕәатәымзи. Агәарбжьара дныбжьысны, агәашә днадгылан, ашәшьырҵахь инаскьага, дааҭыҵит. Ҽнак жәантә дааиргьы, Арда дҽацха-ҽаччо дахьицылоз

игәы ҭанаҭон. Лмаҭа имахцә данкны, ашәхымс даахыҭын, лара агәарҭ бжараҽ лабхәында дааиҭылеит.

– Шагә дмааизаци? – иара длызҭаауан, ахәыҷы иахь аканфеҭ наирххан.

– Дмааизацт, шьҭа даауоугьы здыруада, – лҳәеит лара, лхаҭа данаауаз ѡба рахь жәабаḱа аус анаулак акәын, иаамҭа хыцахьан, уи идыруан лабхәындагьы.

– Зиза илҳәои?

– Усура дымцеи.

– Убасҭәḱьоу?! Илышьҭаланы иаама?

– Иаауада?

– Ма ҳамаҳә даазар сгәахәын.

– Дамытра дааит. Иабхәи иареи леидтәалан, реадыршьит.

– Убри иааḱаиҭо азәы иḱаиҭоны сымбацт.

– Ҳара агьҳзиеҭынкылом. Ишҭаḱаҳҭои? Уаргьы ак иоуҳәар сҭахзам. Рашьыҭ, ара ҳазгылеи? Аѡныḱа ҳлеип!

– Шагә иусураҽ сизнеип. Сцалап.

– Уааҭгыли! Ҷабҷан лакәзар ҳәа агәра сымам.

Уи лмашьына акәҭәḱьан, агәарбжьарала иѡыхәнаны, Рашьыҭ итәы инавагылаз. Лара дааҭыҭын, агәарҭ дааҭашылеит, дамбар иҭсуазшәа. Арда аҭсшәа лалҳәан, ахәыҷы дылгәыдҳәҳәала длыгәзын, илкыз апакет наилыркит. Уигьы канфеҭын. Рыѡбагьы шизымкуаз збаз анду лмаҭа иабду иашьа итәы ааимылхит.

– Рашьыҭ, шьҭа каҳуак мап аҭәукрым сгәахәуеит, ҳлеип аѡныḱа, – Арда инарабжьалгеит, лхаҭа ахәыҷы даашьҭылхын, раҭхьа днагыла, днахынҳәит.

– Ишәыхьыз ашьыжь исеиҳәан, иаразнак сзымааит, – Ҷабҷан аишәа азааигәара днатәеит, Леиуан даашьҭхны, Арда акаҳуа лыршырц акҽаѡра дахьынзакҽаз.

– Бшыѡуаз бааргьы, аус бызлахәози, – Арда даахьаҭшит. – зегь лхала илызбеит.

– Дызҭашәаз лара лаḱара издыруадаз, – Ҷабҷан Зиза лныḱәашьа хьалыршшон. – Иара, Дамытра, уаҳа иан дизаанымкылазои? Ихьзеи, ианаҵьалбеит!

– Уи лаха имоума.

– Лаха имамкәан, иусқәа ддыркаразаап.

– Саргьы убри ауми исҳәо. Лара уи дилҭыргьы лҭахзам, ҳазлашәаз бымбои.

– Дилҭыр лҭахзам, иѡнгьы нхашьа лымам, – иааҭҭәаны Ҷабҷан алкаа ḱалҭон.

– Убри ауми иḱалаз, – Арда лацала длықәшаҳаҭын.

– Арахь ахәыҷы дрыбжьагылоуп, бымбои илыхьыз! – Леиуан даалгәыдлырҭәҭәалан, изыцәмырҳәоз аканфеҭ ацәа аахылхын, инапы имḱьашьырц, иҽы инҭалҭеит.

– Ахәыҷы изы мацара акәым, – Арда акаҳуа зҭалҭәақәаз аарымҭалыргылан, лхаҭагьы, руак дааханы, длатәеит, шоколад канфеҭкгьы аанылхит, илҭааз лҽыҭшырцаз мацара. – Илалхыу сыздыруам, баашәт, дылҭахыуп акгьы илзаҭсам ауаѡы. Ишәцәыззо закәи, абра дааины, ижәны дыḱамкәа, дсымбазацт. Ҭшзала ижәааит, аха ҳәаак змам збахьада. Ари аус изуама?

– Имур дабацо? Дазызкуаз ҭаацәара имоуит бымҳәозар.

– Иаалзымчҳазо – аешьцәа х-ѡык ыḱоуп, азәгьы аус иузом. Аѡы рбар – рыезааршьылоит. Раб дусуаѡуп, аха аамҭала усымзар, есымша дахьҭыҭша имазам.

– Сара исзеилкаауам акурорт иаланхо усурҭа шҭармоуеи? – Ҷабҷан уамашәа илбон. – Рхатәы наплакы маҷк аадмыртуа?

– Иааидгылар – убас акәымхози, аха уигьы ибаѡ ҷыданы иулазароуп. Абаѡданқәа дрызцеитеи. Иааҳҳәаз акы аалмаҳаит, ишҭаḱаҳҭари. Ианылымуза лгәы ҳзамысит. Шьҭа илбеит, ахав иааг! Илыҭсыхәу ҳәа акы аасыздыруам.

– Ҭсыхәа змам акыр ыḱоума, – Ҷабҷан лчанах ааҭалырцәын, днаха инықәлыргылеит.

– Лаб нхарҭак лзиҭшаароуп, уаҳа иḱаиҭари. Ишамуаз имбози, ддәылҭаанзагьы имҳәахьази, инапы изаламкыцкәа дааиуан акәымзар.

– Убри акәзар ланхәа дзықәгәыҭуаз? – Ҷабҷан даахәыцит.

– Ишҭа?

– Лыҷкәын иабхәа дицхраарц, лҭаца аѡны ҭыц лылымҭазар ҳәа сгәы иаанагоит.

– Акыр здыруама, – Арда, лхы афымца ҭасызшәа, леаалырҭарит. – Абас ҳаилахеит, шәсыцхраа лҳәар ауми, лҽабызшәа ырхааны. Ас аума ҳшеибабақәаша.

– Уи лҽабызшәа хаазар. Ихаамзар?

– Иахысҳәаара сыздыруам.

– Сара шьҭа сцалароуп, – Рашьыҭ дѡагылеит. – Бара? – иҭшәма цҳәыс Ҷабҷан лахь ихы наирхеит.

– Сара маҷк сыҟазаап. Абри Леиуан сааиахәмарыр сҭахыуп, – ахәыҷы изамѡа днагәзит. – Уаҭәы командировка сцоит.

– Иаба? – Рашьыҭ дҭаауан, хьаак имазамкәан. Лара лусура акомандировка иадҳәалан, ирлас-ырласны дрызцон ахәҳахәҭратә шьҭаҭарҭақәа, афатә еиқәзыршәоз афирмақәа дырҭаалон, иналаршәаны аҳәаа дхыҭуан, Шәачантә, ма Адлерынтә атауар аалгарц. Рдәқьан убасҟатәи идуун, х-хыбрак ирыѡнан, ирҭишаз рызхара роуамызт.

– Уаҭәы Шәача сцоит, – изҭаара аҭак алҭон.

– Шәача – уи командировкоума! – длафыр цәгьа ибомызт.

– Еиҳаны сабацахьаз? Аҳәаа ахыҭра маҷк ицәгьоуп, аҭсшьацәа ҭыҭ ҳарҭом, аха ҭарақәак шәо мацара, сиасроуп.

– Иахьа иббама, – дааҭышәырччан, дындәылҭит. – Уа быҟаз! – днаскьалгарц ишьҭагылаз Арда днаиргьежьит.

Иусурҭахь ддәықәымлакәа, Шагә иргылоз аѡны шыҟаз, имашьына ахы ирхеит. Зиза дхынҳәызижьҭеи, иашьа димбазакәа дахьааиуаз ҭхеишьон. Арда излалҳәаз ала, лыҭшәма нхарҭак рыҭҳа илзиҭшаарц дашьҭалахьан. Ацхыраара иҭахымхакәа дҟаларымызт. Дааиҿцәажәар цәгьа ибомызт. Имобильник аацәыриган, аамҭа аагәеиҭеит. Иусура дагхон. Ҷыжә иелымеидеит. Шьыбжьхьафарашьҭахь уа дыҟамзар ааҟамло иҟазма, аха иара ианиаамҭаз иахьихәҭаз иҟазаара иусура аиҿкаашьа мѡақәа ируакын.

– Рашьыҭ, сзырѡуеит, – иара иелымадара дазҭшызшәа, ажәак иҳәаанза, лара ихьз лҳәахьан.

– Маҷк сагхоит, сашьа иусураҿ сынкыдымгылар ҟалом. А-«Газель» ақәҭара реазыркааит. Иаагәаҭа!

– Акыр ҟалама? – хьаас иаалоуит зегь раҭхьа зусурҭаҿ илбалоз леиҳабы дахьеиҭахоз.

– Лацәажәатәык сымоуп, дзымбар ҟалом.

– Аидара аазгоз афура ааит. Ишҭаҟаҭатәу? А-«Газель» зтәу аҭхьа доурышьҭырц дрыҳәон.

– Ааи. Шьыбжьоншьҭахь дшоурыжьуаз дақәсыргәыҷхьеит.

– Бзиоуп.

– Сара уамак сынхазом, – диргәыҷын, имобильник иҭәахит.

Аусураҿ еилахара роузомызт. Ирыдиҭаз хьаҳәхьачрада инарыгзон. Даныҟамыз ирурыз рзымдыруа еилахозар, иара дзакәытә еиҿкааѡызи. Аусура еишьҭагыланы конвеерҭас ицозар акәын, иара инаплакы данахагылаҭәҟьаз. Убас иагьа иҟазаргьы, аидарамѡангага ду анирҭшуаз, иара уа дахьрыдгыламыз маҷк ихьааигон. Аиҳабыра усура зегь бзиа ирбон, аиҿкаара шьақәзыргылоз маҷын умҳәозар. Иаарлас имашьына ныбжьаиргылан, дааҭыҭны Шагә иеилахамҭаҿ днаидгылеит. Иара деиқәыкостиумха деилаҳәазар, иашьа иусуцәа уамак дузрылбаазомызт. Дара дреицәамкәа аус иуан.

– Зиза лзы угәы иҭоуи? – аиҳабы данааизхьаҳә диазҭааит.

– Макьана иуасҳәара сыздыруам.

– Нхарҭак лзуҭшаарц уашьҭалар уҭахыушәа, Арда дцәажәон.

– Адгьыл аҭакны, ѡнык лзыҭшаара сцәыуадаѡхоит. Иуҭахызар аибашьраз иркыз рымҭиуеи. Уаҭахқәак раахәара иаҳа исзымариахоит. Ҳахьнеиз умбои: абхәа имаҳә дахьынирхаша дашьҭоуп. Иаб иакәымзи уи изеиҿызкаашаз.

– Узықәшәаз ухы анурааларoуп. Ауаҭахқәа зҭиуа маҷзам. Урҭ рыҭшаара Гагра, ма Аҟәа иаҳа имариоуп, ара аасҭа.

– Аеи. Аҳәынҭқарра анапы агьакым усгьы.

–Аѡны зықәгылоу адгьыл аума, уаҭахқәоума, узышьҭалозаалак ахәҭса абжарак сара иусҭоит. Убри уасҳәарц ауп сзааиз.

– Агәхьаа уезаургеи, ателефон уамысуаз? – уаҳа ииҳәарыз Шагә иҿамшәеит.

– Телефонла уи азбахә сҳәар сҭахымызт, – иҳәеит Раҳшьыҭ, уа дзыцәшәоз имазамызт, иашьа хаҭала дбаны, диргәыҷырц иҭахын.

Рашьыҭ днахынҳәит. Амѡа данын, уск наигзахьазшәа, игәы маҷк иалаҟан. Иусурҭахь днаццакит. А-«Газель» аргыларатә маҭәахәы ақәырҭон. Афура акәзар – баша идмыргылеит. Макьана иааргарын ҳәа дзықәымгәыҷуаз аҷәы цыҭрак ақәын. Иахьеиқәырҭашаз шьҭахьла иазнеиуан. Уи, аҷәы ақәзар, аҭзамц дәахьыла иадырҭоз саидинг аарымгазар акәхарын ҳәа днеизар, игәаанагара дамжьеит. Дшаагьежьызҭәҟьа амобильник ала Чаабан иеидиҳәалеит.

– Уажәы уабаҟоу?

– Аҳәааҿы сгылоуп, – егьи аҭак ҟаиҭон.

– Саидинг иахьатәи амашьына иақәзар акәымзи?

– Ус акәын ҳшеицәажәаз.

– Афура иаанамгазеит.

– Уи закәыхи?!

– АҒәы усгьы ирацәаны иҳаман, иҳамамыз аарышьҭыр еиҒьын. Профнастили егьырҭ ақә ахәҭақәеи аараны иҟами, саидинг убри иақәырҵааит. Иакып сгәахәуеит.

– Иуҳәаз саҳаит.

Имобильник аҭра инҭеиҵан, ахыбра дныѡналеит. Ҷыжә лҭыц дныѡнысын, иҭыц ахь днеит. Инаплакы изыҭшәарахазшәа игәы инаҭон. Излаирҭбаашаз дазхәыцлон. Агәарц злаҭахкааз аанда аамхны, аргыларатә маҭәахәы ахьырҭишаз дәқьан бзиак ашьаҭакра игәы иҭазижьҭеи шьҭа мзқәак ҵуан. Ахыбра зеиҵшрахашаз, излихрыз иарбан маҭәахәыз дрызхәыцхьан. Шьҭак аус злаз – акционертә еилазаара знапы алакыз иақәиршаҳаҭырц акәын. Иаҭахыз зегьы хәыц-хәыц дрызхәыцаанза, урҭ, иѡызцәа, рлымҳа иҭишьырц дахыццакуамызт. Ахышә дахьадгылаз, ишәа-иза ихы иҭакыз ахыбра ибла ихгылан. Уи иагын ҳәа ииҵхьазоз маҷ-саҷк гәаныла иҵсахуан, икабинет ашә анаатуаз.

– Саҭамыз! – Ҷыжә дааѡналеит. – Афура иаанагаз рыхьзынҵа абра иаанрыжьын, – дахьтәалоз иаҵхьа бҒьыцқәак нықәылҵеит. – Акомпиутер макьана иҭазгалома?

– Иааргази иануи шеиқәшәо анаагәасҭалак, ибызсырхынҳәуеит, – ахышә аҽынтә иҭыц ахь даахынҳәит, ақьаадқәа илаҵш нархигарц.

– Шагә ибара уахыццакуан, акыр ҟалама? – лара дҵааит, днахынҳәырц ашә аҽынза днеихьан даатҒылан.

– Зиза ддәылҵит, – уи ацәыргара шиҭахзамыз, иудыруази цхыраарак лзыҟаҵозар ҳәа игәы иааҭашәеит, – ҵьара нхарҭак лаб илзиҵшаар иҭахыуп. Ак зҭиуа дыбдыруазар?

– Сазхәыцп, – аҵыхьа иара дзыдгылаз ахышә дазнеин, лыгәчама надылҵеит. – Сахьыѡноу х-уаҭахк рҭирызшәа лымҳаҭасқәак сыман.

– Аиаша?! – ихы ѡышьҭихын, дышиашаз дналҽаҵшит. – Иҟоу анбабзеилкаауеи?

– Иахьа сышнеилак еилысымкаауеи.

– Изҭиуа зусҭқәада?

– Иаурысқәоуп. Ибыргқәоуп. Рыцҳа лахь изықәҵуазар ҳәа ргәы иҭазшәоуп ишыздыруа. Рхала рхы рызбазом, ичмазцәахеит.

– Руаҭахқәа зеиҵшроуи?

– Ишьақәыргылатәу уамак ыҟамзар ҳәа сгәы иаанагоит.

– Ишьақәыргылатәызар Шавгә ихала иҟаимҵои. Иҟоу-иану уаҵәы ашьыжь исзаага! Сбыҳәоит!

– Аеи! – ус умак изыҟазҵаз лакәызшәа лхы бо, уаҳа даатымгылазакәа, ашә шыҟаз лшьаҽа неихылгеит.

## АѠБАТӘИ АХӘҬА

1

Ашьыжь шаанза Зиза амѡа дангылан. Араантәы аусура данҭыҵуаз раҵхьатәи амш азакәын, илцашьахашаз-илаашьахашаз цқьа илыздырзомызт. Иарбан машьынақәаз дызгарыз-даазгарыз макьана иҭҵааны илымазамызт. Ишиашаз Пицунда зхы хаз дзақәтәар, уаҳа акыр лҭахызма; ишиашаз ицоз дахьымзар, атәыла ахи аҵыхәеи еимыздоз атрасса иахьаҽыҵуаз, Егумин игәашә ҳәа ааигәаза изышьҭаз аҭыцаҽ, длыбаар акәхон, нас Пицунданза ицоз даеакы дақәтәарц. Даеа машьынак лзаанкыларын ҳәа дагьақәгәыҒуамызт, маршрут-таксик аауазар ҳәа, Амрагылара шыҟаз лхы рханы дыҵшуан. Ирласны акы аацәырҵындаз! Лусура дагхар лҭахзамызт. Уажәраанза лусура дызҭыҵуамызт, данҭыҵх леаглырхар зылҭахызи. Ианаамҭаз лҭыцаҽ дшыҟаз леиҳабыра ирбар бзиамзи. Машьына ласык лалывҟьан, ичаразны иаангылеит. Лара уахь дыцшзомызт, илныруан шьҭахьла ишаауаз. Уи аниаҟьоз лыхшыѡ азышьҭзамызт, амала аиномарка шылбахьаз лцәа иалан. Шьҭахьла ишааиуаз лаҵхьаҵәҟьа иаангылан, ашә лзаатит.

–Алада бцозар, бзымгои! – зхы ларҟәны, иманшәаламкәа илзааҵшуаз ахаҵа қәыцш иналабжьеигеит. Иацы, Леиуани лчамаданқәеи лыманы, абраҵәҟьа амѡа анеихылҵәоз, дызцырхагахаз, нас илыцхрааз ауаѡ иакәын иара. Лгәы иаахәаны имашьына дынҭалеит. – Бабанзацои? – цхьаҟа амѡа дазыцшуа, иара дҵаауан.

– Иҭабуп сахьышьҭышәхыз! – лҳәеит, нас изҵаара аҭак ацынхәрас, – шәахьынзацо сыжәга! – нацылҵеит.

– Банышьтысхых амҩабжара бынсыжьуама, – иватәаз бзиарак лзиур шиҭахыз ҩашьомызт. – Бҭыц аҿынза бназгар иаҳа еиҧъасшьоит.

– «Самшитоваиа рошьа» аус зуеит, – дақәшаҳаҭхеит лара.

Лыхшыҩ ырцар аныкәцаҩ изылшьтыртә лгәы алакамызт, арахь абзиара илзиуаз лгәы аркәандон, иуаҩ ҷыдарақәа зынзак иаалымбаҵәкьар залшомызт. Дыцкьа-шәкьа, деиқәыкостиумха иеилаҳәаз ауаҩы ашьыжь ихаҿы рыцкьаны, иҿеишьыз кремк афҩы маҷк ихааза ихышәшәон. Дыццшзазар акәхарын, усшәа илбон, уи ҭылҵаартә дзаахьаҳәуамызт. Имашьынаҵәкьа аҩонытҵка заka ицкьаз ахәшьара узамҭакәа унхарымызт. Иарак ыкәшәтраа амҩа ианын, иаҵысуаз ыкамкәан, иавсуаз ракәзар – имаҷны. Макьана шьыжьыҵәкьан. Илахь еиқәызма ҳәа дааизхәыцыртә, лара дахьынзаҵоз еиликаарҷ, раҵхьа илиҭаз азҵааракәын акәымзар, уаҳа ҵәажәарыла дыхҭеимкит. Ицкьаны игәы иалсшаз иман, еилылкаарҷ дызиазҵаауамызт, дизҿлымҳаҵәаны илылхызи умҳәозар.

Егумин игәашә аҿынтә, акурорт шыказ длыбжьагылеит иара. Уаантәы лара ианлааз дзыднагалахьаз аҭаацәара зыҩоназ ахыбраҟәа ахьеилагылаз харазамызт. Амашьына аҵсара иахьыцысуаз, аиаҵәара жәпа дрылцшны, дара цкьаҵәкьа илбартазамызт. Дзыкәдыршәази, ҷьушьт, лабраа дырхьынҳаланы днымхар амуа, уаантәы усура данцо, дзыднагалахьаз рынхарҭа давымсыр ада цсыхәажәла лмоукәан? Луанытә дкәыцсычҳауан, даазгоз уи лыдибаларҷ лтахымкәа. Урҭ рҭаацәара убасkатәи илцәымгахахьан, убри аиланхарҭа аныкәгылара зынзак дзамеилаҳауа. Уа инхоз ирхарагәышьази аха, дахьынаҵшлак-дахьааҵшлак ланхәеи лара илыдхәалази рцәа рхылкаауан. Лара дызлыцыз ҭаацәара дуун. Лабдуи ландуи рыпсҭазаара иалцкәазижьҭеи уамакҵәкьа ҷуазма. Лаб иаҳәшьа хаҵа данцоз лыкәра назахьан. Рашьыҭ иакәзар – аҵа даниоу акәын ҭаацәара дук данырсыцуаз. Урҭкәа зегьы лара дырхаанны дрылагылан, лыбла иабеит. Аҩонду дашьцылан. Дыздылаз ҭаацәара назан уҳәартә иҟан, рынхарҭа ҭыц ҭшәа иадукылар, убри убас узазымхәыцыр аузомызт. Еигәыцхәцәахаз ҩ-ҭаацәарак рҭаацәара-еиҿкаашьақәа еиҧшзамызт. Ҩонытҟала реизыказаашьақәа хәыки-шьхаки рыбжьазон. Аамсҭашәара зыбжьамыз ауаа дахьрыднагалаз лзымчҳаит. Убас акәын лара дызҭашәаз лхаҭа дшазхәыцуаз.

– Даараза иҭабуп! – длалбааит.

– Абзиараз! – ашә нкыдылҵааныза, ибжьы хаа цшқаза иаалаҳаит.

Ма лара ус лгәы иабозу, ма усҵәкьа иҟазар лтахызу? Амашьына аақәцәеины, шьтахьka аҿаныҩанаха, аҵсшьарҭахь лшьаҿа шынеихылгахьазгьы, лара дышҳазхарҵ агьлыгымхеит. Атрасса данытцны, арахь даныбжьалоз, иахьцалак акурорт аҿы уск иманы дауаз ҷьылымшьеи. Лара лзын мацара даатәкьазма?

– Ббара ҳазбзиахааит! – Ҷьансыхә, имашьына анаанҷас, ихы аатирҳәҳәан, аҵсшәа лаҳәаны, днылывсит.

– Атцыхәтәан баҳзаама? – аҩоналарҭаҿ иаҵхьа дноуижьит змашьына наргыланы иаахынҳәыз Ардасан.

– Сышәзымаакәа сабацагәышьо, – лҳәеит, арахь лхы иташәаз – асасааирҭа аштә-гәашә аҿаҵхьа еилагылан амашьына хәычқәа, аҵсшьацәа иахьырҭахыз иргарҵ. Ҷьансыхәи Ардасани арахь италар рузомызт, цсшьацәак рыманы имааизар. Уи аҿны изҿыз иаанагози?

– Иахьцалак ҳада цсыхәа бымам, – аҩонытҵка иаалцылаз даеа хаҵак лызҿитуан, лара дныҩнысааныза.

Лҭыцаҿ днеиааныза, администратор зҕабцәа ахьыкҿатәаз днарыдгылан, дыкамызижьҭеи иҟаз-ианыз ааилылкаан, иҩналоз-иҩонытцуаз ахацәа шлышьклаҵшуаз мацара, адкыларҭа днытҩналеит. Амазаныкәгаҩ лкомпиутер дадцсыланы информациак дашьтан. Иааҩнашылаз лбжьы лыкәылмыргазтгьы, лхы ҩышьтылхырц лгәы итазамызт. Адиректор, дшааихьаз уи лҿы еилкааны, итытцахь ашә аалыртит.

– Икасцарыз сзымдыруа стәан, – ихәеит иара, иҿаҵхьа лара атып анаалылх. – Аамҭала бхатыцан аус зуаз администраторра дазыскрызу сзымдыруа сшыказ, бааит. Аус бурц бгәы итоума? Ма бцарц бтахыу?

– Аус зур стахыуп.

– Еснагь ҳбызцшуп, ибымдыруеи? Баазмышьтуаз быҩонытҟатә ускәа ирзыбуи? Акыр ҭыц ибзыкәцама?

– Ус сгәыцуеит.

– Ус анакәха, бусура бнапы алак! Усгьы еаҩратагалара ааскьоит, нас ҳаҵсшьацәа рыла ҳҷарымхои. Шәыҩн ускәа шәесырхьышәыгзап, – уаҳа дтымцаацәакәа, лхы дақәититәит, иалымҳәашаз лымазар kалон, лхала лтаацәара зцаарақәа лызбар акәын, ацхыраара лтахызар, лхала диҳәарын ҳәа ақәцаны.

Дшаахынҳәыз аихагылақәа еимдо, аус зуаз дрыҿцәажәа, ирыҭсҭазаашьаз еилылкаауан. Ҭсахрақәак рымазар ҭылҭаауан. Дара аус Руан, еснагь рус рнапы шалакыцыз. Аҭсшьацәа акрыфарҭахь илбаауан. Лхаҭагьы дларыцбаан, дааины дшыҟаз ҿынадлырбеит. Аҿны ирфашаз-иржәшаз зныз аагәалҭеит. Акрыфарҭа ахатәы администратор даман, лара лыҭсшьацәа ргәы намзар, иралҳәашаз дазхиазар лҭахын. Ачысҟаҭаѡи иѡызцәеи рыкҿаѡра ҭбаа-ҭыцә иѡнагьежьуан, шьапыргыларҭала иманшәалан. Аҭсшьарҭақәа рҿы ачысҟаҭаѡцәа ҳәсақәан, абра еиҭш ахацәа реахьеизыргаз шамахамзар иуҭыломызт. Ҭҳәыс напыда иахьыхәшәзамыз ҵьарак акәымзар, дахьнеилак ахацәа рылаҭш лхын. Лҭыц дазнеирц лҿанаалха, аҳасабеилыргаѡ акоридор дныбжьалан, аҭсшьарҭа аиҳабы дизнеиуан. Уигьы дхаҭан. Илаҭшлаѡмыжькәа аҭсшәа леиҳәан, лгәабзиараз дналмазҭаакәа, наҟ дзыѡнамлеит.

Игәалҭақәашаз даархысны, лабжьагарала имѡақәҭаны, лҭыц дазнеит. Уамак ара дтәалазомызт, аусзуѡцәа дрыҿцәажәо дышрылаз, лусурамш нҭакәкәа ицалон. Дтәазар, аиҳаразак афоие аҿы аус зуаз азҭабцәа рҿакәын аамҭа ахьылхылгалоз. Усура ҿыц данҭыҭх, лымала даaѡналар цәгьа илымбазт, акреслаҿ лҿааиҭылхит, лгәы лҿанзамкәа азәы дылзааѡнашылар, дыҭхамшьартә лҿааиҿкааны. Адәылҭра лҭахзамызт. Уахь ахацәа ахьлышьклаҭшцәоз аҭыхьа илныруан, илгәаҭхон, аха уи аҿны зегь лзеиҭшын, лызҿлымҳарақәа ҭсы рыламызт, лхаҭа лымч ҭсадазшәа, агылара уамак илгәамҭхо, лхы нкыдылҭан, лыблацә аахылѡеит, маҷк лыбла нцәынҭаар цәгьа илымбо. Иагьа умҳәан, илхылгаз ҭсыршьага ҭхызма. Уахык аангылара лабраа данырзаалак, даныхәыҷыз аахыс дзышьцылаз лиарҭа ҭсырҳаган. Зынзак данаах, аҭх цәгьала имѡасит.

Хаҭа дзыццоз дзыхшаз дирҭар рҭахзамызт. Ирҳәоз руҭондаз, уҳәан-сҳәан шеихадыргыла-еиҭадыргыларыз. Дзырҭоз дзусҭадаз ҳәа иаарызцәырҭыз ҟамлакәа. Аха иамузозшәа анырба, азҭаб лгәы имырҭсзарц, лаб, ачара лзуны, хаҭа дишьҭит. Дахьнанагаз аҭсшьарҭа ѡны ркын, ачара ду лзыруит. Аҭаца маҭәа заа илыздырхиахьан, дышәҭы шкәакәаха, лѡызцәа дырхыҳәҳәо дрылагылан. Акаамеҭ зҭаб дшырзаанагаз еибырҳәон. Азала еиҭҳәа даныѡнаргыла, лаҭхьа иқәышәҭраа иаақәгылаз раасҭа, лара гәаныла, лшьапы ықәмырсзакәа, дкәашон. Абасҟатәи гәырҭьара лыдунеи хаан дақәшәахьазма, лаҭхьаҟа дақәшәараны дыҟан ҳәа дхәыцуазма. Убри ашьҭахь аҭаацәа руаҭахқәа ирыѡналазеи? Лабраа рѡны ҭбаа, рашҭа ҭбаа дашьцылахьан. Адгьыл анықәгылара ишлыҭсҭазаара дууз шьҭакәын даназааиуаз. Ашьапыргыларҭа лоурызу ҳәа знык зхы иҭамшәацыз азҭаб дахьнанагаз анаҳәааҳәра даацәшәарын. Лабхәеи ланхәеи уаҭахкаҿ ишьҭалон. Уи еиҭш иҭшәаз даеа уаҭахк ҿыц еиднагалаз ѡнарҭеит. Егьырҭ аишьцәа ѡыҵьа азалаҿ ишьҭалон, азала узахьзытәуазар. Руазә адиван дықәиан, егьи адашьмаҿы ацәарҭа изышьҭарҭон. Ибзиашәа алоҵь ҳәа иаҿакыз маҭурҭаны еиҿкаан. Акҿаѡра ҭшәаҟынҵьареи иареи еидҳәалан. Аишьцәа руазә ҭҳәыс дааигар – дабаргоз? Реыдражәырц ргәы иҭазу?

Аҭаацәара ҿыц аҭызҭаз хазы дрышьҭырц ргәы иҭаны лбазомызт. Қәҭарыла имѡаҭыргаз ачараҿ ирзаанагаз иацәынхаз хара имгакәа ирыгыз-ирыбзаз инарықәдырзит. Ахшара ҿыц данцәырҭ, рҭагылазаашьа иаҳагьы иуадаѡзан. Азҟы дзындыриалоз акәырҷыжь ахьлыргылоз ишылҭахыз дзавсуазма. Аибашьра ашьҭахь аѡнқәа зкуаз ирзашшуаз лара еснагь дрықәшаҳаҭхалон. Шьҭа илбон ус ада ҭсыхәа змамыз шыҟаз. Усгьы арҭ ирзыҟамҭеит. Анхарҭа ҭшәашьа аалычҳар здыруадаз, аѡныҭҟа иѡнатәаз адоуҳа ҭшәара нацымлар. Есуаха илбоз абла хаҭҭалақәа лзыхгомызт. Усурак рнапы ахьалакымыз ззычҳауадаз? Ахәыҷы даниы нахыс, ирфоз-иржәуаз иҭегь иагхеит. Иара ииҭахыз рацәахазеит. Уаҳа аизҳара иазхәыцуадаз. Аусурҭа лҭшаар акәхеит. Ахәыҷы бжеиҳан лан длаазон. Уи ибара ланхәа дақәшаҳаҭзамызт. Лхаҭагьы усура дҭыҭырц даaҟәымҭзакәа далацәажәон. Арахь хазы лыцҭәы уаѡ дахәомызт. Хаа жәак зҭаца илазымҳәацыз дубахьазу. Лажәа хьанҭан. Аҭҭәы ззышьҭылхуаз бжеиҳан аҭаца илзеилкаазомызт. Лажәа мчы ажәа ақәлырҭо аҭаца дналагахьан. Ахаҳә уршыр иҭжәоит. Ара аангылара уаҳа иауамызт, Зиза, лыуаѡра лцәыззаанза, дыѡныҭыр иаҳа иеиҭьын.

Ихѡаз лыбла ихгылахын лаб илзымѡаҭигаз агәырҭьара, лабхәраа рчара бырлаш. Иаланахызи убарҭқәа зегьы, ларгьы даргьы ргәыҭрақәа, ирыцәкаҳаз асаркьа еиҭшны, иҟәыбаса иргазар? Цқьа дазымхәыцзакәа, абарҭ зегь еидкыланы ианаалгәалашәалак, зны лхы ҭхалшьон, зны лхы лцәымҭын. Иашамкәан ҵьара лхы мѡаҭылгазар ҳәа, деиҭхьхәыцаауан, акгьы лгәалашәомызт. Дѡагылан, аҭзамц иадчаҭалаз асаркьа хәхәа дазааигәахан, лхаҿы, лыхцәы ааиҿылкаақәеит. Илыдылбалази лара ланхәа? Аҭыхьақәа, аѡнра дахьнанагаз, абас асаркьа днадгылалон, ланхәа дзылцәымҭыз ҵьара акы лхаҿы илзадбадлозар ҳәа. Лаҭхьа асаркьа данылбаалон аҭҳәыс ҿа замана. Шьҭа хаҭа дыҟан акәымзар, макьана аҳәсахәыҷ зылзумҳәарызи. Лыхцәы жәпа аиқәара иаманакуан, аха еиқәаҭәҟьамызт, иагьышкәакәамызт. Лылахь ҭбаацәамызт, иагьҭшәамызт. Лхаҿы пашәын.

лцынца па ақәацәра иааманакуан. Лыбла ҭра ҭбаан. Ажьы лкырц лцәалжь еихон. Лара изаны акрылфон, илыцлартә лҽеиулыжьуамызт. Нас ланхәа илыдылбалози, уаҳа даалымрыхыртә? Заҟантә лхы дазцаауаз аҟара, аиҳаразак ацыхәтәантәи аамҭақәа рзы, ланхәа лҟазшьа ҷыдара баацсқәа ишрыхкьоз аҭаца илныруан.

Лхацеи лареи еимазарц лҭахызар, хазы нхара лҽазылымкыр цсыхәа лымамызт. Аѡнра ддәылцит, аха убри, хазы нхара, еиҿкаашьас иалҭоз лыздыруамызт. Хазы дабацоз? Иара ихала ак иашьҭалоз иакәзамызт. Аѡыжәра даакәыхны, ԥьара ак аҿы дылзышьақәыргылозар лбарын. Иаби иани дырҿены, арыжәтә ицәымҭахартә дылзымѡақәцазомызт. Лхаца длызрылгар – деиқәлырхон. Уажәы дшыҟаз ала, хацас илылхызи, аха акы дақәгәыҷуан. Дзеицшразаалак лара дылтәын. Абыда рца дышцалаазарыз ҳәа азцаара лҿацхьа ианаақәгыла, уажәыцәкьа иаб дшыҟаз ахәыҷы изҳарц лҭахызма, арахь лхаца иеситеикрызу, илымшарызу лкаак аҟаҵара макьана игәаҕьыуацәан. Леиуан дышизхәыцуаз, лцаратра дынҭалан, илыхзыз аалцхьазеит. Уалафахәык лзыршаанза, илызхарызу здыруадаз. Лаб царақәак имылхыр акәхон, аха лхаҭа, лца длыманы, Шагә ихәда дықәтәахьан, шьҭа лымѡақьыра имылхуа дзалагомызт. Илоураны иҟаз луалафахәы иахырцхьазалашаз цытк лыртартә лдиректор диҳәар цәгьамызт. Убри аламҭалаз адкыларҭаҿынтә амазаныкәгаѡ ателефон дасит:

– Зиза? Адиректор бибарц итахыуп.

– Уажәыцәкьа снеиуеит.

Дыѡдәылцит. Адкыларҭа ахьыҟаз харазма, аха, убра дназаанзагьы, ахацәа рылаԥш шылхыз лныруан, илбон, илдыруан. Еиусицшымыз ауаа рылаԥшқәа. Аусуѡцәа, аҵсшьацәа, урт иртаауаз рылаԥш царқәа. Ԥҳәысцас лгәы иаахәалон, аха уажәыцәкьа лгәазыҳәарақәа зеицшраз лхаҭа илзеилкаауамызт. Лыцстазаара еиқәшәан, лхалацәкьа илшазшәа лбон. Иагьа умҳәан, азәгьы ддәылимцеит, лхала дыѡныцит. Ус дахьныкәаз лгәы иалазамызт, мышкы зны илцәымҭахарын ҳәа мацара азхәыцшьа лымазамызт.

– Шәсыцхьазма, Дамеи-ица? – аиҳабы итыц днывнашылан, иара дзыдтәалаз дазааигәахеит.

– Ашьыжь ѡ-машьынак ашҭа итарцеит. Акыр аамҭа инхеит. Уажәы ҿыц еиҭааит. Агәашә илатәоу ус ҟарымцарц рзыцха! Иамуазар ахьчацәа реиҳабы сицхьоит, аха макьана бара брацәажәа!

– Бзиоуп.

– Уи амацара акәзам, – даеа уск лцишьырц игәы ишҭаз ѡашьомызт. – Ахәымехан ѡажәаѡык аҵсшьацәа ҳзаауеит. Аа, рыхьзынца ахьыҟоу! – бгьыцк налиркит. – Амашьына сышьҭхьеит. Ртыцқәа шыхиоу аагәата!

Иаҳа имариаз аус лнапы алыркырц, ахыбра дындәылцын, агәашә шыҟаз лҿыналхеит. Лара илусмыз агәашә илатәаз ҳәа адиректор зызбахә имаз дзырзикыз лзеилкаауамызт. Урт-реиҳабы дрыман, дицхьандаз. Амшын иаваз егьырт аҵсшьартақәа рааста, дара рыцсшьарҭа хыбреи агәашәи акыр нарыбжьан. Ахьчацәа реиҳабы лара дизаауан, рдиректор иаҳатырбара азын.

– Амашьынақәа шҭашәцаз Дамеи-ица еиликаait. Ус ҟашәымцаларц, сшәыҳәоит!

– Зшьамхы цқьа инанамгоз цсшьацәақәак рыкәшәан, ирыцхаҳшьеит, – ахьчацәа реиҳабы ецныхәа ахьиртаз игәацхомызт.

– Ус ак ҟалар, аиҳабы изин шәоуроуп.

– Бзиоуп. Исыдцаланы сыркын азоуп. Даргьы ана игылоуп, бымбои?

Анҭыц ашәшьырца ицагылаз ахатә машьына нықәцѡцәа ирылагылан дара. Уа усс имаз лзеилымкааua, Дамытра днаихыцшит. Дааиацәажәар цәгьа ишылымбозгьы, шьҭахька лҿыналхеит. Иара лықәҿыҵуа агәашә дазааигәахон. Ижәцәкьаны дыкамзаргьы, иқьаф ҭан.

– Дамытра, – рааигәара уаѡ дахьыкамыз лхы иалырхәан, ихьз лшьеит. – Ижәны усзымаар ҟамлазози?

– Ѡбака цәыца зжәит, ижәцәкьаны сыказам.

– Иахьцалак иунырцшуеит. Сыматәа узѡагома?

– Срацәажәарц смааи, – уи инацигеит.

– Уа уѡеиааnза, уаҳа умжәырц суҳәоит. Исоуҳәарц иуҭахызи?

– Убри акәын… Амашьына сшашьҭаз… – иажәа цқьа изеибаркуамызт.

– Сузцшуп, – лҳәеит.

– Аеи, – иҳәеит.

Иижәхьаз ахьиныцшуаз лзымчҳауа, днахынҳәит. Ацсшьацәа шьыбжьхьафараз инеиуан. Амш макьана иабаkаз, хәлааnза заka ижәышаз здыруадаз. Ԥьансыхәи, Ардаси, иареи баша еиқәшәазма. Аҵара зырҳауаз дрывагьежьуан ашьыбжьон. Каҳуажәыртак иазнеиуазар,

иаргьы дрымгози. Каҳуажәрала иалагозу, уи ала индырҭәозу здыруадаз, аха ирымжәуази. Лара лгәалаҟазаара шьҭыҭуазма, илбаз иаҳа иланарҟәуан, лгәы хаҳәык аҭражьызшәа, лѡныҭҟа архьанҭон. Аихагылақәа дрыѡнан, ѡба-ѡба ҭыҭ змаз аномерқәа жәаба хымҭада ишыҟаз лхаҭа ҭқьа еилылкаарҭ. Иҭәызи иҭаҭәызи зныз абҭьыҭ уа илкын, аха, лхала дрыѡнаҭшны, аҭсшьаҭәа рыдкылара ишазхиаз еиллыргон. Шьҭа аҭыхәтәантәи аихагылаҿ иҭаҭәыз номерк даныныѡнала, уи хаҭаки-ҭҳәыски рыдкылара заҟа иазхиаз усҟатәи лыхшыѡ лзазымшьҭзакәа, ахышә ҭбаа днадгылеит. Аҭсара иҭагылаз атакси ныҟәцаѡцәа рахь лхы хан. Акыргьы нахаран, илбоз зусҭқәаз ҭқьаҭәҟьа илзеилыргомызт. Илулак азәазәала лыбла рыдлырхаларҭ даҿын. Ҷьансыхәи Ардаси уа ирылагылазамызт. Дамытра урҭ дрыҭын, хымҭада ус шакәыз агәра лгон. Лара даахынҳәит. Алифт ахь дымнеикәа, амардуан ҭшьшьала длаҿалеит. Лхаҭа лымаҭәақәа ѡнигарҭ амашьынақәа иҭҭазар? Дзықәшәақәаз рышьҭахь, бзиала иаалыкәыршаз дрызхәыцыртә, алшара лыцәмаҷын. Уи иаанагомызт дара бзиарак иалаҟамызт ҳәа. Иахьцалак Дамытра ѡ-машьынак зигарызи, лымаҭәақәа машьынак рызхозар? Лгәы рзеилаҭшуа, длалбаан, адиректор иҭыҭ шыҟаз днеит. Уи идҭа шынарыгзаз адырра иоуларҭ бзиа ибон.

– Дамеи-иҭа! Ахьчаҭәа реиҳабы сиаҭәажәеит. Шәнапынҭа зеиҭшраз иасҳәеит. Анаѡсан: хаҭеи-ҭҳәыси жәа-номерк рзырхиоуп.

– Даеа напынҭак бысҭоит, – аиҳабы дҭәажәон, ҷьара дҭар шиҭахыз мѡашьо, иееидикылон. – Схаҭыҭуаѡ командировка дыҟоуп. Сара Аҟәа исыҭхьеит. Ҳасасҭәа срыхьзап ҳәа сгәы иаанагазом. Ҳазынтәык иахьа бара ҳбыҭсахроуп. Аҭсшьаҭәа быдкыла! Уаххьа ршырзыҟарҭо аагәаҭа! Иахьа рҭсы ршьааит. Уаҭәы еизганы сара срацәажәоит. Даеа уск ҭәырҭуазаргьы бара бнапоуп изну.

– Зегь рҭыҭ иқәысҭаанза, сықәҭзом. Шәгәы рҭынчны шәца? – лара длыргәыҭуан.

– Ус бышныҟәо агәра згоит.

Аусураҿ ҳаҭыр ахьлықәырҭоз ма маҷк лгәы ҟанаҭон. Дындәылҭит, акрыфарҭахь лхы рханы. Аҭсшьаҭәа тәан, акрыфарада ус рымазамкәа. Ма абас ҭсшьара мчыбжьык аҟара дызцондаз, лгәы аалхалмышҭрызи. Аҭсшьаҭәа рымаҭ зуаз, лара иахьынзалдыруаз, дарбанзаалак азәы иҭсы ааиҭеикырҭ, ҷьара шьаҿак изыҟамҭарыз. Амш злеигашаз аҭара изҭодаз ҳәа ирҭхьазон. Аеыхәшәтәраз заҭәыказ амѡақәгылара ихы иаҭәеишьон, иара уигьы дышьҭанаҭо даннанагалак. Иара ирҳаз ала, азәыр ҷьаракыр усҟангьы дызцозма, еилаҭсак дақәымгәыҭуазар. Иахьатәи аамҭа иақәшәоз анхашьа реанабахьыргзарыз? Лара еснагь лгәы иалан.

Аҭсшьаҭәа рышьҭахь, аусзуѡцәа акрыфарҭаҿ еизан, шьыбжьхьа рнапы адыркит. Ларгьы уахь днеин, аҳәсақәа днарылатәеит. Ҿнак знык мала акрырҿарҭон, убри рызқьарын, аҭсшьарҭа иазаралын азы. Аҳәсақәаҭәҟьа ҷьоукы рылан, акранырфозҭәҟьа зҿы ааихамгылоз, алаф зҳәоз. Урҭ ҿыҭ илбазшәа дырзызрѡуан, аха ҭыхьаҭәҟьа еиҭш илызгәынкылазомызт. Уи лхатәы ҭшәара дахьҭагылаз иахҟьон. Ус иагьа иҟазаргьы, маҷк лгәы дырҿыхеит. Дара ѡеиҭгылаанза, лара дрыдтәалан. Иагьа умҳәан, аусура анеиҿкааз – ҭсыршьаган.

– Уаххьа иаҭҭаны ишәырхиароуп, – даныѡагыла, акҿаѡра ҭбаа-ҭыцә дныѡналан, ахәыҟаҭаѡцәа реиҳабы днаидгылеит. – Ѡажәа-ѡык ҳзаауеит.

– Уаххьа иахьзоу, уи ашьҭахь ҳаангылар акәу? – иара ихшыѡ зегь лара иналзишьҭит.

– Иахьзозар ҳәа сгәыҭуеит, аҳәааҿы ҭынгылак рзыҟамлар.

– Малыш! – изҿиҭит иара хаҭа кьаҿк, дагьыхәыҷымызт, иаураз ус димыҭхьазар. – Ашьҭаҭарҭаҿ уҭаны, ѡажәа-ѡык ирызхаша имхи! Нас, ахәымехан уанҭо, уаҭәтәи ахәҭа убарҭ ирызхаша шаҭуҭаша ухоумыршҭын. Акәымзар Зиза ҳақәылгоит.

– Ашәҟәқәа?

–Урҭ сара ирхианы изназгоит.

Мчы дук змаз леиҭш акҿаѡра еиҳабы дахьлыхцәажәаз лара маҷк лгәы иаахәан, диаҭабны даагьежьит, акҿаѡраҿы аус зуаз ахаҭәа, рнапы злакыз рыбла иамбо, ишлышьклаҭшуаз маҭара, лара илыбзоураны, лафкгьы неибырҳәеит. Уажәраанза дызлаҟаз ахьлымадырехәоз хырѡа азыҟалымҭозшәа леаалырҭшуазҭгьы, уажәык ргәхьаа уамак илызкуамызт, лыҭсҭазаара аеахьаѡнашаз иҭеыханы илымпыҭахазар ҳәа дшәон. Ус лымазамызшәа, лҭыҭ данааѡнаха, асасцәа ирызцаз аныҟәцаѡ лмобильник ала ателефон дизасит.

– Уабаҟоу?

– Жәохә минуҭ рышьҭахь адәыҭба ааиуеит. Сыҭшуп.

– Гагра ушаалагылалак, адырра суҭароуп. Адкылара сеазсырхиароуп.

– Еилыскааит.

Аены уаҳа ус лымазамызшәа, дтәан. Дамхацәарц агьлыгзамызт, лгәы тынчзамызт акәымзар. Иахьцалак лус дазыҟацамызт. Уашьтахь ухьамцшыртә аѡны уздәылымцуазар, уус аиҿкаара узырманшәалацәомызт. Лца иануд лнапы дахьаныз заҵәык деиқәкны даман. Уи, лгәабзиара дшьақәнамырҟьар, зхаҵкы дзымцоз лмата иглыжьуазма. Еиҳаразак илхьааз Дамытра убри аламталаз дабаказишь? Ҽыц аѡыжәраз иѡызцәа дыргарызу? Шьыбжьон ҧьара иламтәар аузомызт. Ҭәыцақәак рымкыр руазма еидтәалазар. Зымала итәаз изымжәуаз иакәын. Арҭ шеиқәшәахьаз лыбла иамбахьази. Иара иѡыжәра иацитцахуан. Чмазарак изкылнагарыма угәахәыртә ицшран. Аены убри заҟантә дазхәыцы! Ма лыматәа ѡеигартә, ихшыѡ имжәындаз! Дызлашәаз ҵсыхәак лзамҭарызшәа, лыбла зыдхалаз лаҵхьа акгьы лымбазо, тынч лхы анахь-арахь илҟьон. Зынзак дамеханамкырц, дѡагылан, лҿааре еишәа дындәылтцит. Аназара икҿатәаз ѡыцьа азҕабцәа днарыдгылеит.

– Иатахыу ашәкәқәа рзеиқәшәыршәа! – инарыдылтцеит, асасцәа рыхьзынҵа надлыркын. – Иаацса-икараха ианааилак, ара ацәаҳәа иқәхмыргылап. Рҭыцкәа абра иануп, – даҿа бгьыцк нарымцалтцеит. – Амашьына ааиааанза, жәохә минуҭ шыбжьоу, адырра шәыстоит. Аихагылақәа ҏеынтә ачацшьацәа лыбааны ирызпшызароуп, доусы ирысасу иаразнак ихәныргарц.

Шьҭа илзаанхоз – ацсшьацәа аазгоз амашьына азыцшра. Лтыцаҿ днатәан, ахышә дкылпшуан. Амакәымбарақәа рыриашашьа дрызхәыцырц лыҽцылшәон, икалтцашаз лхахьы илзаагомызт. Ахәыцрагьы лылшомызт. Дышҳазза дтәан, дшьаҳаитхазшәа. Ахыбра аҿацхьа ацсшьацәа лаѡеиуан, лыбла еилырганы уаѡ дабазомызт. Цәаарақәак адәы ишықәыз лныруан. Иаҳа лцсы лшьозар ҟаларын илхәыцуаз ааста. Лгәы анцтцәа, афоие шыҟаз даахьаҳәеит. Аиҳаразак даахьазырцшыз – аѡналарта ашә ҧьоукы икыдрыжьылеит. Данаарызхьацш ус даанхеит. Ацсшьацәа ѡналон, иѡныцуан. Ҽыц урҭ лызцәаарахан, цкьа уаѡы дылбазомызт.

Иаалырҟьашәа лтелефон абжьы геит. Адлер ицаз аныкәцаѡ шиакәыз анылба, лтелефон дыццакны ллымҳа инадылкылеит. Жәохә минуҭ ирхымгакәа, ара дкалон. Асаат аагәалтазар, аусурамш анцәамтахь инеиуан. Аамта ыкәҳа иагьанбацаз? Азҕабцәа агәхьаа иамыргазакәа, лхала аихагылақәа рычацшьацәа телефонла дрыцхьеит. Зцсы зшьашаз анааѡнашылоз, дара арахь илбаахьан. Доусы иргоз ркартақәа ркын, рыхьз ҳәаны иаарыцхьон, уаҳа имырцшзакәа, алифт итаргалон. Жәабака минуҭ рашьтахь, азәгьы ҵака даказамызт. Рцсы ршьар, ирыгыз-ирыхзыз еиллыргарын. Уи адырѡаены ашка ииалгон. Аамта цахьан, Дамеи-ицагьы убас итахын.

– Дамеи-ица?! – лтелефон ала диацәажәон. – Иаҳзааз ацсшьацәа рҭыц икәыстеит. Аусурамш нцәахьеит. Ацсшьартаҿ проблема ҳамазам. Схы сакәитзар калома?

– Бзиоуп, – иара длыкәшаҳатын. – Саргьы шьтахька амѡа сануп. Иаарласны уа скалоит.

Лееаидылкылан, дындәылтцит. Амѡахь дкылсын, иааихцәаны даацшит. Дзымѡанызахашаз азәы имашьынала ацсшьарта даатыцуазар дақәгәыгшәа, ашта лылацш ахын. Амаршрут такси дышьтнахит, азыцшра шлыкәшәазгьы. Уи ихадаз атрассахь дкылнагеит. Уаантәы даҿа машьынак дазыцшуан. Лца иахь дыццакуан. Амра лташәарц агьагмызт. Автобус анаатгыла, ҧьоукы лалбааит. Лара убри дақәтәеит. Аҧьбаа мшы ашьтахь, иара усгьы ашоура зтатәаз аѡныцка, ацхзы аалыкәнатәон. Ҭыцк азәы илатәеимшьеит. Хәычи дуи қәыпсычҳауа ртәартақәа ирылабагьан. Лара дычкәынан, дышгылаз илычҳароын, амала иабаказ ацхәыс лаҳатыр бара. Иахьцалак, мѡабжара иѡеихьан еицш, иахьаатгылаз ҧьоукы лалбаақәеит, итацәхаз атып ихала ииаанимкылакәа, арцыск лара длатәарц лабжьеигеит.

– Итабуп! – лгәы шалакамзгьы, днаизцышәарччартә лееаизылган, атыц аанылкылеит.

Дызлатәаз азә дахьыѡалхатымгылаз гәыбган лызрытомызт. Дзустазаалак ихатәы хьантарак датан. Дахьтәашаз аниоу, – ух, гәышьа! – ҳәа дкәыпсычҳаны, ҳамтакы ицсы изааитакуазар ҳәа, ихы дацхраауан. Атәартақәа ирыбжьагылаз абыргцәа, аҳәсақәа маҷзамызт. Лара, уажәыцәкьа зшьапықәгылара мчымхаз, дахьтәаз уамашәа дызбоз маҷызма. Атып ахьлоуз аацхалшьагәышьеит. Шьта хара имгакәа длыбаауан, ууанза даргьы ларгьы иаарычҳарын. Аусурамш лызхымго, аацсара цылгазар ҳәа дшәон. Аены ахәымехан дшыҟаз лаҵхьака ианлыпстазаашьаха азыхәан, ацара-аарақәа уҩны лыхәда икәхарын. Илпеицшхашаз дазхәыцыр лтахзамызт, лгәы лхаштырц, аныҟацаѡ, уи иааѡсан итәаз, лаҵхьа иказ уҳәа, лацшыла рыхәдацьалқәа ааимылдеит. Уи кәты ҿырҳасран. Нас уацәтәи лымш дазымхәыцкәан дабацоз. Лычкәын заҵә иаазара лымала лнапы ианын. Убри ишихәтаз дызҳарц, лымчқәа еизлыркәкәарц луалын. Лхата лразкы акәымкәан, ахәычы иуахтахашаз хьаас ишьтылымхыр аузомызт. Даазыкәшәалак иара илахьынцан ҳәа, лхата лтакцхыкәра

лзеиҵатәуамызт, аразҟы мѡа инадҵаны. Имѡақәҵашьа зеиҵшрахашаз еснагь илхьаазар, уаѡҵас изҳара анырра амѡақәа рыҵшаара дырзыманшәалахон.

Автобус даныѡҭыҵ, илгәамҵхарыз жәабжь ҿыцк лаҳарызшәа, цәанырра хьанҭак аашьҭхны, ргәарбжьара дѡанылеит. Лҵа ибара дахыццакуан. Убри, ак имыхькәа, дылбандаз! Агәашә азааигәара илбахьаз аҵшра змаз машьынак гылан. Агәарҵ аҿы ҭынчран, уаѡ дықәылбаауамызт. Баҭаҟәеи Леиуани абаҳча иҵан. Лашьа, шәырқәак ҿихуазшәа, аҵлақәа днархьынҳалон. Иаҳәшьаҵа хәыҷы дбажәгәаламуа диҵагылан. Лара уахь дынҭалан, рашьҭахь ала дынрыдгылаанза, дара дрызгәамҭазеит. Ахәыҷы дѡышьҭылҵаан, лызхара длыгәзит. Иара иан лыхәда инапы аакәиршан, дауишьҭуамызт.

– Аѡны иҟада? – лхы лашьа инаизлырхеит.

– Дамытра иоуми.

Ижәны иабхәраа дырзаазар ҳәа дшәан, лҵәа аалхыбзааит. Ахәыҷы днаргыланы, аѡныҵҟа днеирц, лҿыналхеит. Лҵа данлыхьҵәыуа, даагьежьын, даашьҭылҵааит. Амаҵурҭаҿ итәан, Дамытреи, Ҵьансыхәи, Ардасани. Рых-ѡык Ҵьансыхә имашьынала иааит, иара итәакәын агәашә иадгылаз. Аҵсшәа анылҳәа, иѡалхаҵгылазшәа руит. Лгәы ишаанагарыз иржәхьан. Рцәа иҭазоз ыжәны, иаурҭаахзу. Луаҭах ахь днеин, лшәыра нықәылҵеит. Акҿаѡрахьы лҿыналхеит.

– Сымаҭәақәа зҭаз абашәыргылеи? – лан длызҵаауан.

– Иарбан маҭәоу? – ан иаразнак дзазымхәыцит. – Аа!.. Ус агьааимгазеит.

– Нас дзааи?

– Ахәыҷы дыгәхьаазгеит иҳәеит.

– Машьынала дааргон, иааигар акәымзи, аха…

– Ари закәи? – иаартыз ахышә Шагә даалагылеит. – Адырѡегь ижәны ара дыҟахыуп, – имаҳә дшыҟаз ахьибахьаз дыр.

– Ус умҳәан! – Арда аҵшәма инаиабжьалгеит. – Унеины аҵсшәа раҳәа! Иѡызцәа ицуп.

Ииурыз-ииҳәарыз цқьа дақәымшәо, иара днавагьежьит, амаҵурҭа дныѡналарц. Зиза дзыѡза дгылан, лаб иажәақәа ҵарза ианлылҟьа. Дамытра иѡызцәа ицын, акәымзар лаб имаҳә дышизныҟәарыз здыруадаз. Лымацара даанхар ҳәа убри аламҭалаз заҟа дшәаз, даеазны лгәы иҭамшәацызт.

– Баб иҭыҵ аархиеи! – лҳәеит лан, агаз ҳақә дахьадгылаз.

Лҵа дналыргылан, асасцәа рахь дныѡналеит, ачанахқәеи аҵәыцаки лыманы. Лаб арҭ аҵсшәа реиҳәахьан. Инапы изәзәарц дындәылҵхьан.

– Иахьа бымаҭәақәа аазгартә, аамҭа сымазамызт, – Дамытра дааирзрѡит, лара илкыз нықәыргыланы, аҟәардә дааханы, ақәчага инадыргыло, данынахынҳәуаз. – Ирласны иаазгоит.

– Уо-о-ра, Васиа! – ҿааиҭит Ҵьансыхә. – Усгьы машьынала уааҳгон, иҳауҳәар, чамаданк ҳзышьҭымхуа ҳаҟазма. Ну, ты, даешь!

– Ҳахьзоит, ҵьушьт! – зҳәаз Дамытра уи аены лымаҭәақәа раагара ихы ишҭамшәаз ѡашьомызт.

– Исҳәар исҭахыу, – уажәраанза излацәажәоз уск ашҟа Ардасан ихьаирҵшуан. – Ҵьансыхәи сареи убри адгьыл рымаҳхит. Ҵьара ак ҳаргылароуп. Ҳхәыҷқәагьы, рхатә такси аҵсҟада ак рҵеиҵшзамкәа, адәы иқәзаауама.

– Ишәыргыларц ишәҭахи? – ихы анахь-арахь инхыршәҭ-аахыршәҭуа, Дамытра дҵаауан.

– Макьана ҳаздырзом. Ма адәқьан, ма апрофилактика.

– Ицәгьамкәан ишәызбеит.

– Дамытра! – иаалырҟьаны Ҵьансыхә ҿааиҭит. Днаҵшы-ааҵшны, еидтәалаз рыда уаѡы амаҵурҭаҿ дшыҟамыз аниба, инациҵеит, ибжьы ларҟәны: – Уҵшәма ҵҳәыс леиҿкаашьа акала иҟоуп, уаалызкылҵшлар цәгьамызт.

– Ицәгьамызт, – Ардасан уи диқәшаҳаҭын. – Саргьы ус сгәы иаанагоит.

Иржәыз ишыднарҳәозгьы, еиҵҿакны иаацәырыргаз деигәырҷьарызу, игәы иалсрызу ззымдыруаз Дамытра даацышәырччеит, иахьцалак иабхәраа рыѡнаҭа иштәаз цәгьарак злаз рыҵаргаларымызт ҳәа даагәыҷшәа.

2

Аус леаназылк, Арзына аҵыхәанза иналгарц дашьҭан. Марыхә дуаѡ бзианы дылбон. Иҵшра-исахьаз ак узивбомызт. Ҟазшьала иҵегь деиҷьындаз анаалгәахәуаз шыҟазгьы, ивылбақәашаз идылбаломызт, маҷк адура иеазикуазшәа шаагәалҭалозгьы. Дусуаѡын. Аҭаацәара бзиа дрылҵхьан лгәахәуан, ихаҭа, ҵҳәыс дааганы, дырҿымҵзацызт, аха бзиа

драазахьан азакәын дрылҵит ҳәа зылҳәоз. Иашьа иакәзар, лара цкьа длыздыруамызт, – амилициаҿ аус иуан. Арзынеи иареи, Марыхәи, Зиза, хаҵа даныршьтуаз, лаб илзиуз ачараҿ еибадырит. Лара уа дырхагылан, цкьа рымаҵ рзымур ҳәа дшәан , лхала асасцәа дырхагьежьуан. Аишәа чыс еиҿызкааз дыргәыцхәзамызт иара, дырзааигәаны дырдыруан, рчара данакәшәах, рчара-ишәа еиҿикаарц инапы ианырцеит. Убри аахыс иареи лареи аҧсшәа бзиа рыбжьан.

Лара, Асҭанда, ари диеицәазма. Арзына уи иаҳа ибзианы дылдыруан. Ашкол еицалгахьан. Лаб, ақыртқәа рхаан, жәибжь шықәса асанатори адиректор дихаҭыцуаӡын. Урҭ ашықәсқәа ирылагзаны, х-ӡык аиҳабацәа иҧсахит. Дара иҧегь иахьеиҳабыраз ииаргон, иара уаӡы дигәалашәазомызт. Дрызгәаан, аргама рҿагылара аҧшьигеит. Аиҵәы еихаҳахар рҭахымызт, дара амилаҭ зҿлымҳара ахәаеышьа реанакәдыршәоз ыҡамзи, иара ихаҭагьы, шықәсы рацәа имгацәакәа, атәанчарахьы дрышьтуан, адиректор инапынцақәа наигзаларц идырцеит. Ашьтахь ачымазаракәа анышьтикаа, арахь аибашьра нцәа иеиҿкаара анеиланарбга, ихала изышьақәыргыломызт, иусура даҡәыцит. Уажәы иара иҷкәынцәа ӡыцьа аусқәа руан, иҭаацәаран, рани раби рбартә ишьақәгылахьан. Рцҳа наплакы бзиак акадр акәша деиҳабын. Убри лхаҵацара, уажәрааназа уаӡы дзашгьтамлазар, шьҭа лара, Арзына, илзеиҿылкаар даара илҭахын. Аӡонгы дылзааит.

– Дызҿуи иара? – Асҭанда арцыс дизҿлымҳан.

– Абензин иҭиуеит.

– Абензинцәкьоу?! – лара иааҧьалшьаҵәкьеит.

– Изыбгәамцхеи? – Арзына иаҳагьы иҧьалшьеит. – Уа аҵара дырҳауеит. Аус злоу аус ахьиуа аума? Иахьа усурҭак аҧшаара ус имариам. Иара уи ихала еиҿикаарт. Аус злоу – дусаӡызааит.

– Ибҳәан еицш, дуаӡызааит, – Асҭанда илҭааз длыкәшаҳатын.

– Абылтәы ҭирҭа иргыларц даҿуп, уигьы бдыруазааит. Ашәкәқәа реиқәыршәара даҿын, иахьнеицахьоу сыздыруам.

–Ууанза дызҿызи?

–Акомҿар рҿы аус имуази дахьынзаҷкәыназ. Шьҭа уигьы ыҡам, еигьигьы… Ҷыц анхара ҳаламгеи. Иара биқәсыршәарц иҭахыуп. Бара ибҳәоит?

– Сароу? – дкәанызануазшәа Асҭанда лхы аалырцшуан.

– Бшанс бзиоуп. Ибмырзын!

– Ҳаиқәыршәа нас. Ақытан дынхоит бҳәама?

– Қытоуп, аха иарбан қытоу! – Арзына илгәацхомызт лӡыза лҵаашьа. – Атрассаҿ ииаида ыҡоуп. Быӡдәылцыр, амашьына баашьтнахуеит. Уи зыбҭахи акәымзар. Бхатәы бымами. Бара аквартира ббахьоума, бхатәы ӡоны бызгылами.

– Ус ауп, ус ауп, – имырхьаацәакәа Асҭанда дақәшаҳатын.

– Шьҭа иара исырҳәап биқәшәарц ахьиҭахыу аҭыц, иарбан аныкәу. Адырра быстоит, – Арзына дӡагылан, ақалақь гәарц ҭшәа шыҡаз длалбаауан, аҧшәма зҭаб длыцны.

– Быҡамзаауаз, бзырццаки? – Асҭанда лан, аҧхәыс цшза ҳаракы, ашәшьырцантә даалцылеит.

– Иҭабуп! Сцароуп, – аҧсшәа лаҳәаны агәарц дынҭыцит.

Адәқьанқәа днарыӡнаҧшы-ааӡнаҧшуа, дымццакзакәа амӡа данын. Шәшьырцак днықагылеит, аҧсшьацәа дырцырхагамхарц агазон лҿазааигәатәны. Марыхә ателефон дизасит, ара дахьынзыҡаз диацәажәарц. Иара аҭак ҡаиҵазомызт. Аимадара рзышьақәмыргылозу здыруада, ааигәа дшыҡамыз ларҳәон. Ари аус хьшәашәахааназа аҭыц иқәылцарц даҙелымҳацәан лара. Ҷыц лыецылшәон, аимадара шьақәлыргыларц. Иамуазшәа анылба, усгьы диқәшәарц хымцада илҭахын, лашьа иахь лҿыналхеит. Ара дааны, аӡоны дынкыдымгылазакәа дцар – иашахарымызт. Нас данбаауаз? Лаб иҧсы анҭаз ахәы иӡаҿаиргылаз аӡоны, уахык дацаианы иҧсы изымшьакәан, иҧстазаара далцит. Ускан уи аӡоны иӡахыкны хыбра гылазамызт. Лашьа ихәыҷқәа асекциақәа ирылан, имаацызт. Лашьеи лҭацеи аус руан. Ацаҧха ахьырцәахлоз лымдыруази, иаацәыцылган, ашә аартны дныӡналеит. Уа иқәгылаз ателефон атрубка аақәылхын, Марыхә иӡныка дасит.

– Сзырӡуеит, – хаҵа бжьык аалаҳаит, уи ибжьала иара иакәзамызт.

– Ари Ҷаарыхә уоума? – уи иакәзар лгәахәуан.

– Соуми. Изҳәо барбан?

– Арзына соуп, сугәаламшәозар ҡалап, – знык акәын дара анеибабахьаз.

– Арзына!.. Аа! Бышцасгәаламшәо, – иааҧьеишьашәа шиузгьы, уи дигәалашәаҵәкьон ҳәа лара уамак игәра лгомызт. – Хьаас ибымоу аасаҳәеи!

– Марыхә дызбар стахын.

– Уажәыҵәҟьа аѡны дыҟазам. Амобильник ала дсыҵшаауеит уажәы, дыбзасырц иасҳәоит.

– Сара сизасхьеит. Аҭак ҟаиҵазом.

– Аҟәа дцарц игәы иҭан. Аҭак ҟаиҵар акәын. Уи сара дыбзысҵшаауеит, хьаас дҟабымҵан.

Лара дтәан, ус лымазамкәа. Лаб иѡнаҭа лнапы злалкшаз ахьылымбоз, лгәы даатаччеит. Дацәыхҟьазеит акәын уи иаанагоз. Адиван дныҟәиан, лҵсы ааиҭалкит. Дамхацәарц агьлыгхомызт азы, дѡыҟәтәеит. Шьыбжьоншьҭахь дыцәар лхы лнархьуан. Дѡагылан, зыхьшәашәала лҽы лызәзәеит. Даарлахҽыхит. Архьшәашәага аҭубар ааҭылган, ирпа ирссаны, часак инаҟәылҵан, дышгылаз илфон. Лыхәда икыламхарц, ахырҵәы ааҭылган, иацылжәуан. Луаҭахаҽ дѡеир – аҭубар, ара – аҭубар! Уаҳа фатә лырымҭоз ҵьушьарын. Лара иара бзиа илбон. Иахьлыгымхоз лгәы иаахәон. Амала аѡны лҵсы анҭаз лан илырхиауаз аҭубар иаҳа ихаан, илгәалашәоит. Лаб ҵьмазма, даеа ҵстәызма, ак анишьлак, агәы, агәаҵәы, аваныза, нас акьатеи ссаҟәа инадыркны, аҟьамса уҳәа, амгәачаҵа злырхуаз аѡныҵҟа иаҕраз зегьы, ҳәызбала иҟәаҟәаны, акьатеи шәпа иаҕраҵаны, уи ахҟәа ҽаҳәаны, илжәуан, нас иагьылҵьуан. Унацәа адкыланы изумфахуази. Уи аҟаҵашьаҟәа аҽар идурбар бзиан. Арзына, акҽаѡра дахьыкҽаз, уи ахьылзмырхиауаз лгәы иалан. Лмобильник абжьы аагеит.

– Сзырѡуеит.

– Сыззыбҭахызи? – иҵаауаз Марыхә иакәын.

– Узысҭахызи, уареи сареи уск ауми иҳамоу. Иухашҭу?

– Исхамшҭзеит.

– Ҳаиҟәшәар сҭахын. Гагра сыҟоуп.

– Саҭабымҵан! Иахьак ҳзеиҟәшәо ҳаҟазам. Еибышәҳәаз сабымҳәои!

– Иуҳәашьеи? Телефонла дусҭар уҭахыума?

– Анцәа иныс цәгьа ишызымбо!

– Ахәмарра бзиоуп, аха телефонла усҟатәи иауам.

– Абри абылтәы мцахәыцәа аҭира иаҽуи аиҳабыреи цҭәҟәак ҳамоуп. Аҭыц иҟәаҳҵарц ҳеахьааидаҳкылаз, ҵьара ҳтәароуп рҳәан, сызрылҵуа сыҟазам.

– Иуҳәо закәи, убри ачеиҵьыка иаҳа иузаҵсоу, ухатә ус аиҽкаара иаҳа иуҭахыу? Исзеилкаауам, – аҵабырг аҵаҵаны, лара дыхәмаруан.

– Рыцҳарас иҟалаз, ҭамадас салырхит.

– Аҭамадарагьы улшахуама?

– Санаҟәшәалак.

– Ҳанбеиҟәшәои?

– Уаҵәы ашьыжь сыбзасуеит.

– Уус хьшәашәамхааит.

– Саҭабымҵарц сеиҭабыҳәоит.

– Бзиоуп.

Леимадага налҵәахын, илурыз даазхәыцит. Мцхәы ахәыцра заҭахызи, адырѡаены ашьыжьынза ара дызтәозма, аусура леахьылыгзар акәымзи. Қьаад бҕьыцк лҵшаан, аҵхьа иааѡнашылоз имцыхьашәарц, амаҵурҭаҽ аишәа иныҟәылҵарц, инанылҵеит: «Иҕьычуаз ҵьоукы, ма ҳәынаҵык ѡнагьежьыз ҵьышәымшьан. Абра иҟаз сара соуп. Шәзымбакәа, сыццакны сахьцо сгәы иалоуп. Арзына». Дыѡдәылҵын, агәарц ҭшәа дынҭыҵын, алада длалбааит. Аҟәанза ицоз автобусҟәеи амаршрут таксиҟәеи ццакуан, иагьҭәын, рыҵаҟа аанҽасра уамак ирҭахцәамызт, шьапыла ауниверсам шыҟаз лҽыналхеит.

Иагьааигәамызт, аха дабаццакуаз. Аены усс илымаз – хәлаанза аҳҭны-қалаҟь дазѡеир акәын. Зегьы дрыхьзон. Ирлас дѡеиргьы, лымала луаҭахҟәа дрыѡнатәазаауан, ауха дышьҭалаанза, ателергбага дшадтәалаз мацара. Даазҟәылаз аҵхьараҟәа лгәы рхымло днеихьан, абри лзанааҭ иазкыз алитература дамыцхьар дабацарыз акәымзар. Аҟалаҟь аҽы инхоз рыдгьыл маҷгәышьан, аха лара илдыруан иахьеи уахеи ушьапы адгьыл иахьыҟәгылаз закәыз. Аҟәатәи луаҭахҟәа дрыѡнахәаерызшәа цәаныррак лызҵыслон, шьҭаҟәа дрышьцылаҟәеит акәымзар. Иагьа умҳәан, урҭ дрызҵшзамкәа иахьлымпыҵашәаз, лразҟы иаҵьылшьон. Аҵсҭазаара зҟәымҽианы зхы зыцхьазаҟәоз дреиузамызт.

Ихаданы хәлаанза, уи ауха, ашьыжь усс илымаз Марыхә телефонла иелымаидозар азцшра акәын. Иара дызлаиргәыҕхьаз ала ашьыжь дизасуан. Иудыруази, иҟамло егьыҟамызт ҳәа уаанзагьы дыцшын, аха иара дамысит. Аухантәарак лгәхьаа ахьимамыз лгәы иааҵхон. Иара ииҳәаз аамҭахь инеигон. Ашьыжь захьзызгьы, асааҭ жәаѡанза шьыжьын, иара ианба елымеидарыз? Амала лара уи апроблема залылхуаз лзеилкааҵәҟьомызт, ашьыжь шьапыла лусурахь амѡа дананыз. Иара иразҟы аиҟәыршәара

лара дашьҭан, ианиҭахыз дылзасрын. Ақалақь агәы аашшаны, лусурахь мшабжара днеихьан, лтелефон абжьы данартрысуаз. Агәхьаа дазыргарыз дзустадаз дагьизԥлымҳамызт, иара шиакәыз агәра лгон, лтелефон ллымҳа инадылкылеит.

– Заанаҵы бахьсыргәамҵуа стахым аха.

–Усзасуазар ҳәа сыпшупеи, избан сызургәамҵуа, – лгәы ҭыҵъҵаа диаҵәажәон. – Иҟоу удыруама: арҭ амшқәа руак азы ҳаибабар цәгьамызт. Ҳах-шык. Улымбазакәа дуццап ҳәа уагьымгәыҷын.

– Изынаскьаагои? – иара дыччон. – Иахьа ҳапибабап.

– Иахоуп санаа, иахьа сеиҭалеиуама?

– Саԥсазамкәан сыббома?

– Иуҳәашьоуи, аха иахьала ҳзеилгома. Есымша алеира сцәыцәгьами.

– Сара баазгоит, багьызгоит. Бхы банбақәиҭхо?

– Ҳа-ҳа!.. – иаалгәарцханы дамхаччеит. – Ус агәхьаа усзаргом. Схала слеиуеит. Асаат цшьба реицш уа скалоит.

– Сахьшеиуа, саншеиуа саҳәеи! Ус иаҳа иеиҷъуп.

– Схала слеиуеит сымҳәеи. Сышлеилак сузасуеит.

– Уаҳа зҭахым! Ууанза ҳахьтәаша, ҳахьгылаша саазхәыцп.

– Аус ду умоуп. Уеыкәумхааит!

– Зҷабцәақәак хьымзгык сшәыргарым ҳәа сгәыҷуеит.

– Умшәан, умшәан! Усызцшыз!

Лгәалаҟаны лара дцышәырччон. Лус азбжарак лнапы ицылххьазшәа, дзыхьзахьаз лшьамхы арласуан. Еиҳаразак ихадаз азбжарак лхылгахьазшәа дазхәыцуан. Иагьа умҳәан, аҟыба-зыба зцыз аиқәшаҳатрақәа ракәын, иаанхоз уи иацназгоз акәама-цамақәа амшан иеиқәуршәон. Амала убранза маҷк шлыгыз лыхшыш азааин, лмобильник ааиқәыршәаны, лшыза дылзасит. Егьи лтелефон аус ауан, уашы ишьҭихуамызт. Лусурҭа дазнеиуан, убранза длацәажәар лҭахын, нас ҭынч лус лҿазылкырц. Шынтә аимадара ҿапцәахьан. Ахынтә рзакәын ианышьақәгылаз.

– Ашьыжь бызҿыуи? – акраамҭа аҭак ахьыҟалымцоз лгәы иалан.

– Сҿы сызәзәароц сышнан.

– Уажәоума бангыла? Аусура багхоитеи.

– Иасымшагьы сагхоит. Аиҳабыра ашьцылахьеит.

– Ашколаҿ ус ҟабцалацәомызт.

– Иахьцалак иҟасымцози. Нас еихасымҳаи.

– Ибсырбо аҷкәын уи игәамцхар ҟалоит. Беагыбмырхацәааит!

– Аеи, цьыбышьт.

– Ахәымехан асаат цшьба рышьҭахь сыбзасуеит. Быхиаз!

– Ибҳәаз еилыскааит.

Ибзиашәа заа дылзасит. Лшыза хәымеханынза лускәа еиҿылкаарын, нас дара дрыкәшәартә. Лцараиурҭа днышналеит, ашьыжь зцарахь иццакуаз дрылагыла. Арцашцәа ртыцаҿ алаҳәара кнаҳан, асаат хца рзы арцашцәа реизара ишалагоз азы. Кау! Лыбга ааццәазшәа, азныказ днатәеит. Аерымхрақәа лцәымгын, аеагырахара иаҳагьы илтахзамызт. Аиҳабы лкабинет ахь днеирц лзбан, ашә аалыртызар, итацәын. Дааицагәгәазеит. Ианаамтаз ллымҳа итылымшьыр, доулышьҭуазу, доулмышьҭуазу еилкаа лымазамкәа дабанзыҟазаауаз? Ацара кәша аиҳабы лахь днеит. Еилкаарак лоур, телефонла еиҿлырцаарыз ҟамлози.

– Адиректор администрациаҿ аус лымоуп, – лҳәеит лара. – Данаауа сыздырзом. Ибҭахызи?

– Иахьа ашнықа сымцар ҟамло стагылоуп.

– Арцара ус бахьымзону?

– Уи сеахьыгзаны сцарц, ускәак еиҿыскааит. Исзыцшуп.

– Аизараҿ быказароуп. Иаалыркьаны алаҳәара ахьыкнаххаз уамашәа ибымбазеи?

– Уи ауми исыхьыз.

– Ҳазламцәажәар ҟамло апроблема ҳауит. Бышцакамло? Адирекктор лакә сакәзар – боусыжьзомызт.

– Усцәкьа сзыжәымун, иҟалозар! Шәсыцхрааузар ҳәа сгәыҷуанеи.

– Дааир блацәажәа. Илҳәо баҳап.

– Шәара дшәызцаауазар, мап шәымкын, сшәыҳәоит!

– Аеи, аеи!..

Арзына дындәылпцит, лгәалаҟазамкәа. Лырцара ус аены илымпыцкьар ҳәа дшәон. Аҿар азыкалцон, аха лнапаҿы иааго мацара. Ариабжьарак еиҿылкаауаз ақьаҵьариа ус лзынамгзар

лҭахымызт. Ҩбаҟа саат цахьан, адиректор лмашьына цаҟа ахыбра ианҩадгылоз. Ҽыц даҽаҵьара дылцәымцарц, ахыбрахь лҩыхәнара дазыцшын. Аҵараиурҭа аиҳабы, лускәа шеиқәылаз убартә, абжьааҵны еицш, лышьи-лышьи еиқәцо амардуан даҽамызт. Ашә абгьааҳәа иаалыртын, дааҩналеит. Уаҳа уаҩы дизхьамцшзакәа, дышиашаз лҭыц дазнеит. Арзына илурыз лзымдыруа даақәгылеит. Леиҳабы лгәалаҟамзар азә изҽлымҳара лызгәынкыларымызт. Ма лцсеивгара дацырхагамхарц, даатгылеит. Уамак дызцшуамызт. Аҵәцәа ааҟалар, лхаҭа луада дазыццакуан. Адиректор лакәзар – акы лҽазылкыр, ма азәы дицхьар, – лускәа рҭыц иқәылцааныза, лара цшышьа лымазамызт. Адкыларҭа днықналан, адиректор лышә аалыртит.

– Иахьа аизара ҳамоуп, – лҳәеит лара.

– Иҳамоуп, – егьи ишьақәлыргәгәон.

– Сара аангылашьа сымазам.

– Икалеи?

– Аизара иахьа ишҳамаз сыздырзомызт.

– Азәгьы иҳаздырзомызт.

– Цьоукы ҳаиқәшәарц схала еиҽыскааит. Асаат цшьба рзы Гагра сыҟазароуп. Ҩба рзы сықәымцыр, иансаамҭоу сызлеизом. Арахь хца рзы аизара ҳамоуп.

– Аус ҭәҭәа ҳалацәажәароуп. Доусы шәусқәа рзы шәахнагар, сара еидыскылода?

– Сара сусгьы мариазам. Зегьы уск роуп иахьаҵәкьа ҳәа сгәы иианагазом. Сара соушәышьҭ иҟалозар! Сцсы ахьынзаҭоу исхашҭзом.

– Закәытә уси ибзыҟалаз, абаскатәи баргәаҟыртә? – аиҳабы дцааит, аҭак лмаҳауазшәа анылба, иаалыркьаны длыкәшаҳаҭхеит: – Бца нас!

– Дааираза итабуп! – Арзына лхаҽы аалашан, дындәылкьеит.

Длаҳҽыхза луада днықналан, иара убасцәкьа илаҳҽыхыз аҵара ус мҩаацылгарц, илызцшыз лцаҩы даалыцхьеит. Уи апианино днаҽалыртәан, аены иллырцашаз аусумҭа аахлыртит. Уи азҭаб лашьҭахь даеа ҩыцьа алырцхьеит. Лхаҭа лгәалаҟазаара дарцаруан. Аусура лыкәманшәалахазшәа лбон. Аҵара злырцоз рхаҭа лаҳҽыхын. Лхаҭа лгәалаҟазаара дара рахь ииалымгози. Дшаалгазцәкьа дыҩдәылцит. Аиҳабы доулышьҭзар, днызкылози. Ателефон аацәырылган, амҩа дахьаныз, Марыхә ихьз лыцшаait.

– Уеазыкауцоу?

– Сеазыкасымцакәа, телефонла дсыбҭома! – иаргьы дыччон, ларгьы дирччеит.

– Саргьы амҩа сануп.

– Амҩа лцха зауша! – ақәныҳәараз иара ибарын.

Зегь зыкәманшәалахахьаз леицш, лхы дақәгәырҭьо амҩа данын. Астанда дахьыҟаз ааилылкаарц, лмобильник аалырхиахт. Аҭак лоуамызт. Дахьцарыз лзеилымкааyа, даеа цытрак дласкьахьан, ҽыц лыелыдылҳәалеит.

– Арзына, сыбзызырҩуеит!

– Бабакоу? Исзеилымкааит.

– Сабакоу?.. Стелефон ааныжьны, цьаранза снеин, – уи лҳәашьала, ашьмаҽы днеизар акәхарын.

– Ҳаиқәшәара базыкацу? – еихәлахарак рыцгылозар заа еилылкаарц дашьҭан.

– Сазыкацамкәа, телефонла сибтома?

– Аа?! – еиқәлыршәарц дзышьҭаз еицҽакны илылахәмаруазшәа лгәы ианааташәа, урҭ еибадыруазар аалгәахәит. – Уа ибыдгылада?

– Исыдгылада, аусураҽ сыкоупеи.

– Сбымжьозаait!

– Бышцазжьо! – уамашәа ибаны дцаауан.

– Аеи нас. Сара амҩа сануп.

– Амҩа лцха!..

– Наҳ!.. – дыззыкьаҕьариуаз реиццәажәашьа аацьалшьазеит.

– Икалеи! – Астанда Арзына уамашәа илбоз лзымбатәбаран.

– Аеи, амҩа сануп, слеиуеит.

– Амҩа лцха сымҳәеи!

Амаршрут такси ааныlкылан, автостанцианза амҩа дахьаныз, аҵхыз далазшәа, цәаныррак дамехакын. Марыхәи Астандеи хәмаруазшәа лгәы ииалнаҭон. Урҭ, еидгыланы ишеицәажәоз, лара, телефонла аимадара аныбжьалцә, иара ииҳәоз ажәақәа азҭаб илаҳазар, лхаҭагьы ус аҭак ҟалцон. Ирцауланы цытрак ианеиҽылбаах, дара ирхәақәоз ус еиқәшәазар шылгәахәуаз, автостанциаҽ даеа маршруткак, Ҧсоунза ицоз, дҭалеит. Лгәыҩбарақәа деимаркуан. Еибадыруаны ихәмаруазар ҳәа, даеа гәыграк арахәыц дааҽашәахуан лара, иаҳа

еиҭьымзи. Ақьаҭьариа зынзак дырҭахымзар? Нас асҟатәи аҵьабаа зылдырбози, асамырҟәыл лылхраз акәызма? Лхәыцырҭақәа заҟа рыедырҭбаауаз аҟара, дызбоз дырзеилымкаартә, лхаҿы лықәлашон, дҵышәырччон. Лылахҿыхра иҵегь дҭанагалон, дааиҵзырҟьашаз ахҭыс лымѡан илҵымлар.

Ешыра аѡадара ианыѡаҿагыла, аҳақьҵсықьра аеаазнакын, нас иаалырҟьан амотор леихәлаҵәан, амашьына атрасса аганахь ҵәгьала инеин, иааҭгылт. Аныҟәцаѡ длалбааҵан, аҵхьала акапот хәыҷы дѡахеит. Аҿыбгы ҵшра аазхәаз имашьына дҭыхо данаақәха, иҭатәаз азәы длалбааит, дызиҵхраауазар ҳәа дгәыҭшәа. Уи данзымхынҳә, ашоураха аѡныҵҟа аҭатәара мариазма, арахь рмашьына иахьыз иазҿлымҳаҵәан, азәазәала албаара реаназырк, ларгьы дҭыҵит. Ааигәа ирзыҟаҵоз уск шрыҵгыламыз ангәалҭа, усгьы лминуҭқәа лыҵхьазон, ҵхьаҟа днаскьан, изакәызаалак ак нылкыларц, лыеҵылшәеит. Уаҳа умҵсит, азә данаангылашаз. Амашьынақәа ҭәын, иҭәымз хара ишзымҵоз аныҟәцаѡҵәа рнапала илдырбон. Дагхар ҳәа дышшәоз азы адырра дзызҵоз рѡыҵьегь ирылҭарц, лтелефон аацәырылган, аҵхьа Марыхә ихьз ахьаныз лҵшааит. Аҵара лызҭазамызт. Ҟау!.. Ааигәа-сигәа дәқьанума, лариокума, акарта ахьаалхәашаз ак лбарҭамызт. Ааигәа ГАИ апост ыҟан. Уа амашьынақәа уажәи-уажәи иныркылон, азәы дышҵашьҭимхрыз ҳәа дақәгәыҭшәа, лҿыналхеит. Леиха шьхәы ҳаракы, асфальт кьакьа иахьықәлыргылоз, аҿыгә бжьгьы лаҳауамызт, убасҟатәи абрантә ақәҵра дамехакын. Апост иагьааигәамызт. Дааҵсаҵҵхьаза иара наҟ «инаскьон».

– Сзықәтәаз аѡадараҿ иҵхасҭахеит, – аинспектор днаидгылеит. – Сара уск ҵәгьала сарццакуеит. Ишәылшозар шәсыцхраа!

– Ҟыҳы! – иаҳаз иҭахзамкәа, илаба ҭра ѡышьҭихын, иномаркак ааникылеит.

– Дааразa иҭабуп! – дшыѡуаз амѡа ааихылҵәеит, илыҵәцар ҳәа дшәозшәа.

– Аинспекциа рылоума мчыла ҳзааныбкыло? – амашьына ықәхысаа амѡа ианын, аныҟәцаѡ ихәда жәпа анаахьаирҳәуаз.

– Саҭамыз! Сзықәтәаз аѡадара иаҿахеит.

– Изымбеи.

– Сара уск сахьзароуп.

– Ус бҳәар, бышьҭысымхуази, аинспектор дзаҭахызи, – дсамырҟәылуан иара. – Урҭ бзиа избазом.

– Саҭамыз, агәрѡа шәахьаласҵаз!

– Закәытә гәырѡоузеи, ус сажәа иаласҵеит. Бмашьына ахьыҵхасҭахаз иаҳа ибзеиҭьуп. Иаҳа иаарласзаны, беиқәыкомфортабельха уажәыҵәҟьа блазымгои.

– Заа иҭабуп ҳәа шәасымҳәои! – дааирлахҿыхит.

– Қьаҭьариара бҵошәоуп бшыццакуа.

– Иа-а?.. – ллымҳа дажьаз ҵьылшьан, лҿы ааихыҵит.

– Қьаҭьариара быццакуашәа бҵоит сҳәеит. Саргьы исзыбундаз!

– Иарбан?

– Қьаҭьариара сҳәеит. Сахьааихьоу ббоит, ҵҳәыс даазымгазаҵт. Сыҵсылаҵәоуп, убри рзымчҳауашәа збоит, азбахә ишаламҵәажәогьы. Ақьаҭьариа ҵсыхәак сылҭар ибдыруеи.

– Сыцхыраара шәҭаххозар, ара сыҟами.

– Иахьа баша ҳаиқәымшәазар – ибдыруеи. Сгәы бҭазаап.

– Нас ҳабеиҵылои? – шьҭа ларгьы аҵәы алалҵон, ақьаҭьариарада уск дазымгәаҟуазшәа.

– Амѡан! – дыччон иара, иқьышә ҵсылақәа ааидыҵсалан, аган ѡышьҭхны, уажәраанза иааиҳәаз зегьы хирбгалар иҭахызшәа.

– Аҵҳәысаагара иазгәаҟҵәҟьоз шәакәыз ҵьысшьон.

– Уи сара бсыҵшаауеит, зҭабк дшаасыҵшаалак, – ииҳәаз даеакала иааҵиргахт.

– Иахьа сус заҟа еиқәшәыршәаз шәыздыруам. Дааразa иҭабуп! – длалбааит лара.

Уи длықәшәараны лразҟы ианызма лҳәо, лхы ламхабзианы ақалақь мѡа даақәгылеит. Илахҿыхшьа ҿкха лара илзынижьын, дныҵашәкәа дҵеит. Уаҳа уи дшинымиауаз лдыруан, аха лымѡа ас изырлашашаз данылҵылалак, акраамҭаза дылзынхарын. Ларгьы лшьамхы ласза, дәқьанк дныѡналан, ателефон карта аарымылхәҳан, аҵара нҭаҵаны, Марыхә дизасит, дахьгылаз аҭыҵ иалҳәеит. Иара, лгнаѡсан ашәшьырҵа имашьына ыҵагылазшәа, даалызҵәырҵит.

– Асҭанда дабаҟоу? – иахьцалак рѡыҵьегь еибабахьазар ҳәа агәра лызгомызт, амашьына ашьҭахь дагьынҭаҵшит.

– Уи дарбану? – иара иаҳауаз изҵьашьаран.

– Иусырбарц исҭахыз азҭаб?

– Уи дахьыҟоу здырхуазар, бара баазгозма. Зны илсахьоу сырбеи!

– Думбазаҵәкьаци?

– Бсылахәмаруама?!.

– Саҭамыз! Лареи уареи, телефонла саншәацәажәоз, ишәҳәоз еиҵшын, шәеибадыруеит, сара исцәыжәзоит аасгәамхәи, – лтелефон аалыртын, лѡыза лыхьз ахьаныз лвҵшааит. – Асҭанда? Ҳбызнеиуеит. Аусураҽ быкоума?

– Аѡны саадәылҵуеит, – аҭак лаҳауан.

– Бҳазҵшыз! – лтелефон налҵәахит. – Ҳцалап! Аѡны дыкоуп, – нацылҵеит, амашьына андәықәла.

– Каи! Ҳус лырмариаргьы ибдыруеи.

– Аѡныка ҳналгаргьы калоит, аха…

– Избырххои? Зҭаббара амѡа иану аѡныка длеиуеит, ибзымдырзои?

– Иаабап икало.

– Амала иахьатәи ҳситуациа ус иамур калап.

– Убасшәа саргьы сгәы иабоит.

Амашьына анаангыла, Асҭанда дыѡдәылҵит. Дааиуазар ҳәа дкылҵшуазар акәхарын, амандаринаҭра иалгаз амѡахәасҭа чаҵала даацәырҵит азҭаб замана ззуҳәашаз. Марыхә иахәҭаны иҵхьазан, амашьына даатыҵын, иааидгылоз аҳәсахәыҷқәа дрызнеин, Асҭанда аҵсшәа леиҳәеит, лнапы ааникылан. Арзына лыбла ҭырхаха днеиҽаҵшит, лѡыза зҭаб, раҵхьатәи реиҵылараз, аҵьынс лышьаҵаны дахьаацәырҵыз иара ишыгәникылаз ихаҽы ианылбааларц. Убри гәеихшәарак ацәаара иаразнак изканамыршәындаз ҳәа лгәы иааҭашәеит.

– Амашьына ҳҭалап! – даарыҵхьеит иара, игәы иҵхаз аамырҵшзакәа.

Еибак-еибашьҭуа аҳәсахәыҷқәа нҭалан, иаргьы иҭыҵ аалихит. Хара имцазацызт, апарк иагәылагылан иеиҽкааз акаҳуажәырҭа азааигәара даангылан, азҭабцәа лалбааиган, ахыбра азааигәара еилагылаз аишәа еицарсақәа руак инадиртәалеит. Акәац зы ҽеиҵан, литрак аѡы аргарц дрыҳәеит. Арзына еибалырбоз реибадырра ххахозшәа лбан, лхала ацәажәара хлыртит. Акәантә дшаауаз аацәырылган, Марыхә длырччеит. Асҭанда, ллымҳа ырҵарны дшылзызырѡуазгьы, ччаҵшьк лҽықәлазомызт. Рхәыанаарга, цқьа нап адыркаанза, иара раҵәцақәа аѡы рҭеиҭәан, иаҳа изааигәаз аақәихит.

– Анцәа илҵха ҳауааит! Анцәа шәиныҳәааит! Ҳаибадырра мѡа бзиа аиуааит! – дааныҳәан, иаҵәца нҭыркәкәа ижәит.

– Анцәа улҵха ҳаҭ! – Арзына данаҽыхәа, Асҭанда уи днылҽаҵшит.

– Акы шәнацҳа! – иара иҵәы кәац ҽыҭк аахихын, иҽы инҭеиҵеит, даргьы наиҽыҵшқәеит.

Иаарыкәырша аҵсшьацәа иреилыхарҭан. Аҭыцантәиқәа урҭ ирылазуан. Рыбжара ҳәындазха иахьрылатәаз, иара ҽымҭзакәа ицәа дҭаҵәиуан. Ианамух, еиликаарц дзышьҭаз азҭаб леиҵш, ҵьынсла еилаҳәандаз.

– Ҳажәлар Анцәа иныҳәааит! – даеа ҵәыцак аашьҭихит. – Ирхыргақәаз рышьҭахь аҭынч ҵсҭазаара иаҵсоуп. Шәрыланыҳәаз! – ижәшьа еиҵшын, дара шиҽыҵшыз иҽыҵшыхуан. – Азҭаб! – амаҵуѡы даалыцхьеит. – Плиткак-плиткак ашоколад рзаабгарц сбыҳәоит. Жәаба-жәохә минуҭ рышьҭахь – акаҳуа!

– Бзиоуп, – азҭаб днахынҳәит.

– Ҳаибашьраҽ зыцсадгьыл зхы ақәызҵаз ҳгәалаҳаршәап, – ахцатәи аҵәца аашьҭихит.

– Иумжәын ускатәи! – Арзына уи инаиабжьалгеит. – Амашьына уақәтәоуп. Арахь иацы уҭамадамзи.

– Ажәак ажәак ахысҳәаауеит: аишәаҽ уеиҳабымзар калом ҳәа иансыдырцала, шәацырысхып ҳәа смақарны сахьыларыдтәалаз, саҵырырхит.

– Умбои!

– Амала, уажәы агәаларшәараз аҵәца ишьҭаҳхыз ҳавсны, даеакы ҳзалацәажәазом. Ус акәзаргьы, ҳцәажәартә ҳказҵаз дара роуп. Рыхьз-рҵша мызааит!

– Уаҳа умжәын! – Арзына уи иабжьалгон.

– Бныҳәаҽа мкзакәа, сгылома? Аха раҵхьа Асҭанда лныҳәаҽа ҳкыр иаҳа бақәшаҳаҭзар ҳәа сгәы иаанагоит. Иахьоуми ҳанеибадыр, ус иаҳа иашоуп. Анцәа биныҳәааит! Усгьы бныҳәаны быказар ҳәа сгәы иаанагоит. Аҵеиҵш бзиа баҵхьа ибҵылааит!

– Абри шәзаарышьҭит аназара итәоу арҵыси азҭаби, – амаҵуѡы зҭаб даарыдгылан, ашампан ѡи хышәҭ-мышәҭки аарымҵалыргылеит.

– Ҳамаза ҳаҵызхырц згәы иҭоу дзусҭада? – Марыхә длаҵшын, игәы рҭынч дааҵышәырччеит. – Уи сашьа Чаарыхә иоуп. Сбыҳәоит, – азҭаб ихы налызирхеит, – иреиҵьзоу ашоколад коробка сыхьзала идтәалоу азҭаб илызнага! Ма еиҵьу даеак бымоу?

– Сазхәыцп, – азҭаб днагьежьит.

– Лара дзусҭада? – Арзына уи даалызҽлымҳахеит.

– Саргьы цқьа дсыздыруам. Аус еицыруазар ҳәа агәра сымам. Шьыбжьхьа еицырфарц еицылалоит. Ирыбжьоу ҳәа агьсыздыруам.

– Уара, уи Радица лоупеи! – Арзына, цқьа даныцшы, азҭаб дылдырит. – Даара дуаҩцс бзиоуп.

– Сара илыхьзугьы сыздырзом, – Марыхә ашампан ҩы инаҳан, даеа ҭәыцак аашьҭихит. – Арзына, Анцәа биныҳәааит! Гәыкала бҩызцәа бшырзыҟоу збоит. Абзиарақәа рзыбуларц брышьҭоуп, уи быцсҭазаароуп. Абзиарақәа бхатә цсҭазаараҽ Ҳазшаз ибаҭәеишьааит! Асҭанда бзиала ибкит!

– Анцәа биныҳәааит! – Асҭанда ҭынч лҩыза длықәныҳәан, лаҭәца днаҽыхәеит.

– Иҭабуп сахьышәныҳәаз! – Арзынагьы лажәа аалыркьаҽит. – Шьҭа ҳгылар цәгьамызт, – лаҭәца рбжата ианнықәлыргыла, инацылҭеит.

– Ари ашампан ҩы ас исызныжьуам, – Марыхә даеа ҭәыцак рҭәны иааҟәихит. – Ҳаибабара абзиа ахылҭааит! Анцәа шәиныҳәааит! Ҳанеибабозаалак мшьҭа бзиала ҳаиқәшәалааит!

Еицгылан, апарк иныҭалеит. Иацтәи иҭамадара ашьҭахь Марыхә уажәы иижәыз иқьаф ҟанаҭарц агьагзамызт. Арзына убри азакәын заа излыргылаз. Апарк мҩа еицанын, иааҭгылан, аҭсаатә ирыхәаҭшуан. Ргәы алаҟаны, амаамын ианахыччоз, Асҭанда аҭышәырччараҭәҟьа дақәиҭымызт. Аҽыбгы ианазааигәаха, днаскьа азҭаб цқьа дналхьыцшырц, иара иеааиҭаирхеит. Арзына, аҽыбгы аеахьаҭәахуаз илырбарц, цхьаҟа инеихьаз лҩыза лаасҭа, даанҽаст.

– Гәы лызҭазам, бара, – иарҭьа напы игәышцы инадикшылан, Арзына иааҵьалшьашаз ахаҽы лирбеит.

3

– Мшқәак роуп иҭуа, акомандировка бцаны бааижьҭеи, – Рашьыҭ, шьыжьхьа инап аиркырц, длатәеит. – Убасҟан ибзыҟамҭаз, ҽыц еиҭаҟабҭои? – ажәаз дҭаауан акәымзар, лара лцара-лаара рацәан, иара дашьцылахьан, агәхьаа уамак икзамызт.

– Аҭсшьацәа макьана ирацәоуп, – ихәы аақәлыргылахьан, лца изы илырхиауан, акҽаҩрантә дааҩналеит. Баҭал макьана дымгылацызт, нас ихала акрифон. Лара, Ҷабҷан, лхаҭа дааидтәалеит, игәы ак ҭамшәарц, даара диҽагәыбзыҭуан. – Ирҭахыу рацәазоуп, аагара ҳахәом.

– Да-а!.. Ҳахьзом, – илҳәоз иара дақәшаҳаҭын.

– Хьшәашәарак ҳзаандаз, маҷк ҳцсы ҳшьарын ҳәа сгәаҟуеит, – лгәы иҭазамыз аацәырылгеит. – Иахьа сцаны сзаар, ааигәа сцарым ҳәа сгәы иҭоуп, сзықәшәара сыздыруам аха, – нацылҭеит, иҟамлоз агьыҟамызт ҳәа, заа леыхьчо.

Лус ишылҳәаҭәҟьоздараацсазомызт. Еснагь дахьцац акәын мҩас ишьҭылхуаз. Дзышьцылахьаз амҩа даркаразомызт, иарбан ҩнқәаз дзывсуаз, иарбан мҩа ссақәаз атрасса хада иаҽыҭуаз, иарбан амҩа хәҭаз ццакырас ишьҭылхуаз, – зегьы ҽырҳәала илгәалашәон. Знык Шәача алеира дазгәаҟуан, иарбан аацсараз? Лусураҽынтә дызхацашаз напынҭак лымазамкәан амҩа дықәлазомызт, ҭаҭҭәык еснагь икны, қьаадла лееиқәыршәа, лықалақь далҭуан. Лхазы инылхшаз аҟәрышь азы, лхаҭа агәхьаа далыргазомызт, амашьына хазы илзааихәеижьҭеи. Лхаҭа ауалафахәы бзиа лырҳауан, хәҳахәҭрамзи лнапы злакыз. Ишаалҽыҭашәалоз еицш дааҭсазомызт, уи азы уамак дашшуамызт. Лхаҭа лҭәымҭа дҭагылан, дҭарын, илылшашаз рацәан. Аҩны деилахамызт. Ҭа заҭәык длыхшан, ихаҭкы калыршәзомызт. Уи ихала аҩны иҟаиҭоз маҷзамызт. Аҩн ус дахьымзозшәа анылбалак, амаҭуҩ цҳәыс аамҭала даалгон. Лхаҭа заҟа лҭахыз лхы дақәиҭын.

– Амҩа алцха боуааит! – Рашьыҭ аишәа дҩахыҭын, икостиум кьаҽ ааишәиҭан, аҩнеихагыла дындәылҭит.

Лара илбон имашьына шҭигоз. Заа агәарц маҷ даақәгылалон иара, ишьи-ишьи еиқәҭо, аанда иалаҟаҭаз, ҩ-ҭыцк змаз ргараж ашәқәа руак ааиртуан, имашьына ҭигон, дмыццакзакәа, ашә аиркуан, ашьшьыҳәа имашьына наирҭысуан. Убас есымша, ҽнак шамахамзар иаабжьамыжьзакәа. Иусураҽ зегь инапы иҭихуан, ихаҭыцан азә дазикырц шилшозгьы. Ихы-ихшыҩ шынеибакәыз иусура иазкын. Лара дызҽыз азхәыцха ахьынзаимамыз, аамҭа лхы иалырхәон, цынгыла лымазамкәан убас дцаларын ҳәа дгәыҭуан. Зны-зынла лыламыс аалыҭахәмарлон, аха дызлаз аҭхыз далашыҩкхьан, ллакә шана алҭра иагьылҭахымызт.

– Баҭаал! – лара ддәылҭаанза лыҷкәын даалырцшырц, иқәҽылҭуан. – Шьҭа угылеи!

Аҭара шықәса иалагаанза, шьыжьла заа амгылара азин иман, дамышьцылаҭәандаз. Аҟәа аангылара иҭахзамызт, араҟа изхьаауан, дызлагылаз аҭхаҷь нхарҭа аҳҭны-қалақь аҿ ҿыц изеиҿызкаауадаз. Есышьыжь заа ииарҭа дагәылҭны, Аҟәа иҭоз азәы дихьынҭашылалар акәхон. Иара машьынак иаб изааихәарц дазгәаҟуан, Рашьыҭ иҭахымызт. Амѡан амашәыр раҭәан. Аҿар ахыхьчара реаҭәырыхьчон, доусы рхы иақәгәыҭҭәон. Лҭа агылара шиҭәымҭзаз анылба, изхара дыҭәазарц наизеиҭьылшьан, лиарҭа даaѡналан, асаркьа днадтәаланы, лхаҿы, лыхцәы дрыцклаҭшны еиҿылкааит. Лѡныҭҟа маҭәа есымша ишҭәырлгозгьы, уажәы ҿыц илыҭсахит. Иреиҭьыз лыҭкы ҭшқа аакнылхит. Анҭыҭраз аееиҿкаара аамҭа лҭәаган, издыруадаз лҭа аҭәа далҭозар лгәахәшәа, иуаҭах дныѡнаҭшит. Иеимырҭысзаҭызт адунеи иқәыз иреиҭьалшьоз аҷкәын. Амала зны-зынла иреиҭьалшьоз дарбанҭәкьаз лҭәеилаҭсон. Иахьцалак х-ѡыуаа гәыкалаҭәкьа дырзыҟан, абзиабара раҭәа дахькылыргоз ҭқьа дышзазымхәыцуазгьы. Аҭсҭазаара аҭан дхықәнаргылар алшон, лара лымѡа далашыѡкцәахьан, дзаангыломызт.

Амашьына аатылгеит. Агараж аѡныҭҟа зегь рҭыц иқәын, лара ак нышьҭхуа, ак нышьҭаҭо, иаалыреeиқәон еснагь, нас лнапы ара илызәзәон. Аѡныҭҟа азы ааиуан. Илзымхоз шыҟамыз даеа знык даазхәыцыртә, илҭагылазаашьан. Ашә налыркын, лмашьына дынҭалеит. Аҭҳәыс ҟәымшәышә илызкын иара. Иҭшқан, имаҷын, ҟаҭшьыла ишәын. Уи даҭлабуазшәа, лҭәаҟҭәаҭшь ҟаҭшьын, лнапхыц ҭшза ҟаҭшьыла ишәын. Хара дымлеицкәа, агәарбжьара дѡыбжьалеит. Зиза дылзымҭааижьҭеи, аамҭа цахьан. Иҟақәаз ааилылкаарын, усура дымцаҭзар, дылгарын. Уи хьаас длымамызт узҳәомызт, иагьлаҭшхырҭагахон. Шәачаҟа амѡа дшангылаз рымҳәози, даакыдгылеит рымҳәози. Илҭәахуаз лымазамызт, лымѡа аргаман, ак аҭызбаарыз дзусҭадаз.

– Абыржәоуп данлалбаа, амѡан дбымбазеи? – лаҭала Арда даалҭылеит.

– Дсымбазеит.

– Иаразнак дызгодаз?!. – Арда иҷьалшьон. – Аха шьҭа хәыҷы-хәыҷы иҭо-иаауа раамҭақәа дырмышьцылои.

– Лусқәа шҭаҟоу?

– Ишыҟаҭ. Лхаҭа илҭәынхаз лчамадан ааимгазаҭт. Лхала днеир лҭахзам. Шьҭа днеиргьы иамеи аха.

– Саахынҳәыр, сара дсыманы сҭоит, – Ҷабҷан лаҭала даалыргәыҭын, днахынҳәит.

Аҭсҟы аанкыланы, амѡаду даназкылс, шьҭа дааҭымгылазакәан аҳәаа дазлеиуан. Ибзианы амашьына ныҟәылҭон. Зиза лус ҿыцзамызт, иаалхалыршҭын, лхатә гәыҭхарақәа даарымехаркит. Азныказ зымала инлыжьыз лҭазаҭә иҿаҭхьа, дызныз амѡа лымхагәыхьнатәуан. Иахьцалак уи иаб изы дымѡақәгыламызт. Рашьыҭ иакәзар – ивалбашаз лымазамызт. Зыҭшәма ҭҳәыс илеиҭшыз иара изы дыҟазамызт азы, ахшара раҭәа дрылатәазарц агәазыҳәараҭәкьа мап аҭәикит, уи иаҭыз аҷьабаа, ахьаа, агәамҭхамҭра дыршьаҳарц анылҭахымха. Зныкыр длықәымчны ажәак леиҳәахьазма, лгәы ҭәиҟьар ҳәа дшәон. Аби аҭеи лхаҭеи лҭеи ракәын, дара рзы адәы дықәын ҳәа лхы лыҭхьазон зны, иахьа уажәраанза убри азхәыцра даанагон. Хаҭа данцоз лҭсҭазаара аееиҭанакит ҳәа илыҭхьазон. Уи аргама иазгәалҭоз акәын. Дышнеиуаз илызцәырҭит лыҭсҭазаара ҿыц еиҭазкуаз ахҭыс. Уи мазамхар ҭсыхәа жәла амазамызт.

Шамахамзар лхаҭа иусурҭаҿ днеилазомызт. Ҿнак уа дназгаз лзеилкаауамызт, уск лыман акәзамызт. Ишырҳәоз еиҭш, мчык лшьапқәа днаргеит. Дахьыныѡнашылаз лхаҭа қьаадқәак ихшыѡ рзишьҭцәан, дрыҭхьон. Ашә анаалырт, иааиз дибарц иаахьаҳәыз, лхаҭа иҿатәаз иара иакәын. Лара днеилыбзааит. Иара ихаҭа лара длеиҭьзамызт. Ианыҷкәынаҭәаз мазала ирыбжьаз ҿыхеит, уажәык ҭәахышьак амамызт, зынзак иаргамамхарц, акы лҭахызшәа, дындәылҭит. Ашьмаҿы днеин, азыхь налҿалҭәеит. Асаркьа даныҭшылон, зхы аҭыҭаҿ иааиз лҭшрак аалхәаанза, лееиҿкааya дадгылан. Арахь аaѡналара иазгәаҟуаз азәы ашә дадымхылар, лара иҭегь уа дыѡнахон. Дандәылҭуаз илҭырхагахази, дызҭырхагахази дыҭҳәысзу, дхаҭазу лыхшыѡ азымшьҭкәа, дықәҭырц адәахьы лшьаҿа неихылгахьан, Рашьыҭ ибжьы анлаҳауаз:

– Ибҭахызи?

– Ус саакыдгылеит, – идгылазгьы иаргьы даарыхәлаччеит. Аҭхьа данылбаз еиҭшҭәкьа, лара деиламҭсеит, иагьа умҳәан, леазыҟалҭахьан.

– Шәеибадыруаз! Сыҭшәма лоуп. Чаабан иахьа инаркны ара аус иуеит.

– Даара сбеигәырҭьоит!

– Убара сеигәырҭьоит!

Рнапқәа ааимырдеит. Лара дааныжьны, ахаҭәа ндәылҭит. Ара дабаҟаз? Адунеи дакәшаны дхынҳәызаргьы, иара аҳҭны-қалдақь датәиин. Уа нхара иезазимкызеи? Ҷыжә

дахьтәаз даалзааигәахан, егьи илҭахзамкәа акресла аныллырба, днантәалеит. Хшыѡ ззумшьҭышаз ажәақәак ааимырдеит. Лара лхы дзыѡнатәаз иѡназамызт. Усҟан рѡыцьегь ахьынхақәоз ихазыз қалақьқәан. Лара дылзаалон иара, иааиқәшәалон ихамырҟьацәакәа, дарбанзаалак азәы илаҭшықәимҭартә. Шьҭа ирыҭырхырц агьрыгымкәан, иара арра дыргеит, иаагәазҭақәахьаз рыбла иажьеит ргәахәшәа, иаархашҭит. Иара, аполитикатә еиҿыхарақәа анымѡаҭысуаз, еибашьрақәак дышрылашәаз лымҳаҭасқәак лоуит, ишәҟәқәак лықәшәеит. Нас дныҭаба дҭеит. Избахәык аилкаара лҭәыцәгьан, иахьцалак илаҳақәеит иҭсы еиқәзырхаз медеҳәшьак дышлыднагалаз. Уи агәра анылга, акраамҭа маза дгәырѡазаргьы, лыуазыр лгәы ишҭаҭәахыз, лҭсҭазаара хҭсырц дзақәшаҳаҭымхеит. Иагьа деибафазаргьы, дҿамзи, ауаѡы шьахә данлықәшәа, хаҭа диццеит. Илыгыз лҭынгыларын ҳәа зныкгьы дзазхәыцуазма, абри аены лхаҭа иусурҭаҿ иара дааиҿамҳазҭгьы. Дзықәшәашаз уахҭан, акы лзыҭсахуамызт. Дҿызхуаз – лхы даиааир акәын. Ажәытә кәиц иарҿианы, ҿыц иѡаҭхахаз амцабз аиааира ус имариандаз.

Уи изҭаара лзымгәаҭыкәа, хаарак аҭазамкәа илышьклаҭшуаз Ҷыжә дааныжьны, дындәылҭит. Лмашьына дазнеиуан. Лхаҭеи Чаабани аназара еидгылан, аргыларатә маҭәахәқәак еибадырбон. Рѡыцьегь аалызхьаҭшит. Нас Чаабан илаҭш маза ҿыц илныруан, игылашьала иаҳа изыманшәалан. Лара дынҭыҭит, лымѡа лыбла цқьа иамбо. Убри нахыс, мчыла наҟ ишылҟәылцозгьы, уахи-ени изхәыцра шьҭылкааит.

Уажәы, Ҭсоу данлеи, еиҳаразак аҭсшьацәа рмашьынақәа, еивҭарыцх ацәаҳәаҿы иахьеишьҭагылаз, Мқьалрыҭшьынтә азиас иавҭала иаауаз амѡаҿ рҭыхәа ахьынҭәоз лбарҭазамызт. Урҭ дрышьҭагылар, аены хәлаанза аҳәаа дызхыҭрызу азәыр идыруазма. Ацәаҳәа шьаҳаиҭхазшәа иҭысуамызт. Арахь, ГАИ аҿаҭхьа, агәашә уахьынҭалоз, ацәаҳәа иқәымгылазакәа ииасырц зҭахыз амашьынақәа хазы еилагылан. Аинспекторцәа рцьыба акы нҭарҭон, дара ишаарымпыҭаманшәалахалак, ацәаҳәа аанкыланы, аҭара рызҭаз аурыжьуан. Абарҭ ракәын еиҳаразакак ак ада ак ззымдыруаз ауаа иашақәа ирцырхагаз. Лара длаҭшыѡаҭшын, бзиара шыҟамыз анылба, лмашьына дыѡҭыҭын, деиқәышәҭха аинспектор днаидгылеит.

–Сагхоит, даараза сыццакуеит, – лҳәан, ҭарақәак леырманшәаланы иеиқәа аҵьыба инҭалыркьакьеит.

ГАИ азааигәара игылаз амашьынақәа зтәыз акы рҳәарын ҳәа уҟазу, дара рхала алеишәа еилаганы аҳәаа иҭалозар, анаѡсан – лара дыцҳәысын, хаҭәак аақәгыланы изылҿагыломызт. Урҭқәа зегьы гәаҭаны измаз аинспектор лара дноуижьит. Иааникылаз ацәаҳәа аҭхьа лмашьына налыргылеит. Илыбаргызи ҳәа лгәы даатагәырҭьеит. Ларымарала илцыланы иаауаз амашьынақәа аҳәаа иҭалахьаз ракәын. Убарҭ ирҿагыланы рымѡа аинспекторцәа ианырҭон даеа машьынақәак. Аивысра рцәыцәгьан, еивысырҭақәак цәгьала ирцшаауан аҳазылхырҭа аҿаҭхьа. Дара урҭ иаҳа ирласны аҳәаа ацәаҳәа иазнеиуан, лара дзықәгылаз ацәаҳәа иангылаз раасҭа, урҭгьы рымѡа акырза ишдыркьаҿхьазгьы. Амашьына метра-метра еиҭалгон. Лаҭхьа игылаз ус акәын ишеиҭаҭуаз. Илышьҭагылазгьы ираҭхьагылаз ирҿыцшуан. Ацҳа инықәгылаанза ѡ-цәаҳәак еилалон, аха аҳәаахьчацәа арымарала иѡеиуаз иаҳа цыжәара рырҭон, Урыстәылантә иҭалоз амашьына рацәа ирцырхаган азы. Знык ацҳа днықәгылар, цәаҳәакны ицон, уамак дынхазомызт. Убранза уамак шыбжьамызгьы, сааҭк еиҭамкәа амѡа дықәхон. Мазала луанытә даақәыцсычҳауан уажәи-уажәи. Илулак, шьаҿашьаҿа деиҭаҭуа мацара, ацҳа даннықәхх, цац ируазшәа аҳәаа-гәашә аартра иахымццакит. Иҭалоз амашьынақәа аанкылан, амѡа ҭацәын. Уаѡ дук данымѡаҭыргалоз, ас имѡа дрыцқьалон. Шоуран. Дыѡҭыҭын, азиас дныхцшылеит.

Абас зны лара лмашьынала Ҭсоу даазеит. Азынраз аҳәаа ирлас-ырлас дхыҭлазомызт. Уи аены данлеих, амашьынақәа маҷын, ацәаҳәа днықәгылеит. Ацҳаҿ данааи, иахьа аиҭшҭәҟьа амашьынақәа ааиҭадырсит. Лаҭхьа игылаз аиномарка асаркьа еиқәаҭәала иҭалаҳан, иҭатәаз дылбазомызт. Иара дааҭыҭын, лгәеисра иҭегь ирццакырц, даалыдгылеит. Дылзымбатәбарахан, азныказ даашҳазхеит. Лхы лнапаҿы иаалган, дыѡҭыҭын, ацҳа багьыр днадгылеит. Абыржәы убра деиҭагылан лара. Усҟан рѡыцьегь азы изааҭшылон, реимак иара иазбарызшәа. Еибырҳәашаз рҿыҭабазшәа, ажәак рыхәылшәозма. Агәашә анаадырт, лмашьынахь днаццакит. Иаргьы имашьына дынҭалан, аҳәаа гәашә днавсит. Рпаспортқәа ахьгәарҭоз еидгылан, еизааигәазаз, иагьеицәтәымыз реиҭш. Ѡныҭҟала еизааигәан, еицәтәымыз реиҭш рхы аадырҭшуан. Аурыс ҳазылхырҭаҿ ашәҟәқәа еиқәдыршәон. Рмашьынақәа гәарҭеит. Аҭхьа иара дықәҭуан. Даалыдгылеит.

– Асааҭ хҭа рҿынза бусқәа брылгап ҳәа сгәы иаанагоит. Хҭа рзын «Кавказскаиа Ривиера» сбызцшуп.

Ашәкәеиқәыршәарада уск дзазымхәыцуазшәа, лхгьы шьтылхуамызт, ааигьы лҳәомызт, машгьы. Аҿымтра ахатәы цакы аман. Лхата дааццакит, иахьцалак, хара дмышьтыкәа, дишьтагылазарц агәазыҳәара лыман. Иара, аурыс ҳәаахьчацәа дларывсааныза, лылацш ихын. Нас ирлас ларгьы дныкәон, амашьынақәа ахьгылаз цьара итәы рылылбаарызшәа, лацшыла деимдон. Уаҳа дааихьымзазакәа, Шәача длалагылеит. Лус лыбла иабозма, еснагь икалцац акәын, еиқәлыршәақәеит. Аамта илеиҳәаз лҿагмырхакәа, ахәы дѡыхәнеит. Икалцоз шиашамыз лыѡныцка иланаҳәон, лхатцеи лцеи рҿаццхьа аара лыдылцоны лхы лбон. Леылзынкыломызт. Имашьына ахьгылаз гәалтеит. Уи ааигәара лара лтәы лмыргылазеит. Еидызбалоз илылдраази. Еиқәшәеит ҳәа цәгьарас иацази ҳәа дазхәыцшәа, уи ала лхы рқьиауа, амѡа ааиѡылцәан, апарк дныцалеит. Иара имашьына даатытцын, дыццакны хәдака даалцылеит.

– Арахь ҳнеип! – атхацьыртахь дналыцхьеит. Атыц аалырхит. – Бускәа шцакоу?

– Ишыстахыу зегь сымоуп, – лыбла шьтылхуамызт, – иахьатәи ҳаицылара зегь цхастанамтәыр.

– Мда-а!.. – ҳәа ааихәылшәеит, ак ацицартә цатцәык ыказамкәан.

– Уара иуцстазаашьоуи? – рѡыцьегь мцураха ишеидхалаз анылба, азгаб рхәы аакәлыргылахьан, дизцаait.

– Сароу? – иқьышә ааирцәит, дзызҿлымҳахашаз шимамыз лырдыруа. – Сеиқәзырхаз азгаб цҳәысс дызгеит. Илыецныскылашаз акы далаказамызт. Убас дуаѡ бзиан. Даара бзиа дызбоз цьысшьон. Ҳашнеиуаз ҳачқәын дычмазаѡхеит. Сбизнес шынеибакәыз иара иқәсырзит. Еиқәсырхашаз иакәымкәан, ичымазара аеарцәгьан, дыцсгәышьеит. Убри ашьтахь, изыхкьаз цқьа иаҳзеилымкааua, ҳагәқәа еидыццәалазшәа, ҳааидхалт. Ҳзықәшәаз арыцҳара ҳазеидымкылеит. «Аѡныка уцар шутахыу збоит, – лҳәеит ҿнак. – Уца! Сара мчыла усзынкылазом», – лҳәеит. Абасшәа ҳааидытцит. Еицаҳахьчашаз уск ҳалаказамкәа…

– Нас! – лгәы тызшьаашаз ихтыс дазҿлымҳацәан.

– Нас закәыхи! Убасkатәи убри азгаб динтеллигентын, дныжьны сахьыкәцыз, схы сшәилоит. Схынҳәит, санцоз ак скзамкәа сышцаз еицш, снапы тырцшша. Исыхзыз смашьына заацәык акәын. Суатахқәа лара ианылзынха, ажәак ахымҳәаакәа, смашьына сылтеит.

– Ухынҳәыр улыдлымкылазои?

– Слыдылкылап ҳәа сгәыгуеит. Сцар цәгьа ианызымбо ыкоуп. Сыцсадгьыл сашьтуам ҳәа сыкоуп. Арахь бара бахьыказ сбыкәшәеит.

– Уа аусура уаналагоз, субап ҳәа уазхәыцхьазма?

– Мамоу. Рашьыти бареи атаацәара шацышәцаз зынзак сгәы иташәазомызт. Цьара бызбараны сылахь ишаныз сгәы иагьтамшәацызт.

«Сугәалашәозма!» – дцаарц лтахын, ус баша акәымкәан, гәакцәакрыла дазҿлымҳан. Леаанылкылон. Убас ала цаашьас илымази, аарак идлымцозар, харак ивлымбозар. Лхы цқьа иѡышьтхны, ибла дзыхцшылазомызт. Лычкәынра ҿыцххараза ицәырцит, арахь иареи лареи еибабеит ҳәа, еизыкаазашьак рзаццомызт, ргәеизыбылра аамта иафахьан. Иара ихата убри ицоурамыз анырра дамехак дамазар ҳәа игәра лызгомызт. Ибжьы ихәлачч, акыр дтынчцәан, дызхьаауаз атак иара иаалыркьаны икаицеит:

– Зны-зынла схы иташәоз бдыруама: сара сеиқәымшәарақәа зыхкьоз, бара сбызхәыццәон ҳәа сыкоуп. Акы сгәы ицагьежьуан. Уажәы бсыкәымшәар еицъызшәа збоит, аха ҳаиқәшәеит. Уи лахьынцан, уаҳа акгьы сзаххәааuам.

Рхәы рнап аларкын, рѡыцьегь рҿата лбаадара рцәыуадаѡын. Зык инахәозшәа руан. Игәагьны уамак изеиҿацшуамызт. Иаарыкәыршаны ҳәсеи хацәеи еидтәалан, рбжьы умаҳазо, еицәажәон. Арахь лара дааѡналеижьтеи азәгьы лылацш ихзамызт, аиашаз иагьылбазомызт. Уажәы абарт рызынтәык рхатәы цстазаара рыман, еидырхәыцлозишь ҳәа, днарызцшқәеит. Уи лхы иааташәеит, акәымзар инарцауланы, цытрак дызрызхьацшуамызт. Лара лзын иаалыкәыршаз ыказамкәан убасkан еицшцәкьа дақәымшәацызт. Лгәы лҿанзамкәа, иара дѡацкьеит.

– Баала ҳдәылцп! – ишьаҿа неихигахьан, акы ааигәалашәазшәа, даакәгьежьын, царақәак аишәа еицарса иныкәицсан, ашә шыказ иҿынеихеит.

Лара дымццакзакәа лҿааидылкылеит, дәахьыла ааста, ѡныцкала. Днаишьталеит. Иара имашьынахь днеиуан. Азныказ лара даатгылеит, дабацоз днаишьтамлар. Уаантәы лмашьынахь днеир kалон. Иара итәы ашәқәа ааиртын, арыгьарахьла дынталарц налирбеит. Дышкәанызануаз аниба, лмахәар ааникылан, илурыз дақәымшәо дышхарахацшуаз, длыцхраан дынтаиртәеит.Даавацәины итыц аалихит. Ацацха атыц интаиршәын, ииурыз дзақәымшәозшәа, иҿааиртынчит.

– Сара сцалар еиҒъушәа збоит, – ашә аартыга лнацәа нақәылҭеит.

Деимлагәа дааникылан, аҭәах-аҭәах дшигәызуаз, лмапкышьа ҭсыеын, лқьышәқәа анааимҭыхьашәа, иқьышәқәа изрыдымхит. Лыҳәыҭзыҭ зынзак иҭсыехеит. Дҟәызгаза дааимпыҭахеит. Иара дшитәхаз лыцәѡашьомызт, лхы иҭапапозгьы рацәазан, лгәазыҳәара ҽкаага иаҭалырзуаз дзақәшаҳаҭхомызт. Ѡ-мѡакны даазхықәгылаз дырзылакѡакуан. Уаҳа ахәыцха лимҭазеит. Имашьына аус ааирун, иаақәырҭәины аҽылаирхеит. Ақалақь зынзак иалсырц агьрыгымкәа, амшын иазааигәаз гәарцк днадгылан, аѡны аҭхьа илаз ашәҭ ирылхоз аҭҳәыс даалыцхьан, длацәажәон. Лара дгәыбзыҭза лхы лҟьон дахьынзаиацәажәоз. Лгәашә аалыртит. Иара даахынҳәын, имашьына ашә лзааиртын, имѡанызаѡыз даатигеит. Лара аҭхыз далан, диманы аѡны дахьынзаѡналозгьы. Аѡныҭҟа ицқьа-шәқьа еилырган, асасацәа рзы ирхиазшәа. Аҭсшьацәа рзымаауази. Арҭ ҭсшьацәамызт. Лхы лцәымҭын. Иара деилихуан, лара дзықәшәарыз лзымдыруазшәа, дыѡнагылан, даашьҭхны аиарҭа днылаириаанза.

Иҟамлашаз аныҟала, азеибафара даҭанарзырц ихәыҭанагалаз леиҭш, зыезырҽыцыз лгәаблыра дахәланарбгон, лыелызнымкылеит. Убри аахыс мазала заҟантә диқәшәахьаз, шьҭа дашьцылан, лыцсҭазаара иахәҭакын. ИреиҒьыз, иеиҭшыз хәҭысқәан. Уи лцәымзырц, мазаны имѡаҭылгоз ацара-аарақәа иагьыргаман. Ҽыц аҭҳа дықәгылан, азиас дхыҭшыло. Лымѡа даныхын. Аҳәаа гәашә анаадырт, лмашьына дназыццакын, наҟ дынҭалеит. Илбац-илаҳацыз, – апаспорт гәаҭара, аҳазылхырҭаҽ адекларациа ахарҭәаара, амашьына гәаҭара, – ирлас даархысит. Лыбласаркьа еиқәаҭәақәа лымхалҭан, дзықәгылалоз лымѡа дықәгылахын.

Адлер иаҭанакуаз адгьыл днықәсаанза, амашьына рацәа реишьҭагылашьа аҵьабаа лнарбон, аха уи иахьа мацара илбазма. Нас автотрассан, аццакыра азшьара аман, Маҭесҭа дылкылҟьон. Дышиашаз Шәача ицоз амѡа данылазомызт, хәдала ақалақь иавгаз амѡаду дангылон. Уахь иаҳа ҭсеивгарҭан, амашьына рацәа реишьҭаххра ана-ара ишуҭылозгьы. Уи амѡа макьана уаҳа агьырзазызбомызт. Аолимпиада аеазыҟаҭара иаҳагьы еихәланархон. Амраҭашәара шыҟаз дахыкәшаны, лара ақалақь дҭалон. Ашьҭаҭарҭақәа уахь иаҳа иааигәан, акыр илзыманшәалан. Ас данаауаз аидарамѡангага хѡа лышьҭаргыланы ианаалгоз ыҟан. Атауар ақәҭара лылаҭш ахын. Даазқәылаз, зны-зынла аҭхьа ашәҟәеиқәыршәараз лхаҭа даауан. Ашьҭахь аидара згоз аалышьҭуан. Ансгьы, арсгьы гәыбҭан леиҳабыра илызрымҭо, деиқәшәон. Шьҭа аамҭа рацәа змаз аиқәшаҳаҭрақәа рыбжьарҭарц, аицәажәарақәа цон. Уи амѡа иқәырҭар, арахь ас ирлас аара лықәдыршәомызт. Аиаша уашьҭазар, уажәы атауар аалхәарц акәын дзаауаз.

Атауар шьҭаҭарҭаҽ ашәҟәқәа анеиқәлыршәа, ақалақь аналҭырҭаҽ амашьынақәа рыргыларҭаҽ лмашьына аанлыжьын, амѡахь шьапыла дцәырҭит. Уамак азҭшра лықәымшәакәа, иаацәырҭыз атакси аанылкылан, шьҭа ибзиаҭәҟьаны иҭылҭаахьаз амѡа аныҟәцаѡ днанылҭеит. Даараза илдыруаз аѡны зҭагылаз агәарҭ ҭшәа азааигәара длалбаан, аҭшәма ҭҳәыс лызҽымҭзакәа, агәашә аалыртын, дышиашаз аѡны дныѡналеит. Иара адиван дықәтәан, ателербагала ажәабжь ҽыцқәа дырзызрѡуа.

– Уааижьҭеи акыр ҭуама?

– Ашьыжь сааит. Саатк аахыс ара сыҭшуп.

– Сахьагхаз саҭоумҭан!

– Ибҳәо закәи! – деилихуан.

– Амѡақәа ҭәуп, аха ишца! – ларгьы дицхраауан.

Аҭшәма ҭҳәыс луҭра азы ақәылҭәон. Уи лгәарц уаѡ дҭамларц илыхьчон. Уахыки ҽнаки хаҭеи ҭҳәыси аҭсшьацәа илырҭоз, уажәы илҭааз саатк азы ирымылхуан. Иаҳа дфеидамзи. Аҭхьа иара ддәылҭит. Лынхарҭа аганаҽ ашәшьырҭа иҭагылаз имашьына, ҷыдала уашьҭамзар, улаҭш уамак иҭашәомызт. Уи дақәтәаны даалазомызт, уи аены атакси изымкызшәа, далааит. Иара данца, лара даадәылҭит, аиарҭа иаагәылҭыз лакәзамызшәа, мцхәы лееиҽкааны. Амѡаду аҽы атакси дазҭшын. Рѡыҵьегь ирҭахымыз алаҭшқәа реырцәырыхьчон. Атакси акәзамызт илзаангылаз, иара иакәын.

– Умцазеи? – даныниватәа уамашәа дылбон. – Ара уабаҟаз?

– Ҳцәа ҳацәшәошәа збоит. Атакси бахьазҭшу иаҳа ишәарҭазамеи?

– Иуҳәарц иуҭахи?

– Бшыҭшу быздыруа бибар игәы иаанагои? Смашьына бахьҭатәоу бызбода?

– Ҳгазахаҭәҟьама?!. – лгәы ҭҟьаны ицон.

– Ашәарҭа уанҭагылоу, угазахар уамашәа иумбан.

Амашьына дазааигәахаанза, даангылан, лара длалбааит. Уажәраанза лара, ара таксик даанагаанза, харамкәа дгыланы иара длызҭшлон. Лара дықәҭаанза, иара дадырсызшәа уа даанхон. Уажәы лмашьына дҭалаанза, иара ақалақь шыҟаз длыбааит. Лара дызлааз ала,

шьҭахьҟа, хәдала амѡа данылон. Иара хәымеханынза даанхон. Шылашьцаз аҳәаа дхыҵуан. Адырѡаены ашьыжь, гәыбҕан змазамыз иҵшра шьҭыхны, арахь ѡныҵҟала иҵәа аҭаҵәира даргәаҭеиуа, иеиҳабы Рашьыҭ дизнеиуан. Заҟа заа дизымнеиуаз алаҵшықәҵара иаҳа даҵәыхарахон.

Апорт аҽы длазаанза, амашьынақәа узрыбжьымсуа еизааигәаҵәаны еишьҭагылан. Аѡадара иѡаҽагылаанза, х-цәаҳәак еивҵагылан. Ҵьара-ҵьара аҵшьбатәи аҵәаҳәа аееиҽнакаар цәгьа иабомызт, амѡа аҭбаара иауамызт акәымзар. Аладараҽ ѡ-цәаҳәакны еилалон. Уажәи-уажәи метрак аҟара амашьынақәа наскьон. Дгьежьны, ақалақь иавгаз амѡа хәдала дазцарц цәгьа иааибомызт, аха уахь иҵоз амѡахь аиасра ус иманшәаламызт. Уахьгьы амашьына арымзаа амѡадуқәа ирынгылан. Шьҭа иара дзырццакуаз имазамызт, иаамҭа рацәан, имашьына ахьиргәаҟуаз иҵәымҕын умҳәозар. Ииулак афилармониа шыҟаз дкылсит. Уа ашҭа акыр иҭбаан, имашьына ларгыланы, амшын шыҟаз длеирц, амѡан иқәтәаны, ахышәҭ-мышәҭ зҭиуаз днарызҵаақәан, длалбааит. Аҵшаҳәахьы ишуҭахыз узцәырҵхондаз, аҟәры кымзи. Ҵарақәак ишәан, аҵслымзи абҕанҷи ахьеилаҵсаз днықәгылеит. Аеыкәабаҵәа рыла иҭәын, аха ишҵаҭәыз! Ашьх аҟәраҽы игылазшәа, шьапыргыларҭа уоуамызт. Иааишәихыз, иааишьеихыз нышьҭеиҵан, ҵьоукы дыркьысыр ҳәа дшәаны, дшьапҵыркьакьо ииулак амшын дынзаагылеит. Изсо ихыз рацәазан. Дынҭалеит. Умак азсара бзиа ибазомызт. Ишьапы лықәсуа, дзаагылан, уажәи-уажәи амшынзы иҽаҭәо. ҵыҭрак дҭан. Иҵегь дҭазаауан, ҷкәынаки зҕабки рееиларҳәон, рҭыҵ шааҭаҵәлак икырц иҽааимхар. Имаҭәа даарыхан, днаиеит. Абҕанҷ изқәа иалакьакьон. Икьаҽ ихаҽы инақәиршәит, Амра шыра ачҳарц. Маҷк дамхаҵәазшәа игәы иабеит. Уамак ддырцәозма иааикәыршаны еилашыкуаз. Иахьцалак, даараза иҵсы ишьазшәа, даалҵит. Амшын деиҭанҭагылан, азы иҽеиҭәеит даалахҽыххарц. Уаҳа дҭаломызт. Иееилеиҳәеит. Ахәмеханынза амашьына рацәа реишьҭагылашьа ҵсыехарын игәахәуан, уажәы ихы иааҭашәаз – аусурамш анҵәамҭаз, амашьынақәа иҵегь ирацәахон. Узрылсуазма? Дыццакит.

Амашьына цәаҳәа цәгьала иеалаиркьакьан, аладара дҭан. Нас ѡадаран. Нас, амшын иаваршәны, иашарҭан. Аҵәаҳәа аарла еиҭаҵуан, ҵсеивгарҭак маҷын. Ииулак астадион аҽы дназарц, иаҳа дзыласрыз ҵьишьон. Уахьгьы амашьынақәа еивҵан, иаауаз иҵегь игәынқәуан. Маҵесҭа алҭаҳара уҭамларц, ихыз аҵхаҽ данылаза, маҷк дыццакыртә иааҟалагәышьеит. Нас автострада мѡан, узыласуандаз.

Мазала ахыхьчара игәы кыднахуан. Лара ҽыц амѡан дахьиҵгылазгьы игәы азнарҳауан. Иҟаиҵози, даеа мѡак ибазомызт. Рѡыҵьегь знылаз амѡа изаныҵуамызт. Аиҳаразак иара. Акырынтә илабжьеигахьан лхаҵа дилҵырц. Иара дима дықәҵырц дазхиан. Лҵа иааныжьра лылшазомызт. Лхаҵагьы длыргәаар лҭахзамызт. Иааҵәырганы абарҭ аѡыфҵьав раҳәашьас иҟалҵоз амѡа лзыҵшаауамызт. Макьана лгәгьы иҭамызт. Лхы аҭыҵаҽ иааиаанза ҳәа, иара дыҵшызарц иақәикит. Уи аамҭа анааигәахашаз еилызкаауадаз. Лзыҵшра дазхиан. Уаҳагьы ҵсыхәак имазамызт.

Автострада аанҵәан, ҽыц амашьына цәаҳәа еиҭамҵра аацәырҵит. Аҵсҭазаашьа уадаѡ аҵсеибафара азәы изцәырнагон, даазықәшәалак ак изымчҳауа. Даеазәых дызнысыз амаҟәымбара мѡа дарзрыжәхьан, ҽыц иҵынгылоз усҟатәи хьаас икуамызт, еснагь ак шиҵышькласуаз идыруан. Аѡбатәи аҷыдарақәа злаз иакәын иара. Шьҭа дхаҵаҵәҟьан анизырҳәоз иқәрахь дааихьан. Ирҳашаз рҳаны, иифашаз ыфаны, дҭәы-дыҵха адгьыл дықәгылазар – иҵьушьарын. Иара имаз-ихзыз ыҟазамкәан, имаҵара заҵәык даақәхахьан, уаҳа лахьынҵак имазамызшәа. Иани иаби рҵазаҵә дыззар аҟара иҟамзаара гәныркылан, заа риазаараз иҵхыраарахеит. Уаҳа арахь дхынҳәрын ҳәа иҵхьазазма, аҵсуа дгьыл амца анықәлаҵәҟьаз, цхыраарак изыҟамҵазакәа дахьынхаз хьымзҕишьан, дзыхшаз руаҭахқәа иҭирц иеазкны дтәан. Ибзиашәа уи дахьымзеит. Дымхынҳәыр амузеит. Зхы згәахшәашаз зиакәымхарызи. Иарбанзаалак цәгьарак идунеихаан инаимыгзацызт, ихы-игәы иҭамшәацызт, хьаас иумкшаз сса-мыссақәак ракәымзар. Зынзак игәы иеанзамкәа, иааиҵгылаз аҵҳәыс жәѡангәашәҵхьара излыбаалган, ҽыц иѡныҵҟа лырхыҭхыҭуан, даныҷкәыназ еиҵш деибалырфан, еиҵш насыҵ змаз азә дкамшәацызшәа, адәы иқәыз еҵәаҵьаа дрылҳәҳәон. Аамҭа цаццхьаза, иаҳа-иаҳа ихшыѡ еилыккон, иареи лареи зныз амѡа иахькылнагоз еилкаа рнаҭомызт. Уи изызҭымҵшаз цәгьара ҭшәаҟынҵьарак иҭанаршәыр залымшарызи. Убас уазымхәыцыр аузомызт, иаарыкәыршаз иргәамҵхашаз, аиҳаразак ирзааигәаз ирцәымҕахашаз мѡак дара шангылоз рзеилымкаауазар, реизыҟазаашьа асҟатәи идырмазозма. Имашьына ҭагә-ҭасуа амѡаду иахьаныз, дмыццакзакәа зегьы еиҽибаартә аамҭа иман. Иара дышнеиуаз имѡа аҵсеибакра чмазараны изнарҵысыр залымшарызи?

Есышықәса уҳәар иҵсареҵәан, есымша амашьына хҵхьазара рызҳауан. Амѡақәа даеакала ишьақәыргылатәын. Уи аҳәынҭқарқәа азыҟаҵазамызт. Аҳәааҽы длазаанза даеа

километрк инеиҳан, арахь, аҧьармыкьа инаркны, ацәаҳәа аарла еитатцуан. Уажәрааныа аены дызнысыз еицәахон абри инхаз амҩа. Алашьцара аҽазнакуан. Ирбази абарҭ аҧсшьацәа, мчыбжьык амшын реынтыршьларц, абаскатәи аҧьабаа ду баны, азхатцараз есымша шьаҽа-шьаҽа иқәцоз атәыла маҷ иазкылымсыр рзымчҳауа. Имашьына ацәаҳәа иааҟәиган, ирылганы гәарбжьарак иныбжьеигалеит. Уаагьы гыларҭа имоуа итәын. Аҧыхәаншәа машьынак аарылҧын, аҽаанахазшәа аниба, иркааныа дааццакын, убри атыпан иагьынаиргылеит, уи изахьымзаз даеа машьынак иаҧхьала адыххәа иаангылеит. Аныкәцаҩ иҧсахы цыжәжәо ихы ирцысуан. Иара имашьына ашәҟәа ыцарбаҟаца иааиркын, амҩаду шьапыла дазцәырҧын, аҳәаа ацәаҳәа шыҟаз иҽынеихеит. Уахь амҩа ианыз дрылагылан, егьи аган ала иҧылоз дырцыларц днеир, дызрылсуазма. Ауаа хыҧхьазара змамыз адәкьан маҷкәа, адуқәа ирыҩналон, ирыҩныцуан, нцәарак рымазамкәан. Цьара амашьынақәа атауар лыбааргон, даеа цьара – иаҟәырцон. Еилыхаран. Ҩ-цәаҳәакны иаауаз амашьынақәа раашсан даеа цәаҳәак ҟаларц агьагхомызт. Аҳәааҽынтә иаауаз амашьынақәа ирымҩан ари, ахцатәи ацәаҳәа урҭ ирцырхаган, инызкылодаз акәымзар. Арҭ ацәаҳәа иқәымгылакәа ицарц азин змаз ракәын. Дара рыҽрыларҩашьаны иаауаз дыруазәкхарц акәын, иара уажәы шьапыла дзаауаз. Амашьынақәа еилдыргаларц, рмотоцикл, амҩа агәта ианыргыланы, ҩыцьа ГАИ аусзуҩцәа адгылан. Агәашә илагылаз ачынуаҩ дынивсын, ГАИ ахыбра днықналеит. Апост аиҳабы уа дтәан.

– Даараза сыццакуеит.

– Уиасуеижьтеи иахьа рацхьа акәым, – афицар ихы ҩышьтихит.

– Ааи! – иҳәан, ирхианы иҧьыба итаз цара бгьыцк егьи ипапка инавцеицеит.

– Амҩы алцха уоуааит! – афицар ихата ацхьа дыҩдәылцит.

– Уи иатахыз аускәа мҩацигааныа, иара агәашә илагылаз дынидгылеит.

– Срацәажәеит, – илымҳа инҭишьит. Дышиашаз амҩа иангылаз дынрыдгылеит: – Срацәажәеит!

Уи иаанагоз дара еилыркаауан. Иара даатымгылазакәа, имашьынахь дыццакуан. Дмаацсеит узҳәомызт. Уаанзатәи аухантәарак аҧсҟы Икымзи. Аҽынгьы амшын ахыҟәаҽ ибла нцәынтаайт, уи ихәозма. Макьана имҩа харан. Знык, аҩны днеины, иҽааицыхны ииарта днылаиандаз ҳәа игәазыҳәара ҭәҭәан. Имашьына аарылиган, амҩаду дҩанылеит, ахцатәи ацәаҳәа иқәыз днарылалеит. Иарыгьарахьла аҩ-цәаҳәак еитацуамызт. Иара ицәаҳәа аурыжьуан. Аинспекторцәа ихаҽы шынадирбалак, дцарц рхы изыркьон, егьырҭ уамак рылаҧш ицамшәартә. Агәаш изаадыртын, дахьынташылаз ишәкәкәа гәарҭеит. Нас ицоз аҳәаахьчацәеи аҳазылхыҩцәеи ргәатарақәа днархысын, алада ажра дтарымцазакәа, дышиашаз доурыжьын, ацҳа днықәсит. Усгьы еидара имазамызт, аҧсуаа дныркылозма, ирлас дрылцит. Дыкәшәтраа амҩаду аҽы алашьцара далан. Иара иеиҧш иласуаз дишьтагылан, акәымзар иҽадырцхоз алашарақәа цәгьала ицырхаган. Уажәи-уажәи ибла нцәынтаауан, аха, амашьына мырблакьазакәа, ацәа иеаалеихуан. Цьара даатгыларц цәгьа ибомызт, алашьцараха амҩа аган дыкәхарц итахымкәа, икаххаз ақалақь мҩаҽы длазарц иаҟәикит. Уахь дкылсааныа, ацыхәтәантәи архәара анигоз, убранза ибла нцәынтаайт, далцааныа амҩа аган бганҷра днылагылахьан. Даеа маҷк акәын игыз, аихабетон багьыр дасуан.

Ақалақь данналагылоз, алашара каххаа ракәзу, ууанза авариа дахьахыцаз акәзу, ацәа дшалцра далцхьан. Цьаргьы даатымгылазакәа, ақалақь далсит. Уи ашьтахь ицоз ақытаҽ амҩаду иаваршәны лашарак ыҟазамызт. Убри иқәымчуан, ҫыц иблацәа хиҩарц игәон. Бзыцта данлалагыла, анышәынрақәа дларывсны, аладара дылталеит. Ибон, Пицунда ицарц, атрасса иаҽыцуаз амҩаду аихагылартаҽ ҩ-машьынак шеивагылаз. Уака цәаҳәа шкәакәала итакын амашьынақәа ахьаанҷасуаз атыц. Иара даангыларц атормоз иаргьа шьапы нақәирғәгәеит. Дзыцәшәаз амашьына хәычы лаицыркьеит. Иара, маҷк акәзаргьы, имашьына арыгьарахь ицәыблакьан, игылаз ацхьатәи даахеит, уи, ганха ианыҳәаза, анаҩсантәи иагәыдҳалеит. Атанақьы реиҿас бжьқәа, аҕьгьа-гәгәаҳәа азныказ иааиаҳаит, ихата ихдырра аапсыезахеит.

# АХПАТӘИ АХӘҬА

1

Аҵсшьарҭа аиҳабы дибар шиҭахыз имазаныҟәгаѡ ианылзаалыцҳа, Зиза уахь днеирц дѡагылеит. Адкыларҭаҿ дааҵшыр акәхеит, акабинет ҵсшьаҵәак ѡнан. Лара, аҵсшьарҭа дызлаусзуѡыз ала, дымҵшзакәа длеир агьамамызт, аха аиҳабы, дызҿыз уск далгааныза, иҵырхагахар иҭахзамызт. Лтелефон абжьы аагеит. Ллымҳа инадылкылааныза днахәаҵшызар, Дамытра дасуан. Лыматәаҟәа ахьылзѡеимгацыз лгәы иалан, телефонла лахь злаилҭарызи акәымзар.

–Сзырѡуеит.

– Зиза боума? – лбжьы изымдыруа дауҟахыз, уи адагьы лмобильник аномер антеиҵса, лара лакәымкәан дзустахарыдаз, аха иара иакәзамкәан, ибжьы хьырвырза иахьлаҳауаз, ижәны дыҟазар акәхарын лгәахәуан.

– Соуп. Иуҭахыу саҳәеи!

– Авариа ҳаҟәшәеит.

– Ишҵа?! – акресла аҿынтә дагьыѡагылеит, лгәы лҿанзамкәа иаалаҳаз деиланаршуан, адкыларҭа наk дындәылҵит, ателефон ллымҳа ишадкылаз.

– Иҳахьит.

– Иуҵдаз? – лшьамхы лыҵаҟәаркәаруан.

– Ҷьансыхәи Ардасани срыцын.

– Уажәы шәабаkоу? – дыѡонылҵәаарц агьлыгмызт, лаазашьа илнаруамызт акәымзар, урҭ дрыцзар ижәымкәа иҟазма ҳәа лхы иааҭашәан.

– Ахәшәтәырҭаҿ ҳаитцыхны ҳашьҭоуп. Аха уамак агьҳмыхьит, ҷьыбышьт. Бымшәан!

Еитцыхны ишьҭазар, уамак агьышҵармыхьрыз? Дымшәарц ихаиршшаауан акәымзар. Илурыз лзымдыруа, афоие дааѡонахеит. Зны зхатә таксиҟәа змаз драцәажәарц, лҿыналхеит. Ашә аалыртхьан, шьҭахьҟа лҿаалхеит. Адкыларҭа даныѡналоз, аҵсшьаҵәа адиректор икабинет иааѡнылҵуан. Лара уахь длеит.

– Акалашәа бызбоит, ибыхьи? – леиҳабыҵәкьа иҿацхьа дшыҟаз лыззомызт.

– Шәсыцхьан, аха уск сзынагзо сшыкам шәасҳәарц саait.

– Уи ма даҽазны ҳалаҵәажәап.

– Ихҳарцо ак акәзар, даара сшәыхәон.

– Ибыхьи?

– Сыцшәма авариа дақәшәан, иѡызцәеи иареи шьҭоуп.

– Быцшәма дарбан? Шәеилыцзар ҳәа сыkоупеи…

– Рѡонаҭа сдәылҵит. Иареи сареи ҳаилымцзаҵт.

– Аа!.. Сеиҳабы еимзаап. Аус сыцызуа русҟәа сыздырзом. Бцар бҭахыума?

– Сцар сҭахыуп амаҵара акәзам. Дыҕәҕәазар мшқәак сынхар kалоит. Сышәзоушьҭуама?

– Излабҳәо ала, бара макьана дбымбазаҵт.

– Аеи нас! Иkоу дыррак аасыҭа!

– Иҭабуп дaараза!

Лҭыпаҿ дааин, ирлас лҿааидылкылан, адәахьы дындәылҵит. Амѡаду дазкылсааныза, ашьыжь усура амѡа дананыз, дзыҟәтәаз амашьына илыҵтатәаз рызынтәык иааицгәарҭеит ГАИ Бзыцтатәи апост аҿы х-машьынак еилацыххаа ишеивцагылаз. Убарҭ руак акәзар Дамытра дзыҟәтәаз? Ихьыз цқьа ирдыруазар лгәахәын, Ҷьансыхәи Ардасани рѡызцәа рмашьынаҟәа ахьгылаз дрызнеит. Анык̆әцаѡцәа еиҳәтk̆әык̆әлазшәа итәан, акы еибырҳәон, иѡалхаҵгылаҟәеит.

– Ҷьансыхәи Ардасани збазомеи, – урҭ ирыхьыз лзымдыркәа дрызҿелымхазшәа аҵшра налҭеит.

– Урҭ авариа иаҟәымшәеи, – иҳәеит руазәк.

– Аригьы урҭ дрыцын?.. Ахәшәтәырҭаҿызна сугома? – аҭак лызҭаз дизцааит.

– Бышцасымгои! – иҳәеит, уамак иҭахзамкәа, иагьа умҳәан, иаамҭеи иҭыци ицәызуан.

– Умшәан, ақьыра устоит.

– Иkалеи, ақьыра шцабамысхуеи! – имашьынахь днеин, ашә лзааиртит.

– Иkалеи зырҳәаз? – маҷк лцсы ааихьан, амѡа ианыкәла дизцаауан.

– Изласаҳаз ала, х-машьынак ааихеит. Ҳаҷкәынцәа еицәажәахьан атрассаҿынтә Пицунда иаауаз амѡа ахьаҿыцуаз еиқәшәарц. Заа уа днеихьан Ҷьансыхә. Ардасан, Дамытра диманы, ашьҭахь даарыдгылеит. Амѡа агәҭан, уаka амашьына ахьаангыло аҭыц ыkоуп.

Уаала-саала еибырҳәаанза, Гагрантә иаауаз амашьына рысит рҳәеит. Џьансыхә абаѡ ҵҵәа илоуп, дыҷәҷәоуп рҳәеит. Ардасан акырза дхәахәоуп, ишьапы абаѡ шьазар ҳәа агәра рызгом. Иахьа асаркьа дҭарҵоит. Дамытра иаҳа деибгоуп, аха дхәахәа-жьахәоуп. Рҵсқәа ахьеиқәхаз уамашәа ирбоит амашьынақәа реилаҵыххаашьа гәазҭаз.

– Урҭ урҿаҵшуа иҟам, ГАИ апост аҿы игылоуп, – лҳәеит лара, лхәыҵра ахьыҟаз амашьынақәа рахь акәзамкәан. Даазгоз лгәы имышьҭырц иаармарианы далаҵәажәозар ҟаларын. Х-машьынак ахьеидҵыххаалаз, урҭ ирҭатәаз зеиҵшрахарызи? Илхәыҵуаз далашыѡкшәа дшамаз, дзықәтәаз амашьына хәыҷы ахәшәтәырҭахь ианыбжьалоз ҵқьа илызгәамҭазеит. Амалагьы амѡа аанымҵәазозшәа илныруан. Егьырҭгьы хьаас илымамкәан, аха Дамытра дзеиҵшраз иаҳа илхьаан. Амашьына дыѡҭыҵаанза, аныҟәцаѡ иаҵхьа ҵарақәак нықәылҵсеит.

– Ус иҟалазом, – иаргьы намыск змаз иакәымзи, лҵарақәа ирхынҳәырц иеыназикҵәҟьеит. – Ачымазаѡ дыбзышьҭоуп, ибҭаххоит, ига!

– Мамоу, мамоу! – лара дҭыҵны ашә алыркуан.

– Сыбмырҵхашьан! – ашә алыркыр иуамызт.

– Даеазны аказы сумыҳәо сҟаумҵан! Сыҵхамшьазакәа снаудгылар сҭавхыуп, – лара амардуан днаҿалан, ашә аалыртит.

– Ҳаит, ибгандаз! – иҳәан, имашьына ахьиргылашаз днашьҭалеит. Дара рацәан, ииулак ҵьара инрылаиркьакьеит. Ачымазацәа ибарц дымхәлар ҟалон, аха Зиза лҵара анилырга нахыс, уахь дымѡеир шамуаз иара даазхәыцит.

Лара адкыларҭа днавсын, аѡныҵҟатәи амардуан дѡаҿагылан, ахҵатәи аихагылаҿ дѡеизар, ашә иадгылаз маҷзамызт. Ахирург ҟәшахьы уаѡ дларышьҭзомызт, игылаз рызынтәык ачымазацәа ирҭаауаз ракәын. Лара, длармышьҭыр ҳәа дшәаны дышгылаз, лныҟәцаѡ даалыхьзеит.

– Арҭ ахәымеханынза чымазаѡ дудырбазаҵәҟьом ҳәа сыҟоуп, – даалыдгылеит. – Бчымазаѡ бидымтәалар шыҟамло рабҳәар, бларышьҭып сгәахәуеит.

–Ус ма срацәажәароуп.

– Сара аказы сбыҳәоит, мап сцәыбымкын! Асааҭ ҵшьба рҿынза ара гылашьа сымам. Абарҭ аҵарақәа шаны рых-ѡык исызрыҭа, – зқьы ицақәоз хҵа иҵьыба иааҭихын, иналиркит.

– Агәхьаа уасыргартә сныҟәеитеи, саҭамыз! – илура дақәшәомызт.

– Саарц усгьы сгәы иҭан. Нас даеазны сырзаап, – иара дгьежьит.

Ашә иадгәыҵлоз даарылахеит. Уск рыманы халаҭшкәакәараа уаѡ ддәылҵуамызт, дыѡналомызт. Зегьы ҵшын, ларгьы дыҵшын. Ашә аадыртырц, аѡныҵҟала аҵаҵха бжьы анаага, арахь ала уаѡы дҵысуамызт, мап рцәыркқәахьазар акәхарын, лара ашә дазааигәахеит. Ианаадырт. лара шьҭахьҟа даатрысит: ашә дылагылан ланхәа.

– Ара бабаҟахыз!!. – аҕьара аалхлыргеит, игылаз дырцәыҵхашьомызт, лыда уаѡ лыбла дабозма. – Бымшала ҳзықәшәаз бымбои! Ҳзықәбыршәақәаз ҳзымхозшәа, – алада длыбаарц лҿылалхеит.

Зшьара иқәҟьазаз Зиза лҭачкәымла ашә иаласаз асаркьа днаснасит, аѡныҵҟа абжьы ҕәҕәахарц. Ашә ланхәа илзаазыртыз амедеҳәшьа макьана хара дҵарымызт ҳәа дгәыҕуан. Иаразнак ианаадмырт, ҿыц дасуан, асаркьа ҵылерызшәа. Ашә аадыртит.

– Еимышәхуама, иҟалазеи, шәанаҵьалбеит? – ҵҳәыс жәпак ашә дылагылан.

– Авариа ашьҭахь сыҵшәма ара дышьҭоуп, – дҕьаҵәыҕьаҵәуан. – Адтәылаѡ диҭахыуп ҳәа сарҳәеит. Слашәышьҭырц сшәыҳәоит!

– Минуҭк бааҵши! – ашә алыркын, еиҭаалыртит. – Быҵшәма ихьзузеи?

– Дамытра…

– Бааҵшы! – ашә ѡыҵалырбаҟахт. Ирласны дзымхынҳәит, ахирург хада диацәажәозар акәхарын. – Блеи! – аҵыхәтәан ашә анаалырт, Зиза длыҵхьеит.

– Иҭабуп! – лара дныѡнашылеит. – Дабашьҭоу?

– Абра! – иааигәазаз, иаартыз ашәык ллырбеит.

Уаа ф-ѡык рҭыҵ ахьыҟаз ауада ҭбаа дныѡнашылазар, илҳәара лҿамшәо азныказ даагачамкит. Дамытра дышьҭан, ҵсшьара дааргазшәа. Ардасан ихы ҿаҳәан, ихаҿы леикопластырқәак ҵҟа-ҵҟаны иадырҷаблан, абамба ҿыҭқәа амымшәшәарц. Џьансыхә иакәзар – ишьапы шьҭыхны иахьықәыз аидара ахьынҳалан. Иаҳа илхьааз иахь неишьа лымамызт, уи ишьапаны аиарҭа днықәтәан, лхы Џьансыхә инеизлырхеит.

– Зегь раҵкыс уара уҕәҕәоуп ҳәа сыҟоуп.

– Илеиуаз амашьына аҵхьа иара имаахеи, – Џьансыхә ихаҭа аҵәажәара илшомызт, иҵынхәрас аҭак ҟазҵоз Ардасан ицәажәара хәанчан, ибз еилахәозшәа, ихәдагьы аҵша алалазшәа.

– Шәых-ҩык, ҩ-машьынак шәырҭатәаны, шәабаҷоз? Ижәны шәыҟазма?

– Зқьаф ыҟаз сара сакәын, – иҳәеит Дамытра, иблаҷәа хҩазар ҷәгьа имбо. – Арҭ рқьаф ҭаҳҵарҷ амҩа ҳанын. Ҵаҵхак аҿы ҳтәаанза, бымаҭәақәа аҩны ибызнаҳгарҷ ҳаиҷәажәахьан.

– Иуҳәо закәи?!. – илаҳауаз лгәы иалсит. – Сара сакәзаапеи изыхҟьаз.

– Бара акгьы бхарам, – Ардасан ибжьы хьырвырза дааирзырҩыхт. – Ҳара усгьы ҳаиқәшәон, ҵьара ҳнатәарҷ ҳгәы иҭан. Усгьы амҩа ҳанын, бымаҭәа аашьҭаҳхит.

Зиза иаалгәалашәеит ланхәа лҿырҷәгьаны иҟалаз лҭаҷа ишылхаралтәуаз. Шьҭа илымдыруази уи дзыхлырҟьоз. Лара илхарамызт, аха Дамытра иан иҵҳәыс дызхлырҟьозаалак ҿҵныҳәак лзылҵшаауан. Арҭ рҿы уи азбахә лмырзеит. Лхаҵа амалагьы дышьҭан, ихьуаз ҵқьа илыздыруамызт, иан лхымҩаҵгашьа шыгәникыларыз атәы лызҳәомызт. Иқьаф ыҟазар, иоуҳәалак хыбжа-ҿыбжаны игәаҿы инеирын, аха уи аҿны ижәыртә дабананагаз.? Убри иҿҵнылкыларҷ лҭахыҵәҟьан, аха, иҷәҷәаз ихыхь амшала, дизҵышәырччон.

– Уқьаф ыҟамкәа знык суниеит, аиарҭа уамоуп акәымзар, – илҳәоз иҩызцәа рҿаҵхьа ихьымзҷимшьарҷ, инаҵылҵеит: – Иухьаауеи? Ухаҿы агьаныҵшзомеи.

– Схы кыдықшылеит. Схыбаҩ ҵысит. Ахыхь! Сшьапқәа хәахәоуп. Мчыбжьык аиарҭа сагәылҵыр ҟалазом рҳәеит. Иахьцалак сара исыбарги арҭ раасҭа, – иҩызцәа рахь илаҵш наиршәит.

– Ахыбаҩ ҵысра ҳазынтәык ҳзаҵәымҵеит, – иҳәеит Ардасан. – Сшьапы абаҩ шьазар ҳәа агәра рызгом. Схьаа тәазом. Ҵ ьансыхә ихьаа иаҳагьы иҷәҷәоуп. Ишьапы аҭыҵ аҭартәара иаҿуп, аха асҟатәи ахьаа имоур акәын рҳәеит, иҟалаз ҵқьа ирыздыруам.

Аҵәажәараҵәҟьа злымшоз Ҵьансыхә ихьаа ичҳауан, деибархха диан, имчқәа еизго маҵара. Амедеҳәшьа, лыхәшә зныз лыма, дааҩнашылан, таблеткақәак рзылшан, дмыццакзакәа гәырқәак нарылалҵеит.

– Шәыхәшә нҵәоит, – лара днарылаҵшит. – Ишәҭахызар шәҭынхаҵәа ирашәҳәа ишәзааргарҷ. Ишәҭахызар ҳара ҳҿы иаашәхәа.

– Шәара ишәымазар, даҿа аҵҭекак ҳзашьҭалои? – Ардасан ҿааиҭит.

– Акыр сҳәама, – амедеҳәшьа лыжәҩахыр ҩышьҭылхит, нас ҵҭәык шьҭырымхырҷ заа идырдыруа. – Ишышәҭахыу сымҳәеи.

– Бара иҳалаҵала! – Ардасан иееизгашәа длыхәлаччон. – Ҳҵарақәа шааргалак ишәзаҳамшои. Уаанза ҳшәымшьааит!

– Уаҳшьрым! – ахәмарха лымазамкәан лхы аалырҵшуан, лгәыр ааизылган, дындәылҵит.

– Акрыфарахь! – акҿаҩраҿынтә азәы лхы ашә иаалалкит

– Ке-е! – Ардасан уамашәа ибазшәа ҟаиҵон. – Уахь инеиуа ҳабаҟоу.

Зиза дындәылҵит акрыфарҭа шыҟаз. Х-ҩык рхәы аарымылхын, излаалгоз ианыргыланы, даахынҳәит. Доусы рҟәардәқәа раҵхьа иналыргылан, рыфатә ныҟәлыргылеит. Дамытреи Ардасани нап адыркуан. Ҵьансыхә акрыфара иеазикуамызт. Анаҳәааҳәра дақәиҭымызт, лнапала акриҿалҵарҷ, исуҵ зныз аақәылхит.

– Схала, – асаан маҷ аалымихын, иаҵхьа иныҟәиргылазшәа иуит, дыбжа тәазшәа акәын дышиаз. Игәы иаго-иамго маҷк ифеит. Егьырҭ аҩыҵьа рызхара рфазомызт.

– Шәымч ҭалароуп, – лара даарылаҵшит. – Ас агьышәзымфо шәҭахар, шәыхәшәтәра иауама.

– Ке-е! – Ардасан иблақәа ихаччон. – Иҳаҵгатәхо раҵәахар ҳҭахым. Ҳачмазҵәоуп, аха ҳфабрика ибзианы аус ауеит.

– Сара сшәыцхраауеит, акрышәфа!

– Уахьгьы цхыраара ҳагыбмыжьроуп. Сара сан заҵәык лоуп иҟоу. Арахь дсыҵҭало дыҟазам. Ҵьансыхә, иҵҳәыс ҩыҵьа лысабиаҵәа лыманы, ара ииарҭа лҿылзаркуам. Убра уҭабаа ҳәа диқәмақарны дҵеит. Дамытра иан, ҳалбарҷ даар аҵкыс, дмаар иаҳа еиҷьын. Лҵсы ааибакыр, ахышә ала ҳлырҵоит. Ус ҳзыҵо ҳаҟоума ҳара ахәашақәа, аиҳаразак иқәҿаҳәоу Ҵьансыхә.

– Ишәысыз дабаҟоу? – рыфатә знырххьаз еизго, лара дҵаауан.

– Абрахь палатак аҿы дышьҭоуп. Дҳаҵҟар ҳәа дшәаны, даҿаҵьара дышьҭалеит. Иаҳаҵҟахуада, ҳаизыххаа ҳашьҭеиҵахьеитеи.

– Шьҭа шәыцәақәар цәгьамызт, – асаан маҷқәа еихаргыланы индәылылгон.

– Ҭынч ҳзыцәахуандаз, саб иҵсхәымзи, – илаҳауан Ардасан ибжьы. – Иаргьы амашьына дамшьыр ҟамло, саргьы уи аҵан сынхықәгыло, иаҳлахьынҵоума, сукәахшеит.

Лара дрымбар иҵәарын лгәахәшәа, ахышә ҿан азын, аназара аҭзыбжьара ахьыҭбааз днеин, адиван днықәтәеит. Игәаҭеиуаз чымазаҵәак итәон, игылон. Ргәхьаа лымкуазшәа лҿыдлырбон, аха ргәхьаа мкышьас илымази. Лчымазаҵәа рахь заа дымнеирҷ, лыҿенылкылон.

Дахьтәаз илбоз лара лтәқәа акыр ртахызар ҳәа дазнархәыцуан. Лышьи-лышьи еиқәцо, ашә днылагылеит. Лыцшәмеи Ардасани ыцәазар лгәахәит. Ардасан цхызырла длафуазар каларын, ихьаа цқьа дшамырцәозгьы, иналаршәа ацышәырччара ааиҿықәххуан. Џьансыхә иблацәа еиқәыцсан. Иҵсыҵ алагаҩагашьа шеикараз ала, дыцәазамызт. Даахынҳәын, амедеҳәшьа-аҷацшьаҩ лҿы еилылкааит арҭ ирысыз дахьышьҭаз. Аҭзыбжьарала егьи ажәҩа шыказ днеин, ҩ-иарҭак зкуаз ауатах ашә днылагылеит. Уа ишьҭаз дшыцәамыз анылдыр, дныҩналан, итацәыз аиарта днықәтәеит.

– Шәышцакоу?

– Сара исылабхи, џьоукы сҵсы иаҵасцарц агьаасыгымхеит бымҳәозар, – изааиз дышцьеишьоз, ихҭыс шынеибакәыз илдыруазма игәахәыртә, ажәа заҵәык ала дцаait, иаргьы, игәы шкаҳаз иныцшуа, аҭак литеит. – Бара бзустада?

– Арҭ руазә сыцшәма иоуп.

– Ибҳәо закәи?!. Баҵхьа цхәыск дысзааин, сҵсы зынхеи сҳәо скалцеит. Бара сгәабзиара базцаауеит.

– Ишәтахны шәақәшәама?!

– Иашагәышьоуп аха…

– Уи ускатәи хьаас дшәымкын. Санхәа лакәын.

– Ибҳәо закәи?!

– Шәара шәабаказ, арҭ шәраахартә?

– Урыстәылантә саауан. Скараха сыкан. Пицундака ибжьалоз дысцырхагахеит. Сааҵсара сыхьзазар ҳәагьы сазхәыцуеит.

– Зегь еицылақәазар калап.

– Ус акәхап.

– Шәаргьы ҭәҭәала ааха шәоума?

– Дара раасҭа сабанзеиҭьу! Аҵскы сгәышцы итакшеит. Бҩа цҵәа сылазам. Схы асаркьа иаахан, ирхәаша изгит. Схыбаҩ арҵасит, аха ускатәи сшәартам. Ҩы-мшка стахар здыруада.

– Уаҩ дҭамхеит, аус злоу убри ауп, – даараза зхы акыр авызбоз ауаҩы акала игәы лырҭынчырц лҭахын. – Егьырҭ зегьы учҳартә икоуп.

– Анцәа биныҳәаait!

– Цхыраарак шәтаххозар, макьана ара сыкоуп.

– Аеи! – арахь ицхраашаз азә дизыкаларын ҳәа изизымхәыцуаз ахаҵа ажәала лара длыкәшаҳатын.

Лара днахынҳәын аиҩызцәа ахьышьҭаз, ҫыц днархылаҵшырц, ашә днылагылеит. Лылаҵш рацхьа Џьансыхә инаиаахеит. Иара агәтаншәа диан, уи амацара азакәзамызт, дцәырҳазшәа иблацә ааиртит. Ихьаа данаргәаша, ицәеижь аҵсы ааитанакырц, маҷзак ибла шынцәынтааз ҩашьазомызт.

– Акыр утахыума? – иҩызцәа шыцәаз ангәалта, иара днаидгылеит.

– Зы хәычык сыбтар! – аҵәца азна «Ауадҳара» неилыркын, ҫамҩа бзиак лалбааидеит, итгахашаз рацәахар итахзамызт, дхәыцуан лара. – Итабуп! – аҵәца ааиргьежьит, иблацәа аахиҩеит.

Ииарта аалыреирц аалтаххан, диламкьысит, дахьицырхагахоз макьана илыздыруамызт. Ус лымазамызшәа лгәы иабо, зҵсы зшьози изшьарц зыҿцызшәозы даарылахеит. Лхатагьы днықәиарц лызбан, итацәыз аиартақәа руак днықәтәеит. Лшьапқәа адашьма ишықәгылаз, лхы ихкьадаз ахчы инылалцеит. Ицкьазшәа ишыказгьы, фҩы чыдак ахын, рацәак илзычҳауамызт. Дҩыкәтәеит. Лчымазацәа ирчымазашьаз цқьа еилылкаар цәгьа илбомызт. Дара ишрарҳәаз икацәкьазу, ирарымҳәаз акыр рымазу? Дҩагылан, дындәылцит. Ахирургиа акәша аиҳабы итып лцшаан, азин ылхны дныҩналеит. Итшәан. Ихата акәакьт дыкҿатәазшәа лыбла даахгылеит. Ипациентцәа ахьныкәириашаз атзы иадыршәылан. Иарыгьарахьла акәардә налирбан, лара днатәеит дманшәалазамкәа.

– Авариа захьыз иртагылазаашьоу еилыскаар стахын, агәхьаа шәасыргоит аха, – рызынтәык дышрызелымҳаз еиликаартә, дҿагәыбзыгза лхы наизлырхеит.

– Ибзааигәада? – иара азә иаҳа дшалкаатәыз ауизымдырхуаз.

– Дамытра иоуп сыцшәма. Егьырҭгьы тәымуааны исыцхьазазом. Ари иҩызцәа роуп.

– Дамытра иоуп игәгәацәкьаны зхы кыдкьаз, хәра шимамгьы. Алада дхәахәоуп. Ардасан ишьапы абҩа шьеит. Ихаҿы цәыхха икоуп, џьара иагьыцкоуп. Џьансыхә иоуп иаҳа ааха зауз. Уи ишьапы ара итаҳартәоит. Игәчама уашәшәыррак аиуит. Ара цқьа иҳазтцаазом. Аппаратура Шәача ирымоуп. Убрахь дгатәхоит, аха ишьапы агипс итаҳцааныза, дахзырцысуам. Аппаратура Акәа иааргахьеит. Аус азыруа аказа дрымам. Ацара лдырцарц

зҭабк дыршьҭит, аха данбааua. Уааnза ҳаԥшыр, ишьапы ҳцәыцхасҭахоит. Аԥыхәтәан ибасҳәаз ада, егьырҭ зегьы дара ирдыруеит.

– Акыр ишьҭахома?

– Ԥьансыхә дышьҭамхакәа… Егьырҭ аѡыцьа ѡы-мшҟа рашьҭахь иоусышьҭуан, рхыбаѡ аԥысра акәымзар. Жәа-мшҟа ишьҭазароуп, иахәҭоу амедикаментқәа рыдыркылароуп. Рхқәа аԥсшьара рҭахыуп. Абыржәы ирзыкамԥаз раԥхьаҟа хыхь баапсны ирԥылоит. Ибарымҳәазар ҟалап, ара ианааргоз рыхдырра ыҟазамызт.

– Уи сыздырзом, – лара иааԥьалшьеит.

– Ароуп иахьалаҳхыз. Ихәмаруашәа руеит, аха ахыхь рымоуп. Аԥсшьара ҭәҭәаны ирҭахыуп. Заҟа рылшо ицәазааит.

– Ираахаз даҽаԥьара дышьҭоуп. Уи?

– Иаҳа дманшәаланы далԥит. Атормоз кны длеиуан акәымзар, аинспекциа излархәаз ала, азәымзарак азәы иԥсахәа аанхомызт.

– Анцәа ихьчеит.

– Анцәа ихьчеит, – ахирург хада инаԥишьит. – Хазы ишьҭаҳҵазгьы дыбзааигәоума?

– Уи зынзак дсыздырзом.

– Машәырла уигьы дыбзааигәазар сгәахәын, – иара даапышәырччеит. – Дамытра мчыбжьык ашьҭахь доусыжьуеит, – нацитцеит. – Даҽа жәа-мшҟа аѡны дышьҭазароуп. Убри шәзынагзозар ауп даншәыстә.

– Шәабжьагарақәа рзы дарааза иҭабуп! – дѡагылан, дындәылԥит.

Ахаԥәа ахьышьҭаз днықѡнамԥшыр лзымчҳаит. Ԥьансыхә дҭынчзамызт. Егьырҭ ҭынч ицәан. Шьҭа иаарԥшызар еиҧзар аалгәахәит азныказ. Нас ахирург хада арҭ ыцәазар иаҳа ишырзеиҧьеишьоз аалгәалашәеит. Амедеҳәшьа лыхәшә лыма дырзааиааанза, ицәазар рԥырхагамызт. Аҭзыбжьара иаҳа иахьыҭбааз днеит. Уа уаѡ дыҟазамызт. Адиван днықәтәан, лтелефон аацәырылган, лан лыхьз ахьаныз аалыртит.

– Зиза соуп, – лҳәеит лан лтелефон шышьҭылхыз адырра анлоу.

– Изымбои, – лҳәеит Арда. – Ибыхьи?

– Нан, уаха аѡныҟа сызнеизом.

– Избан?.. Акы бмыхьзаait.

– Сара сакәзам. Ари авариа дақәшәеит. Дышьҭоуп.

– Унан!.. Авариа дақәымшәакәа, аҧкәынцәа мгәатсиуеи. Дыҧәгәоума?

– Мамоу, ус уамак имыхьит.

– Имыхьзар бызидтәалеи?

– Ихы ҭәҭәала икыдықшылеит. Дгылар рузом.

– Унан!.. Ихы аазлеитцеи…

– Леиуан иоуп сзыцәшәо.

– Уи бызицәшәои? Снапаҿы дыҟами.

– Уахык сара дсывамиакәа дышьҭамлазаԥт.

– Зны дышьҭалар акәымзи, аамҭа аait. Бицәымшәан! Бара бхы аагәаҭа.

Лан излалылшоз ала лцҳа лгәы лырҭынчызшәа луит, изҭашәаз аҿы уи акыр иаԥсан. Зиза дахьтәаз илбон лчымазаԥәа руада цҳәыс ҿак дшыныѡнашылаз. Шәырак кны, фатәқәак лызҭазар акәхарын. Уии дыззааизи реиҿцәажәара даԥырхагамхарԥ, лара дахьтәаз дымԥысит. Аԥҳәыс лнеира аалхашҭын, лычкәын ҿыц лыбла даахгылон. Иан дыгәхьааганы, ауха дкыжмыжуа ианду длымпыцахарын. Иан лыҟамзаара изычҳауа акәмызт, даниалак иааиҭаххаз ак анимоулак, арзаақь аатиргалон. Лашьа Баҭакәа, раб Шагә уҳәа еицхыраақәаны, дышԥарзымбарыз ҳәа, лхала лгәы лырдон. Лчымазаԥәа ирызнеиз аԥҳәыс даадәылԥуазар ҳәа, ауада ашә лылаԥш азкыдын, аҭзыбжьара дааѡналеит хатԥак. Унан! Рашьыҭ иакәын. Лара днаихьзааанза, иара амедеҳәшьа дналаԥәажәан, ахыбра ажәѡа шыҟаз иҿынеихеит. Лчымазаԥәа машьынала ирысыз иуатах дшыѡналоз лдырын, лхаҭа ивԥрааз ашә днадгылеит.

– Сгылоит ҳәа уаламган, уа уиаз! – лаб иашьа еиԥбы ибжьы лаҳауан.

– Сышәԥырхагоума? – лара ашәхымс днылагылеит.

– Баҳԥырхагоуп ҳәа сгәы иаанагазом, – Рашьыҭ даалызхьаԥшит.

– Арахь блеи! – иҳәеит ишьҭазгьы.

– Баргьы баахьоума? – Рашьыҭ гыларыла иара иеиԥамыз иашьа иԥҳа данаалгәыдылкылоз лылахь днагәзит.

– Аѡны унеизма? – лара илзеилкаауамызт изыкәшәаз лаб иашьа иахьиаҳаз.

– Ателехәаԥшрала адырратара сахәаԥшуан. Азә ак иамҳәазакәа, амѡа сыкәлеит. Угылар рымузои? – уи ихшыѡ Чаабан инеизишьҭит.

– Уеазумшәаԥәан рҳәеит. Ꭴы-мшҟа роуп, нас…

– Ишцаухьи?

– Саацсаха сыкамзи. Сахьазхәыцуа ианаамҭаз иаҭахыз аманиовр сзыкамцеит. Игылаз амашьынақәа рцәаара збон. Исцылоз амашьына сымѳа анеихнаҵәоз, сыблакьеит.

– Уи дзустоу еилкааума?

– Еилукаауеи, ҳаилаҵаны днықашәкәа дцеит.

– Ицуеыз амашьынақәа зтәуи уареи шәеилгарц шәышцеинаала? Шәзымеицәажәацу?

– Иахьа ашьыжьза уа срызнеин. Ицеу амашьынақәа ҳҭахзам, аҿыцкәа ҳзыцшаа рҳәеит.

– Ршьапықәыргылара уара иудрымцакәан икам?

– Уи ауми икалаз, – ачымазаѳ илахь ада цҵәаҵәкьан.

– Узлашәаз зегьы сара усызрылгом, – ихәеит Рашьыҭ. – Абра шәызынтәык арантә шәҭызгаша ыказар ҳәа сгәы иаанагоит, – абанк иаҭигазшәа еиқәырҷабыз цара гәарҭак ачымазаѳ иацхьа иныкәицеит. – Ушьапы узықәгылар, иузырхынҳәуазар убап.

Афирма, знап алакыз дырмазцаакәа, амал дзакьысзомызт. Ихатәыцәкьаз иацрихыз маҷзамызт. Иѳызаны иицхьазоз изааигаз ангаѳсан, Шагә, ицҳа луаҭахқәа рҿыхраз, аены инапы иаиркыз акыр ыкан. Зхы ахьызгарыз ззымдыруаз Чаабан иламыс ицахәмаруан, ихагылаз дзиҿацшуамызт. Диаҭабызшәа иуит, ажәа кәандақәакгьы ааиҿыциршәеит, арахь дыцазыр акәын дзеилаҳауаз.

Машьынала дзаахаз реицш, иара ихаҭа машьынада даакәхеит, дара реицш дышьҭан, нас раaха шынеибакәыз ихәда иқәырцартә ианбахьзеи ҳәа, Чаабан даарыцҳазшьаз Зиза лаб иашьа дицдәылпын, зымаҵ луцәкьоз лчымазацәа руадахь дналгеит.

– Лцхала шәеилгақәеит шәызлақәшәаз ала, – азәазәала рнапқәа куа даарылсит иара. – Нас ҳфырхаца, – Дамытра ишьапаҿы днықәтәеит, – ас ушьҭалап ҳәа указамызт.

– Сышьҭала ҳәа, сышьҭарцазеитеи, сѳашәхацгылар камло.

– Зака ушьҭахои зуҳәаз?

– Жәабака мшы уиарҭа уагәылцыр калазом рҳәеит.

– Уанҭыцуа аламҭалаз, Зиза быквартира хиазаауеит. Иахьа Шагә иагыз-иабзаз гәарҭарц иѳызцәа игеит. Дамытра дбыманы, бахылап, – иаргьы ларгьы жәабжь ҿыцла ргәы аакаицеит. – Шәыешәыргәгәар ирласны шәҭыцуеит.

Рызынтәык ргәы шышьтихуаз цьазшьоз Зиза уи дыницдәылцит. Абжьаацны ҿызымтцәоз лаб иашьа, лацшыла диаҭабуа, днаскьалган, данаакәгьежь Чаабан ицшра иаалыркьацәаны ишицсахыз аалгәалашәан, уи иахь днеит. Лнеира изгәамҭазеишь лгәахәыртә, иара дышҳазхан зымѳа дыцшуан, ихы ахчы зганла иахьылаз иемырцысзакәа.

– Акыр шәҭахызар? – иазцаарацәкьа дазыманшәаламызт.

– Рашьыҭ дызлабзыкеи? – дзызҿлымҳацәахаз дазцааит, зынзак ҿырцысрак камцазакәа, зымѳа дшыцшуаз.

– Сароу?!. Рашьыҭу?!. – иара ицаашьаз уамашәаҵәкьа илбон, убри ицьеишьашаз ацибаазшәа. – Саб иашьа иоуми.

– Шагәу?!. Ыы!..

– Шәеицәахама? Исзеилкаауам.

– Бзиарас изызухьоу саҳәеи! – уи хымцада Рашьыҭ иакәын дызҿыз, лара ус еилылкааит, ицәыримгацыз имхаҳәарц агьигхомызт, лара илызгәамҭеит акәымзар. – Сбыҳәоит, сымацара сааныжь! Ус ахьбасҳәо, сатабымцан! Ус иаҭахыуп.

Деилашәазаны дахьыбылуаз дицырхагамхарц, ихы ак азиур ҳәагьы дышицәшәоз, имала даанлыжьит. Дааизаахынҳәырц агьлыгымхо, лҿынкыланы ахыбра ажәѳа аҭзыбжьара даабжьыцуан еицш, аҭзыбжьара аҭбаара аган иавагылаз акресло иантәалаз ацҳәыс даагәалҭеит. Рашьыҭ данылба нахыс, уи дылхаштхьан. Лара илура дақәымшәо дтәазаарын, хәыцыртақәак дрылашыѳкны.

– Бгәы бзиазами? – дналыдгылеит.

– Мамоу, – лхы дѳахеит.

– Цьансыхә ицшәма боума? – адиван днықәтәеит.

– Ааи.

– Бускәа бцәеилахазар калап.

– Ари ишьапы данбасзықәыргыло… – лгәы каҳазан, ус изказшьаз лакәзаргьы здыруадаз.

– Ои! Бышицәшәаҵәкьаз дыкам.

– Сызидтәалазом. Макьана… Санхәа дычмазаѳуп, цьара дҳашьтын, мчыбжьык дзаазом. Нас сзаар калон аха…

Мчыбжьык акара саргьы стахоит. Баасыкәгәыц! Сбыцхраап. Сатамыз! – уи лнапы гәыгрыла зыбла тырхахаз ацҳәыс ҿа лнапы инақәылцан, дѳагылеит. Акәша атзыбжьара дааѳналахьан знык акара илбахьаз Цыжә. – Ибзышьтада? – дналыдгылеит.

– Саншьа иҷа Ҷьансыхә абра дышьҭарҷеит ҳәа саҳаит. Авариа далашәеит.
– Абра дышьҭоуп, – длыманы ауада дныѡналеит.

2

Шагәи, Баҭаḱәеи, Зизеи аҷьабаа рбеит, лара луаҭахқәа реиқәыршәараз. Уи аҽны лара зегь лзәзәеит, илҳәҳәеит. Аусураз илуҭахуази. Лҷсы аамшьазакәа аҷьаус лнапы алакын, ашоураха уамак аҷхзы лылҷуамызт. Дызбоз уи зҷьарымшьарызи. Макьана лыҷкәынра иазҷьыршьон. Ахәымҽхан лаби лашьеи ихѡаз еидарамѡангагак лѡны иааддыргылан, ааигәа-сигәа ирбоз арҷарҷәагьы аарыҷхраан, аѡнымаҭәа лбааганы, луаҭахқәа рахь иѡнаргалеит. Аиарҭақәа ѡба, ахәыҷы ишьҭаларҭа хазы, ашәҷатәы ахьҭарҷашаз, акылҷ-мылҷ зкышаз, адивани акреслақәа ѡбеи, акҽаѡра маҭәахәы, аишәа еицарсеи аḱәардәқәеи наҷҷаны. Иҭаҷәыз луаҭахқәа аѡнымаҭәа анадыркы, ус лыбла иабон, Зиза лхы-лгәы ҭәызшәа дааѡнагьежьит, илзааиуаз рхәы рхиауа, иццакуаз каҳуак дыржәо. Агәылаҷәа-азлаҷәа аҽыҷ нхаѡы илыдырныҳәалон. Дамытра шьҭа даалгарҷ акәын, изҷыргалак уи аҽны ахәшәтәырҭаҽ даанрыжьит акәымзар. Ахәшәтәырҭа дааҭыганы, иабхәраа рҽы дызланужьуази. Иара иаб иквартирахь дыргар лара илҭахзамызт, ихаҭагьы даҳәомызт. Аҽны еиқәдыршәоз руаҭахқәа рҽы дылзаагомызт. Иабхәраа шьқьыруа аус руан, иара аҽны ҽыдимырбар иаҳа иаамсҭашәарахон. Даҽа маҷк аилыргатәқәа шлымаз, илзыхәнеит Арзынеи Марыхәи.

– Ибыдысныҳәалоит! – Арзына лан лаҳәшьаҷҳа даагәыдылкылан, лзамѡа днагәзит.

– Иҭабуп! – Зиза Арзына иаалымылхит зеиуа хкы уҭахыз аҷәцақәа зҭаз коробкак. Уи Марыхә иакәын ихәнызгаз.

– Хажәра боуааит! – иара аҷшәма ҷҳәыс ҽа лылахь днагәзын, уанза дѡазаны, егьи инапала шьыҷәра бзиак ашәҭ шкәакәа налиркит.

– Иҭабуп! Арахь шәлеи!

– Акы баламган, иаарлас ҳҷоит, – Арзына ҷыхьатәи аҷшәмаҷәа ирзымгакәа, ара инрыжьыз ақәчага еиҷых днадтәалан, акҽаѡрахьы зҽыназхаз Зиза налықәҽылҭит.

– Шәзырццакуеи! Маҷк шәаатәа!

– Иаарлас ҳҷоит, – Марыхә дызцыз азҭаб длықәшаҳаҭын. – Бшысасдкылаѡу иахьа иаабама, – нациҷахт, иара Зиза усḱатәи дабеибахьаз, лызбахәқәа иаҳақәахьан акәымзар. – Арахь аццакырҭа ҳамоуп.

– Ѡы-мшы рышьҭахь, ахы-мшы рзы, ахәымҽхан, аусура ашьҭахь, чеиҷьыка хәыҷык еиҽыскаауеит. Уақәымныҳәакәа уҽыҷ нхарҭа узахылом рҳәеит. Исзаажәгашаз аажәгахьеит, шәыҽсықәшәыршәар сҭахын, – дҷәажәон, лкаҳуа ршра лҽахьылыгзан, ирзаақәлыргылеит, шоколад канфеҭқәак знылҷсылаз чанахк нарымҷалыргылеит.

– Сара саауеит, – Арзына маҷк даахәыцын, лыбла аацырырит. – Уара! – лхы Марыхә инаиқәылкит.

– Сароу?!. – даарызу, дмаарызу дазхәыцуазшәа, нас дахьзымаауаз иҷәымҭызшәа, ҷшрақәак ааихәон. – Бара баазгар ауми, – икаҳуа шҷазгьы ҷәыкәбар-ҷәыкәбар днаҽыхәо, дҷышәырччон.

– Дамытра ибара сахьымзеит, – Арзына лгәы иалан.

– Уажәи-уажәи авариак ḱалоит, зегьы бызларыхьзои, – Зиза уи дхалыршшаауан.

– Шьҭа бныҳәаҽ дызбар, иҷсы ахьынхаз Анҷәа иҷьшьоуп ҳәа иасҳәап.

– Ḱаи, ус бымҳәакәа! Излақәшәаз ала рызынтәык лҷхала еилгеит, – Марыхә инациҷеит. – Рашьыҭ дызбар сҭахын, – излаҷәажәоз акәзамкәан, даҽа уск ахь ииаигон.

– Аныҳәаҽ дааиуазар акәхап, – лҳәеит Арзына.

– Уихыццакуазар, иусураҽ дыḱазар акәхап, – Зиза инацылҷеит. – Иуҭахызар ателефон сизасп?

– Телефонла исҭахыу сызиаҳәазом, хаҭала дызбароуп. Сзырццакуа ҳәагьы агьсымам. Ааигәа исзыḱаҷо усзам. Арзына, шьҭа ҳҷаларын.

– Шәыхьшәашәаза шәахьынаскьазго, саҭашәымҷан! – Зиза, Арзына Марыхә даныѡаицгыла, лысысцәа дрыцны дындәылҷын, ҷаḱанза илыбаалгеит.

Марыхә инапы аҷшәма иналзиḱьан, Арзына дима, имашьына дынҭалеит. Амѡаду ианазкылс, иаразнак аҷәажәара реазырымкит, доусы иҷәырыргартә ргәы иамыхәашаз рбазшәа. Иаабаҷ атрассаҽ атранспорт еилыхара иаҷырхагаз арахә амѡа иангылан, иантәалан, ашоура бааҷсы зларчҳауази, шәшьырҷак иҷамтәоз ҳәа иааҷьоушьартә. Амѡан акырза ишәарҭаз аҽқәа, аиҳаразак аибашьра ашьҭахь, есышықәса хыҷхьазарала ирацәахон.

Џьара-џьара аеыуахьад иазынаԥшуа еицын. Иара ихәыцрақәа убрахь иниасхьан, азҕаб дааллымхызтгьы.

– Азҕаб замана лоуп, уара, абри Зиза, – Арзына Марыхә ихшыҩ изҭаахьаз лахь илырхынҳәуан. – Дзыццаз дзустада?! – лгәы иалан.

– Дыбхьаартә дыӷоуп, аха шьҭа ус бымҳәароуп.

– Изласымҳәои? – лгәынамзара лцәахырц даҽазамызт. – Иагьараан дубаргьы, ижәзаны дыӷамзаргьы, иқьаф ыӷоуп. Дхаҕгала еснагь ахаԥа, уҩны дыҩоназар, дузычҳауама. Шьҭа цытрак иеирҭынчуазар аабап.

– Усурҭак изырԥшаар акәын.

– Аус иур иҭахыу? Аибашьра ашьҭахь иуадаҩын аусурҭа аԥшаара. Иахьа аус мҵыси. Иҟоуп аусурҭақәа. Ухазы ухала аус еиҿукааргьы ҟалоит. Иара дузырҵысуам, асцәкьа убахьоу! Шьҭа дыбжаха длымпыцахоит. Иззакәи? Уазхәыцы! Имацара иакәу џьушьома? Ишынҭаацәоу абас реыӷаԥаны иҟоуп. Ланхәа дгәамҵуеит рҳәеит. Дызлагәамымҵуеи?

– Ишылаазаз иҟами.

– Лхаԥагьы лара длаазама?

– Чаабан излеиҳәаз ала, Џьансыхәгьы Ардасангьы ижәны иҟазамызт, уи акәзар бгәы иалоу.

– Аиашаҵәкьа уазҳәода? Дара ахьцоз ҳәа умҵааура! Зиза лчамадан лзигон. Машьынак ала изымԥазози? Ф-машьынак ргоит, х-ҩык роуп ирҭатәоу. Дамытра иабхәраа реы игоит. Џьара ауха итәарц ргәы иҭазшәа рҳәоит. Шагә иҿы иржәырц ргәы иҭан. Абас маҳәык дныӷәо убахьоума! Шагә имаҳә дизымчҳауа днеихьеит.

– Амаҳә дмаҳәызароуп аха.

– Убри ауми исҳәо! Асасцәа иманы дрызнеиуеит ҳәа, ихы идыруа дыӷоу џьушьома. Итәоу зегьы ахицароуп. Ачеиџьыка аҳатыр убозароуп.

– Уаамсҭашәаны уанырбо, – азҕаб илҳәоз иара ихеирҭәааит. – Уажәы аҩны ҳанкыдгыларoуп.

– Иуҳәо закәи! – лара иааԥьалшьеит. – Сара суманы, аҩны унеиуама?

– Бхы ԥхабшьома?

– Ус акәым. Уаби уани иахьцалак ижәытәқәоуп, сара, зҕабк, суцны снеир – ҳҩыџьегь иаҳзыршьап ҳәа сгәы иаанагазом.

– Избан?

– Срыуам, сыргәыцхәым, иааугаз дзустада рҳәар, аҭакс ируҭои? – лҳәашьа злаӄаз ала, ихы злаҿихшаз икзамызт.

– Зызбахә бҳәаз рааста, бара иаҳа бнаскьагоума?

– Иуҳәо закәи?! – иаҳагьы дџьалшьон, изгыз лхы-лҿы асахьаҿ лыбла ҭбаақәа аакәазхазеит.

– Сыуацәеи сгәыцхәцәеи, иаҳа исзааигәазар, бара беицш исышьҭамзааузи.

– Иуҳәо ианагои? – илаҳаз иаарлас лхы иԥнамкит.

– Исҳәахуеи!.. Баӄара сыбзиара збарц зҭахыда сымҳәеи.

– Аа!.. Иахьцалак срымбацт, сырмаҳацт, суцны аҩны снеир исџьыршьом. Ҳашиашоу ҳцар еиҕьуп.

– Уа шәкәқәак шьҭысхроуп, – акы инаԥеигеит, имашьына гәарц ҟьаӄьак агәашә аҿаԥхьа игылаз даҽа машьынак анаҩсан иааитԥаирсит.

– Сара ара сузԥшуеит, – диҳәон.

– Уи закәыхи, беыбџәахуашәа! Баалеи!

– Џьоукы шәҭоуп, уара.

– Сашьа имашьыноуп. Ҳанхазом.

– Ишылҭахымыз дҭыцын, агәашә анылзааирт, дынҭашылеит. Ала аҿаанахан, илкәицеит. Ашбжьы заҳаз иан даадәылԥын, дылԥыланы аԥсшәа лалҳәеит. Лҩыза иҭаацәара жәытәқәан ҳәа амҩан ирзылҳәаз налхыԥсаait. Қәрала джәытәын, алаба лкын, аха лҿаԥхаҿаччашьа, илзааталаз лыдкылашьа, зынзак аҿатәрада ак узлыдкыломызт. Лыҷкәын иҟазшьақәа лдыруан, дрышьцылахьан лгәахәуан, иахьлыцхьаз амаҵурҭахь ианнеиуаз. Амардуан дҩаҿагылахьан еицш, арцыс хгылак ззуҳәашаз абарԥа даацагылеит. Уи илбақәахьаз Ҷаарыхә иакәын. Аԥсшәа леиҳәан, иныҩналаз Марыхә дишьҭаргылан, лара дноуишьын, ихаҭа дынлышьҭалеит. Амаҵурҭа иҩнагылаз аишәа еицых, аӄәардәқәа, адиван, уи иацааиуаз акреслақәа рҭыцқәа гьамала ирзылхын. Уаҳа акгьы ҩнагылазамызт. Асас рацәа шаҭаауаз ҩашьомызт.

– Дырххо дбыманы бзыӄәу сыздыруам, – Ҷаарыхә ихы налызирхеит, иашьеиҳабы данындәылԥ, рысас зҕаби иареи анааизынхақәа.

– Ҳаззеицу удыруама? – илаҳаз лгәы иаахәеит.

– Ари азәыр дигәацхо цьыбшьома? Азәыр дылнаалозар – дааимгахьази.

– Убас дыкатәкьоума?!. – хәыцра ҽыцк уамаха иаалызцәырцызшәа, даашанхеит. – Исҳәо умбои: иахьагьы азәы дисырбахьеит.

– Дыбзиоу?

– Ибзиам дисырбома!..

– Дзигәамцхеи?

– Ииҭахыз цқьа дысзеилымкааит. Дыццшзацәоуп иҳәеит ҳәа сыкоуп.

– Цқьа имҳәазои? – иара дцышәырччон.

– Иеааимыртцәеит. Дшиҭахымыз сеиҳәеит ауп.

– Лыццшзараз иихәеи зыбҳәаз?

– Дыццшзацәоуп ҳәа знык иааиҽыцкьеит. Иҳәашьа злаказ ала, убри ауп игәамцхаз. Азҕаб лыццшзацәара шәарҭоуп ҳәа, амҩа ҳахьаныз, инаҭишьит. Уаҳа длылацәажәазом. Знык ишиҭахым анызбалак, игәы иҭоу исырҳәарц, дызлахҭаскуеи.

– Уи иааигаша дмизацт, баашәт, – згәы кыдгылахьаз иакәызшәа, иашьеиҳабы игәы ицәцаны дилацәажәон. – Ацыхьа акаҳуажәыртаҽ зҕабк дшәыдызбалон.

– Цац луазшәа, аҧьынс лышьаҵаны даҳзааит, уара! – ускан аасҵа уажәы иаҳа илзымбатәбаран.

– Уажәы уи иахәаҵшуада…

– Иара дахәамцшуеи, – Марыхә бзиа дшылдыруаз ҩашьомызт.

– Баашәт, – Ҷаарыхә игәыҕра хезазшәа инапы леикьеит, – иааигаша дмизацт ҳәа басымҳәеи, – иихәахьаз ҽыц ицәыригон, высшьак зынза иамамызшәа.

– Уи итәы уҳәахуеит, уара цҳәыс дзааумгои? – изҽыз дааваҵәаины, лара иара иахь дааиасит

– Сароу?!. Сара Марыхә иаасҵа сыҷкәыноуп, – уи дыҽнахрыз цьишьон.

– Иахьцалак шьҭа ухәычқәа уваҵалозар – иаамҭан.

– Ҳахьзап, – ахаҵәа еснагь ихәычқәаз цьырымшьози, рыуаҩра инҭысҟәааанза.

– Абас аума аҽиара ҳшахьзо?! – лхы лгәахшәазшәа, гәкаҳарак лныццшуан.

–Ҳара ҳаҧсихологиа шыкоу бымбои: азҕабцәагьы иреиҕьзоу ирышьҭоуп, нас еицәоугьы дроуам.

– Азҕабцәа ртәы сыздыруам, – лхәеит, зҕабк адәы дыкәгылоуп ҳәа, дарбанзаалак азәы дзызхьамцшыцыз Арзына, – шәарҭ шәаламцшцәар иаҳа ишәзеиҕьуп. Изакәызеи, уара, ҩыцьа азҕабцәа исырбахьеит, изакәытә зҕабцәоузеи, гхак змам дыкам умҳәозар. Уаҩы дигәаҵхазом.

– Нан, – аццшәма цҳәыс дааҩналеит, акаҳуа лыманы, – ахьурзы ақәсыргылар имуит. Ҷаарыхә рыжәтәык ааги!

– Агәхьаа шәеашәмыргандаз! – Арзына уи дҩалхаҵгылеит. – Марыхә амҩан сирчахьеит. Сан лаҳәшьаҵҳа лҽы ҳанкыдгылан, каҳуак ҳлыржәит. Ари мцхәуп. Аха иаажәып гәыкалаҵәкьа.

– Баша бысзышьҭуам. Ма ҳаҩны бааихьандаз!

– Акаҳуа ҳнапы аҳаркааанза, ашампан ҩы акака ҳкып! – Ҷаарыхә иан акҽаҩраҽы иқәлыргылахьаз абаҭлыкеи ашоколад коробкеи ааиган, аишәа иныкәиргылеит. Аҩы хымеҽартә иегәаҭо иаахиртын, аҵәца хаккалақәа инырҭеиҭәеит. – Нан, акы аашьҭыбхыр – ҳгәы иаахәон.

– Анцәа улцха ҳаҭ! – аҵәца Ҷаарыхә иан иналиркит. – Иаҳҭоу Анцәа биныҳәааит! Бҩызцәеи бареи гәеихшәара шәыбжьеимцааит!

– Анцәа иҳәааит! – Чарыхә аҵәыцак аакәихын, Арзына иналиркит. – Нан лашьҭахь бара ибкыроуп.

– Анцәа улцха ҳаҭ! Зегьы Анцәа шәиныҳәааит! – даламлацәкакәа рысас зҕаб ашампан ҩы днаҽыхәеит. Уи аҩы хкы бзиа илбон лара, саспа дыкамзар, иааҭлыркәкәон.

– Акоуп ибҳаржәуа, – Чаарыхә азҕаб иныкәлыргылаз лаҵәца ҽыц иналиркит. Ажәа имамкыкәа, лара днаҽыхәан, иныкәлыргылахт. – Аеи нас! – длыкәшаҳаҭын иара. – Ҳаргьы ҳҩы ҳаигзагәышьоит, – иеырманшәаланы даахәмарит.

– Шәара, каҳуак ахьынзажәжәо, сара сышәцырхагам, – ан днахынҳәит.

Марыхә, қьаадқәак еидкыланы, дааҩналан, рысас зҕаб длыкәныхәаны, ашампан ҩы ижәит. Длатәан, иара изы иқәгылаз акаҳуа даахеит. Уажәрааанза иеицәажәоз, ражәа рҽыцабашшәа, ҭынч итәан, ркаҳуа ца инаҽыхәо.

– Ибзиашәа хәлааанза цытк набжьоуп, – Марыхә рҭынч тәашьа даацырхагахеит. – Ҳанышъталаша акәзар, ҳагьзыцәарымызт. Уажәы хынтәуп акаҳуа ҳжәоижьҭеи.

– Сара сшәеиҕьуп, – иҳәан, абжьы анааиаҳа, Чаарыхә ителефон аацәыригеит. – Бзиоуп… Снеиуеит… Аеи! – иаарҳәалак зегьы дрықәшаҳаҭын.

– Аусурахь иуҵхьозар, уцар бзиан, – Арзына ианаиабжьалгеит, ителефон цәажәара игәалаҟазаара ҵхасҭанатәызар лгәахәын.

– Сахьзоит.

– Унапы злакыу уазҽлымҳау? – иара, игәы иаамыхәашаз ак шиаҳаз мѡашьахуа ианеилылкаа, игәы ааихалыршҭырц акәын абри азҵаара зилҭаз.

– Узхазҽлымҳахаша ыҟоуп, – иаразнакҵәҟьа аҭак изыҟамҵазт, дааиҵхьхәыцызшәа ихы ѡышьҭихит. – Сазҽлымҳауп ҳәа сгәы иаанагоит, – ҽыц дыбжьажьахуан.

– Уажәы унапы иануи?

– Имазами. Амилициаҽ аус зуеиттәа. Сара иааидкыланы снапы иану ашьрақәа, бџьаршьҭыхла арҳәрақәа.

– Урҭ раартра цәгьоума?

– Зегьы ҳзаартуама… Ацәгьоуаѡра анымѡаҵырго иаразнак иузаламкыр, нас аҭҵаара уадаѡхоит. Аха ҳаҽуп.

– Хаҭала уара узын ишәарҭоума?

– Ишәарҭақәоу уҵылалоит. Уажәы снапы злакыу саҟәыҵыр цәгьа избом. Иҟасҵараҵәҟьа макьана исыздыруам.

– Иуҭахымыз аус унапы ианырҵама?

– Ус акәым. Апрокуратурахь сиаргар рҭахыуп.

– Уи цәгьоума?

– Иаҳа иеиҕьуп, аха аҭыҵ Гәдоуҭа иҟоуп, ара акәзам.

– Есымша даеа раионк азцара мариам.

– Аҟәа аминистррає аус зуа цо-иаауа ибжьоуп, агьырмыхьит. Машьынала сеиқәшәоуп. Ҳнаѡсантәи араион аҽы ацара закәыхи.

– Угәы иаҭахызар, узааҭгылеи?

– Слакѡакуеит, аха сцароуп.

– Саҭамзааит! – лара дѡагылеит, иѡалыцгылаз Марыхзә шрылаҽимҭуаз ангәалҭа. – Шьҭа ҳцалароуп.

– Ааи, ааи! – Марыхә иқьаадқәа аақәихит.

– Ҳахышәашәаза ҳабцылеит, – Чаарыхә дрышьҭагыла дынрыцдәылҵит.

– Шьҭа бдәықәлама? – Чаарыхә ииҳәоз аҭак Арзына иалҭаанза, ран даацәырҵит. – Быцхаза бҳадаҳкылар бзиан, аха шәара, аҽар, еснагь шәыццакуеит.

– Сырцханы уаҳа сабажәгои, – азҕаб длахҽыхын.

– Имццакуа даауеит, – аҵшәма цҳәыс ус ззылҳәоз лыҭаҳмада дааҭалон, ашьшьыҳәа агәашә аартуа, иаркуа.

– Сбыкәахшоуп, дад! – иара инаидгылаз азҕаб лылахь днагәзит. Лара уаҳа мҳәазакәа, зегьы днареихырхәан, Марыхә дишьҭаланы, амашьына дынҭалеит. Марыхә амѡа днанылахьан, аҵшәмацәа анаахынҳәуаз. – Ари аҵҳәызба дзусҭаз сзымдырит.

– Аиҳабы иқьаҕьариа лоуп, – лҳәеит аҵшәма цҳәыс.

– Ҵҳәыс дааигарц игәы иҭоума? – ашәшьырҵахь иҽааихеит длатәарц. – Мчыла дизаалымгозар, иара иааиго уаѡ дыҟам.

– Иууазеи, дажәыма, макьана дарцысупеи!

Згәы каҳарц агьызгымыз аб ицәажәашьа згәамцхоз Чаарыхә иуаҭах дныѡналан, длатәарц цәгьа ишимбозгьы, асаркьа днадгылеит. Арзына ибла дыхгылан. Лцәажәашьақәа игәалашәон. Иара даақәгьежьын, қьаадқәак ааизиган, иқьаадеизга инагәылеиҵеит. Ирҭааз азҕаб иарбанзаалак акала дрыуамызт, дыргәыцхәымызт, – уи лахь ихшыѡ цон. Марыхә зҕабк дизылцшаарц дызишьҭоуи? Иара, Чаарыхәгьы, дизҽлымҳан, деиқәшәар лҭахын. Ма иаалыкәыршаз зегь ус дырзыҟазу? Реизҳара хьаас илыманы, дызцәажәози? Иқьаадеизга аақәихын, дындәылҵит. Ашәшьырҵаҽ иаб дынивсит. Уи иҵсы ахьынзаҭаз иҷкәынцәа рыхир ибарц дгәаҟуан. Дара ццакуамызт. Аамҭа рацәа рацхьа ишьҭазшәа ргәы ирнаҭон. Шьҭа ҳәсақәак ааргар цәгьамызт, ма аиҳабы дыццакындаз. Нас аиҵбы иус иаҳа имариахарын. Аиашаз, Чаарыхә дахьхәыцуаз, зҕабк лалхра иус мариамызт. Аамҭа цаццхьаза, иааигәаҵхаз лаҵкыс илеиҕьыз даеазәы диҵыларызшәа игәы ишабоз, иқәра ицәхыцарц агьигхомызт. Аҭаацәара рус уадаѡрақәа иҵгылахар ҳәа данацәшәоз ыҟан. Харантә уаныцшуаз, дара еихагыла-еиҵамгылози. Урылагыла аусқәа акакала рҭыц ианықәуҵоз иаҳа иабанзаманшәалаз.

Лара, Арзына, лакәын уамашәаҵәҟьа иибоз. Аҳәса ааргарц дрышьҭан, аиҳаразак Марыхә ѡызара изылуан. Лхаҭа? Дагьмаҷмызт. Шьҭа деиҵаѡѡы ҭаацәарак лырцшзахьазар

акәзамзи? Лхы далаҷәажәазомызт. Азәгьы лыгәхьаа икзамызт. Уи иашамызт, Марыхә азә данизылҷшаалак, иаргьы лара мҩак дықәиҷандаз. Лара ааигәаза абрааҷәкьа ибла дыхгылан, акәымзар усҟатәи уи длызхәыҷратә дабаҟахыз. Иара ихатә усқәа дызларылҷрыз дақәымшәазшәа, амҩа данын.

Имашьына ҿыҷ агәарбжьара иныбжьыҷын, иҷегь иеиҷьыз амашьына ахьиҷылоз, даҿак ааихәарҷ иҷахын, иара убри иус дузшәа ааигәа ишибоз, еиҷәаз ззырҳәоз уск иҷынгылазшәа, аҷәалашәара иман. Уи иҷылоз аусқәа зегьы иреиҷәан. Аҩны, амаҷурҷаҿ рысас данлыдтәалаз, ателефон изасуаз Радица лакәын. Дусха димпыҷахар иҷахымызт. Лара амилициа аҟәшак аҿы аус луан. Зҷаб ҷшзак лакәын азы, зны длаҷшықәиҷахьан. Дизааигәахо маҷара, ҷқьа деиликаазар, аҷара бзиа лыман, лҟазшьа, лхымҩаҷгашьа уҳәа , зегь рыла дигәаҷхон. Дқалақь аазаран, каҳуажәырҷак, концертк рахь дигозар, ҩызаҷас дышьҷихуан. Илыгхазгьы ак ааҷәырҷит. Уи хадара ауан, иара ихәыҷшьа уқәныҟәозар. Бзиа дшибаз агәра анылга, иара акраамҷа диҷныҟәарҷ иеҷишәон, аҷыхәтәан дизхьаҷит. Игәы ҷҷәаны длыҷәхьаҷыр ҳәа дшәаны акәын, ус лхы зымҩаҷылгаз.

Убри инаиркын, иара ибла лара даҿакала даахгылеит, ихаҷа ус дҟаларын ҳәа ихы-игәы иҷазамкәан. Мап ахьынзеиҷәылкуаз акәзаарын иара дахьынзагәаҷеиуаз. Шьҷа даҿакала дгәаҷеиуан, ҷҳәысс дигарҷ иргәыҷыз, зызҷабра ҷиҿыз аҳәсахәыҷ иҿылҷәыхьчашьас иҟаиҷарызи? Иҷсҷазаараҿ ари ихадаз зҷаарахеит, збашьас иаиҷарызи, ирыбжьалаз даҷәшәаны, лара ҷыҷ ааилымҷозар. Лара заҟа дуазыруаз, иара дгәаҟуан, мҩак иҷшаарҷ. Илгәаҟҷәаҟшьаз лхымҩаҷгашьа дазкылҷшларҷ дақәнаршәомызт. Илзымшәоз-илзымзоз иара иаҳагьы дигәахнаршәон. Лара иаҳа-иаҳа иара иахь деихон, ҷьара ҷсыхәак лзиурҷ. Абарҷ амшқәак ирылагзаны, лгәыҷрақәа еиҷхьирбозшәа ахьылныруаз акырза лыуазыршьа арҷарҷәон. Ианаҷахызгьы, ианаҷахымзгьы дылбарҷ лгәазыҳәаран, ҿыҷ диаҷәажәарҷ, зны лыҿкажь диҳәарҷ агьлыгхомызт. Убасҟантәи адунеи лзеиҷакҷуан, аҷсҷҳәа еиқәаҷәақәа лзылаҟәуан. Урҷқәа зегьы инырҷҷхьаза, иара иаҳа-иаҳа дылзынаскьагахон.

Лара убранза лҿылзынкыломызт, иара иаҷхьа акаҳуажәырҷаҿ дааит. Лҷсы аивҷалашьа лнылмырҷшырҷ, лхы даҷклаҷшуа маҷара, шьҷа дылзымааир ҳәагьы дшәаны, иаалхәаз зык днаҿыхәо, лҿы аҷабара хеуа, лымала дыхраазраауа акәақьҷ дыкҿатәан. Аҷсшьаҷәа рылаҩеи-еилас лыбла иабазомызт. Лнаҩсан апарк аҿы ауаа маҷзамызт, хәыҷқәак ҷьоукы идырхәмаруан. Урҷқәа-егьырҷқәа акымзарак лара илусзамызт. Лхатәы заҷәык даргәаҟуан. Лыдунеи ҷшәахазан, деиланарбылуан. Лаҟара инасыҷдахаз уаҩ данымызт.

Абарҷқәа шынеибакәыз иара иныруан, аназара имашьына дахьҷатәаз. Лара лзааигәахара дахыҷҷакуамызт. Илҷахыз – иаарласны ҷҳәысс дигар, убри ала, дызхықәгылаз атыша дахәламбгарҷ, даалыхон. Убас лыҷсеиқәырхара иара дашьҷамызт, аргама излаҳәомызт акәымзар. Иҟаиҷаз агазара алҷшьа изыҷшаауамызт, лара дызлаиргылаз акаша аҷыхәтәанза инырзомызт. Ихы ахьирхарыз иеизақәыршәомызт. Излаилшоз ала аамҷа днахон, уаҳа дзықәгәыҷуаз ихаҷа акгьы икзамызт. Арҷ рҩыҷьа рыхҷыс бзианы издыруаз уаҩ рааигәа дгыламызт, акәымзар иара имашьына иааҷыҷшьа, дмыҷҷакзакәа ашәқәа шаиркуаз, дыклышь-млышьуа апарк дшыҷсуаз збаз аамҷа иагьа дызнахозар днахарҷ иеҷишәон иҳәарын. Аҷсшьаҷәа зыдтәалаз аишәақәа днарылс-аарылсуа, иаразнак лахь днеиндаз. Амаҷуҩы-зҷаб дналыдгылеит. Уи лашьҷахь акҿаҩра дныҩнаҷшит, уск уа измаз иакәындаз. Лычҳара ҷишәозшәа, лҷсы шылҿеиҷозгьы, дшааиз анылба, маҷк лҷсы ааиқәаҳан, дизҷшын.

– Нас сыҷшза? – данаалыдтәала длызҷааит, иарбан зҷаараз еилыргазамкәан. Хы амамкәа, гәы аҷамкәа. Аусқәа шыҟаз еиликаарҷ дашьҷазу, урҷ идыруан азы, наҟ иаҷылҷарызи ҳәа дазҿлымҳазу, лара ҷқьа илзеилкаауамызт, ҿымҷкәа дтәан. – Ҿыҷ исабҳәарҷ ибҷахызи? – аҷак анимаҳа, длыхәлаччон мчыла ҟаҷаразшәа.

– Ак уасымҳәазакәа, ус узбарҷ сҷахызар ҟамлазои? – иаразнак аҷак анылзыҟамҷа, илҳәаз иаҳагьы днаскьанагон. Лхаҷа, уи лызгәамҷартә, дҷынчзамызт.

– Иахьҷалак акы баргәаҷеиуеит, – далеигалаҷәар абеиҷахгәышьаз, данаалгах лгәаҷа иҷхоз лымҳәарҷ луамызт, уи ибон, днавҷагьежь-аавҷагьежьыргьы илҳәашаз усгьы идыруан.

– Сызҷаургылаз самыргәаҷеикәа… – инеималҷәарҷ агьлыгзамызт.

– Мчыла усушәа бымҳәалан, – «сызҷашәаз» лҳәандаз, иаҳауаз игәы иалан.

– Сызургәыҷи?.. – иҿалкшаз далаҟамзкәан. – Иугәаларшәеи ухы шымҩаҷугоз!

– Ишҷамҩаҷызгоз?

– Сеиҷш зҷаб думбаҷызшәа, усаҷәажәон. Ачара аҿазыҟаҷара уаҿызшәа, усҿахәыҷхәыҷуан, – дынҷгыла-ааҷгыло дҿаҷылеуан, изҷәырылгоз иаҳа ирҷауланы изгәынкылозар ҳәа заа дазхәыҷызшәа. – Гәыкала суҷахызшәа, усҿаҷәҳәон. Сыда узнымхозшәа зсауҳәози? Иҷегь исоуҳәоз угәаларшәатәума?

– Ааи, ибасҳәеит, – мап изкуазма. – Исҳәаз сахьхәны сыҟоуп сҳәахьама?

– Иумҳәазацт. Аха уи аахыс даеакала ухы мѡацугоит.

– Иаҳҳәап?

– Уаанза ҳаицылара иашьҭаз уара уакәын. Уажәы сара ателефон самысыр, уара усышьҭоума? – лгәы иҵхоз аарҵшқашәа ицәырылгон. Макьана илзымҳәоз рацәан. Игәы дасцәар лҭахымызт.

– Усшәа бгәы иабоит.

– Знык уанысзасыз саҳәеи! Сзылаурҟәуеи?

– Ус акгьы сгәы иҭазам. Бара быццакцәоит.

– Аамҭа ықәҳа ицоит, сзыццакцәои?

– Уажәы аамҭа иаҳа иццакуама? Аамҭа шцац ицоит.

– Уи уара иуныруам. Сара даеакала исныруеит, – лылаҕырз чаврала иаалрыцқьеит, иаалыкәыршаз дрыгәхьаамхарц, иаармазашәа. Аха иурмазоз акакәызма, дҭынчызшәа леаарҵшуа мацара, игәжәажәоз лѡныҵҟа амца ҭашуазар. – Сара избоит сшухашҭыз.

– Бысхамшҭзеит, – дигәалашәаҵәҟьон, аха дышцеигәалашәоз! Игәы нкыдкыланы ицылҵәахьан. Ус игәы иабон.

– Сухашҭит, – лара ус дхәыцуамызт. – Ма сухашҭырц ухы уазықәҵоу? Сзугәахшәеи? Уара узоуп сара сзыцсыехаз. Азҕаб ус лхы мѡацылгома, дызҿынҵәааауа ауаѡ игәра лымгозар.

– Сыгәра бгартә сыҟан ауми. Уажәы ибыхьи? – еибырҳәоз зегьы рнаѡсан амшын иалаижьызшәа, илзеилымкаауаз зҵаарак лзаацәыригон.

– Уажәы угәара згартә ухы мѡацугома?

– Бмыццакын сымҳәеи! – аамҭа днахалар цсеиқәырхага заҵәыкны ицхьазон. – Сара сеазыҟасҵоит. Зегьы аамҭак-аамҭак рымами.

– Сара аамҭа сымазам.

– Аамҭа бымамкәан, иҟалеи? – дагьҵааит, дшыццакыз ааинырит. Уи аҭак иаҳар иҭахзамызт. Дзызцәымцоз аацәырылгар?..

– Ауаа сырбаанза ҳәа сыцшыроума? – зҵаарала иҟалҵаз аҭак ибҕа аацнаҵәон, макьана ихшыѡ уаанза изымшәзацызт умҳәозар.

– Ауаа бышцарбо? – дҵааит, илҳәаз изеилымкаазаҵәҟьаны.

– Усҵәҟьа сыхьымзҕ уара иухьымзҕымхазои? – шьҭа лылаҕырз лзынкылазомызт.

– Ибҳәақәо закәи?!

Иаҳаз ихы азцозшәа дааҟалахьан, лара дыццакны иҭацәымыз аишәақәа днарывсын, уаҳа дхьамцшзакәа, амѡаду дазкылсын, дааҭымгылазакәа амѡа ианрышәланы, дласуан, ибла дахьамбашаз леылҵәахуазшәа. Лцашьа маҷ-маҷ иара дахьтәаз илсуан. Лхы ак азылур ҳәа даалыцәшәан, азныказ дналышьҭалар цәгьа иааимбазт, иеимырҵысит, иаалырҟьаны лхы лзыгәаҕьрымызт ҳәа даагәыҕшәа. Ус длышьҭалар иҭахзамызт. Еишьҭаланы ишцоз илаҵшықәызҵоз здыруадаз. Дагьынаҵшааҵшит. Иидыруаз уаѡы дибомызт. Урҭ акҿаѡра иѡнан. Амаҵуѡы-зҕаб заҵәык лакәын иаацәырҵлоз. Уи арҭ раха лымазамызт, ицоз-иаауаз дырхашәаломызт, аишәақәа инарыдтәалахьаз ракәын лылаҵш зыхьзоз.

Иусурахь дцар цәгьа ишимбозгьы, аҟәардә аҷаб ықәыршьхьазшәа, иеирҵысуамызт. Имала данаанха, дҟәызгахеит. Иналаршәашәа дзыхалоз и-«Кент» цырак ааҭихын, инеиҿыҵеикын, амца наиркит. Дмыццакыкәа алѡа иҿыҵиршәшәон. Убри иаҿагыланы иацлабрызшәа, ашьышьыҳәа ихәыцырҭа лара данцашаз илҳәақәаз ирзыхынҳәуан. Ирыбжьалаз аус иара заҟа дахымццакуаз аҟара, лара дыццакуан. Ауаа дырбаанза ҳәа дзааҵшуамызт. Ус акәын иара ишеиликааз. Анаҵшцәа дырбар, лыхьымзҕ иара ихьымзҕхон. Лцәа лтәымызт, изхараз иара иакәын. Уаҳа акыр аанагозма илымҳа иалырҳаз? Усҵәҟьа акәзар, иусқәа цәгьан, макьана уи цқьа дазымхәыцзацызт умҳәозар. Игәы аабжьажьеит. Знык еибабеит ҳәа, ас лцәалтәымкәа дышцаҟалоз? Дҟаларц залымшарызи? Уахь цынгыла ыҟазма? Уик иахиҳәаарыз, иазиурыз иеизақәыршәомызт.

Иааикәыршаз рылаҵш ихызшәа шибоз, шьҭа дырхашҭзар игәахәшәа, дѡагылан, имашьына ахьгылаз ахь ишьаҿа неихигеит. Уи дынҭалан, иусурахь амѡа дықәын. Аиаша уҳәозар, дааизгәааны лара дизашшыр, иусураҿ зегь хыла-гәыла изеилалҵон. Лцашьа злаҟаз ала, убрахь иаҳа лхы хазшәа ихы азцон. Ус ак цәырылгаанза, ателефон дылзасны, лгәы ааирҭынчыр иаҳа иеиҕьын. Лцәа лтәымзар иудыруази ҳәа иара дазлырхәыцзар? Дҿалҳәарц ус лызбазшәа игәы иааинаҭеит. Уажәык дизашшыр ҳәа зынзак дацәшәон. Иусурҭаҿ дышнеилак, ҭынч ителефонла лыелымеидарц игәы ишҭакыз, уанза даныназа, дмыццакырц иақәиҵеит. Цәгьара усла мѡак дизангыларын ҳәа ихы цқьа ицнаҟзомызт. Иагьа умҳәан, даараза бзиа илбоз ус изылуазма. Акырза дшиҿыгәҳәаауаз лыгәра игаҵәҟьон. Амала иургәамҵыз иузылмурыз арбаныз ҳәа, хәыцрала иара дааиҭаҵахуан. Акәанызанрақәа деимдырххон. Ҵьарак дзышьақәгылазомызт. Ма дизашшаанза, лымҳаҭаск ааиоуаанза,

дааԥшрын. Усԥәкьагьы ԥшышьа рацәак шимамыз дазхәыцуан, иҭатын алҩа иҽыршәшәо, ахышә дахькылԥшуаз, иара диуристын, ԥтәык ааԥәырԥыр – уи ахәаҽра хыԥҽыгахон. Ителефон аатиган, иҭыԥ аалихын, лыхьз иԥшаан, лара лмобильник ирҽыхарԥ, аҳәынԥәры маԥ днагәтасырԥ агьигымкәа, иҽааникылеит, дааԥшырԥ еиҭьашьаны.

Иеиҳабы диԥхьан, усқәак штырԥаауаз дазҽлымҳан, ус ссақәак инапы иаништон. Урттгьы арттгьы уамак иара дрызҽлымҳамызт. Лԥәа лтәымхатәкьазар, дышԥалызныкәарыз? Ихы имхатәгьахан, иусурта ахыбра дыҩдәылԥит. Рнаҩсантәи араионаҽ усура иҽазикырԥ игәазыҳәара ҩышьтытԥит. Убас Радиԥеи иареи реизыказаашьа маԥк атыԥ икәларызшәа игәы инатон. Зыԥкы арахәыԥ ацәыззоз аԥҳәыс ихы ланеишьон. Араион амилициа аиҳабы иара идыргалаз аҽыԥ усура дшқәшаҳатыз аҽны иахьиеимҳәаз игәы иалан. Уи шьта адырҩаены хықәкыла иҽазикырԥ ааизбеит. Уаҳа ак азхәыԥра иҭахзамкәан, аҩныка амҩа данын. Иареи лареи рус збатәха иҭаатәа рҽынза иназар абеиҭахыз? Арахь збашьас иеиҭарызи, еилкаак ԥкьатәкьаны макьана имамзар? Имашьына ргараж иныԥаиргылан, ашә ҩаиркит, ауха ԥьара ацара игәы ахымызт. Иашьа иакәзар – имашьына ыԥаиргылахьан. Амаԥурта Марыхә аишәа дадтәалан, ихәы инапы аркра дазыхиан. Иааҩнашылаз дааизԥшит.

– Сара макьана акгьы стахзам, – Ҷаарыхә акресла днантәалан, ихшыҩ ателербага иназишьтит.

– Акреицышәымфо! – ран дааԥәырԥит акҫаҩорахьынтә. – Азәазәала шәхәы ақәыргылара иус мариоума.

– Макьана сгәы иагом. Ианыстахыу схала иԥәырызгоит.

– Угәы иамго-егьиуа, угәы бзиами?

– Сгәы бзиоуп. Ааигәа ԥьара стәан.

– Иахьа иаҳтаз Ҭышькәа иԥха Акәа аус луама? – ан лԥа аиҳабы иахь лхы налырхеит.

– Уи бара дыбдыруама? – Марыхә ибыста ааԥиехьан, иан хыла лызԥаара атак лымтазакәа, иԥьеишьаз даназԥаауаз.

– Дсымдыркәа! Дзакәытә уаҩыз удыруама! Иеҳәара кьаҫын акәымзар.

– Лаб ихьзыз ҳәа сагьылмазԥаацт. Аказшьа шьахә абалырҳауаз сҳәоитеи. Лара Акәоуп аус ахьылуа, – иитахҟәаз анеиликаа, иан атак литеит.

– Деиҭьзар бзиан, аха дыбзиацәоуп, – иан илҳәаз еиҫагылан, изызкыз ззеилымкаауаз лԥацәа налызхьаԥшын, рхатақәа неиҫаԥшы-ааиҫаԥшит. – Уара ибзианы дудыруазар акәхап?

– Иқьаҭьариа лоуми, димдыркәа, – иҳәеит Ҷаарыхә.

–Ус акыр шәаҫума?! – ан лгәы ԥхарак ныԥалеит.

– Уаҳа назтахым зҭабушәа дызбоит, – иан лызԥаара атак абасала илитеит.

– Урххо узлымоу, иулалхи сара исзеилкаауам, – иҳәеит Ҷаарыхә.

– Ус илказшьоуп, – Марыхзә иҫаԥа бзианы акрифон.

## 3

Лара лхала ажәабжьк цәырганы, акы иалымҳәозар, Ҷабҷан лхаԥа, аҩны дааины, длатәаны аҷырчырҳәа иаҳаз далаԥажәозма, ма уҳәан-сҳәанқәа иерылеигалозма. Рашьыт ианакәызаалак амцхә цәажәарақәа хықәкыла иеырцәихьчомызт, урт ицәтәымын. Лара, Зиза лхаԥа авариа дшақәшәаз машәырла ианлаҳауаз, лусураҽ дыкан. Лхаԥа иҽылԥаазшәа, ус рымазамызшәа, лыкәлаԥа злаԥәажәалоз лаҩлыжьуан, аха ахәшәтәыртахь иргаз ахаԥа лабхәында еиҳабы имаҳә дышрылаз анеилылкаауаз, хы-мшка цахьан. Лацала длызҩеизар, икалақәаз шыкалақәаз цкьа еилылкаазар, Рашьыт аус ицызуаз иакәзаарын зегьы зхараз. Азныказ илурыз, илҳәарыз дзақәымшәо, даақәхеит. Уи алԥра иаразнак иаулылшах, аҩндураа ргәарԥ даатыцны, машьынала амҩа дахьангылаз, дызлашыҩкыз аҫынтә деилккааназа, авариак лхата даламшәандаз ҳәа, лыегәатара дазхәыцыртә, даалшәақәон, ишылтахзамыз амашьынақәа лывасуа ианлыхьзоз.

Усура аҽны уаҳа дымцеит. Амашьына агараж иныԥалыргылан, лгәарԥ дынталеит. Лхаԥеи лԥеи аҩны ишыкамыз бзианы илдыруан, лҿааиԥых ашәшьырԥаҫ днатәеит, лҿааитакра лылымшарызшәа лхы ԥхьазо. Икалалак лгәахәшәа, лмобильник аацәырылган, Чаабан ихьз лԥшааит. Лыеималдарԥ иааиқәлыршәан, аԥыхәтәантәи аҳәынцәры лнаԥәа накәылкын, анагәтасра лзымгәаҭкәа, аимадара ааҫаԥылԥәеит. Авариа хымпада иара ихаран, лацала излалҳәаз ала. Ҷабҷан, уи дшыказ еилылкаарԥ, Арда длызттаацәомызт. Лхы иташәарыз иалылдраази. Дахьышьтарԥаз дызцарымызт. Дамытра дылбарԥ дизнеир, уи иԥгашәа Чаабан дылбарын. Уа дыказаауан Зиза. Дамытреи лареи Ҷабҷани Чаабани лаԥшыкәырԥар? Мап, мап! Уи иаразнак мап ацәылкит. Дзыцәшәоз акәымзи ирԥарны

иаргамахар зылшоз. Арахь, Дамытра дылбарц, аатгылашьак лымазамызт. Иахьцалак лабхәраа дрымаҳәын, дылбар лыхәтан. Дызлахаз акәанызанра далцырц, дзынгьларыз амҩа дақәнаршәомызт. Дышцаказ Чаабан? Ҭаха лызымҭоз – иара игәабзиара зеицшраз еилкаашьас икалцарызи? Акыр данығәатеи, лтелефон аашьҭылхын, Зиза лыелымалдеит.

– Зизачка? – ишахәтаз уи длацәажәартә, аиҳаразак телефонла, лхы лнапаҿы иаалгахьан.

– Сышәзызырҩуеит, саҳәшьаду! – есгнагь ахәша зҿаз Зиза ус акәын лан лацала дышлацәажәоз.

– Шәшыкақәоу еилыскаар ст̆ахын.

– Ҳшақәшәақәаз гәоуҭар, лцхала ҳалцуазар ҳәа сгәыцуеит.

– Дамытра дгылома?

– Дҩагылақәоит шьҭа. Хьаас дшәымкын!

– Цхыраарас ишәтахыуи?

– Ианрыхьыз адырҩаены Рашьыҭ ара дыкан. Ацхырааразимачымкәан иритеит. Агәхьаа уаҳа шәеашәмырган.

– Ааигәа сбызнеиуа сыказам. Аха цхыраарак бҭахызар, сымнеикәа.

– Агәхьаа шәеашәмырган сымҳәеи. Итабуп даараза! Усгьы аус шәалаҳцеит.

– Дамытра иҩызцәа шцакоу? – еиҳаразак илгәыцхоз Чабчан дизнеиуан.

– Руазә дыгәгәоуп.

– Уи дарбан? – дзызҿлымҳацәаз ауаҩ дзеицшраз аилкаара ицегь дазааигәахон.

– Цьансыхә ихьзуп.

– Еилыскаait, – зегь рацкыс игәгәаз Чаабан иакәзамызт аус злаз. – Ирысыз дзустада? Уигьы дара дырҩызоума?

– Уи зынзак дрыздырзомызт, шьҭа еибамдыркәар иабацои акәымзар.

– Рызынтәык еицышьҭоума? – Чаабан дшыкатәкьаз шеилылкаарыз дзақәшәомызт.

– Уи иаарласны, иахьа-уатәы, доурышьҭуеит. Иаҳа деибгоуп

– Аҳы!.. – мачк лцсы ааивылгеит. – Дамытра данбатыцуеи? – егьи лыхшыҩ уамак изылмышьҭуазшәа, лцәажәара дара гәыцхәрыла ирзааигәаз иахь иниалгеит.

– Иҩызцәа рацхьа дҭыцуеит. Уамак дынхарым ҳәа сгәыцуеит.

– Абзиараз, Зиза! – илзеилкаашаз еилылкаait.

Рашьыҭ уахь дцахьан. Уаҳа ак ахьааиҿыцымшәаз, игәаҭ лыман. Дицны дымцози. Шьҭа ишцакалцоз? Дамытра дылбарц днеир, жьрацәрала дырзааигәан, акы рзацбаауамызт. Уи инаицганы, ишьҭаз рызынтәык лбарын, иаргьы диниарын. Уамак дызиацәажәарымыт, дшыказ ааилылкаарын, лыбла дабар лгәы иаҳа иартынчрын, иаргьы дааицгәарын, цара цытк илтарын. Хәыцыртас иаашьҭылхыз цҿыхгас илбеит. Нас хәычы-хәычы деилашәахуан, уск цкьа илзыкамцо дынханы дахьтәаз. Ахәшәтәыртаҿ акәзаргьы, иареи лареи реибабарала, ашәарта лхы лызтаргыломызт. Рашьыҭ иусураҿ зны реиқәшәара шмашәырыз ианхар еицъын. Ателефон дизасырц, лмобильник ахьныкәылцаз ахь лнапы налырххеит. Илзыгәаҭуамызт. Макьана илзыгәаҭуамызт. Дизамысыр шамуаз лдыруан. Дахьышьҭаз дылзымбакәа, ателефон мазала акәзаргьы дизамыскәа даанхар, дтыцыр блас ихәалырцшуази. Иахьцалак лмобильник аакәылхын, иара ихьз лцшаарц днашьҭалахьан, иаасыхны афырҳәа шьҭахька иныкәылцеит. Лхаца имашьына агараж иадгылан. Имашьына нытаиргылааназа, аамта лыман, ателефон ллымҳа иадкыланы ибеит ҳәа, лара дзацәажәоз дзустаз зныкыр хьаас икхьазма, лускәа дырҿын ҳәа ицхьазон. Убасkатәи лыгәра игон. Лара иахьцалак гәрамгартас диоур ҳәа дацәшәон. Дзызҿлымҳацәаз иакәзамкәа, дзустазаалак даҿазәы диацәажәозар – хьаасгьы илымазамызт. Аха Чаабан лҿанималдоз, дара рыгәта лхаца дзырҩуазшәа, лцәа дтахьытшьуан.

– Батал ихабар? – агәашә ишьҭахь иаркны, аишәаҿ лҿацхьа днатәарц дааиуанац, Рашьыҭ дцаait.

– Уажәы сизамысуеи, – лмобильник аалырхиан, дназызырҩит. – Уабакоу?.. Бзиоуп. Амҩа дануп, – лхаца лхы изҩышьҭылхит. – Дамытра авариа дақәшәазаап, – иара әимтуазшәа анылба, лхала еилылкаакәарц лҿыназылкит. Уара дубахьазаап. Зиза телефонла слацәажәон, – телефонла шакәыз инатцыны илырдырырц дазҿлымҳан. – Иуҳәар ҳаицымцози.

– Сара сыкан. Бара бымцар калоит. Руатах ҿыцкәа еиқәхаршәар, дааргар бизнеип. Урт дрыцышьҭоуп сҿы аус зуа Чаабан, – хьаак амтазакәа ихьз иҳәон, изымдырзакәа лара днеилирбзаарц. – Цхыраарак рыстақәеит. Амала шьҭа, ак сырҳақәааназа сгаруп, – дцышәырччон.

Иара аҩныцка днықәналан, хыхь ателербага наҿеицан, адиван днықәтәеит. Мачк лгәы ртынчны, лара адәаны дтәан. Лхаца уахыла уамак акрифазомызт, ицлар итахымызт. Рца иакәын шьыжьхьеи, шьыбжьхьеи, уаххьеи еицшны излазырзоз. Иара дааиааназа лгәахәын,

акҿаҩрахьы днеит. Илҭахыз иаразнак лнапы лзамыркуазшәа даақәхеит. Лхы лнапаҿы иаалган, амца инақәлыргылашаз аацәырылгеит. Ирласны аршәыга иҭаз акотлетақәа лырцхарц иаақәлыргылеит. Дызҿыз шьцыларыла илырхиауан, лхы-лыхшыҩ лҩнаҭа иҩнагылазомызт. Азныказ, иқәыцшыз зҭабцас лхымҩацгашьа лгәамцхазакәа, лҽаалылхын, аамҭа наскьаццхьаза, дынҭанагалахуан. Уи дагьзалцуамызт, аиха гәашә аартышьеи аркышьеи рыла, иааҭашылаз Баҭал шиакәыз лзымдырыр. Иара дааҩналан, дызҿыз аниба, амацурҭахь днеит.

– Амла сыцсуеит, – илаҳауан ибжьы.

Лара лус аалырццакын, ихәы наизықәлыргылеит. Рашьыҭ усгьы даниашаз чаик ижәуан. Лара лца днаидтәалеит. Иахьада ара дмааицызшәа, ҿыцбарах илбозшәа, лылацш, акрызҿалцоз лца иҿынтә, амацурҭа инкыдцшыла-аакыдцшылеит. Лхаца ҭынч адиван дықәтәан, ишьамхы еиқәыршә, ихшыҩ ателербага иазышьҭзаны. Аҭынчра аҳра ауан лҳәарын. Лҩнаҭа аҭынчшьа даацәшәон. Лхымҩацгашьала аҩныцҟа агәзианра еилалымгар. Лымаза лыцырхыр? Зеақәшьны акрызфоз лца мазала днеиҿацшуан. Иара иацхьа лара дҩагылан, лчанахқәа лзәзәеит. Лхаца, дахьтәаз ибла нцәынҭаауазшәа аниба, уаххьа инапы амыркзакәа, ииарҭахь днеит. Лыҷкәын ателербагаҿ ашәақәак наҿеицан, ихшыҩ анырзишьҭуаз, лара уи иааимцылхыз ичанахқәа лызәзәон. Иааилыргақәаны акҿаҩраҿы аҟәардә даахеит. Ахышә дадтәалан. Ацх акырза еилган. Амза шыҟамзгьы, аеҭәақәа еилыцьцьаауан. Ателербага аусура иааҟәыцит. Лца дышьҭалон. Ашьыжь зегь рацхьа дылмыргылози. Лтелефон даанарцшырц илырхиеит. Иара ицарахь дыццакуан есышьыжь. Макьана цхаран. Ахьҭа ацалар, амш хәыҷхар, цсыхәас имазаашаз лзымдырразшәа, аамҭа дацәшәон. Иахьцалак данымзи.

Дҩагылан, риарҭа дныҩналеит. Асаркьа ацхьа иқәгылаз алашара маҷ аркын. Днадтәалан, лҽааиҿылкаақәеит. Лсахьа дахәацшуа ҳамҭанык даадхылеит. Дзусҭаз лара лхаҭа еилылкаарц дашьҭан. Аамҭа лзыманшәалан, анахьгьы- арахьгьы ак лцәызыр лҭахзамызт. Ас назаза иаузашамызт. Макьана дызҭашәаз далашыҩкны дагон. Азиас иаанахәаз дашьаанза ицсы ҭан. Нас? Зегь цыхәтәак рыман. Ихьшәахаанза аангылашьак лхала иазылымцшаар ауамызт. Дышьҭызхыз азиас далцырц, дмадаҕь-мадашьыр акәын лхаҭа, акәымзар дамызхуадаз. Лхы лгәахшәозма лҳәо, дҩагылеит, ицегь лхы лцәымҕамхарц, лҽааилылхын, дцьашьахәза ауада агәҭа дықәгылан.Алашара ырцәаны данаақәгьежь, лхыза цшқа нацхьалыршәҭын, лхаца дицырхагамхарц, ашьшьыҳәа лиарҭаҿ лҽааицылхит. Лхыза даахарц, лнапы анындәықәылцоз, лхаца инапы ҩышьҭиххьазаарын, иааникылеит, ашьацҳәа даҿашәазшәа. Деицхьишьшьаауан, дшынеибакәыз лыхаафҩы лыҟәымшәышәра иацнашьуан. Лхаҿы цьара маҷк мгәыззыкәа ицәынхар ҳәа дшәозшәа лгәы илнаҭон. Лнапқәа ихәда иакәыршан. Ҩныцҟала аҭак ҟацараз лҽылзырманшәаломызт, лаара ҕәҕәала илныруан.

Аухатәи ацх зхыгара лцәыуадаҩзаз ируакын. Лхаца дизымхәыцыр лылшозма, лнаҩсан диан, лара длықәгәыҕуан азы, игәы раҳаҭза ҭынч дыцәан. Чаабан дизымхәыццәар ҟалон, авариа дақәымшәакәа дышьҭамзар. Азәы ихаҿсахьа даҽазәы ицсахуан алашьцараҿ. Рҩыцьегь акыр илзацсаз уаан. Ацсҭазаараҿ ҩыцьа ахацәа еицшны илзыҟазарц, лхаҭа еилымхкәа илбарц лшашьак амамызт. Дызҭашәаз алцшьак лбомызт. Ацсынгьерии ауыреи дрыбжьамҟьцырц, лхала лцсы лымгар, даҽазәы дызлыцхраауамызт, макьана лара дымчыдан. Ацҳәыс лыцсыҽрақәа лылыжжцәан, лхала аҭшәаҟынцьара дыбжьалеит. Ирҳәо лаҳахьан амаҭ, аҿы анеихнахлак, адаҕь цәаа-цәаауа уахь иҭалон ҳәа. Иара иаҭахымызт, аха амаҭ аҿы арҩшьыга ҭан, уи адаҕь ианыруан, имчыданатәуан.

Данкараха, ашьыжьшәа дыцәеит. Лтелефон лмырхиахьази, даанарцшит. Ишшара ишахьан. Лхаца дгылахьан. Уи иҩни игәарци маҷк иааилиргалон, ас заа дангылоз. Гәыхь имамкәан инхарҭа дахьахыз лгәы ҟанацон. Лца даалырцшит. Иара дгыланы, иҿы зәзәаны, иҽирхиаанза, ихәы рцханы иаақәлыргылеит. Зегь рацхьа ргәарц дынҭыцуан. Лхаца дицхьеит, шьыжьхьа днадтәаларц. Иаргьы иҽнимырхацәакәа дааҩнашылеит. Зхәы знапы азыркхьаз Баҭал ани аби наидтәалеит. Аца заа дгылан, иҽеиқәыршәаны дындәылцит. Хацеи цҳәыси рпланқәа рхьчон, акы инацҳақәеит. Иара ацхьа иусурахь ихы ирхеит. Иагьа умҳәан, иеиҿкаара хәыҷызаргьы, дызхагылаз ауаа ианаамҭаз иҭыцырц, ихаҭа заа ҽыдирбон. Уи аганала, лара иаҳа ахақәиҭра лыман. Командировка дандәықәлоз аҽны акәын еиҳаразак ашьыжьза леиҳабы даниҭаауаз. Уаанза, ҽнак шыбжьаз, зегь еиқәлыршәалон, аха аҽны анс-арс, маҷ-саҷ иҟацатәқәаз рзы еиқәшаҳаҭхалон.

Шьҭа аҩны уаҩы дыҟазамызт. Иахьцалак Чаабан ателефон дизасырц лзбон. Ус иахәҭан ҳәа мацараз акәымкәан, дшыҟаз ихала иҳәарц дихгәаҟуан. Иаха аасҭа, ашьыжь акыр дҭынчын лара, еилылкаақәахьаз рнаҩсан, ихаҭа ибжьы лаҳарц лҭахын. Ашьыжь ихәшәқәа изааргахьан, акрифахьан, шьҭа ачымазацәа гәарҭарц ирылалаанза дзимацәажәар, нас

аилыхараз еимҟьарак дзақәшәозу здыруадаз. Аҩныҭҟа аҭзамцқәеи, адашьмеи, аҭуани алымҳа рымазар ҳәа дшәон. Дзызуа лцәа данҭахьыҭшьуаз, дызцәымшәарыз арбаныз. Ашәарҭа лыеҭалыргылон, аха лхы убас игәалҭон, лыгага агәра лзымго. Дныҩныҭын, аҭлақәа дынрыҭалеит. Лмобильник ллымҳа иадкылан, длаҭшы-ҩаҭшуан, ателефон лымала дамысцызшәа.

– Алло! Сзырҩуеит! – илаҳауан ибжьы.

– Ушҭаҟоу? – ихьз мҳәазакәа дизҭаауан, изасуаз лара шлакәыз шидыруаз, лыхьз ирмазарц ишимҳәаз агәра лгон.

– Ааигәа сҭыҭуеит. Сзаахаз еиҳа еицәоуп.

– Сузнеир хымҭада иуҭахызар?

– Мамоу. Иаҭахзам.

– Цхыраарак уҭахызар сгәахәын.

– Ацхыраара сырҭахьеит.

– Уаҳа уҭахзамкәану?

– Сҭыҭыр ҳаицәажәап, – ак шизбоз заа илирдыруазшәа аалнырит.

– Да?!. – лҳәеит, лҭаашьа агәыҩбара аҭазшәа, иаалыдигалалак иаҳа дазхиазшәа. – Уаҳа акыр уҭахызар?

– Нас сымҳәеи! – ибжьы ҭынчын. – Абзиараз! – лара леиҭш иаргьы ихы дшацклаҭшуаз ҩашьомызт.

Лтелефон налҭәахын, аҩны дныҩналан, дымццакзакәа лееиқәлыршәон. Асаркьа дадгылан, лыҭшзашьа инаҭылшьырц, шәыгақәаки, ҭәаҟҭәаҭшьки, кремқәаки лхы иалырхәон. Иагьа дҭышәынтәалазаргьы, ахаҭа шьахә аҩны длывагьежьуазаргьы, аҭҳәыс дахьынҭыҭуаз дҵьаршьозар лҭахын. Ишлышьклаҭшуаз лбон. Заҟа рылаҭш лхыз гәыҭгагарыла дҳаранакуан. Ахацәа рыбла дыхнамкыртә, амч еснагь илыҭшаалар, зегь раҭкыс илмалыз лҭаацәара ҭынчра лхьчон. Лаҭшы заҭәык дыхнахыртә ианылзалкаа, лымч кәадахон, убри амҩахь данынхьаҭш нахыс, илымаз шынеибакәыз ашәарҭа иҭалыргылон. Убарҭқәа-егьырҭқәа гәынхәҭысҭала акәзаргьы, дырзымхәыцкәа дыҟазамызт. Ҳамҭанык илоуаз анасыҭ маза леалҭон, уи лцәыҭыҭрымызт ҳәа дгәыҭуан. Убри анасыҭ мазеи илызцәырымгоз лгәыҭреи акыр ддырҩашьон, уамак хәыцрыла аиҿыбаарақәа лыерылҭацәомызт, дахькылсшаз иарбан лашараз, иарбан ҭабгараз лхаҭа илзеилыргомызт.

Лмашьына аатҭганы, иахьыҭагылаз ашә алыркхьан, иаалгәалашәеит иҟалахьаз жәабжьк. Лыҭсҟы анаанылкыла, амҩа дахьаныз уи ахҭыс даамеханакит, иззакәыз цқьа илзеилыргомызт. Аҭҳәыс замана ззырҳәоз ҩнаҭак днангагахьан. Уи лызаманра лабхәында дыхнахит, анҭыҭ ахацәа ртәы ҳҳәарымызт. Лабхәында иахьцалак иаҳа дылзааигәан, ибла дыхгылазарц, длацәажәартә, ҭшрала данхылх, иаргьы дхихыртә инҭагылеит. Дара шеиҿцаауаз, зцәа зтәымыз гәыла ҭҳәыск дрыниеит. Акаамеҭ! Амаҳагьа ҭҳәыс илмырҿиарыз арбаныз. Лымаҳагьа агәыла ҭҳәыс лыҭсҭазаара далихырц дазыҟалҭеит, рҩыҵьегь реицмаҳагьара аргамалымтәырц. Змаҳагьара иацәшәоз ахаҭа зеыззимкрыз арбаныз, ргәыла ҭҳәыс абаҳчаҿ дишьит. Дзыхҟьаз рзеилымкаазакәа, аҭҳәыс анышә дарҭеит. Ацәгьара анымҩаҭыргоз усҟатәи иуадаҩымзаарын, нас-нас иузыхгар. Харак имцакәан, аҭҳәыс маҳагьа лабхәында цәыбза иҭсҭазаара далҭит. Даара дуазыруан дангәаҟуаз. Уи инаигзаз арыцҳара дрыцҳанатәызар аҟара ахә лшьон зымаза мазаны инхаз аҭҳәыс. Лара дажәит дшажәра. Дагьымҭсуа, дагьыбзамхо дыкҿахан, дызбоз лыргәамҭуан, данбаҭсри ҳәа илызгәаҟуан. Лара лыхшыҩ еилыккан, илмыцажәит, арахь лцәалжь хәарехан, дызгыломызт. Изымгылоз дышьҭамхацәози. Дыҭсыр иаҳа еиҭьалшьо лхаҭа днеит. «Сышәшьы!» – енак даақәгылеит. «Ибуазеи?!.» – рҳәахт иаалыднагалаз. «Сышәшьы! – лҳәеит, дыҭсыр иаҳа ишеиҭьаршьоз лымбози. – Сара сызкыз сара издыруеит. Сышәшьы! – аҭсцәаҳа исахьа аазхәахьаз лхаҿы еимаркыҵьы еизраҭәан, лхы ҩышьҭылхит. – Сара сзыхҟьаз абри ауп!» – лҳәан, дҿазшәа лхыза ҩаҭхьалыршәҭын, деилыхны дахьышьҭаз надлырбеит.

Ҷабҷан лаҭхьа машьынак маншәаламкәа иқәҭәиуан. Қьышәла убри аган дасырц агьлыгымкәа, даангылеит. Амҩа еихарсырҭақәа инрылазырц иццакуаз аиномарка шықәҭәиуаз ианаамҭаз илызгәамҭоу, уи аныҟәцаҩ аныҟәара аҭҟара даарак еилеигазу уамак илзеилымкааит. Лцәа лхыбзаауан. Лымҩа лхы цқьа иазылымшьҭырц шамуаз лбон. Издыруадаз лажәабжь аҭыхәтәа деиланаршыҩкзар. Аиашаз, уи ажәабжь аатҟааны илгәалалыршәазомызт, усгьы ибзианы илдыруан. Лыбла ихгылаз уи аҭыхәтәакәын. Аҭакәажә даныҷкәыназ илмаҳагьаз маҳагьарала еихалҳан, ус илызгоз ҵьылшьеит. Ианаамҭаз зны илҭәахит, аха лхазы лыҭкы арахәыц лзымҭәахит. Даныҭсышаз лыеҭабыргылтәит, убри ала илгәыҭажьыз лгәыҭылхын, лҭсы ааивылгеит. Ҩныҭҟала Ҷабҷан убрахь дкылнагозма?

Хәыцырҭак аҽынтә даеа хәыцырҭак дҭанаршәуан. Лмашьына ахьаанылкылаз, дҭымҵзакәа дышҭатәаз, ашәарҭа дахьынҭагылаз акәзар ҟаларын, уажәраанза лыѡныҵҟа иҭагьежьуаз ажәытә хҭыс агәаларшәара ааиҵҟьон. Лхгьы, лҭаацәарагьы рызхьаара днахан, Чаабан дрыцҳахәха аиарҭа дшагәылаиаз даамеханакит. Хар имазамызшәа Рашьыҭ илеиҳәеит, иара ихаҭагьы телефонла убри агәра лиргон, аха даеа х-ѡык еилаҟәаҟәа ианышьҭаз, дара зыҟәшәаз даламшәазшәа, иара иаҳа хьаа имазамкәан дыҟазма. Лхы злаҽылгарыз дахьазхәыццәоз аацхалшьеит, иара деилахха данышьҭаз аламҭалаз. Лхацәа рѡыцьегь дыржьозшәа лгәы ианаалнаҭоз, лмашьына аақәырҵәины, иагьа дзыццакуазаргьы дласзаны, иара дахьышьҭаз ахәшәтәырҭа дазцарц агәазыҳәара ҭәҭәа лызхәыҵҟьон. Лара лакәымзар, иааиҵагылодаз, изгәакьаз уаѡ дыҟазамкәан, зымала адәы иқәгылаз лыуаѡ. Даанызкылашаз маҷ-маҷ иаалызцәырҵуан, илцәыцәахьаз амотор аус алырурц, лыццха лырҵәиирц ианаанылкылоз. Рашьыҭ лара дижьарц изақәикрызи? Лареи лцәыбзеи рыгәхьаа дагозма, Чаабан дицхраарц ацара ииҭозма? Рцәыбзара идыруанаҵ, лгәы лимырхьырц авариа иақәшәаз игәабзиараз амц леиҳәозма? Дызҭашәаз деиманарххон, лхы иҭашәақәоз реиҽыбаара лылшонаҵ, маҷ-маҷ далҵуан, убри аламҭалаз, лмашьына аақәырҵәины, Амраҭашәара шыҟаз лхы лмырхарц. Даеа газарак лыешалылгоз еилкааны, лусурахь лхы лырхеит.

Лусураҽ даннеи, уахык Ҵсоу аҳәааҽы икҽахаз, леидара зқәыз лмашьына ааины игылан. Аныҟәцаѡ иқьаадқәа аалиркит. Аҳасабеилыргаѡ лҽы лара днеин, иахәҭаз ашәҟәқәа еиқәдыршәарц, иааргаз атауар зныз ахьзынҵа наллыркит. Уи акомпиутер иҭаргалон. Аныҟәцаѡ аены иҵсы идыршьон, адырѡаены ҽыц дымѡақәгыларц. Амашьына иақәзи ахьзынҵа ианызи еиқәшәар, лара, алада лхы лырхарц, амѡа ааигәа дықәлазомызт. Дцарцгьы лҭахзамызт, уахь дыззыццаклоз ауаѡ арахь ахәшәтәырҭа дахьынзаҭаз.

Амшқәа еибархха илзымѡасуан, аамҭа цара ақәзамкәан, лара дыцшын, иара иакәымзаргьы, руазә ахәшәтәырҭа дҭыҵуазар ҳәа. Лхаҵа излалеиҳәахьаз ала, аҵхьа иара иакәын аҳақьымцәа ахақәиҭра зырҭашаз. Дҭыҵхьазар дыррак лиҭахьазаарын, дыцшын. Даеа знык ателефон дизасырц дааилаххуан, леаанылкылон. Ачҳара ианакәызаалак ихәырбҭыцын. Ачҳара аамҭа аҭахын. Аамҭа акәзар – зегь ахәшәтәуан. Ахәырбҭыци ахәшәтәреи – абарҭ рҽы дышкылсыз енак иаалнырит, лусураҽ дыштәаз. Агьаргьаласа еиҵшны илбон. Ус лымамкәа дыҟамызт, арахь лусурамшқәа лыцәцон хәыцрала. Лнапы ак амкуазшәа, ак ҟалҵарцгьы лҭахзамызт, зыда царҭа лымамыз налмыгзар, леиҳабыра гәыбҭан лырҭартә рус ианыруан. Уахь, акы ргәы иаанамгарц, иҟалымҵарыз арбаныз. Убри амчыбжь анҵәамҭахь инеиаанза, иара ателефон дасуазар ҳәа, ллымҳа лмобильник иазкыдын. Аҵыхәтәан, шьҭа иелымеидарымызт ҳәа, лгәы хьаҵссхьан, лмелодиа бжьы анлаҳауаз. Уи абжьы гаццхьаза, иара иакәыз цьылшьон. Дыҭрысны ианаахлыртлак, иакәмызшәа анылбалак, ашышьыҳәа ллымҳа инадылкылалон. Уажәы иасуаз Зиза лакәын.

– Саҳәшьаду Ҷабҷан! – еснагь ахәша зҽыҵуаз лакәымзи лара. – Уаҵәы ахәымехан сашьадуи шәареи шәысзааир сҭахын.

– Избан?

– Сзыѡналаз аквартира ныҳәатәыгак азызур сҭахыуп. Сашьаду уи ахә абжарак ишәеит. Сышәмыцхьакәа шәысзааныжьуам.

– Зиза, бзиоуп. Аусура шаанҵәалак, уа ҳаҟамзаауеи. Ибзаасхәарц ибҭахи?

– Акымзарак акгьы!.. – гәырҭьабжьын илхаз. – Иаашәхәарц ишәҭахи, сашьаду иоуп иара сзаазхәаз сымҳәеи.

– Дамытра дҭыҵаанза, бааҵшыр еиҭьзамзи? – Ҷабҷан дҵааит, ус ала еилылкаақәашаз ыҟамзи, Зиза лхаҵа даалымгакәа дызҽыз аныҳәагатә лнап шалалымкуаз шеилылкаауазгьы.

– Уаҵәы ашьыжь даҳзаагозар ҳәа ҳгәы иҭоуп, – аҭак лаҳауан.

– Иѡызцәагьы ҟалома? – азҵаара рацәа лыешацәылыхьчозгьы, ари азҵаара мцхәны илбазомызт, аиҳарак иара дара дырѡызамызт, избахә алазамызт.

– Мамоу, урҭ руазә цыҭрак дышьҭахоит, аѡныҟа дааргаргьы. Егьи даеа хы-мшҟа дҭахоит. Иҭыҵыз ираахаз иоуп.

– Ыҳы! – илҭахҵәҟьаз Зиза уа иаалҽыҵшәеит, лхала дизымҵаазакәа. Уи акырза аҵанакуан. – Азәы дныжьны, даеазәы бызицхьомызт, бахьырзымцшыз иашаны иҟабҵеит, – аҵыхәтәан зызбахә лаҳаз игәхьаа лымкзазшәа, Дамытра иѡызцәа ракәын «илхьаазаз».

– Ус еиҵш аиѡызцәа дырҟәыскыр цәгьа избазом, – Зиза иҽыцыз акы аалызцәырылгеит.

– Избан! – Ҷабҷан ахацәа ирызкыз ахҭысқәа зегь аулдырхуаз.

– Еицлабны рѡыжәроуми зегь зыхҟьаз.

– Ус акәхап! – Ҷабҷан илаҳауаз лгәы иаахәон, иагьа умҳәан, Чаабан ихаратәны дцәажәомызт. – Бҳазцшыз!

– Сшәызцшуп! – илаҳауан Зиза лбжьы. – Баҭал дышәхашәмырштын!

Ус анакәха, Чаабан ахәшәтәырҭа дҭыцхьан. Ҷабҷан иара дыррак ахьлимҭацыз лхьаан. Акәа дыӄазар акәхарын. Усура дҭыцхьазар? Макьанаҵәкьа заацәан илбон. Ма лара, ақалақь дналс-аалсыр, цьара днеихьцшуазар лзымдырит. Иусураҿ неишьа лымамызт. Рҩыцьегь шеибаирдырыз Рашьыҵ ихашҭыр иаҳа иеиҧьын. Убри хәыцырҭаны иаалызкашәеит. Ақалақь ахь дызхацашаз аҵга лыман. Зиза ҳамҭак лзылцшаар лыхәҭамзи. Дара рнаплакы иаҵанакуаз адәқьанқәа аалгәалалыршәеит. Лара иаалгоз атауар ракәын уа ирҭиуаз. Шәача дызцар ахә марианы илоурын, аха адырҩаенынза , ҳамҭак лцшаарц, уахь дабацоз. Ахә зеицшразаалак, ак ара илзаахәар иаҳа илзеиҧын. Убри иалагзаны, адәқьанқәа ирҭаххашаз лхала итылҵаарын.

Х-дәқьанк рыман дара. Ҳамҭас уа ирылылхрыз ак рыманы илгәалашәомызт. Руак аҿы архышәашәагақәа ҩнагылан. Урҭ реиуа злаалхәашаз уажәы аҵара лкзамызт. Дызлаҵхамшьашаз ак лцыхьашәар лҭахын. Иагьа умҳәан, лабхәында еиҳабы ицҳа илзылгон. Изқәылкыз қәцарыла илгар цәгьа иаалымбеит. Иахьцалак Рашьыҵ ҭәҭәала иашьа ицҳа длыцхраахьан. Ицшәма цҳәыс ҳамҭала ихалмырҟьаҵәар лылшон. Иззылгоз лхаҵа шьҭа даҿа ҳамҭак дара рҿынтә дазцшзамызт. Егьырҭ рдәқьанқәа ааимылдеит. Днарылаҵшаарылаҵшит. Лгәы иаахәашаз уаҳа илцыхьашәомызт. Ачараҳәа иаалгәалашәеит дара иртәзамыз дәқьанк аҿы ателербагақәа шырҭиуаз. Дзыҩнагылаз дындәылҭын, уахь лҿыналхеит. Еилуцшаашаз рыла ирацәамызт. Ус акәзаргьы, иаалызкәнырымшьашаз акы рылагылан. Ахә архышәашәага ааста еицан. Қәцарыла илгар, иаарласны аҵара рзаалгарын.

– Абри згар стахыуп, – ачкәын днаидгылеит.

– Уажәыцәкьа атра итасцоит.

– Қәцарыла?

– Иаразнак аҵара шәшәар иаҳа иаҳзеиҧын.

– Еилыскааусит. Снапаҿы искзам. Арахь уаҵәы ауаҭахққәа ирыҩналоит, ныҳәагатәык иаҩызоу чара-ишәак еиҿыркааусит. Ак рзыӄасцар стахын.

– Ианбашәзаагои?

– Мчыбжьык иахсырцома! Сара шәнаҩсантәи ахәҳахәтратә фирмаҿ аус зуеит. Заа издыруазар, Ҷсоу нхыцынтә иаазымгози, уахь смашьына есышьыжь ицоит. Ирмариангьы исоуан. Смашьына уаҵәы ицоит, аха ианыгьежьыша здыруада. Уа икоу жәымдыруеи, – лхьаақәа лзынкыломызт. – Саннеиуа иназгар стахыуп.

– Шәпаспорт сышәҭа!

Луаҩытәыҩсатә шәкәы неилыркит. Иара бгьыцк хаирҭәааныза, аамта лыман. Ателефон лныӄәцаҩ дизасит, амашьына ҭадырцәхьазар, усуаҩык диманы, иаарлас дылзааирц. Акырзтиуаз ачкәын ашәкәқәа еиқәиршәан, ателербага, аус шауаз лырбаны, аҭыц итеицеит. Маҷк азыцшра лыкәшәеит, лмашьына ааиааныза. Акоробка ҩдәылганы, уи илакәдыргылеит. Иахьыргашаз адрес нарылҭан, рмаҵуразы царақәак надлыркит, мап-чап ҳәа ишлыдгылаз.

– Абри бзаарышьҭит ҳәа аҵшәма илашәҳәоит, сара шсакәу илзыназышьҭуа цәыржәымган. Уаҵәы саннеилак, асиурприз лзыӄасцар стахыуп.

– Бзиоуп!

– Еилкааup, – рҳәан, амашьына инталеит.

Еидарак лыкәылхызшәа, длаҵа лмашьынахь лҿыналхеит. Днаҵшааҵшуан аиҳаразак уажәы, дзышьҭаз аус аныналыгза ашьҭахь. Машьынала амҩақәа дырнын. Ақалақь ахиаҵыхәеи еимылдарц агьлыгмызт, иахьылҭахыз, дахьыцшаауаз иара дылзырбодаз. Аусура дыӄазар лгәахәын, уи аҭыц аҿынтә иаабжьыцуаз амҩа дазааигәахеит, итегь днаскьар мцхәхон азы, уаантәы днаццакит. Аҩны данааи, агараж амашьына ныцалыргылахьан, игәаҧны лтелефон аацәырылгеит. Аимадара шышьақәгылаз анылба, лбжьы ныцак дцаауан:

– Уабакоу?

– Макьана аҩны, – уи иаанагоз – Акәа дыкан. – Иаарласны усура слеиуеит. Бызбар стахыуп.

– Ара ӄалашьа амам.

– Алада банбаҵои?

– Адырра устоит.

– Ҳанеиқәшәо, ҳахьеиқәшәо здыруазароуп.

– Аеи, сасааныза усзамысын

Рҿаҵхьа иаангылаз а-«Газель» Баҭал длалбааит. Лмобильник натәахны, уи днеицылан, длыма аҩныӄа длеит. Иахьыныҩналаз иан дылзымцшкәа, иара адыдыхәа дыҩхалан, ателербага наҿеикын, адиван аҿы дтәазу, диазу узымдыруа, иеааицихит. Ларгьы акресла днантәалан, маҷк лцсы ааиҭалкит. Нас акҿаҩра днықҿалеит, лычкәын акриҿалцарц. Илбон

Рашьыҭ имашьына шыҵаиргылоз. Дахьыхәноз иҭынч шьҭыбжь аарла илаҳауан. Ас иҟаз ауаҩы дизгәдузарҵ луалын. Дагьизгәдуун. Даҽакала уи дшизыҟаз атәы дзазхәыцуамызт. Дымҩахкьеит лара. Иара акгьы ихаразамызт. Лара лхатә ҭаарых ус еиҿкаахахьан, аҵсҭазаара данангылоз. Иахьа иҟалаҟәоз убри иахкьа-цкьан. Даланагалаҵәеит лхаҭа илызгәамҭакәа, ианаамҭаз дзазымхәыцкәа. Аҵҳәыс лыҵсыера иадҳәалан. Уи аҵсыера ланазыжьуадаз. Лыҷкәын ихәы аакәлыргыларҵ, амаҵурҭа дааҩнашылеит.

– Баҭал, уааи! – дааицхьеит. – Уара учаи макьана исыршуама? – лхаҵа дизҵаауан.

– Иаҭахзам.

– Уаҵәы аҩны акгьы шәсыҟасҵазом, – инарылалҳәеит. – Зиза дҳаҵхьоит.

– Сара сзымцар ҟалап, – Баҭал аишәахь дааскьеит.

– Уи закәыхи?! – ан иааҵьалшьеит.

– Сааҵсаха сааусит, сҵсы сшьароуп.

– Уҷкәыноуп, усҟатәи узырааҵсози? Угәы бзиаму?

– Сгәы бзиоуп. Ашьыжь заа сгыларoуп. Зиза лахь ҳцар, ҳанааша здыруада.

– Аҵсшьара захьзу аҵәара мацароума? Узҽу аус уааҟәыцны, даҽакы уналагар – цсшьароуп. Уҳаццар угәы ааухамшҭуазаи. Аха ишуҭахыу.

## АҴШЬБАТӘИ АХӘҬА

1

Лаб, лани, лашьеи, лцеи ицны, илҭаашаз егьырҭ раҵхьа даауазар ҳәа, Зиза дыццын. Фатәыс иуҭахыз зегь рыхкы лырхиахьан. Лмаҵурҭаҿ игылаз аҟәчага еицылхын, заа илзыкәыргылоз рыла еиҿылкаахьан, егьырҭ афатә ххҟәа рҿынтә иаанхаз абыҫҭеи акәаци ракәын. Лыхьурзы ахырҷ ҭалцсеижьҭеи, шьҭа исарц агьагмызт. Лысасцәа шьҭа иааилар цәгьа илбазомызт. Шагә илзишьыз аҵьма аҩны ирхианы илзааигон. Дамытра, ус имазамкәа, днатәон, дгылон, днықәион. Ицәеижь инаҭоз адццакәын инаигзоз. Ирзаазышьҭыз дырзымдыруа, рхы-ргәы иҭамкәа, ҳамҭас ироуз ателербагахь ихы кыдын. Зиза лымацара дшышьқьыруаз, ашә азә дасит. Лабраа ракәзар, Шагә имашьына адәны игыламзаауази. Урҭ ирацызгаз дылбарц, ашә аалыртызар, дызгәылахаз Ҷыжә лакәын.

– Ои! – аҵшәма цҳәыс ҿыц лыбла аалхаччеит.

– Хажәра шәоуаait! – Ҷыжә дааҩнашылан, аҵшәма аҵсшәа лалҳәан, амаҵурҭаҿ иҩалхаҵгылаз Дамытра инапы ааималдеит. Данаахьаҳә илкыз ақьаад коробка Зиза иналлыркит. – Саат бзиак бзаасхәеит. Ҷьара икыдыбҵап.

– Саҳәшьаду, агәхьаа шәасыргеит, – Зиза, илкыз акоробка наk иныкәылҵааныза, лхаҿы лхалашо, Ҷыжә ҟәардәк дылзаахеит. – Ауаҭахқәа шәыбзоурала исзырцшаait. Ишәамҳәазакәа шәысзаанмыжьит.

– Закәытә гәхьааузеи! – Ҷыжә днатәеит.

– Мчыбжьык ашьҭахь сгәыла ҳәсақәа каҳуажәра саарыцхьарц сгәы иҭан, аха ууанза шәысзаанмыжьит, – ҳарԥьк ахьылзыкалҵаз лгәы иаланы, илҭааз ҿыц лхы лзырхан.

Аҩналарҭа ашә цаҵхала иаркзамызт, ианаат, Баҭакәа, Леиуан дигәыдырззыла, дааҩнашылан, Зиза лҵа дналиркит. Лара дгәыргьаҵәа аҷкәын иаб иҿы дналган, ишьамхы днықәлыртәеит. Лан амардуан дшаҿаз лдырын, длыцхраарц дындәылцит. Арда, каҵкәыр дук хәнылгарц, дҩеиуан.

– Исышәҭахьоу маҷума?! – Зиза лан леидара аалымылхын, дналыҵагыларц лмахәар ааныlкылеит. – Бызцалаз иалабхи?

– Снапы ҭацәны, сзымааит.

– Дад дабакоу?

– Иусуранза днеир иҭахыуп. Ирлас дгьежьуеит.

Арда Ҷыжәи Дамытреи аҵсшәа ааралҳәан, днатәеит. Зиза, лыкҿаҩра дахьыкҿаз, длыцхраарц Ҷыжә дааҩналеит. Лнапы злалкыз аалзымдырит, убас лус дазыласны Зиза дыҩнан. Аҵҳәыс тәахьа лыкәрахь инеиуаз Ҷыжә ҿыц илгәылахаз даалыҵашьыцит. Лара илымамыз зегьы Зиза дрылакан. Дызлыцыз уаа бзиақәан. Лашьа дыфратха дҳаракын, иццинын лара леиццшҵәкьа. Цшзарала аешьеи аеҳәшьеи изыхшаз ирацыргон. Избан? Ҷыжә илзеилкаауамызт. Лҵа иакәзар – макьанатә дҩацәза изҳауан. Лаби мазала лара дызҿынҵәаауаз лаб иашьеи закәытә цхыраарази иаалзыкарҵаз! Урҭқәа зегь учҳарын, аус

злаз, Ҷыжә дахьхәыцуаз, хаҭа дыҟан. Дманшәаламызшәа избахәқәа лаҳалон, ус акәзаргьы, лхаҭа дыҟамзи. Азәгьы длымамзар аҭкыс, дзеиҭшразаалак дыбзиан. Арахь лхаҭа дзакәытә ҭҳәыс ҿази! Дыѡнашьқьыруа лымаҭушьа ҵьоушьарын, лықьаранҵьышьа улаҭш ахьзомызт. Агәыбзыҷ хаҿы Ҷыжә иаалырҭшуан, лгәаҭан ахәаҭсара аҿеизнагон, ҭәгьахәыҭрак лыҭалгалар ҭәгьа иаалымбо. Арахь аханатә длыцхраахт. Лара лакәымзи ауаҭахқәа лзызыҭшааз. Рапшьыҭ, бзиарак ааизыҟалҭар, маҷк даалызхьаҭшларын лгәамхәзи. Иара? Иара изын азәыр дыҟазма. Ҷабҷан лыда!

Ахышә ала иубарҭан Рашьыҭ имашьына шаадгылаз. Иара дыѡҭыҭын, ашәқәа аркны, уа дааҭгылеит, хаҭак диаҭәажәо. Иааит даҿа машьынак. Уи иааҭыҭит Марыхәи Арзынеи. Ахыбра иѡнамлакәа, Рашьыҭ иааидхалеит. Рызынтәык еицыхәнарц еибырҳәазшәа, Шагә имашьына ааиуан. Уи Ҷабҷан дышишьҭагылаз анырба, иагьааибарччеит. Лара, лмашьына дааҭыҭны, ашәқәа алыркаанза, Шагә Марыхә инапы ааимеихын, Арзына лылахь днагәзын, ашьҭахь иааидгылаз Ҷабҷангьы убасҭәҟьа лылахь днагәзит. Иара имашьына аидара ҭыҭ анааирт, Марыхә шәҭқәак быбышза и-«Жигули» иааҭиган, Арзына иналыркны, аныҳәа змаз лаб дицхраарц дааидгылеит. Акәац жәны изҭаз ааҭыргеит. Уи азмаак Рашьыҭ икырц дааит. Марыхә дсасымзи. Марыхә имуит. Шагәи иареи, аидара рыманы, ахыбра ианыныѡнала, Рашьыҭ днарышьҭалеит, аҳәсақәагьы уи ишьҭагылан. Ауаҭахқәа ишынрыѡнашылаз, Шагәи Марыхәи акәац акҿаѡрахьы инаргеит. Зегь аҭсшәақәа ахьынзеибырҳәоз, Марыхә ашәҭқәа Арзына иаалымеихын, Зиза иналиркит.

– Ои! Заҟа иҭшзоузеи! – лара лхаҿы лхалашон. – Даараза иҭабуп!

– Знапы ҭыҭшша ибзааиз сара соуп, – лҳәеит Ҷабҷан ҭшра хазына. – Ус сзааиз, сҳамҭа заа ибзаасышьҭхьан.

– Ои! – Зиза, дышгәырҷьарыз лзымдыруа, Марыхә ишәҭқәа вазак иҭаргыланы ақәчага агәҭа ҭыҭк азылҭшаахьан, даақәҭәит. – Саҳәшьаду, ари ателербага аазышьҭыз шәара шәоуп, – Ҷабҷан аҭҳәыс ҳарак даалгәыдылкылеит даҿа маҷк илхыҳәҳәоз Зиза. – Абри сзаазышьҭыдаз ҳәа схәыцуеит, закәытә цхыраароу исышәҭахьоу, даҿакы шәҿазышәкып ҳәа сгәы излаҭашәарызеи. Даараза иҭабуп!

– Шәааи, шьҭа ҳтәалап! – Шагә даарыҭхьеит.

Шәнапқәа зык нарықәышәҭәа! – ауаҭахқәа рҿы усгьы ицқьа-шәқьа ихиаз ашьма ҭыҭ ашә Зиза иаалыртит.

Лхаҭа абысҭа лхәын, анҭарада ус амамкәа, инықәлыргылеит. Ҷабҷани, Зизеи, Дамытреи рыда зегьы рҭыҭқәа ылырхуан. Амаҳә абхәраа дрыдымтәаларц имызбахи, дзықәшәаз иламыс арҭысызшәа. Марыхә, Арзына диманы, дааин, аханы итәаз Шагә иарыҷьарахь илатәаз Рашьыҭ иҿаҭхьа лара днаиртәан, ихаҭа аҭыхәанза аҭыҭ аалихит, аҭшәмаҭәа ирымурц даара рыҿцыршәазаргьы. Ус иара иаҳа дманшәалазшәа инаҭиган, уаҳа иҿимырҭысит. Зиза абысҭа знылҭоз ачанахқәа Ҷабҷан итәаз ирымҭалыргылон. Нас ѡ-саанк, кәаҭла ирҭәны, иаақәдыргылеит. Дамытра аҳәызба Шагә изааигеит, агәи, агәаҭәи, чашыла мгьалки ахаҭаны. Абхәа дахьынзаныҳәоз, рызынтәык гылан. Марыхә иааѡсан, ҭыҭк ааныжьны, Рашьыҭ идтәалаз Арда лшьамхы иқәтәаз лмаҭаҭәҟьа адашьма днықәлыргылан, кәтыжь махак хаҭыцла даҭрыхо, иабду диҿаҭшуан. Ианылатәақәа, шьҭа маҭура уск ыҟазамызт, Зиза Ҷабҷан лнапы кны даалган, ишылымуаз Арзына лааѡсан дналыртәеит, Шагәгьы ажәақәак налеиҭан, иҭаца дгыланы дзымцеит. Марыхәи лареи, ишырҭахыз ажәақәак ааимырдартә, итәан. Марыхә иарыҷьарахьла, уи дылҿатәан зыҭшзара еигзаҭәаны зеызражәыз Ҷыжә.

– …Хажәра шәоуны, ҟыҟ-ҿыҟ шәыбжьамкәа, анхара ишәоуз еихашәҳартә, амчи алшареи шәыгымзааит! – Шагә иныҳәаҿа наигзон. – Шәхәыҷы изҳашьа ауаа иҵьаршьартә, агәабзиара игымхааит! Аѡны шәыҟа, абна шәыҟа, хьаа-баа шәыҟәгазааит! Зҭсадгьыл зхы ақәызҭаз аҷкәынцәа рус аихаҳара шәыҭсҭазаара азкызааит! – иаҭәца нықәиргылан, агәи агәаҭәеи даҿа ҳәызба хәыҷык ала ҿаҭа-ҿаҭак аарымихын, дзыхныҳәоз зхаз аҳәызба нықәиҭан, иаамихқәахьаз аѡы нарықәҭәашәа иаархьиршан, чанахк инаниҭан, ашкаф аханы инықәиргылеит. Иаҳәызба ду аашьҭихын, аѡы зҭаз иаҭәца ааҭаирцәын, длатәеит.

– Аб иашьҭахь Марыхә иукыр ухәҭоуп, – Рашьыҭ длахьаҭшит.

– Еиҳабыла ҳааилап! – Марыхә уи инаиабжьеигеит.

– Аб иашьҭахь асас икыроуп, – Рашьыҭ иуамызт. – Иахьухәҭоу умтәазаргьы, ианухәҭоу аҭәца укыроуп, аиҳаразак иаҳкыу хныҳәарак иазкыуп.

– Ус ауп, нан, ус ауп, – ҿаалҭит Арда.

– Бзиоуп нас, – Марыхә дақәшаҳаҭын. – Анцәа шәиныҳәааит! Анцәа шәиныҳәааит, анхара ҿыц зауз аҭаацәара ҿа!..

Иныҳәоз ихымѡаҵгашьа Арзына илызгәыцаракуамызт. Ауха иаҳа ҳаҭыр зыкәҵатәны илбоз Ҷыжә лакәын. Уи ари анхарҭа ҭыц рзылцшаахьан, изларҳәаҟәорз рыла. Убри азын аныҳәагатә ахь иагьлыцхьеит. Арзына лҭыц зыхәҭаз лара лакәын. Лнаѡсан ауацәа тәарын. Марыхә иакәзар – лара лханы дтәазар ихәҭан, иара иакәын исасыҵәҟьаз. Иара, ихәҭаз аҭыц иаҭәамшьакәа, дцаны аҵыхәтәан дабатәеи, аҵшәмацәа изырурыз рзымдыруа. Аныҳәаҿа аарылсшәа, рхәы ҿыц рнап анадыркы, уи ашьҭахь даеа ҵәыцаҟәак аныркуаз, ааимҟьарсҭаҟәа ирылагзаны, иара қәрала иеиҳабацәаз Ҷабҷани Ҷыжәи инеиҭак-ааиҭакуа драцәажәон, ихшыѡ рзышьҭзаны. Иара дызҿыз лбарц, лара уахь днамцшыкәа лзычҳауамызт. Илбоз лгәаҵа шаалнархьуаз аалнырит. Уи дзыдтәалаз ирцәылзон, аха лхы илзацәымзеит. Збжьы аҿыхны, ателербага асахьаҟәа ирыхәаҵшуаз Дамытра, ичоз дахьрызцшуаз, амла ааигәыҵхан, акҿаѡра дныкҿалт. Кәты махаки аҵьма аҵымаҵәеи чанахк инаниҵан, аишәа еицарса хәыҷы иныҟәиргылеит. Чашәк абжа ааиссан, инаваиргылеит. Хазы изырхиаз абысҭа, ашә рѡа ѡ-сак агәылаҵаны, иаахиртит. Бзиа иибоз аҵҳәаса ҟаҵшь сызбал чанах хәыҷык инаниҭәалан, имҵаргыланы днатәеит. Фырҵьанк лҭаирцҟар цәгьа ибомызт, ихәшәтәѡы хы-мзҟа цәыкәбарк лбааимдарц игәы иеаниҵахьан акәымзар ихыхь ицрыззаазомызт. Ѡбаҟа ҿаҵа лалбааидахьан, Зиза данааѡнашылоз.

– Узрыдымтәалеи? Исзеилкаауам.

– Исылымшар ҳәа сшәоит.

– Акрыфаны уѡамгылози. Усҟатәи баша ухы уацәшәоит.

– Сабхәраа ахьтәоу рымаҵ зуазароуп, срыдтәалома.

– Ои! Ухы аҭыцаҿ иааиуама уанажә? Зныкыр урыдтәалахьазу, – лгәалаҟаны дцышәырччон.

– Закәытә ныҳәагатәуи сара сызлахәу, амла сагозар? – дыхәмарырц иеазикуан.

– Кәти кәаци нмыжькәан, урыдтәалоуп, уаҳа иуҭахи? – лхаҿы лхалашон.

– Акрысфар сымч ааҭалап, нас рымаҵура сеазыскуеит.

– Уи аҭахзам. Уахатәиала сара сазхоит.

– Рымаҳә рымаҵ шиуа рымбарызи.

– Ои, ои! Рымаҳә каҷҷа иеыҵәахны дышчо рбандаз! Иуҳәо агьыҟам, узхара ыфагәышьа! – ахаатәгьы изаақәлыргылеит.

– Баргьы баасыдтәала!

– Саргьы ара суҭахыхыума?

– Нас ишца!

– Аишәа иадтәалоу акы аарҭаххаргьы, сыҿраантәуа срызнеиуама?

– Ааи, ааи, рымаҵ цқьа ибуроуп, исхамшҭи.

– Дамытра! – Ҷабҷан лбжьы ааган, ашә даалагылеит. – Уабхәа уиҭахыуп, – лҳәан, лҭыцахь уаҳа дымгьежьыкәа дааѡнахеит.

– Уеаарыцқьашәа унеии! – Зиза лхаҵа инаиабжьалгеит, ачаҕьа иҿыҵатата амаҵурҭа дыѡнамларц. – Макьана, саҳәшьаду, шәызгылеи? – Ҷабҷан лахь даақәҵәит.

– Сабхәында аиҳабы дыштәоу сахьтәаз сҵьыршьарым. Ара сбыцқьаранҵьуазар еиҕьын.

– Дамытра, Анцәа уиныҳәааит! – Шагә ибжьы раҳауан. – Зегь раҵхьа агәабзиара Анцәа иуаҭәеишьааит! Уи иацназгаша ахшыѡ уалаҟазааит! Анхара ҿыц анапалакра уадаѡуп, аха, аҭаацәара анаҵуҵа, ус ада иауам. Аус злоу, унхара есымша ак ацуҵалароуп. Иахьа усурҭа умам, уи аҵшаара уадаѡын аибашьра аанҵәеижьҭеи. Шьҭа иуҵшаартә иҟалаҟәеит, аусура уҭахызар. Аргылараҿ аҭыц сара иузысыцшаауеит, ауалафахәы маҷымкәа иуоуртә. Аус злоу, ухаҭа гәыла-цсыла убри уазыҟаҵазароуп. Сгәаныла, аҵеиҵш бзиа узҵшуп. Анцәа уиныҳәааит! Уҭаацәеи уареи шәеигымхааит!

– Абҵас аныҳәаҿа, Шагә, иукит, – Марыхә дѡагылеит. – иахьцалак иуҳәаз сара еилыскааит, – ҳәа нациҵеит, Шагә ихшыѡрҵага ахьынзаҳаракыз наҵишьырц. – Дамытра, уҵшәма бзиахәи уареи шәныҳәаҿа ааидкыланы искырц сҭахыуп, нас уаҳа сзыжәуам азын, шәцагьы дшәыдыскылоит. Шәшынҭаацәоу Анцәа шәиныҳәааит!

– Анхара ҿыц дақәныҳәо, шәаб шәныҳәаҿоуп иикыз, – Марыхә иашьҭахь Рашьыҭ дѡагылеит. – Ҿыц, Дамытра, уалкааны уныҳәаҿа шьҭихит, ушынҭаацәароу шәныҳәаҿа ҳадгылоит. Ҿыц шәымѡақәиҵар иҭахыуп. Абзиараҟәа шәзеиҕьасшьоит. Шәзыхшақәази шәареи шәеигымхааит!

– Абра итәоу зныҳәаҿа ҳамкыз дысгәалашәом, – Рашьыҭ ифырҵьан днаҿыхәахьан, иҭыркәкәа усгьы ижәзомызт, Марыхә дѡагылеит. – Шагә, уаҳа азәыр иныҳәаҿа укуазар, зегь ныҳәазааит! Иахьатәи ҳаицылара еиҵшу аныҳәаҿаҟәа ҳагымзааит! Шәчеиҵьыка ҭбаахааит!

Иаалгаз асас даныѡагыла, Арзына уа дызтәазаауазма, Ҷыжәгьы уи длыцгылеит. Драцлабуазшәа Арда уаҳа дымцшит. Аешьцәа, рымацара ианаанха, даеа ныҳәаҿак

шьҭырхуан. Марыхә Ҷыжә аасҭха дналыдтәалан, лусураз длызҵаауан. Арзына илзеилкаауамызт лѡыза Ҷыжә дзыхҭеикыз, нас даақәгьежьны, лымариа ҵшааны, Ҷабҷан дызлаҵәажәоз. Рашьыҭ, ақәчага даныѡахыҵ, иҟәардә даахан, длатәеит. Шагәгьы иеынаисҭхан, имала дтәан. Рашьыҭ дѡагылан, Зиза даалыҵхьеит.

– Бабхәраа азә дыҟазамкәа ишҵаҟалеи?

– Иара иҭахымхеит.

– Ишәыҵҳар акәын, Дамытра! – рымаҳә дааигеит. – Шәызлыҵыз ауаа шәырмыҵхьазакәа ишҵаҟалеи?

– Лдәылҵшьа иазгәааны иҟоуп, иаазомызт, – Дамытра агәра диргон ус шакәыз. – Ма игәаазазшәа ҟарҵоит.

– Шәара ирзышәыҵҳандаз! Ирҭахызар иаарын. Шәара иатәашәымбазшәа иҟалеит. Шәымаҵара шәакәым, ҳаргьы ус ҳахьит. Шәеинымааларақәа ҳара ҳаҵгәошәа аҵшра ахьаиуз сҭахзам.

– Аамҭа зегь рҭыҵ аҵшаауеит, – хшыѡ дук иалаҟаз диеиҵшын Дамытра.

– Аиаша уҳәеит, аха ас ҳмыхьыр еиҕьын, – уи диқәшаҳаҭны, Рашьыҭ иҭыҵ шыҟаз днахынҳәит.

Зиза, аамҭа лмырзырц, аишәа аилыргара леаназылк, Ҷабҷан даалывагылеит. Арзына дрыцхраарц лшьапы даақәгылеит. Х-ѡык реаназырк, уаа жәа-ѡык ирызхиаз ақәчага аилыргара закәыхзи. Ҷыжә змаҭа зшьамхаҽы дызкыз Арда длаҵәажәон. Лыхшыѡ дзыдтәалаз лахь иҟазамызт. Иѡнагьежьуаз рынаиааишьа дазҽлымҳан. Арзына длыҵашьыцуа дыҟазамызт, Ҷыжә лаҵкыс деиҵбын, аѡнра дымцацызт, лара лыҭҳаҵьшьа уи илызҵшын. Зиза зегь рыла деиқәшәан. Лхаҵа, лҵа, лаб, лан, лашьа. Лхаҭа улаҵш узлыҟәгарымызт, арахь закәытә мчызи дызлалаҟаз! Зҕаб хәыҷык лакәызшәа, дҵарын, деилҟьан. Илыҕраз узеилымкааауа, амаҵура дазыласын. Аиҳаразак Ҷабҷан длызкылҵшуан. Уи илыгыз лызкашәозма! Иаҳа лхы аҳаҭыр лбон. Уамак дыццакуамызт. Лышьхә ҳаракы лшьаргәаҵә еинаала иазшан. Лышьи-лышьи еиқәҵо днаиааиуан. Леинаалашьақәа аҵҳәысҵәҟьа лыбла хыркуан. Арда лааѡсан, ара иѡназ аҳәсақәа қәрала дреиҳабын, ҵшрала азәгьы длыҵахомызт. Ҷыжә, лхаҭа асаркьа данадгылоз, лхаҽы илдыруаз ахаҽқәа ирҽалырҵшуан. Уажәгьы лхы-лҽы лыбла иаахлыргылон. Дзеиҵәаз ҳәа уаѡы дылбомызт. Ианакәызаалак зегь раҵкыс иҵшзаны илбоз лара лхаҽы акәын. Дразҟыдахеит лымҳәозар. Дызлагылаз дрыҵашьыцуа адәы дзықәиҵазеи? Аиҳаразак Ҷабҷан дылҭахымызт. Лара, Ҷыжә, мазала дызҽынҵәаауаз ахаҵа диҵҳәысын. Уик аалзычҳауамызт. Ѡыза бзиак длымазар лыуазыр лыцылѡылымшарызи. Уахьгьы дѡызадан. Лхала лымаза ахьылзынхаз зынзак даргәаҟҵәаҟуан. Лымчымхара лҵәыҵымҵырц дықәҵон. Ус ианбанза? Лааѡсан иаалыдтәалаз Марыхә цәажәарҭахәыс дикын, ларгьы дихәлаччон. Лѡныҵҟагьы ччоз ҵьыршьозар дызбоз? Ма убри длызҽлымҳахандаз! Азҕаб тәахьа лаамҭа лаҵысзаныдаанхазар ҳәа дшәон. Иара, Марыхә, акыр длеиҵбын, аха иабарҵырхагахоз? Ус дазхәыцыргьы лҵәымҕзамызт. Аҭҳаҵьра лыхьзаҵәар зылҭахызи, абзиабара уи иаҵалырзрынеи, дшеиқәымшәазоз агәра лгар.

– Саҭамыз! – дѡагылеит иара. – Рашьыҭ дцаанза ак иасҳәароуп, – зызбахә имаз дааизааигәахан, днаидтәалеит. – Уск сымоуп, узсыцхраауазар.

– Исылшо акәзар, сзумыцхраауеи, – Рашьыҭ ихы ааизкыдиҵеит.

– Сара абылтәы ҭирҭа акомплекс сыргылар сҭахыуп. Алгьыл амысххьеит. Аха иблыша ҟәрышьла смаҷуп. Узсыцхраауама?

– Аҭак ҳәара иаразнак исцәыцәгьоуп, – Рашьыҭ даахәыцит. – Усҟатәи аҵара схаҭа снапаҽы искзам. Аха афирма амал шьҭоуп. Еилақәоу ргәаанагара еилыскаароуп. Арахь дәқьанк аргылара ҳеазаҳкыр сҭахыуп. Ҳаихьзақәап сгәахәуеит, аха аамҭа сҭахыуп зегь сшәарц-иззарц.

– Сара усырццакуам. Аиқәшаҳаҭра усгьы иҳабжьаҳҵоит. Иларҵаз шаадрыхуа деилыркаазар, узлахәу мап сцәыркрым ҳәа сгәыҕуеит.

– Иуҳәаз саҳаит. Ҭыҵс ишьҭухыз арбан? – Рашьыҭ адгьыл дазҽлымҳан.

– АТК азааигәароуп. Дара роуп измысхыз.

– Изхаурҭеи!

– Уажәы дара рхы ирзархәазом. Ашәахтә рызшәазом.

– Уи адгьыл ргахьеитеи, – реицәажәара заҳауаз Дамытра иеаарылеигалеит.

– Ишҵа рга?! – Марыхә иааҵьеишьаҵәҟьеит, иагьааицәымҕахеит, аиҳаразак Рашьыҭ иахьиаҳауаз.

– Сѡызцәа иргахьеит.

– Сара шәҟәыла сеиқәшәоуп. Дара ирымеи?

– Ҳаиқәшәоуп рымҳәеи.

– Азин анылысхуаз, заҟаҵара шәҟәы згаз удыруама? Уи адгьыл азәы дазҵаауан ҳәа ҵьарак иаасарымҳәеит. Уажәы изгар зтахыу дарбану?

– Убартқәа ртыц иқәҵеи! – Рашьыҭ Марыхә инаиабжьеиган, дҩагылеит. – Нас иаабап. Шьта ҳцалар бзиан, – уи Шагә иахь даақәгьежьит.

– Ҳаицдәылцып! – Шагә дҩагылеит.

– Уаҵәы ашьыжь усура бцозар, Леиуан сара дызгап? – Арда лыцҳа дналыдгылеит.

– Аеи, нан! – Зиза лнапы лырбон, зегь наскьалгарц. – Усура стыцроуп, сырхамштқәа срыхьзар.

Реааныркылақәан, Шагә ишьҭаланы, амардуан илаҷалеит. Адәаны алашара каххаа иаркын. Ҷьоукы, ашахмати адоминои ирысуан, аназара аҵла иҵагылаз қәчагак иадтәаланы. Адырҩаены ус змамыз ракәхарын уажәрааныа ишьҭамлацыз. Иаадәылцыз еилаҵәаны абзиараз еибырҳәон. Змашьына тәзоз Шагә иакәын. Иара, Арда, рца, рмата анталоз, Арзына дырзаҵлеит. Ашьыжь араантәы ақәцра иаҳа илзымариахон Гагрантә аасҭа.

– Уаха Акәа бызгап бтахызар? – Марыхә дцаауан.

– Мамоу, иуҳәо закәи! Ашьыжь араагьы уск сымоуп, – мап кны, ара уск лымазшәа зылхәоз, лҩыза игәы илмырхьырц акәын. Ауха дицны Гагра дымцеит, лыуаҵәагьы иаргьы аиҩызарада ак шрыбжьамыз даҷа знык агәра длыргарц. Иаргьы, дицны дахьымцоз ала, ихы маҷк далалырцшырц дашьҭан. Маҷк дышизгәааз ицәа ианырыр цәгьа илбомызт.

Шагә ишьҭаланы иқәҵуан Ҷабҷани Рашьыҭи хаз-хазы. Ҷыжә лгәы хьыу-хьыуа ҷыц ара иаҵшәымахаз даалыдхылеит.

– Саргьы сцалап, – даақәгьежьуан лара.

– Дааараза итабуп! – Зиза уи иналышьталхәеит. – Ашьыжь имгылакәа, зызхара ицәаз ибарги! – аҵла аҵака итәаз дрызцшны, Зиза лхаца даалырзырҩоит.

– Азәы иабымҳәан! – аухантәарак ҷызымтцәоз Дамытра ицҳәыс даалылабжьеит.

– Азә иасымҳәо закәи? – цкьа илзеилкаауамызт.

– Ашьыжь агылара шыбцәыцәгьоу бара, шааныа тәамҩахә змауа.

– Ои! Уара уи гәоуҭазар, абна ак ƙалеит, – дахьирехәаз уамашәа илбон. – Уаала, ҳахәнап! Аҳауа цкьаҷ уаатгылар утахыу?

– Уаҵәы сымацара сыƙазаауеити, сызхара ара стәамзаауеи, – днагьежьит иара. – Леиуан иануд дызлыбтеи?

– Аусура сцоит, дызбода? – дивагылан амардуан даҷагылан, иблахац гьежьыр, дааицагыларц.

– Сара аҩны сыƙами.

– Уара дузбома?

– Усцәкьа сычмазаҩума…

– Зны ухы узбозар аагәатеи! Ахәыҷы ибара цәгьоуп. Уаакәымцзакәа улаҵш ихызароуп. Аҩны агәарцгьы дабоит.

– Ахәыҷқәа ахьыхәмарша араагьы иҳамоуп. Ашта заƙароу бымбазеи.

– Зны ҳтып ҳаақәлақәап, – ашә аалыртын, иара аҵхьа амҩа илтеит. – Ухәшә ыжәны, ушьҭала!

Ахәшәқәа ахьылцәаххьаз еиуеицшымыз х-таблеткак аарылылхын, иныкәылцеит, аҵәыцак азы изаақәлыргылеит. Рымҳара-уатах днықәналан, аиартақәа ааикәылхит. Диарц лхаца инаиабжьалгахт. Иара икьаҷ ишәыхуа данаақәнашыла, лара амацуртеи акҷаҩреи цкьа еиллыргарц, днахынҳәит. Икеикеиуа ианылрыцкьа, аеыкәабарта дынталан, зык лыкәылтәеит акырза лгәазыхәаны. Ашьтахь асаркьа дадтәалан, лхаҷы рыцкьо. Лцәаакырагьы лылабон. Ахаа лыхшәшәо, дыцкьа-шәкьа даақәгьежьын, лхаца дшыцәаз анылба, лшьаршьаф цшқа лыкәцаны, дышьталеит. Ацыхәтәан лгәы раҳатзазшәа аамта лныруан: илыман лхатәы нхара. Ишылтахыз зегьы еиҷылкаарын, ҷцныхәак уаҩы илитарымызт. Лан агәхьаа далыргагәышьон, аха аамта аеамцсахкәа ицарымызт. Ацыхьатәи ар ирцутазшәа иалацәажәақәон. Ҷыц еитахынҳәырц ргәы итазшәагьы, ажәабжьқәак ыƙан. Иаар, уажәы инхоз рцстазаарагьы аеацсахрын, иаармариан акәымкәан, шьатанкыла. Баҳчак аадмыртыкәан, ишцаƙаларыз. Уи ирлас еиҷыркаарызшәа рхәақәон. Лцәалжь аҵсшьара иаҳәон, ацхыз хааза дынтанагалон.

Маҷк лхы шлыхьуазгьы, лхы лгәы ақәыбзиаха даацшит. Хәычык леаашьталкит. Данықәагыла, ирлас лиарта ааикәылцан, излауаз ала лхаца дицырхагамхеит. Зы хышәашәала лҷы анылызәзәа, иаҳа дсиҵын. Чаик лжәит. Дамытра ихәы рхианы иныкәлыргылан, ампахышьы цшқа накәлыршәит. Шьыбжьон иифашаз, ихала ирцхарц, адырган ишаныз, инталыргылеит. Лынтытца цккәа руак аалшәылцан, леааидылкылан, дындәылцааныа лымҳара-уатах днықәнацшит. Дамытра ицәа уамак итынчзамызт, иахьцалак дыцәан. Ихәшә,

шижәрыз ихамштырц, иаацәырылган, аҭәцала азы ахьныкәлыргылаз, ачанах маҷ наваргыла инанылпсылеит. Шьҭа лгәы ртынч дындәылпцын, длалбааит.

Ашҭа ҭацәын. Макьана усурагьы уаҩы дыццакуамызт. Ааигәа-сигәа аусурҭакәа рыман. Лара даханы Пицунда дцон. Ихарагәышьан, аиҳаразак аҧхәыс лзы. Лара дҽан, ишьҭылхуан. Ианлылымшашаз аамҭак лзааир, нас иҟалҵашаз лызбарын. Уажәы дқашәакаҷҷо амҩаду шыҟаз амҩа данын. Жәа-мшы рыла лцара-лаара аҽарманшәалашьа дшацәхкьахьаз лныруан. Зегь зыбзоураз шьцыларан. Амҩа ааиҩылпҵәан, егьи аганаҽ даацшит, дыкәызгашаз ак аацәырҵуазар ҳәа. Рцуҭаҽынтә лара дызнысхьаз амҩала дааиуан Ҷыжә. Азәи-азәи рнапкәа рызҩышьҭырхит, аҧсшәа ааибырҳәарц. Машьына хәычык аауан, агәхаа лымкзеит, лыхшыҩ Ҷыжә илызхан. Амашьына лаҧхьа иаангылазар, уажәрааныа зныкымкәа илыкәшәакәахьаз ахаҵа ҽы иакәын.

– Заka ибзианы шәсыкәшәази! – данынҭала лара дгәыргьон.

– Уажәрааныа ааста, иахьа иаҳа блашоит, – уамак длызхьаҵшцәомызт зыхшыҩ зымҩа иазкыз аныҟәцаҩ, амала аҽнытәи лҷыдара ҽыц иаҵишьцәазшәа лгәы илнатон. – Быпсҭазаараҽ еиҭакра бымоума?

– Ижәдырит. Шәылаҵш ас еснагь итарума? – аҭакс иара иҷыдарак инаҵылшьит.

– Еснагь мамоу, аха зны-зынла иаҵсоу дансыкәшәалак.

– Ус сгәы иаанагазом. Еснагь акәушәа збоит. Абра сааншәыжь! – дааҕьаҵәыҕьаҵәит, акурорт шыҟаз ицоз амҩа хагылаҽ ианлеиуаз.

– Иауазеи, бахьцо блазымгои! – уахь дыбжьалеит.

– Ҳааиқәшәаццхьаза сеиқәшәыршәоит, аха агәхьаа шәасыргацәар стахзам. Гагра шәцошәоуп ишеилыскааз.

– Зиза, сара уи сгәы иаахәаны иҟасцоит.

– Даараза итабуп! – уаҳа илҳәарыз лҽашәомызт, лыхьз иалҳәаны лгәалашәомызт, иара уи идыруан. – Даараза итабуп! – ҽыц диатабуан дантыццуаз. Нас уа даатгылеит, иара даакәцәаины дымцози, лаамсташәашьалагьы диатабырц лтахын.

Агәашә дынтәлеит. Даазгаз лыхьз ахьидыруаз иахьцалак иҵьалшьон. Амҩан заҟантә дышьтиххьаз, иеибырҳәоз лгәалалыршәон, лтыц аҽы днеиааныа, илыхьзыз иара дазцаауа, лара атак илто лгәалашәомызт. Ус адырра илтахьазар, иара ихата иеылимырдыруази. Ихьзыз лыздыруамызт. Ус анакәха, иара лара амашьына антыц длызҽлымҳахахьан. Дзызцаауадаз? Убри аламталаз уаҳа уи дизхәыццәартә аамта далаҟамызт, ашьыжь лдиректор леилырбарц лыхәтан, аусура дыштытцыз иалҳәарц. Адкыларта днықоналан, амазаныкәгаҩ аҧсшәа лалҳәеит.

– Дыкоума? – лара реиҳабы дизцаауан.

– Дыкоуп, – атрубка аакәылхын, ателефон леиҳабы дизасит, ахараза ҵьара дтәазшәа. – Зиза дыццшуп. Дласышьтуама?.. Бнеи! – атрубка ллымҳа иаадылхын, илҳәаз азмырхакәа, ашә шыҟаз, лхы налкьеит, Зизагьы ауада ҭбаахьы лшьаҽа неихылгеит.

– Ббара ҳазбзиахааит! – иара дҩалхацгылеит.-Блатәа! – иаргьы итыц аалихит. – Бчымазацәа тыбгахьоу?

– Ҩыцьа тыцит, ҩыцьа шьтоуп. Урт руазә даеа ҩы-мшка дтахоит. Аццшьбатәи дтытцыргьы, акраамта иҩны дышьтазароуп.

– Убаскатәи аамта итахыуп?

– Ишьапы агипс итарцеит. Иццәыс илцәыуадаҩуп ахәшәтәыртаҽ ибара. Аҩны дылгар, лхәычқәеи иареи еицылбалап. Шәача дгатәхоит, уа асаркьа дтарцароуп. Иускәа иаҳа иуадаҩуп.

– Бара ҩ-напыкла аусура бкуама? Шьта уи былшап ҳәа сгәыцуеит.

– Саргьы сгәыцуеит.

– Банцашаз бхынҳәыр уск базыскрызшәа басҳәеит. Ибгәалашәома?

– Ак сашәҳәароц шәтахын, сатамзааит, уск сазышәкырц шышәтахыз сыздырзом.

– Аеи… Сгәы итаз ауми исҳәаз. Сара схатыцуаҩ цсшьара дыкан. Исзааицҳаит аусура уаҳа дшызтымцуаз.

– Акы еимашәкуаны смаҳазацызт.

– Уи иара ихатә усқәак имоуп. Ҳара еимак ҳабжьазамызт. Деицъзар стахын аиашаз. Исҳәар истахыу: быкамижьтеи абри атыц даеазәы дазыскырц сгәы иагьтамшәеит. Аус бызсыцуама?

– Ои! – лара иаацьалшьаз дагьаартрысит. – Атамзаара саҳәоит. Исылымшар калап.

– Бтагылазаашьа зеицшроу аасаҳәеи!

– Абыржәоуп сабраа ауатахқәа анысзырцшаа. Сыҩналашәа зуит. Сычқәын сан дылбоит. Ларгьы гәабзиарыла иҭәгәоу лакәзам. Макьана ашьыжь дылзызгаларoуп, аусура ашьтахь

даазгалароуп. Нас баҳчак шцаадмыртри ҳәа сгәыцуеит. Иаб дзыҟәшәаз жәбоит, дзеицшрахаша уажәыцәкьа адырра цәгьоуп, дзыхәшәтәуаз ҳдыргәыцит аха. Сыѳн усҟәа срыхьзаны, даеа қалақьк аҿынтә усура аара-ацара сцәыхьантоуп. Ишәтахыу аусҟәа сырхьымзар ҳәа сшәоит. Арахб хазы ацара стоуп, ижәымдыруеи?

– Заочно? Изымдыруеи. Мда-а!.. – леиҳабы иааицәымгахеит. – Бнапы ианысцалак зегьы брыманшәалан инабыгзон. Даеазәы дсывартәаны дзыстахи сгәахәын. Иаалыркьашәа, базыкамцазакәан ибасҳәеит. Иахьцалак базхәыцырц аамта быстап.

– Заа атамзаара шьтасцоит. Уи агьалцуам.

## 2

Макьана цхынцас зеилазҳәоз Арзына данѳдәылц, амаршрут машьына дақәтәарц, ацьармыкьахь дымцакәа, аамта цытк лыман азы, шьапыла лусурахь амѳа данын. Асфальт лшьаца ашьхә ыҟәнархаауан акәымзар, амш аныбзиаз, ҳәынцәык дыламгылазакәа, лымѳа ашьыжь ишьтылхуазар, шьапыла мѳеи дызвысуаз апарк цлақәеи ирхылцуаз аҳауа цкьа лызѳыдан. Заа цьара иццакуаз дахьрылагылаз лгәы иаахәон. Зны ашта хада аасцәаны далсуан. Зны Аиааира апроспект ахи ацыхәеи еимданы, лусуртахь дѳеиуан. Уи аены апроспект данын. Шьыжьнатә ажәлар рацәан. Русҟәа рыда хьаа-баак уаѳы иныцшуамызт. Убас ицхьазаны, лхатә хәыцрақәа дрылашьшь, лара Аиааира апарк днавалеит. Аган мѳа давцаланы, аатгылартаҿ акы дышлалбааз мѳашьо, изыҟәшәацәгьахаз лыцшра шьтыхны, Радица даааиуан.

– Шаанза ара бабаҟаз? – излыдымҳәацалоз азгаб лзамѳа днагәзын, даалыдхалеит.

– Уск сыман, – Радица дмазаха дцәажәон.

– Ибыхьыз сабҳәароуп, – Арзына уи ус иаармарианы дылзоушьтуамызт. – Цьара сызбыхәар быздыруам.

– Акгьы смыхьзеит, – хьаак змамыз лыцшра шьтылхыр лтахын, дманшәалахомызт.

– Беилашәаны бшыҟоу сара исымбазои, сыцшқа! – лмахәар ааныылкылан, амѳа даанылган, апарк аҿы тлак дынлыцтцагылеит. – Изысцәыбзои? Асцәкьа бысзоушьтуам, ибыхьыз аасабҳәаанза. Нас иҟаҳцаша ҳахәацшып.

– Сара цхыраара стахзам, – Радица, лылагырз анаалҿеибаҳәа, лчавра пашәза лартмак маҷ иаатылпаан, лзамѳаҿ ацәаакыра налалырчачеит

– Ыҳы! – зымаза зцылхыз лакәны дыцхьазаны, Арзына уи лҿаалыртынчуазар ҳәа длызцшын. – Быцәгьара сашьтоума, ибырмазо-егьиуа. Беаартынчи!

– Агинеколог дыстахыуп, – аалҿыцкьеит Радица.

– Нас?

– Ареспубликатә хәшәтәыртаҿ иҟаз лакәын истахыз. Иахьа дкалазом ҳәа сарҳәеит. Ақалақь аѳбатәи ахәшәтәыртаҿ снеир стахыуп.

– Иаалыркьаны урт азә дбымбавр амуа, ибыхьи?

– Сцәа стәым, – иаразнак атак шылзымҳәоз, илгәаҷьит.

– Ибҳәо закәи, бара?! – Арзына лцәа даатзызаайт, иаалыркьазаны лара лхазы убас дыҟазшәа аилккара лоузшәа. – Ишца быхьи?

– Убас… – уаҳа лзаццомызт.

– Нас уажәы ара бзааи? Бгәабзиара зеицшроу еилыбкаарц башьтоума?

– Сыецсыргар стахыуп. Бсыцхраа!

– Агәра гацәкьаны быҟоума? Азәыр бибахьоума?

– Схала исымбои.

– Гагра изыҟабымцеи?

– Исцәыцытцыр ҳәа сшәоит. Бара быда азәгьы иласымҳәацт.

– Сара исҿыцтцыр ҳәа бымшәан. Амала иҟацатәу цкьа ҳазхәыцроуп.

– Азхәыцра атахзам. Сазхәыцхьеит.

– Иара дзустада?

– Иара илабхи…

– Идыруама?

– Идыруеит.

– Иахиҳәааи?

– Иасҳәеижьтеи иеысирбазом.

– Ди-да!.. Ҷаарыхәи бареи шәеидызымбалахьази. Иакәзар?

– Иоуп, – иаразнак аҭак шылзымҳәазгьы, лхы лалырԥкәын, дақәшаҳаҭын.

– Цқьа ихы иҭагаланы иаҳәатәупеи.

– Сиҭахзам.

– Нас бижьартә бхы знабгеи?

– Ус иеысирбеит. Шьҭа зегь еилкаахеит.

– Икоу бдыруама? Усура иансаамҭоу сымнеир ԥалазом. Бара аѡны бызгоит. Уа быԥаз схынҳәааныа. Нас мѡак быԥәысцоит. Телефонла цьоукы сраҷәажәоит. Бзиоума?

Амашьына мѡахь дкылылган, таксик аанылкылеит. Иаҧҭала дахьцашаз иалҳәеит. Аѡнеихагыла аҷаԥхьа даанылкылан, длызцшырц амѡақьыра имҭазакәа, иаалгоз дҭылган, длыма дныѡналан, дахьѡыԥәнылгаз ашә аартны дныѡналҷан, илфашаз-илжәшаз ахьыԥақәаз наллырбан, ателербага налзаҷакны, даақәгьежьит. Шьҭа, лусура дагымхарц, атакси деиҭанҭалеит.

– Амузыкатә цараиурҭа!

Амашьына дахьынзаҭатәаз, лхәыцра зызкыз лѡны инлыжьыз лакәын. Амала цқьа дызхәыцуамызт. Уи арцыс дхәыҷымызт-дымҷымызт, зҕабк дышцеижьоз! Лымѡақьыра аныԥәцаѡ инаиркны, атакси данлалбаауаз, аҵараиурҭахь инеиуаз макьана ирацәан. Лҭыпаҷ даннеи, аҵсеиҭакха даахьзахьан, аҵәцәа ԥалеит. Ишалырцхьоз саатк цеит, нас даеа саатк, абар ахцатәи. Аиҭакра ду азынгьы ддәылымцит. Лшьамхы еиқәыршәны, ахышә дадтәалан. Лтелефон аақәылхын, аѡны илзыԥәгылаз ақалақь телефон ахь дасит. Радица лномер шлымылхрыз дшыццакуаз ашьыжь илгәаламшәазеит.

– Радица! – аҭак анлоу длызцаауан. – Бышцаԥоу?.. Аеи, абаа бԥәыҕах! Ѳ-саатк рашьтахь аѡныка амѡа сыԥәлоит. Ууанза ибҭахызар бышьҭала, – лҳәан, аимадара лырцәеит.

Ирыбжьалақәаз цқьа иабалдыруаз, аха Радица лҳәашьақәеи ашьыжь илбаз лԥазшьа аҿыцсахшьақәеи даарызхәыцыр, еинымаалашаз цьоук ракәын, изхараз иара ихаҭа лара лыуазырреи лыгәжәажәареи дахьыршьҭуаз-дахьаарышьҭуаз хьаас имазамызт. Иитахызи, иитахыз иц иамкыр акәын! – гәаныла дагьаашәиит. Аԥәарҭ иагәыдуцаз акәҷышь иаахон, лара дызҭаиршәахьаз агәаԥцәаԥра иара изы хьаада ииасрын ҳәа дгәыҕуазма? Лара лхала зегь рҭыц иқәылпҵарц, арахь аҭыцқәцашьа цқьа дақәымшәо, дгәаԥуа амѡақәа дырнын, мышкымзар мышкы аҵыхәан рымаза еилкаазамкәан ус инхозма. Лиашьара ишаардырлак аиман дкылырцарц ишьҭамлазози. Иихәыцуази ԥадыцъ? Иусурҭа акәзар дзыԥәгәыҕцәо? Уҳәан-сҳәан злаԥаз ала уа царҭыша гара тыцын, иееиз мѡаҵызгоз дарбаныз, аха мазала уск ԥарцозар – ишымазаз инхар акәын, иаарцәыцыцыр аеею дақәдыршәозма, аиаша ада ак иашьҭамыз рацәазшәа рхы аадырцшуанеи.

Арцара ус уеаназук, умч, улшара зегь иара иадумҵар, улцшәа мачхон. Убас лхы лбо мацара, даеа ѳ-саатк мѡаҵылган, аҵарамш анаѡсан даеа уск азы дшырҭахымыз еилкааны, длалбааит. Шьапыла амѡа данылаы, аамҭа лзырзуамызт, атранспорт раангыларҭа шыԥаз дкылсит. Рацхьа иааиуаз троллеибусын, дынҭалеит. Уи усгьы, уара иаҳа уаныццакуаз, иара таатиуан. Машьынас ианыз зегьы иара амѡа арҭон, иарах урҭ ирцырхагазын. Иҷыр-мыруа цәгьала иаангылаанза, амч азаазгоз атәыѡақәа афымца цәаҳәа иѡықәкьан, ажәѡан ахь ииашаза ихалалеит. Аныԥәцаѡ урҭ рҭыцахь илбааигарц, ашахақәа рырххара иеаназик, лара илзымчҳазт, иҭагылаз днарылс-аарылсын, длалбааит. Лыѡнаҷынза уамак бжьамызт. Амардуан дѡаҷалан, лышә днадгылан, аҵәцәа ҳәынцәры днагәтасит. Лцацха аѡныцка иныламыжьхьази.

– Бшыԥоу аасаҳәи! – илзыцшыз ашә анаалырт, дныѡналан, адунеи шылхамбгаз ллырдырны, лгәы шьҭылхырц, дҷацхаҷаччон.

– Ус, – аҭак лоуит, лакәзамкәан инахынҳәыз аҳәсахәыч лҷынтә.

– Уажәы акраҳфоит, нас ҳускәа ҳрылацәажәап, – аҵшәма лыкҷаѡорахьы лҷыналхеит. Уа игылаз аишәа еицарса иқәгылақәаз ампахышьы цшқа аарықәылхит. – Аа? Бара зегь бырхиахьазаап! Дзакәытә ѡын цҳәысузеи еилкаазамкәа инхаз! Ара блатәеи! – лхаҭа лҭыц аалылхит, илҭаз дылмырцшырц. – Акреицаҳфап. Бнапымҭ ахә ҳшьароупеи, – лычхьыци лаҳәызбеи аақәылхын, акәац зы єытк аамхны лҷы инҭалҷан, акартош зы, аҵьымшь цьы иарганы, инашьҭалҷеит. – Кы! Дара ихаауп. Ахаара бҷы иагымхааит!

Аскатәи ихаахаҵәкьаз агьама лбарц лҭахызшәа, лгәы иаго-иамго Радица акы днацҳаит. Афатә хаацәкьан. Лхаҭа ажәак лыхәлалмыршәазт, Арзына уаҳа ҿымҭкәа, лѡыза дылхьылгзарц, дмыццакзакәа лхәы лнапы алакын. Излалылшоз ала абзазашьа агәазыҳәара бзиа лҷықәылҷон. Илҭаз лгәы лзышьҭылхырц, дманшәалахандаз! Дшыналҷаҵшлоз мацара, акрырфан, Радица аишәа аилыргараз дѡагылар лымукәа, аҵшәма иқалақәаз еилылкаарц лҷыназылкит.

– Аранза шәышцааи! Исзеилкаауам, – лызцаара акыр иаҭыцмызшәа лхаҭа илныруан.

– Ҽыц иацыстцо агьсымазам, – Радица лхы лзышьтхуамызт. – Сижьеит. Сшитахым збоит. Дсыдҽасхәаларц сагьашьтам. Ишьтымт сзынхар стахзам. Еилкаами?

– Еилкааун, – Арзына дҩагылан, афатә знырххьаз ачанахҟәа, ачхьыц, аҳәызба нарныпҵан, азәзәарта инталыргылеит. – Еилкаамгьы ыкамкәа, – уаҳа цьаргьы ццакырта рымазамызшәа, рызәзәара лҷыназылкит. Урт маҷын, дрыдымхалацәеит. – Адиван ҳныкәтәап, баалеи! – аҧхьа уахь днықоналан, ателербага абжьы аалырмаҷит. – Асал шәыбжьалар бтахыуп, – адиван аҷы nak-aak инатәеит, маҷк иааиҷаҧшуа. – Ибыхьҟәаз урызхәыцыр, беилкааун. Аха цхьакатәи быцстазаара базхәыцхьоу?

– Уи иазымхәыцуада! Сазхәыцуеит азоуми сызҷу сзашьтоу, – Радица лаҧхьа итәаз лыбла дзыхцшылацәомызт.

– Хшара дыбмоузакәа баанхар былшоит, уи бдыруама? – анылхәа, зцәа зтәымыз азныказ дҷаббазазшәа даакәлырхеит. – Ахшара дызмауа аҧхәыс акыр даҧсоума. Аҧсабара адәы дзыкәнацаз хшара длоурц акәзами?

– Сыецсмыргарц азоума ацкатәи зсабҳәо?

– Ибабжьазгоит.

– Хаца сыкамкәа, ас зеызсырбода?

– Ак збатәуп.

– Иагьсабымхәан! Стаацәеи стахцәеи ахьымзг дырганы, схата хьзы сымазамкәа… – лнацәала лзамоакәа аалрыццьеит.

– Бшыкоу знык иабҳәан, уаҳа дбымбазацт, иалыбдрааи цкьа биацәажәар дызлагаша.

– Уаҳа акгьы иасҳәазом. Итахызар симцшаауази…

– Сгаза хәычы… – Арзына лнапы дҩахан, лнацәкьаракәа лаҧхьа итәаз лзамоа инықәылшьит. – Зака быцшзоу, беинаалоу, бызтахымхо дарбану?! Иаргьы газак иакәымзар. Уи сара еилыскаауеит.

– Изакәи иеилыбкааура?

– Дгазоу дкәыгоу.

– Иатахзам! Сара деилыскаахьеит.

– Дгазоу дкәыгоу?

– Зхада хы зтахзам иоуп. Диегоиступ. Знык сус аакасцааити! Уи сара исырбап. Сцсы ахьынзатоу сшьа шпасзымури.

– Бшьа уны, икабцарц бгәы итеи?

– Уи аабап, – азгаб лгәаг пеипеиуан.

– Зны ихьыз еилаҳкаап.

– Ихьуази? Акгьы имыхьзеит. Газацас са соуп иицхьазаз. Сзакәытә газоу ибахра дыкоуп.

– Бшьа бур сара изуазар.

– Излабымуеи? Сҷаҳәаны азәыр симазаауама?

– Иацәажәара атахыуп, бара.

– Иатахзам! – иааҷахцәа мап шылкуазгьы, цьара цсыхәак аташьа каларгьы иудыруази ҳәа, лыхшыо ацкараҷ хәыцрак ахәынган цәырцуан.

– Сара агинеколог лҷы бызгоит. Аха аоперациа бзылур сузом.

– Нас уахь сзыбгои?

– Бцәа бтәымкәа быказар? Убри еилыскаар стахыуп.

– Уи сара исзымдыркәа сыкоума? Уи аилкаараз агинеколог илыласхи.

– Ибзеилымкаазар калоит. Цышәас ибымеи уи еилыбкаарц? Знык ахаца беибырбеит ҳәа, иаразнак ас бкаларызма? Бкалазаргьы калоит, сара акгьы сҳәом. Аха цкьа еилкаатәыми.

– Ҳазтәоуи? – Радица аамта лыцәцар лтахымызт. – Бызсыцхрааузар ҳцалап!

– Аеи, – Арзына лтелефон аакәылхит. Лыхьзынца аалыртын, илдыруаз агинеколог лыхьз лцшааит. – Сара Арзына соуп. Соыза бзиак дбызназгар стахыуп. Харантә дааит. Иахьа дбыдыбкылар былшарыма?.. Сара схата лцәа лтәымзар еилыскаарц стахыуп… Лара лыецлыргар цәгьа илбом. Аеи, лцәа лтәымкәа дыказар… Мызкы акара лхыцуеит… Аиаша!.. Уи схамшти. Нас уажәы ҳнеиуеит… Даараза ибцьысшьон… Итабуп! – лмобильник налцәахит. – Илҳәаз бымбои: аоперациа акацараз аамта атахыуп. Мызкы бхыцуаны, ацыргара дацәшәоит.

– Ицәырыргаз закәыхи! – Радица иаалыкәшәацәгьахазеит.

– Баалеи! Бшыкоу цкьа еилҳакаакәапи.

Реааидыркылакәан, индәылцит. Амоан, илыцыз лгәы лырҷыхарц, Арзына лакәын ицәажәоз. Зтак кауцашаз зцаара лтизомызт азы, Радица ҷылтзомызт. Адунеи зыцабгаз леицш дкамлацкәа, адгьыл ақәгылара лзычҳауамызт. Дызташәаз тыцшьак акәын илбоз: аоперациа. Ацьармыкьаҷ амаршрут такси иакәтәеит. Иара аатәааниа уаҳа имцасит. Дара заа

иҭаланы ҭыцқәак ркит, акәымзар ршьапы ишықәгылаз ацара рықәшәон. Убасҟатәи еилапахәхар ҳәа уаацәшәарын. Знык дандәықәла, уаҳа ҵьара дааиҭамсзакәан дцон. Авокзал аҽы даангылеит. Уа ѡыҵьа лбаан, иҭалоз уаѡы даныҟамла, амѡа иқәлахт. Шьҭа ианаангылоз дара ҭыҵуан, ирулак еилагылаз инарылсқәан, ашә иаалагылеит. Иахьлалбааҵәҟьаз еихагылаз ахыбра ҽыцызшәа ишәшәын. Адкыларҭаҽ ианнеи, Арзына ахәшәтәѡы дышрызцшыз наралҳәан, рѡыҵьегь наурышьҭит.

– Бхаҭа хаҵа бзыҟами? – агинеколог дҭацәхаанза ҳәа, ашә иахьынзылатәаз, Радица лхы дызцыз иналызлырхеит.

– Бызҵааи?

– Сара сеицш иагьаѡы лзаабгахьеит. Бкәалкәало ҵьоукы бызҳашьҭеи, бхы бзашьҭами? Бхала хаҵа бзыҟами? – инаҵылшьит Радица.

– Хаҵа сцар, шәара, аҟадыҵьқәа, ишәхылаҵшуада. Схы сашьҭазар акәхоит.

– Шьҭа аиаша саҳәеи!

– Уаѡы дсызкамшәацт.

– Агәра сымгаҵәҟьеи.

– Уамашәа изыббеи?

– Хаҵа бцар бҭахзам бҳәар, быгәра згода.

– Дзусҭазаалак хаҵа дцарц лҭахыуп. Аха былахь иану ҳәа ак ыҟами. Бара хаҵа бцартә акәал бымоуп. Бзацәхьаҵуеи?

– Арзына! – амедеҳәшьа ашә аалыртхьан. – Бпациент длашьҭы!

– Саргьы слыцнеир сҭахын, – Арзына Радица дѡалыцгылеит.

– Зны лара дҳадаҳкылап. Нас шәхала шәеицәажәап.

– Сара сақәшаҳаҭымкәа, акы леазылымкааит.

– Аеи!

Аамҭа уамак мцеит, аха Арзына дгәаҭеиуа ашә аҵхьа дтәан, иаалгаз аҳәсахәыҷ илызбахьаз дгәазҭоз дақәшаҳаҭны аоперациа леазылкыр ҳәа дшәон. Иаалгәалашәеит илхыҵуаз маҷзар дыцлыргар шылҭахымыз. Лцсы ааивылгеит. Иахьцалак лцәа лтәымкәан дыҟамзар ҳәа, даагәыҭит. Ус акәзаргьы, аҷкәын азҭаб джьаны даанижьыр шзыҟамлоз иара изымдырзози? Иигәаҭьи? Арзына уи диацәажәарц лзбахьан. Иахьынзамазаз дигар иаҳа изеиҭьын. Иахылҵшаз ацҭәы макьана дзазхәыцуамызт. Далашәар ибарын закәытә ҟабал-забалраз злыҵра уадаѡхазоз. Иҟалази иҟалақәашази ахьынзеиҽылбаауаз, лхаҭа уи арцыс ицәымҭра лызцәырҵуан. Азҭаб хаҵа дцартә дшыҟаз аалыцәцәырҵуан. Дызжьаз дцәырлымгакәа, аанхашьаз илымази. Лхаҭа лхы лыхьчар акәхон. Иахьа лыеҵлыргарц дашьҭан, уи ала лус нҵәозма. Иахьа леызлаҽылхша заҵәык акәын лхы иҭаз, аха иацраҳәахоз ахьынзалхьынҳалашаз здыруадаз, лцсы ахьынзаҭаз илыцрымҵыр?

– Блеи! – амедеҳәшьа ашә дылагылан.

– Сбыкәахшамзи! – Арзына аамҭа рацәа мцакәа иахьлыцхьаз деигәырҭьан, дагьѡаҵҟьеит. Дныѡналазар, ахәшәтәѡы лҽаҵхьа Радица дтәан, лылаҭырз лҽаҳәҳәы. Лхаҭа ааскьа даеа ҟәардәк днықәдыртәеит.

– Ну что! – агинеколог лхы ѡышьҭылхит. – Азәи-азәи еицәаҳзо акгьы ҳамазам. Азҭаб лцәа лтәым. Уаҳа илымуазар, аоперациа ҟаҳҵап, уи азы аамҭа анааилак. Уаанза дазхәыцааит иаҵсоу иаҵсаму. Уи ахынҟьа-цынҟьа лыцсҭазаара бжамеамнатәуеит. Уаҳа ишәабжьазгаша акгьы сымазам.

– Лцәа лтәымра еиқәлырхароуп хымцада, – лаамҭа анааи, Арзына лыеналалгалеит.

– Исҭахзам! – Радица инеималҭәарц агьлыгмызт.

– Ибҳәо закәи?! Сбыцхраауеит сымҳәеи! Зегь рҭыц иқәаҳҵоит, уажәы ажәѡан бхабгазшәа шыббо еснагь быҟазааууама.

– Исҭахзам! – илымҳәац ҵьылшьозшәа, еиҭалҳәоз шьақәлырҭәҭәон.

– Уи шәхала ишәызбап, – агинеколог реицылара аҵыхәтәахьы иналгон. Ас заҟаѡы ҟыжуа иѡналоз, иѡныҵуаз маҷызма, лгәы цырҵәахьан, арахь рразҟы дара рхаҭа ракәын изызбашаз. Лара илуалыз – мѡақәҵаран.

– Иҭабуп даараза! – Арзына даныѡагылоз, Радица дѡаҵҟьан, дыццакуа лҵьыба ирхианы иҭаз аҵарақәа агинеколог лаҵхьа инықәылҵан, даазгаз лаҵхьа дындәылцеит. – Саҭамыз! Агәхьаа басыргеит, – ашә шыҟаз лҽыналхеит, лус лзынамыгзакәа, баша даазар аҟара иҵхьазаны.

Рѡыҵьегь амѡахь ианцәырҵ, шьапыла Амраҭашәара шыҟаз илеиуан. Ақалақь аналҵымҭа гәыц-ѡык еилагылан, аҵасаҵьыр шьҭызхуаз амашьынақәа уа иаангылон. Арзына лѡыза лықәҽылҭзомызт, лхала лцсы ааивылгарц. Ааҭгыларҭаҽ ианнеи, Гагранза изгашаз ак ааиуазар ҳәа, иҵшын.

– Аҩныҟа бызгома, – ацәа даалԥызшәа, Радица ҽаалҭит. – Схала сцоит. Усгьы агәхьаа басыргеит.

– Бус аҭыцқәцара абыржәы салагароуп, – лмобильник аацәырылган, аимадара шьақәлыргылеит. – Марыхә?.. Марыхә уоума?..

– Сара соуми, – ибжьы лаҳауан.

– Агәхьаа уахьаласцо, саҭамзааит! Арзына соуп изҳәо.

– Изымбои бара шбакәу. Жәаха ҳааидыцижьҭеи, уаҳа уахь сызҩықәымлеит.

– Ус умазма?

– Азә дысзыбыцшаахьазар сгәахәын.

– Азәыр дузыҽҳәараны дихьеит ҳәа уарҳәама?

– Убас ак ҟалазшәа сгәы иабан.

– Ус аныҟала, адырра усымҭар ҳәа ушәома?

– Сшәазом. Сшыбхамыштуа здыруеит. Шьҭа сзыбҭахыз аасаҳәеи, акәымзар ибызҭоу ацара ҳалгоит.

– Уара узы аҟәрышь сеигзома.

– Уи здыруеит, аха иахьцалак.

– Ҷаарыхә ителефон суҭар сҭахын.

– Илабхи?

– Уи изы бзиарак ҟасцар ҳәа ушәоит, ыы?

– Усгьы акы изыбундаз, сара стәы ианамух!

– Дзыстахыу иалудрааи? Зҭабк лзы акәымзар?

– Аа!.. Ианцала!

– Так, так!.. – иаацәырылгаз абгьыц ахыцхьазарақәа анылԥон. – Так, так! – ианылԥаз иашазарц гәалҭараз, хыцхьазараццхьаза еиҭалҳәеит.

– Иашоуп.

– Иҭабуп!

– Иахьыбҭахыу ибыхәааит!

– Уи бишьҭамлан! Иатахзам, – изцәымҭахаз лыцшра Радица илыман, арахь ҩныԥҟала лҩыза дызҽеыз маи лзацәкуамызт. Гәыҕрак ахәынган лызкашәон.

– Ишцатахым? – лтелефон даеа хьзык ҭалҩоын, аимадара шьақәлыргылон. – Уаҳа натахымкәан иатахыуп, – лтелефон ллымҳа иадкылан, леызмалдаз ата ҟаицазомызт. Даеа знык ихьз лцшаан, лыеималдахт. – Ҷаарыхә уоуми?

– Ааи! – илаҳауан ибжьы. – Сыҭахыда?

– Сара, Арзына, соуп. Сугәалашәома?

– Быгәаламшәакәа. Сабабыцхраауеи?

– Ацхыраара сара соума изҭахыу, уара уоупеи.

– Исзеилымкааит.

– Узбар еилукаартә иуасымҳәози.

– Иахьцалак?

– Телефонла уҟатәи ҳзеицәажәазом. Узбар сҭахын.

– Иаба? Ианба?

– Иауазар – абыржәыцәкьа.

– Сабанеиуеи?

– Сара амҩа сануп. Сахьуқәшәо саҳәа!

– Убас ибызхмырцо изакәытә уси?

– Исызхырцазом.

– Гәдоуҭантә Лыхныҟа узлабжьало амҩа сангылазаауеит.

– Избан?

– Арахь усура смиаси.

– Еилыскааит. Саатк ашьҭахь.

– Исмаҳаи.

– Макьана ҳусқәа еиқәшәоит, – Арзына Радица днаԥеаччан, лтелефон лцәахит.

Гәдоуҭанза ицоз автобус анаангыла, Арзына далацон, Лара даатгылеит, рҩыцьегь Гагра ицоз еицҭаларц. Еилагылаз рыбжарак аныҟәнага, иаанхаз аамаҷхеит. Цыт-ҩык еизахьааанза, даеак ааиндаз шырҳәоз, маршруткак рзааит. Еилапапа аҩныцқа еилагылар зҭахымыз анаатгыла, Ҷсоунза ицашаз анҭамла, ацсеивгарта роуртә иҟалан, аҳәсахәыҷ ҩыхәнеит. Радица цьоукы даарывадыртәарц, Арзына дрыҳәан, лхала дгылан, Ешыра аҳацы-ресторан иладгылааанза. Уа ҭакәажәык дҳақьцсықьуа дантыц, лтыц лара иаанылкылеит. Знык амҩа узыкәлондаз, бжеиҳан цсеивгартак уцшаауан.

Гәдоуҭа ианлеиуаз, Арзына заа аныҟәцаѡ иаҵхьа иныҟәылҵеит рѡыҵьегь рымѡаҟьыра. Радица лгәылеанзамкәа илѡызахаз дышлаҭабрыз леылзаҟәыршәомызт, лаҵшхаала дналыхәлаччеит. Егьи данлалбаа, ари, Ҷаарыхә имашьына лбозар ҳәа, днаҵшааҵшит. Иара дыҟазамызт. Лгәы шлыхьуаз, ҵшь-мѡак реихагыларҭа дызлыбаахьаз навсит. Арзына лакәзар, – илҳәарыз лҽамшәо, амѡан даанхалеит. Нас дааҵышәырччеит: аҟалаҟьынтә икәыршашәа иаауаз амѡа Ҷаарыхә имашьына лҭалон. Иаргьы дхарахаҵшуан, дзышьҭаз дахьгылаз изымдыруа.

– Баҵхьа сахьзымааиз, саҭабымҵан! – лара имашьына данааҭала, иҵсҟы ырҵәиуа, цҟьа лҽаҵшыха иауамызт.

– Сара соуми узбар зҭахыз, уаҵхьа сааизар – агьамам, – лара дҽылхуан.

– Уигьы ҵабыргыуп.

Аҟалаҟь агәҭаны акаҳуажәырҭаҽ днеигеит. Акаҳуажәырҭа ахьзын, арахь фатәыс иҟарымҵоз арбаныз. Ргьама хаан. Ус иахьынеидтәалаҵәҟьаз, акҽаѡраҽынтә афѡы хаа уаҳауан. Узхара ыфаны уҟазар, афатә фѡы амла уанаркрын. Зҕабкгьы дышьҟьыруа амаҵ луан. Ирзаалгаз афатә рнап адыркхьан, изеидибагалаз изалаҵәажәазомызт. Иара лара длызҵшын, лара иара акрыфара даҟәылхыр ҳәа дшәон.

– Узбар зысҭахыз уҵәа иаламшәазаци? – лара дҵаауан, лаҳәызбеи лычхьыҵи илрыцҟьаз лчанах ианынанылҵа.

– Сзазымхәыҵзаҵт, – аара здыз диеиҵшзамызт.

– Радица Аҟәа дыҟан, – иаразнак аҵә атәыѡа лара дазыҭрысит.

– Нас? Уа дѡеир ҟамлазози? – иманшәаламыз зҵаарақәак шҽааирхаз ихаҭа иныруан.

– Ак узеилымкааушәа ҟаумҵан! – дшыманшәаламхаз лара ишьаҟәлырҕәҕәон. – Сара зегь здыруеит, – анылҳәа, иаҵиҵарыз даҟәымшәо даашьаҟәхеит.

– Бара бҽы дашшырц, дѡеима? – дҵааит, ихы аҭыҵ ианазнеи.

– Лыеҵлыргарц дѡеит, уара, машәырны дсыҟәшәеит.

– Агәра сызгазом.

– Гәрас иузымгои? Сара исҳәо акәу, лара лыеҵлыргарц дахьашьҭаз акәу?

– Лҵәа лтәымшәа ахьылҳәо.

– Уҵхамшьазои? Лхы иазылура лыздыруам, уара улжьо ҵьушьоит. Уара уоуп дызжьаз. Лара зҕаб ҟәыҕа-газак лакәхеит. Акәымзар угәра лгозма.

– Уи леыдлырбароуп. Лхы лжьозар ҟалоит, – ихы злаҵәигара ҽарҵарҭак дашьҭан.

– Лареи сареи ахәшәтәырҭа ҳаадәылҵижьҭеи, ѡбаҟа сааҭ ҵуеит. Иаразнак сушьҭалеит.

– Уаҳа изалҳәада? Аинформациа ҵьаракыр идәыҟәылҵазар? – иҵсахы шеибакуаз иажәаҟәа ирныҵшуан.

– Мчыла илсырҳәеит, уанаҵьалбеит, – ихымѡаҵгашьа лара илзымбатәбаран. – Ас азҕаб данҭагылоу, имариоу ҵьумшьан. Ҽымҭзакәа аранза дызлааизеи! Уамашәа иумбазои?

– Ҵара-шьарала сара слыцхраауеит.

– Иуҳәарц иуҭахи? – лылахь ааималарҵьахәын, лыҵьымшь еиҟәара дынцәыҵыҵшит.

– Лыеҵлыргааит!

– Ухы еиламган! – уик ишамуаз иаразнак илырдыруан.

– Уаҳа ҵсыхәас иамеи?

– Дугоит!

– Ибҳәо закәи?! Сара сазыҟаҵоу?

– Иуҳәарц иуҭахи? – дҭылҵаауан. – Ачара аеазыҟаҵараз аамҭа уҭахыума?

– Иарбан чароу?

– Мамзар ѡныҵҟала аҵҳәысаагара уазыҟаҵаму? Ухәыҷу ҵьушьозар? – алаҽимҭуцазшәа анылба, инацылҵеит: – Лара дуҭахыму?

– Дысҭахымзар ҳәа агәра сымам, – аҵыхәтәантәи лызҵаара, аҭак аалихит.

– Дуҭахымзар дзужьеи?

– Дысҭахызшәа сгәы иабон.

– Ари дыхәмаргазма, дуҭахызу дуҭахымзу узымдыруа, данужьоз?

– Ус иҟалеит.

– Ус иҟалазар, угха ухала ириаша! Ас узцо ҵьумшьан. Ма иуҭахымхаша азә лакәындаз! Дзеиҵшроу умбазои – дкахәхәа, дыҵшзаза, дыҵшҟаза!..

– Уаҳа епитет ыҟазами? – дааникылеит.

– Сара гәыкала суацәажәоит: лыҵшзараҵәҟьа азә даҵсоуп. Иҵхаумшьазои зҕаб заманак дҟадыҵьха адәы дахьыҟәургыло? Уи ус баша ииасып угәахәуама? Аҟәарҭ иагәыдуҵаз акәҷышь ишаахо умаҳазаци? – дзырѡуазшәа анылба, ихшыѡ аалгарц, азҵаара иҟәылҵсон. – Ари ас инрыжьп ҳәа угәы иаанагома? Жәлак дырҭыҵхаупеи. Зны ухы аҵҭәы изалоуҵои?

– Нас иҟасԥап зыбгәахәуеи? – аԥыхәтәан иааиҿыԥиршәеит, шьҭа дхьаԥрын лгәахәыртә.

– Иҟоу лныԥшааныза, ма уажәоуп данааҳга, ас ирлас ахшара дызлоуи ҳәа, акылԥшԥәа ргәы иаанамгараз, уара уԥцакыроуп. Абз хәаԥсаҟәа хәшәы рымоу ԥьумшьан.

– Абзҟәа срыԥәшәаны, ԥҳәыс даазгароума?

– Лара лԥстазаара уазхәыц! Ухы уазхәыц! Лгәы лхаумыршәазан! Амалагьы… – илзаԥԥомызт.

– Изакәи амалагьы?

– Лгәы ухшәазеит. Дуҟәгәыҧзом. Арахь дхьасырԥшуеит ҳәа саҿуп акәымзар. Уазхәыц! Уаҳа иуабжьазго агьсымазам, – дҿагылеит.

– Алада бԥоу, аҿада бԥоу? – дынлыԥдәылԥит.

– Амҿахь скылга! – анылҳәа, Амрагыларахь дԥон.

– Бҧала! – имашьына ашә лзааиртит.

– Аус абоууеи? – амҿан лара дԥаауан.

– Араион апрокуратураҿ.

– Апрокуратураҿ аус зуа ас азҧаб длызныкәар азин имоума, мшәан? – дҿаббаза даакәлырхан, иара имашьына анааникыла, лара длалбаауан.

Ихаҭагьы даатыԥын, машьынак даашьҭнахааныза, длыдгылан. Нас иара дгылахын дынкахәыԥуа.

– Ииуристзам апрокуратура аметодҟәа лхы иалырхәоит, – имашьына дынҭалеит. – Схы аазыкәсыршәазеи!

## 3

Аамҭа ыкәҳа ицон, Чаабан дыррак литомызт азы, амш рацәа раҿосызшәа, Ҷабҷан лгәы ҭынчзамызт. Лхаҭа ателефон дизасырԥ иаакәылкуан, ус ҟалымԥарԥ иара дышлыҳәахьаз анаалгәалашәалак, даакәыԥуан. Иара ахәшәтәырҭа дҭыԥхьан, иҿлымаимдозар макьана иаҭахны ибомызт, Ԥсоу аҳәаа дхымԥыцызт, имашьына ԥехьан, шьапыла Шәача дԥартә дҿиқәшәамызт уҳәа, илымхәыԥрыз арбаныз. Лхазы уи дихашшаауан, иара ателефон дахьамысуаз иаармариан дааруазыруан. Аусураз Рашьыҵ ишьҭаԥартаҿ дмааиуа дыкәазамызт, лара лхаԥа дызизԥаауамызт. Ихырԥатәымыз уск ԥшааны, уа лхаҭа дизнеирԥ иаҟәылкхьан, дзырмаҳагьызтәуаз уа дылбозар илдыруази. Макьана лҿазылкуан акәымзар, илзымгәаҧзаԥызт. Илҭахызи аԥҳәыс мыжда? Бзиа дырбозарԥ! Урҭ уаа жәа-ҩык ыкәазаргьы, рызынтәык дрызҿелымҳазаауан. Убас ала лара дыԥсыеын, лыгәрагара уадаҩын. Ахаԥа лаԥшы дацәыхьчалатәын. Уи зылшоз илзызаԥәхашаз лхаԥа иакәын. Уи лхаԥа изеилымкааузар, лара лхы дақәиҭын. Лымч кәадахон. Лхы дзаиааиуамызт. Лхы ахәаԥ ҭашәеит анырҳәоз аамҭа дҭагылан. Аус злаз – уи мазарахк иҭаԥәахтәын. Акәымзар лхы аҭыԥаҿ иааргон, аха макьана уи абаказ.

– Сзырҩуеит! – абжьы анга, илзасуаз дзуста аилкаара дазҿелымҳаԥәамкәа, лмобильник ллымҳа инадылкылеит.

– Ари сара соуп, – лкәардә, шьҭахька дыхнаршәҭырԥ агьлыгымхо, лыбга адԥаԥәаны дыштәаз, аԥыхәтәан ибжьы анаалаҳа, лгәы лҿанзамкәа, лҿаалыриашаԥәеит.

– Еилыскааит, – лҳәеит, ауадаҿ итәаз илызҿелымҳаԥәахар уаҳа агьырзеилымкаарԥ.

– Алада банбаԥо? – еиқәшәарԥ шиҭахыз усгьы иҩашьомызт.

– Сахьтәоу исаҳазом, – лҳәеит аҩныԥка иҟаз рзын. Акы дахымԥакуазшәа, ашышьыҳәа дҩагылан, лышьи-лышьи еиқәԥо, дындәылԥит. – Хы-мшка сызԥазом.

– Еилкааун, – аԥсшьаԥәа рԥара-раара хҿуан, аԥхынраԥәкьа еиԥш атауар аагара хҭаԥаланы ишрымамыз иара идыруан. – Нас иаатқааны адырра сыбҭоит. Схала сыбзасуеит, – иаразнак реимадара ааҿаԥитәеит.

Иара дызҿыз лара еилылкаауан, аха рымаза еиԥаажәара ас иахькьаҿхаз лгәы иалан. Лтелефон лырԥәарԥ, аҳәынԥәры днагәтасааныза, лыхшыҩ азымшьҭзакәа, илзасуаз иномер ус днахьыԥшит. Лгәы ҭыԥарԥ агьагмызт. Иара ителефон аномер акәзамызт. Иара иакәымкәан, рымаза иҿакәыршәаны, ицәажәарыдаз? Аномер лԥәымзыртә лтелефон агәалашәараҿ иаанлыжьит. Авариа данакәшәа, имобильник ицәыԥхастаханы, ма ицәызны, аҿыԥ ааихәама? Шьҭахька лҭыԥахь днахынҳәит. Длатәан, лнапы ԥшзакәа ныкәԥаны, лҿаалырҭынчуан. Дызҭынчхозма, ахәшәтәырҭаҿ данышьҭаз, лара илызҭаз иномер ала дшизасуаз аалгәалашәазар? Закәытә хәмаррази?! Лхы лхымхәыԥзо даакәхеит. Дшәарзызон. Ас иаузомызт, лхы лнапаҿы иаалгарԥ, лхы дақәымчуан. Ҿыԥ дазхәыԥуан ахәшәтәырҭахь

ателефон данизасуаз сибырҳәаҟәаз. Илызҭаз иара иномер заҵә акәын. Хәыҷ-хәыҷ илгәалалыршәон саат-бжак аҵхьа реиҵәажәашьа. Иара иакәымкәан, даҽазәы ас изирмазарымызт. Ма азәы даргамаитәыху? Зны анахь, зны арахь, азхыҵра даанахәазшәа, дкыднаҟьон, дахьаатгыларыз лҽылзаҟәыршәомызт. Лыуазыршьа аҵхзы аалыҟәнатәеит. Ԥсоу аҳәаа данықәсшаз нҭкааны адырра илҭарҷ длыҳәеит, икьаҿзаз реиҵәажәара анҵәамҭаз. Ихала дшылзасуаз нацицеит. Ителефон аномер хымҵада иҵсахын. Ианлаамҭаз илызгәнымкылазар ҳәа дазхәыцны, ихала дшылзасуаз адырра литон. Убас акәын лара дахьазаауаз. Ибжьы лзымдыруа дыҟазма! Ибжьы ҟаҵашьа азәы иҽаҟәиршәазаргьы илшон аха.

Лыҵхзы лыкәхышәашәахон. Аҵхзы ҵәаакыра цқьа илыламбацызт, лҵәа арҵәиуазшәа илныруан, дарманшәаломызт. Дҩагылан, ашьма шыҟаз лҷыналхеит. Уа, алашара аналыркы, асаркьа даадхылеит. Лнапқәа зык нарыкәылтәеит акәымзар, лхаҿы дакьымсит. Асаркьаҿ лхаҿы ҭылҵаауан. Лхаҭа дзустаз еилылкаарҷ лыҷцылшәон. Лыхшыҩ акгьы ланаҳәазомызт. Лхала илбон лхаҿы шыҵшзаҵәаз. Анҵәа иишаз лзырымҳәози. Хшара дышлоухьаз лныҵшуамызт, убас деинаалан. Лыҵшра ҵьашьахәы ҩыцьа ахаҵәа реиканра ибжьаларкьцыр ҳәа, лҵәа дытзызаауан. Уи мазарахзарҷ дыкәцон, аха мышкы зны лылшара лҵәынҵәар – дабананагоз?! Илыкәгәыҵцәоз ауаҩ мап ицәылкырц лгәы иагьташәомызт. Зегь рыла деиқәшәан, илтахыз илымамыз арбаныз! Лхаҵа иҟазшьеи, иуаҩышьеи, иаамсташәашьеи, итышәынтәалашьеи… Урҭ зегьы ажәак аҿы рҵакы еидылкылар алшозар здыруадаз, аха лара ажәаҵцхьаза рҵак ҷыдараҟәа лҵәыбжьахар лҭахзамызт. Рҵа иакәзар – ууаизгәдузартә изҳашьа хиркәшон. Артқәа лара илмалын. Зныкымкәан дырзыхынҳәуан. Аха… Еснагь «аха» иацыз аалызцәырҵуан. Хаҵа дҵазижьҭеи, Рашьыҭ илымҳа зны итылшьхьан данқәыпшыз азәы бзиа дшылбоз. Лхаҵа убас иҟаз уаҩышьак далакан, даҽазны дылпыларын ҳәа дызкәымгәыҷуаз арцыс избахә иалымҳәар лзымчҳаит. Иара дгазазма, абзиабара ауаҩы даанагон, уи даналакамыз, дҭаҵәын. Инҵәон бзиабарак, аҵстазаара уи иацташәомызт, ицәырҵуан даҽа бзиабарак. Иахьцалак илаҩсхьаз маҷк дахимбаауа иара дауҟахыз, дхаҵамзи. Дтиҵааура илаҩылхыз дагьагәылаломызт, уи акәмызт дызгабны, дыргааза ҩнытқала дзымехазкыз дзустаҵәкьаз еиликаарҷ, дылмазцаацәеит. Ус иара иаҳа цхьаҟа дыҵшуан. Лыпстазаара маншәалеитәырц, длышьтан. Анасыҵ азәы заҵәык далатхаҵьоутәыр зыпсаз иара итәала иҳаракны дахәаҵшуан. Азәзаҵәык – Ҷабҷан лакәын. Уи дахьлыкәгәыҷцәоз ихата закәытә насыпцыз дызлатәаз иара азәзаҵәык ишиныруаз алаҿитуамызт, еиҵш азәы изеилкаауамызт. Иаалтахыз зегь лымазар, дахьлыкәгәыҷуаз дшаҵсахоз агәра игон, аха ишпа! Убаскан лара лыпстазаара иагәылганы иаалгоз, уажәык илыҵәыцхаз лымазарах ус маи лзаҵәкыҵәкьомызт. Лыпсыера еилызкаашаз дшылзыкамлоз лныруан, убри азакәын уи иагьзымазаз.

Лхаҿсахьа ҵьашьахәы аеситанамкырц дазкылпшуазшәа, уаҳа кәарак азы аалҿамҭәазакәа, дындәылпит. Лыпстазаара даҽа мҩак азылхра дазхиазшәа, аус еицызуаз днарылсын, лтыпаҿ деитанатәеит. Лаҵхьа қьаадқәак ыкәын, лылаҵш нархьылгзошшәа луан. Аус лзузомызт.

Аусурамш нҵәааныа, дындәылпит. Фатәқәак аалхәарҷ лгәы итан. Урҭ ахьыртиуаз адәқьан дныҩналааныа, лгәы аалхалыршҭырц, еҕырт атауаркәа рнапы ахьалакыз дныҩнысқәарҷ, лҷыналхеит. Зны ашәкәытирта дныҩналеит. Иааутахыз иҟамыз арбаныз. Асовет ҳәынтқарра еилаҳааныа, шәкәы бзиак ашәкәытирта иқәхазомызт. Уааныа ицегь атагылазаашьа еицәан ҳәа рхәон лара илеиҳабацәаз. Аенциклопедиақәа, авторцәа ртомқәа раахәараз, заа, ҩба-хпа шыкәса атыжьранза шыбжьаз, анапаҵаҩарақәа мҩацыргон. Уа ацәаҳәа укәдыргыларҷ утахызар, амакулатура – ажәытә шәкәқәа, агазетқәа, баша ақьаадқәа – еизганы ирумтар, иааҳәны иухәаҵшуамызт. Ианаамҭаз уеанузеиқәмыршәа, анапаҵаҩра уахьзазомызт. Убаскатәи ашәкәы бзиабаҩцәа даараза ирацәан. Иамыцхьозаргьы доусы рхатәы библиотекақәа аҩны ирыман. Иахьа аамта даеакала ирцынгылан. Ацыхьа ашәкәы рацәа еизызгоз, аиҳаразак арцаҩцәа, змала иаанхаз ажәытә ҳәсақәа, амла иамкырц, закәытә енциклопедиақәаз, нас Достоевски, Белински, Толстои, Гиуго, Гашек, Диккенс уҳәа, закәытә авторцәаз раҵҵамҭақәа ааганы хәмариала иқәырцоз. Ашәкәқәа, акартоши атабырҵьани, аҵәеи аҳаи реиҵш, аҵьырмыкьаҿ асаара ишьтаҵаны иртиуан. Абыргцәа, атомқәа еиқәцаны, амҩадуқәа ирынтәалан. Ашәкәы аазхәоз маҷын. Ашәкәы уаҩы итахзамкәа инхеит. Ашәкәы ауаҩы дазгәдуун. Дагьацхьон. Урҭқәа неицхьбеит. Уажәы изышьтаз – афатә, нас аматәа. Атышәынтәалареи аинтәылареи рахь аҵстазаара ахы архахьан. Лара ашәкәқәа еимдо дрылан, абзиақәа рацәан. Ак аахәара лгәы ахзамызт. Арахь дзыҩналаз лхата илызгәыҵаракуамызт. Аҵыхәтәан амзар зныз блокнотк аалхәеит. Уи ахә иаҳа иҳаракын акыр шәкәы ҿыц, ма ажәытә томқәа ааизакны раасҭа. Адәахьы дыҩдәылпҵар, лылаҵш

амашьынақәа инараахеит. Шәкәыла иҭәыз адәқьани иномаркала еивҵарыцхыз амҩадуи ааиҿылбааит. Амашьынақәа дарааза ираҵәан. Дара, ҭаацәарак иатәыз хаҵеи цхәыси рхала, ҩ-машьынак рызҭагылан. Дыцхастанатәыр ҳәа Рашьыҭ дшәон, арахь авариа рацәахан, аҿар даара иҭахон акәымзар, рцагьы машьынак изааигахьазаарын. Ауаҩы ихыз-ихзыз иаҳа дазҿлымҳазма, иҩонышԥка беиара аасҭа? Ма лара илзеилымкаауаз мҩак ауаҩытәыҩса ангылазу? Аизҳара мҩа иангылан, акәымзар ассахарахь рдоуҳа иагозма?

Маҭәала иахьыхәҳахәҭуаз ахыбра днықоналеит. Аҳәса рыматәа иаҳа ираҵәан. Дынрылаԥшит. Аԥкҟәа, аҩонышԥка маҭәа, акостиумкәа. Убла аахыркыртә ираҵәаҵәкьамызт, ара иаазхәоз маҷын. Рызынтәык аԥьырмыкьахь еихон. Еилуԥшаашаз уа иаҳа иуԥылон. Лара илҭахыз зегь лыман, ара ирҭиуаз еиҵәамызт. Ахаҵәа рыматәа ахьknaҳаз днадгылеит. Илԥәагози ҳәа, кьаҿ цәыхәак лхаҵа изы иаарылылхит. Игәы аакалԥар лҭахын. Еиҳаразак иаахәатәны илымаз – лԥа изы шьаҵатәык дашьҭан. Ишьапы зҳауан, арахь азынра ааиааанза еимаак изылымԥшаар, зегь анашьҭалалак, абзиаҵәкьа аԥшаара цәгьахон. Еимаа заманак аалхәеит. Итҷегь еиҷъыз, иаҳагьы зыхә цәгьақәаз лоуан, аҳәаа данхыԥлак. Адәқьанқәа реимдаха лоуамызт. Аиҳаразак аԥыхәтәантәи аамҭаз. Ҷыԥ иаалхҭашәаз Чаабан убри аламҭалаз дабаҟаз? Лара хәыцыртас димазма? Ихы маҵара хҭаҵәыха инамҭозу? Дахьнеилак ҭыԥ литомызт. Димехакын.

Иаалхәаз пакетк иҭаҵаны илкын. Аҩныматәа, аихаҷамаҷа, аҳамҭақәа ахьырҭиуаз еимылдон. Лгәы лхалырштырц дашьҭан, егьыс иарбанзаалак ак аалхәарц лгәы иҭамызт. Илҭахыз зегьы дрылаҟан, ҳамҭак уажәыԥәкьа иззаалхәашаз длызкашәаны длымамызт. Аԥҳәыс илызҿлымҳаран адәқьан ҩнаԥшра, иқәыз ргәатара. Ҷьоукы рзын уи гәмырҿыҷуан. Лара лгәы аалхалырштуан. Макьана дзыцәшәашаҵәкьаз хҭыск данымиацызшәа лбон, аха дзыцәшәашаз аус мҩаԥылгахьан. Ателефон илзасыз дзызцшыз иакәымзар ҳәа лгәы иахьааташәаз убри аламҭалаз даруазырит, шьҭа леилабылра лыхkьон. Иахьцалак уи иара ибжьын. Ителефон аномер зиԥсахи? Ҷыц убри азҵаара даруадаҩуан, аҭак рацәан, иаҳа ицабыргыз лыздырзомызт. Уаншәоз ачыҭ бжьы ҭкәац бжьын, уцәа уҭанарзызуан. Адәқьанқәа ирыҩназ лылаԥш рхылгон, лыбла иабазомызт. Лара иаалгоз маҵара ахьыҩназ ыкан. Ирыгыз-ирыбзаз уажәык илызҭдаауамызт. Уи хьаас изылкрызи, ирҭахыз қьаадла еиқәдыршәон, аиҳабы инапы ақәҵаны илзынаишьҭуан. Илзаанхаз афатә ахьырҭиуаз адәқьан дазнеит. Ҩ-чахык, кәтык, тубарк аалхәарц, лԥара аатылгон еиԥш, Дамытра дааҩнашылеит, лашьҭахь игылаз маҷзамызт, дааиԥхьеит.

– Иуҭахыу саҳәеи!

– Схала, – ацәаҳәа дықәгыларц, днагьежьит.

– Исышәҭаз аҟара даеа пакетк исызҭашәҵа! – азҵаб лахь Ҷабҷан даахьаҳәт. – Шьҭа аконсервқәа ҩба ацышәҵа!.. Ахш жәпа сҭахыуп… Акаҳуа зҭоу пакетк… Ҩ-кьылак акәац. Сникерс – ҩба, Баунти – ҩба, кьылабжак аконфет ахәыцқәа рзы… Нас ашьаҳариа. Убарҭ азхоуп. Заka? – аԥара лшәан, лпакет ду рҭәны иаарымылхит. – Дамытра! – уи даахьалырԥшит. – Уааины усыцхрааи! – анылҳәа, иара ииурыз цқьа дақәымшәа, даарылԥны дылзаait. – Иаашьҭхны исыцдәылгеи! – иаԥхьа лҷыналхеит. – Абра уааԥшы! – илкыз лпакетқәа Дамытра иааигаз инавалыргылт. – Уажәыцәкьа машьынала сааиуеит, ҷьара умцан!

– Агәхьаа шәыҿзашәырген? – идырт апакет ду иара ишизаалхәаз. – Иахьа суалафахәы сыртеит, схала иаасхәартә сыкоуп.

– Уаасызцшы!

Уамакгьы дмыццакыкәа, днеиуан, амҩаду аган даваланы. Бзиарак лабхәында еиҳабы иԥхаи имаҳәи иахьырзыкалԥоз лгәы иаахәон, лгәы артынчуан. Лусурҭаҿ днеизар, аҩныка ицақәахьан, иаанхаз адәылԥра ҏеазыркуан. Уажәык ара ус лымазамызт, дааҩнамԥшкәа дзықәымҵит умҳәозар. Лусуга ишәа иқәыз ақьаад уа иаанлыжьыр ишәарҭазамызт, шьҭа данааих наk инаԥхьалкқәеит. Аԥыхәтәан индәылԥуаз лара лакәхеит. Линомарка ҟаԥшь кәрышәҭза илызцшын. Лара дуамаха данынҭатәа, иара иаҳагьы иԥшзан, иареи лареи еизшазшәа еинаалон. Имыртрыскәа ашышьыхәа иналырцысуан, имыргәаккәа анықәцара дазыманшәалан. Иаалхәаз апакетқәа ирыдгылаз Дамытра даашьҭылхит.

– Исзеилкааuам, афатә сзаашәхәеит, аҩныкагьы сыжәгома? – Дамытра амҩан иԥьеишьоз иман.

– Уаҳа узгарц абоуҭахыу? – лаԥхьа лымҩа дцааua, иара иахь дхьамԥшзакәа, ахәмаршьа лҷанылраалон. – Аԥара сыртеит уҳәазма? – иааигәалалыршәеит ихаҭа уи азбахә шимаз.

– Ааи. Раԥхьатәи суалафахәала ак аасхәақәап сгәахәын, шәара ижәымуит, – иацы ашкол иалганы, усурҭак зцшаарц иашьҭаз иакәызшәа дцәажәон.

– Уи шеибгоу аѳоны инага! – наиабжьалгеит. – Ауалафахәы урҭартә, макьана зааҵәазамеи?

– Заа цытк рымысхит. Нас иахырхып.

– Имаҷымкәа уақәдыргәыцма?

– Изларҳәо ала, руалафахәы иахыҟехәартә иҟоуп.

– Аусура уҵәыцәгьоума?

– Сашьцылазам. Исцәыцәгьоуп. Арахь маҷк схыхь аҿыснардыруеит. Иахьцалак салазартә сыҟоуп.

– Маҷ-маҷ уеухәшәтәлароуп.

– Аневропатолог убас иҳәоит.

– Аамҭа аҭахыуп, – лара длыргәыцуан, анхарҭа ҭыц днагәылалан, хыбрак аҿаҵхьа данаангылоз.

– Аѳоныҟа ҳаиҵлеип! – Дамытра, ашә ааиртырц, амаа инаҵәа нҭаиршәхьан.

– Убеиахааит! Аѳоны усқәак сымоуп, – лҳәеит аамсҭашәараз.

– Агәхьаа шәасыргеит, – Дамытрагьы даҵсышәазан. – Даараза иҭабуп!

– Узхаҭабуазеи! Зиза сысалам лыҭа!

– Иҭабуп! – иҳәахын, ипакет рҭәы има, дыѳтытцит. – Ҷыжә, хәлабзиа! – Ҷабҷан амашьына анаақәлыргьежьуаз, иааиуаз Ҷыжә инапы лызѳышьҭихит.

–Бзиара убааит! – дцышәырччон лара. – Машьына уамак ууанагеит, Зиза лакәзар – машьына уамак дышьҭнахуеит. Шәызҿуи!

–Сабхәраа рҭаца лоуп, ибцәажәашьоуи?!. – иаргьы длызцышәырччон, илҳәаз хәмаршақәзаргьы игәаҵхомызт. – Уамақәак цәырыбгеит, – нацитцеит, Зиза лызбахә ахьаҵралҳәаз ирҵар иааилсын.

–Уҵхәыс дҿоуп, илыцшнуп, – иахьылҳәозгьы лгәы лнархьуан, – ууалызкылцшлар цәгьамызт, – длырбжьажьо дахьцәажәоз иахиҳәаарыз дақәлыршәомызт. – Нас ани Ҷабҷан лакәцәкьазма? – цқьа дылзеилымкаазшәа, ганкахьала ихшыѳ цьара илырхарц, амѳаду ахь ицәырҵуаз амашьына дашьклаҵшуан.

Ҷабҷан ускан, лашьҭахьҟа инлыжьыз рыгәхьаа уаҳа илымазамкәа, амѳа данын. Аѳоны дшазааигәахазҵәкьа, даангылан, зыццха аркымыз агараж ашә аалыртын, лхаҵа имашьына ааѳсан, лмашьына нытҵалгалеит. Иара данааилак лара лыҟамзаара шигәамцхоз лдыруан, ҿцныҳәак заҟа иҿыцамшәарыз. Лхаҵа лара акыр дизаҵсан. Уи аҭак алҭозшәа даҿын. Уи адәахьала. Аҭак шылзыҟамцоз, иқәгыҷра дшаҵсамыз лзымдыруа, лара дгазамызт. Арахь, лгәы иланаҳәоз налыгзартә, аангылашьа лзыҟаҵомызт. Макьана. Дышьҭызхыз азы лшьапы дықәнаргыломызт, дышьҭжәааны амшын ҵаулахь дагон, зынзак дахәланарбгарц.

Агараж ашәқәа нкыдылцан, ацаҵха аркны, ргәарц ҭшәа дынҭалеит. Рашьыҭ аѳоны ашьҭаҟа ахәырма иҭаауан. Иааҭалаз дзусҭаз ибарц, Баҭал, цхьаҟа иҿырнаашәа, даахьаҵшит. Уи уа иаб дицхрааузаарын. Аскатәи хәырма дара ирзыфозма, аҭира усгьы ргәы иҭазамызт. Артраҵәкьа аҿазнакааныа, иҿыхны ишьҭарцон. Икәымтатахоз аалырхуан ирфаларц, агәылаҵәа, рыуаҵәа ирзыршон. Саспа иааиуаз ирыртон. Дгьыл ҿаҵак шәырк зыстагыламыз, ма зыпсҭазаара ауатахқәа рҿы имѳасуаз Рашьыҭ аашьаҵәа ҳәа дырхыхәмаруан. Ахәырма шиаслак, амандарина аамҭа ааиуан. Хцаҟа шьапы изеиҭаҳан, лимонк, ѳ-Вашингтонк апатырқал изгылан. Имаҷын азы аус рыдулара аамҭа рацәак ақәирзуамызт. Рыпсҭазаара ҟыҟ-ҿыкк ацраҳәамкәа имѳаҵысуан. Абартқәа зегьы ритмк рыцын. Лхаҵеи лцеи рнапы злакыз ашәыршьап руак ыщѳаар, убри аритм ашьақәгылара амчи алшареи аҭахызшәа лныруан, ашәшьырцаҿ дахьылатәаз.

Ацыхәтәантәи аамҭаз ааҵсара цылгахьан. Илыцымларц лыфатә иаглыжьуан, лцәалжь уи адыруан. Уи акәзар изыхкьоз? Ма лыкәра атәы аҳәозу? Ацыхәтәантәик зынзак илҭахзамызт. Дызбоз дахьцьашьахәыртәуаз лаҟара лыцнаҵон. Уамашәа дрымбо даақәгылар, лаҟара лыцнахыр, илзаанхози. Лхәыцра дагьаацәшәеит. Аҭаацәа уаххьак рзыҟалҵарц, дѳагылан, аѳоны дныѳналеит. Акҿаѳорахьы днеиааныа, илымҳараз дазнеин, асаркьа даадтәалеит. Лхаҿы ааиҿылкаакәеит. Лхаҿы ҭылҵауан. Есымша хаҿык асаркьаҿ избоз аҿеиҭакрақәа ацәыцылбаауан. Урҭ аиҳъхара акәымкәан, аицәахарахь рхы ахькыдыз лгәы иалан. Дзусҭаз еилылкаарц лхы дазцаауан. Бзиарак лхы иазылҳәарц убри аламҭалаз илылшазомызт. Цәгьарак лхы иацылбаарцгьы лҭахымызт. Икалҵоз аускәа рыла лымѳа лчаҵозу, ичаҵаз амѳаду дангылазу еилыргашьак лзаҭомызт. Дзынгылаз амѳа датәнатәхьан. Аныцшьас илымази. Абри лгәааанагара ацыхәтәантәи аамҭаз илышьҭымцуа илыцын. Акызаҵәык уи данызгоз – нагарҭа амамкәан цхьаҟа лцеицш дацәшәозар. Уи анылдыруаз ҵѳа змамыз акаҵәара данхықәгылалак акәын. Усцәкьа икаларын ҳәа гәынхәцыстала дазхәыцлозаргь, макьана лабҿаба ианылныршаз аамҭа аалыдымгылацызт.

Дҩагылан, амаҭурҭахь днеин, уа инышьҭалҭахьаз лпакетк аимаа заманақәа аатылган, Баҭал иуаҭахаҿ инышьҭалҭеит. Егьи апакет иҭаз афатә акҿаҩрахьы иналгеит. Доусы рҭыцқәа рзылылхын, ахышә цқьа иаартны, агаз-ҳақә аалыртын, амца нацралырсит. Аҷкәын иакәымзар, лареи лхаҭеи уамак рҭаххазомызт, ахацәа хәнаанза, рыфатә ирлас иаалырхиеит. Афатә ҟазҭалашаз цҳәыск даарыдыркылар аҭшәма цәгьа ибазомызт. Лара илҭахзамызт тәым цҳәыск рҩны дыҩныхо дыҩнагьежьлар, дцаны афатә аахәаны ирзаалгалар. Ҩыцьа лхацәа лхала илзымбо дыҟазма. Лусураҿ лара деилахацәазар, иара ихала афатә рхиара иеазикуан, уи диҿыцшуан рцагьы. Амла реадыркзомызт. Илзааигәазаз ахацәа амардуан аҿы рбжьы лаҳауан ааилашәшәымҭаз. Аҭхьа амаҭурҭаҿ иааиз Баҭал акҿаҩра дааҩнаҭалеит.

– Еимаақәак узаасхәеит.

– Аиаша?! – иара даагәырҕьеит.

– Ушьапы ианаалозар гәаҭеи! Уаб кьаҿк изаазгеит. Ишәиҭааити.

Баҭал данындәылца, лара шьҭа зырхиара хлыркәшаз лца ифатә амаҭурҭахзь иналгеит. Данаахынҳәуаз рымҳара-уаҭах иҩназ лхаҭа наиқәҿылҭит, макьана ачаи ижәырц иҭахызар еилылкаарц. Уигьы аалгеит, миникекск саны инадылкылан. Лхаҭа лзгьы чаик аақәлыргылеит. Лца ифатә ашьҭахь чаик ижәуан, уи, заа имхьшәашәарц, амца рмаҷ иақәыргылан. Иаацәырҭит лхаҭеи лцеи. Рашьыҭ икьаҿ шкәакәа ирцшзозу, иара дарцшзозу лзеилмырго, цәгьала еинаалон, иеиқәа иақәҭаны ишишәызгьы. Дцьашьашәа лара даныниҿаҭш, амцхә длаҭшықәлымҭацәартә, днахынҳәит, ишәыхны иҭакнеиҳарц. Баҭал ишьапы ианаалоз аимаа еиқәаҭәа маҷк ицәыхәыҷын, ҽнак аҟара изишьаҭар, маҷзак еиҭыҭуан, ишьапы бзиа иҭашәарын. Иара игәы иаахәон. Ус ишишьаз, аишәа днадтәылеит. Иаб аханы иҭыц аалихит. Зегьы рҭыц рдыруазарц, ҿымҭзакәа уа длатәон, заҟа даҽазәы иимҭарыз. Зегьы шәан-изан. Иимзаз акы цхасҭахар, зегьы ицәеилабгон, – уи уажәы цқьа изныруаз Ҷабҷан аишәа аҭыхәан дтәан. Еснагь убра илҭыцын, лыхәаҭшра зеацәызыхьчоз лхаҭа иҿаҭшра цқьа илзыманшәалазарц. Акранифоз зыбла шьҭызымхцәоз лцагьы лылаҭш ихын. Рашьыҭ, ичаи данаҿыхәалак, акыр дааҭшуан, ица дмыццакыкәан дчаларц. Ианеицтәоз убас акәын, нас еицгылон. Лара дара дрызцшзомызт, дшыҩагылалак иҭацәқәаз аарымҭылхуан илызәзәарц. Дара аныҩагылоз, зегь еиллыргарц агьлыгзамызт.

Ашьыжь заа игылон усгьы. Баҭал дцан иеикәабан, дышьҭалеит. Лара акьынтыжә ырбаазаны, ирҩаны илыма лҿаалхан, ишыцқьазгьы цьара сабак рықәтата рееизырымгарц, Баҭал ипианино, ахышхә надгыларҭақәа, ашкафқәа ирхьылшьуан, ирықәылшьуан. Уадак, ма уаҭахк есымша дахысуа, ус лус маҷхон, илцәыуадаҩзамызт. Уи дахьынзаҿыз, Баҭал дхынҳәын дышьҭалеит. Иеикәабарц дцеит Рашьыҭ. Лара ателербага дадтәалан. Иаарласны апрезидент иалхра аеҳәара ааиуан. Иахьа амчра змаз аҳәынҭәы ргәыдырҭәаларц, аопозициа ирхаҭарнакыз рыеҭыршәон, аха ишца! Рашьыҭ урҭ уамак хьаас имазамызт, ишьҭаларҭахь днеит. Ларгьы леылкәабарц лҭахын, ателедырраҭара нҭәаанза, даатәеит, дызхәаҭшуаз даланагалацәан. Ашьҭахь концертк мҩаҭыргон. Бзиа илбон амца ықәҭаны ианыкәашоз. Уи ахьынзацоз, ателербага дзаҭырҭуазма. Лгәы аалханаршҭит. Аеыкәабарҭа данҭала нахыс, азырцха даҭагылан илызцсырҳагазшәа, лхы-лыхшыҩ збашьак ззылзымцшаауаз лмазарах ус иазкын. Илықәҭәоз азы деилнарккарызшәа, илыцәтәымны илымаз лықәызәзәаа иагарызшәа, акрамҭа даҭагылан, сапанк лхьылшьуамызт, шампунк лхыҭәҟьа иақәлымҭәеит. Азы дабанзаҭагылазаауаз, аҭыхәтәан дҭыҭуан. Лыелырбеит, лхалаҭ цшқа аалшәхарцаны, амаҭурҭа дааҩнысын, лымҳара-уаҭах дныҩналеит.

Рашьыҭ дкарауараха дыцәан, ицсыц алагаҩагабжьҭәҟьа уаҳазомызт. Асаркьа днадтәалан, иқәгылаз алашарбага хәыҷы аалыркын, лхаҿы аалырлашеит. Лхы иалырхәақәоз налҿылшьқәан, лхаҿы ҭцаауа, асаркьа дадтәалан. Акы лзымхозшәа лыҩныҭҟа маҷ-маҷ ицҳауан. Илыхьыз лзеилымкаауа дауҟахыз, ателефон бжьы дазыцшын. Аҩныҭҟа абжьы гар, лара ишьҭылхаанза, аҭак ҟаҭара лхацәа азә дахьзар ҳәа дшәон. Илзасуаз, лара лакәымкәан, даеазәы дышиацәажәоз еиликаар, хҿыхшьақәак ҟаиҭарын. Аха лыҭабгара убра ахы акрызшәа, дшәарзызон. Иаалырҟьаны лхы аалцәымҕахеит. Лҭаацәа дрылатәан. Дрылатәан, аха ишца?! Дҭәы-дыцха! Дахьырбоз илықәгәыҕуан, еибаркны измаз лыда дыҟамызшәа. Лара лхы-лыхшыҩ, заҟа ара иҟаз аҟара, даеаҵьара иҟан. Еивагылаз аиарҭақәа руак дықәиан лхаҭа. Егьи аҿы уажәы лара днышьҭалон. Лзааигәа диамкәан, уахык мцацызт. Илгәалашәоз лыцсҭазаара қәыцш абри рымҳара-уаҭах иадҳәалан. Цхьаҟа даеа бзазашьак лзыҟаларын ҳәа дгәыҕуамызт. Даеак лҭахымзар ҳәа дгәыҕуан. Нас лымҳара-уаҭах дыҩнатәаны, лхаҭа, ашьахә уаҩ, игәы-ицсы рҭынч данлырцәа, лхәыцраҿ еиҿылкааз аҩнаҭа изыҩныҭрызи? Аҭҳәыс ҟадыць! Лхы зхалцәымҕахашаз далаҟамызкәа.

Уахыла адәахьы аахьшәашәарахон. Аҩныҭҟа уи маҷк ианыруан. Аҭхын еицшҭәҟьа ицшқаз лықәҭаны шьҭа дзышьҭалазомызт. Азынра ирықәырҭоз макьана илзычҳауамызт.

Иахьцалак лхыза акыр иҵхан. Дхәыҵаланы дышьҭалеит. Лхы ахыза зақәылҵаз ахьҭа алалар ҳәа дшәаны акәзамызт. Лхаҽы алашьцараҽыҵәкьа илҵәахуан, акы дацәшәон, дагьацәыҵхашьозма лҳәо, ак лныруан. Лыҵсыҵха аѡныҵка даршуан, лхы ѡхәыҵылгеит. Лхәыцрақәа дырҭанагалан, дызмыцәакәа ишналгоз, аҵхыз бааҵсқәа дрылалеит. Азмыжь дышхыз, лнышьа зҭызшәа азбаара ианзааҟәрыла, ашәакәа лхаҭа илхаҵәарц агьлыгхомызт. Адаҕьқәа лықәпапон. Урҭ рыҵшра азмыжь ихыжьлаз, лыдунеихаан илымбацыз абҕь ҟьаҟьақәа ирѡызан. Адажәқәагьы, рҵшҭәы цәыхәа-ѡежьшәа лгәы дырхынҳәуан. Адаҕь сса рбжьы уахәомызт. Нас илбоз асахьақәа лхаҽы иаанхомызт. Азмыжь ҽыц деиҭаҭагылахын. Ҵьоукы аназара ҽыкәпалла иѡуан. Реы шьапқәа азы изаагылазомызт, амѡаду ианызшәа, рееимаа шьҭыбжьқәа ҵарза илаҳауан. Аҽыуаа ахьыццакуаз амца қьоуқьад адгьыл иахылҵуан. Адаҕьқәаҵәкьа, рбжьы уамагаха, ахықә шыҟаз иццакуан. Азмыжь еилашуа илзаауан. Амцеи алѡеи еилазҭуазшәа азы дырцәқәырцон. Ахықә шыҟаз еибаҵхарсыз ас шыҟалоз ҕәҕәала рцәа иалашәахьазаарын. Амца цәқәырца леацәылгарц, Адгьыл ахь деихон. Дзеиҭаҵуамызт, аҵырсал лшьапы ирыцражьызшәа. Амца абз еиларҵәиуа иаалыхьзеит шылҳәоз, Адгьыл дықәгылахьан. Лашьҭахь – амца, лаҵхьа – амца. Дгьыл кәамҟьак аҽы аҽыуаа лывагьежьуан, уаҳа царҭа рымамкәа, реышьҭабжь уамагаха, реы кьыркьыр бжьы зааҭымгыло. Илывахынҳәуан адаҕь, адажә, рбжьы ҟаҽ-ҟаҽ аҳауа иалҵәраауа. Аҵсеиқәырхараз уазырран. Амцабз адгьыл кәамҟьа арҭшәон, зҵсы ҭаз рееидыркылон, аха, рҭыц заҟа имаҷхоз, дара рхаҭа еилаҵәиуазма лҳәо, еилауаҭыруан, дцәырҳаны данааҵшуаз.

Лымҳара-уаҭах иѡнатәаз аҭынчра ааҵьалшьеит, асҟатәи хыҵеыга хамышҭыхә ашьҭахь. Хьаа-баак згәыҵазамыз Рашьыҭ ицәа раҳаҭын. Джьымдыршәа лхы лбон лхы ахьлыхьуаз. Дѡагылан, дышиашаз азәзәарҭа дныѡналан, азы хьшәашәа налҽалҭәеит. Лаҵҭека таблеткак ааҭылхын, лҽы инҭаршәны, ҽамѡак азы нашьҭалҵеит. Иаалылсуазар ҳәа, амаҵурҭаҽ днатәеит, лҵсы ааиҭалкыр, лхыхь аҽаарҵсыҽуазар лбарын. Закәытә ҵхыз ҽаасҭази! Длалбаан, дындәылҵит. Адәахьы илкуаз-илшьҭуаз ус ыҟазамызт, аха ак нышьҭалҵозшәа, ак аашьҭылхуазшәа, аѡны даавагьежьит, иҵегь иаалырееиқәарц, икаҵсаз абҕьқәа аашьҭылҟәшәаарц. Уск дахьаҽыз лгәы аалханаршҭуан, лхыхь аацсыҽхон. Иҵегь лҵсы лшьар цәгьамызт, аха шьҭа ҽыц дзыриауадаз. Гәыла ҵҳәыск, аанда анаѡсан, луҭра ашьыжьза дҭан. Уи дналаҵәажәеит хык амҭазакәа, ус ажәақәак ааимырдарц, еигәылаҵәаз ҳәсақәамзи. Данаагьежьуаз уи аанда ихырҳәҳәаны, иааллыркыз ахәсхәа, акәлындыр, аҵыбра аалымылхит. Лара лхала аиаҵәара шамахамзар илалҵазомызт. Рыдгьыл маҷ ашәыр ҵла иарган, дгьыл ҽаҵак Рашьыҭ инижьуазма. Лхаҭа анышә рпыпра уамак лгәы ханагаломызт. Дқалақь аазарамзи. Аҵьырмыкьахь аныҟәара еиҕьалшьон. Уа иааугҭахыз иумауаз арбаныз.

Лыкҽаѡра дааѡнашылеит. Аби аҵеи гылахьан. Уамашәа илбон – лҵа, иеимаа ҽыцқәа ишьаҵаны, амаҵурҭа дааѡналеит; лхаҵа иакәзар – икьаҽ ҽыц ишәҵаны. Зда царҭа рымамыз ракәыз ҵьушьарын. Рықәҽылымҭит, аха илбоз лгәы шьҭнахуан. Инарымҵалыргылаз инадтәалан, ҭынч шьыжьхьа рфон. Лхы ламхақәыбзиахазшәа дыҟан, ларгьы лчаи лыманы даарыдтәалеит. Баҭал дшыѡагылаз ажәжәаҳәа иееилеиҳәан, длалбааит, амашьына ааҭгыларҭахь дыццакуан. Рашьыҭи лареи еицдәылҵит. Иара агараж ашә анааирт, лара лмашьына аҵхьа иааҭылгеит. Иара, имашьына аныҵигалак, ашәқәа аиркуан, лара дизымҵшзеит.

Аусураҽ, ашьыжь инаркны, иаагатәыз атауар рыхьзынҵа иацлон. Иаарласзаны иаагатәын ҳәа акәзамызт. Мчыбжьык аҽынза аҽҳәара лыман, лхаҭа уахь дыццакуан акәымзар. Лтауар ахьышьҭылхуаз ѡ-шьҭаҵарҭак ыҟан. Урҭ зегьы ҭылҵаахьан. Ѡ-хьзынҵакны атауар лшеит, иаццатәыз ашәҟәқәа заа илырхиеит. Адырѡаҽны амѡа дзықәымлахуази. Арахь лара дзыццакуамызт. Ателефон дазыҵшын. Иара аҽылнардырцҵхьаза, даатрысуан. Зыҽлымаздоз иара шиакәзамыз лбаццхьаза, даақәыцсычҳауан. Лхала ателефон дизасырц иақәкны ианлымаз, шьҭа ахы-мшы дырҭагылон. Ихала дшылзасуаз шлеиҳәаз аалгәалашәаццхьаза, леаанылкылон. Иара ихала дылзасуа, аҽакуа, амѡа лара данықәлашаз иара иалидраази? Аусқәа изеиҽызкаауаз лусураҽ ауаѡы димазу? Еилатәақәаз лаҵшыла иааимылдеит. Даҽа ҭыцқәак ирыѡнатәазгьы даарызхәыцқәеит. Лгәы иҭашәаз азҵаара ҭакс иалҭашаз лымпыҵашәомызт. Шьҭа лхала лыҽималымдар, иара дылзасрымызт анылгәахәшаз, амҽыша аҽны, лтелефон абжьы иааркьаҽны дааруазырит.

– Ари сара соуп.

– Еилыскааит, – аѡны дшыҟаз дахьылзасуаз даараза илгәаҵхомызт.

– Ашьыжь аҭыцаҽ сҟалоит.

– Уажәы шьыжьымызт. Адырѡаҽны ашьыжь акәын дызлаҵәажәоз.

# АХӘБАТӘИ АХӘҬА

1

Уи асабшаз Дамытра дымгылацызт, аҧсшьарамш инаҭганы. Зиза лыҷкәын иаб иахь диалган, лхаҭа ларҭмаḱ аашьҭылхын, лҧарақәа аалҧхьазан, илызхарын зылгәахәуаз аарылхны, дындәылҧит. Рҧуҭа иаланхоз макьана зегь лыздырзомызт, азәырҩы ццакуан шьапыла, машьынала. Аусура иамшзамызт, аҵьырмыкьахь зхы хаз маҷзамызт. Ларгьы дрыздыруамызт, еимҩалацәазаргьы дахьцоз еилыркаарц иаангыломызт. Ахәымехан ахыбра аҩналарҭала зуаҭахқәа рахь зеызшоз аҳәсақәа лзааирц дрыцхьахьан. Урҭ аалгарц лгәы иҭазижьҭеи аамҭа лыцәцахьан, аха лмоузакәан. Лусурҭаҿ аҧсшьацәа ааигәа реырыцсахуамызт, убри лхы иалырхәарц лгәы иҭан. Акәымзар аҧсшьара мшқәа рыламҭалаз аусура ацара лықәшәалон. Зхатәы сасааирҭақәа зыргылахьази зхатәы ҩнқәа рҿы аҧсшьацәа здызкылози рҭаара акыр ихехьан, аха аҳәынҭқарратә ҧсшьарҭақәа макьана иҭәын убарҭ аҭагалара мзқәа рзгьы иааҵьоушьартә.

– Ашьыжь бабадәықәлеи? – дылцылон Ҷыжә.

– Ои!.. Сара аҵьармыкьаҿ сцар сҭахыуп, – Зиза деихалашо даатгылеит. – Шәара ашьыжь шаанза зусқәа назыгзо шәреиуоуп, – лара иаалцылоз, маҷк акәзаргьы дырехәаны, иаразнак агәы изҭалҧон.

– Адәқьанаҿ снеин, фатәқәак аасхәеит.

–Иахьа шьыбжьхьа шәеазышәымкын! Сшаагьежьлак шәара сшәызнеип ҳәа сгәы иҭан. Асааҭ ҧшьба рзын сгәыла ҳәсақәа саарыцхьарц сҭахыуп. Даеа ҩналарҭак аҿынтә исҭаауа шәара азәзаҧәык шәоуп. Мап сцәышәымкын, сшәыҳәоит!

–Ҳафатә бзыḱаҧондаз, мап зкуада.

– Сшәызцшуп.

– Шьҭа ҳаигәылацәоуп, – дцарц лҿыналхахьан, Ҷыжә дааиҧаст. – Ҳаишьцылартә ҳаибабахьеит. «Шәара» ҳәа бысмацәажәалан. «Бара» ҳәала.

– Ус ишәҭахызар, ишышәҭахыу исымҳәалои, – Зиза деихалашон.

– Ҿыц иаабҳәаз зегьы «шәара» алахыуп.

– Аеи нас, даеазны ҳанеибабо инаркны. Хәымеханынза!

Лнапы ҩышьҭылхын, «абзиараз!» аанарго, лнацәақәа аалḱьеит. Ҷыжә, маҷк днаскьахьан, даалызхьаҧшит, цәгьарас илыҧылбаарыз лзымцшаауа, арахь длыҧашьыцуа. Зиза амҩаду дазкылсын, дшаваз дцон шьапыла, иаалыхьзоз азәы даашьҭихуазар цәгьа илымбо, амала иаангыларыдаз ҳәа дхьаҧшуамызт, ус згәы иҭаз лакәзамызшәа, днеиуан. Иахьцалак арратә цуҭаҿынтә аҵьармыкьанза харан. Ацуҭаҿгьы ҵьармыкьа маҷк еиҿкаан, иахьеи уахеи уфатә злаурхиашаз анхацәа иааргон, аха сасцәақәак шылҭаауаз заа илдыруанаҧ, араион ҵьармыкьанза дцар иаҳа еиҕьны лара илбон. Амш бзиахон, ашьыжь маҷзак ишҿыхьҭазгьы. Ари ашықәсан аамҭа бзиан ҳәа ирцхьазон. Ачарақәа ираамҭан. Даргьы маҷзамызт. Убарҭқәа урызхәыцуанаҧ, амҩаҿ ирацәаз аҧсҭбарақәа рашьҭахь, угәы камҳарын. Убас иҭахарц акәиа ҧаула иҭаҧшуаз азә дылцыларын лымҩан ҳәа лгәы иҭазамкәа, машьына хәыҷык лалывḱьан иаангылеит. Лара ишлызкыз анылдыр, уи шьҭахьḱа аҿаанахахьан. Ашә анылзаадырт, лхы лалырḱәит дынҭаҧшырц.

– Ои!.. – аҧсḱы зкыз Ардасан шиакәыз анылба, дынҭалеит. Ашьҭахь Ҵьансыхә имала дтәан, агипс зҭаз ишьапы ишиҭахыз еиҧихырц, илабақәа ҩызза икын. – Шәабацои? – амашьына аҿынаирхахьан, лара дгәыбзыҕза данҧаауаз.

– Ара усқәак ҳамоуп, – Ардасан, имҩа зеиҧшраз дазҿлымҳаны, цхьаḱа дыцшуан, амашьынақәа даара ирацәан, ладагьы ҩадагьы ицоз еивасуан. – Нас, ҳаныхынҳәуа, Ҷыжә даабароуп.

– Бзиароу?

– Ҵьансыхә Шәача даҳгароуп. Дҳаццар цәгьа иаабазом. Уа илдыруа хәшәтәыҩцәак ыḱоуп.

– Угәабзиара шыḱоу умҳәои! – лара Ҵьансыхә дааизхьаҧшит.

– Шьҭа акыр сеиҕьуп, сыгәчама хьаак амоуп, изыхḱьа цқьа еилкаатәуп, – иҳәеит иара. – Дамытра даабар цәгьа иаҳбазом, – нациҧеит.

– Уи илашәхи?

– Дгьылк кны иҳаман, – Ҵьансыхә амцхә ацәажәара усгьы игәалаḱамызт, лара лызҧаара аҭак ирлас ианизыḱамҧа, Ардасан иажәа нарыбжьаиргылеит, имҩа илаҧш ахмыжькәа. –

Убри ҳцәигарц азә даҿуп ҳәа дыррақәак ҳлымҳа иҭишьит. Телефонла. Иḱоу цқьа еилаҳкаарц, ҳиацәажәарц ҳҭахын.

– Акы иҳәо смаҳацт. Ишәцәызго дзусҭада?

– Цқьа еилкаатәыми. Иахьа, асабша, аус иузом, дабаҳбари?

– Аѡны дыḱан, ҵьаракыр дцарц игәы иҭазар сыздыруам, – аены лгәыла ҳәсақәа анылзааилак, ахацәа рѡыжәрала илцырхагахар ҳәа даашәеит, арахь шьҭа еилкаан, Ҷыжә илацәажәарц, рцуҭа ишазнеиуаз, Дамытра дырбар – аѡныḱа ихәнигон.

– Бара бахьцо саҳәеи! – ақалақь иазцоз амѡаҿ ианнеи, Ардасан дҵаауан.

– Аҵьармыкьа.

– Ақалақь ахь ҳцоит, уаанза бнаагап.

– Уаҳа зҭахым! Мышьҭабзиала шәсықәымшәеи! – Зиза лыбз еснагь ихәшамзи. – Ҷыжә ахәымехан сара сҿы дḱалоит.

Усгьы шьҭа арҭ рѡыжәра дзацәцомызт, аҳәсақәа изларцырхагамхашаз ак лзызбозар лбарын. Рых-ѡык, рхыхьқәа ирыцәшәаны, ирымжәыр иудыруази, гәыҕрак лыман. Ус лҳәеит ҳәа, лишәа арцшзашьа реақәдыршәарц рылымшози. Аус злаз – лгәылацәа ргәы ндмырхандаз. Ахәшәтәырҭа даатыҵижьҭеи, ибла хаҕҕалпа лхаҵа дахьылымбацыз даргәырҕьон. Уи аҵыхәтәа ҵҵәарызма? Дызцыз ахацәа дгәыбзыҕза драцәажәон, лгәаҵа иҵхоз дылмырбарц.

– Уа иḱалҵои! – Ардасан дҵаауан.

– Ҳаигәылацәамхеи! – лгәы иаахәазаны аҭак лҳәон. – Сгәыла ҳәсақәа уаха, каҳуак дсыржәырц, саарыцхьоит, – дзыцхьоз лгәыла ҳәсақәа шракәыз инаҵылшьит. – Шәеышәзақәыршәозар шәнеи!

– Ахацәа ḱалома?

– Мамоу.

– Ҳамацара ҳжьымдырха ҳабҭаауама? – лгәы иҭакыз даныцшызшәа, илцырхагамхартә реахыргарын лгәахәыртә, гәыҕрак лызкаиршәуан.

– Шәжьымдырхарым, ҳагьаашәырҿыхап, амала ишәымжәын, – лгәы иҭаҵәḱьаз лҳәон. – Шәгәабзиара иацырхагахар сҭахым.

– Ҵьыбышьт, ус иҳажәзом, – Ардасан имашьына аҵьырмыкьа иавсуаз амѡа аганаҿ иааникылеит.

– Ари амашьына зтәыда? – ианаамҭазамыз лара Ардасан дизҵаауан.

– Адәы дықәуп ҳәа иаҳзымдыруаз ауаѡ ҳмашьынақәа ирзааицаз бымдыруеи? Ак ҳзааихәақәаанза, цсеивгарак иаҳҭап сгәахәшәа, саб иашьа имашьына имысхит. Сызлақәтәоу ала ашәḱәқәа еиқәыршәо-аеакуа иабасҭахыу аха, сақәшәеит. Аус алазуроуп, ишцаḱасцои?

– Иара иҭахзамеи?

– Иҷкәын игәы бзиам, диманы дцеит.

– Ҵшзала дгьежьааит! Уаргьы уеиқәшәааит ишгуҭахыу еицшҵәḱьа!

Рашьҭахьḱа амашьынақәа еивҵаланы иаауан. Рацхьала иаауаз ҭыц рырҭомызт. Ардасангьы дырцырхаган, дырцырҵырц рбжьы дыргон. Зиза дыѡҭыцан, драҭабуа лнапы нарзылḱьеит. Амашьынақәа ааилыҵқәаанза, лара даатгылеит. Анахьгьы арахьгьы зхы хаз дара ааихсыҕьра рмоузарызи угәахәрын. Еимḱьарак лхы иалырхәан, амѡа агәҭаны даннеи, уа даанхеит, ѡыҵьаран илывсуаз амашьынақәа дрылазза. Интеллигент ныḱәцаѡык дрылашәан, лацхьаҵәḱьа даангылт, амѡа ааихҵәара лазарц. Уи лхы иархәаны, днаццакын, аҵьармыкьа дынҭашылеит.

Акраазхәоз рацәазан. Аены усура мшзамызт. Акрыҭирҭа ҭыц ҭацәык убомызт. Уи акәындаз, амѡақәа ирынтәалан, ауҭраҭыхи ашәыри рыманы. Аҵьырмыкьа ҭыц есааира иҭшәахон. Ҿыц дгьылк азырцшаар цәгьамызшәа лгәы иаанагон. Ма иара уа ирҭбаатәхон. Уажәраанза уаѡ дазымхәыцкәа иḱан лызҳәомызт, аха ари аус аҭыц изықәрымҵацзи? Рацхьа ауҭраҭых ҭирҭа ааимылдеит. Иара уаḱа ашәыр даарылацшқәеит. Лан илзаалышьҭқәахьаз ыḱан. Убарҭ ирыламыз дрышьҭан. Леидара уамак ихьанҭахомызт. Аамҭагьы лцәагомызт. Ашәи акәаци рыҭирҭа дныѡналеит. Ашәхак лан илзаалышьҭыз ирылан. Ѡбаḱа килограмм ауаҭәа кәац аалхәеит. Ахәыҷы изы – ацха. Ачаи иаларзҭны иаб ижәларгьы бзиан, ихы иазеиҕьын. Амаҭәақәа ахьырҭиуаз ахь днеин, Леиуан аимааи маҭәа цхақәаки изылцшааит. Амшқәа бзианы ишааиуазгьы, азынра ааигәахон, изеицшрахарыз здыруадаз. Уажәнатә амш бзиақәа уржьон, дырцханы деилаҳәамзар, ачымазарақәа ицәеижь изалаерымызт.

Ахаатә лых ахьырҭиуаз адәқьан лцшаан, дныѡналеит. Торт бзиак лымазар лҭахын, иқәыз лгәацхомызт. Ирхыҵуазгьы цқьа иуазҳәодаз. Излылхшаз аалхәеит. Иагьа умҳәан, иааḱаҵаны инарымҵаургылаз иаҳа ихаан, агьама ҿыцхон. Леахьылыгзар акәын. Лгәыла ҳәсақәа дрызцшын, иахьцалак илзымааицызт, сасцәақәак ирѡызамзи. Аконфетақәа

днарылаԥшын, еиҕыз ҳәа илԥхьазаз килограмм-бжак, килограмм-бжак хы-хкык аалхәеит. Лгәы алаканы аԥьармыкьа дынтыԥит. Арахь данаауаз еиԥш деиқәшәахыр! Ма даазгаздеитарықәшәахыр цәгьа илбомызт. Атрассахь дыѳцәырԥит. Амѳаду ааихылԥәан, машьынак шԥамааирыз ҳәа дааԥшит. Атаксиқәа ртыԥ таԥәын. Иқәыргашаз ауаа ыкан, аусутә рыман. Ақалақь ала таксик лбаауан, лнапы анықәцаѳ изылкьеит, лаԥхьа дааирнц. Иаргьы уи акәын ииҭахыз, аҭыԥаҿ азыԥшра згәаԥходаз. Атаксиқәа рықәтәара дашьцылазамызт лара, аены дыццакцәон акәымзар.

Аѳны дшааизԥәкьа, инлыжьхьаз рбжьы аалаҳаит. Аби аԥеи рышьталарта иагәылаԥәиуан. Ахыза рықәылхын, игыларц ицхалԥон, лхатагьы лызхара дзыччомызт. Амала лбжьы тылгаԥәомызт. Леиуан аиартаҿ дыхәмарларц деилаҳауан. Мчыла деилалҳәон, иара дылԥырхаган. Дамытра длыцхраарц лара диҳәон, иара ахәычы диахәмарларц агәазыҳәара изкашәаны дыкан. Лара ателербага аҿалԥан, амультик лԥшааит. Леиуан адиван днықәлыртәан, ашәарах рыхтыс ахы ахьцоз днықәылԥеит, нак ицоз дазелымҳахар, тынч дадтәаларын ҳәа. Иаалгаз апакет жәпақәа иаартылхын, афатә рхиара леыназылкит. Ацхьа икататәыз, ашьтахь икататәыз усгьы илдыруан, аха, иаҳа деиқәшәарц, ҽыԥ даарызхәыцит. Каҳуак шыдлыржәоз аҳәсақәа иралҳәеит, арахь рхәы бзианы икалԥарц лыгәтакын, сиурпризк аҳасабала шырҳәоз еиԥш. Дамытра дааѳналан, аишәа еицарса хәычы днадтәалеит.

– Чаик ужәырц утахыума?

– Цәгьа избом, беилахоуп аха.

– Уажәыԥәкьа! – азыршыга хазы афымца инаҿалкит, лгаз-ҳақә иақәгылаз маҷзамызт азы. Ахәычы иқашьгьы излырцхар акәын. – Иахьа Ԥьансыхәи Ардасани срықәшәеит.

– Иабаказ?

– Ҷыжә дырбарц ртахыуп. Уара иуаԥәажәар цәгьа ирымбозшәа ицәажәон. Арахь иаакыдгыларц расымҳәар амуит, – ачаи катаны иааимԥалыргылеит.

– Ачеицьыка змаз бакәны бызбонеи, бахьаарыцхьаз бгәы иалоума?

– Ачеицьыка сеигзома, – дахьизеилымкааз лгәы иалсны, ачеи ахәшеи ааимԥалыргылеит. – Ишәымхажәыр ҳәа сшәоит. Шәыхшыбаѳ рцысны, арыжәтә шәкыр – шәышԥаканаԥои?

– Ҳеаҳаршьуама, икалеи?

– Зынзак ижәжәыр калазом. Арахь ҳәсақәак срыцхьеит, шәырцырхагахар стахым, – лхаԥа заа дазыкалԥон.

– Ахаԥа цҳәыск дылԥырхагахеит ҳәа азәы иабымҳәан! – чагьала иҿы ахьтәыз, ацәажәара ицәыуадаѳын, албаадара мариахарц, ибла кәазхан, шьтахька иаамышьткәа, ииулак илбааидеит. – Иара иаажәо бымоу? – дԥааууан ицы анааивига. – Убри бымҳәо!

–Исымоуп. Уи ыкоу, икаму здыршаз уара уакәын.

– Ҳмеицәхап, ԥьыбышьт, фырԥьанк сасык исыржәуеит ҳәа.

– Сара сыцәхауама, сулабжьоит ҳәа саҿупеи. Асасцәа зтазарц зтахым даԥшәыма цҳәысума. Амала арыжәтә реадырцалаԥәар стахзам. Аиҳаразак анықәцаѳоцәа. Заказоы тахахьада? Арыжәтәи аццакыреи роуп изыхкьо. Изжәыз изхара ццакыра иоузом.

– Ҳара авариа ханалашәоз, ижәны азәгьы ҳаказамызт, – ихы злаирқьиашаз, ларгьы илыеԥникылашаз иман. – Иаҳхараз ҳәа акымзарак ҳамазамызт. Амашәыр иалашәаз ҳакәхеит, – ичаи ыжәны даалган, даннаха лара излеижәоз ааимԥылхын, илызәзәон.

– Шәахьымзаԥызт уҳәар утахыума?

– Зегьы еиԥшны иузыргьалом сҳәар стахын.

– Уаха иумжәын! Бзиоума? – диҳәон лара. – Ухы иазеицәахоит.

– Даргьы ирзеицәахоит. Ажәраз иаҳтаап ҳәа сгәы иаанагазом, – лгәы ааиртынчын, амаԥуртахь днеит, амультик шамахамзар згәы цнамԥәоз ица иахь.

– Длыбаауагар, ҳауак шәфарын, – лара лбжьы аагеит.

– Ҳцома? – аб аца дизцааууан.

– Иаба?

– Агәарцахь. Уа уѳызцәа ыками.

– Ихәмаиуама? – «р»-и «л»-и макьана изыҳәазомызт.

– Ихәмаруеит.

– Ҳцап, – цытк данхәыц, ахәычы дақәшаҳатын.

– Ҳласып! – аб ица имахцәы ааникылан, диманы дындәылԥит.

Аѳнытка таԥәхазшәа ныррак аалоуит. Ҭынчран. Лара инықәлыргылоз-иаакәлыргылоз рыбжьада, ак уаҳазомызт. Ацута атрасса иакәган, машьына бжьгьы ааѳуамызт. Лтаацәа цака икан, ргәы аадырҿыхарын, лгәы рыстынчын. Иахьцалак рѳыцьегь аѳнытка ианлыцыказ, иаҳа дтәы-дыпха лхы лбон. Уи дазымхәыццәартә, илкуаз-илшьтуаз лус рацәан,

акҿаѡра дахьыкҿаз. Азрада шьҭа лторт злылхшаз лырхиахьан, инҭалыргылеит. Лчашә злылхуаз ача чразы иқәгылан, аѡныцҟа цхаран, хәымеханза иамажәахарын. Ахаатә мацарала аишәа лырхиарц азныказ лгәы иҭан, аха аҵьармыкьаҿ даныҟаз даланагалацәан, иаалхәаз луҭраҭых рыцқьаны, изәзәаны, ижәырц иҭалҵахьан, авенигрет алылхраз. Арахь лан илзаалышьҭхьазгьы маҷзамызт, ахаатә мацара акәымкәа, ачыс замана аақәлыргыларц. Ашә азә дасын, аҵлакь шылкыз, лхы нкыллырҳәҳәеит.

– Шлеи! Ашә аартуп. Ои! – Ҷыжә данылба даалыцхьеит. – Абра шәтәа! – акҿаѡраҿы аишәа еицарса хәыҷы иадгылаз аҟәардә наллырбеит.

– Заа сыбзааит, цхыраарак сызбыҭозар сгәахәшәа, – Ҷыжә днатәеит. – Усгьы сызҿу агьсымам.

– Шәҵсы аашәшьа! Сара сахьзоит, – дгьагьаза анахь-арахь дықәгьежьуа лыфатәҟаҵара леахьыгзашьа ҵьазшьоз Ҷыжә аҵшәма цҳәыс илыҭразеи ҳәа длышьклаҵшуан. Убасҟатәи чыс хкы иаразнак лнапы рылакын. – Уҳәан-сҳәанк ааибаҳҳәап, – ҳәа нацылҵеит, лыгәыбзыҭ цшышьа здубаалашаз дмаҷны.

– «Шәара» ҳәа бысмацәажәалан ҳәа басымҳәази.

– Ои! Саҭашәымҵан!

– Ҿыц «шәара» бҳәахуеит.

– Аиасра сцәыуадаѡуп. Аха ауаа браҟаразар злабҭахыу ала, ибуам нас, – азаҵә хыцхьазара лхы лықәымчны лхы иахьалырхәоз лбарҭамхарц, илатәаз дылҿаччон.

– Убас, убас! – Ҷыжә «беаршьцыла» лҳәон, зыназа ҭбааз аҵшәма цҳәыс ҿа акҿаѡра ҭшәаҿы ирлас-ырлас лынаҳәааҳәшьа лызҿыцбарахазаны. «Илыҭроузеи?!.» – адырѡегь длыҵашьыцуан, иҭәы-иҵха илбоз ауаѡы ҟәымшәышә.

– Ахаара быгымхааит!

Аҵшәма Ҷыжә лаҵхьа акаҳуа, чанах хәыҷзак ианыргыла, иаақәлыргылеит, аршра данахьзаз лызгәамҭазакәа. Даеа чысмаҭәак ианҵаны, хышәҭ-мышәҭк аақәлыргылеит. Лхаҭа дышгылаз лкаҳуа лжәуан, инықәлыргылон, иаақәх днаҿыхәон. Уи ажәха лымазамызт, шьҭа Ҷыжә, лхала илжәыртә дазымааншәаламхар ҳәа, длыцәшәон. Лчысҟаҵара цкырак алҭомызт. Аҵшәма ахәыҷы длыбааигазижьҭеи, аамҭа бзиан ицахьан. Шьҭа ихынҳәыр цәгьа илбомызт. Аҳәсақәа ааиаанза, Леиуан акриҿалҵар лҭахын. Нас канфеҭқәак нидырклар, уаҳа ус имазамызт. Даеа цыҭрак ианылымба, лхала длалбааны, дрыцхьарц лгәы ишҭаз, ѡыҵьа аҳәсақәа драцхьагыланы аҷкәын дааѡнашылеит. Дамытра урҭ дрышьҭагылан.

– Адиван аҿы шәлатәақәа! – Зиза аҳәсақәа даарыцхьеит. Ҷыжәгьы, акҿаѡраҿы ус лымамкәан, амаҵурҭаҿ лѡызцәа даарыдтәалеит. Аршыха данахьзаз рзеилымкаауа, акаҳуарзаалгеит. – Шәсыртәақәаанза, скаҳуа агьама жәбар сҭахын.

– Каҳуак шәсыржәуеит аныбҳәа, – уамашәа илбон руазә, – ирмарианы ҳаилгоз ҵьаҳшьон. Бишәа злабырѡычо закәи?!

– Шәарҭ шәгьамақәа бзиоуп ҳәа саҳақәахьеит, – аҵшәма цҳәыс дрыхәлаччон. – Сышешәсыргәаҵхара сыздыруам. Лхәыҷы акҿаѡрахьы даалган, заа излырхиахьаз иқашь аақәлыргылеит. Ихала акрыфара шицәыцәгьазгьы, лара лус ахьынзаналыгзоз, цыҭк анихит. Иаанхаз лхала иҿалҵан, дрыцқьаны иаб иахь дналгеит. Лыхьурзы нақәлыргылеит. Лчашә макьана дакьысуамызт. Инхаз лгәыла ҳәсақәа рееизга ианааѡналоз, аҵхьатәиқәа реиҵш лишәа чыс ҵьаршьон. Рнапы адыркыр, заҟа ихааз рбар, иагьа рҳәарын. Ҷыжә уи дахьдырехәоз дшьыцуан, Дамытра иакәзар – ҿымҭзакәа иҵшәма игәы лыздуун.

– Уамак лоуп уҵшәма, – ҵабыргызу, хәмарразу изеилмырго, Ҷыжә лхы иара иааизааигәалтәит. – Уаалышькламцшыр – дуцәыргоит.

– Ма дысцырыргандаз! – иаҳауаз игәы ишалсуазгьы, илҳәаз агәхьаа имкзазшәа, дыхәмаруан, ларгьы илгәарцхазаны дцышәырччозшәа ҟалҵон, амала иҳәашьа лгәацхон.

–Азәыр дааизар – унарцыли! – амҳац абысҭа иалазырҵәиуаз Зиза лхаҵа наиқәҿылҭит.

– Оо!.. – Дамытра, еибакеибашьҭуаз иѡызцәа аниба, иҵьшьара хыжжуан, ишааиуаз имаҳазацызшәа.

– Хажәра шәоуааит! – Ҵьансыхә, илаба иерынҵа, аҵхьа дааѡнашылеит.

– Еиҭьу аашәхәааит! – Ардасан, уи дишьҭагыланы, аҵшәма аҵсшәа иеиҳәон. – Шәтәақәа, шәтәақәа! – иѡархаҵгылаз аҳәсақәа рахь ихы хан.

– Иакәымкәа ҳашәцырхагахеит ҳәа сыҟоуп, – Ҵьансыхә изааргаз аҟәардә аҿы днатәеит, илаба ицырхырааны. – Ҷыжә бҿы ҳнеин, банаҳамба арахь ҳхалеит.

– Ақьафура ахьыҟоу ҳара ҳақәшәоит, – иҳәеит Ардасан. – Ус ҳалахь иануп, – ҳәа нациҵахт.

– Шәааизар, бзиала шәаабеит! – абысҭа аақәзыргылоз Зиза дсирын, асас ҿыц аѡнаҭа ҿа рҭаара дзыцәшәоз шацраҳәазгьы. – Шәнапы зык нақәышәҭәала! – рызынтәык ѡалыргылеит.

Дара рнапқәа ахьынзарызәзәоз, лара лчашә руак нҭалыргылахьан. Уи злалзшазгьы зегь ирызкылҷшуаз лаб илзааихәахьан. Лысасцәа рызынтәык амаҷурҭаҽ ианаақәгыла, Џьансыхә аишәа аҷыхәан иҭыҷ аалихит зегь раҷхьа. Агипс зҭачаҷаз ишьапы аиҷыхраз уа иаҳа изеиҷьын. Дамытра аханы даагылеит, исасцәа лаиртәар, иара уа иҭыҷ аалихырц. Аҳәсақәеи Ардасани аишәа иаакәшеит.

– Шәхәы шәнапы нашәыркы! – Дамытра раҷхьа ибысҭа аацҩеит, егьырҭ иҽаҷшырц. Хара имгакәан, ифырџьан аақәхуа, дѡагылеит. – Анцәа улҷха ҳаҭ? – аниҳәа, зегь ѡагылеит.

Иҭааз дрықәныҳәан, ифырџьан ааҭаирцәит. Зиза дҽаҷхаҽаччон, амала ишылгәамҷхаз илырбарц, лхы лырҷысуан. Дахныҳәаны днаҽыхәар, гәыбҷан изҭодаз иацы ахәышәтәырҭа иҭыҷыз. «Акы заҷәык» аанарго, ихыснацәа налирбеит. Иѡызцәа иржәрымызт, нас иаргьы ихҭеикцәарымызт лгәахәуан, иара даҷшәыман, аха дара сасцәамзи. Нас иаргьы иҽааникыларын. Дара, аҳәсақәа инаҽыхәа-ааҽыхәашәа афырџьанқәа аннықәдыргыла, рфырџьан ааҭдыркәкәеит. Уи акәындаз, ашьҭахьтәи аныҳәаҽақәа аныркуаз, маҷ-маҷ иржәуандаз, иааҭадырцәыхуан. Аҳәсақәа рзы аѡы Зиза иаақәлыргылахьан, уи раҭәашьаны ахацәа иркуазма. Ус иаҳа иеиҷьзаргьы здыруадаз, дхәыцуан лара, иагьа умҳәан, аѡы еиқәаҷәа ршьа иаҳа иалалон, акыр ирҷырхагахон. Амала ааигәа ахшыбаѡ ҷысра иақәшәаз рых-ѡык араха рнаалозма, рхы иҭаларынеи. Ус акәзаргьы, лара, аҷшәма ҷҳәыс, лысасцәа рхадара шиуаз, лхаҷа иҽааникылақәарц лызиаҳәомызт, илҭаз егьырҭ аѡыҷьагьы лзынкыломызт. Ара иҟаз – хдырран.

Лчашәқәа рыѡбагь анылзы, илыссан, ачанах ҟьаҟьақәа ѡба ирынҷаны, ишаҳәшаҳәо, макьана ахылѡа-ҷсылѡа рхылҷуа, иаарымҷалыргылеит. Ргәы иаахәазаны иаанырхқәеит. Ателербага иадтәалаз Леиуангьы сак изаалган, ҽаҷа-ҽаҷа иамхуа иҽалҷон.

– Бусқәа еихбырсыҷьзар ҳәа сыҟоуп, – лҳәеит ҷҳәыск. – Бааҳадтәалар цәгьамызт.

Аҷшәма ҷҳәыс лысасцәа ргәазыҳәара налгзарц лыхәҭан, лыкҽаѡраҽынтә аҟәардә аалган, рхала аҭыҷ ахьылзаалырхыз, рыгәҭа днатәеит. Аҳәсақәа иахьынзарыхәҭаз ишыҷхашьаҷхаҷозгьы, ахацәа ахьрыдтәалаз лара шьҭа илцәымҷзамызт. Иахьцалак ахацәа аишәа мѡақәырҷон, идырҷшзон, идырлахҽыхуан. Лара дазхәыцны дара даарыҷхьазар иаѡызахеит. Ҳәсақәак лафла ажәа аамаркыр цәгьа ирбомызт. Иржәуазар иҷегь иҷҳафырхарын, аха арыжәтә реадырцаломызт. Иааизакны дахьрыхәаҷшуаз, аҷшәма лысасдкылашьа лгәы азыҟан. Ахацәа ргәалаҟан. Аҳәса ишаадмырҷшуазгьы ирбоз-ираҳауаз иазҽлымҳан.

– Сара уаҳа сзыжәзом, саҭашәымҷан! Ус стәазаауеит, сахыжәымбаауазар, – иҳәеит Џьансыхә аҷыхәтәаншәа.

– Уҷшра сгәаҷхазом, хәшәқәак узысыҷшаап? – Зиза уи дизҷаауан.

– Хәшәла сџьыба ҭәуп. Изжәыз схы ааснархьит. Шәымшәан, исыхгоит, – таблеткак аацәыриган, ишырбоз иҽы инҭаиршәит. – Зныҳәара ҳахьымзаз Анцәа шәиныҳәааит! Ҳазҭоу, шәчеиџьыка ҭбаахааит! – днаҽыхәан, инықәиргылеит.

– Џьансыхә аиаша иҳәеит. Шәарҭ шәагьысасцәоуп, шәагьҷшәымацәоуп. Исасцәаҷәкьоу ҳара ҳауп. Амѡа ҳамоуп. Иҳақәлашьцаанза амѡа ҳанылар иаҳа иаҳзеиҷьуп. Анцәа шәиныҳәааит! Ҳаргьы лҷхала ҳаѡнқәа ҳрызнеиааит! – ифырџьан ҭамырцәзакәа инықәиргылеит.

– Ишәҳәаз саҳаит. Мчыла шәныскыло салаҟазам. Амѡан Анцәа дышәхылаҷшааит! – Дамытра дрықәныҳәан, иѡызцәа наскьеигарц, аишәа дѡахыҷит.

– Ҷыжә, ҳбацәажәарц хҭахын, – аҷшәмацәа ахацәа рыцнаскьалгарц, иаарыдгылаз Ҷыжә Џьансыхә ихы налызирхеит. – Баабарц заҳҭахыз: ашәахьа Шәача ҳцарц ҳеазаҳкуеит. Бызҳаццома?

– Уаҷәы издыруа ателефон сылзасуеит. Ашәахьа урыдыркылартә илзыҟаҷозар, адырра усҭоит.

– Азамана! Уахь шәнеи! Дамытра, уҳазлыбаар, амашьынаҽ ҳаицәажәап, – Џьансыхә амардуан, даҽымкьарц иегәаҭо, длаҽалеит.

Џьансыхә, дааилаххыр ицхраарц, Дамытра дивагылан, Ардасан дишьҭагылан. Илалбаан, индәылҷит. Амашьына ианнадгыла, Џьансыхә ашьҭахь днықәтәеит, ишьапқәа адәахьы еиҷых. Асигаретқәа амца надыркын, иахон. Иржәыз рых-ѡык ирҷырхагахеит. Зегь раҷкыс излысыз Ардасан имашьына дынҭалар цәгьа ибазомызт, Дамытра иаҳаҭыраз дгылан.

– Иҳауҳәарц иаҳҭахыз, – Џьансыхә изхааиз иҳәарц иеыназикит, иҽы алѡа ҭырбыбуа. – Ардасан ателефон уизасит лахьхьи ҳадгьыл азәы игарц иҭахыушәа.

– «Игарц иҭахыушәа» шҷыкәу?! – еицәаз дирҳарц иҭахны, Дамытра иаҳаз шџьеишьаз ихаҽы иазыҷәахуамызт. – Уи, излеиҳәаз ала, игахьеит.

– Излеигеи? – Џьансыхә дҷаауан, Ардасан еиҷбаҷас дзырѡуан.

– Ашәкәқәа зегь еиқәиршәахьеит.

– Ашәкәы змихуадаз? Ҳаргьы ирымаҳҳхьеитеи, – Џьансыхә уамашәа ибон.

– Дгьылк азы ҩ-шәкәык ҟарҵозма? – Дамытра иаҳауаз иаҳагьы изымбатәаран, убасҵәкьа Марыхәгьы имҳәеи.

– Уи ауми иуҳәаша!

– Иахысҳәаара сыздыруам, – Дамытра исигарет цәынха нкаиршәит. – Иара ашәкәқәа рхианы абыржәкәароуп даналгаз. Аспонсор дишьтоуп.

– Урҭқәа уара иалудрааи?

– Сабхәа иашьа диацәажәон.

– Еилазама?

– Диргәыцқәеит.

– Иара даадыруама? – Ардасан дцаауан.

– Марыхә иоуп, уара.

– Уи дсыздырзомеи, – иҳәеит Ардасан.

– Сара дыздыруеит, – иҳәеит Џьансыхә. – Уахаҵәкьа даабароуп. Адгьыл ҳара иаҳкхьеит. Дызҿу закәи? Ижәла нцәааитеи!

– Аҭыц иқәышәҵар бзиан, – Дамытра дрыцгәон.

– Иара иҭыц дыкәцатәуп! – Ардасан амца ацреицон.

– Дыкәаҳцаҵәап! – Џьансыхә иҩыза диқәшаҳаҭын. – Аус, ахьынзазоу ахәцә ҳамкыр, иаҳцәыхьшәашәахоит. Уахаҵәкьа дҳаҵшаароуп. Уаала! – Ардасан иахь ихы наирхан, нас игипс шьапы рҳәазо, шьтахьла маҷ-маҷ ихәамц неиҭаго, аҩныцка егьи аган днықҿатәеит. Изеицымхуаз ишьапы атәарҭа иқәын. Илабақәа неидыркит. – Ачеицьыка бзиа Зиза илырхиеит, – Дамытра иахь ҿааиҭит. – Лнапымҭ Анцәа илыкәирҿиалааит!

– Суцашьыцуеит, – Ардасан имашьына дынҭалон. – Амала бзиа суцашьыцуеит. Убаскатәи уцшәма деиқәшәоуп. Дуцәыргааанза ууалызкылцшла!

– Абзиара сҳәоит ҳәа ушаҿыз, – Џьансыхә игәаҵхомызт Ардасан иҿыцшәаз, – иалаужьыз закәыхи?!

– Цәгьара сҳәама, уара! Даара дманшәалоуп сҳәеит. Илышьклацшуа шыраҵәоу саҳауеит. Аусурахь дахьцо азәыдигароуп, данаауа даеазәы дааигароуп.

– Уажәы маҵара акәым уи азбахә анышәхәо. Ижәбеи! – Дамытра имхацәгьахон.

– Мамоу, џьушьт! – Ардасан мап изымкуа, иҿгьы изиқәымшаҳатхо, аҵшәма диркәанызануан. – Дахьнеилак хаҵәоуп сҳәар стахыуп. Аҵхәыс бзиа иналышькламцшыр руама.

– Уцеи, уара! – Џьансыхә иҩыза дизагьуан. – Угәы иааҭашәалак уҿы иаурҳәалар ҟалома! – Уца, уца! – мчылашәа дындәықәиҵеит. Маҷк данынаскьа: – Иоуҳәо закәу удыруама?

– Изиасымҳәои? Аусураҿ длазгало дубахьоума? Есышьыжь уа уҟамзи. Сара уажәгьы уа сыҟами. Аус ахьылуа ахацәа заҟаҩы аус руа удыруама! Уа иҟоугьы рзыцәахуам.

– Цқьа еилкаау умамкәан, аҭаацәа еилоуцома?

– Изсымами?

– Ҳахьынзашьҭаз заҟа даҳхагьежьуаз збоз ирҳәози?

– Уара духагьежьуан ҳәа…

– Лчеицьыка ыфаны, нас…

– Аеи, шьҭа уи ҳаҟәыцып. Амала ҳҩыза дрыцхауп. Лара дабакоу, иара дабакоу…

Зызбахә рымаз рҩыза иааста инцшәма заҟа дҳаракыз ихаҭа иныруан, арҭ наскьаганы, аҩныка аҩхалара изымгәагькәа, ацуҭа гәарц иаакәхаз Дамытра. Уа дышгылаз даеа цырак асигарет дахеит. Иҩызцәа уажәы излацәажәоз ууанза даеазны азбахә рыман иара ишиаҳауаз. Ҷыжә лакәзар – изныкымкәа аҳәоу иаламцашәа игәы иеанылцахьан. Ари закәызи? Мцада алҩа зныкыр иҩеихьазма? Џьара ак ыҟазшәа ибон. Иара лара лыгәра игоназ зныкгьы длызкылымцшзацызт. Уа дгылан иара акраамҭа. Ахацәа анца, зызхара иччаз-ихәмарыз аҳәсақәа, Зиза ицегь илҭазар рҭахын, аха рҭаацәарақәа ирзымхынҳәыр амуа, иандәылцуаз, иара дышҳазха уа дгылан. Ҷыжә заҵәык лакәын аҩналарҭа идәылцны, даеа ҩналарҭак иазнеиуаз. Уи иқәҿылымҭызҭгьы, аҩада дҩеирц макьана игәы иташәазомызт.

## 2

Аҵыхьақәа реицшцәкьа акаҳуажәырҭа ҭыцқәа раанкылараз ҭыц рибамҭо шьҭа ишыҟамызгьы, аҵсшьацәа маҷзамызт. Уажәрааанза аҵхынрақәа рзы ишеилаҳәаҵ еилаҳәан,

рмаҕра кьаҿқәа раԥхьа еибаркзамкәа ихьажжы, реиқәа кьаҿқәа ршьамхы илахысуан, реимаақәа ҭарԥалақәан. Макьана ҽыкәабараз амшынахь илыбаауаз маҷзамызт. Урҭ раасҭа аҭыԥантәиқәа амаҕроу ршәырԥон, акостиум ақәызԥозгьы дубарын, шьыбжьоншәа рҿааилдырԥәраар ҷәгьа ишырымбозгьы. Аиқәа кьаҿ аԥхынра ирышьарԥомызт, уажәааны акәмызт. Аԥсшьараз иаази ара инхози, хаҿыла маԥара акәмызт, маҭәала еиѡудраауан. Рхымѡаԥгашьақәа даҿакын. Арзына, ҭынч абас данылатәалак, еснагь ашәԥатәы, ашьаԥатәы ҭылԥаауан. Ҷаарыхәи лареи акаҳуажәыртаҿ иахьҽидтәалаз лхы-лгәы ҭынч урҭқәа уажәыԥҽкьа ишылҭахыз дызрызкылԥшуамызт. Зегьакакән лылаԥш итԥлыжьуамызт. Амала уи аламҭалаз дшынеибакәыз излаԥәажәоз Радицеи дзыдтәалази реизыказаашьа, аҭшәара ақәԥә иҭаланы, атыгәахь ихамларԥ иазкын.

Лара Ҷаарыхә, Гәдоуҭа диҿԥәажәазижьҭеи, дазыкалԥахьан иара заҳаҭыр изымшьаз азҕаб иелыкәиршәарԥ, ианамух ма, телефонла длаԥәажәаны, лгәы ааиртынчырԥ. Усгьы дымныкәеит иара, егьысгьы. Ҽнак Радица лзы шыкәсык амчымхара иаѡызан. Ганкахьала лԥсахы еибакуан, уи азы ҭаԥгәыс иҟаз зегь лыман: иара дылҿынԥәаауазшәа дахьижьаз, ҳаҭыр ахьлыкәимҭаз, длыԥхраарԥ шьаҿак ахьеихимгоз, ма уаԥәтәи аамҭа даԥәшәаны акәзаргьы; лара лҿаԥхьа аҭакԥхыкәра изышьҭымхзаргьы, ихшахараны иҟаз ишьаҭа кын, игәы меиҭаԥакәан аангылашьас имази? Ари дуаѡызма, дмырмышәагазу?!. Рымѡа еизакхаргьы, иара лара бзанԥышьак литарызма? Егьи аганахь ала, лара дшәарзызон, илныԥшуа даакалар, илыԥсыхәхарызи? Абарҭ ахәыцыртақәа, азԥаарақәа, урҭ ҭакда раанхара деиладыргьежьуан, деиладыршуан, ддырхышәашәон. Арзынеи лареи неидыԥзижьҭеи, уамак ҭуамызт, аха лара лзын хәломызт, шомызт… Арахь аамҭа нкылашьак амамызт. Уаныуазыруаз ус акәымзи ушыканаԥоз. Азҕаб убас дшеикәанарԥәиуаз Арзына аргама илбон, ателефон данылзасуаз. Лбжьы уажәи-уажәи аесиҭанакуан. Лыԥшра-лсахьа ыка, ҭарала дыхәшьадамкәа, дызлыԥыз унеишь-ууаишь зарҳәоз, иарбан ҭаацәараз лара дзатәазымшьарыз, иарбан арԥыс хгылаз илмеиеырбарыз! Уаҳа натахымкәан азҕаб дладырҟәны лхы лбон. Макьана илзымгәаҕьыԥыз лгәаҕьрымызт ҳәа узлалыкәгәыгрызи.

– Исзеилкаауам: мчыла дсыбҭарԥ баҿума? – иарах иеирххон, убас ала ихаҭа иуаѡра аҳәынҭәы ишылеикәаҳауаз дазымхәыцзакәа.

– Ҷаарыхә, уаҳа акы ааузеилымкаазеит, – шьҭа абжьагарақәа рԥыхәтәа нҭәон, Арзына ажәылара лҿазылкуан, уи ускатәиԥҽкьа дазхәыцуамызт, заka лԥсахы еибакуаз акара. – Ари қытак дрызҕабуп, мышкы зны азәы дигашт, иԥыцшт. Абри зегьы уара иуԥрамскәан, аамҭа ииасып ҳәа угәыҷуама? Лара ууанзагьы иналган ҳәа лгәы иҭазам, аиаша уасҳәар уҭахызар. Сшьа зуроуп ҳәа дтәоуп.

– Исзылура саҳәеи, бара! – уаѡ датәаимбазо, мчы змаз ида дыкамыз ԥьушьарын.

– Иузылуша зусу лара лоуп. Зегь сара исалҳәома. Зегь раԥхьа аус азбарахь икылылгоит. Лыҳаиди ыказамкәа, ас дтәазаауеит угәахәуама? Иаалыдырбалар лиашьара усгьы иуқәыркуеит. Изуҭахи акыба-зыба?

– Истахзам. Ларгьы дыстахым.

– Дуҭахымзар, ма думжьандаз! Уеылҿушьаауазшәа кацаны, илымукызи? Уаҳа уаѡ дузымԥшаазози? Иҳашьҭаларыда ҳәа аԥсшьаѡы ҳәсақәа ҷыдала иаауеитеи.

– Шьҭа ус иҟалеит, уи ҳзалаԥәажәареи.

– Икоуԥаз аҭак укыроуп. Иакәым ак лхы иазылур ҳәа сшәоит, ма лгәы ааканаԥа! Слышьҭаланы сахьнеиз, лан дсызԥаауан Радица ҽымҭ-ԥсымшьа дынхеит, илыхьыз бдыруама ҳәа.

– Иҳаԥсыхәи, аа?!. – имашьхәылԥ аишәа ишыкәгылаз, ихы еимлагәа иааникылеит, дызҭашәаз арыцҳара алԥшьа имоуазшәа.

– Аскатәи угәы злыхшәеи! Изласалҳәаз ала, иреиҕьыз жәа лԥшаахын дызлахыухуаз.

– Ус иҟалеит.

– Изакәи, уара, ус иҟалеит ҳәа иуҳәо?

– Ҳақәшәеит, шьҭа ишԥакаҳԥо, – царҭа шимамыз дазаааиуан. – Нас блыԥхьеи арахь! Сыҕзсыркәандозар збап.

– Иуҳәо умбои, иуҳәо! – лбомильник ааԥәырылгон. – Лгәы узыркәандозар ҳәа саҿуп, уара ухоуп узызхәыцуа, – леимадага ллымҳа иадкылан, арахь аҭак лоузомызт. – Ари илыхьи, уара?! – хынтәны аҭак анықалымԥа, «иааԥьалшьон». – Ҷьаракыр дԥоу?

– Иламҳәазакәа бсыԥхьама? – иара даҿеикуан.

– Иахьатәкьа суаԥәажәоит ҳәа илыздырзом, – амԥ ҳәаны, лхы ҽылхуан. – Алло!.. Алло! – азә лбжьы «аалаҳахт». – Радица боума?.. Радица!.. Быбжьы ԥкьа исаҳазом, Сара сахь баси! – леимадара ааҿылхит. Абжьы анга, ллымҳа ҽыԥ инадылкылеит. – Алло!.. Шьҭа ибзианы исаҳауеит. Бабакоу бара?.. Ҳкаҳуажәыртаҿ стәоуп. Бзааиуама?.. Ибҳәо закәи?! –

«дцьалшьахуан». – Бышцазымааиуа?.. Бусқәа зегь нышьҭаҭаны, бааи! Ҷаарыхә даазгеит, бара, ибҳәо закәи? Абыржәыҭәҟьа сбызцшуп… Азәы ииҳәо баҳахьоума!.. Бгәы цҭәоу, ицымҭәоу бҳәап ара банааилак… Жәа-минуҭк сыцшуеит, ибызхома?.. Еилыскааит, сбызцшуп, – лмобильник ҭәахуа, лхы ѡышьҭылхит: – Деилагеит ҳәа сыҟоуп, уара.

– Илҭахи?

– Дызбар ҟалазом лҳәеит. Уара узы. Уангәаалак зегь раҭкыс иуҭахыу дуцәымгыушәа уҟамлои. Ара дааиааити, лымҳа ҭшьы бзиа лоуп. Сусқәа шьҭаҭаны, слышьҭоуп, илҳәақәо закәи! Аҭәца аақәылхын, азызла днаҽыхәеит, ҷкәынак дырзымжьо, Радицеи лареи баша изгабцәазма ҳәа, лгәы дҭаччо. Жәа-минуҭк раҭкыс цахьан, лара лыхабар ыҟазамызт. Ихалырҟьацәар ҳәа дшәаны, Арзына даеа знык ателефон дылзасырц, лмобильник рххо иааҭылгахьан, дааҭгылеит. Амѡаҽ иаангылаз амашьына хәыҷы длалбаан, ашә ѡаркны, дышәҭышха лҽаалхеит. Дцыруазшәа илыцшнын. Иара дибазомызт, ишьҭахь амѡаду еирхан. Дзыдтәалаз лтелефон анылҭәах, нас лыцшышьала рѡыцьегь зызцшыз дшааиуаз идырит.

– Бзиа зҳәаша!

Лара иаразнак дымтәеит, лхы инаркны лшьапаҽынза илаҭш аалхигар, уамашәа дибарц лгәы азыҳәозшәа. Иааҵьеимшьашаз лакәызма. Ҵкы ҽыцк лшәын. Лыхцәы ныҭак ҽыц ианхылҭәа, лхаҽы гьежьза ианаалон. Лыбла еихаччон, агәрѡа иагаз ҳәа Арзына зызбахә лымаз дабаҟаз. Лыҭкы лшьамхы иѡахысуан. Лшьаҭа ашьхә па лшьаргәацә цшза иаҭнашьцәон. Урҭ реиуа ашьаҭатәы лышьаны, иара димбазацызт. Рѡыцьегь ѡалхаҭгылаанза, ус дгылан лара. Нас дларыцтәеит.

– Иахьак амш бзиоуп, – лҳәеит Арзына, ибзиацәаз Радица шлакәыз лхаҭа илырдыруа. Илҳәаз нҭкааны лара илзылкыр, Ҷаарыхә ишыгәникыларыз лыздыруамызт. Ателефон абжьы анга, иаацәырылгеит. – Сзырѡуеит… Сара сахь дасыртә иҟаҭа! – лтелефон аахылѡан, ҽыц абжьы гаанза, усымшәа иҟаз далацәажәон. Нас, – сзырѡуеит, – лҳәеит. – Иуҳәо закәи?.. Уажәыҭәҟьа снеиуеит, – лтелефон налҭәахит. – Сашьа иҽынза снеиуеит.

– Бназымгои, – Ҷаарыхә дѡагыларц агьигмызт.

–Мамоу! – ус дызцо цьимшьартә, даанылкылеит. – Аарла шәеиқәсыршәеит, сабоуго. Иаарлас схынҳәуеит. Сааиаанза цьара шәымцан! – нарыдылҭан, акаҳуажәырҭа дныҭыҭит.

Уи ашҭа ааиѡылшан, уаантәы аихамѡахь дыхәнаны, иааѡҭәаны лашьа инхарҭахь дцозшәа ҟалҭан, дзыѡныҭыз акаҳуажәырҭа еиҭшны, иаҟарангьы егьи аганала игылаз даеа каҳуажәырҭак дныѡналеит. Баша аҭыц ахьылгоз аусзуѡцәа ирцәымгымхарц, зыки хаатәы саки аалхәан, дзызкылцшуаз ауаа цқьа иахьылбарҭахашаз днатәеит. Лылаҭш ааихмырсыгьзакәа, дрызцшуан. Рхала цқьа еицәажәар лҭахын, иаҳа цсыхәа аныҟамлоз, лѡыза длыцхраарц, рѡыцьегь даарызкылшәарын.

Дара, Ҷаарыхәи Радицеи, иааидхалеит. Иара лацәажәатәык аҭшьгара уамак иеазикуамызт. Ҽыцбарах иибаз азгаб ус дыштәаз даалызцшырц игәы маҷк иаазыҳәон. Лара лхаҽы шылашац илашон, хьаа-баак згәыҭаҭәахыз лакәзамызшәа. Изҽымҭуазшәа анылба, уи зыхҟьоз лдыруазар дааразa дазҽлымҳан аха, лхала ак цәырылгар шамуаз лгәы азѡон.

– Ари ҳзеидылкылеи, еибаҳҳәо акгьы ҳамамзар? – лхаҽы мцсахзакәан, диҽаҭшуа дизҭаауан.

– Иҳамазар акәхап ҳанеидылкылах, – иаразнак аҭак шимҳәазгьы, даара дхәыцуазшәа акәын ҭынч ишааиҽыҭиршәаз. – Бгәабзиара шцаҟоу? – аҭыхәтәан уажәраанзагьы дзызҽлымҳахашаз ацәыргара игәаҕьит.

– Исыбарги, – лхы даиааирц лхы дақәымчуан, дҽаҭхаҽаччон, иакәымз мцхәык лымҳәарц, лажәа разан, иаргьы лгәабзиара ҳәа дзызҭаауаз бзиа еилылкаауан.

– Ахшара дбоурц убасҟатәи базгәаҟуама?

– Сзазымгәаҟуеи! Аҭҳәыс адәы дзықәиҭаз, дыззикыз еснагь илдыруазароуп.

– Ааи, аха… – дагьааҽахеит. – Ас акәызма?..

– Акәзамызт, аха сара ус сақәдыршәеит.

– Уажәшьҭан бусқәа ҕәҕәахар?..

– Сара сцәа иалоу адунеи исырбарц, иҟасымҭара иҟоузеи!.. Аҭыхәтәанза сықәцалоит.

–Бымацароу?

– Сымацара!

–Азәы бааиқәымгәыҕзакәану?

– Уаа қьиақәак сықәшәозар збап. Згәы цхҭу рымала адунеи ҭәума, – инаиҽалырххит, иара изеилкаазар.

– Сара иҟасҭареи бгәаныла?

–Абас уныҟәароуп ҳәа сзузыхьынҳалома? Уара ишуҭахыу уныҟәа.

– Ишца?

–Уламыс ишаҭанакуа.
–Схы сақәиҭыбтәуама?
–Ааи! – дагьааиҭамхеит.
– Изхарада ҳәа быхҭаркыпеи.
– Сыхҭаркуеит, – лҽаҵхаҽаччара лҽықәбон, уаҳа мчы лымамызт. – Угәы ишҵаанагоз?
– Ирабҳәои?
– Аиаша сҳәароуми. Даҽазәы исызидҵома?
– Еиҵәоу амѡа бзангылеи?
– Еиҷьу удыруама?
– Бҵәажәашьа злаҟоу ала, ахшара дбоурҵ бҭахны акәзаарын, ас бызныҟәаз, – иакәзамз ак шҵәыригоз ихаҭагьы иныруан.
– Сара бзиа узбон, – аишәа иаақәылхыз лнаспсыргәыҵа рҟьаҟьа лгәы инадылкылеит. – Уаргьы гәыкала усзыҟаз ҵьысшьон. Закәытә бзиабараз исымаз удыруама? Уаҷрагылеит.
– Шьҭа сыбҭахзамеи? – мап лкыр ҳәа дшәаны, длызҵаауан. Иахьцалак бзиа дылбозар иҭахын.
– Исзууз ашьҭахьу?!. Сыздыруам, – зынзак дылҭахзамкәан лҽаалырҵшыр аҵкыс, кәанызанрак изынлыжьыр шеиҷьыз лбон.
– Мда-а!.. – иаҳаз ихьаан. Диҽынҵәаауазар иаҳа игәы ҭынчхарын, дылҭахыҵәҟьамзар акыр игәы инархьуан. Ус еиҽкаан ауаѡытәыѡса иҵәаѡа. Лхы-лгәы дҭаларҵ ҵәгьа иааимбеит. Лара уи даҳәазомызт, шьҭа ихала дышныҟәашаз иҽизақәыршәазомызт. Игәазыҳәара ихаҭа изымдыруазшәа, аҭаҭын дахон, дылҽаҵшларҵ иҭахны, аха изымгәаҷьуазшәа. – Сызлабыцхраауа саҳәеи! – аниҳәа, лара диҽаҵшуан, уаҳа агьизеилымкаазакәа, ҽыц инеиҵырҵхуазма ҳәа хәыцрак лгәы ҭнашьаауан.
– Усыцхраароуп ҳәа уасҳәама? – дызҭашәаз аҭыҵшьа лҽақәлыршәеит, аиҳаразак ари азҵаара аҭак шыҟалҵахьаз иавлымгеит.
– Иахьа сыббар зыбҭахызи?
– Сагьушьҭазамызт. Арзына суқәымшәар лымуит. Исоуҳәоз збарҵ сазҽлымҳахан, сааит. Арахь уара исоуҳәо умазам.
– Ибасҳәарҵ ибҭахызи?
– Иалыздрааи иуҳәарҵ иуҭахыз.
– Шьҭа ҳаидыҵуама?
– Ишуҭахыу.
– Ибыхьи, иаасҭахыу ада акы бацымныҟәарышәа? – ибжьы ҭынчын, аха длыҵаҳәҳәарҵ иҭахын.
– Сара исҭахыу ушацымныҟәо здыруеит. Убри азы ухы уоужьуп.
– Баҟәыҵ, ҵьыбышьт! – аниҳәа, ларгьы лызҽымҭуа даатәеит.
Илҳәаз хеиҵарызу ихеимҵарызу цқьа издыруамызт. Ираѡсхьаз ахҭысқәа еишьҭаургылар, лгәы ҵҵәаны иахьа дахьааихьаз дкылсит угәахәрын. Лара дызҭаиргылаз иара хьаа инаҭомызт, иҵсҭазаара иара иҵсҭазааран. Лара дахьынзауазырыз, дгәаҟҵәаҟыз леиҵш даҽазәы ирҵаулазаны игәникыларымызт, лҵсҭазаара лара илыҵсҭазааран. Закәытә еидараз дызҵаз акаша ҵабга дынхықәгылартә иҽаҵхьа итәаз, бзабаа замана иалаҟаз, ахаҽы лаша аазырҵшуаз азҷаб? Уи ахаҽы шьахә аалырҵшыҵәҟьон. Даҽакала узлызхәыцуазма? Илмырзоз закәытә хаҽыз? Иара амчратә органқәа рҽы аус иуан. Инапы ианырҵалоз аусқәа арҭ ртәы еиҵшқәаз ыҟамзи. Азҷабцәа узрацәажәозма, изҭашәоз ахеивысрахь икылнагон. Иҽаҵхьа итәаз убарҭ дреиуан, зус ҭҵааны азбарҭахь идәықәиҵоз еиҵшыз аус ихала имѡаҵигеит. Цәгьарак ҟазҵаз иакәны ихы иныруамызт, амала иҟалаз ҵәахызар иаҳа еиҷьеишьон, иҵыҵыҵәҟьар аасҭа. Инаҵшуаз изы убасҟан ари цәгьоурахаҵәҟьон. Лгәы иҭаҵәҟьази лара, зхаҽы зхаччоз азҷаб. Аиашаз, лыҵшра ҽыц игәаҵхаҵәҟьон. Уи илгәыҵаҵәахыз идыруазарҵ иҭахымкәан дауҟахыз. Ҳәашьак узамҭазо, дзаманахаҵәаны аҽны дзаақәгылазеи? Дҽыцны лҽилырбар лҭахызма? Аиҵылара хымҵада лҽазыҟалҵон. Иалҳәоз зегьы заа дрызхәыцхьан. Илҽыҵышәшәон, ҽырҳәала илҵахьазшәа. Реиҽцәажәара нҭыршәаны дзазхәыцрымызт, аха хырхарҭак лҽазыҟалҵахьан. Лыхцәеиҽкаашьа, лышәҵатәы, лшьаҵатәы, – зегьы заа иҭылҵаахьан. Илҵшәадамызшәа игәы инаҭон. Усҵәҟьа акәымкәан, илҽыҵшәоз ахшыѡзцараҟәа рыгәрагараҽы иара даангылозар, лара лҽызиқәлыршәози, деиқәыбырфынха, иаалыкәыршаз аҳәсақәа дреиҷьны дзаақәгыларызи?
– Ателефон сылзасп? – ҽыц даалахҽыххазшәа, лбжьы ааиаҳаит.
– Дарбан? – дарбаныз шидырызгьы, изымдырызшәа дҵаауан, ус зыҟаиҵоз ихаҭа изеилымкааya. – Иҵегь баасыдтәалар бҭахзамеи? – ишьхә даақәгьежьызшәа, нас дҵаахуан.

– Уаҳа еибаҳҳәаша ҳамамзар, ҳшеидтәалоу ҳархәлома, – лара лмобильник лцьыба иааҭлыршәан, иаахлыртит. – бусқәа брылгазар, бааир сҭахын, – ллымҳа иадкылан. – Ҳарҭ ҳаицәажәақәеит… Ирлас бзымааиуазар, Ҷаарыхә дбызцшуеит, сара сцалап?.. Ма ателефон бизасп, биацәажәарц бҭахызар, – излацәажәоз азы Радица ус лымамыз цьушьарын. – Саргьы аусура сыкоуп, ма аҩны сыкоуп… Аеи нас, ҳбызцшып, – лмобильник шьҭахька иналцәахит.

Абарҭ шыхәмаруаз акара ҿыц иааинырын, иҿацхьа итәаз дицәымгахозар ада имамкәа, дналҷаацшызар, лцшра-лсахьа иааихҭашәаз еицхьнарбон. Адунеи ацьашьахәрақәа реахьеизыргоз рыгәҭа далагылазшәа, лыцшра ҿыц дыхнахуан. Иаарыкәыршаз атәарҭақәа рҿы аҧсшьацәа ааиуан, ицон. Улацш рыдхалартә, аҳәсақәа хтын, шьҭа еиларҳәалар ргәабзиара иазеиҭьын ҳәа аҭыпантәиқәа ишырцхьазозгьы. Рызынтәык дрылукаауан иҿатәаз. Мамзар иара усшәа иныруазу? Ма даеа блак ала длыхәацшырц иҭахызу? Длыхәацшцәкьозу? Ҿымҭзакәа итәан. Иара ииҳәоз имазамызт, ргәы мҿыгьырц ак цәыригарц игәалакамызт. Ус иахьеидтәалазгьы ицәымгзамызт. Лара илҳәарызи, иара иҿы еихашәазар? Аус злаз – длашалашон. Газара лашаразшәа знык иара иааинырит. Арзына дааиндаз! Ари аспектакль нцәашьас иаиурыз ибарын. Даараза дкарахазшәа, аҧсшьара даҳәон. Аҧсшьацәа дрыцашьыцуан. Знык цсшьараҳәа тәымтәыла ицахьадаз. Арзына ашҭа дыкәланы дааскьон. Ихьыз изымдыруа, даеа цыҭрак Радица лымала дидтәалазар ааиҭаххеит.

– Еибышәҳәаз сышбазҿлымҳаз! – Арзына даарыдтәалеит. – Сышәзызырҩуа стәазар заka истахызи! Нас сыбла ҭшаша! – лнапсыргәыца Радица лзамҩа иныкәылшьын, лнацәкьарақәа уи лыхцәы ааимырдеит. – Бышцакоу ҳәа бызцаахагьы смоукәа, сымцеи.

– Бахьнеиз икеи? – излацәажәоз Радица инахылгарызшәа дцаауан.

– Сашьа проблемакәак имоуп. Ибзиашәа иузымызбо агьыкам. Шәара шәыпроблемагьы убас икоуп. Еибышәҳәаз сашәҳәома? Ма сара салахәра аҧсамкәа ижәбоу?

– Зегьы збоуп, – лҳәеит Радица.

– Бара уажәы цан бымамкәа беыкабымцан! – зегь ҭцааны илыманы, аус лзбозшәа даакәгылеит. – Шәҩыцьегь ишышәзеиҭьу ҳазкылсроуп.

– Сара зегь еилыскааусит, – Ҷаарыхә нак иалалацәар иҭахзамызт. – Мчыбжьык аасашәараза! Сымала сзызхәыцкәаша рацәоуп. Иаарласны сеышәсырбоит. Уажәы сцароуп. Саҭашәымцан!

– Сузцшуп! – Арзына лнацәакәа еизакзамкәа иаалырхәмарит, иара дҩагыланы иҿанынеихоз. Иара уаҳа даахьамцшзакәа имашьына дазнеиуан. – Ишәызбеи? – лара Радица лахь лхы хан, рхы зызкыдыз амашьына аныкәц ашьҭахь.

Радица лызҿтуамызт. Илхалашоз лыбла лзышьҭхуамызт, ирцәызыз рылахҿых рнырбаалар ҳәа дшәозшәа. Иаалыркьаны лылагырз лалҿеибаҳәеит, акырза зычҳауаз азкыра амч мхакәа, азиа аеебаркны, зшәаххa ианылталоз еицшха. Арзына илбоз лзеилыргомызт. Гәыргьара лагырзызма, шәаць лагырзызма?

– Акгьы ҳзымызбеит, – Арзына лызцаара аҭак хьшәа Радица илцьабаран.

– Избан, бара? – Арзына ицьалшьон. – Ижәҩахырқәа рыобагь еицеикараны илышьҭабцазшәоуп ицшрази, – нацылцеит лхаҭа лызцаара аҭакс.

– Сыздырцәом, – данхәыцх, Радица дыбжьажьон.

– Шьҭа ишцакаҳцари? – Арзына ак лызбон.

– Ҳаацшыроуп, – Радица лылагырз лрыцкьон. – Иаасашәраза имҳәеи! – акы дакәгәыгуан.

– Итәоу брылкьыкь бхы аабмырцшын! – Арзына иаарыкәыршаз аҧсҭазаара иалачон лҳәарц лҭахын, дзыдтәалаз лылагырзышара абаҭахыз.

– Сгәы иаанаго бдыруама, – Радица салфеткак аакәылхын, иналҷылшьит, лылагырз аалрыцкьарц. – Сыеҷсыргарц сабжьеигарц игәы иҭахын, днызкылаз сыздыруам.

– Бымбои, цхьака ҳамцеи? – Арзына лҩыза длыргәыргьарц лгәы иҭакын.

– Ас ианбанза?!. Зны-зынла ҳаиашьара чкәынцәа ааизганы, икоу раҳәаны, ижәысцандаз сгәахәуеит.

– Икәнагам цьыбшьома! – Арзына ажәаҿ уи длыкәшаҳаҭын. – Амала ус макьана ибзыкацом. Уска зынзак шәеилыззаait ҳәа ицхьаза. Убас икамларц дацәшәозароуп. Нас шәыцәгьаурақәа еикарахоит. Зус збатәхо бареи быччкәынцәеи ракәхоит. Макьана бара бҿы ҭәҭәахартә, бызлакәцаша цәахны ибымоуп. Иара иакәзар – дзыцәшәаша мачхәма. Ихы ихьчалааит.

– Сара ускатәи аамта сымазам.

– Уа биашоуп. Излауала иахьынзазалшо бнеиларoуп, – лабжьалгон.

– Хара сызнеизом. Ҩнак зыцсоу бдыруама?

– Уаҳа икабцои? Исаҳәеи!

– Игәра шцазгоз?! – лхы дазцаауан. – Сара соуп зегь зхароу. «Бхы аагәатәала!» лҳәон сан, ашкол санҭаз аахыс. «Бхы аагәатәала!» ҳәа иаацәырылгацҳьаза, сгәы шцылцәаз анбеилылкаауеи сгәахәуан. Ацыхәтәан агәаара шьҭыскаауан. Уи лбан, шьҭа уамак сыхҭалкуамызт. Иара дысцәызыр ҳәа сшәаны, аа – сахькылсыз!

– Бгәы бмышьҭын! Ишыдыдуа қәа анбаухьаз. Баалеи! – Арзына дѡагылан, Радица длышьҭаргыланы, ашҭа днықәгылеит. – Бмыццакын! Дзызкылсуа аабап, иаасашәраза иҳәазар.

Радица дызлааз амашьына еицынҭалеит. ГАИ аусзуѡцәа даанырымкыларц, цқарас амѡаз иқаз зегьы дрыцклацшуа, лара амѡа данын, ауниверсам аҿынза лѡыза дналгарц. Амашьына змылхыз амилициаҿ аус лыцылуан, аха дыззымдыруаз азә даалыдгылар, убарт зегь тицааныа, лцысы ифалон, ма ацара иаразнак илҭар акәхон.

– Дбацәажәарц итаххар, адырра сыбҭар стахын, – Арзына, длалбаарц ашә аалыртааныа, лѡыза даалырзрѡоит. – Ажәакала, жәабжь ҿыцс иаабаҳалак здыруазароуп. Сара, акыр заа исзеилкаауазар, ателефон сыбзасуеит.

– Заka сгәакцәакуа сыцшу бдыруеит, – лыбла тыкацшьааза, Радица лхы ѡышьҭылхит.

– Быцсы бымфан! – Арзына уи длылабжьон. – Ацәкьа даҿашәеит, цқьа изеилымкаацзаргьы, ус ауп. Даҿызхыз дитәуп, дабацои, – дҭыцын, ашә нкыдылцеит.

Арзына даацшит, Радица машьынала даакәтцәаины дхынхәуазар ҳәа. Егьи ацашьа лҿылзакәыршәомызт. Амашьына рацәан, алада-аѡада еивасуаз лҿырзырманшәаланы, шьҭахька амѡа данылар акәын. Лара амашьына аус ҿыц ишалмыруаз анылба, Арзына лцара уи дшазыцшыз еилылкааит. Ус акәзар лҳәан, Акәа ицоз амаршрут такси раангыларҭахь днеиуан. Уаантәы данаахьацш, Радица лмашьына иаразнак иаакәлырцәит, лышьҭахьла иаауаз ацәаҳәа аанҿамсыр цсыхәа амамкәа ангәалҭа. Анаѡстәи ацәаҳәа алада ахы хан, «ишьҭаз аполицаи» иааннамкылози, уи лхы иархәаны, амашьынакәа дынрыбжьалеит. Дманшәалазаны амашьына шдәыкәылцоз лыбла ишабозгьы, машәырк kалымцарц, Арзына изшаз диҳәон.

Амашьынакәа еилаҭаа еилагылан. Рызынтәык Псоу, Бзыцта, Пицунда ицон. Псоунтә иаауаз ракәын Гәдоуҭа, Афон, Акәа, Дранда, Уачамчыра, Гал, Ткәарчал рымѡакәа ирныз. Урҭ уажәи-уажәи иаангылон, даара итәын. Азәы идамхаргьы даатымцыр, ицшыз азәы дызталомызт. Арзына уахь дмыццакит, тәартак шлатәашьахоз лбааныа. Дызталаз амашьына, уамашәа илбартә, ацшындага аман. Аѡныцка шоурамызт. Данылатәа лаацсара шлылсыз аалнырит, лцысы аалшьарызшәа иааивылгеит. Еибалырбахьази лареи еибырҳәакәахьаз лхылгәы иртагьежьуан. Ҷаарыхә ишьаҿеихгашьа закәхоз заа илзеилкаауамызт, акы дшақәгәыгуазгьы. Уи ихымѡацгашьахаз зҵабк лцәа итазомызт, Радица ус дагьыkалеит. Ихы иатәеишьазеи?!. Ицо-иаауа иахьишьҭаз иацсаз иакәны Арзына дылбазомызт. Ацстазаара хатцеи цҳәыси еиkаразамкәа иахьеѡнашаз лгәы иаламызкәа. Икәнагацәкьаз аус датазар акәын. Ма, ажәытәан ишыkарцоз еицш, драбазар! Уа инеигон, макьана дацәцоз шцьишьозгьы. Иахьыртыцымз итәаз арахә агыгшәыг рцырхагахон. Доусы ихәтаз иоур – иаха еиҵын. Ларгьы, Радица, дынкыдрымцаait, хатца дымцацкәан, игәра шцалгоз? Дгазамызшәа лхы аалырцшуанеи.

Гәдоуҭа илалагылааныа, лан лаҳәшьа Арда, ма уи лцҳа Зиза даарызхьааит. Илбакәазижьҭеи уамак цзомызт, аамта ирлас аҿацсахуан, рцәа ирызтамгзашаз акы иакәшәарын ҳәа дымгәыцкәа, амашьына лиасит. Ҿыц илхәыцыртақәаз дырзыхынҳәуан. Пхызцас урҭ дрылазшәа, уажәи-уажәи ацәа дынтанагалон. Дамхацәазаргьы лтахымкәан, лхы лнапаҿы иаалгон, дызцәыцхашьоз уаѡы дтатәамызт, рызынтәык Псоу аидарақәа идыркарахьаз хәсақәан, рхатақәа рыбла уажәи-уажәи инцәынтаауан. Урҭ ақәра змаз уаан, аха лара дҿамзи, ас аацсара макьана ицылгар абалтахыз.

Заka аамта ианыз акара, амашьына амѡа икәхон, авокзал аҿы иаатгылон, апасацьыр рцсы ааитаркырц. Ишиашаз ицозар, лара ақалакь агәаны длыбаар, лѡызцәақәак амѡан дрыҿцаарын, уаантәы адәкьанқәа дышрылаз, аѡны днеирын. Амашьына ара цытк иаанхон азы, шьапыла аихамѡа дынхыцын, уамак иееимз амѡа данын, лымѡа лыркьаҿырц. Макьана шцәыкьазгьы, ацьармыкьа заа аркра ара ицасхахьан, ацхьа дызныз ааста, ицегь иееимз мѡак дныбжьалан, лыѡнеихагыла днадгылт. Атыц лгәацхомызт, аха иааныркылахьаз уатахла еибытаз аѡнқәа рыла ишьақәгылаз ақалакь аѡныцка еиҵыз лара илыстодаз. Илоуз далазар лзеиҵьын. Акыргьы дашыцылахьан.

Дышѡыхәназцәкьа, лышә ѡалыркын, лҿааилцәрааны азы дынталан, лҿылкәабеит. Нас адиван дыкәтәан, ацәаакыра бзиа илылабааныа. Ателербагагьы аҿалымцеит. Лцысы бзиа иааитаркит анылгәахә, апианино днадтәалеит. Ари лара иаалымхәазеит, азәгьы ҳамтас илимтазеит. Данааи ара иѡнагылан. Аибашьра ззааргаз ирыцәшәаны икәцуаз ирцәынхаз

музыкатә мыруган. Ашьтахь аҟаза дазылкын, илзеиҟәиршәеит, Иреыцит. Иреиҧьалшьоз ашәаҟәак алырхәон. Ирацәангьы дзадтәаломызт, лгәылацәа уамак дырцырхагахар зылҭахызи. Убри ашьтахь адырԥаенытәи лцатәхәқәа маҷк леырзыҟалцон. Ууанза уахьха лфарц лгәы итан. Ателербагагьы наҽалкит, абжьы аармаҷны. Иҟаз-ианыз лаҳарц лтахын. Апрезидент итыц еимазкуаз иакәымкәа еибаҟьашьуан. Ҽызымҭуаз аиҳабыра уажәтәи ркоманда усуран изҽыз, ак ҟарымцазазшәа ишрыхцәажәозгьы, русқәа рыла ираахоз рыддырцон. Дахьынаиааиуаз лара илаҳауан апозиция рхымԥацгашьа шеимз, лцшәак шырзаламгоз. Лара лгәы зыстаз дыҟамкәан, аха аполитика лыхшыԥ азылшьтлар уамак илтахзамызт, хәы-шықәса рацхьа ишаҳзыруз еицш, уажәы даеак ҳаларымцандаз ҳәа.

Ԥсабарала лара илыгын, зҭабцәаҟәак, ирыцлар ҳәа ишәаны, рызхара рфазомызт, уи лара илҟәыблаан. Маҷк лзамԥаҟәа аазымпыхар цәгьа илбазомызт. Уи ауха, илыхьыз лзеилымкааув, акрыфара лцәалжь аҳәазомызт. Чаик лжәит, шоколадк надкылашәа. Макьана лтелербага аҽакын. Изыдгылоз акандидатцәа апрезидентра ратәашьахар, аҳәынҭқарра иҳаракыз маҷура ҭыцк шцарырымҭарыз ҳәа, иасны изыдгылоз дырехәон. Лара излалгәалашәоз ала, хәы-шықәса рацхьа дара рыбжеиҳараԥык зыдгылаз ракәзамызт иахьа издырцәылоз. Ателербага абжьы лаларҟәын, илымцагылаз лчысматәа аалзәзәан, аҭыц инықәцаны, даахынҳәит. Аекран аҽы ахаҽсахьаҟәа цәажәон бжьы рхазамкәа. «Убри ауп ишәықәнагоу!» – лхәарызшәа, лпианино днадтәалахт. Адырԥаены лыстудентцәа ирылтаран иҟаз аҷатәхәқәа леырзыкалцон. Амузыкатә мыруга абыжьқәак ицегь ибзиазар лтахын, ааигәа илзырхиазомызт. Аиқәыршәаԥ аҷара рацәаны итаххон. Уи, ара данаалга, ишынеибакәыз игәеитар акәхон. Лцатәхәқәа абжарак раҟара днархысхьан, ашә аҷәцәа бжьы аагеит. Уажәааныцәкьа илтаарыз дылзымдыруа, дзустазаалак иҽацхьа деиҽкаамкәа дымцәырцырц, асаркьа днанцшылан, дзустаз еилымкаазакәан, ашә аалыртит. Уа илагылаз Марыхә иакәын. Илхәарыз лҽамшәа, дышҳазза данааниа, аԥныка длызнеирц дшааицхьашаз дақәымшәазеит. Дзыниақәаз еиликаахьазшәа, уаҳа еилахашьак лымтакәа, инапы иаииаазшәа, инапсыргәыца ааиртызар, кәлап маҷзак ҟаҷшьза ианыршәылан.

– Бареи сареи еибаҳҳәо агьыкам, – егьи инапы анацәкьарақәа рыла, акәлап ҟаҷшь ааникылан, лнапы инанитцан, – абзиараз! – иҳәан, шьтахька адыдыхәа длалбааит.

Ашәцәкьа иаразнак илзамыркыкәан, дзыниаз цқьа илызгәнымкыло, лшьамхқәа цысуа, уа даабжьахеит. Данаахынҳәуаз лоура зоураз дцысуан. Адиван днықәтәеит, лшьамхы инықәылкыз лнапқәа рыла лхамта кны. Иаахлыртызар, ахьтәы мацәаз цырцыруан. Акы дазхәыцуа дыҟазамызт. Хәычык лхы атыц ианаақәла, маҷ-маҷ лхы иааташәаз:

– Ари закәызеи?.. Бзиа дызбома?.. Убри азакәзар насыцк иоурц сызишьтаз?.. – зцаара рацәа лхакәын изылтоз, атак нагза лымазамызт. – Уажәрааниа сабаказ?.. Иара дабаказ?!. – лцсахы еибакуазма лхәо, дышьхынцсыланы дахьтәаз, дызгыломызт.

## 3

Ацхынтәи аилыхара тагалан еихсыгьт злоуҳәашаз Шәача агьыкамызт. Убасҟатәи амашьынақәа рацәазан. Ҷабҷан лмашьына хәычы ҟаҷшь, ацҳа еицхәа иқәсны, атуннель еицых ихәыцсны, ақалақь иавгаз амԥаду ианын. Устәиалагьы амԥа тацәзамызт, цьара-цьара амашьына еивцахартақәа дрылашәон. Аолимпиада аеазыкацараз аргыларақәа рацәан, аидарамԥангага дуқәа уажәи-уажәи илцылон, убарт ракәын еиҳаразак еилазырхоз угәахәрын, рбжьы уамыхәо иааупылацхьаза гәтынчымрак уздырцысуан. Амашьына хар лымазамкәа ишныкәылцозгьы, машәырк даламшәакәа дрылцындаз ҳәа, лгәы тзызаауа, бзиа илдыруаз, Кавказтәи Ривиера ихәоноз амԥа дангылеит. Амашьына ргыларта лзыцшааузндаз, еилапапа амԥа иавцагылаз унацәы узрыларкьакьомызт. Ак шцаарылымцрыз ҳәа дгәыгшәа, длаԥеиуа даабжьалеит. Еитацуаз анлызгәамта, аполиклиника шыҟаз дныбжьалан, тыцк цәгьала илыцшаан, иналыргылеит. Арахь иааиуази ицози рацәан, аргылара дацәшәомызт. Ашәқәа ԥаркны, амԥаду шыҟаз дцәырцырц агьлыгымкәа, аполиклиникантә иаауаз атакси аалымцыхьашәан, инылкылеит. Амԥа анылара шыуадаԥзгьы, ақалақь аналцра аамта рацәак амгеит, нас илдыруаз аԥнаҽынза анеира закәыхзи.

– Дааихьеит.

Аурыс такәажә илзааиз лгәашә тшәа анылзаалырт, Ҷабҷан амԥахәаста чаца данылан, аԥны ашә даахеит. Изықәшәацәгьаны итәаз Чаабан дԥалхатцгылашәа иун, ацышәырччара ааиҽықәирххит. Аҧсеитакра дахьымгзакәа, даниба имч илалазшәа, маҷк дагьаалахҽыххан,

дааигәыдиҳәҳәалан, гәызрала лхаҿы ааимидеит. Лара дҳәыцзыцуа леиԥәылгарц дымчыдаха дигәҭасуан.

– Иԥоу, иану акы аасоуҳәар! Узыхьзаша узашьҭеи! – иҿыцыз лаҳарц дшахгәаԥуаз илырдыруан.

– Ҳаиқәымшәацижьҭеи бшыгәхьаазго бдыруандаз! – деилихуан, илаҳаз ашьҭахь маԥ лызкуазма, иаҳагьы даамчыдахон нас ианнацица: – Бара быда азәыр дызбама.

Рыԥсыц ада бжьы аѡныцқа иԥамызт. Адәахьы иаҳагьы ҭынчран. Абгъ каԥсара аҿазнакуан. Зегьакакәын акыр ицхаран. Иналаршәашәа, амш аныцәгьахалоз, аԥша хьшәашәаза аҿаанахон, аха макьана имчыдан. Ари ашықәсан адгьыл аԥхара аԥалон ҳәа ирҳәоз шьақәнарҭәгәозшәа иааиуан. Адунеи аҿыцсахра иацәшәоз маҷзамызт, избанзар аҿыцсахра еснагь узызцшзамыз ахҭысқәа аԥын, амашәыр аԥан. Ускатәи иртбаацәаны ихәыцуаз цьоукы Адунеи аҿиара рхьаан. Уанза рхәыцра знеиуамызт зхатә ус иахьа иззеиҿымкааууаз. Урҭ рыдунеи акырза итшәан, ԥнактәи анасыц азы адәы иқәын. Уи насыцзу, насыԥдаразу изышьҭаз азәгьы цқьа итимцаацызт, доусы итәала еиликаауан. Убри азы дара еилкаамкәан еснагь иаанхон. Убас изеиуз зхата иззымдыруаз аѡыцьа nak-aak еидтәалан. Зхатәы насыц маҷ иашьҭаланы, рразкы иахькылнагарыз амаза иаршәоз ргәқәа иртазарыз абанеирыз? Ргәқәа хьшәашәаза еидтәалан.

– Уусқәа шыкоу аасоумҳәои! – аҭынчра лхала иааилалгеит, ихымѡаԥгашьақәа злаказ ала, иакәзамкәан дылбон, дҭынчԥан.

– Ус бзиас исымоу агьыкам, – лызцаара дазцшын, гәынкылагакгьы далакамызт.

– Икаҵәкьоу аасоумҳәои! – диҳәон. – Субарц баша усыцхьозма?

– Иара усгьы бызбар сҭахын. Бшыгәхьаазгоз бымдыруеи. Амала быгәхьаагара зырцагәышаз аус сақәшәеит, изыззарызеи. Убри алԥшьас иқасцара уахгьы-еынгьы сазхәыцуеит.

– Амашьынақәа рзын аԥара ушәарц ачкәынцәа ухҭаркыма?

– Сыхҭаркит, аха сышԥахҭарки! – асигарет ҭра цырак аатиган, инеиҿыцеикын, амца аиркит. – Сыхәцә цыркааит, – нацицеит. – Арахь ргәабзиара ашьақәыргылараз иатахыу бдыруама?

– Думыцхраахьеи? – Рашьыҭ изакәын изылхәоз.

– Уи ауми исҳәо! – исигарет инаԥәа ишрыбжьакыз, дагьѡаԥгеит, аскатәи аус еиԥкаа илдыруан ҳәа дыказамызт. – Рашьыҭ ихьз ҳәара ицәыцәгьан, ларгьы илшьон дылхаԥан азы. – Ахәшәтәырта ртыгара ахьтәаз бдыруандаз! Шьта Џьансыхә дырххатәуп шықәсыбжак акара. Уи аамта измаҷхаргьы калоит. Аскатәи аԥара абаазго?

– Схата ускатәи аԥара сымазам. Иаастахыу аасхәартә аѡны еиласҳәартә-еиласцартә исцшаауеит, аха зегьакоуп ари ицарақәа схы иасырхәоит, – лхы дахашшаауан, изцарақәаз ихьз лҳәазахуамызт, уи иҿаԥхьа лшьара дзыкәломызт. – Узланаиааиша устартә сыкоуп, амц сызҳәом, – лцаратра, абанк иаамылхызшәа, зқьы-зқьы еилаз еилаҳәарак аатылган, иаԥхьа инықәылцеит. – Уаха капеик уажәы исымазам. Ишсымам гәеитар ҳәагьы сшәоит.

– Макьаназ ари маҷзам, – аԥарақәа дыркьымсзакәа иқәын. – Ицысеыз амашьынақәа рыцкы рзаасхәарц сыдырцеит. Иртахыу иномарказароуп, иҿыцзароуп. Мызкы аеҳәара сымоуп. Сара смашьына сырҿыцп, аха арҭ ирзызуеи?

– Сара сабауцхрааууа? – лара дгьаԥәыгьатәуан.

– Убри ауп саргьы сзызхәыцуа, – иаразак аҭак каимцеит, уамак иҳәарц иеазыкаицозшәа.

– Уара узын иаакасымцара арбану! – лҳәеит, зегьы дрызхиазшәа лхата илбон аха, лыхшыѡзцара бзиашәа иназон. Уаҳа лзацымцакәа даасахеит, илылымшарыз уснагзатәык лыдигалар ҳәа дшәарзызон. Иагьа умҳәан, илзынагзоз зегь мазазар акәын. – Исылшо акәзар, – ҳәа лҿы иаатылхит.

– Схы зықәсыршәеи, аа! – иаразнак ас изымҳәеит. Нас ҿымҭзакәа дтәахын, исигарет ҭынч инеиҿыцакуа, аҭатын лѡа иҿыцырбыбуа, ѡныцқала лара акы дазыкаицозшәа, игәы итаз ацәыргарагьы изымариамкәан, ихатацәкьагьы, убри илшарц, деибарххон. – Бара быда даҿазәы дызсыцхраазом, – иҳәеит цытк анцы.

– Уи кацашьас иамеи? – лара дцаауан, цхыраарас иара дзышьҭаз еилылкаахьазшәа.

– Исҳәарц истахыу иалыбдрааи? – илҳәашьаз ҭарза ихата илсит, ацыхәанза цқьа еиликаарцгьы итахын.

– Уцхырааразсара Рашьыҭ иацәажәашьа сымазам, – лара иаасацылцәеит, уажәрааназ зыхьз лшьоз лхаца ихьзгьы аалҿыцлыршәеит, ус ала илҳәарц илтахыз хьаҳәхьацра шамамыз инацылшьзан.

– Аеи, уи бара бызиҳәазом, – ахышә ахь дыцшуан иара, убри аламталаз еибырҳәоз ахь ихы ыказамкәан. – Иахьцалак иара ида цсыхәа сымазам.

– Ухала уиҳәарц уҭахыума? – лпсы ааивылгеит.

– Сызиҳәазом.

– Избан? Уиҳәа!

– Иџьыба иҭаз сиҭахьеит. Инапаҿы уаҳа икзам. Егьырҭ аџарақәа афирма иатәуп. Еилахәу дырмазџаакәан, капеи кылпҵәа изахыхуам.

– Дырмазџаауеи нас?

– Уи лпшәадоуп. Афирма злеиҵырхша аџара ахырхзом.

– Иара ида цсыхәа умамшәа уҵәажәоит. Иkаџатәуи?

– Иkаџатәыхи… – сигарет цыра ҿыцк ааиҿыпҵеикын, амца наиркыхт.

– Аҭаҭын уахаҵәоит, – иџсахы шеибакуаз лбон.

– Мчыла имхтәуп, – алҟа наиҿыпҵаирбыбын, ииҳәаз шлыдылкылоз ибарц, иааихмырсыҷкәан дылҿаџшуан.

– Иуҳәашьеи?.. Дурҳәырц уҭахыума? – илаҳаз макьана агәраҵәкьа лгазомызт, илзеилымкаазар иара даҽакала илирдыррын лгәахәуан.

– Дызсырҳәуеи? Ихала иҳаиҭартә ҳныkәароуп.

– Сара уи сеысзалырхәзом, – ҳәашьак ақәымкәа дагьаашәеит, ишыkаџатәыз ҳәа ак шылзеилымкаацызгьы. – Ҳҟоыцьегь ҳазбахә еидкыланы изуҳәои? Ҳамаза ургамома?

– Сгазоуп ҳәа баҳама? Ҳамаза шмазоу амазарах ианҳазҭамҵәах ҳаџанарбгоит.

– Иkаџатәу сзеилкаауам.

– Иkаџатәу ауми сзызхәыцуа, – алҟа хәхәаза иныҟнеиџан, дҟоагылан, ахышә днадгылеит. Аҭакәажә лышәт дрылан. Илҭаауаз шылыхьчоз убыскан акәын ихы аназцоз. Аҟнытҟа ахышәара-цышәара даалаҟеит. Ииҳәарызи ҳәа лара дыпшын, иара ҿиҭуамызт. Ахышә деиҭанадгылан, даалызхьаџшит. – Бара бымџасырсроуп.

– Уи закәи?!. – лҳәеит аkара акәын, уаҳа дзымџәажәо дааилахеит, зҭабк лакәызшәа, лымџарсра заҭахыз лызгәзаамго, нас маҷ-маҷ шасыс дшыkаиџоз дазааиуан.

– Бара базыразны, – шьҭа илылсхьазар илылсит анигәахә, дазааигарц еилыкка илеиҳәеит, лаџхьагьы иҭыц ҿыц иааникылеит.

– Сароу?!. – лыбла ааихмырсыҷъзакәа, дшәарзызо диҿаџшуан, уаҳагьы агьылзаџџазомызт.

– Даеа мҟак збазом, – иаадиҵәеит аџыхәтәа, илырсеит анигәахә.

– Маи? – избатәыз зегь ҭылџаазшәа, иаатлырkьеит, илҳәаз азымхозшәа, лхы анахь-арахь иахьылkьоз, лмаи инаџшьуа. – Маи? – лҳәахт даеа знык. – Уи kалашьак амам.

– Ҳашныkәаша ҳәа исабжьабго даеак бымоума?

– Исымазам.

– Бымбои! Саргьы исымазам. Ари, – аџара аақәихит, – сара сыҷнахзом. Иҭабуп иахьысзыбыпшааз! – иџьыба инҭеиҵеит. – Ҳҟоыцьегь, баргьы саргьы, уаҳа агьҳамазам. Сыпҵабгарц бҭахыума?

– Истахзам.

– Нас бсыцхраа! Бымџасырсыр, афирма иалахәу аџара Рашьыҵ ирҭоит. Даеа мҟак абаkоу?!

– Иуҳәаз сазхәыцроуп, – ҳамҭанык лхы аҿылгар, нас акы лзызбозар лбахрын.

– Базхәыц! Амала аамҭа рацәа ҳамазам.

– Мчыбжьык аkара сҭахыуп, – ууанза лхы ахылгон, акәымзар илызбараз ҳәа акы дзазааигәахомызт.

– Иахьа аамҭа ускатәи ҳамазам сҳәеит, мчыбжьык бҭахыума?! – дҟоагылан, ахышә ахь деиҭанеит.

– Азара суҭароуп. Ас иаразнак акгьы сзызбазом.

– Исзеилкаауам, – иара даақәгьежьит, – Псоу аџҳа бныкәсны, беыбџәахырц бгәы иҭоума?

– Шьҭа сеыцәахны сабаџои, – лгәы каҳазан, лхы лзышьтхуамызт. – Уареи сареи дачк ала ҳҿаҳәоуп, иумбазои? Уи аџахь ҳаицагоит.

– Избан?

– Уи шьҭа еилкаауп. Мамзар угәы иҭоукыз ухаурштыроуп.

– Зегьы збоуп, бзыцәшәои? Исзеилкаауам.

– Иузбаз закәи? Исзеилкаауам, – иара иажәа лара лажәа ақәлырцон.

– Аџара шимаҳхыша.

– Сымџарсны шасыс скоуџарцу?

– Иарбан мџарсроу? Иарбан шасроу зызбахә бымоу?

– Угәы иҭоукыз уаҳа ишцахьзутәуа?

– Иара изы ус ауп, аха бареи сареи ҳаицәажәаны имѡацаагоит, уи ус ахьзуп акәымзар, ишҭабыргым ҳамдыруеи. Даеакала цхыраара бзыҟаҭома?

– Сара исылшоз узыҟасҭахьеит.

– Уи сыҿнахуазар бхала иббоит.

– Даеа цхыраарак сзыҟаҭазом.

– Бара излабҳәо ала, – иара ахышә аҿынтә даацшуан, – сыҭабгара бақәшаҳаҭуп?

– Избан сзақәшаҳаҭу? – аҭыхьа аасҭа шьҭа иаҳа лхы аус ауан, лыгачамкра акыр далҭуан.

– Ари атыша аҭыҭраз, даеа мѡак збазом.

– Изумбои? Уқәҭны уца даеа тәылакахь. Аҿыц цсҭазаара уеазкы.

– Ибҳәо закәи?!. Даеа тәылак ахь уцарц, закәытә малу иуҭахыу бдыруама? Апаспорт ҿыц, ашәҟә ҭаѡра, анхара, аусурҭа… Аѡызцәа умазароуп. Сара уахь сшьапы алысхызар ҳәа стәоупеи. Бара бааныжьны сабацои?!.

– Сара?!. Абас суцәабзаны адәы сабанзықәзаауеи? Убри зумҳәои? Ҭҳәысс сугарц знык иуҿыҭшәахьоума? Ҳаицыҭабгозаргьы ҳаицыҭабгоит, ҳаибаҭахызар ҳаицықәҭып ҳәа знык иуҿыҭуршәахьоума?

– Ибҳәо закәи?!. – лаҭхьа даалҿатәеит. – Бара уи бақәшаҳаҭхозма?

– Сақәшаҳаҭхазомызт. Аха уара уи уазхиазма?

– Ус ишыбҭахым здыруеит. Иҟамлаша сзалацәажәои? Бара Рашьыҭ иаҟара сшыҳаракым бдыруеит. Уи бҭышәынтәаланы бимоуп. Дбықәгәыҭуеит.

– Умбои закәытә цәгьароу сеызлазгылаз! Шьҭа зынзак иҭсы шҭоу анышә дасҭарц сабжьоугоит?

– Бара сара бсызгәаҟуаз ҵьысшьон.

– Раҭхьаза бзиа избаз уакәын. Убри азоуп сызузгәаҟуаз. Раҭхьатәи абзиабара аҭҳәыс дшазыҟоу шәарҭ ахацәа ишәзеилкаазом. Убри заҭәык ала аҭыжәара угеит, излауала аҭыхәтәанза ухы иаурхәарц уаҿуп.

– Бҭышәынтәалареи быбзиабареи бзеиѡыхуам, – иара дѡагылан, ахышә ахь деиҭанаскьеит, аура-аҭышәара змаз ак шрыбжьагылаз усгьы ибон.

– Уи бзиа дызбазом ҳәа уазҳәада?

– Ѡ-бзиабарак… Бгәы бжьоит.

– Уи иуаѡраз ухы иқәуҭартә дыҟоуп. Бзиа дызбоит.

– Сара?!.

– Уара утәы уасҳәахьеит. Бзиа узбазом ҳәа ҳәашьа сымазам. Аха ҳабзиабара ҭеиҭш амазам.

– Абыржәы баашьҭхны сықәҭуазар, бсызхиоума?

– Сара сыҷкәын дсызкажьзом. Уи иаб дидҳәалоуп. Ҳах-ѡык еиҭырҭшьа ҳамазам. Ҳаибаркны ҳазмоу аҭшәма иоуп. Сара уи сиҭсамхеит акәымзар.

– Бареи сареи ҳаиҭырҭра базхиоума?!. – дҭаауан, аҭакгьы дацәшәон.

– Асҭәҟьа усызныжьзом, – аишәа ашҟа даахьаҳәшәа длатәан, лмашьхәылҭ нықәыргыла, лыѡнапсыргәыҭак рыла лхаҿы еимлагәа иаанылкылан, лылаҭырз лалҿеибаҳәеит, ҿымҭзакәа дқьызқьызуан.

– Шьҭа беырҭынч! – даалыдтәалан, изнапык лызқәа ианнықәиҭа, лхы игәышцы инадылҭан, ҭынч дҭәыуан.

– Сара Рашьыҭ сиацәажәоит, – леааиҟәганы даатәахт. – Имзакәа зегьы аргамаҭәҟьа иасҳәоит. Иҭахызаргьы сишьааит. Зегь иасҳәоит. Нас дуцхраарц ишьапы скуеит.

– Беиламган! – узықәгәыҭшаз усмызт ҳәа, инапы неиҟьеит игәы каҳазаны. – Иҭҳәыс димазкыз ицхыраашьак изыҟаҭоны агәра згома.

– Изыҟаимҭои? Сара сзын иҟаимҭара арбану!

– Отелло Дездемона дылхыбааны илзиуз аабгәаларшәа! – иара дѡагылан, ауада ахышәара-аҭышәара шьаҿала еимидахуан. – Бзықәтәоу амахәҭа бхала ихыбымҭәан?

– Уаҳа сызлауцхраауеи?.. Сгәы цумжәан!

– Сара исчаҭаз амѡа заҭәык ауп избо.

– Адырѡегь иуҳәац уҳәоит. Уара, уи ҟаҭашьас иамоу саҳәеи! Фантазиак ухы иҭашәеит. Узықәшәаз уарлашәит ҳәа, иухәыцуа зегьы нагзашьа рымоума.

– Ҳѡыҵьегь ҳанеиқәшаҳаҭха, иаҳзыҟамҭо арбану! – макьана дазааигарын ҳәа дгәыҭуан, ларгьы имѡа дазҿлымҳахозшәа аниба, лҭсы ааивылгарц ҳамҭанык ахышә дадгылахын, нас данаақәгьежь дналҿаҭшит. – Ҳаизыразны уи амѡа ылаҳхып сгәахәуеит, – дҭиҭаауан, лара иқәҿылҭуамызт. – Бара бысҭәахуеит, мазала Рашьыҭ сиацәажәоит, аҭарақәа шааситалак, бара боусыжьуеит. Иаҳа ианеиҳаха, мчыбжьык аамҭа ҳцәагоит.

– Избан мчыбжьык ала уеиқәшәоит ҳәа зуҭхьазо?

– Рашьыҭ уаҳа изычҳазом. Дшыбзыӄоу бымдыруеи.

– Иуҳәо уазхәыцхьоума? – уамашәаҵәӄьа дылбон. – Мазала шцыкәу ушиаҵәажәо?

– Телефонла.

– Еимадахаз ателефонӷәа акомпиутер иҭалоит, уи аилкаара уадаԥума?

– Ԥ-телефонк аасхәахьеит, – ицаратра иааҭигеит дара, шьҭа лара еиҿикааз хәыц-хәыц ишҭылҵаауаз аниба. – Даеа ҷьоукы рыхьзала иҭаԥуп. Руак бара ибыстоит, егьи сара исымоуп. Ҳус ҳшаалгалак, амца иаӄәаҳҵоит.

– Сабоуҵәахуеи зуҳәаз?

– Абраӄагьы иманшәалоуп.

– Ыҳы!.. – дышгазаз аӄара илырбон. – Смашьына амԥан иргыланы?

– Уи зцырхагеи? Ацаҵха уа инҳажьуеит, ашә аартызаауеит. Акы бшаӷәшәаз еилыркаартә.

– Аҳәааҿы машьынала сшиасыз еилыркаауеит. РФ-аҿ сшыӄоу еилыркаауеит. Ара амилициа аус шыруа узымдырзои? Ҳара ҳтәӷәа угәхьаа ркрым, аха ара, иахьабалак усахьаӷәа кыдҵаны, иушьҭазаауеит.

– Амашьына арахь иныжьны, шьапыла ацҳа ҳаӷәсып.

– Уахь шьапыла Ҧсоу иӷәсуа акомпиутер иамбазои?

– Иабааит.

– Сеиӷәыҿаҳәа сшиарымгаз еилкаамхазои?

– Урҭӷәа зегьы еилкаахааныза, ҳара ҳус еиӷәҳаршәоит.

– Сара уи сзаӷәшаҳатхом.

– Ибҭахызар, амашьына ыӄәаагап. Уа амԥан инҳажьп. Ҳашьҭымҭ ара иаанҳмыжьп. Уахь бахьысҵәахра смоур ҳәа бшәома.

– Усгьы истахзам.

– Нас ишҵабҭахыу? – иҵсахы еибакуан.

– Иухьи, уара? – даацӄьарц агьлыгмызт. – Ари ацәгьара анагзара сара исуалума?

– Мамоу, ибуалзам, – иҳәеит хрыжь-хрыжь, лхымԥаҵгашьала данаалырҭынч. – Ауаԥы иеиӷәырхара ицәгьоура усзар, ҳзалаҵәажәахуеи?

– Уара ухазы убас иубоит, аха Рашьыҭ изы ишҵаӄоу? Абарҭӷәа зегь еиликаар – дышҵазнеири? Уазхәыцхьоу?

– Иаргьы иԥызцәагьы рӄәрышь ахьыргара рыздыруам. Сара сҿыхраз цытк рымаҳхыр – изцырхагахода?

– Ацара арҳаразы уахгьы-еынгьы закәытә тәамԥахәу имам удыруама? Иусурала иҵсы ҭоуп. Уара узиҵашьыцуеи?

– Сара сиҵашьыцзом.

– Нас абас дурҳәырц заӷәуки?

– Сақәшәеит.

– Излаилшоз ала думыцхрааи?

– Дсыцхрааит.

– Ибзиара узаҕрагылои?

– Бареи сареи ҳажәа ҳзеибаркуаз ҷьысшьон. Иамуазар – иӄасцагәышьои.

– Сара иара дсызҕалатуам.

–Аҕалатра азбахә аныбҳәа, уи дыбҕалатхьеит.

– Уара уоума уи еԥныхәас исызҭо?

– Еԥныхәас ибыстазом. Ацара азоума дыбҕалатны зыбыцхьазо? Ҳарҭ ҳаиӷәшәеижьҭеи, дырҕалатны дбымоуп. Аха уи ус баша иӄамлеит. Аамҭа уа ҳнанагеит. Абзиабара ду иахымӄьо агьыӄазам. Сара еԥныхәак сызбыҭазом. Амала иара ианеиликаалак дышҵазнеиуа?

Илаҳауаз лзаӷәсыҭуамызт. Леызҭалыршәыз лҿацсалтәит. Лхәыцра еилаҵсон, мԥак дзыӄәгыломызт. Чаабан илеиҳәаз аҭак алто лҷыналхар, дзыӄәшәаӷәаз иара ивылбо дааӷәгылон. Иаргьы ихарази, бзиа иибашаз аҳәса цшзаӷәа маҷызма. Иҿара мцабзха игәалалыршәазар, ларгьы убасцәӄьа лыхьит. Лара лакәын зегьы зывбатәыз. Иара дҭаацәарамызт, ицҳәыси иареи еилыцзижьҭеи, ацәыбзацәӄьа димамызт. Лара дҭаацәаран. Лхаца, лца!.. Урҭ лҕалатын, Чаабан иҿаҵхьа лыҷҭаслымылтәит. Анцәа дрыцхашьа! Икалцаз закәи?!. Лыбзиабара дабакылнагеи?

– Иаҳазбои? – реидашлара ацыхәтәахьы инеигарц, дааӷәгылеит.

– Сара уаҳа акгьы сзызбазом, – лхгьы шьҭылхуамызт.

– Бзиоуп, – илҭахьаз ацараӷәа аацәыриган, лаҵхьа иныӄәиҵеит. Уа иӷәыз аԥ-телефонк ицаратра ахь ицәахит.

– Арҭ зурхынҳәуеи? – лара даагачамкит.

– Урҭ срызҿыхзом, – дҩагылеит. – Ибымысхуеит, аха ибымаски.

– Азара сыҭа! Арҭ аҷарақәа га! Акы сзеиҿкаауазар сазхәыҷроуп.

Ус длыргәыҷуан, аха даеа цхыраарак илҭарын ҳәа лхы дақәгәыҷзомызт. Дзынгылашаз мҩакгьы шылзалымхуаз уажәнатә илдыруан. Убри аены реиҷылара рҩыҷьегь ирцәымцхәыз уҷәны илбон, знык еиҷырҷқәарц дазгәышьуан. Еиҷәаз аамҭак лыҷсҭазаараҿ илҷымлазацызт. Андәылҷра иара дшазхиаз анылба, ларгьы леааидылкылеит. Адәны аҭакәажә дрызҷшын.

– Иахьак шәаанхазеит, – лара ак заҩзыжьуаз лакәызма.

Илҳәаз иаҷакыз Ҷабҷан илзеилкааya дыҟазма. Чаабан еиликааит. Ҷарақәак ааҭиган, иналиркит. Иара Ҷабҷан ара дынижьырц игәы иҭан. Рҩыҷьегь ахьеиҷәажәоз азы асҟатәи ахәҷса лыртәазар, лара ара диҷәахырц заҟа иҷәылгози. Агәашә ианынҭыҷ, уаҳа ихьамҷшзакәа, амҩаду иазкылсит. Хаз-хазшәа игылан. Еиҷәажәазомызт. Рҩыҷьегь, таксик ааины иқәнагандаз ҳәа, иҷшын. Аены уаҳа ак мааизаришь ҳәа, ргәыҷҷәара иазкылсуан, маршрут таксик анааҭгылоз. Инҭалеит. Хаз-хазы итәар акәхеит, даргьы ирҭахыз уи акәын. Ажәак ааиқәымҷазакәа, «Кавказтәи Ривиера» иазааигәахеит. Лара длалбааит. Иара, уа дышҭатәаз, автостанциа дазцон. Даеа маршруткак дақәтәаны, Ҷсоу ихы ирхон. Лара шьапыла аполиклиника шыҟаз лҿыналхеит. Ахәшәтәырҭаз игылаз ахыбра ҳаракқәагьы иара иадҳәалан. Зны-зынла Аҷснынтә ҷьоукы лбақәалон. Уажәы уаҩы дылҿаҳарымызт лгәахәшәа, азәы диқәшәаргьы, лмашьынахь днеиуан, ара агылара азин лымамкәа дыҟазма, длаҷшықәиҷаҷәарымызт ҳәа дгәыҷшәа, апарк дныҷалеит. Аҳәаа ихыҷны иааз даеа машьынак лылаҷш нақәшәеит. Асаркьа ҭалаҳан, аҩныҷҟа азәыр дҭатәазу, дҭатәамзу лызгәаҭомызт.

Абри аламҭалаз уи амашьына иҭатәаз аҩыҷьа лара дырдырын, илызҷшуан. Амашьына шьҭахьла аҿаалырхан, ҩ-«Жигули»-к зеивымсуа, амҩа ҭшәан азы, ҷьара дамысырц, акырза лыегәаҭо маҷара, даақәгьежьын, аҩадара маҷ ахәнара лҷәыҷәгьаны, дҭагәаҭасуазшәа аҿыналырхеит. Ашьшьыҳәа амҩаду ахь дҷәырҷын, уаагьы иаразнак амашьына ласқәа дызрыламгылазт, даанхеит. Аҷыхәтәан амашьына Амрагылара шыҟаз иҷон. Уи хәдаҟала, ақалақь иавгаз амҩала, ахәқәа дырҿысны, лымҩа шылылхоз ҩашьомызт.

– Ари Рашьыҭ иҷҳәыс лоуп, – Ҷьансыхә, ишьапы еиҷыхны, ашьҭахь дахьҭатәаз, аҷсҟы иаҿатәаз Ардасан дааирзырҩит, уамак игәаамыгзазакәа.

– Лымаҷара машьынала аҳәаа дхыҷуама?

– Арахь ирлас-ырлас даалоит ҳәа сыҟоуп. Лусура иадҳәалоуп.

– Дзакәытә ҷҳәыси, аа?! – Ардасан ихаҿы иаанхаз асахьа-мҳәыр датәнатәит.

– Думбазаҷзи?

– Мамоу.

– Шьҭа илылоухи: қәрала дуеиҳабуп, хаҷа дыҟоуп.

– Дзеиҷшроузеи, уара?! – иҷьашьара изыҷәахуамызт. – Ну, Рашьыҭ! Ишҷауқәҿиа! Уа маҷара акәындаз, зегь рыла иуқәҿиауеит.

–Ааи, – Ҷьансыхә иҩыза диқәшаҳаҭын. – Даара дманшәалоуп.

– Асҷәҟьа убахьоу, изуҭаҷ иҭала ҳәа!

– Уи узлыдхалеи? Ҷҳәыс дааугар, ари длеиҷьхаргьы уздыруамызт.

– Усҟәаҷ, ҷьушьт! Ҷҳәыс даазымгакәа, иаасҿалыжьп.

– Абас шәҳәоит зегьы, – Ҷьансыхә игәы иалан. – Уара илҿаужьуа акыр уалаҟоу?

– Саргьы салаҟам, иалаҟоу дсықәшәап ҳәа, сагьгәыҷуам.

– Умбои, аччиа иуваҟәыло млашьк дааугароуп

– Иуҳәарц иуҭахи: еснагь абаранка скызаауама?

– Уигьы аҳаҭыр ҳзақәымҷеит, умбои.

– Ҳара иаҳхароуи?

– Аеи шьҭа, – Ҷьансыхә уа иҩыза дизыразын. – Ари ҳамҩанызаҩ дабакылази, уара? – ахышә дкылҷшны, амҩахь днаҷшуан.

– Дгьежьуазар ҳәа агәра сымам.

Уи зҷәаара аназара ибоз Ҷыжә дааҷсаха дааигәахон. Дыццакуамызт. Уажәи-уажәи ларҭмаҟ дынҭаҷшуан, акы лыҷхьазон. Амашьына аҷхьа данынҭала, Ардасан иҷсҟы ырҷәиуа, даақәгьежьын, машьынак иаҷхьаҟа иҷәыбжьалаанза ҳәа, дыццакуан.

– Хәдала ҳцап, – Ҷыжә инарабжьалгеит. – Ахәшәқәа зегь сҷшааит, амала маҷк алада слыбаар акәхеит. Уи азын, ақалақь-гәы ҳазцазом.

– Уи бзиами, – Ардасан длықәшаҳаҭын. – Аурыс пропкақәа раҷәахазеит.

– Заҟа машьына рымҩа иану умбазои, – Ҷьансыхә ҿааиҭит. – Рызынтәык машьынак-машьынак аархәеит ҳәа сыҟоуп.

– Асовет мчы анҳамаз, ҳара ҳанхашьеи дара рынхашьеи узеидкылозма, – лҳәеит Ҷыжә. – Ҷсшьара ианаҳзаалак, ҳаѡнқәа ҵьаршьон. Уажәы?

– Рцәа иҭымҵи, ҳара ҳанеилаҳа, – Ардасан игәы назомызт.

– Абзацәа анҵсуа, – рҳәеит, – аҵсцәа гылоит, – Ҵьансыхә ишьапықәҵашьа дараацсан, инарҳәы-ааирҳәырц цәгьа ибомызт, ииҭахыз изҭодаз акәымзар. – Бара, Ҷыжә, – уи лахь ихы наирхеит, – ҳара ҳандәылҵ, хазы ахәшәтәѡы блацәажәон, имазоу акыр балҳәама? – иара игәабзиара дазҿлымҳан.

– Ҳашшәақәоз акәымкәан, – Ҷыжә аҭак илҭон, – баѡ шьа улазам. Иахьыҵҵәаз ибзианы еиқәыршәоуп. Убра унерв ааха аман, амшала угәчама ахьаа азцәырҵуан, макьанагьы ицазом лҳәеит. Аамҭа уҭахыуп, умбои.

– Ари амѡа бзианы илдыруеит азоуп Рашьыҭ иҵҳәыс астәиала дызцаз, – иҳәеит Ардасан.

– Уи дыжәбама? – Ҷыжә даалахҿыххеит. – Лмашьына шгылаз ҳанааи игәасҭеит, ишәасымҳәеит акәымзар.

– Изыбзози? – Ҵьансыхә дазҿлымҳан.

– Ахәшәқәа санрышьҭаз, лара амаршрутка длыбааит.

– Иҟалои, амаршрутка дақәтәазар?

– Лмашьына ргыланы, шьапыла дабацоз?

– Дабацоз?

– Иалыздраауеи, аха дзылбааз иақәтәаз дудыруама?

– Нас?

– Чаабан убра дақәтәан.

– Чаабану?!. – иҵьеишьон иара.

– Чаабанҵәҟьоу?!. – Ардасан иѡыза ициҳәон.

– Чаабан! – лара уи ихьз иаҵылшьцәон.

– Нас иҟалои? – Ҵьансыхә дҵаауан, нас дналықәҵәҟьарц агьигмызт. – Уск рымазар акәхарын. Акы ббазшәа ҵьара ибымҳәан! Абызқәа хәаҵсоуп, идырҿиара бдыруама!

– Ак сҳәо-егьиуа, ирыласхи? – ус лҳәар акәын, илбаз лцәа лырцәгьарц лгәы иҭалкхьазаргьы.

– Дара бырбоу? – Ҵьансыхә дҵаауан.

– Сеыдсмырбазеит.

– Беыҵәахуа-егьиуа, ибыҵалазеи?

– Сара сзыцәшәои аха?...

Ҷсоу илазаанза, Ҵьансыхә уамак ҿиҭуамызт, дхәыцуан. Еицәажәоз иаҵхьа иҭатәаз даарак дырзызрѡзомызт. Аҳәааҿы иназаанза, ацәаҳәа иқәгылаз амашьынақәа ҵыхәа ҵҵәара рымазамызшәа, аҵьырмыкьантә иалагон. Х-цәаҳәакны ицон. Даргьы нарылагылеит. Ҵьансыхә қәкык аҭаны зык данаҳәа, Ҷыжә дәқьанк дныѡналеит.

–Аус ду ҳамоуп, – Ҵьансыхә Ардасан дааирзырѡит.

– Иҟалеи?

– Чаабан иҳаиҭарц идаҳҵаз маҷуп.

– Ҟоҳ! Иҟалеи зырҳәа?

– Иҵегь имаҳхырц, ашьацҳәа ихала иҳахьеит.

– Изла?

– Уаргамаҳамтәыр уҭахызар, хышә нызқь доллар ҳауҭароуп ҳәа изаҳацҳап.

– Ҵакыс иамеи?

– Агьузеилкаазом. Рашьыҭ иҵҳәыси иареи еицныҟәоит.

– Убасҵәҟьоу?! Ус акәымзар?

– Акәзар аабап! Иудыруеи иҳақәҿиаргьы.

– Дрыцҳауп.

– Дарбан ирыцҳаушьо, уара?

– Рашьыҭ иҵҳәыс.

– Сара сеилаххаа суцуп, срыцҳазами?

– Ҟаҵашьас иауҭо уазхәыцхьоу?

– Ателефон ҳамысуеи.

– Иасыз иеилкаара мариоуп.

– Амобильник ҳхы иаҳархәома. Ақалақь телефон ыҟами.

– Урҭ, ус еицымкәан, рыцҳарак иҭаҳаргылар сҭахымызт.

– Иҟало аабап, уара! Еицныҟәозар гәарҭак аҵара имаҳхуеит, иаҳцәаго саҳәеи? Сузҵаауеит.

# АФБАТӘИ АХӘҬА

1

Лгәыла ҳәсақәа анылҭаз авдырҩаҽны, усура усгьы ицазомызт, ауха илзыҟамҭаз ҳәа илцхьазоз, аиашаз зегь еиллыргахьан, Зиза ҽыц деиҭаҽын, икеикеиуа рҭыц иқәылҭаанза.Дамытра иижәыз ихы инархьын, ашьҭазааракәын дзыҳәоз. Агәраганы дыҟан Ҷьансыхәи Ардасани иаҭкыс ишеиҭьмыз. Урҭи Ҷыжәи цо-иаауа и-Зиза дынлызкылцшларц ахьиарҳәоз игәалаҟазаара бжьнахын, ихы ҩыҭарззара ицәымҭны, узиҽамцшуа ииарҭа дагәылаиан. Усгьы иижәыз дарчмазаҩит лҳәан, Зиза лхаҭа хәшәқәак илҭан, аамҭа далнахуазар лгәахәын, лусқәа данрылга, иара дылхашҭызшәа иҟалагәышьеит. Дныҩнашылаццхьаза иблацәа хҩан, даалмырцшырц иқәҽылҭуамызт. Шьыбжьхьафара ааиаанза, даалырцшыз ҷьылшьеит, акәымзар иара баша иблацәа еиқәыцсан.

– Ахәшә ыжәи! – иацхьа итаблеткақәа еицшзамкәа инықәылцсан, ҭәыцак азна азы нықәлыргылеит. – Нас уаҳа умыцәан, ухәы ықәсыргылоит.

Лара данынахынҳә, ҽмырҭысы диахын. Ихы дақәымчуа дҩаҭыззан, атаблеткақәа иҽы инҭаиршәын, азы нарышьҭеиҭеит. Иблацәа еиқәымцсазакәан, диахын. Аҭәца дахәацшуан. Рҩыҷьегь еиднагалазижьҭеи, акы рыгымхоз ҷьушьарын, убасҟатәи аҭәца ҷьашьахәыла ицшзан, ипаны иҳаракын, иҭаз азеицш икеикеиуан, иаҳа иахьыҭбааз ахаҽы ахьзы акәыршан. Аҷьабаа баны, згәылацәа ҽыдзырдырыз, рыцәгьа-рбзиа далахәызарц шлыхәҭазаауаз деилзыркааз, зынхарҭа маҷ бырлашҭас ицқьазарц иашьҭаз лгәы хәацсарызма? Ихы дазҭаауан, аха игәы иҭадыршәаз ахьынзаҭабыргхарыз ҭаҭҭәык икзамызт, иҩызцәа дахьдыркәанызаныз ада. Даргьы ирбаз ҳәа иаҽаршәзаны агьрызҳәомызт. Гәаанагарак рыман, уи ахьынзаиашахарыз зырҭабыргуадаз. Арахь мцада лҩак ҩеихьазма. Х-ҩык ак анеицырҳәоз илаҭшҭашәарахозма?

– Шьҭа уҩагылар бзиан, – Зиза ашә даалагылеит. – Акруфароуп.

Лара дшынахынҳәызҭәҟьа, длыгажәызшәа дтәаа-маауа дҩагылан, иеиқәа ишьеиҭеит, икьаҽ ааишәиҭеит. Ишьапы шхырҟьаҟьаз, иҭарцалақәа ааишьеиҭан, рмаҭурҭа дныҩналеит. Ибла хнакуа ицқьаз ауадаҽ аишәа иқәгылан ачыс. Игәы иаго-иамго, ихәы напаиркаанза, лхаҭа дзымтәоз еиликаарц иҭахын, дзылмазҭааит. Лацәажәара уажәык игәы ахымызт. Лара акҽаҩра дыҩнан. Афатә хаан, инапы анадикыла, игәы иаахәаны иҽаҭа лбааидон. Нас, рымҳара-уаҭах дшыҩназ, лара лынаиааи бжьы иаҳауан. Акранифа адиван днықәтәеит. Лара лееилаҳәа-лееилаца даақәгылеит.

– Леиуан даазгарц сцоит, – ателербага низаҽалҭеит. Уаантәыдшааиуаз, аишәа иқәгылаз ачанахқәа аақәылган, акҽаҩрахьы иналган, изәзәаны рҭыц инықәылҭан, дааҩнашылахт. – Ухы шухьуа умлыбаан! Ахәыҷы даазгар, иуҭахызар ҳаицлыбаап. Зҽумҭуеи, убасҟатәи ухы ухьҭәҟьома? Иуҭахызар Леиуан изы сымцап?

– Бца! Акгьы сыхьуам.

Ҭынч ишиҳәазгьы, ибжьы хаарак аҭазамызт. Лара уи лызгәамҭазшәа аҭшра налҭан, лыбла ҭбаа камкам шылхалашоз, днаихәлаччан, дындәылҭит. Иара адиван дахьнықәтәаз акраамҭа даанхеит. Уаҩы дыҟазамызт, игәалаҟазаашьа зцәизодаз, ишиҭахыҭәҟьаз аҭынчра «далачон». Иҩныҭҟа былуан. Дызхәаҭшуаз ателедырраҭара изеимлкаауамызт. Излеиликаауази ихшыҩ изазымшьҭуазар. Илымҳа иҭиҩуан Ҷыжә лажәақәа. Игәалашәон Ҷьансыхәи Ардасани рҳәашьақәа. Ихшыҩ ҷьарак ианирҭарцәалак, егьырҭ дзызхәыцқәашаз цшҭәыдахон. Иакәымз мҩаҭигарц ихы ирхар – ганкала мацара ихәыцра ахьирҭаулоз иахҟьон. Игәы убас еибафацәаны ианааилабыллак, игәрамгара злаизышьақәмырҭәҭәашаз ахәыцра иҭегь аҭаулахара ҭнагон. Издицәаларыз аган цқьа изымдыруа, азбжьаха дықәгылон. Ихы аҭсшьара аҭахын. Ателедырраҭара ихшыҩ изазышьҭыр – цсеивгарҭан. Нас маҷ-маҷ ихы-игәы змырҭынчуаз даамеханакыхуан. Абзиара изцәырҭуазҭгьы, уи изыхынҳәрымызт. Ҭаха инаҭомызт ицәеижь еилзырхуаз, ирҭаауаз издырҭысуаз агәрамгара. Мцада лҩа ҩеиуам ҳәа ҽыц дазкылсуан. Ауама избазшәа итәала игәы инаҭон. Дшааилак, абас еицш иаҳаит, иҟалаз цқьа еиликаарц иҭахын ҳәа дыхҭеикырц игәы ишҭаҭәахыз, рцеи лареи амардуан ишаҽаз рбжьы иаҳауан. Зусқәа рҭьырак рҭыц иқәызҭахьаз лгәалаҟазаара лыман азакәын лца дырхәмаруа дызхалоз, дагьзааҩнашылаз.

– Ҳееилаҳхқәаанза, адәахьы ҳаицлыбаап? – аҭсҭазаара бзиа амч лҽықәланы, лхаҭа инаиабжьалгеит.

– Ҷьаргьы сызцом, – иара иааидгылаз иҷкәын икьаҽ жәпа ааишәихуан.

– Ишуҭахыу, аха ҳауа цқьак уфар узеиҭьын.

– Аҳауа араагьы иҷәгьам, ахышә аартуп, – ишьамхы Леиуан днықәиртәеит.

Дгьагьо дахьыѡназ, лыҷшәма игәы шьҭылхырц лҭахын, хықәкыс ус ишьҭылымхыргьы, лара еснагь убас лхы мѡаҷылгон, лҷышәырчча лҽықәхх, лабраа дахьрызнеиз зегь аѡны ишылбаз инаркны, доусы ирҳәақәаз лгәалалыршәон. Иара хаарак иҷазамкәан, уамак длызхьаҷшуамызт, ихы-ихшыѡ иҷа изкызшәа лирбон. Ахәыҷы дшыҟаз, дзызҷаарц ииҭахыз игәы иҭеиҷәахуан. Еибырҳәашаз уи изеимлкаарымызт ҳәа дгәыҷуан. Еиҳаразак игәҭакы инанаргзомызт лара лылахҽыхшьа, руаҭахқәа убас ала рҭышәынтәалашьа. Дахьынаиааиуаз лыҷшзара шьҭак ѡнанарҭәаауан, уи амч иара дҽанаҳәон.

– Азы-ы!.. – Леиуан иаб инаѡсан диртәахьан, дахьыхәмаруаз ибжьы иан илаҳаит.

Ус аниҳәоз, азызла даҳәон, маҷк иааҷәырҟәандан, инапы иналыркит. Иѡнапык аҷәца иакәыршаны, ихала дымццакзакәа ижәуан иааҭаирцәаанза. Даналга, иаб аҷәца ааимпыҷеихын, аишәа инықәиргылеит. Лара, дааины аҷәца анылгоз, заҟантә уаанза игәалҭахьаз, ичымазара анаѡсан, лхаҷа игәы ак шалсыз, ауазҳәара аҽынза дышнеихьаз даеазнык агәра лгеит. Лхәыҷы даалгарц амѡа дықәлаанза, знык лыеҷылшәахьан, игәы ҭызшьаауаз илырҳәарц. Алаҽимҭзеит. Аиашаз, игәы иалаз нҭкааны еилылкаарц дымҷаазеит. Уажәы убас дизныҟәарц цәгьа илбомызт, лыенылкылон. Дыхҭалкцәар иаҳагьы иеирҷсуан. Ихала дазнеины, игәаҭеи цәыригар иаҳа изыманшәалахон, уи лара илдыруан. Зегь раҷкыс илҭахыз – игәы лырҷхар, иҷаҷгәыдаз акы деилнархуазар, дызҭашәаз далылгар. Ак лызгәамҭазазшәа, лгәы изыҟаны, деихалашо дыѡнагьежьуан, лҷеи иаби рыда ҷсҭазаарак лымазамызшәа. Ус иагьыҟан, иара изеилкаазар.

Иара ателедырраҭара дахәаҷшуан деихәлаччы, иҷа акы аниҭахыз дааизхьаҳәшәа иуан, рѡыҷьегь рыда уаѡы дыѡнамызшәа. Лара лылахҽыхшьала дылжьозшәа игәы иааҭашәон, илхәыцқәоз ракәзамкәа, даеа ҷанк даҷынгыланы. Аразны ҷара ѡ-ганк амами, зынзак еиҷшзамкәа. Азганк анубоз, егьи умбазо. Аѡбатәи аган убарц, аҷара ааурҳәуан, усҟан актәи убазомызт. Убарҭ аѡ-ганк ирѡызахахьан хаҷеи ҷҳәыси реизыҟазаашьа, ҷаҷгәык амазамкәан. Аразны ҷара, иахьцалак, аѡ-ганкгьы иара ахаҭа еиднакылон, еидыгашьак рымазамызт, наҟ-ааҟ ирныз асахьа-ҭыҽҽарақәа ҷакыла ирҳәоз акакәын. Ѡ-ҷанк ирхықәгыланы, хаҷеи ҷҳәыси, ѡ-ганк «рсахьа» аадырҷшуазаргьы, ѡнаҭак иѡнан, ҷсык еицырхан, азиас хыҷ рыбжьазар, амч иаиааины, азәи-азәи рнапы еибадмыркыр, еицхыраарада азы ишаанахәоз лара еилылкаауан, иара макьана лашә-дагәа ҽымҭра дшазыманшәалазгьы.

Иара ахәыҷы диманы дышьҭалаанза, лара дқьаранҷьуа дыѡнагьежьуан, лусқәа рҷьырак дышрылгахьазгьы. Нас дышьҭалеит, лхаҷа ихымѡаҷгашьа дазхәыцуа. Амцхәгьы уи лхы длызҭаргьежьуамызт. Лҷсы бзиа илшьар, ашьыжь лусурахь дымѡақәгылон. Аѡныҟа дхынҳәаанза, ҷсшьарак лоурымызт. Иахьа хәлаанза лаҷәааихышьык лымазамкәа, аамҭа ахгара лзымариамызт, лҽара даанагон акәымзар. Данкарахаҷәалак аҷәара лҷәыцәгьан. Убри ауха убас дҟалеит. Дѡагылан, ашьма дныѡналан, лҽы зы хьшәашәала илзәзәеит, асапан шәах леарганы. Дҽахазшәа лҷәалжь ҽыцза илныруан. Дласза лиарҭа даназнеи, иаҳа ирмарианы лҷсы еивылгон. Дынҭаҳәахаа дыцәеит, ҷхызс илбаз лгәаламшәо, аҷыхәтәантәи ада.

Дықәтәахын иара, Дамытра, ҷла дук. Лзааатәи ҷсаҷас ажәѡан иаларсын. Абжеиҳара аѡахысынза махәы шьаҭарак адубаломызт. Раҷхьатәи амахәҭа амехак ҭбаан, аҷла иаҷәтәымызшәа, изҳаҷәахьан. Убри аҳаракыраҽ иара дықәтәан, дзықәтәаз амахәҭа илаҷакны хьархьла абжеиҷыра хиҷәахьан, наҟ уаҳа имч ақәхомызт. Лара дуазыруа иара иахь деихон, бзагәырѡак иҭаиргылаанза, изҽылҭуан. Лыҷыз бжьы бна ҷсаатәи шәарахи рцәа иҭазомызт. Заҟа лара дгәаҟҷәаҟуаз аҟара, иара изыраҳаҭхозшәа, дласуан, амахәҭа алазара ҷишәозшәа. Лара лҷәа иҭалыгзоз лыуазыр иара амч ахьинаҭоз зыхҟьоз лзеилкаауамызт. Ахьархь аҽырхара алазара шмаҷхоз аниба, иахьаанагаз лзымдыруа, инапаҽы икын аиха ццышә. Иоуразоураз иееиҷыхны ихиҷәоз амахәҭа дахьықәгылаз далҟьар, иҷаҟа азмыжь дахәланарбгон. Ибаѡ ҷыц лмоуа, лыдунеихаан хаара-бзарак лзымҷшаауа, ашәаҷь лхьыкәкәа дықәхарын. Изҽылҭыццхьаза, иеиха иѡнапык рыла имѡанҷо, амҽы ҽыҭқәа ҟьаҟьаза иамырҷо, анахь-арахь еишьҭаҷаны, хланҷы иҭеиҷон. Урҭ аҷла злагылаз азмыжь инзааҟәрылон. Амахәҭа иаланагзоз ҷьоушьарын. Амахәҭа ашәпара ҷлак иашәпаран, ихаҭагьы уи дықәгылан. Даеазнык аиха иҟьар, ихҷәон, иара млаҟәзакәа, аеарҷысуамызт. Инаар, дшалҟьоз ибар, ма дахьынҳаларын ҳәа, лара гәыҷрак рахәыцха илызҭашәон, лбжьы иаҳагьы илырдууан, дшизыраҳаҭыз илсыр, даангылоз ҷьылшьон. Иара изнапык ала аиха икын, егьи инапы – ибҷазара. Аҷыхәтәантәи еихаҟьараз иҷсы ишьон. Алада имѡаҷысуаз агәаҭара илазомызт. Аҷла дазааигәахарц, лара деихон, арахь дзеиҭаҷуамызт. Арҷәаа дыҳәҳәарц, лымч еизылгон, лбжьы лыхәлаҷәон. Закәытә рыцҳарази! Иара имч ааизиркәкәан, иеиха иѡ-напыкла ишилшоз имѡаниҷан, амахәҭа ҽазамызшәа иаахиҷәеит.

Амахәта, иара дшықәгылаз, азмыжь ахь аҽыланахеит. Азмыжь мшынхеит. Океанхеит. Зны, даныхәычыз, Аивазовски ирепродукциак лбахьан. Асахьаҽ амшын цәқәырцада акы убартамызт. Ацәқәырца ажәҩан ахь ихалалон. Атыцан имшын цаулазан. Илеиуаз амахәта хиаала адунеи зымехакыз ацәқәырца мыжда иахәланарбгарц иазцон. Лара лыцәаабжь аглеира иагәылкьон.

Дцәырханыдҩықәтәеит. Лааҩсан Леиуан игәы раҳатын. Ицәаара лбон. Уи инаҩсан – Дамытра. Лхыза даахан, лхы лыхчы инылалцеит. Илбаз цакыс иамази? Лхы лыхьуан, дкарауаран ҳәашьак лзақәымцо. Лыцхыз уазыршьа дзалымцзацызт. Цабыргны дааҭзыр цәгьа илбомызт. Лнаҩсан дзызхьаауаз ахьылзышьҭаз лцсы ҽнахуан акәымзар, гәшәак налазҳәашаз длымазарц лгәы азыҳәон. Убранза дыцшқаны, дхәычны лхы лбон. Убас дхәыцаланы дшышьҭаз, илулак лҿаалыртынчит. Маҷк деитацәар лтахын. Лхацәа рыцсыц лагаҩагашьа лаҳауамызт. Урт ргәы ахьтынчыз ларгьы дартынчуан. Нас дамхацәеит. Аха лыбла аацәыркәысызшәа акәын дшаацшыз. Лхы-лгәы акыр иақәыбзиан.

Ашара маҷк шагыз дҩагылан, ҽыц зык хьшәашәаза илкыхын, дгьагьаза дааҩналеит. Еиҳаразак лыкҽаҩра дыҩнан. Дамытра дангыла, заа акриҽалцеит. Ахәычы ихәы калцан, иқәлыргылеит. Иара дышьтылхын, деилаҳәа, иҽы илырзәзәеит. Ирласны акрифарц лхала дидтәалеит. Ифатә ацсхь хехьан. Ларгьы акы днацҳаит. Ирлас лишәа ааиллырган, лчанах зәзәа ртыц иныкәылцан, лҿааиталкит. Усгьы дҳаракын, зышьхә ҳаракыз лшьацатәы еиқәацәа лышьаца данаақәгыла, дуамаха лхаца ибла даахгылеит. Уажәрааанза игәамцхамцракәа изарц дышлыхәамцшуазгьы, лыцшзара даҽа цьоукы рыбла хнамкырц лшашьак шзыкамлоз ахә ааишьеит. Ускатәи ахацәа рыблахкра лнушьартә дыкацәкьан, даҽа ганкала даара ишәартан. Уажәыцәкьа лыблахкыгара ашәарта иацаз иаҳа дыхнахуан иара. Лара лтеитцш агәхьаа мкыкәа, илзырҳәақәахьаз аилыргара аҷшьигарын, аха ашьыжьза акы дыннакылон.

– Леиуан! – ахәычы изҽылтит. – Уаб абзиараз ҳәа иаҳәеи! Нанду лахь узгоит.

– Сара дылзызган, – Дамытра дҩагылан, ахәычы имахцә ааникылеит, диманы дындәылцырц, иҽынеихеит.

–Усура умцазои? – рҩыцьегь дахьрышьтагылаз, лхаца дизцаауан.

– Уаантәы сымцои.

– Иаҳа харамхои.

– Аамта сымоуп. Уахагьы даазгоит.

Ус зныкыр икаицахьазма, лхаца уамашәа дбо, лара лышә алыркын, амардуанаҽ дларышьталеит, лцацха цәахуа. Иара ицацха иара иман. Цьарак аицыцәахра макьана иамышыцылазацызт, иахьцалак ағьыч-қәычра иацәшәон. Ҳажәбома рҳәозшәа, рца рыгәта дыбжьаргыланы, ацута иалсуан. Зеыздырбашаз уаҩ дыказамызт, адәкьан аҽы аус зуаз рыда. Урт ашьыжь аилыргаракәа ирҽын, адәахьы инеиуаз лацшыкәырцаргьы, рхы уахь уамак ирзышьтуамызт. Хацеи цхәыси ауаа рылацш иагьашьтамызт. Ишеицызгьы доусы рхатә хәыцракәа ирымехакын, иагьеикәыршон. Амҩаду ахь ианкылс, лара лхәычы изамҩа днагәзын, иаб диццаны ддәыкәылцан, лхата амҩа ааиҩылымцәацкәан дгылан, лабраа амҩа ирзаныз дрышьклацшуа. Ииасуаз машьынак егьырт реицш илиакьан, маҷкгьы иласкьахьан, иааицаст. Шьтахька аҽаанахеит. Ианаалымариашаха, аныкәцаҩ ҽааитит:

– Усура бцозар сгәахәит.

– Ои!.. Ааи, ааи! – цкьа дманшәаламкәан, амашьынакәа дырцырхагацәамхарц даатгыло, амҩа ааиҩылцәан, амашьына дынтатәеит. – Даараза итабуп!

– Алада бцоит, аҩада бхы зхоуи? – дцаait, амашьына аццакра инаццо.

– Стаацәа наскьазгон. Сабраа рахь ицоит.

Даеа ажәакәак неикәырцсон, амҩа иахьынзаныз. Лара лыхшыҩ урт рацәак ирзылшьтуамызт. Ҭыц лызымтоз лхаца ихымҩацгашьа, амҩан мацара акәзамызт, лусураҽ лыбла ихыцуамызт. Еснагь имҩацылгоз лускәа хшыҩ уамак рыцацатәзамызт, есымша дшырҽыцыз дырҽын, акы иагылмырхеит. Иара иказшьа ицсахуазма, иуаҩра ҳареикуазма, ситцитәуазма, ма игәабзиара сицәахозма, иҩызцәеи иареи арыжәтә реадрымцалазаргьы, ианыржә ашьтахь, ихьцәкьаз цкьа силылымкаазакәа усура дахьцаз лгәы ишалаз, иаалхылгеит. Знык аҩны дназандаз ҳәа, дыццакуан ахәымехан. Реицрыцра ҽнак бжьан. Саатқәак ирылагзаны, ҽеитакрак имазар лбарц дазгәакуа мацара, аҩны дааит. Ашә аартын. Дныҩналазар, иара адиван дыкәтәан, ателербага аҽацаны.

– Ахәычы дааумгазеи? – уи амацурташ дыкамкәа, ма рымҳара-уатахаҽ дыцәамызшәа анылба, данаақәгьежь дизцаait.

– Ҳахьзоит, – иара дагьаалызхьацшуамызт.

Акҿаҩрахьы днеизар, акаҳуа злеижәыз ацәаакыра ҭабахьан. Хҭа-ҭшьба сааҭ иреиҭамызт уи ныҟәиргылазижьҭеи. Аены усура дымцазеит, хымҭада ус шакәыз агәра лгон. Ихьзеи? Ҿымҭ-ҭсымшьа дыҩнатәан, уаҩы имырбакәа дуазыруан. Лара уи лзымбо дҟаларызма, иеызхирҟьоз лзеилкаауамызт. Икаҳуажәга анаҩсан, иарбанзаалак чанахк ҟьашьзамызт. Агьимфазацызт. Лырхьшәашәага аалыртызар, рцуҭа дәқьанаҿ иаалхәахьаз афатә шынҭалыргылаз инхеит. Амлашьра иаҟәикызма?

– Иахьатәиала агьумфазаци? – ҿаалҭит.

– Исҭахзам.

– Иузыҟасҭарц иуҭахи?

– Агьсҭахзам сымҳәеи.

– Ус иҟалома? Ухыхь ашьҭахь ишахәҭоу маҷ-маҷ акрумфалар, угәабзиара уашәшәырхоит. Угәы бзиаҭәҟьамзар?

– Ибзиоуп.

– Аусура узымцеи?

– Усҟатәи бызҭаауеи?

– Дад русура реанагдырхо бзиа ибазом. Уабхәа угәы нирхар зуҭахи?

– Усура сҭыҭыртә сыҟамызт.

– Иухьи сымҳәеи?

– Исыхьи?!. Бара сбызҭаауама сҭыҭуоу, сымҭыҭуоу?

– Акы уеахурҟьоит. Угәы злансырхаз зумҳәои?

– Сгәы ҭынчхартә сеиҟәшәоума

– Узлеиҟәшәами? Сабраа уара иузкыуп. Сара уара уоуп сзышьҭоу. Ҳахшара дыҟазар, угәы злансырхеи?

– Сгәы нзырхаз бара боуп сымҳәазацт.

– Уеыргәааны уезысурбо сара соуп, уаҳа угәы нзырходаз? Даеазәызар исоуҳәахьазаарын.

– Бымбои зегь шыбдыруа.

– Исзымдыркәан слашәума… Сара ахәыҷы изы сцоит, – аееизгара дналаган, данааҩнашылоз илышьхалыршәшәаҟәаз лшьаҭаҟәа ҿыц илышьалҭарц леыназылкхьан.

– Абра бтәа! – иара дҩаҭҟьан, лымахцә данкны дандәыҟәимҭа, иара иаҭкыс лара илылан уҳәартә дшыҟазгьы, лгәылеанзамкәан ихаҭа мчы дзаҿамгылакәа, адиван дныҟәҳаит.

– Иухьи?!. – дзыҟәшәаз зцьалымшьарызи.

– Ашьыжь бышьҭызхыз иоума есымша аусурахь бызгало? – еснагьҭәҟьа акәзу издыруамызт иара, аха ус дҭаар лҭак зеиҭшрахарыз дазыҭшын.

– Избан есымша? Сзыҟәшәо сышьҭырхуеит, – лцәеижь ҭысуан, дшылхыбаауаз шьҭа еилкаан.

– Иара заҟантә бышьҭиххьеи?

– Исгәалашәом, сышьҭихҟәахьеит, – дҩагыларц дҩеихеит.

– Уа бтәаз! – инапсыргәыҭа рҟьаҟьа данылҿас, адиван егьи аган лара дныҟәҳаит.

– Узҿу закәи?!. – дыҩныҭәаарц агьлыгмызт, лылаҭырз нылкыларц, лымч лшәон. – Ухага зҭаараҟәа рҭак ҟасымҭар ҟамло, сзыхурҟьои?!. – дҩагыларц ҿыц дҩеихеит.

– Рҭак ҟабҭацәап! – егьи инапсыргәыҭа рҟьаҟьа амца зыцреимҭацыз лзамҩахь дыкшан, адиван анаҩстәи аган дныҟәҳаит. – Дзусҭада иара?!

– Дзусҭоу иалыздрааи… – шьҭа лылаҭырз лалҿеибаҳәон, амала дҟьызҟьызуамызт.

– Дышҭабзымдыруа?!. Быгәра згода?

– Уҭахызар иумган.

– Изакәи?!. – наҟ-ааҟ дылҿасуан, лара лхаҿы лҭәахуамызт. – Дзусҭоу саҳәа!

– Ихьзу сыздырзом ҳәа уасымҳәеи! Сара исыхьзу еиликаарцгьы дысмазҭаазацт, – лхаҿы еимлагәа иаанылкылан, шьҭак дааҟьызҟьызт, лгәы ҭишьаауан.

– Аус еицыжәымуазар, алада дабацои? – длысырц дылхагылахын.

– Сыздырзом. Гагра аус иуазар ҟалап.

– Бусуранза блеигома?

– Слеигоит.

– Нас?

– Дхынҳәуеит. Зныкгьы амҩан снеимыжьзацт.

– Избан?

– Сыздыруам. Даамсҭашәоуп.

– Аус ахьыбуагьы ахацәа рыхьз быздырзом?

– Сызхурҟьои? Исзеилкаауам.

– Бқашәқашәо бсеилахәаны брызцоит.

– Сееилыхны сцома?!.

– Бсааанкыл!

– Ахацәа рацәоуп сахьнеилак, сыбзиазар исышьклацшуеит, нас иҟасцареи?

– Икабцареи?!. – ибзиашәа инапы рҟьакьа нак-аак дылҿасуан. Ҭачкәымла дыкшазҭгьы, ашәыта даиргарын. Лхы анахь-арахь ихиршәтыццхьаза, дылҿасуан, ллымҳагьы ираахон, «ау-у» ҭга, лхы ҭиҟьахьан. – Икацатәу бсырбап!

Ацәыуабжь ада анҭынчраха, лхы дѡаханы, лыбла аалыртызар, лыда уаѡ дыҟазамызт. Ашә вцраан, хымцада, иара ддәылыѡрхьан. Лылаҕырз лҿашы, цытрак уа дтәан. Хьаа лымамызт. Лгәы лыхьуан. Даныѡагыла, ашьма дныѡналан, зы хышәашәала лҿы лызәзәеит. Дкьышшәыпуан. Лхаҿы ҟацшьын акәымзар, Анцәа иишаз лыцшра лырхынҳәуан. Заҟа лгәы цишьаазаз изеилкаауазма? Дзыхирҟьаз акы далаҟазамкәан. Адиван дазыхынҳәын, дтәан, уажәи-уажәи лылаҕырз аҿыланахон, дшиҵҟаз заҟа дазааигәаны илгәалалыршәоз аҟара. Уи агәыҭшьаага цаула лызнарцысуан. Икалцарыз-илурыз лҿылзақәыршәомызт. Лшьара дыкәирҟьеит, аха ишца?! Ланхәа дызҭалыргылахьаз еицәаз даниарын ҳәа лхы-лгәы иҭашәозма! Иара дзынириази!

Маҷк лҿааидылкыларц, акҿаѡрахьы днеин, каҳуак лыршырц, азы нақәлыргылеит. Дкьышшәыпуа амца дахагылан. Нас дкьышшәыпуа илжәуан. Иагьлыхәласт. Ишыз лхы-лгәы ҭынчымкәа, илыхәламсыкәа излалжәрызи. Асаркьа днадгылахын, ҿыц лҿеиҿылкаауан. Дындәылцит. Алашьцара аҿазнакуан. Лабраа рахь мѡабжара дымнеицкәан, аалашьцацәкьеит. Алашьцара дацәшәон. Амашьынақәа, ладеи-ѡадеи иахьеивасуаз, рылашара кахха иахьаркыз маҷзак лгәы аакарцон. Шьапыла амѡа уаѡ данзамызт. Ҿқәак аѡганк ирнын, амашьынақәа иаарцырхагахо. Амѡа ааиѡцәаны, агәарбжьара данырбжьала, иаҳа дшәон. Харазамызт, аха машьынеи уаѡпси аныршәлазамызт, аекәацәкьа арахь иуцыломызт. Аѡнқәа рахь дѡеихьан, лашарақәак ахышәкәа ианыркылцхоз. Алақәа лшьаҿеихгашьа гәаарыгзомызт. Ҭынчран. Ргәарц дынҭалеит. Лаби, лани, лашьеи, лхәыҷы дрыманы, ателербага иадтәалан.

– Ибыхьзеи?!. – акы лнымцшырц, лҿеиҿкаашәа дшааѡнашгылазгьы, лааира иазгәакуаз Арда лакәызма лыцха ҕәҕәала дшеимарамыз зымбоз.

– Ус… – Зиза аишәа иадгылаз акәардә днықәтәеит, лхы ларкәны, лыбла цкьа изҭамцшырц. Лхәыҷы ианду иеаалкәиган, иан даалыдгылеит. Лара лшьамхы даақәлыртәеит.

– Абыржәыцәкьа икалаз саҳәеи! – лҭаацәара ирхылцуаз ацҭәы азбахә лани лареи ианеибырҳәоз, лара лаб иҿы далацәажәар шылҭахымыз имдыруази, иѡдәылцлоз Шагә дааскьан, аишәаҿ даалҿатәеит. – Биҵкама?!. – ҿылымҭуазшәа аниба, зцаарала дааиргамеит. – Биҵкама сҳәеит? – убас ҕәҕәа-ҕәҕәа длызцаауан, атак зашьа лымазамызт. Ус шакәыз илалҿеибаҳәаз лылаҕырз даргамон. Абгьы уаҳа иҭахзамызт. – Ибымеики?

– Сыздырзом, – аалыхәылшәеит.

– Ишцабзымдыруа? Ҿымҭзакәа дааѡналан биҵкама?.. Иахьа усура быҟазу?

– Сыҟан, – уи азцаара атак ҟалцон.

– Иара дымтыцзеит. Дабаказ?

– Сыздырзом, – лылаҕырз лрыцкьон, уи збоз Леиуангьы акьыжы дцәыуан. Игәшәа лҳәарц диҿын, иара иеиқәкра мариамызт, лхата лылаҕырз ааныл кылааанза. – Аѡны дтәан ҳәоуп ишыздыруа.

– Биҵкарц ҽнак хәлааанза дбызцшны дтәазма? – азцаара атак дашьтазамызт, усгьы еилкаан, аб дѡагылан, ихы ахьигарыз изымдыруазшәа, аматцурта дамкуа дааѡнахеит. – Бзыхирҟьо аасабҳәароуп! – даатгылан, илыдицаз мҳәакәа дышзаанымхоз лырбо, днаҷацшит, амца лыжәцо.

– Изыбымҳәои, нан! – Арда, ацшәма деицралазааанза, рыцха дцәажәарц лыгәшәа лкуан.

–Дысхыбаауеит, – илҳәоз дацәыцхашьо, аарла иаараҳартә, Зиза иаалыхәлыршәеит.

– Ух, ҽааны дымнеироуп! – лҳәеит ан, илаҳаз агәхьаа мкыкәа. – Уаҳа ибыҷникылашаз анимба, ак цәыригеит.

– Ус иҳәартә, изыхирҟьои? – азныказ иҿаббаза иаанхаз аб деитацаауан, ацыхәанза зегь ҭицаарц.

– Иитахыу цкьа изеилкаазом, аха цьоукы сыргоит, цьоукы сааргоит. Уи имбои, имаҳауеи. Аусураҿ ахацәа рацәоуп. Сара сееилаҳәа-сееилаца амѡа сыкәлоит.

– Бышиеиҭьу ихатагьы ибоит, убри ауп ихьыз, – Арда дѡагылеит, акҿаѡрахьы днеины, хәык аарызлырцхарц, излацәажәоз азы усгьы зегьы еилкаан.

Ҿымҭзакәа дахьтәаз акәзу, уажәрааанза зыхшыѡ ззырымшьтыкәа ирызгәамтазоз Батакәа, шьта иҿыцыз уаҳа агышырзацымцоз аниба, дѡацкьан дындәылуааит. Уи ихы ахьхаз

еилзыргаз Зиза, лхәыҷы дшыҭәаауаз лан длылҭан, лашьа днылкыларц, дыѡдәылҟьеит. Егьи агәашә дыҭҟьахьан. Агәарбжьарала дишьҭалар зшьамхы ҭарыз аҷкәын дихьзомызт, арахь лаб иакәзар – имашьына ҭигарц аус аируан.

– Уихьзаны дырхынҳә, суҳәоит! – лаб дааидххылт.

– Дныскыла-егьи акәым! – аб дмақаруан.

– Еибарҭсуеит, изуҭахи! – лара дҭысуан.

– Бара ишҭабҭахыз? Баҭаҟәа шьҭа дхаҭоуп, – амашьына аус анауы, Шагә днеины агәашә ааиртуан.

– Суццоит, ахәыҷы даазгаанза, уааҭшы! – амаҭурҭа дныѡналарц, лҽыналхахьан.

– Бара уа быҟаз! – имашьына дынҭалеит. – Уаха баангыла. Уажәыҭәкьа ҳаахынҳәуеит.

– Саргьы суццоит! – дрыбжьагыларц даахынҳәын, амашьына дынҭалеит.

– Ахәыҷы дахьҭәыуа бымбазои? Ииҭахыу еилкааны саахынҳәуеит, бара бзыршәои?

– Ахәыҷы иуам, – Арда, Леиуан длыманы, дааиуан. – Ҳаазлашәҭазеи! – ахәыҷы иан длылҭеит. – Уа машәырк ухы иаҭәоумшьан! – лхаҭа днаилабжьазшәа луит.

Амашьына агәашә ианынҭҟьоз, зҭа дызгәыдырҭәҭәала дызкыз Зиза, дзықәшәақәаз раахыс илхашҭыз, аҽны уаҳа иаалгәаламшәацыз лыҭхыз ҽаасҭа агәхьаа аалызкашәеит. Аҭхыз агәра гатәызма?! Уи зҭаараны лҽаҭхьа уамак иқәымгылацыз ахамышҭыхә даналашәа, аҭхызи илабҽабаз ахҭыси ааиҽылбааит. Амашьына атрасса иазкылсхьан, амѡа ианыз иаҭхьа ианаангылоз.

– Уақәтәа! – арыҭьарахьтәи ашә Шагә иҭа изааиртит. Аѡныҟа дирхынҳәырц дихьзаз ҵьызшьаз Баҭаҟәа ҽымҭзакәа амашьына днавсын, ҭхьаҟа дыццакуан. Аб иҽынеихан, иҭа деиҭанаихьзеит. – Уақәтәа сымҳәеи!

– Уааи, уара! – зҭа дызманы, ашьҭахь иҭатәаз даниба, Баҭаҟәа дааҭалеит.

Аби аҭеи рымаҳә дгьылк дықәмыргыло изгәааны иқәгәамҭуан. Ѡыҵьа дрыбжьахар – Дамытра акыр илдыршозма, амалагьы деиқәычмазаѡын. Арыжәтә иеадимцалацәакәа, аусура дҭыҭуазижьҭеи, заҟа деиҭьхази, асабша аҽны, иѡызцәа аниҭаа, рых-ѡык ргәабзиарақәа ҽыц инаҭхьарцан, изышьцылаз реарҭахт акәымзар. Убри инаркны, шьҭа ѡа-ха ѡы-мшы ҭхьан, лхаҭа дылзымдыруа даақәгылахьан. Дангәамҭхамҭуаз инақәыршәаны, иаҭкыс згәамҭхамҭра азхыҭра еиҭьымкәа абыржәы иаацәқәырцаз леигәыдлар, ишьапы дзықәымгылазакәа, даашьҭхны, аҭ анлеиуаз амшцәгьа иарблаҟьаз амшын гәеиужь ду дахәлабгарц дагарын. Излеиҽылгарызи ҭхәыс қәыцшк илзааигәазаз ахацәа? Мчыс дызлалаҟази? Лшәикәагәра шәикәагәра наццаны, лхәыҷы дҭәааҭәааауа дшылкыз, рыгәҭа дныбжьагыларын, анахьгьы-арахьгьы ирҟьоз лара илаахаларц, убас дара алалыхьчарц.

– Иакәым акы шәеазышәымкын, сшәыҳәоит! – амашьына шаангылазҭәкьа, дара ѡҭыцаанза, гәыцшқарыла днарыхьзеит.

– Бызшьуаз биеигзоит, аа?!. – лашьа дылзыҭҟьон.

– Ы-ы-ҳ! Диеигзо-егьиуа акәым! – дшыѡҭыҭыз Шагә, ицыз дырзымцшкәа, ахыбра дныѡналеит, иҭагьы днаишьҭагылеит.

– Баҭаҟәа!.. – лхәыҷы длыма, дааҭыҭын, излалылшоз дласны, дныѡнаҭҟеит.

Леиуан дышьҭыхны, ахацәа дызрыхьзомызт. Дҳақьцсықьуа данынрыдгылоз, лаб, имаҳә иааиртырц, ашә дасуан. Уи уа дшыҟамыз агәра анылга, ацаҭха аацәырылган, ашә аалыртит. Аѡныҭҟа уаѡ дыҟазаҭәкьамызт. Дамытра дахьрықәымшәаз лгәы ааҟанаҭцеит. Лаб дмақаруа дыѡнан. Баҭаҟәа адиван дықәтәан, ихы ахьигарыз дақәымшәо. Инапсыргәыҭа амца ацраланы дафон.

– Ииҭахыузеи, аа?! – Шагә дгәамҭуан. – Иаб изыҟамҭаз дыѡнаҳҭазар, аѡнымаҭәа изаагазар, аусурҭа иаҳҭазар, аҭара бзиа иауазар, ҭхьаҟа деиҭьхарц иааҳалшоз акы ҳзамеигзазар, ииҭахыузеи, аа?!. Унапала иуаазаз абарҭқәа рышьҭахь даалысуа диҭҟоит, ыы?!. Аѡныҟа баала! Уаха ара бсызныжьзом. Иара ара уаҳа дсымбароуп!

– Аѡныҟа сызцои? – лара лҭсы анлоу дҭаауан. – Дыҟазам, умбои.

Сара саангылоит, – Баҭаҟәа ҽааиҭит. – Ашьыжь ахәыҷы сара дназгоит.

– Бзиоуп нас, – аб дақәшаҳаҭхеит. – Амала иара ара уаҳа дсымбароуп. Ацәыршәага! – дындәылҭырц ашацаҳәа иҽынеихеит.

Лхаҭа дахьцәыҭалаз Зиза лгәы иаахәон, аха, лаб данца, дахьыҟамыз хазы дацәшәахуан.

Арзынеи иареи рразкы збан ҳәа Марыхә ицхьазахьан. Иара игәаанагара маҷарамызт ари, рылахь еидырҷартә рыҵстазаара инанагеит, ус зҳәоз абыргцәа хаҷареи ҷҳәысреи зыбжьалоз ауаа Анцәа дрыбжьагыланы ирбон. Адырԥаены иалиххьаз адгъыл аҿы иааихәахьаз цинкарԥәак ааганы ишьтеицарц, зегьы еиҿикаахьан. Уааныза, шьта ԥы-мшы цуан еицш, ашьыжь икылхх изааит Џьансыхәи Ардасагни.

– Ари адгъыл ҳара иаагахьеит, – иҳәеит Џьансыхә, – уа акы уаламгааит!

– Шәара ишцажәга?!. – Марыхә иаҳауаз злаҷьеимшьарызи.

– Ҳара иаагахьеит, ашәахтә ҳшәоит, аҿакуеит, – алаба зеанца игылаз Џансыхә иԥыза Ардасан дааивагылеит.

– Ус kалашьа амазам, – Марыхә иарҳәоз агәра изгомызт.

– Изыkамлои? – Џьансыхә дцаауан, дара иргахьеит ҳәа ахьиарҳәаз Марыхә иахьазимырхоз игәамцхазакәа. – Иkалоит! – иара ишьақәиргәгәахуан.

– Шәkәыс ишәеи?

– Ашәkәы ҳамоуп, – иҳәеит Џьансыхә.

– Ашәахтә злаҳшәазгьы ҳамоуп.

– Араион администрациа аkәшақәа зегьы рнапы рымысхит. Аkәа сцан, убарт аkәшақәа иреиҳабыраз ақәсыршаҳатит. Сахьнеиуаз-сахьааиуаз дарбанзаалак азәы шәkәык дашьтан ҳәа, збахәык рымҳәеит. Ус ак саҳар, сызҿыз заа саkәымцуази. Адгъыл рымакны ауаа среибашьуама, иаласхи. Ус заka џьара адгъылкәа сырkәацыз жәдыруама! Абра заҷәык азә дадцаалеит ҳәа смаҳазеит. Убри азоуп хы-шыкәса дузза, сцо-саауа ашәkәеиқәыршәара сзаҿыз. Уажәы шәара шәаакылсит, адгъыл ҳгахьеит ҳәа. Ишәымоу ашәkәқәа сшәырба! Ари аус еилыргатәуп. Аха сара аусура саkәыцп ҳәа сгәы итазам.

– Уаkәыцроуп! – зшьапы зырхьараҷьыз Џьансыхә дмақаруан. – Уи азбахә ала шьаҿак kауцарц уагьаламган!

Уи ишьапы рҳәазаны амашьына интеигалан, Ардасан, аҷkы ырцәиуа, имашьына аақәиргьежьын, агәарбжьара дныбжьалеит. Арт цтәха иахьааизцәыртцыз шигәамцхозгьы, ашәахьа аены ацинкарԥәа ааихәеит. Ауха Арзына лҿы дыkан. Аԥаша ашьыжьымтан аргыларатә еиҿкаарае заа илиԥаахьаз аидара мԥангага дуи акрани, иманы ацинкарԥәа ахьышьтаз днеит. Амшын аkәара ихыкәгылаз асанатори аҿы хыбра ҳаракык дыргыларц, аибашьра ҳазцәырццааныза, реазыркхьан. Аамта цеит, абаԥқәа хаххала ақәеи, аси, Амреи ртәы kарцозижьтеи. Еимыхны еибгаз ртиуан. Аиха хәтақәа акыр ижьакцахьан, аха Марыхә иргылоз абылтәы тиртеи апрофилактиказ ахыбреи рзы ихәартан. Ацинкарԥәа иаразнак аидарамԥангага иазышьтхуамызт. Ицо-иаауа ибжьан. Акрангьы уи иашьтан, џьара иақәцатәын, даҽа џьара иақәхтәын. Шьта абжеиҳара ааргахьан еицш, илаба иерынцаны, иблақәа тытцны ицо, Џьансыхә дҳашҳатәраха даакылkьеит. Уи дишьтан Ардасан.

– Узҿу закәи?! – Џьансыхә излабак иkьарц агьигхомызт. Марыхә иусуцәа даарыдцын, тынч иҿаахашьала, изааиуаз иҳәынҷахьан, аҷсшәа иҳәарц инапы аҿанааирха, иҿагылаз атак иртар акәхеит, ус ала иаҳагьы иҿеиҳәеит. Аха цшрала рцәырқшацаны игылан. – Ара акы уалагар зузом, – Џьансыхә аҕьара-ҕьараҳәа дышцәажәац дцәажәон.

– Снапы асыркааныза шәысзааир акәын, – Марыхә дтынчхын, дагьцышәырччон.

– Адгъыл ҳкхьеит ҳәа уаҳамҳәазеи? – Џьансыхә ибжьы тицазеит.

– Адгъыл ҳкхьеит ҳәа ишәҳәо сзеилкаауам, «заниато» аума?

– Уи уара уус иалеи? Ҳара иаҳкхьеит.

– Ҳаибашьыр шәтахыума, уара?! – Ардасан даақәгылеит.

– Ҳаибашьыр ада жәымуазар, ҳаибашьып нас? – Марыхәгьы ихьатцуаз иакәызма.

– Узҳавасуеи? Исзеилкаауам, – Џьансыхә иԥыза ускатәи ацәажәаха иитазомызт.

– Сара азәгьы сивасзом, – Марыхә ибжьы ааирмаҷхт, аибашьра азбахә анхиԥа ашьтахь. – Ишәасымҳәеи, ара адагьы, адгъылкәа сырзышәарыцахьан ҳәа. Шәkәы-быҕшәы ҳәа еиқәмыршәазакәа итәоуп, аха дгъылк, азә илацш шахыу анаасаҳалак, иаразнак сацрыцуан. Хы-шыкәса раахыс сабамнеихьоу, сабамааихьоу, азәы имҳәеит абри адгъыл азы ажәак зҿыцзыршәахьоу дыkоуп ҳәа. Шәзыцәази, ашәkәқәа еиқәышәмыршәоз?

– Иатахыз ҳара еиқәҳаршәахьеит, – Џьансыхә дызҿагылаз иихәоз иаҳазомызт.

– Еиқәыршәашьас иkашәцеи?

– Уи уара усс иумеи?!

– Дгъылк азы ԥ-шәkәык еиқәдыршәазомызт.

– Ҳара уара уацхьа еиқәҳаршәеит, – иҳәеит Ардасан.

– Исшәырбеи!

– Иуҳарбоит, – иҳәеит Џьансыхә.

– Ишәызҭада?

– Ари адгьыл зду Алаҳазы ақыҭоуп, – Џьансыхә ҭынч цәажәашьа дақәиҭымызт. – Ақыҭа аиҳабы ҳаиқәшаҳаҭраз ашәкәы ҳаиҭеит. Ашәахтә ҳшәеит.

– Алаҷшхырҷагас знык аҟара ишәиршәазар?

– Уи уара изууси! – Џьансыхә дузаҽакрын ҳәа дазхәыҷуазма, иамур бжьыла игон.

– Шәеиқәшаҳаҭра изакәаным. Ари адгьыл агаразы, закәытә документациоу еиқәыршәатәу жәдыруама? Ҧхыз ижәбар – иахашәҷарым.

– Ақыҭа аиҳабы дақәмыршаҳаҭзакәа, адгьыл агашьас иҟауҷеи? – Џьансыхә аҽарҷа имаз џьишьон.

– Ари адгьыл, асовет мчы ахаан аахыс, АТК иагахьан. АТК Бзыҷҭа иаҷанакуа иқәгылоуп. Ҽаҷак аҟара Алаҳазы иатәызгьы аҷанакит. Шьҭа сара Бзыҷҭагьы Алаҳазгьы реиҳабырақәа срызҷаазомызт, избанзар адгьыл знапаҽы иҟаз АТК реиҳабыра ирымысхит.

– Уи зтерриториоу еилырганы иуҳарбоит ҳара, – Џьансыхә дмақархуан.

– Иҟоу шәасҳәап, – Марыхә рыхшыѡ изаагозар ибон. – Ҳаилыргара уадаѡхо инаҳамгап. Шәара шәсықәшаҳаҭым, ус ауми? Азбарҭа ахьзала ашәкәы алашәҷа! Сара сышәкәқәа назгоит. Шәара шәышәкәқәа нажәга! Иларыдтәаланы еиҽадырҷшып. Иаҳа ииашоу ҳарҳәап, убри ала ҳееилҳаргап.

– Ҳара шәкәы алаҳҷазом, – Џьансыхә иааҽаҷиҷәеит. – Иуҭахызар уара иалаҷа.

– Ишәзеилымкаар ус сныкәар акәхоит, аха сара сзашшраны сзыкеи? Адгьыл зларымысхыз ала, ашәкәқәа скыуп. Усывҷалартә уҟазам. Шәсықәшаҳаҭымзар шәара шәоуп ашәкәы алазҷаша. Ма шәаангылароуп.

– Ҳаангылазом, – Ардасан даабжьаҷалахт. – Аҷсышәала иҳазбоит ари аимак.

– Сара азә ак имаскып ҳәа сгәы иҭазам. Шәкәыла сыхиоуп. Шәарҭ шәыхианы збазом. Иаҳцәажәо еимакра аҷаны избазом. Ишәҭахызар ҳәынҭқар усла еилҳаргап сҳәан, ус ишәҭахзам. Еиҳа зымчу ҳәа ҳаидгыланы, еимаҳкуа аҷсуара иаҳа иаҷоума? Аҳәынҭқарраз ҳақәҷон, еиҽаҳкааауа аҷсыуарам ҳәа шәгәы изаанагои?

– Уа-ҭахыла шәкәык еиқәуршәеит, – Ардасан иаҷиҷон, – убри ҳадгылароума?

– Уа-ҭахыла саҽызар, хы-шықәса сдыргәаҟуазма? Уа исҷынгылақәаз закәыз удыруама? Саҷрымҷзааит акәымзар, бҕьыцк узеиқәыршәома.

– Иааугаз ықәга! – Џьансыхә ҽааиҭыхт. – Ара ак ургылар зузом.

– Усҟатәи аҷҭәы залышәхуеи? Иаҳа ишәзеиҕьуп даеа ҭыцк шәыҷшаар, акы шәеазышәкыр шәҭахыҷәкьазар, – Марыхә ирабжьеигон.

– Даеа ҭыцк сара сашьҭазам, абри ауп исҭахыу. Уқәҷ хаала! Акәымзар… ус ҳзеилго џьумшьан. Сара иахьа-уаҷәы ауаѡы сизҷшуп. Ара аргылара салагоит.

Џьансыхәгьы Ардасангьы, амаҕра рыцрамсырц, цқьаҷәкьа рыерызгәамҭо, рмашьынахь рҽынархеит. Аҷыхәтәан Џьансыхә ауаѡы дизҷшызшәа ицәыригаз шымцыз Марыхә еиликаауан. Иарбан ргылараз аспонсор иеызлеигалоз шәкәыла еиқәшәазамкәа? Арҭ аҷкәынцәа агьырзалхзомызт, уи агәра ганы дыҟан, аха ишьҭырхуаз аҷҭәы зиҭахызи. Аҟыкҽыкрақәа ицәымҕын. Ихала еимакык заҟа иеалеимгаларыз, убри азакын уажәраанза иҭаҷәны иибоз адгьылқәа кын ҳәа аниаҳалак, уаҳа дагьырзымҷаазакәан дзырҟәаҷуаз. Ус маҷара акәындаз! Ѡынтә иалеигалахьаз иарзаҳалқәа мап рцәикхьан, ивҷалоз ауаа шыҟаз шааиликаалак. Аха ара, шәкәыла шықәсыла иеанеиқәиршәа? Шьҭа хьаҷшьа имазамызт.

Аенынтәарак инхаз ацинкарқәа ааигон. Адгьыл ҽаҷа имазкуаз игәалаҟазаара ҷхасҭартәит, аха аус изымуа, инапы ак амкуа иееиужьны даанымхеит. Иеикануаз аѡыҷьегь шизымиааиуаз идыруан, иусура зеиҷикрызи. Ауха, аѡны данааи, иҳаиҭқәиҭ зеиҷшраз рымбарц, ихшыѡ зынзак иазишьҭзазшәа, ателербага дадтәалан. Дызҽыз аусқәа аѡны ианакәызаалак дрылаҷәажәазомызт, ак раҳаны рхала имазҷаауазар. Ҷаарыхә далеигалар – ишәкәқәа рырхиара иҷегь заа далагарын, аҷкаҷҷа ҷшрагьы амазаауан. Уажәы дазикыр, иеикануаз заа рҭыц рзиҷшаарын, аха Марыхә ихала зегь рҭыцқәҷара иеазишәон, ачынуаа реилабаара ҭиҷаауан, гәыҷҷәага шьаҽа ссала дыриааиуан.

Ателедырраҭараҽ алафҳәаѡцәа рықәгыларақәа цон. Рлафқәа мцхәы инарыҷшьзан. Иара ихшыѡ иусқәа идырцагәызу, ма иибоз изгәнымкылозу? Амала ахәаҷшцәа ркьатеиах ҷҷәашьа игәаҷхон, дагьарччон. Ателедырраҭара зынзак ибла иамбо, ирсамырҟәылуаз имаҳауа данаанха, дызларгылоз аҷҭәы иханаршҭуаз Арзына иҽаҷхьа данаақәгылоз акуәын. Лара лхы дазымхәыцзакәа, лѡызцәа-лҷызцәа дахьрышьҭаз иара дыхнаххьан. Лгәеилгара, лыразра, лаамсҭашәашьа, еснагь еицеиҷшны лхымѡаҷгашьа, лхы ахамшаара… заҟа ҷыдара шьахә лыдикыларыз изымдыруа, ихы-игәы лтәылтәуан. Лнапы злакыз аус инаркны, илыҷсҭазаашьаз ак цәырылгомызт, ухала дыхҭоумкцәозар. Еицеиҷшны еишьҭагыла зусқәа

зымпыцаманшәалахоз дубахьазма. Ауаа ргәы иаамыхәоз иалашԥкны иалацәажәон, иашшуан, рхы-ргәы назомызт. Лара зегь рыла дтышәынтәаламызт, усгьы еилкаан. Ихадаз лцстазаара мԥа данымгылацызт. Макьана ихыцаз азгабцәа дузрылакуамызт, аха ус дагьыхәычҳамызт, лразкык дазымгәакуа, арахь лхы дазыхацхацоны дубазомызт. Лыкәра зыкәраз иргәыцхоз удырбомызт, аха исаашьаха адәы иқәын, изгозаалак ишиқәшҳаҳатыз зылжжозгьы дыкамкәан. Лара згаб цаган, лыцшзара уи иазацшьуамызт. Уаԥы длацшыкәимцакәа дааиуазар? Дашьцылазар? Разкы бзиак дацсамкәа адәы дыкәгылазма? Убри иара илызлыбааигар ихәтамкәан, икалазеи!.. Амашьына асигнал бжьы ихәыцракәа ааицнаркьеит.

– Ҳара ҳауп, – уа данынрыдгыла, Цьансыхә ибжьы идырит. Иара ашьтахьтәи атәартас аамтала идырхьарацьыз ишьапы ыкәын, дызтыцуамызт. Ардасан иакәын итыцны игылаз. – Уатцәы ашьыжь ҳадгьыл аҫы аусеилыргараз ҳԥызцәа неиуеит. Администрациа аҫынтәгьы иаҳзаауеит. Улеироуп.

– Бзиоуп, – иара мап имкзеит, даргьы аакәцәаины ицеит.

– Иахтаз зустқәада? – машьынала иааиз Ҷаарыхә дцаауан.

– Урт издыруа роуп, уск иашьтоуп, – Марыхә иашьа имашьына агараж иахьыцаиргылоз дизымцшкәа, дтицаацәарц даеа зцаарақәак игәыдицсылааназа игәахәын, шьтахька днеит.

Уск уеазукит ҳәа, усгьы тынч агьудырқатцомызт. Зегьы еибашьуан, акы иакәитны рхы рцхьазон. Имеибашьуазгьы, ус ғәғәак аибашьцәа ирзынаигзашәа, даақәгылон. Аибашьра ашьтахь ҳнапы еибаркны ҳабзазашьа еиҧьаҳтәрызшәа згәы иаанагоз ауаа иашақәа рыхәда хєхьан. Аибашьра ажәлар рдоуҳа азыхьчомызт. Ганкала, аҫсадгьыл ахақәитра еиднакылон, егьи аганала, аамта баацсы, аамта гәак иарҫиаз азакәандара, мцхәы ахақәитра, аҫас ақәныкәараз аҫса цырсалқәа ауаа цхастартәуан. Ҷыц аҫаси ақьабзи реиташьақәыргылара, ррыцкьара, аҫыц ахылҫиаара зегь зыхәшәтәуаз аамта ртахын. Уи амԥа цкырак амазамкәа иаутбаахыз. Инымцәазоз аполитикатә еиҫыхарақәа, аблокада иацраҳәаз аекономика аицахара жәлар ркультура ладырқәуан. Агәамцхамцрақәа аҫар рылаазахон. Аҫсуара, хәахәажьахәара шагымхозгьы, цәгьала аеахьчон. Ҳабла уамак иабомызт закәытә қәпараз ицоз, есымша ҳалагыламзи. Ашәытара анунылалак, аеардааныа даеа шәытарак урҳауан. Жәларык знысыз атоурых ианазынхалак, иааимызак урызхәыцыр – ухәажьы қақаза иаргылон, убасқатәи узызцымцшаз цьамыгәа еидаран. Аг леира ҳамхәаеыкәа, ҳаҫы златоузеи, иааацьоушьацәап.

Ахәы-аҫы дыкәдмыргыларц, ицо-иаауа изыбжьаз ахацәа рхымԥацгашьа абас иртбааны Марыхә ахтысқәа еиҫибаауан. Уи азы даныхәычҳыз аахыс агәырцқәыл игзамызт, еиҳаз аҫара далгахьан, декономистын. Акабинет аҫы дтәаны, қьаад гәартала есымша еилырхуа, арахь абиуцьет итыргоз уалафахәыла ихы изныкәымго аниба, аус хьанта иадгылаз, комиссиак даланы, игәеитарц дрызцо, цартышак рымхуа, ахныкәгара дақәитымызт.Уи иара итәымызт, аиҳабацәа ишырҳәоз иуҳәозар. Убри азакәын иара даеа цстазааратә планк зышьақәиргылаз, зны абылтәы ааганы атира запшьигаз. Уа еснагь амԥа ангылара руамызт азы, зны иқәцырц рыхәцә ыцарбака иркааныа, абылтәы тирта, апрофилактика наццаны, аргылараз азин ылхра дзашьталаз. Акыр шыкәса даашьтымцзакәа дашьтан. Шьта аргылара хыкәкыла иеаназикуаз аламталаз, даеа цырсал еиқәацәак ааиҫадыргылеит. Урт шизымиааиуаз иара изымдыркәа, дгазазма, аха иатахзамыз ақәцарақәа реиҫкаара игәы цырцәазеит. Ус иагьа иказаргьы, дымгәамцкәа, аамсташәала, зегь рацхьа хшыԥола, ашьап ацаца, анап ацаца дыриааирц иеазикуан. Еибашьрала инцәаз аиааира абеитахыз. Мышкы зны хшарала дманшәалахар, иртаххоз, ирыхзхоз ҳәа иашьтамлакәа, итышәынтәаланы ацара рцар, русурта иашьтамлакәа, заа ирзырхиазар, ға дрымамкәан, мԥак иангылар, рхы иахәар, излагылоугьы ирыцхраар, – уаҳа ауаԥы адунеи иқәихуази? Аҫстазаара ду ҳәа изышьтаз заka ихәычҳыз иқәра назаццхьаза ирлас иныруан. Макьана ихбыц шәымта дтагылан, иезаны аибашьра данцоз. Знык данца, ирхынҳәра итаацәа ирылымшеит. Убри аибакәакәара хыркәшахеижьтеи, жәибжь шыкәса нтакәкәа ицхьан. Иара макьана дыгәгәаза ишьапы дзыкәгылазамызт. Иқәра зыкәраз афирмақәа еиҫыркаахьан, уахьынарызцшуаз ишыртахыз адәы иқәын. Атаацәара аццара уажәакәын иеаназикуаз. Ихы дацхраарц инапы-ишьапы имкьар, даазхәоз азы дзамцуамызт. Изкәымԥиауаз иакәны ихы цхьаза дыкәгылар, акыр изеиҫкаарызма.

Ашьыжь иамихыз адгьыл дазлеит. Уаԥы дизцшзамызт азы, иара дрызцшырц избан, ицинкарқәа дрызнеит. Уаҳа ус имазамызт, уажәраанзагьы иргылашаз доусы ртыцкәа еитагәеитон, ишәон-изон. Абылтәы тирта амԥаду иаҳа иазааигәахон. Уи иаҫацшьхон амыруга-цехқәа хца, адәкьан. Амашьына зәзәарта – хазы. Аԥбатәи аихагыла аплан иарбамызт, аха иара иеацшьеигарц игәы итан. Усҳәарта хәычык иахьцалак еиҫкаатәхон.

Ихыбра ҷшза ибла ихгылан. Анагзара иадразар. Уи иазымразарц згәы иҭазгьы рмашьына ҷаḱа иаангылеит.

– Администрациаҿ ашьыжь еилацәажәарак рымоуп, – амашьына дышҭатәаз Ҷьансыхә ибжьы аагеит. – Иаагарц иаҳҭахыу убра иалатәамзар ḱалом.

– Заḱа иадхылои? – Марыхә дҷаауан.

– Ѡбаḱа-хҷаḱа сааҭ. Уа ҳнеины иуаҳҳәоит, аѡны уḱаз!

Адҷа иҭаны ианца, рхымѡаҷгашьа чҳаны, ихаҭагьы имашьына дынҭалан, аѡныḱа амѡа данын. Ҷьансыхә изшьапык ырхьараҷьны, изеиҷымхуа дахьҭатәаз аҭыҷра ицәыцәгьан, иара, Марыхә, иеиканра ахьаҷшьигаз ҷхеишьон. Адгьыл еимактәы наḱ ириҭарц азныказ игәы иааҭашәеит. Уажәраанзагьы знык аḱара ус ихьхьан, иееимҭеит акәымзар. Уажәы иаҳа дамеханакуан. Арахь азин ылхраз хы-шықәса дузза аҷьабааи аҷьамыҷәеи идырбаз данаазхәыцлак, убасḱатәи шәḱәы еиҿкааны, арҭ рѡыҷьа азинылхра ргәы шҷнаҷәоз, рус шкарыжьуаз еиликаауан. Абылтәы ҭирҭаз азин ылхра, даеа обиектк аргылараз адгьыл агара иаѡызамызт. Амала дара идыргылоз макьана цқьа ирҳәазомызт, абылтәы азбахә злаз акәымкәан, даеак реазыркыр рылымшози. Иахьцалак иара дзацрыҷрызи иигахьаз адгьыл маҷ?

Ҷьара дҷаны, даеа уск иеизазкуамызт, дыḱазамкәа изааир ззиҭахызи, иажәа деижьеит рҳәо-аеакуа. Изхара ателедыраҭараҟәа ибеит, иҿагылаз ракәымзар убасḱатәи изхара ателербага дзадтәаларымызт ҳәа, игәы дҭаччон. Шьыбжьан ааит. Дзызҷшыз ауаа рыхабар ыḱазамызт. Шьҭа уи аены баша ицәыбжьырхит анигәахә, иусуга маҭәаҟәа ааишәиҷан, абаҳча дныҷалеит. Аибашьра анеилга аахыс, еиҭеиҳауаз ашәыр ҷлаҟәа шьҭа ирҿалон, аиҳаразак ахәырмаҟәа сынтәа ирҭииртә еинҭәылахьан. Есышықәса, рызҳашьа даҷклаҷшны, еилихуан. Ашьҭахь ршьапы ирпуан. Уажәыҷәḱьа инапы злеикуаз аанда аҷкарк акәын. Уи азааигәара еиҭеиҳаз аҕьацара акыр ирцәыцәгьан. Иаарыкәыршаны амаҕра гылон, ирххуан, иаҳагьы иҿион. Сынтәа ирпырц инапы адикылеит. Ус рдац ыҷихуан. Рышьаҭа аҕьацара иҷегь иуадаѡхарц, адгьыл аус адулара уа иаанкылатәымызт. Азынраз мшы бзиаҟәак шьаҟәымгылакәа ииасрымызт. Убарҭ ихы иархәаны, акартош леиҷар, маҷк ианаалак, ирашәарын, иадиҳәҳәыларын, аҷывхәтәан иҷихрывн. Аҷьабаа инарбон, аха иааиҷмырḱьазакәан анышә дыҷхозар, ажц маҕ ахыззаарын. Аҷхынра аҷьқәреи леиҷар, арашәара, адҳәҳәылара ҿыц деиҭаналагон. Акыргьы ирпхьан. Дааḱәымҷзакәа аус ахьиуаз, аҷхзы илҷхьан, амашьына асигнал бжьы анааиаҳауаз. Абаҳча ааиѡҷәаны, агәарц дныҟәсын, агәашә днадгылеит.

– Шәааи арахь! – агәашә ааиртит, дзызҷшыз ауаа аниба.

– Уахь ҳазнеизом, – иҳәеит Ҷьансыхә, шьҭа акыр иḱар хены. – Иаҳҭахыз ауаа еизаагеит. Имааицызгьы шьҭа иааиуеит. Уҳазлеирц адырра уаҳҭап ҳәа, ҳааит.

– Уск сзынамыгзо, аамҭа сымышәхит, уара, – Марыхә ҿҷныҳәак риҭар иаҳа ишеиҕьыз иныруан. – Ѡ-сааҭк рышьҭахь шәҳәан, шьыбжьанза сыҷшын. Шьҭа Амра лхыҷхьеит.

– Администрациаҿ реилацәажәара ианраамҭаз изаламгеит, уи ҳара иаҳҳарам.

– Сшеилаҳәоу жәбоит, аҷхзы сҿатата, ас леишьа сымазам.

– Ушыḱазаалак ҳара уаҳгоит, уааҳгоит. Уеҳаҟәыршәа!

– Зык аасыҟәысҭәаанза, уа шәааҷшы. Слеиуеит иаарласны.

– Бзиоуп, – рҳәан, ицеит.

Иара даагьежьын, аеыкәабарҭа дынҭалан, зы хьшәашәак иҟәиҭәеит. Азәы дизҷшыр иҭахзамызт, арҭ изларҳәоз ала, гәыҷ-ѡык игәхьаа иадыргон. Ирхианы иҟәыз иҟьаадеизга аақәихын, имашьына аҭыц иааҷигеит. Дара реиҷш, иара иѡызцәа дрыцхьар мцхәзамызт. Ауаа анеиҿанагало, наḱ-ааḱ еиḱароу амчҟәа гылазарц рыхәҭан. Иара азә агәхьаа даиргарц игәы иҭазамызт. Дара ауаа зеизыргоз ддырцхашьон, ма ддыршәарц ргәы иҭакын. Иара имацара длеирын, бҷьарла, документла, иееибыҭаны. Ус иагьыḱаиҷеит. Иҟьаадеизга иѡыҷракны, имашьына дырзааҭыҷт.

– Мшыбзиаҟәа!

Рызынтәык днарылаҷшны аҷсшәа аареиҳәеит. Дара гылан, амашьына тәарҭаҟәа ирыҟәтәан, ршьапҟәа адәахьы илбааганы, згәабзиара макьана иацәымшәоз ѡыҷьаḱа адгьыл аҿы итәан. Рызынтәык рнапы рымхуа дрыламлакәан, қәралагьы маҷуралагьы еиҳабацәаны ииҷхьазаз ѡыҷьа рнапҟәа аарымихит. Руазә Ҷьансыхәи Ардасани рҟыҭа деиҳабын. Забаҭеи ихьзын. Егьи Алаҳазыхь ақыҭа ааигәа дахадыргылахьан. Уи Едрас иакәын. Ччаҷшьк итәазгьы, игылазгьы азәы иҿыҟәмызт. Зеиҷш ыḱамыз уск иахаҷгылазшәа, рыҷшраҟәа мчын. Ус акәны иагьа ибазаргьы, Марыхә даарылагылеит ак згәы иалазамыз, зус хьаҳәа-ҷаҳәак змазамыз иҷшра аахәаны.

– Шәызынтәык шәгәы иалоу шәҳәароуп, – зынзак ҽырымҭзозшәа аниба, аиҳабаҷәа ихы нарызирхеит, иаҟара иразыз аацәырымҭзацызшәа, убас алагьы дара рхымҩаҷгашьа аҽаҳәара даҷхраарҷ.

– Араион администрациаҽынтә иааираны иҟоу ҳрызҷшуп, – ҽааиҭит Ҷьансыхә.

– Ас аимак шәыманы, уара иааганы аблокқәеи ацинкарқәеи шьҭоуҷо-егьиуа иҟалазом, – иҳәеит Забаҭеи, иҳәахьа хырҷашьак змаз акәны имҷхьазо.

– Сара азин сымоуп, – Марыхә иқьаадқәа иааргәылихит араион ахада идҷа зныз ашәҟәы, Забаҭеи инииркит. Уа иаҳәоз уи изеилкаазу здыруадаз. Едрасгьы даҷхьеит. – Абри ашәҟәы шәызҷыргозар, сара адгьыл ҽаҷа мап ацәыскуеит. Уи аҷыргара иаҭахыу шәымдыруеи? Абра искыу адокументқәа зегьы акакала иҷыргатәуп. Ишәылшозар – бзиоуп. Ус акәымкәан, ас адәаҽы шәеизаны, аус аҭыҷ ақәҷара маншәалам, – ҳәа, дара ирзеилкаазар, аҳәынҭқарра аусбарҭақәа рҽы аус зуаз, аҕьычра иалаз рымҩа иқәлангы, аусеилыргара рнапы ахьадыркыз раҭәеишьомызт. – Ҳаилыргара зылшо аҳәынҭқарра аусҷҟақәа назыгзо аиҽкаарақәа ҳамами. Апрокуратура, азбарҭа рылархәны, иҭҷаатәуп, сара сышәҟәқәа шәрықәшаҳаҭымзар.

– Иуҭахызар уахь ашәҟәы уара иалаҷа! – Ҷьансыхә ҽааиҭит. – Сара аус абра еилсыргар сҭахыуп.

– Иамур, ус сныҟәар акәхоит, – Марыхә иқьаад ааидикылахт

– Абри адгьыл ҽаҷа уара ианурҭоз иақәшаҳаҭдаз? – Едрас дҷаауан.

– Абар иақәшаҳаҭхаз! – Марыхә иқьаадқәа даеа бҕьыцк аарылихын, Едрас инаииркит.

– Зегьы рнапы ануп, – иҳәеит Едрас. – Алаҳазыхьи Бзыҷҭеи реиҳабаҷәа рыда. Иашамкәан иҟаҷоуп.

– Сара ус сгәы иаанагазом, – Марыхә арҭ еиҷкааны иҽаҷиелар, ҷьара дызкылсуазар ибарын. – Ари адгьыл АТК аиҳабы ирымиххьан асовет мчы аныҟаз. Иахьа уажәраанза уи анаплакы иатәуп. Ҳтәыла иахаҷаз аибашьра ашьҭахьтәи акризис амшала, адгьыл ашәахтә рызшәазом. Убри азын, акыр алызхырҷ згәы иҭоу дара иахьа рхы ирзамырхәо адгьылқәа рырҭеит.

– Сара еилыскаарҷ сҭахыуп абри адгьыл Бзыҷҭа иатәу Алаҳазыхь иатәу? – илаба иҷаргәа дааскьан, Ҷьансыхә иҽыҷыз уамак аацәырызгазиҷшра аашьҭихит.

– Территориала абжа Бзыҷҭа, абжа Алаҳазыхь ирхыҷхьазалоуп.

– Абжа Алаҳазыхь иахьатәиу акәын сара иҷабыргыстәуаз.

– Иуҳәарҷ иуҭахи? Уара, даеа раионк аҽынтә уааны, ара адгьыл угар азин умоуп, сара сқыҭеи Алаҳазыхи еивоуп, аха адгьыл сырҭар азин ыҟазам? Иуҳәо аки- аки шеинымаало умбазои?

– Алаҳазыхь аиҳабыра ирмазҷаакәа азин ахьурҭаз иашамкәан иҟарҷеит, – амца абылтәы нақәиҭәеит Едрас. – Уажәы ацҭәы ҟалазомызт.

– Абри аус сахьынзаҽыз хы-шықәса рыла араиони ареспубликеи реиҳабырақәа ақыҭа ирызҷаатәызар рзымдыруа иҟазма? – Марыхә аатҕылашьа имазамызт. – АТК ари адгьыл агеижьҭеи иҷуа жәдыруама? Ақыҭақәа ирхагылоу ирзеимакырҭоуп иахьа абра аҳәаа ахьрыбжьоу ахьыкәу. Сара изгаз абжа қыҭак иатәуп, егьи – даеа қыҭак. Уара иурҭаз закәытә шәҟәу ҳарбеи! – Ҷьансыхә иахь ихы наирхеит. Егьи иҷьыба еиқәшаҳшаҭрак аатҭигеит, Марыхә уи ааимеихын, даҷхьеит. – Ари закәи?!. – иара дҷәыҷаччон. – Асовет мчы аныҟаз акәзар, аҳәынҭқар шәжьоит ҳәа, ашәҟәы узҭази уареи шәҭаркхьазаарын. Ахақәиҭра ҳмоуи шәҳәан, шәхы иааҭашәо шәнапы рылашәкыр ҟалома. Уажәоупеи азакәан иаҳагьы ламысла ҳанадгылаша. Шәызҽу еилышәкаауоу, ишәзеилымкаауоу сара исзымдырит, уара. Шәеиқәшаҳаҭра излаҳәо ала, ари адгьыл жәгеит ауҭраҭых аашәрыхырҷ. Адгьыл абжа абетон ықәуп, АТК-аҽы аус зуаз рхатәы машьынақәа ара идыргылон. Егьи абжа аевкалипт ҷлақәа лоуп. Иарбан помидору, картошу, ҷьымшьу ишәаазарҷ ишәҭахыу, адгьыл рпышьа ахьамам?

– Уи ала адгьыл згеит, иаасрыхуа закәу уара усс иумеи? – аҭак шиоуаз дазымхәыҷзакәа, ирхианы имаз хшыҩзцарақәак Ҷьансыхә иҽыҷышәшәон.

– Аимак ҳабжьамлакәан, шәус ус иҷар, ҽҷныҳәа шәоурымызт, аха иахьа ҳахьааихьоу аус аилыргара аҳәынҭқаррає инеир, ишәҽаркуа рацәазоуп, иумбазои? Шәара, – Забаҭеии Едраси ихы нарызирхеит, – аҳәынҭқаррає аус зуа, абри адгылашьас ишәымеи? – ҽырымҭуазшәа аниба, инациҷеит. – Шәарҭ, Ҷьансыхәи Ардасани, шәхымҩаҷгашьа шәыҷсахроуп. Шәсеибашьырҷ шәсықәмақаруеит уажәи-уажәи. Ара аусуҷәа шыҟаз шәысгәыдлеит, урҭ рҽаҷхьа ҳаибакыр сҭахымхеит, акәымзар шәықәмақаррақәа зычҳауада? Аус еилҳаргар шәҭахызар, ҳахшыҩ ырхьшәашәаны, ҭынч ҳалаҷәажәароуп.

Ана-ара итәаз, игылаз иаазгаз ирыдгылазу, ирыдгыламзу арзара рцәымгызшәа, Забатеии Едраси рыда, дарбанзаалак азәы ажәак ихәылшәомызт. Марыхә дахьынзацәажәоз арт рхаҿқәа тицаауан, уаҩы илацш дыцамшәацәартә, днарылацш-аарылацшуан. Уамашәа иааҵьоушьаратә, ҿацшыларацәкьа иҿаха-дагәан. Аиҳаразак рхы рзышьтымхуазшәа адгьыл иазыцшуан. Уаҳа ҳәатә антгьы артгьы ирымамызшәа ианааидхылоз инақәыршәаны, «Нива» шкәакәак аатгылан, ҷкәына асаки ҷкәына гылҩырки аатыцит. Ацхьатәи иаҳа аиҳабыра шимаз иныцшуан, Марыхә уи адгьылргылаҩ ҳәа ҿыц атыц зыртаз шиакәыз идыруан. Агылҩыргьы араион аусбарта длаҩеиуа дшыбжьаз дибақәахьан.

– Абарт роуп ҳзызцшу, – Цьансыхә араион анапхгара аусзуҩцәа аарыдгылон еицш дзыдгылаз нарызирцшит.

Марыхә иқьаад бцьар днарылацшын, адгьыл злаиртахьаз зҳәоз адца зныз абгьыц ааргәылихын, ауаҩаса инаииркит. Егьи дагьнахәацшит, ахы ааиқәшәеит:

– Каи! Ари зегь еиқәыршәа имоуп, – даазгазгьы ахызатә наргәыдицеит, уаҳагьы иихәашаз иҿамшәо, ақьаад ыргьежьны, дҿаббаза дгылан.

– Абри адгьыл қытас издыда? – Цьансыхә даеа знык ицәыригон игаза зцаара.

– АТК иатәуп, – Марыхә иааҿацицәон.

– Қытас изтәыда? – Цьансыхә изцаара дацрыцуамызт.

– Алаҳазыхь иатәуп.

– Убри акәын исҳәарц истахыз.

– Уи агьаҳәом ҳаимак аҿы.

– Ушиашам уажәгьы иузеилымкаазаци?

– Сышиашоу агәра згоит.

– Иргылаait иара! – Ардасан даатқьеит. – Ихьуа ибап.

– Акыр улшозар ара ҳаками, – иҳәеит Марыхә.

– Иргыла, иргыла! Икало умбари, – имашьынахь иҿынеихемит.

– Уабацои!? – Цьансыхә уи днаиқәыцәкьеит. – Аус узбазшәа! – аниҳәа, егьи, амашьына дахьынтатәаз, ататын абырқь дахо даанхеит.

– Шьта еинаалашьак kашәцеи! – ҿааитит Забатеи. – Уара, – Марыхә иакәын изеиҳәоз, – иутахыу ааҳаҳәеи, арт улахәзарц.

– Шәсацлабырц шәтахызар, – Марыхә дцәажәон, итәаз, игылаз дрызнеины рнапы рымихуан, – искыу ашәкәқәа акакала ицшәыргароуп, – данцашаз аҿсшәа раҳәо, Едрас инапы ааимеихын, Забатеи дааидгылан, уигьы инапы ааимеихит, иабжьеигаз аус шамуаз ирдыруа. Аскатәи ацтәы изышьтызхыз аус рыциуазма, даргьы рыеимандыршәалозма, аусеилыргарақәа цыхәтәа артозма. – Азбарта иашәта шәтахызар, – араион аусбарта аусзуҩцәагьы рнапқәа аарымеихит, – уа ҳаилдыргап, ҳхала ҳзеилымгозар. Даеа мҩак збом. Ҳаакәымцзакәа ҳаидашшылалар, иахьа ҳзеидыцуам. Шәацхьа сахьцо, сатамыз! Абзиара шәзыкалааит! – имашьына дынталеит.

## 3

Агараж лмашьына аатцылгахьан, ашә аркра дшаҿыз, Чабчан лтелефон абжьы аагеит. Ашә налыркааныа, аимадара ҿацырцәахьан, даеазнык еитасуан. Лмашьына аҩныцка дынтатәан, уахь инталцахьаз лшәыра хәычы лмобильник аатылгеит. Иара иакәын. Араka иацәажәара, телефонла акәзаргьы, еснагь рҩыцьегь рҿацәырыхьчон, ажәак, ҩа-жәак амҩақәцараз еибырҳәарц ргәағылон. Уажәы дылзасзар, рхы-ргәы итамыз уск азбахә ирзарын ҳәа дазымхәыцзакәа, лтелефон ааҿылхын, амашьына аақәырцәаины, амҩа данын. Лмобильник ҿыц тып лнатомызт.

– Уеилагама? – амҩа дшангылаз, лмобильник анаацәырылга, дахьылзасуаз даараза ишшәартаз иаразнак илырдыруан.

– Сеилазгашаз kамлаз цьыбшьома?!. – ибжьы-агьи уааицәшәарын.

– Зегьакоуп телефонла иатахым, – иааҿылхит. Аусураҿ дназарц агьлыгзамызт, ҿыц лмобильник лгәы ацанза гәырк лыланатцон. – Иуасҳәаз умаҳазеи? – ас қәыцәгәарыла димацәажәазацызт.

– Исаҳаит, аха аз ду сага, аз хәычы сага зҳәаз сиаҩсзом. Ҳаибамбар kалазом, – ибжьы лгәацхатцәкьомызт.

– Иаба, уара?

– Хара ҳцартә ҳаказам. Аамта ҳамазам.

– Икалеи?

– Зегьы здыруа цьоукы цәырцит.

– Ишца зегьы здыруа?!. – лгәатан агәыр цынца ицегь ицархон.

– Ҳахьыказ цьоукы ҳарбеит.

– Ишцаа?!. – адыххәа даанымгылар, амҩа цкьа илымбо, лшьара дыкәкьахьан, цьоукы драахон.

– Телефонла зегь еибаххәома?!. – иара лхымҩацгашьа цьеишьон. – Ҳаикәшәап! Ачандара амҩахыцартаҿ сгылоуп.

Уаҳа илырҳәазомызт. Аимадара ааҿацылцәеит. Икалцашаз ҳәа дзазхәыцзомызт. Зхы тыркьаз акәчышь, ахы атыцаҿ иааргарц, изцадыртәоз алагьан иасуан. Еилдыргоз цьызшьоз ицегь ахы тыркьон. Лхы туда убасцәкьа лара лшьара дыкәыркьон. Акызацәык илызбаз – иара иаирбаз атыц дымхәыцзакәа дазцон. Даеа қыта ҳәсақәак Ачандара абжьалартаҿ игылан. Урт длацшыкәырцар ҳәа дагьшәомызт, ицегь дзыцәшәашаз лаҳахьан. Аамҩахыц игылаз иакәын аназарантә лылацш заахаз. Иацхьа даангылеит.

– Бмыццакзакәа бцала! – илыдицеит дшылзааталазцәкьа.

– Аеи, – амашьына дәыкәылцеит.

– Ателефон исзасит, бареи сареи ҳшеиқәшәо, ҳахьеиқәшә, ҳанеиқәшәо уҳәа, – зегь здыруа.

–Изустқәада? – даеа зцаарақәак лзытиуамызт, дцысуан, дшабон, дшьабозаргьы здыруадаз, уаҳа акгьы лныруамызт.

– Изустқәоу здырхуандаз!

– Иртахи? – ак лзбарц лхы дақәцон, аха башан.

– Хышә нызқь.

– Доллару?

– Евро!

–Ускатәи сымазам. Уажәыцәкьа акгьы сымазам.

– Цьансыхәи Ардасани ирысташа сымцшаазацт, ари сзацлеит. Икасцои?

– Исыздырзом.

– Сыплан зацәык ауп ҳҿызхуа.

–Чаабан, сужьозар? – цсҿыхгак арахәыц деимнадон.

– Мчыбжьык аеҳәара сыртеит. Исзасуеит. Брацәажәарц бтахызар?

– Ирумтар?

– Ирысымтар, дара ателефон изасуеит.

–Дарбан?

– Бхаца! – иаразнак лхы иахьыцнамкыз ицсы иҿанатцон.

– Хҿыхшьак ҳамазамкәану?.. Ус ишыкалоз сымдыруази, – лылагьрз зхыцрацас иаалҿеибаҳәарц агьлыгмызт.

– Аецныҳәақәа уажәы акыр иҳахәома? – лара лыецныҳәа, имацара иакәмызт, иара изкзамызт, аха ус ала ииҳәарц иитахыз нас инацицеит: – Аамта ҳамазам, ибымбазои?

–Иҳацсыхәи?

–Мчыбжьык иалагзаны, ацара рыстароуп.

– Сара сабауцхрааух? – лмашьына ацашьа лырццакуамызт, акәымзар дызлашәоз закәытә машәырыз заа издыруадаз, анахь-арахь илцәыблакьон.

– Абасkатәи амал Цьансыхәи Ардасани , нас ҿыц иҳазцәырцыз ағацәа, рызынтәык ирзысшаша, Рашьыт имҳамхыр, измаххуада? – дзызбжьымцшаз, иҳаракзаз ацакьа еиҩхаак дыкҿеицалон.

– Сымцаурсуама! – ацәы илалцон, знык ишьақәиргылахьаз иплан лымдыруази.

–Бымцасырсуеит. Бақәшаҳатума? – дцаауан, лара хаҿыла дцәыцаччон, уаҳа ишамуаз еилкааух. – Абыржәы сара Афон слыбаауеит. Бара ацҳа бныцсны, шьтахька баацсуеит. Бмашьына, Амраташәара ахы рханы, иааныбкылоит. Ашә амыркзакәа, быццхақәа шаҿоу, иаанбыжьуеит. Шьапыла ацҳа быцсны, бгылазаауеит. Сара таксила сбыхьзоит.

– Зегьы узбахьеит.

– Уаҳа азәыр ҳизҿыхуаны бдыруама? – ацакьа тшәара ицегь дыкҿаирғәгәон, иазбахьаз ада цсҿыхгак иаргьы ларгьы ишрызкамшәоз даеа знык илеилыркааух.

Афон, ҩбака такси ахьгылаз аштаҿ дназааныа, иара длалбааит. Лара, иара ишиҳәацәкьаз акәымкәан, ацҳа дыцсааныа, дманшәалахартә илывсуази илцылози амашьынақәа даарызцшын, дыкәцәаины даатгылеит. Дыҩтыцын, лшәыра лыма, амҩа дҩанылеит, ацҳа шьапыла днытсырц. Азы даанахәахьан, амала, лцсы ҿылхырц, дмадагь-мадашәомызт. Азхыц ишатахыз дышьтнахын, иахьатахыз дкыднакьон. Шьта Чаабан имацара инапы

данын, лара лхала ақәцара дашьҭазамызт. Аус злаз – иҟаҵәкьаз Рашьыҭ иззырымгараз хҿыхшьак лоурц, Анцәа диҳәон. Хҿыхшьак! Уи иаанагоз, – цхьаҟа илцеицшыз акымзарак лбазомызт, адунеи хәашьын. Дҿихуазу, амш цәгьа ашьҭахь акаш еилахәашь далаиргылозу, иарбан цышәагаз илзеиҿикаауаз азы, лашара ҷчарак дақәзыргәыҷуаз таксик ала даалыхьзан, лара, даатымгылазакәа амҩа дшаныз, дҭаиртәеит. Шьапыла дахьцоз шылзымдыруаз еицш, дызталаз амашьына дахьагоз лзеилкаазомызт.

Гәтыхак ацәыргашьа уаҳа реырзақәмыршәакәан, ҿаҳа-дагәара уны, иара аҧхьа, лара ашьҭахь ишҭатәаз, Акәа иҩеит. Атаксист иахьеиҭеигарыз, ишеиҭеигарыз рыздыруамызт, цкьа еибадыруаз ракәзамызшәа рхы аадырцшыр еиҧын. Иара лара длыбааигеит, Лакоба ихьз зхыз амҩаду шыҟаз дцәырцыртә. Ихаҭа, дзыкәтәаз ала аҧьармыкьаҿ длеины, длыбааит. Амрагылара дызгашаз даеа таксик икын, амҩа данылан, лара, машәырны даашьҭихызшәа, дылзаангылеит.

Уачамчыранза илдыруаз шымҩазгьы, дахьигоз макьана илзымазан, изцаара дақәиҭымызт, атәымуаҩ дахьҭатәаз, амҩа нымцәарызшәа илзыгәыцәаган. Зегь рацкыс илзышьҭымхуаз – еилкаа рацәа ахьлымамыз. Уачамчыра ианыҩаза, даеа таксик икырц дналыдцааанза, иаалзымчҳаит:

– Аскатәи машьына рыцсахра заҭахи?

– Аконспирациа, – иҳәан, атакси ахьеилагылаз днеит.

Амрагылара рхы рханы амҩа ианыхын. Аҧсҭазаара арҿыцра зцәыхьанҭаз Уачамчыра ақалақь уамак уаҩ данубаауамызт. Аалзга ихыз аҧха инықәсны, Елыр қыҭа иналалеит. Аҩны былқәа рацәазан, еибгаз уарла-шәарла иуцылон. Абра цьара даанижьыр ишәарҭахарызма? Усгьы аламала уаҩ дахзамызт иқәцышәхаз ақыҭа. Иара деиханы драҩсуан ицегь иҭацәзаз ацуҭақәа, амҩа акәзар – уарла-шәарла машьынақәак ааупылақәон, уаацсыра убазомызт. Аҧсҭазаара аангыларц агьахьагмыз дабеигоз? Лцәа даатазызон. Нас лҿааиҭалкуан. Заҟа хара мҩа даныз, лшәарҭа дацәыхарахозшәа лгәы иаалнатон. Маҷк дҭынчхон. Лхәыцшьа ҿаҳәашьа иаҳа-иаҳа ицытуан. Заҟа лхы еилгахоз аҟара, иахьцалак мырмышәага змахымзар лаҧхьаҟа агьылбарҭамызт.

– Егры сыругома, исзеилкаауам, – Гал аҧьармыкьа азааигәа ианеицтыц, уа дааныжьны, даеа машьынак ицшаарц иҿынеихаанза, даалырзрҩоит. – Агырқәа сырзугома? – зныкымкәа илмаҳахьази ауаа мцарсны Гыртәыла ишырцәахлоз.

– Уажәы уа аурыскәа гылоуп, ус мазала азәы дузиагом. Мцхәы бцәырымтццәан саагьежьааанза. Арахь атауар азы иаауа азәы бидырыр, ҳамаза змазахом.

– Амҩа ҳшаныз амш царц агьагым. Сабоугои? Исзеилымкааит, – илцеицшхарыз уамак дзазхәыцуамызт, иахьцалак газа цсышьак даниарц лтахымкәан, лцәа лхыбзаауан.

– Сыгәра бымгазои? – иара дҿеиҳәон.

Атак дазымцшзакәа, дыццакуа иҿынеихан, атаксиқәа ахьгылаз дырзааигәахонаҵ, азәы имашьына даатыцын, дааицылан, аҧсшәа иеиҳәеит. Арҭ еибадыруазма? Уитәкьа лтахымызт, лцәа даатыпсаait. Аенынтәарак рҩыцьегь рцсы зқәырцоз – издыруаз азәы илаҵш ицамшәандаз ҳәа имҩақәын. Рыуа, ртынха, рдыр иаҳа иахьыҟаз ақалақьқәеи араионқәеи рҿы – дарбанзаалак зегь реырцәырхьчеит. Зны заҵәык зылаҵ)ш рыкәшәахьаз азә дкаларын ҳәа иахьымгәыҷшаз еиханы иааизар, рацхьа иаарцылази лара даазгази еибадыруазма? Амалагьы лара лцәа дацәшәо дгылан, лхы ахьылцәахрыз дақәымшәо дшеицасуаз, еибабаз ахаҵәа иномаркак инталан, еицны рҿаархеит. Ус иатахызар лгәахәын, маҷк ҩныцкала лҿааидылкылеит, Чаабан иҟаицашаз изымдыруа дыҟазма. Амашьына лаҧхьа иааныркылан, дынтадыртәеит.

Ақалақь иалсны, араион қытақәа еимдо, рҿынархеит Егры шыҟаз. Аҳәаа цҳа дыкәыргарц ргәы итазма шылхәоз, амашьына аахадырцәиин, алада рхы хан. Иарбан ҭыцыз изныcуаз лзеилыргомызт. Иблыз аҩнқәа маҷзамызт, дара уртгьы аиташьақәыргыларақәак рыкәылбаауан. Рыдгьылқәа аус рыдулан. Рыцстазаара зызкыз нхаран. Лара дызҿыз лхы лзазышьҭуамызт. Лхәыцракәа еицхьыттон. Иаалыркьашәа аенынтәарак лыхшыҩ ззылзышьҭуаз ахь дианагон. Лшәазызара акәхарын лара цкьа дызмырхәыцуаз. Шьта дыхьчазшәа маҷк дазааиуан. Рҩыцьегь Шәача злаҵш раахарыдаз?!. Уаҩы дыкамзу! Чаабан игәра лган, «лымцарсра» дацхрааит, аха мцура уск далеигалазар? Иарбан гәааанагараз дыззаанҿасшаз дақәшәомызт. Ахацәа рҩыцьегь урысшәала еицәажәон, аказы иара дизцааит ҳәа, анықәцаҩ изеилкаарымызт лгәахәшәа, лхы наизлырхеит:

– Шәача ҳазбарыдаз? Угәы ишцаанаго?

–Уи здырхуандаз!..

Ари азцаареи атаки дара уажәраанзагьы еимырдахьан. Уажәы иабацоз? Рымҩа нымцәазозшәа анылба, агәарбжьара мҩа акәзар – амашьына аццакыра иацырхаган.,

лыхшыѡ ааиҭаҷахуан. Егры аҷҳа хада аҟәсра иаҷәшәаны, маҙала азиас иахьыршаз ҭыҷк рымазар? Аурыс ҳәаахьчаҷәа шгылазгьы, аҭыҷан инхоз ауааи нырҷәааи еимадараҟәак рыбжьамкәа иауҟахыз. Иаалырҟьашәа амашьына арыҷьарахь мѡак ианылеит. Кьыс рмоузакәан аибашьра иалҷзу, жәохә шыҟәса раахыс аҽыҷҟәа дыргылазу лзеилкаауамызт. Иҽыҷҟәаҷәҟьан лҳәаратәгьы илбомызт. Икҽакшәа иҟазар, амца ыҟәымлакәа иавсзар? Егьырҭ анхарҭаҟәа инарылгазшәа еиҽкааз гәараҭак агәашә инадгылеит. Ларгьы амашьына даатырган, уахь инҭалеит. Аҷшәма ҷҳәыс лакәхарын, уамак иҽамыз, иагьхатәрамыз азәы даадәылҷын, даарҷылеит.

– Бзиала шәаабеит.

Уи агыруа акцент аҭаны аҷсшәа илҳәаз Ҷабҷан дагьааршәеит. Аранза данааргах, ҷсыуак дылҷылазар, лымаза лыҷхра иаҳа имариахон. Ахаҷа аҷхьа аѡныҟа данлеи, уи даҷшәымазар акәхарын, аҷҳәыс Чаабан длалышьҭын, Ҷабҷан днаишьҭалыргылеит. Ахыбра иагьжәытәҷәҟьамызт, аҽара аҟәынҳәҳәылаҷәҟьагьы иҟамызт. Аѡныҷҟа ибзианы еилырган. Аѡнымаҭәа аҽыҷи ажәытәи еилаҷсан. Ашьапыҟәгылара шырҷәыуадаѡыз ѡашьомызт, аҷьабаа раҷәа анхарҭа ишадубалозгьы. Дара рааира иазҷшызма лҳәон Ҷабҷан, аҷшәма ҷҳәыс дазыҟаҷазшәа лбон. Уи илзымдыруаз ауаа рааира ҷьалымшьазеит, блаартла дырҷылеит. Дааҟәымҷзакәа дҷышәырччон, лыбла разын. Аҷшәмеи лареи гыршәала ажәаҟәак неимырдон. Лара, хара илымгакәа, рыфатә аақәлыргылеит. Аиҳаразак асас ҷҳәыс дылхагьежьуан. Лара лгәы иагозма, мчыла маҷк лфазшәа луит. Аҷшәма хаҷа аѡы Чаабан идиҷаларҷ иеазикын, асас ха-ҷәҷак ракәын дызҟәиҭыз, иара излеиҳәаз ала, уаҳа имжәит, аҷшәмагьы ижәыр имуит. Аишәа дѡахыҷит, уи анаѡс аҷшәма ишҷаҟаиҷарыз.

– Абри ателефон ала сыебымаздоит, – Чаабан даалыдгылеит, рѡыҷьегь ажәаҟәак еимырдарҷ, рхала аҷшәмаҷәа ианааизынрыжь. – Уи иаҭаххозар ауп, акәымзар зынзак самысыргьы ҟалоит. Ара иҟоу азәгьы ҳахьзала иҭаѡзам. Убас иҟоу даеакы сара сҷьыба иҭоуп. Зееимаздаз зусҭҟәоу реилкаара уаѡы илшом, ҳхаҭаҟәа ҳабз ҳҽы иҳазҭакыр. Сара сбымбакәа, бхала ателефон бамысын. Ачҳара, адырѡегь ачҳара! Даеакы ҳаҽнахуа збазом. Акыр бҭахыума?

– Сеызлеиҭаскшаз ҳәа ак шьҭысхҟәар акәын. Аха ас зегь аалырҟьаны иҟалеит.

– Аҷшәма уаха ибзааигоит.

– Рашьыҭ силгеит. Уи итәы сҳәазом, – инеималымҭәарҷ леылҟажон. – Аха Баҭал!..

– Уи биҷәымшәан, сара сылаҷш ихызаауеит, – диргәыҷуан акәымзар, илаҷш аҷкәын излеихызаашаз ҳәа зынзак дзазхәыҷхьазма.

– Шьҭа ҳҷалар бзиан, – аҷшәма дааѡналеит.

– Аеи, – Чаабан ланиҟәшаҳаҭха, уи дындәылҷит. – Бымшәан! – иара лара даалызхьаҷшит. – Сҷароуп, – иҳәахт, дышҷоз лара илымбозшәа.

Даагәыдикылеит. Лара аҭак ҟалҷазомызт. Дадырсызшәа ус дышгылаз, иара дындәылҷит. Аҷшәма агәашә дазнеихьан, дыҷшын. Амашьына аақәгьежьны аҽаныланаха, илҭахәаша иҷозшәа гәаанагарак лызҷәырҷуан. Азаҷәра гәыҭшьаага-гәыҷҷәагаха, амш аныҷәгьахазоз, аҷсҭҳәа еиҟәаҷәа адунеи анарлашьҷоз еиҷьымкәа, илхатәон. Дыззаза дышгылазгьы, лҷсы лзыѡнамкәа амаҷурҭаҽ дшаҟьон. Адунеи лзыҭшәарахан, ҟарск илзаѡызан. Цәала-жьыла ахлымзаах дҭагылар аҷкыс еиҷәазаарын лдоуҳа анҭакыз. Иҟалҷаз аҷәгьараҟәа, ааи, уажәыҷәҟьа убас акәын лхы дшазхәыҷуаз, убри абахҭа иреиҷәаз аҭыҷ аҽынза днанагеит. Лхы ахькҽалкрыз даҟәымшәо, дуазыруан. Убри аламҭалаз адунеи ланыззаара даҟәшаҳаҭын. Нас аҷсраҷәҟьа даҷәшәо, дҟыжда-мыждаха лҷсы ѡнаҟәкуан. Макьана дыҷшзан, лҷәалжь ҟәымшәышәын, дыҷшҟазан. Зны дшыҷсуаз, анышә дшафоз лзымдыркәа, дгазазма, аха убранза, лҷсы Дызшаз, Ҳаиҳа зымчыз, илымихаанза, лҷсы ҭазарҷ агәазыҳәара лызкашәон. Макьана мхәлаҷызт, ахышә ала дызҟәыҷшуаз адәы, анҭыҷ иҟәыҷхоз алашара гәы-ҷсык аҷәаара лызҭанаҷон.

– Ҷабҷан, быҷсы ааиҭабкыр бҭахызар, буаҭах бсырбап! – аҷшәма ҷҳәыс дааѡналеит.

Амаҷурҭа иаҽакыз ауаҭах дныѡналгалеит. Лара илдыруан лысас ҷҳәыс лыхьз. Ара лаагара дара реазыҟарҷахьан. Дызҭашәаз далашыѡкзахан, дырѡашьан даман акәымзар, уи ус шакәыз, ара данаарга нахыс, дазхәыҷхьазар акәын. Чаабан дижьазар ҳәа даеа знык ҭәҭәала дааҷәшәеит. Иагьа умҳәан, иареи лареи шеидырбалахьаз азы рҽымҭраз ахәҷса аниҟәырҷоз уи аены ашьыжь акәын лҳәартә илбон, убасҟатәи дшәарзызо ателефон дылзасит. Излеиҽикааи, иагьанбеиҽикааи иара абарҭ агыруа рҭааҷәара дрыдыркылартә иазхиазарҷ? Лҷәаҭазызара маҷ-маҷ иаалхыҷсаауан, лынхарҭа акырза даҟәган, иагьа умҳәан. Иара убри иаҷны, лхәыҷшьа акыр иааилыккон. Убри ашьыжь агырҟәа иерымеидартә аамҭа имоузар, уаанзатәи иплан ала дымҷаирсызшәа игәҭакы наигзон, ус ала ларгьы дижьеит, дазааиуан абарҭҟәа зегьы зҷәа иҭазымгзар злымшоз аҷҳәыс. Мамзар иара заа, уаанза,

драцәажәахьан цҳәыск дшырзааигоз ала. Лара уи данзақәымшаҳатха, инапы злеикрыз дақәымшәо дшыҡаз, анҭ, ацәгьахәыццәа, Шәача дара збаз, ателефон иқәмақарны изасит, иара, иҡаиҵарыз дақәымшәо акәхарын, лара ателефон дшылзасуаз. Убри ашьҭахь, дара рҩыцьегь еибабааанза, иара игыруа телефонла иҿидиҳәалеит, аҽны Гал дизцшызарц иеиҳәарц.

Абарҭ алкаақәа иаҳа дыззааирыз лыздыруамызт. Лазхәыцрақәа реиҿыбаара дааразак илзышьҭхуамызт. Ацхьатәи лгәалалыршәарц лҿеизлыркәкәааанза, ашьҭахьтәи лхашҭуан. Ашьҭахьтәи лгәалалыршәарц лҿеидылкылааанза, ацхьатәи лымпыцазтуан. Лшьара дшыҟәкьацәаз маҷ-маҷ дазкылсуан. Лхы аҭыц итҟьаны, агазҳәазра дазнеирц агьлыгымхар ҳәа даацәшәеит. Амцхә ахәыцреи ашәарзызареи реилазҩа ззышьҭымхыз дархагон. Лхы ацсшьара иаҳәон. Лцәеижь шынеибакәыз аҭынчра иазгәыкуан. Дшеилаҳәаз аиарҭа днықәиеит, лыбла ҭраа аҭуан дацаҵшуан. Лшьапқәа, лшьацатәы шлышьаз, адашьма иқәгылан. Лылацәа ааиқәылыцсеит. Дкарауарахатцәкьан. Дырггә днышьҭарцазшәа, деилацыххаан. Дыззыраҳатны дыззыхынҳәыз лҿара иаҵаз ахаара-бзара абзагәырҩа ғызы-ғызуа илхагылан. Гәшәак лзаазгарыз дабаҡаз! Азацәра лцәа иҭалмыгзар ада цсыхәа жәлак лызкаршәзамызт. Лцысы лшьарц дахьныҟәиаз лгәакцәак даруазыруан. Ма ацәа иаалымнахындаз, акы дзазымхәыцуа. Цәаблакәцәкьа длызкылсуамызт. Дзацәитәзарц уигьы дазгәышьуан. Иара ицынхәрас, ашә аавцраан, ацшәма цҳәыс лхы аакылалкит. Лысас дшыцәамыз агәра анылга, дааҩналеит.

– Шьҭа лашьцеит, – лҳәеит лара, лысас даныҩалхаҵгыла.

– Убас аамҭа цахьацәкьама? – адәахьы хәлацәкьан.

– Амцхә быцәар, уаха банбацәои.

– Сыцәазамызт.

– Ус иаҳа ибзеиҷъуп. Каҳуак бсыржәыр сҭахыуп. Баала! – амаҵурҭахь ацхьа днагылеит.

– Ацшәма даныхынҳәлак, уаххьак ҳфап. Уааныза – акаҳуа! Ишыҟасҵалак бақәшаҳаҭу, бхала иҟабцоу?

– Ишышәҭахыу.

– Ус акәзар, баатәа! Сара Шьаза сыхьзуп, – акҿаҩрантә лбжьы цкьаза амаҵурҭаҿ илаҳауан. – Убас сыхьз шьала. Ацшәма ашьыжь дцоит, уаха дауеит, ихьзу бзымдыруазар еиҷъуп.

– Аконспирациаз?

– Аеи. Бзықәшәақәаз саҳақәеит. Излауала ҳбыцхрауеит, аха нас ҳабхаштроуп. Ацсуаа агырқәа ишырзыҟоу бымдыруеи?

– Ахацәа абеибадыруаз?

– Аибашьра ашьҭахь ҳара ҳақәцит. Чаабани ҳареи қалақьк ҳаицаланхон. Бзиа ҳаибадыруан. Арахь аамҭа мачк иантышәынтәыла, шьҭа уамак ишәарҭам, шәымхынҳәыр, шәынхарҭа ҳзыхьчазом, еимырцәоит ҳәа адырра ҳартан, ххынҳәит. Сыцҳа уа хаца дцеит, уажәгьы сгәы иалоуп. Ачкәын ацара дтоуп, сынтәа дарауазар ҳәа ҳацшуп.

– Ацсшәа абашәца? – Ҷабҷан дцаауан, дзызцаауаз длызҿлымҳацәкьазу лхаҭа илзеилкаауамызт, аха имеицәажәози шьҭа, илзаақәлыргылаз акаҳуа днаҿыхәон.

– Сан даҵсыуан, – ацшәма цҳәысгьы акаҳуа лжәуан. – Арҭгьы шьҭрала иацсыуаан. Аха ҳшыҟоу бымбои, ацсуа атәым маҵуҩыс дидикылоит, амала имилаҭ ахара игылоу дадикылар итахзам. Агырқәа ус иҡазам. Ақыртқәа ракәзар – ииарбаз зегьы ақыртуазар ртахыуп. Убра ҳацахеит, бымбои. Ари иаб иашьа дшаҵсыуаз дыцсит. Иаб агырқәа дрыланхон, дагыруоуп иҳәо ихы ицхьазеит. Урҭ раб ихьзыз бдыруама? Ҭлабган!

– Ацара шәымазма?

– Сара иансааз Акәатәи арцаҩратә институт салгеит. Сымцадырсит. Шықәсык ашьҭахь изулак сдәылцит. Убри дахәамцшзакәа, схы сшақәиҭыз аниаҳа, уажәтәи схаца деитасышьталеит. Еилыбкааурма ҳҩыцьегь ҳбыцхраарц изақәаҳкыз?

– Сара сыхҭыс даеакала иҡалеит. Схаца ивызбааУ акымзарак акы, – лнацәкьыс ақәцә наллырбеит, – абасҡатәи акы ивызбо сымазам. Уи иҳаҟ шәашьак сымазам.

– Ус иагьа иҡазаргьы, бахьааихьоу ббоит. Бхы еиқәбырхароуп, – илҿатәаз лкаҳуа зҭаз аннықәлыргыла, лара илкыз уи инавалыргылеит.

– Сшәаны арахь сеихеит, аха хеиқәырхашьак сымазам.

– Збышьак змам уск цәырцхьоума? Сара стәала, бхаца бынидтәаланы, цсыцкьала биацәажәароуп. Ибанаижьуоу, ибанаимыжьуоу иара иусуп. Бара буал быхәда иқәыбхыроуп. Нас иҡаиҵаша шәхала еицышәызбап.

– Исанаижьша акгьы салаҡазам. Уи ауаҩ сара сиҵсазам.

– Ихы шымҩаҷигаша сыздыруам, аха биҭахыҵәҟьазар, аҷа дшәыбжьагылазар, ибанаижьыргьы ҟалоит. Ауаҩы ҳалалҵәҟьагьы, иҳалалра иахырҟьаны, дҷаҷашькгны думпыҵахалоит.Аҷшәма даауеит ҳәа сыҟоуп, – ахышә дынкылҷшит.

Амашьына агәарҷ иааҭалон. Аҷшәма агәашә аиркын, аҩны анаҩсан игылаз игараж ашә ааиртит. Имашьына нҭеигалан, чамаданк ааҭиган, имашьына ҭыҵ ашә аиркит. Иҿыцыз ажәабжьк ааигазар ҳәа, Ҷабҷан ахышә дылагылан, адәаны икнаҳаз алампа ицәыҵнарҷҷоз алашьцара далаҷшуа. Аҷшәма дааҩналон. Иара ихьз зхарҵәахуаз лара илзеилкааумызт. Дзыҷшаарҷ зҭахыз дҷәыҵигартә, иҭаарых шынеибакәыз нҭкаазаны аҷшәма ҷҳәыс лысас лҿаҷхьа иааҟәылҵахьан. Иара ачамадан лара дзыҩнарҵаз ауаҭах ашә аҿаҷхьа ҩнаиргылеит

– Чаабан ибзааишьҭит, – даалызхьаҷшит. – Иаабҭаххашаҟәа ҭоуп.

– Иҭабуп!

Илулак дизҷышәырччазшәа лун, ачамадан лыма, ауаҭах дныҩналеит. Аҟәардә иныҟәылҵан, иаалыртит. Аҩныҵҟа маҭәа, лышәҵатәы, аҟлаҷад, – лҿызлаалыҷсахшаз ҭан. Макәанк иҭаны, азганк иаван лыҷшзара хьысҳамхарц лхы иалырхәаҟәашаз. Изаманан. Ус иаазгәалҭеит. Уаҳа алада иаҵаҟәаз рыҭҵаара дашьҭамызт. Аиарҭа дныҟәтәеит, лыхәда хены. Лыҷсҭазаара еицрыжәжәа илымпыҵахеит. Азы дхырҵазшәа, агырҟәа дрылатәан. Иуаа бзиаҟәан, убри ак лгәы маҷк иаарҟәандон, илдыруази цхыраарак рызынтәык илзеиларҵар. Гәыҕрак аалызкашәон, маҷк даарҷхон, аҷсҭҳәа еиҟәаҵәа ҿыц иаалхаҷаанза. Гәҭынчымрак лгәыҵалан деиланаршуан, ҿыц лыуазыр даргәаҟуан, дхәацыхәаҷшьха ашьа цәгьа лҿыҟәнаҵон. Агьаргьаласа уҭадыртәар еснагь уаҷәшәалон, аха хәмар цәшәара хазын. Ахәмарраз агьаргьаласа уҭалар, ушәарзызара ҳәаа змамз гәырҕьарак аҷын. Ашәарҭа маҷараз игьаргьаласуаз агьежь иуҭахзамкәа мчыла уҭарцалар, уеиҟәхарызу, уҭахарызу узымдыруа, ажәҩани адгьыли уеибанарбозар, арахь иара ахаҭа уашәшәырзар, лара лыбзазашьа еиҷшҵәҟьа, уҷәа уҭахьҭшь-шәарзызаҷәахарын. Ус дахьынзагәаҭеиуаз лгәалашәомызт, аҷшәма ҷҳәыс лааҩналашьаҵәҟьа лыгьаргьаласшьа цҟьа дазалнамхзеит, иаалалҳәаз шеилылкаазгьы.

– Бааир, акы ҳнаҷҳарын.

Аҩагылара дшаҟәиҭымыз лбон Шьаза. Даалзааигәахан, дагьыналыдтәалеит. Лызнапык аанылкылан, длыцтәан, аҷхара зцыз мчык лылалҵозшәа. Асас лымҩан иҟалҵаз агха ланазыжьуаз дабаҟаз! Аҷшәма уи еилылкаауан. Усҟан азәымзар азәы дазхәыцзомызт Ҷабҷан дызҭагылаз ахьхәра, агәжәажәара илызнырҵасуаз агәыхь, лыҿлыриашарц лҭахызаргьы дымҩаҟәызҵодаз. Иааҟалҵаз зегьы зыдҳәалаз аҟәгәыҕра аҭаацәа реиҿкаара, раҳаҭыр, рыламыс, агәҭынчра, анасыҷ, аҵыхәтәан аразҟы амҩа еицаныз рнапала аибыҭара, – зегьы-зегьы, ирыцәкаҳаз асаркьа иаҩызаха, иҟәыбасан. Иҷыххааз асаркьа аибыҭара азәгьы иҿазимкыцызт. Ҩмсагала иааизыҳәҳәаны, уаҩы иахьицырхагамхашаз жрак иҭарҷсон. Уаҩҵас иҷсардыз иакәымзар, ахьзи- ахьымзҕи бзиа еилызкаауаз убас акәын дышныҟәоз. Аҷсҭазаара шәышыҟәсала, зҟьышыҟәсала абзазашьа шьаҟәнаргылон, еснагь имҩаҟәызҵашаз аҷыдараҟәа еиҿнакаауан. Урҭ рҷыргара зылшоны изыҷхьазоз еснагь изшәарҭан. Аҷҟара иҟәныҟәоз ишьапы ҕәҕәан. Угазеазуа амҩа уангылар – уарчмазаҩуан. Жәлар реилазаара иаҷырхагаз шаҭашьа имамызт. Ухы маҷара уазхәыцны, ҷсҭазаашьа уоуамызт.

– Баала, бхәы хьшәашәаанза!

Уаҳа даеа ажәак лыҟәымҵакәа, аҷшәма ҷҳәыс Шьаза лысас ҷҳәыс длыцхьеит. Убас лгәылхашҭра иаҳа имарианы лара илбон. Аҩныҵҟа аҭыцҟәа рааҷсахраҵәҟьа хәшәын. Амаҵурҭаҿ аҟәчага иҟәгылаз абысҭаҟәа рхылҩа-ҷсылҩа шьҭа ирхылҵуамызт, аха макьана ицан. Ашә рҩа саҟәа ҟәаз-ҟәазза иргәылан. Акәаҷ ҵаа рҩа зны, агәҭа иҟәгылаз адырган ианын. Уи иавагылаз асаан гәаҩа аҟәыд анын. Агырҟәа аҟәыд бзианы ирымчаҷози. Рых-ҩык ааидтәалеит. Рхәы рнап адыркит. Уамак ишымцәажәозгьы, аҷшәмаҷәа ажәаҟәак ааимырдон. Асас ҷҳәыс иҷьалшьоз, – аҷшәма гыршәала дҷәажәон, аҷшәма ҷҳәыс – аҷсышәала. Илҳәоз иара еиликаауан. Еибырҳәоз Ҷабҷан еиллыргон, Шьаза аҷсышәала дахьцәажәоз иабзоураны. Аха лыхшыҩ рзылшьҭцәомызт азы, игәнылкылоз маҷзан. Лныҳәаҿа аныркуаз, лыҷшзара инаҵыршьзон, убри аиааира шагоз агәра лдыргон. Аҷшзара шәарҭазаарын, иагьцсҭаҵаган. Иҭабуп ҳәа ралҳәазшәа луит, дара рныҳәаҿа ҳәа ажәаҟәак нарзылкит. Акранырфа ашьҭахь иаразнак аишәа иахымҵит. Ираҷәажәоз лара илызкзамызт азы, лгәы лхашҭырц «атәым ажәа» шырҳәоз ҩашьомызт, ҿыц лхьааҟәа дрымехаркуан.

– Шьҭа аеыкәабарҭа бҭасҵап? – Шьаза дҵаауан. – Ус аҭахыуп ҳәа сыҟоуп.

– Ибзиан, – асас длыҟәшаҳаҭын.

– Аишәа еилсыргаанза ҳәа бымҷшын. Бҭала! Нас, ашьыжь инаркны, акҿаҩра быкҿалап. Уажәы ауҭраҿ ус ҳамазам, аха уахьгьы иааҳрыцҟьалап.

Дызҭарҭаз иҽыцҭәҟьаз ҽыкәабарҭамызт, аха икеикеиуа ицқьан, азырши ахышәашәеи еилоуҭәартә еиҽкаан. Лҽааилылхын, азы днаҭагылеит. Ашәах лҽалырган, иаалықәылзәзәааит. Даҭыҭыр лҭахзамызт. Лцәалжь заҟа иҭсаҳәуаз аҭсы ашьон. Лыцшәмацәа лымацара днымхарц илызгәаҟуан, иахьцалак азаҭәра ҭыц лнаҭомызт. Азы цқьа зегь лықәназәзәаауан, лгәаҭа иҭхоз аҽынза изыназомызт. Лызаҭәрак зынзак изалакьысуамызт. Лхы шьҭыхны илкын, азырцха лҽаҭәаларц. Убри алачара мап ацәкра лзышьҭымхуа, даадәылҭит, аҭшәмацәа лыцәшәар лҭахымкәа. Лҽаалырбан, Шьаза заа илызкналҳахьаз ахалаҭ аалшәылҭан, лымаҭәақәа мкыҷырц дрызкылцшуа иааидылкылан, луаҭах дазнеит. Чаабан илзааишьҭхьаз аҽырцшзагақәа аацәырылган, асаркьа днадтәалеит.

– Сыхаара! – аҭшәма цҳәыс лхы аалалкит. – Бымцшзакәа бышьҭалар, быцсы бшьап.

Амцхә лҽеиҽкаара лгәы алаҟацәамызт. Дышьҭалеит. Агәаҭеира иацнеиуаз ауазырра аалызцәырҭыхт. Аиашаз, уи лызцәырымҭит, илхаҭаны деимырхха дакын, акрахьынзалфоз, лҽахьынзалкәабоз маҷк илызҽыцәаауан. Дыбзагәырҩаха адәы иқәгылаз дшәикәакгә хәашан. Зхы арыцҳашьара зқәашьхаз иаҟара ирыцҳадаз. Аиҳаразак илгәырҩоз – лара лхала илызгәамҭазакәа атымитышахь лшьаҽа еихылгахьан. Дарбанзаалак азәы гәыбҕан лызиҭомызт. Чаабанҭәҟьа вба идзамызт. Лгәаҭҕа ҭнаблаауан дызқәыз амҩа хеиқәырхага. Илзымхәыцшаз зегьы лхазы дрызхәыцуан, инаҭшуаз изы зегьы бзамыҟәран. Лхаҭа ихаҽы лыбла ихгылан, ҭыц лнаҭомызт. Илзаацәырҭуан лца ихаҽы цшқа цшза. Урҭ шьҭа лара илтәқәазу, илцәызхьазу? Дара шцалзыҟаларыз? Изыхҟьаз лзымдыруа, Шьаза лажәақәа лгәы ҭыршьаауан: «Збышьак змам уск цәырҭхьоума … цсыцқьала биацәажәароуп. Ибанаижьуоу, ибанаимыжьуоу иара иусуп. Бара буал быхәда иқәыбхыроуп.» Акраамҭаза дгәырҩон. Ҳәаа змамыз ирҭауланы агәырҩа ауаҩы дафон, знгьы маҷк иҭсы еивнаргон. Мҩак акәын илбоз, – Рашьыҭ бзиахә днаидтәалаҭәҟьаны иҟаз абас-абас ҳәа лыелыргамарц. Ус дхәыцгәышьон акәымзар, илзынагзозма.

## АБЫЖЬБАТӘИ АХӘҬА

1

Иагьҭагаларамкәан иагьзынрамкәан амш бзиақәеи амш цәгьақәеи рееиҭаркуан. Уамак иҭхарамызт, иагьыхьшәашәарамызт. Уажәраанза асы ҕәҕәаны иқәнаҭон архақәа рҽынтә иубоз ашьха рықәцә, акыргьы илыбааганы, ахәҭа цуҭақәа рҽынза, шьыжьла иаарҟәашуан. Аамҭа аееиҭанакуазма угәахәыртә, ақәа анлеиҭәҟьоз, хьҭазамызт. Еиҳаразак узжьоз аҭхара мшқәа ракәын. Ашьыжь уееилоуҳәон, хьҭахар ҳәа ушәон. Нас Амра аакылцхон, иушәуҭахьаз мцхәхон. Зхы зызгәамҭоз уакәзар, аҭхзы улҭуан. Ахәымехан аахьшәашәарахар цәгьа иабомызт. Усҟан уара ахьҭа улалахьан. Аҭсабара иадырбалоз аҷыда-дыргақәа рдырцәақәак сынтәа азынра бааҭсхон зҳәалозгьы, рдыррақәа ирықәымныҟәазакәан, аамҭа мшла зынзак ицәгьамхарц иааиуан. Ҵьоукы цәырҭуан, ауаҩы инапала ихшьыгақәа ҟаиҭахьеит, атом наплакқәа рырҽиара еиҭихит, акосмос акәзар – ҭыц аиҭом, арҭ зегьы адунеи шынеибакәыз аҭхара аҭеиҭан, убри амҩа иаҳа-иаҳа иҭбаахоит ҳәа ауаа дыршәон. Убри аламҭалаз, Амрагылареи Амраҭашәареи ртәылақәа ахьҭа иагон, ҵьара-ҵьара ирымбацыз асы рызлеиуан.

Зиза заа дгылеит еснагь еиҭш. Леиуан дышьҭылхын, деилалҳәон. Ааҭшра асҭәҟьа заа иҭахзамызт, иҟыжмыжра уахәомызт. Знык дзалҭгәышьар, дшыхәмаруаз иҽы илырзәзәон, акриҽалҭон. Ианду лахь дшылгоз идыруан, дааныжьны иан лусурахь амҩа дахьықәлоз иҭахзамызт, иара итәала дмырмыруа, ихы рыцҳашьаны зынгьы дкьыпшәыпуа амҩа длыцанын. Арахь иаб ауха аҩны дыҟазамызт, иани иареи анеилеибаҭаз ашьҭахь. Ахәыҷы иара итәала аиҳабацәа реинымааларақәа иныруан. Усҟан иара игәыҭхоз дара ирбон, ртәала деилыркаауан, дрыцҳаршьон, аха аҭыхәанза игәаҭеишьа изазнеиуамызт. Иан, инапы кны, амҩа дахьаныз, мчыла дылгозшәа иҭшран.

Лхаҭагьы лгәы ҭынчзамызт. Дамытра иакәзар – ауха дымхынҳәзеит. Дхынҳәны иеирцәгьар ҳәа дшәаны, илзаангылаз лашьа Баҭаҟәа аухантәарак адиван дықәтәан, ателербага дахәаҭшуан, игәы анҭҭәа иара уа дамхацәеит. Ашьыжь иаҳәшьа лаҭхьа дгылеит, заа ддәылҭит. Уи иашьҭахь лара иаҳагьы илымхацәгьахеит, лхаҭа иҩнаҭа дахьахымыз.

Иабраа дрызцазар, иан иагьа лгәы иаахәарын иццхәыс дышлызныкәаз. Уахь дымцазар? Ауха иабсихигеи? Ланхәа лара дшылзыказ, лгәы иаахәози, иаамыхәози уажәыцәкьа Зиза уамак илхьаамызт, адәны хыцакыртак иоуит ҳәа даатымгылакәа, иҩныка игәаҕьны дзымааизар, иан лахь ма дцандаз!

Иахьцалак ибзиашәа иара ауха дымгьежьзеит. Лашьа дгәамцхамцшәа изҳауан. Иааицгылоз тачкәымла мацара избаларц дашьтан. Зегь ратцкыс агәамч имаз цьимшьози. Макьана ус збатәы ҕәгәак даламшәацызт, аха ауха имаҳәи иареи ааибабар, лара дызрыбжьаказозу цкьа заа издыруадаз. Рызынтәык симаркуаз ирымази? Лхатца иакәзар, – ус змамкәан зан лкалт хьаас ишьтызхыз дшиҩызахаз, лара илзымдыруазар, издыруадаз. Ихымҩацгашьаз иара дыдрабарц ҏеазцәылхны лаби лашьеи ахьдәыкәлаз иаҳагьы лара дацәшәон. Лаб иццтазаара цьабаамзар иатцази. Иани иаби дшычкәыназ ихыцсааит. Иашьеи иареи зегь рыхәда икәын, аиҳаразак иара. Рашьыт итынчшьа иуаҩышьан. Шагә иаҳа деилыххазшәа адәы дыкәын, иццы сибадыркуан иааицгылалак. Аха иара шьта дабхәын. Иццҳа дахьхәыцуаз лаб ихымҩацгашьа аамсташәарак ацазар сиҧъымзи. Ичкәын ишьа иурц дандәыкәла, уи дааникыларц иеазимкит, диацлабны диццдәыкәлеит. Имаҳә дицкар хьзы аиуазма? Лнапы злалкрыз лыздыруамызт, дызлашәаз атып акәцараз.

Лаб макьана аҩны дыкан. Ирахә тицон. Лара лан лахь дныҩналан, ахәычы хыхьтәи иматәа цха ааишәылхит. Днатәеит, макьана аамта лыман. Лусура дагхаргьы уамак агәхьаа лкзамызт, дызхьымзоз лымазамызт. Апсшьацәа раара-рцара акыр сихсыҕуан. Уажәыцәкьа иҩнацаны ирымаз амаланыкәацәа ракәын. Даеа мчыбжькәак рышьтахь, лызын цсшьара мзкәа лзааиуан. Ианлаамтаз усура днеирц лтахын лаамсташәараз. Иахьцалак ауаҩы иаииаамтаз дыказарц ахьихәтаз иеагимырхалар бзиа илбон. Аамтак змамыз ауаа ҳатырс ирымбоз рхакәны илцхьазон. Шьта ддәылцыр цәгьа илымбо, ашьыжь ааихьан, лаб иааҩналара даазыцшит, иара ииҳәоз лаҳаргьы лтахын.

–Уаҳа дымгьежьзеит? – иара дцаауан.

–Дызбазом.

–Дааиуазар даабмышьтын! – ииҳәаз шәан-избан ҳәа ицхьазон.

–Иҩны дышцаасмышьтуеи? – аццҳа аб диҿагылан.

–Шәеилытцыр, ибзаасхәаз аҩны итаны, бдәылцуама? – лгәы итазакәамыз цәыригон. – Илҳәо быцши! – Арда лахь даакәгьежьит.

–Уи иеиреиуаны збом, – ан аб дикәшаҳатын.

–Бышцеицкоз?! Дцәыршәагоуп акәымзар, – Шагә амца ыкәицарц агьигмызт.

–Нас шьта ус икалеит, ишцакасцо? – Зиза аус лзырдадозарц лыецылшәон.

– Машәырны икалама, ибҳәашьеи? – ан ҿыц аб дидгылан. – Нап быгмыжькәан ибаазаз ус лзырур – изеицшроу ббап.

–Уи ауми! Аныда, абыда адәы быкәума? – Шагә амацурта дааҩнагьежьит. – Инапы шцашьтихуаз, бтынхадазшәа?

Ргәы ашыра еикәтәозар ҳәа, хатцеи цхәыси дырзызырҩуа, Зиза даагылеит, адукәа рбжьы даршәаны дымцәыуарц, Леиуан дихагьежьуа. Лтаацәа еилылкаауан, аха рымцашыра атыгә аҿы ианнеиуаз иалагзаны, аус атып иахьыкәырцоз дызрыкәшаҳатхомызт. Ҿылтуамызт, агаз амца иакәлымтәарц. Амца акәзар фархьла еилан.

–Шәычкәын днышәкыларoуп ҳәа урызлеип ҳәа уҟоу, уахь узацәажәо дҳамазам. Ҳзыкәшәазеи! Ҳажәлар ирылиааз ракәзамкәан, иабаанагеи, сукәахшоуп?

–Шәгәы шәмышьтын! – аццҳа днарылабжьазшәа луит, аб кәтыҿархасрак иалагзаны аатгылаха иаразаны. – Сара аусура сагхар стахым. Сцаларoуп.

–Амҩа алцхa боуааит! – ан лыцҳа абзиара налзеицъалшьеит, даеазны иеицшымкәан лымҩа дацәшәон.

Зиза агәарбжьара дангылан. Лабраа рҿы реицәажәара даарлахҿыхит, сицәангьы лгәы алакамызт. Абзамыкәра дҿаҳәаны даман. Шьамтлаҳәын илышьклажьыз. Дызташәаз алцшьа лҿылзакәыршәандаз! Лабраа аус сицәартәырц идырцаулазон. Даргьы илзеилымкаауаз уск ҏеазырымкит. Рымаҳә ирзиуз ргәаг хнареесеит, амшцегьаз азиа иамкыз азы хыцны, азиас шалтуа сицш. Лхата лхатца игәаг дамго дауҟахыз, аха изымдыруаз амҩа ианызаалак аихагылартаҿ игхаз ахь дымҩахнагар алшон. Уи азы измыриашарыз амҩахәастахь дымҩахымцыр амуа иказма, дыргьежьтәымзи. Хыла-гәыла аилатцара хшыҩ атахзамызт. Уи хыкәкыс ишьтымхзакәангьы, еилоуцон. Лара ишлыхьыз сицш. Инапы анышьтих ашьтахь, лабраа дырзымцар акәын. Дзыкәшәакәашаз заа илызгәамтакәеит, уи лхы иавалбон. Цьара цхыраарак лыртарын ҳәа дрыкәгәыгшәа шьаҿак шыкалымцазгьы, лтаацәа рказшьакәа лзымдыруа дыказма, лпа даалгарц дахьнеиз, лхатца дзыкәиршәаз лзымцәахит. Иагьа умҳәан,

ларгьы азыршы дабылны дрызнеит, лхьаа лзымзартә. Икалаз ҟалахьан, шьҭа ахгьы агәгьы рҭыцқәа рзыцшаара акәын амчи, алшареи, ауаҩышьеи зҭахыз. Амҩаду аҿынза длыбааны, дышьҭызхрыдаз ҳәа дыцшын, лхәыцырҭа ааицмырҟьазакәа. Иахьцалак Дамытра лгәаҭ шьҭихратә ак ибеит, ак иаҳаит. Деилазгазеи? Деилазгада?

–Зиза, иҟеи? – Ҷыжә дҿацхаҿаччо шьапыла амҩа данын.

–Бзиароуп, – Зиза аҭак ҟалцеит еснагь еицш зеицшла.

–Бгәы алаҟамшәа збоит, – аицбы лхымхагәыхь қәрала иеиҳабыз лцсы ҭанатцозшәа, даҿазны еицшымкәан, лыбла аҧстазаара рхын. – Акыр ҟалама?

–Ахәыҷы аҩны дынсыжьит, – Зиза акала лгәы итаз лцәахуан, иаалыдгылаз лызцаара аҭакгьы анахашьа лҿаакәлыршәеит, арахь ичыгәза илбон Ҷыжә ак шлаҳақәахьаз, амала уи дзаргәырҧъарыз хаца иҟаз илзеилкаацәомызт. – Шьапыла усура бызцои? – реицәажәара даҿаҵьара иниалгеит. – Иахьцалак ақалақь аҿынза хароуп.

–Санышьҭырхуа ыҟоуп, ууанза снеилап.

–Бгәы алаҟазоушәа збоит, қәҿиарақәак бымамкәан быҟам, – иахьцалак Ҷыжә лхаҿы лхалашара зыхкьоз мачк дазҿлымҳан.

–Иацы Ҷьансыхә Шәача дызгеит. Ҳаиқәшәақәеит, – Ҷыжә илыкәҿиақәаз иаҳагьы ддырлахҿыхуан.

–Иарҳәеи?

–Инервқәа ааха рымоуп. Игәчама ихьзошәа инируеит, ибҧа еибгам. Аҵара рацәа аҿыхәшәтәра иақәырзтәуп. Иабааигои?

–Чаабан димыцхрааи.

–Ицегь имырхроуп. Арахь Чаабан ихаҭа закәытә змыжьу дызҭатәоу бдыруандаз! – акырза иеимакыртаз ахшыҩзцарақәа зцыз ак аацәырылгеит.

–Дзықәшәаз ашьтахь иусқәа уадаҩуп, аха дызлымцра акгьы ыҟамзар ҳәа агәыцра имами, цхыраарак иоуп.

–Аеи шьҭа, – длыкәшаҳатхазшәа ҟалцан, илҳәашаз аццашьа дзақәымшәакәа, лымҩа аашьтылхыхт.

Уи лцәажәашьақәа Зиза уамак лызрыцбаауамызт. Иахьцалак Ҷыжә лҿеиҭакшьақәа дрызкылцшцәар, лара леицакьарақәа дрылахәызшәа, ныррак деимнадон. Длышьклаҵшуан, длышьклаҵшуан, илывылбаарыз цқьа дзақәшәомызт. Мамзар лара, лхаҭа азмыжь аҵаҩ даннықәгыла, иаалыкәыршаз рызынтәык ак рыцылбаарц лҭахызу? Ашьыжь рацхьа иаалцылаз Ҷыжә илыҿцнылхәашаз дашьҭан. Лара, аҭыцьҳарахьы зхы зырхашаз, лхаҭа акалашәа длахҿыхын, ус амхагәыргьара маза еимнадоз ус заманак зхазы иақәшәаз лакәын, ма дшьыцны азәы изы цәгьахәыцрак мҩацылгахьан, ма зҿы зықәцызҿшаз хҭыск иаиеит. Руа иалылхрыз лыздыруамызт. Зцәаара амҩа иалазуаз Ҷыжә акгьы лызлыдкыломызт. Агха лымазар ҟамлози. Зиза лхаҭа цәгьахәыцрыла еибыҭақәаз дреиузамызт, убри азакәын еснагь лыбла зылхаччоз, ацышәырччара илҿыкәыз лыразра ду ацубаауан. Иара абыржәыцәкьа, илхараз лзымдырзакәа, лхаҵа дылхыбааны, аҭаацәара рыркшара иҿаназикуаз ихаҿы лбон. Лыбла нымҩахыц икыдхалан, илывсуаз амашьынақәа лныруан, лыбла иабазомызт. Руак анлывкьа иаатгылахт. Илдыруаз, иагъылзымдыруаз ахаҵа иакәын. Лара дзеиҭамцуа дгылан, иаҳаҭыраз, шьҭахька иҿанааиха, днаицылар ламысымзи. Лхаҵа лара дышьҭызхлоз дышлыҿцникылаз лгәаҵа ыцнамхуази. Иахьцалак лшьапқәа неихылган, лхала ашә аартны, дынҭалеит.

–Ишьҭысхуа аҳәсақәа ашьҭахь италоит, – даалызхьаҵшуан иара дцәажәонаҵ, имашьына бжьаратәла ирласуа. – Бара – аҵхьа. Избан?

–Ашьҭахь итәоу иҿцәажәара аныкәцаҩ дарманшәалом.

–Аҳы! – ихы ааиҟьеит, иаҳаз гәыкала дазыразны, ус алкаакатцашьа ахьлылшаз цьеишьазаргьы ҟаларын. – Аныкәцаҩ дманшәалазар бҭахыуп нас?

–Бзиа избоит санышьтышәхо, – лыхәша бызшәа аалҿыкәлахт. – Убас сырманшәаланы слажәгоит.

–Уа блазгааанза, бгәалакаазаара сзышьҭхыр цәгьамызт.

–Ус зышәҳәои? – лгәы аҵанза дшынтацшыз аалнырит.

–Иахьа бгәы алаҟазам, – ҭынч игәааанагара шьақәиргәгәон.

–Ус исныцшуама? – лхаҿы лымцсахырц, дцышәырччон, лызцаарагьы лгәы шалаҟамыз лзымцәахуазу, ма убас ицацгәыдаз аҵшра лымазу ҳәа уазхәыцрын.

–Сара изымбои, – иара зынзак гәыҩбарак зцамыз далацәажәон.

–Сыздыруам, ус акәзаргьы ҟалоит, – илаҳауаз зынзак мап ацәкышьа дзақәымшәеит. – Абрахь шәыбжьамлар ҟамло, агәхьаа шәахьасырго сҭахгәышьам аха, – атрасса аҽынтә Пимцунда амѡа анылырхуаз, излацәажәозгьы рҭсахырц агәазыҳәара шьҭылхуан.

–Сара сгәы иаахәаны бызгоит, уи хьаас ибымкын! – иҳәеит иара. – Азынра ааигәахоит, шьҭа аусура аанышәкылозар акәхап.

–Аеи, мчыбжьык еиҳамхозар акәхап.

–Ус акәзар, даеазнык баазгартә, сыебықәсыршәароуп, – дыччон иара.

–Аеи, – лҳәан, дынҭыҭит.

Еснагь еиҭш, иара даақәҭәины дцаанза, лара дыҭшын. Имашьына даатыҭны, дышиашаз агәашә дызҭаломызт. Убас диаҭабуан. Иарбанзаалак бзиарамзар ак лзаҭбаауамызт. Нымѡахыҭ ахатә машьынақәа аҭсара иҭагылан. Урҭ зтәыз, ана-ара амѡа аганаҽ еидгылақәаны, еицәажәон, ус дук зызбоз рыҭшра шьҭыхны. Иарбан уҳәан-сҳәаныз идырҽиауаз дазхәыцуа, агәашә дынҭалеит. Харак дымнеикәа, даагьежьын, амѡа ааиѡылҭәан, атаксистцәа днарыдгылеит. Ҵьансыхә изшьапык ҭҭәан, имашьына ҭеын, аҽыц изаарымгазацызт, арахь дзаауамызт. Азәы имашьына аамҭала зхы иахырхәоз Ардасан уа дгылан.

–Дамытра дубахьазар? – лара уи дизҭаауан.

–Дзымбазацт, аха аѡны дыҟазшәа ргәылак иҳәон.

Дахьизҭааз лгәы намзо, шьҭахьҟа лҽаалхеит. Аѡны дшыҟаз зеибырҳәарызи, Ардасани иѡызцәеи Дамытра иҭҳәыс дышлызныҟәаз рзымдыруазар, лара дзыѡназ иара дышдәылҭыз рмаҳацзар? Иналаршәаны акәзаргьы даазгалоз ахаҭа даақәгьежьны дышцалоз араҟа избоз, абыржәы дааздыҭыз ахацәа закәытә уҳәан-сҳәаныз илыздырҽиаз? Иара дшышьҭихыз Дамытра ихаҭагьы енак ибеит ҳәа, ацҭәы шьҭихрызма, иѡызцәа илымҳа ак ҭырымшьызар? Аҳәсақәа уҳәан-сҳәан иазҟазан ҳәа агәаанагара шәхьан, аха ахацәа урҭ излареиҭьзи.Урҭ ргәаанагара ҭлыргарц ақәкы лыман, лхаҭа дахьыҟаз еилылкаарц адагьы, абыржәы убра данрызнеиуаз. Иҭлыргахуеи, зыхшыѡ ҭбаамыз, аҳәагәаҭәа жәпара зыҭраз знык ргәы иҭашәаз лзыҭсахуазма. Лчеиҵьыка лнапы иқәыргыла дызцылаз иѡызцәа ашҳам ҵьбара рыкәа иҭазма, лхаҭа абас деилагартә?

Ахыбра аѡныҭҟа амаланыҟәцацәа еилыхон. Шьыжьхьа рнап анадырклак, дара маҷк рҭсы ршьон, ирфаз рнааларц, иаразнак амаланыҟәақәа ирықәтәомызт. Уажәы урҭ цар, шьыбжьхьафаранза амѡадуқәа ирнызаауан, рцәаржь зышьцылахьаз цымеырц. Рҭаацәарақәа реимак-реиҽак, русура реырхаршәаланы, ас иаауаз насыц рымазар ҟаларын, – лара дрызхәыцуан. Рыҟаҟ-ҽыҟ маҷын, аспорт рҭсҭазаара ҽа азыркуазар. Лара илымбоз, илмаҳауаз, рыѡныҟа инрыжьыз еиҽыхарақәак ирылаҟамызт ҳәа агәаанагараҭәҟьа лзышьҭхуамызт, аха, иахьцалак рус-ҳәыс нышьҭаҭа, абрахь иаартә ирҭагылазаашьамзи. Лара ус ҵьаракыр дызцарызма? Қалақьк ахь дымцар ҟамло зны даачмазаѡхар, даузышьҭуадаз? Лхәыҷы? Лан заҭәык лакәын цхыраaѡыс илоуаз. Уигьы агәабзиара далаҟандаз. Ҳәсеи хацәеи рмаланыҟәақәа лбааганы идәылыргон. Урҭ, агәарцаҽ еилагьежь-еилахынҳәуа, сааҭк аҟара анҭыҭра реазыҟарҭалон. Атаксиныҟәцаѡцәагьы заҟаѡы гылаз, рыбла ҭраа аҭсшьарҭа иѡназ ирызцшын, амаланыҟәцаѡцәа шамахазамзар ҵьаргьы ицазомызт. Шьыбжьхьанза рмаланыҟәақәа ирықәтан, икарауараха ианыхынҳәлак, акраафашәа хәлаанза рҭсы ршьон. Ардасани иѡызцәеи аарыцҳалшьеит, ааигәаза ргәаҭ кны дшаарцырҭызгьы, лгәы аалырҳәхьан. Урҭи рѡызцәеи иааиуаз азын дузза иҭыҭсыр акәын усурада, ус анакәха – ҟәрышьда. Аацынразгьы аусутә еснагь ирымамзар, идырҳауаз шнырхшаз иаҳа реақәдыршәарын. Урҭқәа зегьы лара лхаҭа илбахьан, ицылшәахьан.

Аѡныҭҟа, аус лыцызуаз аҭсшәа раҳәо, дыѡнан. Ашьыжь ҭсшәаҳәарала иахьеицылақәоз лгәы иаахәон. Рҭсы шьаны, иацтәи амш иарҽиахьаз маҟәымбара-шьаҟәымбарақәак рашьҭахь иныжьны, амш ҽыц иацылон. Усҭәҟьа изхьамцшуаҭәҟьа изаанымхазаргьы, дара ус ирҭахын. Лхаҭаҭәҟьа убас дыҟан. Лхаҭа идҳәалаз ахҭыс мыжда дшьаҳаны даман, ишылҭахыз лыбла хааза зегьы дзырцыломызт, аха, убри хәыцырҭас ишьҭыхны мацара, дызлагылаз дахьаарықәшәоз лгәалаҟазаара лаҟәызарц лҭахзамызт. Излауаз ала дцышәырччон, еснагь еиҭш лхы мѡацылгаларц, лхы дацклаҭшуан. Ҽырҭцәомызт акәымзар, доусы зызбара изхьымзацыз русқәа ирылаҟан, лара лтәқәа зырхьынҳалатәызи. Урҭқәа лгәы иҭылхыр лылшон, лҭыцаҽ лымацара данаанхалак, аусураҽынтә еимҟьарак лзыцшаар. Уажәы хҭацәыхак лымазамкәа дыҟамызт, илыгәхьаақәаз даарымехарклартә, лхы дақәиҭхалон.

Иахьцалак еизеилибамкаартә, хәыки-шьхаки зыбжьагылаз ракәны, иареи лареи еиднагылазшәа аалныруан, даеазнык еиҭшымкәа, хьаак лгәыҭхон, дарҭынчуамызт. Убри акәын лыуа-лҭахы злацәажәоз. Лара лыгәра мгазакәа, дышцалхыбаауаз?!. Ҭаҭгәы заҭәык

имазар – акы иамусымзи. Уахь дызхьынҳалашаз азы инапы тыцшшан. Ак иаҳазар ҟалон, ак ибазар – цкьа дрызхәыцыртә ихы ицнамҟит. Ари иаҳәози? Иҩазара маҷызма? Шьта дара еиднагалахьан, ахәыҷы, аца, дрыбжьагылан, деицыраазар рыхәтан, хара-бгьара нхараламкәан, хыбрак еицыҩназар рыхәтан. Атаацәа реиқәырхара зегь рацхьа лара илуалны илбон. Уи азы иҟацатәызи? Ихатагьы убас дхәыцыр акәзамзи? Инапы шцашьтихуаз, уаҳа мҩақәцашьак иеизакәмыршәеит акәымзар! Лара длыкәгәыҷуазар акәын, убри игхеит. Лыгәтыха хырцәагазу, еиқәырхагазу цкьа дазнеиааныа, уаҳа лҷалымтацәарц, аҳасабеилыргарта дныҩналан, ирызныжьтәыз ақьаад надлыркит. Рхы рыкәырцс ақьаадкәа ирыдтәалан. Каҳуак зжәуазгьы дубарын, ицегь иаалахҷыххарц агәазыхәара лыман. Ацстазаара аатгылашьак амазамызт, цхьака ицон, иара аамта ццакышьа шьтыхны. Изацымныкәаз амҩа далнаршәон. Еигзарак, рыцхашьарак амамызт. Ухала ушьаҷа ацеихыугалар, унцыра бзиоутәуан. Ҳәсакәак ара итәан, аха аҳасабеилыргаҩ хада дхатцахын. Лыцшышьа акәымшәышәра ацбааua, иара дгәабзыҷза лкьаад аалымихит. Леицш иҟаз уажәи-уажәи иахьицылоз акәхарын, аусура игәалакан, дыргәацхалар итахын. Лацшыла еилибакаарц цәгьа ибомызт, ибз хаан. Динтеллигентын. Убас акәын ишыказ егьырт рҩызцәагьы. Ирбаз, ираҳаз еснагь цәгьарак ацызбааuаз уаамызт. Лара даадәылтцит, аус ахьылуаз лыжәлар дышрылагылаз дазхәыцуан.

– Сшәацәажәар стахын, – лдиректор дааиуан, цьоукы ицны. Урт шицыз асцәкьа лхы излырхомызт, аха ихала, ак леиҳәарц итахызшәа, даалыдгыларц ицыз даарылтцхьан.

– Саргьы сбацәажәарц стахын, уи сылахь аҷы бацхьазар ҳәа агәра сызгом, – иара дыхәмаруан. – Саатбжак ашьтахь сбызцшуп.

Ицыз цхьака инеихьан. Ииҳәаз аамта иалагзаны, арт ихы дақәитыртәрын ҳәа дгәыҷуан. Амаланыкәацаоцәа адәны реизыргон. Рацхьеи рашьтахьи игылашаз амашьынақәа, агәашә аҷы уназааныа, ицшын. Абар руак агәашә интыцуан. Амаланыкәацаоцәа ҩыцьа-ҩыцьала иашьтагылеит. Аҩбатәи амашьынагьы нтыцит. Зхатә таксиқәа ирыкәтәаз нымҩахыц еилагылан, рцсахеибакра рзымцәахуа. Арт шьта игьежьааныа, акрырфааныа, реыкәаба-реышышь рцсқәа неитаркааныа, дара уа изеитамцуа игылазаауан. Ашта иаатыцхьаз азәыр дрыцыркьазар – згәы бзиамхаз иакәын. Ахәшәтәыоцәа заказоы утахыз аҷсшьартаҷ усура макьана итыцуан, ма ирыцхьааны иааргон. Араион хәшәтәыртахь ирымгар иҟамлоз дара амашьына ааицадыргылон. Зхатәы таксиқәа аазцоз цкьа ацәаха иакәеитымызт, ашьыжь шааныа иааны ацәаҳәа иқәгылон. Азәы дцар – итыц ркуан. Убри азакәын рыбла траа изыцшуаз. Абар, даеа гәыцк амаланыкәацаоцәа реахьеизыргоз.

Атаксистцәа уажәы усгьы иусдан. Лара Ардасан диацәажәар цәгьамкәа илбон. Зегь рацхьа дизцаарын, Дамытра иарҳәаз закәыз еилылкаарц. Ацабырг леиҳәарымызт, уамашәа ибазшәа, днахыкәша-аахыкәшарын, ак шиарымҳәацыз ала, маи икрын. Реиҷцәажәара убри ала инцәарызма? Лхы дазцаауан, дахьындәылтцуаз амаланыкәацаоцәа реилагьежьымтаҷ дахьрылагылаз. Дамытра ихатагьы , урт ак рхәеит ҳәа, ажәак иҷыцымшәеит, цаны иецныл кылози. Амала Ардасани Цьансыхәи аҩнынтә ианынаскьеига нахыс, иқәшәацәгьаны лхаца дымхынҳәи. Хымцада, иарҳәаз ыкан, излалырцабыргуази? Лшьапқәа цхьака деихыргомызт, шьтахька даахынҳәит. Дыҩналаны днеиуан, Ардасан даеакала атак ҟаицар шилшоз дазхәыцуан. Иаалыркьаны, ааи, абри атыцаҷ абас дшырбаз ҳәа, акы аацәыригар? Аха ицәыригарызи? Акгьы лзеилцомызт. Аҩнынтә данаауаз, иара аены даазгаз дицаалон. Имашьына дантыцуаз, дырбалон. Уа еилагылаз рыбз ирцәахыхшьаз здыруадаз. Даеа цьоукы данааргалозгьы ыкамзи. Иара иаха дзыхтарки? Ус лхәеит ҳәа, иара зацәык дхынҳәны амҩа дыкәлон. Иахьцалак иара иакәымзар илацшыкәырцацәаз? Аха Дамытра уи избахә аацәыригақәеит. Амала, ахәыҷы диманы лабраа рахь амҩа дананыз, ари ахаца машьынала дышьтимххьази. Уамак лхы иташәазшәа, даатгылеит, аха нас уажәы еиҷалырцшкәоз убранза ишеиҷылбаакәахьаз аалгәалашәеит. Дгәатеиуан азы, зны еиҷылбаахьаз ҷыц илызцәырцуан, даеа ганк ала дахәацшырц.

Ацсшьарта аиҳабы итыцахь ицнеиз рхала иаадәылтцын, шьтахька ицон. Лара даацшкәеит, адиректор ихала длыцхьозар ҳәа. Ихата длацәажәарц шитахыз лимырдырхьази. Имазанықәгаҩ длышьталаны даалон, ма лмобильникла лыҷлымалдон. Дыцшын. Аамта уамак мцацызт, лара ирацәазшәа лбеит. Азыцшра ануқәшәоз, ушцакалоз! Иаалыркьаны иаалгәалашәеит саатбжак ашьтахь дитаарц шлабжьеигахьаз. Ишылказшьаз еицш, «ои!» – лбжьы лхала илаҳартә иаалырган, лхы ргәалалыршәарц, адкыларта дныҩналеит.

– Ихы дақәитума? – амазанықәгаҩ длызцаауан.

– Аеи, – егьи атак лылтеит, дизлеирц лхы накьаны.

–Слеир kалома? – ашә аалыртит.

–Баатәеи! – иацхьа акәардә налирбеит. – Ибҭахыз ала ҳалагап! – данылаиртәа ихы налзишьҭит.

–Усгьы сара сус збаноуп, шәара ишәҭахыу анышәҳәо, – ахәша лҷыцхон. – Саԥхьака планқәак еиқәсыршәар сҭахыуп. Убри азын, иаҳҭоу аныкәцлак, уаҳа азәыр ҳизцшызар еилыскаар сҭахын.

–Сара бахьынзаздыруа, азынраз шәаноуҳажьҭуа ас бахымццакзацызт, – дҭитцаарц дылҷацшуан. – Акыр быхьма?

–Мамоу, – илыхьыз иаҳахьацәкьазма ҳәа, лхы дазцааua лылацш икәылган, аха лхы ѡышьҭылхыхт, лхы лмыргамарц. – Еснагьтәи ҭаацәа ускәоуп исымоу, – нацылцеит, газаразу, kәыҷаразу илҳәаз лхаҭа илзеиламыгзо.

–Ибҳәарц бҭахым, уи еилкааup, – лгәаԥа дҭаԥшыхуан, – сызлабыцхрааua ыkазар – исцәыбымзан! Аԥара бҭахыума?

–Суалафахәы соур уажәы исызхоит.

–Ус акәзар, – иҳәеит иара, лара дызлашәаз изеилымкаацт лгәахәыртә, – бызцаара аҭак: иаҳҭоу рнаѡсан, ԥьоукы аарц ргәы итоуп. Ҳнаѡсантәи аԥсшьарҭаҷ ирыдыркыларц рацәажәара саҷуп. Ара ремонтк мѡаԥаагароуп. Бара ибҭахызар – уажәнатә боусыжьҭуеит.

–Шәара шәахьҳазҷлымҳацәоу еснагь исгәаԥхон. Арҭ ыкәцааниа, сускәа хара ицарым, – лҳәеит, иагьаалцәаымҭахеит, доуижьуазар дымцахуаз аха.

–Уаҳа зцаатәы бымоума?

–Сароу? Мамоу.

–Аусураҷынтә иаарлас бхы бақәиҭзар злабҭахыу ала, азынраз ауп изысхәо, сара сызлацәажәарц истахыу ацәыргара сцәыуадаѡуп.

–Ои! Сатамзаait! – лара иаалцәымҭахеит. – Сызлашәцырхагахоз цәырызгап ҳәа сгәы итазамызт. Аусура иахьынзатахыу ара сыkазаауеит, ҳәара атахыума. Настәи планқәак сзеиҷкааузар ҳәа сгәы итан, аха урҭ аасызцшып.

–Интересс ишьҭысхит.

–Иахьцалак ҳаԥхьака схаҭыцуаѡыс бышьҭысхыр сҭахын.

–Ои!.. Аиашатәкьа шәҳәома? – уажәада азбахә лмаҳацызшәа, иџьалшьацәкьон.

–Аԥхьа ианбыдызгалоз ускатәи уамашәа ибымбазеит ҳәа сыkоуп.

–Уи азцаара аҭыц икәаҳцаз ҷьысымшьази.

–Аҭыц икәыспахьазар, ахаҭыцуаѡ дсымцшаахьази.

–Сара убраka аусура мап ахьацәыскыз азоуп изысхәо. Амала мап ахьышәцәыскыз сгәы иалоуп, уаҳа цсыхәа сымазамызт. Иахьагьы убасцәкьоуп сшыkоу, аиаша шәасҳәап.

–Уажәгьы ибҭахзам?

–Иамур ҳәа сшәоит. Аха адгьыл аԥсеивгара сара сҷы иаангылама, шәааи акандидатурақәа ҳаицрызхәыцп! Сшәыцхраарц сҭахыцәкьоуп, уаҳа изла – сыздыруам.

–Азәазәала зегьы срызхәыцхьеит. Ҳѡыџьегь иҳабжьахозар, аиаша басҳәап, азәы иалкаара сзышьҭымхит.

–Сара сҷы иаҳа шәзаангылеи?

–Анапхгара иаҳа банаалоит.

–Изла?

–Бымбои, бара бкандидатура алацәажәара ҳеазаҳкхьеит.

–Иахьцалак сара сзалшәкааз сазҷлымҳауп.

–Бызбахә џьарак, ѡыџьарак ҳалацәажәахьеит. Аиҳабыра, аицбыра ибеиҧьу дырбазом.

–Сатамыз! Сызцаара атак ашәтаны ижәбома?

–Бара бҷоуп, беизҳара ҳацхраароуп. Рыцхарас икалаз, баргьы ибыхьуа убри ауп, аԥхәыс еснагь лтаацәара ус шьамтлаҳәны илыцражьуп.

–Убри азоуми хатак дшәывагылазар зыстахыз.

–Аусура агәамцхамцра даараза ирацәоуп. Урҭ ухшыѡ иузтагзароуп. Доусы ианраамҭоу иузбароуп. Алшара умазароуп. Утсахы еибамкроуп. Иахьа даеа напхгара ҷыдарақәак шьтаххроуп. Ҳаамсташәазароуп. Ҳаизҳароуп. Анапхгаѡы даеакала ихы аарцышьа дақәшәозароуп. Аџыхьа исхаҭыцуаѡыз абарҭ иҷыдарақәа руак игын. Бгәаныла иарбаныз?

–Ицсахеибакшьа сгәаԥхомызт.

– Во! Бымбои! Уи ихадаз усын. Иамуазшәа аниба, ихала дцарц иақәикит. Сара мап зицәыскрызи? Аамта даеакала аеаҳнарбозар, ҳацныкәароуп. Бара ибылшарызшәа збоит, убри азын ҽыц бара сыбзыхынҳәит. Ус еицш атыц сзырхиазом, аилазаара иалахәу ируам, акәымзар аколлектив аазараус хсыртуан, бара бахасыргылон. Аха доусы ҳнапы иану аус анынаҳагзо, аазара ус ҳхы-ҳацсы азкызароуп. Базхәыц!

– Таим ауп стахыуп, – уаҳа илҳәашаз лҽыцашәомызт. – Даеазәы шәзыкәгәыгша дышәзыцшаауазар, ари азцаара атыц ақәцара асезон ҽыц аартрахь ҳнахар акәхоит.- Бтаацәара аиҽкаара ус убранза атыц ибзыкәцарым ҳәа базхәыцуама? – иара дцаауан, лара дызтагылаз атыша тицаахьазшәа.

– Сцутаҽы абаҳча аиҽкаара иаҽуп, убранза ишцаадмыртри. Аха, иахьцалак, уи аус анапалакра макьана сазыкацазам.

– Макьана! – гәыграк изташәон. – Сара сбыкәгәыгуеит, – дҩагылеит иара, лара лхы дшакәитыз лирдырырц.

Лара лтыц дазнеин, азхаз дыкәгылан, акгьы дазхәыцзомызт. Леиҳаби лареи реицәажәара лгәы шьтнахзомызт. Длатәеит. Уаҳа уаҩ дыкамызт, лцәалжь аҵсы алыршьарц, лҷааицылхит. Аамта маҷ-саҷла ицон. Лгәалаказаара аеапсахзомызт. Лдиректор илеиҳәакәаз акырза рыцаркуан. Цхьака дыцшуан, агьузиаҳәазомызт. Игәыгра цсадалтәырц лтахзамызт. Макьана икәшаҳатхара гәаҷыуацәан. Макьана! – илыциҳәахьан иаргьы. Иаалыркьашәа ирцарны даамехазкыз – еиҳабыра-еицбыракәак лара ишлылацәажәакәахьаз. Убрантә дызхыбаакәашаз уҳәан-сҳәанкәак Дамытра изнеизар?

## 2

Цьансыхәи Ардасани ртыц икәитцазшәа ибон Марыхә, араион аусбартаҽ аус зуаз ахацәа, иара ишәкәкәа аныдирба, рнапкәа шрываҳаз гәеитазижьтеи. Аха зынзак адгьыл имазкуаз урт аҩыцьа рыедыртынчуамызт. Иаҳауан аусбарта ак әшақәа ишрылагьежьуаз, иара адгьыл «иашамкәан» иширтаз тырцаарц, аиҳаразак архитектура акәша тыц иқәдыргыломызт, изакәызаалак изҽадырцашаз ак рцшаарц. Марыхә уахь игәы тынчын, акы шырзалымхуаз усгьы еиликаауан. Даеа ганкахьала, дцыблаауан макьана, ацтәы итахымызт, аимак дашьтамызт. Ус хәычы-хәычы рыхшыҩ азааиуазар ҳәа, азыцшра иқәшәан, егьырт иусҟәа дырҽын.

Зегь рацхьаза, ачара аеҳәара ццәатәын. Аҩны раҳәашьак избар акәын. Дыцхамшьакәа Ҷаарыхә изиаҳәар, егьи раби рани рлымҳа интишьрын. Урт рыкәшаҳат акәын иитахыз, егьыс ус гәгәак урт изымҩацыргозма, шьта ибыргцәан. Аҟәшаҳатхараз – дара мап ркрымызт, изызцшыз рычкәынцәа рыцхәысаагара ишцакәымшаҳатхоз, аиҳаразак аиҳабы иқәра ахыцарахь ахы архар ҳәа ишәонеи. Аҟәра нцыра дук шамамыз абыргцәа ирбахьан, иҽаз ирзеилкаауамызт аха. Уахьынзаҷкәыназ узхьымзаз уахьзарц, цкьа уеeибымтазакәа, ҽыкәпалла уашьталон, аха ииаг. Аишьцәа рҩыцьегь аҳәса еицааргар бзиан атаацәа рзы, аха ианамузах аиҳабы дааигозар – шьта иааигалак илыкәшаҳатын. Уи аган ала, Марыхә игәы тынчын, азгаб лхы-лцыхәа, лцшра-лсахьа, лказшьа – уамак лытцаа-цшаара иашьталацәомызт. Лара лакәзар – хшла иркәабоз ауаҩыцкьара лылан.

Ашьыжьцәкьа акәымкәан, иара амҩа дыкәгылеит, Арзына лусурамш анцәамтаз длыхьзарц. Сынтәа ачарақәа шырацәаз гәыцареикуан. Аиашаз иҳаҩсхьаз даеа шыкәсык еицшымызт. Асабшеи амеышеи рызхомызт, ауаа еиламхацәарц, егьырт амшқәа рзы, аиҳаразак ахашаз, аеҳәара цырцәон. Ачарахь ацара иахьцалак ицшьаз уалс ирыцхьазон. Амҩа ианыз неидашшылон. Ацыхәтәан, дара ахьымзозаргьы, ачарақәа рацәазар шеигьаршьоз иазкылсуан. Уаацсырала ҳрыцхамзи. Ачара – аизҳара иамҩан. Амшқәа акырза ишеилгазгьы, амшцәгьақәа ирыцәшәаны, ақытауаацәкьа рчара мҩацгара ақалакь ахь иаииаргоз маҷзамызт. Уаагьы ианутахыз, ишутахыз ацсшьартаҽ урыдыркылондаз. Амшқәа тәын, ачара зурц зеазызкуаз ацәаҳәа иқәгылан. Убри амш, ацсрацәкьа уакәшәаргьы, иахырцаны, ииаицыркьеи! Уи ашыкәсан уа амш уоузомызт.

Марыхә итахзамызт, иҩны, игәарц тбаа дышрылаказ, ичароура ақалакь ахь игарц. Ртаацәара, рылахь акыр анызар, мшы бзиак рзылбаацшрын. Ақалакь аҽы имҩацыргоз ачара, ааи, акала уеиқәнаршәон. Зынтцәы, ҳәынтцәы улагыломызт. Аҩныцка ицхаза утәан. Аха амузыкеи ҳхымҩацгашьеи анеилазҩалак, улымҳа тырхаазон. Еибаныхәоз доусы ихазы дцәажәон, иихәоз идтәалаз илымҳанза изнагомызт. Ацарарҳараз еиҽкааз агәыцкәа шәаҳәон, икәашон. Ичарамызт, аха ибжа-концертын. Иабаказ жәлар рашәаҳәара, рыкәашара?

Ргәырҷьара? Ауаа рыцсҭазаара даараза ируадаѡын асовет мчы аҿиара иалагзаны. Аколнхара-тәра, азыхҵара, аибашьра, амилаҭ хақәиҭра қәцара, ҿыц аибашьра… аблокада. Заҟа рыхҭыргазеи? Марыхә, ибла нцәынҭаазшәа, имѡа ихашҭуан. Ҵҳәыс даазгаз ачара изыруан. Аха ахаа-чара, алахҿыхра цахьан. Шамахамзар ашәак рҳәомызт, икәашомызт. Ҿыц ишьақәыргылатәын агәырҷьара. Ақалақь чара. Уажәы ишымѡаҵыргоз ала, уи арҿиартә ҭагылазаашьак амамызт. Уи, ақыҭа гәарцаҿ еиҭацәырымҵуазар, даҿаҵьара ҿиашьиак аиуамызт. Иаалырҟьаны иааҭрысшьа имашьына аццакыра иаанырын, иааиҵасырц агьагымхеит, иҿеимҭацәеит акәымзар. Рчара аҿҳәараҭараз амѡа дылзангылан. Арахь лхаҭа дылмазҵаазацызт диқәшаҳаҭзу, диқәшаҳаҭымзу. Амацәаз лаҿа инанҵаны дылцырҵызижьҭеи, мшқәак ракәын иҵуаз аха, дылзымаазацызт. Ателефонҵәҟьа дылзамысзацызт. Ихы дақәгәыҷцәон акәымзар, мап ицәылкуазар? Иҿлымаимдар ҟамло, аамҭа мши-ҵхи ицәымцеит, аиашаҵәҟьа уҳәозар. Уахь иҿызлаирқьиашаз иман. Иамиххьаз адгьыл азҵаара аҭыц ақәҵара ҿнак имнахит, акәымзар Арзына лҿы днеины дхынҳәызижьҭеи иахьа хы-мшын. Лхаҭа дкәанызануазар, дизхәыцыртә аамҭа лыман ҳәа ицхьазон. Аха, ѡныҵҟала дааиҭаҵахуан иара, лгәы изеиҟарамкәан дибазомызт дҭиҵаауазижьҭеи. Хаҵацара иаалырҟьаны дазыҟаҵамкәан лхы лыцхьазозар – уи даҿакы иамусын. Аҵыхәтәан игәы иҭашәазгьы уамак дақәшаҳаҭмызт. Дарбан зҷабзаалак аѡнра цара лҿазыҟалҵон, дҳәаны дтәазаргьы, дтәамзаргьы. Иара ишихәашаз дхәыцуан, лара илхәыцуази? Дмыццакыкәа длызнеир, лыҿлырзозар ибарын.

Аус ахьылуаз лҵараиурҭа дазааигәацәамкәан дѡаскьан, имашьына, аладара ахы азырханы, иргылеит. Макьана аамҭа рымазар акәхарын, уаѡы ддәылҵуамызт. Лусура ашьҭахь даанхар ҟалон, иудыруази еизарак рымазаргьы иара изцасны, дагьаацышәырччеит. Анс акәзу, арс акәзу, длызцшырц иҭахын. Ателефон дылзасны, дышлызцшыз ллымҳа инҭишьырц цәгьа иааимбазт, аха инеира ҳамҭак илзаѡызахар даараза дазгәаҟуан. Абзиабара ауаѡы дармаҷуан. Дарцшқон, агәыразра изаанагон, агәы хыҭхыҭра маҷымкәан изыцшын, агәыҷра изҭанаҵон. Асҟатәи иаразнак инапы рыкәшомызт, игәыҵаимкыргьы цсыхәа абаҟаз! Бзиа дибаҵәҟьозма? Уи рҵаула дазхәыцыртә аамҭа иман. Ус игәацхозар, нас еибагәацхеибашьозар ҳәа дгәыҷны акәымзи, лара азҷабцәа зилырбоз, ихаҭагьы дзықәгәыҷуаз. Игәацхашаз ҳәа ҵьоукы дахьрышьҭаз, шьҭа ихы дахыччартә дааихьан. Арзына лакәзар – бзиа дибомызт изҳәомызт, уи цишәартә дҭамгылацызт азы, ус акәзар ҳәа зны ихы дазҵаауан акәымзар. Амала азҷаб ҷәҷәала игәамцхашаз лакәзамызт, уи заманалаҵәҟьа идыруан. Издыруадаз ибзиабара аасҭа дахьигәацхоз уажәы иаҳа амч амазар. Мамзар урҭ иара ицәеилаҵсаны, лзыҟазаашьа дарѡашьазар? Иқәра акәзар ус дҟазҵоз? Иахьцалак ихбыҵьра дҭагыламызт. Бзиа дызлеимбози длызхәыцуазар, дибалар иҭахызар? Лыуаѡышьа акәымзи иара дахьааихьаз дкылызгаз?

Аҵара зҵоз дәылҵқәон. Рееибаркны амѡа ианылон. Арҵаѡцәа ракәын издәылымҵуаз. Еилацәажәарак рымазар игәахәшәа, иҿирҵысуамызт. Ателефон дылзасырц цәгьа иааимбазт, иахьцалак дҳамҭаха даалызкашәарц избахуан. Арҵаѡцәа дәылҵуамызт, лымала дабацәырҵрыз. Аус злаз лара уа дрылазу, дцахьазу? Арҭ аҵараиурҭақәа рырҵаѡцәа русурамш хаз-хазы ирзыцҵәан. Рсааҭқәа анынҵәалак, уск дыннамкылозар, доусы ихақәиҭра ишиҭахыз ихы иаирхәон. Абар ҵьоукы ахьаацәырҵқәоз. Ларгьы даадәылҵын, ашә даалагылеит, илышьҭагылаз дырцырхагамхарц, лҿынасҭха. Дзызцшызи? Амѡа даныцшылон. Аҵыхәтәаншәа иаацәырҵыз ѡыҵьа аҳәсақәа аалыдгылан, иааицәажәақәан, еибарччон рбжьы ҭымгацәакәа. Амардуан кьаҿ илалбаан, амѡа ианылеит. Еснагь еицш лхы мѡацылгон, лыцсҭазаара ианыршаз ак ҟамлазызшәа. Урҭ шеицыз лыналыдгылара маҷк изыманшәаламызт. Ус дҳамҭаны длызкашәарымызт. Азныказ иихәыцқәоз ихаҭа иааҵьеишьеит. Иара дҳамҭаны лара дылзыҟаларын ҳәа агәрагара зхаиоурызи? Дҳамҭаны акәмызт, илцәымҷыз уаѡны даалызцәырҵыр? Ус аныҟалоз маҷызма. Иара идыруан арцыси ацҳәызбеи аиѡызара ду шрыбжьаз. Арцыс бзиа дшибоз иѡыза зҷаб ианлеиҳәа нахыс, дҳәымпырҵызны дааимпыҵахеит. Убасҟатәи убри дылцәымҷахеит, бзиа дылба акәмызт, реиѡызара цлыргеит. Убас иара, Марыхә, ихьыр ҳәа даацәшәалон. Арзына илыцыз хазы мѡа анышьҭырх, лара лхала длеиуан, шьапыла лыѡнынза дцарц, ақалақь еиѡылҵәарц лгәы ишҭаз мѡашьо. Ҵьара дынкыдгыларц лгәы иҭакызар? Илаҵцш дыҵшәаанза игәахәын, имашьына, амотор аус амырузакәа, аладара икәаруа илҭеиҵеит. Абжьы мыргазакәа, ашышьыҳәа, иаалыцрасрызма лҳәо ианаалывала, дагьааҭрысит.

–Уо-о-ра! Уабаҟаз? – рыбзиабара далашьцылазаны акырза ахыҵуазшәа, иҿыцыз агьлызцәырымгацызшәа, уажәраанза реиѡызарада ак рыбжьамшәазазшәа, лхала имашьына ашә аалыртын, абжьаацнеицшҵәҟьа дыниватәеит.

–Сааит, – уаҳа ииҳәарыз акгьы иҽамшәеит, дҳамҭаны длызкашәарц шиҭахыз акәымкәа, лара дҳамҭаны дизлыбаазар – иаҳа ицабыргын. – Цьара ҳнатәап! – налабжьеигеит.

–Ус ара ҳаицәажәаргьы kалоит, аха уҭахызар – ҳнатәап.

«Нарҭаа» шыkаз амҩа дахьынзаныз, лаҽа иаиркыз амацәаз, уи уажәы лнацәа иахазамызт, даҵсахыу, дазымҵсахыу, – абри ҭицаауан. Макьана изеилымкаацызт, арахь иара рчара аеҳәара еицазцырцәарц, амҩа данылахьан. Ларҭмаk маҷ амацәаз аатыганы, шьҭахьka иааилыркыр? Аҩбатәи аихагыла иаартыз ҭыцын, убра ҽымҭзакәа акы инацҳауан. Лара араka илгәацхон. Аҳауа еснагь ицкьан, аиҳаразак ацхынраз маҷк аҵша аакәсуан. Аҵацха анаҩсан апроспект бжьан. Уи уаҩ дананыцәkьамыз аамҭак ыkазамызт. Ҷшахьырсраз икылсуан. Нас аҵла лан. Урҭ уцырхагамызт, амшын агәы уныхцшыларц.

–Иахьа ууазцеи? – зык ыжәуа, лара дцаауан.

–Бара боуми, – ихгьы шьҭихуамызт, акрифон. – Ҳчара аеҳәаразы ҳнеицәажәап аасгәахәын.

–Уара уцьашьатәыми! – дцышәырччон. – Ачарахь уабаkоу, уанаҵьалбеит. Ухазы зегь узбеит. Уаалаган анапеимдахь сутеит. Сара сгәаҵа иҭоу уазцаахьоу?

–Бгәаҵа иҭоу шаасабҳәара!

–Цқьа уаасацәажәар kамлози. Цьара ажәа стихьазаргьы уздыруамеи.

–Бҳәаны бтәоуп ҳәа сара агәра сызгом.

–Уара уда уаҩы сааиҭаххарым ҳәа зышьтукааи?

–Бхымҩацгашьа ус иаҳәом.

–Избан?

–Ас бхы бақәиҭзаны бызсыцломызт.

–Иумбои иуҳәо! Даҽазәы ажәа аасницар, уаҳа ҩызак дысмоукәа саақәхароума?

–Иахьцалак арцыс игәацхазом изҕаб даҽа арцыск ҩызаҵас акәзаргьы данылзааигәацәоу.

–Азҕаб аҩызцәа злымоу, руазә ихазы далихуазар ҳәоума? Аҩыза аҩыза иоуп. Ҩызада уҵтазаара бжатоушәа изхатәаазом.

–Сара ҩызаҵас иаҳа сыбҭахыу, снапеимдахь иаҳа аҳаҭыр ббоу? Иаҳа ибзааигәеи?

–Ҩызцәаҵас ҳҩыцьегь ҳабзиақәан. Анапеимдахь еимаҳдар, ҳзеицшрақәахаша сеидроу, – ларҭмаk маҷ аалыртын, амацәаз зҭаз акәлап хәычза аатылган, днахан иацхьа иныкәылцеит.

–Каи! – иара иааҵьеишьан, дагьаагәыргьеит. Илиҭахьаз акәзамызт. Ахҩа аахиршәан, ахаҵа мацәаз аагәылихын, иарма ҽырбага нацәы инахеицеит. – Макьана ари иахазааит…

–Арыҕьарахь аиагара азин уоуааназа, – иажәа ааиҿылпаait, дагьаалырччеит.

–Снацәа ианаалоз иалыбдрааи?

–Сара снацәа ианаалоз уара иалудрааи?

–Ҳаиҭоуп.

–Шьҭа аҩны ишцароуҳәо?

–Ачара ҳуроуп ҳәа, снарҿамгылои.

–Уқьаҕьариа лоума иааугаз ҳәа, иуазцаапеи.

–Лоуп сымҳәои.

–Лхазын дқьаҕьариуан рҳәашт.

–Акаамеҭ kалараны иkами.

–Стацахааназа ахьз соуит, аҩнра дцарц азҕаб дзыкәшаҳаҭым арбану.

–Бааи иҳарласып! Зегь еилкааup, изҳарххои?

–Иуҳәарц иутахи?

–Исҳәахьеитеи. Иаарласны ачара бзызуроуп.

–Сшымгәыҷзоз уабасызкашәа! Амала ачара аеҳәара азҭо, иагьызуа уҭаацәа роуп. Урызцаахьоу?

–Урҭ шьҭа ирылшазом. Схы сақәгәыгроуп.

–Иахьынзарылшоз уара уеуцмырххози. Ус ауп ахацәа аамҭа шнышәхуа.

–Ибзиашәа аамҭа сфеит. Акәымзар бареи сареи ҳаиқәшәазомызт.

–Аразkы ҳәа акыр ыkацәkьоума?!

–Иkазаап. Ҳалахь еидаҳкылартә ҳазшаз иҳадицеит.

–Ачара ҳамала иаҳзырузом, – лара уамак изаацәырылгахт. – Ҷаарыхә дынхазоит, абыржәы, уара дуцныkәаны, цҳәыс дааимгар.

–Ак ааиҿыцшәазом. Бымбои, дазыkацазам.

–Дазыҟаҭаҭгьы.

–Убасҭәҟьоу? – илҳәаз агәра шылгаҭәоз ибон.

–Радица дугәалашәома?

–Уи дарбану?.. – дагьаалызхәыцт.

–Зны акаҳуажәырҭаҽ идаабалаз. Дихнаҳәаахьеит.

–Ҟаи! – ас ак анцьеишьоз иаҳаз даналагәырҭьоз акәын, уажәы иаҳауаз ицәымҭын.

–Лара лхы ахькыдылҟьара лыздыруам. Иара иеирххоит.

–Брацәажәахьеит? Еибаҭахзамкәа ишцарыхьуаз?!

–Еибаҭахын. Ус ауп ишеилыскаа. Лцәа лтәымкәан данаақәиргыла, мап лцәикырц иҭахыуп.

–Убранза инеихьану?!. Зҭабк лцәа цимеыр ҟамло, закәытә хьымзҭыузеи иҭыргарц изҽу! Уи ҟалашьа амам.

–Уиацәажәа!

–Уахаҭәҟьа иаласыгзароуп.

–Уаанза изноугои? Ҳаицны ҳизнеип.

–Азамана! – ателефон аацәыригеит. – Ҷаарыхә?.. Узбар сҭахын, аха… Абыржәы Гәдоуҭа слеиуеит… Уаханза цшыха сымазам… Ара уҟану?.. Нас ҳаиқәшәеитеи. Абра «Нарҭаа» аҽы сҩызцәеи сареи ҳаицуп. Уаҳзааи!.. Ус ҭәҭәак ҳаҭхьа ишьҭоуп… Телефонла иуҳәо акәым… Аеи, – ителефон наиҭәахит. – Иусурала Аҟәа дыҟоуп. Уажәыҭәҟьа дааиуеит.

–Дазааҳгап угәахәуоу? – лара Марыхә игәаанагара дазҽлымҳацәан.

–Ибҭаашьоуи?!. Дызбазааҳамго! Азҭаб лцәа цены лхы ахьынахо ҳәа адәы дықәуҭар ҟалома! Ҳшынҭаацәоу адамыҭ ҳниҭеит. Азҭаб лҭаацәа усгьы срылацәажәом. Ҳцәа иҭамзо уеазукыр – ицҭәхоит. Арахь ҳцәа иҭаҳагзап ҳәа ҳгәы иҭоума!

Зыхьзи-зыхьымзҭи шәа-за адгьыл иқәгылаз Марыхә амца иҭразомызт, абз адәахьы ибылуан. Маҷк иеааиқәикырц, Арзына ҽымҭкәа дтәан, агаз аҭырҭы илцәақәымҭәарц. Иара иашьа иааира дахыццакуан, лара аамҭа цар еиҭьалшьон. Иаарлас иааирц зашьа дзыргәыҭыз Ҷаарыхә дыццакы-ццакуа даатәлан, дзышьҭаз дибарц, длаҭшы-ҩаҭшуан. Марыхә абагьыр избжарак нхықәикит.

–Суҳәоит, умизаҭьын! – Арзына Марыхә дааиҽагәыбзыҭит.

–Сизаҭь акәым, – иара амца ибла ихын. – Ара уаатәеи! – аҟәардә Ҷаарыхә иирбеит.

–Субар зуҭахыз еилкаами, – Ҷаарыхә иқәшәацәгьаны идырбаз аҟәардәаҽ иҭыц аалихит, Арзына ара даниба нахыс, иашьа иҭшразгьы ангәеиҭа, усгьы зегь еилкааҭәҟьан.

–Угәы иҭаз аасаҳәеи! – Марыхә ибжьы изҭыгомызт, ирыкәыршаны иртәымыз ауаа тәан, Арзына лакәзар – лхы лырҭысуан, иара иҭсы еибаимыркырц.

–Сгәы иҭахи…

–Изласаҳаз ала, азҭаб шьахәк лоуп. Аҭаацәара бзиа дрылҭит. Гхак лымагәышьоуп, сара стәала, аха гхак змамкәан адәы иқәда.

–Закәытә гхоуи? – Марыхәи Арзынеи иааргәаҭхартә, Радица дахьыгхадамыз Ҷаарыхә игәы нанагомызт.

–Уара уеахьуҭылшьыз! – Марыхә ихҭҟьаран ари.

–Аа! – иҳәахт Ҷаарыхә, иҵьеишьашаз ак имаҳазшәа.

–Уааи, – даеа хаҽсахьак аахәаны, Арзынагьы лгәы нанагартә еиҭш, Марыхә ҽааиҭит, – уажәы иҟалаз, шыҟалаз, изхароу, изхараму, – аилыргара ҳеазаҳамкып. Убранза ҳамнеип сҳәарц ауп исҭахыу. Ус ҵьара хҭак иаҳзеицҭамыршәыр ҳәа сшәоит. Уааи, – даеазнык ари ажәа ааиҽыҭшәахт, ииҳәарц игәы иҭаз арахь акылгара ааицәыуадаҩны, – аҳәса еицаагап!

–Ицәгьамызт, – Ҷаарыхә иақәшаҳаҭхашьеи иҽаҭшылареи еиқәшәомызт, деилыркаарц инациҭеит: – Уи уара ишцаубо?

–Ҽнак ачара еицаауеит, хара иҳазнагазом, уаҳа закәи.

–Сара сразҟы еицышәызбазшәа шәгәы иабеит, уара ишцоузаауа?

–Сара сышцоубаз?

–Иааугода сымҳәеи?

–Абар дахьтәоу! – инапи иблақәеи Арзына иналықәикит.

–Уқьаҭьариоу?!. – агәра изгомызт.

–Сқьаҭьариа! – Марыхә ишьақәирҭәҭәон.

–Лхазы дқьаҭьариуазма? – иаҳаз иахьынза лафыз изҭцаауамызт.

–Иқәнагахашаз уаҳа уаѡ даҳзымцшааит, уара, – Ҷаарыхә икьатеиах цызцәашаз Арзына инацылшьит, лнапсыргәыца лылахь инацыралкшәа луит, дзацәажәоз иблала лыбла дызхымцшыларц, убас алагьы иара цқьа изеилкааузмызт аца ахьыќаз.

–Оҳ-ҳо-ҳо!.. – ибжьы ҭицарц агьигымхо, иччабжь ааихәаеит, игәалақәа зегьы ааихашҭхьан. – Иаашәымҳәо агьыќам.

–Ҳара ҳахәмарзом, – Марыхә дмармалташьха дыцшуан. – Нас?

–Изакәи нас?

–Ачара еицаҳауп сҳәеит.

–Уара, Арзына дугацәкьома?

–Исҳәо закәи?

–Бара, абри биццома? – Арзына, Марыхә длатәаимшьозшәа, Ҷаарыхә дылҷацшуан. – Ари акада акгьы издырзом. Бхы ҭабырхома?

–Уаҳа сызгода, хаца дыќазар умбазои? – даеазныќ лара илабхәындахашаз игәы шьҭыхны длырччон.

–Азәгьы симгар ацкыс, Марыхә сигаait ҳәоума? – Ҷаарыхә дсамырќәылуан.

–Аеи, уара! – лара инатылшьзеит.

–Угәы иҭоуи сҳәеит! – арҭ рлафҳәара Марыхә дықәнаргыломызт.

–Аныха сашәыркырц шәаҷуп, избоит, – Ҷаарыхә ихьатцуаз ицәажәашьа шьҭихуан, абна ицшуаз ѡнаазара згымхаз ақәыцьма бла ихатцаны.

–Аныха уаҳаркыр, уи бзиами, – лара реицәажәара лырдадон, маҷ-маҷ дшазааигоз, иаатќьарц згәы зыцаххуаз Марыхә дааицгыларц.

–Дааганы зны лыхьымзг ма илхысхып, – Ҷаарыхә аргама ахьатцра изышьҭымхуаз еидаран.

–Ус жәларык рҭыцҳа улхымыччан! – Арзына уи игәы иеанылцон, лхаҭа деилашәарц ак лыгхомызт.

–Амш умган! – Марыхә иааҷахижәеит.

Ҷырымҭыр рызынтәык рҭыц ишықәлоз рныруазшәа, ус иаатәеит, имѡахќьаз ршьа еилашы доусы рдақәа рҭаныќәашьа аатышәынтәалахааанза. Азә иихәыцуаз даеазәы дзахьынҳаломызт, арахь ак акәын ирхәыцыртаз. Убри аламҭа иалагза, Марыхә азгаб даалыцхьан, ирзаалгахьаз ахәцса налиркит, уи иаҳагьы реибарххашьа ҷанаҳәон, зынзакцәкьа ажәак неиқәымцазакәа инеиҷацшы-ааиҷацшылар ааста.

–Абыржәыцәкьа лара лҷы уцоит, – Марыхә, аѡагылара иеазкуа, инапқәа аишәа инықәицеит, иажәа дшаалгалак дѡеихарызшәа. – Икоу абри, абри ауп, беырхианы бтәаз ҳәа лаҳәа! – дагьыѡеихацәкьеит. – Ҳаамҭа кьаҷуп, – иҳәеит, амардуан длаҷагыларц, Арзына данаалызцшуаз.

–Сара истахцәкьоу жәдыруама, – арцарцәа доусы рмашьынақәа рахь ианеихашаз, Арзына иаалырзырѡоит. – Ҳаицны ҳлызцар стахын.

–Ихала игха ириашааит, шьҭа дхәыҷзам, – Марыхә уи длықәшаҳатмызт.

–Ражәа рзеибамыркыр ҳәа сшәоит, иухьи, уара! – лара ус ишеиҧызуаз агәра лгон, дагьцацгәыдамызт.

–Избан изырзеибамыркуа?

–Ларгьы дгәааны дыќами. Ажәа хәанчак ааиҷыцшәар – иакәым алырхыр ҳәа сшәоит. Ҳаиццап!

–Аеи нас, – Марыхә дазаалгеит. – Ҳацхьа угыланы уцала! – Ҷаарыхә наиқәҷитит. – Ҳухьзоит.

Абарҭ ицны Радица илызцар Ҷаарыхә цәгьа имбозшәа Арзына илныруан, амашьанақәа еишьҭагыланы реанылархоз. Иахьцалак уи арцыс уи азгаб диҭахын, инацшуаз изеилымкааузаз ирыбжьашәаз бжьыхшьак ихаҭа изамҭарызшәа, иара деилахеит акәымзар. Машьынала иара дыццакуамызт, амѡан дзызхәыцшаз рацәаны изеиламгзарызшәа. Имашьына ақә ана-ара иныќәыцшлон. Марыхәгьы уи дизааигәацәахар уамак иҭахзамызт, агәамцхамцра изацнатцар ҳәа дацәшәозшәа. Уамк ҷиҭцәомызт, Арзынагьы цәажәарак далалгаларц леазылшәомызт, зынзак ажәак ааиқәымцазацәкьан амѡа изланызаарызи акәымзар.

–Ҳгәы ҳеанзамкәа ҳаазлеицазеи! – иара даацышәарччартә алшара ицшаартә днеихьан.

–Ус иахьыќалаз цәгьамзар ќалап, – нацылцеит. – Пҳәыс дизааҳамгои. Уара уашьҭахь, уи ашыќәсҟәа нҭакәкәа ирзуан.

–Цаск уқәныкәозароуп ҳәа, ас иҟалома! – ацаси ақьабзи жәларык еибаркны ииаргон ҳәа изцхьазоз, иара аеыркьаларақәа дрықәшаҳатмызт.

–Зегьы неибынеицшны рхы рзымҩацгом. Азәы анс дтаацәарахоит, егьи – арс. Иблакьаз дауриашаларуп.

–Ускатәи уеузнымкылозар, иаауеитеи.

–Иааua дзустада?

–Аныкәарада хәыцырта змам ацсшьацәа.

–Урт зака ишәартахаз умбазои?

–Уигьы збагәышьоит аха, – аниҳәоз, Цсырзха ақыта илалсны, аихамҩа цҳа ихәыцгаз амҩаду ианын.

–Ари Ҷабҷан лномерқәа роуп, ара дызгылеи? – авокзал аҿы илазааныа, лара амҩа аганаҿ игылаз амашьына каццшьы лылацш накәшәеит.

–Ашьыжь Акәака амҩа сананыз, ара игылан, – иҳәеит иара.

–Уаангыли, уара! – анылҳәа, амашьына ааникылан, шьтахька иҿааихеит. – Ари Ҷабҷан лмашьына акәцәкьоуп, – иара иацхьгьы даатыцан, днадгылеит.

–Лара дабакоу? – ашә амаа кны даахазар – иаатит. – Ацацхақәа ара иаҿоуп.

–Ашьыжь аахыс лмашьына ргыланы, ашә амыркзакәа, дабацоз? – Арзына уамашәа илбон. – Рашьыт сизцаашан.

–Бмыццакын! Баша игәы таҳкьоу сыздыруам.

–Ари рыцҳарак дақәшәеит, акәымзар лмашьына ацацха аҿатцаны, изго шәхы иаанышәкьеит ҳәа инлыжьуазма.

–Ҷаарыхә иоуп уи аилкаара зуалу, – Марыхә иашьа ателефон дизасит. – Узырҩи! Авокзал азааигәара, абра Афон, ҳҩызак ицҳәыс лмашьына шьыжьы аахыс игылоуп. Ашә аартуп. Ацацхақәа аҿоуп. Рыцҳарак дақәшәазар ҳәа ҳшәоит. Уканалқәа рыла акыр узеилкаауама?

–Уажәыцәкьа схынҳәуеит, – Марыхә иашьа ибжьы иаҳауан.

–Уажәыцәкьа дааиуеит, – Марыхә ихы Арзына лахь инаирхеит.

Аамта уамак бжьымсит, дкылхх Ҷарыхә даакылсит. Амашьына каццшь хәычы напыла дакьымсит, днавагьежь-аавагьежьны иатагылазаашьаз аатицааит. Марыхәи Арзынеи изхалацшықәыртцаз дназцаақәеит. Амашьына ргьычт узазҳәомызт. Изтәыз мчымхарак дақәшәеит ҳәа узақәцомызт. Телефонла апрокурор адырра иитеит. Аус атцааразы амилициаҿынтә аекспертиза амҩацгараз ауаҩы даашьттәны шибоз ицәимзеит. Иаарласны ГАИ аусзуҩцәа кылхх иаакылсын, шәара-зарақәак мҩацыргон.

–Радица? – аамта ахәымеханра ишаланагалоз, макьанагьы ара, аусмҩацгатәы Ҷаарыхә инапы ишанхалоз збоз Арзына Гагрaка ателефон дасуан, ахацәа лҿаныркәыга днагылан. – Бускәа ртыц иқәхцалазар ҳәа агәра сымам.

–Изла?! – азҿлымҳара ғәгәа злаз азғаб лбжьы лаҳауан.

–Иара иашьа Марыхә дбымдыруеи? Далазгалар акәхеит.

–Даҿазәы?!. – лымаза аргамараз аешартбааuаз лбон, Радица уи лцәымгын.

–Уаҳа иаузомызт. Бара дбыцхраауеит. Бымшәан! Уажәы ҳах-ҩык бара ҳбызлеирц амҩа ҳанын, аха уаха ҳахьымзар калап. Ара уск иоуит. Уатцәы ашьыжь, ма шьыбжьон, ҳангахьзо цқьа исыздыруам, зегьакоуп ҳбызлеиуеит.

–Бусура?

–Сеагсырхар акәхоит. Бхы шымҩацыбгаша баазхәыц! Еилыбкаама!

–Исаҳаит.

–Уажәы аус злоу бара боуп.

Арзына азы дзаацшылозшәа, Ҷаарызхә Марыхәи лареи даарыдгылеит, изхара телефонла апрокурор даниацәажәа ашьтахь.

–Уахатәиала ҳаиқәшара ахаҳамгар аузом.

–Избан иара? – Марыхә игәацхомызт.

–Апрокурор дсыцхьеит.

–Уатцәы? – Арзына дццааuан.

–Уатцәы ҳзеиқәшәартә иаасылшо зегьы каспоит, – Ҷаарыхә иргәыгит.

–Телефонла ҳаицәажәақәап, – Арзына инарабжьалгеит.

–Уаха ҳзеиқәымшәои? Сара исзеилкаауам, – Марыхә итәы дасны икын.

– Абра ҳахьынзагылаз, апрокурор амашьына зтәыз лхаца дизасхьеит. Уи излеиҳәо ала, лара, иццәыс, иалҳәахьазаап лмашьына амҩан ишыцхастахаз. Уа иааныжьны, лускәа дрышьталазаап. Лхаца, ица диманы, амашьына ааигарц игәы иштаз иҳәеит. Аха лара уажәы дахьыкоу издырзом, телефонла атак калцазом.

– Закәытә еилацатароузеи! – Марыхә иааизымчҳаит. – Лмашьына цхастазар, аинспектор аус злаируи? – афицар амашьына, ГАИ иазигарц, дтатәан.

– Сыздыруам. Дыцхәысми, иазылушаз цқьа дақәымшәазаап.

– Аус лзарымузт, ашә аартны, изызго ижәга ҳәа, лцацхақәа наҽацаны, дабацоз? Иуҳәо ухала агәраганы уазхәыцхьоу?

– Умбои, иуҳәан еицш, зака еилацатоу усу? Ауаҩы дыззар – закәанла хы-мшы рышьтахь ауп ианишьтало. Уааназа дцәырцыр калоит, азара иртоит. Аха убри аамта иалагзаны, иукша ишьта ызыр алшоит. Арахь амашьына агылашьа злакоу ала, ак калеит азуҳәартә избоит.

– Ҷабҷан лхаца ателефон дылзасхьазар… – Марыхә иаҳауаз зегьы даеакала еилицон.

– Уи ус иҳәеит, иахьынзаиашоу здыруада, – аиуристра ззаанатыз зегьы гәрамгарыла дазнеиуан.

– Рашьыт амцхәара дзазҽлымхахарызи?

– Сыздыруам, – аниҳәоз, збжьы иаҳаз Марыхә ителефон илымха инадикылон. – Аеи! – ажәа заццәык атакс иҳәан, арт даарызхьацшит. – Сцаларoуп.

– Ухы ацәумгааит! – Марыхә змашьына инталоз иашьа наиқәҽитит.

– Уара схы уцәганы, сабацои! – егьи дцышәырччазшәа иуит.

## 3

Аусурамш нымцәазацызт, Рашьыт, иусурта агәарцаҽ дгыланы, ахыб матәахәы зқәырцоз амашьына азааигәара ахацәа русушьа данахылацшуаз. Ҷыжә даадәылцеит, иара иуадаҽ инижьыз ителефон лыманы. Лара дыццакуан азы, иаргьы шьаҽақәак нықаицан, дналцылеит. Изасуаз дизҽлымхацәамызт, дзустаз еиликаарц дамыхәацшзакәа, имобильник илымха инадикылеит.

– Узрҩола! – ихата дшызрҩуаз ахьиҳәаз азымхозшәа, збжьы изеилымкаауаз ахаца адца иитон дзрҩоларц. – Уцшәма цхәыс дымцарсуп.

– Избан?!. – Рашьыт, атынч уаҩ, арцәаа аатиргарц агьигхомызт.

– Уеаартынч! – тынч адца иоуан. – Даеакала агьузалгом. Лара лмашьына Афон авокзал азааигәара игылоуп. Лара деибганы дубар утахызар, ҩы-мшы аеҳәара умоуп. Ахы-мшы рзы ашьыжь инаркны хәлааназа, усызцшыз! Адырра шааусталак, Амраташәарала ақалақь аналц актәи агәам-сам тып итоуцоит шьыбжьхьафараз жәа-миллион маат ацара. Апакет еиқәацәа итазароуп. Еилукаама? Актәи амш иахьоуп. Амилициахь дыррак кауцарц уагьаламган! Ишузкылцшуа ухаумыршытын. Абзиараз!

– Узустада?!. Алло!

Егьи аимадара ҽацицәахьан. Рашьыт, изасуаз деиликаарц, ителефон еиқәиршәеит, аномер издырзомызт, уи иацырцашаз абонент ихьз изтагалазамызт. Ацәгьауаҩ еснагь ицьыба итаз телефонла икаицаз адыррала аҳауахь дцәырцрымызт. Ак избарызшәа, дхәыцуан, аха аамта цаццхьаза ахәыцра илшазомызт, ихы тууа, дзаамкәрылакәан амшын зы дықәгылазшәа, адгьыл газеазуан. Ас ихы зныкыр ибахьазма. Иусурта тып шыказ иҷынеихеит, иакәзамкәа ишьаҽа еихигон. Ҷыжә лтып тшәа дныҩнысын, ителефон еиларгәгәа ишикыз, нак дныҩналеит. Инапы злеикрыз дазыманшәаламызт. Уамак избозшәа игәы иабон, Ҷабҷан лыхьз ахьаныз ицшаан, ателефон дылзасит. Атак калцазомызт. Дымцадырсцәкьазма? Уаҩы дыхәмаруамызт, дырхыччомызт, дымцадырсцәкьеит. Аус ахьылуаз аиҳабы дизасит.

– Рашьыт соуп. Ари дыстахын, ааигәа дыказар, агәхьаа уасыргоит аха.

– Иахьа аусура дтымцзеит, – уи ибжьы иаҳауан. – Телефонла атак калцазом. Уара сузасырц сгәы итан. Акыр калама?

– Мамоу. Аказы слызцаар цәгьа избомызт.

– Аусура дтымцзар, дахьыкоу уара иузымдыруазар, дабацоз? – леиҳабы длызҽлымхан.

– Уи еилысымкаауеи, – Рашьыт нак дызцәажәазомызт, аимадара ааҽацицәан, имобильник нықәиршәеит, иуада ашәгьы Ҷыжә иаалыртит.

–Иахьатәиала уаҳа сышәҭахымзар, аѡныḱа сцон.

–Аеи, бзиоуп, – еснагь дшылбалоз иеылирбарц даеҷгәышьан, иахьынзаилшоз здыруадаз.

Имацара даанхар иаҳа иеиҷьеишьон. Иҷшҭәыз, дзеиҷшраз, ихымѡаҷгашьаз здыруадаз. Ихьзи ҳәа иеаҷшылар аҷкыс игәахәуан. Дымҷазырсрыдаз? Изымдырзоз азәы ари аус иеазикуазма, зынзак деилкааны дызмаз ракәын, аха изусҭқәадаз? Ҷыҭ-ѡык шеиццхьанагалацәаз агәраганы дыḱан. Мчымхарак дақәдыршәартә лхы мѡаҷылымгандаз! Дҷаҳәаны ҷьара ҷазѡак дхәыҷарымгаландаз! Иагьа умҳәан, дыҷшқан, дḱәымшәышәын, есымша изхылаҷшуаз асаркьеиҷш дыцқьан, дҷыххаа дцарын. Амала ас имҷадырсуаз аҷара иашьҭан, ибаандаѡыртәуаз рхы хәыцк алшәар руамызт. Ус иḱазгьы ыḱан. лара дызҷыҷашәаз зусҭқәадаз?!. Лмашьына Афон игылан. Леиҳабы ҷьара ддәықәимҷазар, лара уа дабананагоз? Дызҳәынҷаз лмашьына уа инрыжьзар? Ихәыцрақәа ҷьаргьы дкылыргомызт. Ицәа дҭыбзаауан. Иҷы ҭабон. Ҷамѡак азы ижәын, ахышә днадгылеит. Аидара зқәырҷоз амашьына цахьан. Аусуцәа ықәҷуан. Имацара дааѡнахеит, агәашә илатәаз ахьчаѡ далаимҷуазар. Уажәыҷәḱьа уигьы дицәымцхәын. Ихала дынхар иаҳа акыр избаразшәа, игәаḱра ицәа иҭеигзон. Ахышә аҷынтә иусуга ишәа данаадтәала, уи ахьчаѡгьы дихашҭит, арахь хәыцырҭа иашак дзықәгыломызт.

Ашьыжь, усура даарц, лмашьына ҭылгазар, уанза дзымназеи? Лмашьына Афон игылазар, уахь дабаḱаз? Дахьцаз лусурахь адырра рылымҭазеит, избан? Дзықәшәазеи? Амѡан лмашьына ҷхасҭахазар, адырра иара изилымҭеи? Лусурахь дымнеикуәа, аены царҭак лымазар, леиҳбы иалымҳәеит, аха лхаҷа дыррак имҭакәа иаанлыжьуазма? Закәытә мазазеи деилазырҷаҭаз?.. Зҷаара рацәа ҭакда изынхон. Аҷыхәтәан ихаҭа ихәыцрақәа шымѡахḱьаз дазааиуан. Ателефон изасыз ахаҷа бжьы еилырганы ианаҳәеит Ҷабҷан дшымҷадырсыз. Убри ажәабжь акәын деилазгаз, цқьа дзымхәыцуа деиҷхьзырттаз. Лара лмашьынала Афон дѡаргазар ḱалон, нас даеакы дақәдыртәеит. Ма дара рхала лмашьына уа иѡаганы инрыжьзар, лышьҭа дзыҷшаашаз изықәымларц? Ааигәа ҷьара дырҷәахит, хара дыргарызма? Лмашьына ахьгылаз лаҷшхырҷаган.

Изцәырҷуаз азҷаара рацәа еиҷшны, даеазнык ихы-игәы ирҭагьежьуан, ирҭахынҳәуан, урҭ рҳәаа дызҭыҷуамызт. Инапы злеикрыз иеизақәыршәомызт. Баҭал акыр иаҳахьазмашь? Уажәы дабаḱазишь иара? Аѡны дааихьазар? Ителефон аақәихит, аха иҷа иеимадара изымгәаҷьит. Уахь дизцар иаҳа иеиҷьын. Ашә аҷынза днеихьан, даатгылеит. Ацәгьоуцәа рҷы аус шимаз даамеханакзеит. Даахынҳәын, иусуга ишәа акәлап даахан, итапанчеи аҭреи аатигеит. Ипиҷьак ааишәихын, амаḱақәа инапқәа наркылеидан, иарма ѡыҷраҷ иабҷьар ҭра аанахәартә иааирманшәалеит. Ианааихәоз иҷыхьашәан азы ирымихит, енакымзар енак ихы иаирхәарын ҳәа игәы иҭамшәазеит. Уи аамҭагьы ҷымҭзакәа изымааии. Иееибыҭаны андәылҷра дахьзаанза, ителефон абжьы аагеит.

–Араион апрокурор соуп изҳәо. Шәыҷшәма лмашьына амѡан ишгылаз ҳусзуѡ дақәшәеит. Убри азоуп, амилициа ирыхәҭоу аусмѡаҷгатә иалагаанза, апрокуратура зазҷлымҳахаз. Лара лусура дымнеизеит. Дахьыḱоу жәдыруама?

–Исыздырзом, – Рашьыҭ дҷысуан. – Ашьыжь сындәылҷижьҭеи, дсымбазацт.

–Дабацарыз зышәгәахәуа?

–Саргьы издырыр даараза исҭахгәышьан.

–Ак шәзеилкаауазар, иаразнак адырра ҳашәҭарц сҭахын.

–Адырра шәысымҭакәа.

Арҭ ас иаразнак иҷшәма ҷҳәыс лныҷазра изазҷлымҳахоз дахьаруазырыз ишьапқәа изеиҭамго дадырсызшәа даақәнархеит. Изыз хы-мшы ишьҭалазаломызт. Уи леиқәырхараҷ иҷырхагахар ҳәа дшәон. Аус злаз, – аҷарақәа еизигар, мазала изыҭатәыз ирхьигзар, лара доурышьҭрын. Деибга-дызѡыда знык дибарызма?!. Убри аус апрокурор даҷырхагахарызма? Амашьына Афон ишгылаз Рашьыҭ ишидыруаз апрокурор иарҳәахьан уҳәартә дҷаауан. Иалидраази? Рашьыҭ деилыбзаауан. Теленфонла ииҳәақәаз реишьҭагылашьа цқьа игәалаиршәарц иееизиркәкәон. Амашьына азбахә ала акы иара ишидыруаз апрокурор еилкаак иман иҳәартә дзазааиуамызт. Иара иҭакқәа рыла ашьҭахь акы дазкылымсуазар. Ихаҭа иҭакқәа лкаак апрокуратураҷ иалыргарын иҳәартәгьы ибомызт.

Алашьцара аеазнакуан. Имашьына дынҭалан, даахәыцит, уа днеиаанза агәҭахәыцра даḱәыҷызшәа, убри аѡныҷḱа иаҳа дманшәалахазшәа. Иҷыцыз ҳәа ихахьы акгьы ааиуамызт, аѡныҷḱа ҭшәараҷ аееизыркәкәара иаҳа иеиҷьызшәа шиныруазгьы. Зҷы дцарыдаз? Аѡныḱа анеира иҭахзамызт. Уа Ҷабҷан дибомызт, уи усгьы еилкаан. Днеины ииарҭа ḱәымшәышә, лара лнапала еиҷылкааз аҷы дышьҭаларын. Усḱан лара дахьышьҭарҷоз иарбан ҭыцыз здыруадаз. Ак инапалеимкыр ауамызт, арахь дызлагарызи? Дыццакырц иҭахын, лара лхы

дақәитыртәырц, дласынгьы дзыласуамызт, ара ирҽиашаз закәыз здыруадаз. Иҟататәыз ҳәа дара рхала амҩа дыкәырцахьан, дшасны данырга нахыс, дызлаҽихшаз имцшаар цсыхәажәла имазамызт. Ҩы-мшы заҵәык ракәын ҽҳәарас иртаз. Ахы-мшы рзы рнацәы наҟәкны иахьидырбаз аҭыц аҽы иқәырцаз амал рызнеигар акәын.

Уажәык дзыццакуамызт, дмыццакыргьы изычҳауамызт. Аҵсынгьерии ауреи дрыбжьакын. Лара лакәымкәан, рца дымҵадырсыргьы ҟамлози. Иара усгьы Баҭал дшәарҭазшәа, игәаҵанза дааимнадан, игәыр цынцаха инаилакьакьеит. Ма уи дизыхьчандаз ҳәа дуазыруа, зныk инеиҽаҵшра дазгәаkуа, имашьына нҵигеит. Дыццакцәар длаҵшыҟәырцарц иҭахымкәа, ҭынчҵәкьагьы дзымныkәо, ихы ҟажо маҵара, амҩа данын. Баҭал деибга-дызҩыда ибаразаҵәык дазгәышьуан, убри аламҭалаз, уаҳа даҽакы дзазхәыцуамызт. Инхарҭа дазааигәахаццхьаза, алашара нарыҟәыччаццхьаза, игәашә аҧхьа машьынақәак ибарҭан. Имаҳацыз ҽыцк иаҳарц иҭахзамкәа, ажәабжь ҽыцк аазара даҵәшәарзызо, имашьына наиргылан, даатыцит. Руак иашьа Шагә иши-«Волга»-з идырит. Егьырҭ ҩба зтәкәаз игәалашәартә, ихы аҭыц иқәызма. Амаҵурҭаҽ еикәшаны итәан. Баҭал ахышәаҽ Баҭаkәа дидгылан. Аб иҵсы ааивигазшәа иуит. Итәаз ҩеихаҵгылаҟәеит, ршьамхҟәа ирзышьҭымхуазшәа, ираҳаз иархьынтыҵьын. Илатәарц нарабжьеиган, аиҵбаҵәа иҭадырцәыз ҭыцк иаргьы иаалихит.

– Иkалеи, уара?!. – Шагә дҵаазшәа иуит, иkалаз усгьы иаҳахьан, акәымзар дшынҭаацәаз даазгози.

– Шәара акыр жәдыруазар, саргьы издыруеит, – Рашьыҭ зегьы даарылаҵшит, ирмаҳацыз ак шырзааимгаз иаразнак идеилыркаауа.

– Амилициа ршьапы иқәҳаргылап, ас ҳтәазаауама?! – аиашьа еиҳабы дыцәгәыршырц агьигзамызт, иеиҵбы еснагь еиҵш иҭынчшьа ааизымчҳакәан.

– Зшьапы иқәҳаргылода, адырра сыздаз дара ракәзар.

– Иахьцалак, уара уахьхәыцуа, – ҿааиҭит Марыхә, – иkаларыз ҳәа угәы иаанагои?

– Макьана схәыцрақәа еилаҵатоуп, исҳәара сыздыруам.

– Дымҵадырсма?

– Цкьа исҳәара сақәшәом, аха убрахь ахы хоушәа збоит.

– Уахь иаҳа ухы зкыди? – апрокуратураҽынтә Марыхә дааз ҵьушьарын.

– Хара дцарын ҳәа, дыррак уаҩы илымҭеит. Ашьыжь лусурахь лхы хан. Уахь дзымнеизеит. Лмашьына Афон игылоуп, ацаҵхақәа уа иkоуп. Абарҭ рыла лкаак узыkамҵозар, иахыуҳәаарызи? Аҵара сымырхырц, шасыс дыргазар kалоит, аха уи гәаанагароуп, абас ауп ҳәа аҳәара гәаҕьыуаҵәазар ҳәа сыkоуп. Ус ак kалазар, адырра сырымҭои. Нас акәхоит алкаа аныkаҵатәхо.

– Ас ак kарҵеит ҳәа, ааигәа ак ҳмаҳацызт, зеыззыркыз закәыхзеи! – Арда даақәыцсычҳаит.

Рашьыҭ, ак имхамҳәарц, ицәажәара дацклаҵшуан. Ҿымҭзакәа итәаз, зыла ҭраа ихәаҵшуаз Арзына, игылаз Баҭаkәа, зхәыҷы дызманы, акҽаҩраҽынтә аkәардә ааганы инықәтәаз Зиза уҳәа, рыуа-ртынха даеа ҷьоукгьы, зынзак иааигәазаз гәылаҵәақәак илаҵш иаахгылон, аха игәы иабазомызт. Уаҵәы, ашьыжь инаркны, иkаз-ианыз уҳәан-сҳәанла ишаараҳалак, даеа цыҕ-ҩык цо-иаауа ибжьаларын. Заа игәарц дҭыцыр иаҳа изеиҕьхарын. Изааигәазыз иусураҽ изнеиуан зегьакакәын. Амаҵурҭаҽ итәаз, игылаз доусы ргәаанагара рҳәон, еимарк-еиҽаркуан, иара илахь инапсыргәыҵа аҵыракны, имашьхәылҵ адиван аган иқәкны дтәан, реицәажәара иеалаирхәзомызт. Акы ишалаҵәажәоз иаҳауан, еиликаартә ихшыҩ азишьҭзомызт. Атәымажәа усгьы иалаҵәажәон ҳәа иҵхьазон, иkаҵәkьаз цкьа ирыздырзомызт. Аус ахьааихьаз аҵабыргцәkьа здыруаз иара иакәын. Аус злаз имҵадырсыз лҵсы ҭан. Аҵәгьоуцәа зышьҭаз царан. Лара лхы хәыцк алымшәароҵ дырбозар акәын. Дзыкәгәыҷуаз иман. Иҵегь ихшыҩ цкьа еилыкка дызҭашәаз дазхәыцырц, аҭынчра иҭахын. Маҷк Цәаблакә дикыргьы цәгьа ибомызт, арахь ихшыҩ еиҽнарцаауаз иҵсы инаршьозма, иааикәыршаз царгьы, дзыцәозма. Ма инеиҵхьбандаз, усгьы аус изахәомызт.

Игәазыҳәара илахь ианырхызшәа, аҵхагәтан иҩагылакәеит. Доусы злааз рмашьынақәа ианырҭала, агәылаҵәа ракәзар – рыҩныkақәа ианнеи, иара агәашә дадгылан, ладеи-ҩадеи имҩасуаз амашьынақәа дрызцшуа. Баҭакәа Баҭал дизаангылан, рҩыцьегь нахынҳәит. Ма аишьцәа рцаҵәа уахык еицызар, Баҭал игәкылцәага хҭыс маҷк акәзаргьы дизааkәыҵхозар Баҭакәа ибарын. Ихаҭагьы днахынҳәын, адиван деиҭаныкәтәеит. Рфирма иалахәыз драцәажәарц, ателефон аақәихит. Аҵх акыр инеихьан. Дара шьҭан хымцада. Рҩыза ихьыз макьана ирзымазан, акәымзар ма рхала иеимардахьазаарын, ма изаахьазаарын. Урҭ ракәын

дзықәгәыҭуаз, уаҳа ицхраарыдаз, аус шымазазгьы иаанхартә. Телефонла драцәажәозшәа акәымкәан, ашьыжь инаркны, ихала дрызцаны дрыҿцәажәар иаҳа ишеиҭьыз избон.

– Баҭал! – акҿаѡраҿы аишәа еицарса хәыҷы иадтәалаз ица наизҿиҭит. – Исҳәо уаҳауама?

– Ааи! – Баҭаḱәа дишьҭаланы, аца даацәырҭит.

– Шәышьҭалар иаҳа ишәзеиҭьын. Ашьыжь уҭара уеахьугзароуп.

– Сара ҵьаргьы сызцазом.

– Иахьцалак шәышьҭала!

Ица дикәымчны иҭарахь дизышьҭуамызт. Арахь иḱалаз амилициа рлымҳа иҭасхьан, шьаҿак ḱарымҭеит ҳәа ахьз рырҭар аҭкыс, апрокуратуреи дареи аус еиҿкаара заа иашьҭалар ḱалон. Убри азын, Баҭал дышьҭалар еиҭьын, иан дахьыḱаз ҵьара мѡахәасҭа пак изықәҭозар ҳәа, изаар, ицсы идыршьомызт. Иажәа ѡбамтәкәа аишьцәа цан, рҿы рзәзәан, ихынҳәит. Адырѡаены ахшыѡ хьшәашәа иаҳа изҭаххашаз иакәзамызшәа, иара, аб, адиван дықәтәан. Ҿыц иизбарыз, иихәыцрыз шьҭак изеиҿартәуамызт. Аены дкарахахьаҭәḱьан. Ишьҭаларҭа дныѡнаҭшын, диарц иеизеилымхит. Амҳара-уаҭах ихы ахибаауан. Адиван даазыхынҳәыхт. Инапсыргәыҭа ихы анҭаны, ибла хѡа, уа дтәан акраамҭаза. Шьҭак дызхәыцуамызт, дхәыцырц иагьиҭахзамызт. Аус злаз иѡызцәа заҭәык рыгәраганы иḱалаз рзааиртыр, аҭара изрымхыр акәын. Урҭ шицхраауаз агәра игозар, даеакы дзазхәыцрызи.

Ашышьыҳәа акәымкәан, иаразнак аҭәа иааимнахит. Дынҭаҳазшәа дахьынзыцәаз еилиргартә дыḱамызт. Иара убас дыштәаз, дцәырҳаны дааҭшит. Ихы ихьуан. Иҿы зы хьшәашәала изәзәеит. Амла дакны, иеизышьақәыргылозар игәахәын, маҷк ифеит. Игәы иагомызт. Ас дҿаасҭаха ихы анибахьаз игәалашәомызт. Лара лызаҭәра дамыруазыркәа, илуахҭахашаз дамыргәаḱкәа, аѡны илцәынхаз лыҭабгара ишарҵьабоз ауаз лнамырҳәакәа, лгәы каршәны дызтәозма. Дышцаҭылоз убри ашьыжь?!. Закәытә мчымхараз лаҭхьа илзышьҭаз?!. Ҿамѡак иадамхаргьы, акырза иҵьбараз аѡны раха лалбааидарц агәазыҳәара аашьҭихит. Ус дḱамлазацызт. Арыжәтә зеадызцалоз изеилымкааузшәа игәы иааинаҭан, Арда зны ирзаалышьҭхьаз араха ршы ааҭиган, афырҵьан инҭеиҭәеит. Иқьышә иаақәикуан еицш, афѡы ааиҿасын, днахан инықәиргылеит. Аены аус изуамызт, ибон. Ителефон ицшаан, адәахьы ишарккон, заацәахарымызт игәахәын, Чаабан дизасит. «Ишьҭых, уара!» – гәаныла дизыуаруаруан макьана, издыруадаз, ицәаз ахаҭа. Аҭыхәтәан уи ителефон шышьҭыхыз адырра аныḱала:

– Рашьыҭ соуп, – иҳәеит.

– Изымбои, – иҳәеит егьи.

– Шьҭа усура уҭыҭыр цәгьамызт.

– Командировка сцароума?

– Уажәы узысҭахыу даеакыуп. Ус цылҳаҭк салашәеит. Усыцхраароуп.

– Закәытә уси? Бзиароу?

– Телефонла уи ҳзалацәажәазом. Сара аус зуа сыḱазам. Схаҭыцан уара аус усыруп ҳәа сгәы иҭоуп. Иулымшо уḱоума?

– Уажәыҭәḱьа амѡа сықәлоит.

Шьҭа ифирма иалахәыз дрықәшәарц ателефон дырзасырц игәы иҭан. Ашьыжьҭәḱьа, русурақәа ирызнеиаанза, иаҭсазу издыруамызт. Телефонла рацәажәара уамак игәаҭхомызт. Зееимыздоз зусҭқәази реанеимырдоз аамҭеи ҭарѡуан. Еибырҳәоз арзара азин ыḱамызшәа рҳәон, аха ҷыдала аҳәынҭқар ус иазкыз иḱарымҭарыз арбаныз, аус цәыҭыргарц ианашьҭаз. Арахь иḱалаз раҳахьан, мазала иҭырҭаауан. Русурақәа рҿы дрызнеир ааиҭьеишьеит. Иḱалаз заҳахьаз ҵьоукы изааиқәаанза, иусурахь дцар бзиан. Ирлас часак ифеит, хәшакгьы ахьимшьит. Иḱырḱы ишкылахоз аниба, хырҭәык ашьҭеиҭеит. Игәы хынҳәрызшәа ибон. Ишьақәыҭәҭәара зҳазу издыруамызт. Длышьҭаҭаны, фырмахьцла иааисуа дыдрабазшәа, ицәеижь иххәыцуамызт, ивакьыцқәа еилаҭыҭәҭәон. Дычмазаѡхаҭәḱьазар? Дгарыеаруазшәа ибан, асаркьа днадгылеит. Ихаҿы игәаҭхомызт. Иблацә ыҭчаазшәа, ихаҿы акәзар – акыр иажәызшәа, исахьа ибла ихгылан. Цқьагьы ибомызт. Ихы инапаҿы иааимгар, аены ук мѡаҭызгоз уаѡзамызт. Асапан шәах иеарганы, зы хьшәашәала иҿы изәзәеит. Ихы шихьц ихьуан.

Итапанча аҭра амаақәа ижәѡахырқәа наркылеидан, ахаҭа иарма ѡыҭраҿ аҭыц аазылихын, икостиум ишәҭаны, акы згәы иалаз иакәзамызшәа, еснагь еицш ҭынч длалбаан, агәарц днықәгылеит. Игараж ааиртын, ѡ-машьынак есышьыжь рынархьыцшра дзышьцылаз руак ыḱамкәа иахьибоз, адунеи ҭыкка иҭацәын. Имашьына аатҭеиган, ашәқәа ныдиҭеит. Ишизкылцшуаз азы игәы шиеанырҭахьаз ааигәалашәеит. Изкылцшыр еилыркаарызи? Аҭара ирхиазар гәарҭозма? Ма амилициаҿ рыуаа ыḱазма? Дзыцәшәарыз издыруамызт.

Иусурае изкылԥшышаз аус иуазма? Ҭыжәи Чаабани ракәын аусҳәарта иԥонагьежьыр зылшоз. Нас абригадир. Ма аидара шьтыхԥцәа дыруазәкызу? Аԥыхәтәантәи еиликаарызи? Ҭыжә убри аус далахәын изҳәомызт. Чаабан ихала диԥхьбеит, дааигозу дааимгозу иалырдраази? Уаҳа дзустахарыдаз? Ма, дҽархха дрымазарԥ, ддыршәозу?

Ҭыжә лусурта дааихьан. Есымша дшибоз анаԥсан, ҭыдарак далакамызт. Ихы еилаԥсар, акгьы зхаразамыз азәы длаԥшыкәитԥаԥәар ҳәа даазхәыцит. Иара иихәыцуаз амҭарсыԥцәа усгьы ирхәыцуамызт. Адәахьы аусуԥәа ашьтаԥарта аҽаԥхьа иааизыԥуан. Урт реиҳабы дааин, аԥаԥхақәа иган, ашьтаԥарта ашә ду ааиртит. Макьана уа ус рымазамызт. Машьынак ааир – аидара ақәырхуан, ма иақәырԥон. Рашьыҭ усгьы, арсгьы акгьы дазԥшзамызт уи аҽены. Заа дыррак имҭазакәа, ргыларатә маҭәахәқәак аархәарԥ ԥьоукы есымша иртаауан, убас цытԥык дәықәлон, саатк акара антлак. Чаабан дааиуазар ҳәа, дыԥшын. Абан иаргьы дахьааташылаз. Уи дышиашаз аусҳәарта хыбра дааԥналан, Ҭыжә аԥсшәа картәаны иналеиҳәан, Рашьыҭ иҭыԥ дныԥналеит.

–Сааит, – аиҳабы иаԥхьа длатәеит.

–Изымбои, – бла ҭыггала Рашьыҭ уи днеиҽаԥшит. – Уск сеазысымкыр kалом, ԥьара сцароуп, саароуп. Схаҭыԥан аус ууларопуп. Ҭыжә улыдгылаз, умԥақәылԥоит.

–Уакәзамкәан узбоит, иkалеи? Иус мазамзар…

–Амазараз имазоуп, аха ирылаԥхьеит, уамак иуԥәыззои. Ҷабҷан лмашьына амԥан ирбеит, лара дыkазам.

–Ишԥа?!.

–Макьана еилкаа сымазам.

–Избада?

–ГАИ ракәхап.

–Уаҳа лышьтрак рзымԥшаакәа, дабаԥо? – уамашәаԥәkьа избаз иԥшра иман.

–Макьана рыҿԥәылх илышьтада. Дԥәырымԥыр хы-мшы рышьтахь, аустԥаара рҿазыркуеит.

–Ашгәkәы алаԥазар бзиан.

–Рхала ателефон исзасит. Сышәkәы иалархи, – аниҳәоз, ҽааихак kанамҭарызшәа, ителефон абжьы гон. – Сзырԥуеит, – илымҳа иадкылан.

–Исаҳауа иашоума? – афирма иалахәыз руазәк иакәын.

–Иашоуп, – Рашьыҭ атак kаиԥон, дызлаԥәажәоз Чаабан иахьимаҳауаз Анԥәа иԥьашьо.

–Цхыраарас иутахи?

–Ҳаибабароуп.

–Ыҳы!.. Уа снеиуеит, – иҳәан, ателефон ааҽихит.

–Скабинет уара иутәуп, – Рашьыҭ Чаабан дааизхьаҳәит. – Сара схы ԥжәаны исыхьуеит, сындәылԥроуп, – ҳәа ихыхь иаԥигеит, ифирма иалахәыз дааир адәахьы диаԥәажәарԥ. Ателефон ҽыц абжьы аагахт. – Сзырԥуеит.

–Апрокурор соуп. Ара узбарԥ стахын.

–Иауазар ԥбаkа саат рышьтахь, – уахь ддәыкәлар, ифирма иалахәыз дааир диқәшәомызт.

–Иkалозар иахыумырԥан! Сусзуԥ уск имоуп, шьыбжьоншьтахь Гагра дымԥар kалом. Иара ара дахьынзыkоу, ҳаиқәшәар бзиан.

–Уаҳа зтахым! – Рашьыҭ имобильник ныкәитԥеит. – Апрокурор дсыԥхьеит, – ихы Чаабан инаизирхеит. – Сара дымԥасырсыз ԥьушьап, – ихы агәашә ахь ишхаз, иидыруаз амашьына аатәалеит. – Адәахьы сцеит, – иҳәан, ашә шыkаз иҽынеихеит.

Ҭыжә лхы рыкәырԥсны қьаадкәак еиллырхуан. Уи, аус луазижьтеи, уаалыкәгәыгьртә лус лдыруан, дазыманшәалан. Уахь игәы тынчын, аиҳаразак ихатә ус анытԥарзаха, даеакы ғәғәала ихшыԥ анизазымшьтуаз. Аусҳәарта ааирԥ зҽаазхоз, ани амашьына иаатытцыз ԥыцьа ахаԥәа днарԥылеит. Рԥыцьегь афирма иалахәыз ракәын.

–Жәа-миллионк ртахыуп, – иҳәеит Рашьыҭ.

–Адырра уртахьану?! – ааигәа телефонла иаԥәажәоз иааԥьеишьеит.

–Иаха исаԥәажәон.

–Ԥышәак змоу роуп сызҳәом, уара. Данырга ашьтахь иkоу-иану еилымкаазакәа, ателефон ишԥасуаз?!

–Ус сгәы иаанагазом, – уи иажәа Рашьыҭ иаацҽеит. – Амилициахь смашшырԥ сыдырԥеит. Аха амашьына збаз дара роуп, иазелымҳахеит.

–Ишцаҟаҳцо? – дцаауан ҽызымҭуаз афирма иалахәыз егьи. – Дҽаҳхроуп, – ихала аҭак ҟаицеит.

–Урҭ ацарақәа зегьы сыргьежьуеит ҳәарада, – Рашьыҭ иргәыҷуан. – Аамҭа сҭаххоит акәымзар.

–Макьана уи ҳзалацәажәом, – иҳәеит ацхьатәи. – Еицҳахарҭәаап, аус еицаҳамуеи, – нациҵеит.

–Исыхьуа закәу сыздыруам, – Рашьыҭ иѡызцәа ргәы реаниҵон. – Иакәым акы саниуазар, Баҭал шәнгапы дануп.

–Угәы каҳазеитеи, – ацхьатәи дагьаацышәарччеит. – Узыниауа закәызеи иара?!.

–Усшәа угәы иабоит, – егьи инациҵеит. – Ацара рбар, ихәшаха иааумпыҵахоит. Зегь рҭыцаҽ инеиуеит.

–Амилициа ҳазкылцшуазар ҳәа сшәоит, – Рашьыҭ даеа хьаак аацәыригеит. – Ацара абанк иҭаагар, ҳшасы уаѡ дҽаҳхырц ҳшеикәаҵәашо еилыркаауеит. Иҳацсыхәи?

–Иуҳәо аҵабыргра аҵоуп, – ашьҭахьтәи диқәшаҳаҭын.

–Сѡызак ацара имысхуеит, – иҳәеит актәи. – Зегь анеиқәтәалак, ак имаҳхәҳазшәа, ацарақәа ҳаргьежьып.

–Телефонла ишуацәажәахьоу ҳада азәыр иоуҳәахьоума? – ашьҭахьтәи дцаауан.

–Азәымзарак азәы.

–Уи бзиоуп, – иҳәеит ацхьатәи. – Уажәтәи ҳаиқәшәара: иҟалаз анҳаҳа, цқьа еилкаак ҳаурц уаабеит. Ҽынла уаҳа ҳаиқцәшәазом. Ацара уѡны шылашьцоу инаагоит. Узбар сҭахыуп ҳәа, ателефон санузас, жәохә минуҭ рашьҭахь агәашә уадгылаз ҳаиҵамхартә.

Иѡызцәа анца, зымч уахыкала изшәахьаз адунеи шихамбгаз иныруан. Иуаа дахьгәыцараркыз ацсеилаҵага ус даалырхуан. Иусқәа еиқәшәазшәа игәы анкыдгылара ааихашҭызшәа ибан, Чаабан аены агәхьаа дахьаиргаз ааиҭахымхеит, иагьа умҳәан, аус иуртә аамҭеи алшареи ихаҭа дрылаҟан. Ус акәзаргьы, ихаҭыцан иааигаз дицырхагамхарц дазааиуан, амрагыларатәи аанда анаѡс игылаз аҵла шьыбжьанза арахь иҟанаҵоз ашәшьырҵа иҵагылаз арымз днықәтәеит. Абранза иизбақәашаз збан, амѡа дықәын, уаҳа изацҵашаз макьана инап агьанымызт. Убри азын ихшыѡ аус амуазшәа ибон. Ҷыжә ахышә лхы аакылалкит, ақалақь еимадарала ателефон ишасуаз иалҳәарц. Атәаха ахирымҭоз шилсуазгьы, иуадахь дласит. Чаабан атрубка иацхьа иқәҵаны дтәан. Апрокуратураҽынтә ателефон иасуан.

–Ҳаибабар сҭахын, – изымдыруаз бжьын. – Уахь снеиру, ара, апрокуратураҽ, ҳаиқәшәару?.. Ара иаҳа еиҷьын ҳәа сгәы иаанагоит.

–Уа ѡбаҟа сааҭ иаасеиразарц апрокурор сиҳәахьан, – дзацәажәоз дшыццакуаз Рашьыҭ илымҳа иҭырымшьхьази, иаарлас иҽахәы иҽихырц игәы ишҭаз еиликаауан. – Аха, даеа аамҭакынза шәзымцшуазар, уажәыҵәҟьа сымнеиуеи.

–Сыцшуп.

–Абарҭ азәыр дырзыцшаауама, уара! – Рашьыҭ атрубка нықәиҵеит. – Аус руашәа ацшра арҭоит.

–Мда-а!.. – Чаабан диқәшаҳаҭны, уаҳак иеалеигалазомызт, ак иҵырдыраар аҵкыс.

Рашьыҭ ддәылҵын, уаҳа даатымгылазакәа, дышиашаз имашьына дынҭалан, агәарц инҭигеит. Апрокуратураҽ ирҭашаз азцаарақәа даарызхәыцит. Заа дазыҟаҵазар изеиҷьын. Урҭ рызцаарақәа дзызцшзамыз ракәхон ианакәызаалак. Иахьцалак иара ихы иҭашәоз реырзыҟаиҵақәар, рызцаарақәа рҭак иаҳа ирмарианы изааирын. Аиҳаразак иара дзыцәшәоз имаза цәыҵрымгартә, иегәаҭаны дызцәажәар… Ҽырцарҭа маҷзак аароур, ирылшоз зегь хәыҵыргарц, рыҽцәажәарақәа нҵәарымызт, есымша ицхьаларын, ииҭахзамыз ак имхаҳәаанза. Цсеилаҵара ҽахәҽыхрахон, аха ак иҵрымдыраарц иҭахызар, излаилшоз ала, уигьы азхомызт, нагарҭа амамкәан дҭынчзар бзиан, ихшыѡ ырхьшәашәа, цқьа дазхәыцны, ҭынч рҭак ицшааларц. Дара иҵагьежьны имаза иҵхшьа реазыҟаҵо итәан. Иахьцалак, закәытә зцаарақәази дара зызҽлымҳахоз? Иара дзусҭаз, даниз, дахьиз, иҵара, иҭаацәара, рыѡныҵҟа реизыҟазаашьақәа уҳәа, ибиографиа назлаз ҭырҵаауан. Имҵадырсыз илызцаақәарын. Уаҳа акы дазхәыцаанза, дахьааиуаз ахыбра даадгылеит. Дышиашаз апрокурор изнеира иеацәихьчон. Уи диқәымшәар ҟамло инеиаанза, усзуѡык дибар, иаҳа иҵаулаз аиҽцәажәара иара изымариахарын. Ус ицхьазон Рашьыҭ ихаҭа. Адкыларҭа ашә иаалаххыз азҷаб инеилырбаз ауадахь иҽынеихеит.

–Уара Марыхә уиашьоума? – Рашьыҭ ацхьа дцааит, ацыжәара иара инаргарц алымшози. – Уиеицшушәа збоит.

–Сиашьоуп, – иҳәан, Рашьыҭ игәы ишҭазамыз ала, Ҷаарыхә аҵыжәара икит. – Арзаҳал зумѡуеи?

–Изѡуеи, иҟалаз сзымдыруазар? Арахь хы-мшы уаѡы длышьҭалазом. Уи зымдыруеи.

–Уара иумѡргьы, ҳара аусура ҳалагахьеит, афакт аҭыҵ зламоу ала. Апрокурор дазыҟасҵеит аустҵаара ҵасамхарҵ.

–Ихышәахарым сгәахәуеит, иаҳкыша-иаҳшьҭыша агьызлаҳамам уаазхәыцыр.

–Ишҵаҳамам? !. – Ҷаарыхә иааҵьеишьеит. – Лмашьына?

–Амашьына иаҳәоит? – Рашьыҭ акгьы «изеилкаауамызт».

–Излагылаз ала иианыжьны дызҵарызи?

–Уи здырхуандаз! Аус ҭызҵаауа шәгәаныла, иаҳәоит?

–Зегь еилкаамкәа, аҭак ҳзыҟаҵазом. Аха аверсиа ҳамоуп. Дымҵадырсзар kалап. Ҷарақәак унапы ишакыу рбоит.

–Саргьы уи сазхәыцхьеит. Аха, усҵәкьа ҵьоукы сызныкәазар, рхала дыррак сыртааныза, акгьы сызҳәом.

–Адырра шааурҭалак, ҳлымҳа итушьроуп, умдыруеи?

–Издыруеит.

–Хаҵеи цҳәыси шәеизыҟазаашьақәа шҵаказ?

–Ибзиан. Уи уа изаҭахыуи?

–Даеа версиак азгәаҳамҭои. Аҧҳәыс дургәаар – лхы ззылымкра иҟоузеи.

–Дсызгәамҵуа дыҟазамызт ҳәа сгәыҷуеит.

–Илҭахыз, илыхзыз дрылаҟан? Гәынамзарак лыдубалахьазма?

–Мамоу.

–Шәыҷкәыни лареи иреизыҟазаашьази?

–Изҳамҭа дҭагылоуп, убри иахҟьо ҷыдарақәак цәыримгозар, еҕьыс дыбзиахап ҳәа ҳиқәгәыҷуеит.

–Сиацәажәар стахыуп.

–Иахьа итцарахь дзымцазеит. Нас даазгап?

–Агәхьаа уасыргоит аха! Иаарлас!

–Уи иуадаѡу усзам.

–Иахьцалак арзаҳал уѡырҵ зуҭахыми?

–Уи аҭак сҳәахьеитеи.

–Сгәаныла ихадоу уҳәазом.

–Избан?

–Дымҵадырсзар, амчра аструктурақәа уерыдукылавр шыртахымхо удыруеит.

–Уи иашоуп, – Рашьыҭ иаҳауаз дақәшаҳаҭымхар аузомызт, ус имаза аҵәахра иаҳа дақәшәарҵ. Хшыѡола диааир акәын.

–Ҳара аус афакт ала ҳнапы аҳаркхьеит, уарзаҳал шьҭа ҳашьҭазам, аха ашәкәы алоуҵар иаҳа еиҧызшәа збоит.

–Аус аашәыртхьазар, уи азҵаара ус инҳажьп. Усгьы сҽахәы сҽышәхуеит.

–Уи ауми иҟалаз! Нас шьҭа ҳаалаганы апротокол еиқәхаршәап.

–Аеи, – Ҷаарыхә зҽааирхаз азҵаара еилаҵса ҵакыла иахьеишьҭаргыламыз ҵьазшьоз Рашьыҭ шьҭак ибон апротокол азы азҵаареи ртаки шеиҵкаахоз.

## ААБАТӘИ АХӘҬА

1

Имахцә данкны, лхәыҷы дырхысхысуа, Зиза лан лахь амѡа данын. Ҷабҷан лкылазшьа макьана ихьаа ҽыцха зегьы ирыҷран, урҭ рыгәатеи лара далнакааузмызт. Аѡндуи уи иаҽыцыз лаб иашьеи амариал рыцҳаны адгьыл иахьыҟәхынҳәуаз лара дартәомызт, даргыдломызт. Лаби лани, Рашьыҭ дзыниаз ашьҭахь, рцҳа лразkы аиқәыбгара рханаршҭызшәа иқәнархеит. Дамытра уамак илацәажәазомызт. Ус акәзаргьы, хьаас дрымамкәа, дышцарымамыз. Ршьа кәапеила ирызтозар – маи ркуазма, игәаҷ иагонеи. Урҭ

раасҭа лара даҽакала лхаҵа иҟамзаара лгәыҵхон. Иара дгьежьырц лҭахын, иара дыҟазамызт. Лаби лани рхымҩаҵгашьа лара дарзаҵәыр ҳәа даҵәшәон. Ҵыхьаҟәа дзаҵәхар ҳәа лҵәа дышҭазызалоз еиҵш акәымкәан, уажәык иаҳа ирҵаулан уи лныруан. Арахь лҭагылазаашьа лҵсахырц, иарбанзаалак шьаҽак лзыҟаҵазомызт. Дишьҭаланы иаби иани рынхарҭахь дызнеиуамызт. Амҩан дылбаргьы лхала дызидгыларымызт, иара усгьы лылаҵш дыҵамшәазаҵызт аха. Ус лыллыршаргьы, иара дшеиликаарыз здыруадаз. Ихала, дышиашамыз дазааины, ишьаҽа лзеихигар акәын, арахь иара длызҵәырҵуамызт. Иҵа дибарц дышҵамаарыз ҳәа дазхәыҵлон. Лара дмыццакыр акәын, аха лыҷкәын цҳафырра дартәомызт. Агәыҭра акәын илзаанхаз. Иаргьы игәы иалаз дазхәыцыр акәын, макьана дшеиламжәыцыз лдыруан, аамҭа иҭахын иҽыхәшәтәраз.

–Иахьа буалафахәы аабгарц бызбеит нас? – Арда дҵаауан, лҵҳа лусурахь дышцоз заа ишлалҳәахьазгьы.

–Уамак сынхазом.

–Нан, иахьынзабҭахыу быҟаз.

–Ҷабҷан лызбахәык рҳәахьоума? – Зиза лан лаҵала усгьы длызҽлымҳан.

–Иарбанзаалак, – Арда лгәы иалан. – Дныҵашәкәа дызгоз сзеилымкааит. Зҭабк лакәзар, ҷкәынак дымҵаирсит ҳәа ҳамгәыҭрызи.

–Ҵара усзар ҳәа агәра сымам.

–Избан?

–Уаҳа Ҷабҷан дзыргарызи?

–Дымҵадырсит ҳәа уҳәартә, акгьы ҳкымеи. Аҵаразын ус илызныҟәашаз Баҭал дрымгози. Нас иани иаби рхы ҵеуа аҟәрышь еидкылара иаҳа ирзымариахон.

–Усҵәҟьа иҟалаз базхәыцуазар, даҽа жәабжь ҽыцҟәак ааҩуазар акәхап.

–Иарбанзаалак. Зегь рыла ҳлымҳа ҵьгәоуп. Сахьтәоу схәыцуеит. Бусурахь бмыццакуазар, аби аҵеи брызнеир сҭахын.

–Сабарыхәои шаанза?

–Ргәы ааҟабҵарын. Бабгьы уахь дцеит, уаантәы иусурахь днеирц. Ирлас-ырлас шәҽыдшәырбала, бан дбыкәахшоуп! Изыҟәшәаз иус мариоума, – агәарц иныҟәгыларц, ашә шыҟаз зҽыназхоз лҵҳа днаскьалгарц, лмаҭа инапы кны, Арда дҩагылеит.

Амҩаду даназлыбаа, Амрагылара лхы азырханы, шьапыла амҩа даныхын. Лусура дагхар ҳәа дшәазомызт, акәымзар ашьыжь лыуаҵәа рхьаа дашьҭаланы дзырҭаауазма. Машьынак даашьҭнахыргьы цәгьа илбомызт, ас заа аныҟәараҟәа лыҟәшәар, дааҵсарынеи. Арыҭьарахь дшавҵазгьы, азәы дааигәалашәомызт. Лнапы шьҭыхуа, дхьаҵш-кәаҵшуа амҩа данхалар, аамҭа лырзуан азы, дааҭымгылазакәа дҩеиуан, кәты ҽырҳасрак амҩа уахьыҟәхашаз, машьынак злаанукыларызи. Усҵәҟьа иагьыхарамызт. Лаб иашьа игәашә аҵхьа ҭаҵәын, игараж ашә аркын. Аҵшәма аҩны дыҟазу, иусҟәа дрызцахьазу лзеилмырго, амҩа ааиҩылҵәан, агәарц маҷ дынҭалеит. Аҩны ашә аркзамызт. Дныҩналеит. Баҭал имала адиван дыҟәтәан, ишьара дыҟәымлазацкәан.

–Баҭаҟәа дабаҟоу? – иҩалхаҵгылаз дизҵаауан.

–Аҟалаҟь ахь дцеит. Уаантәы – аҩныҟа. Ара дсыдтәалазааума.

–Шәышҵаҟаҟәоу? – ааскьа акресла днантәалан, лара даламлаҵәакәа дизҵаауан.

–Ус, – ак зымҳәоз ҵшрак аахәаны, иҭыҵ аалихыхт.

–Иҽыцу акыр шәаҳахьоума? – инҭкааны агьанизымҳәа, деиҭаизҵааит.

–Иҳаҳауеи? – гәыҭрак имазамкәан, ибжьы асаашьара аныҵшуан.

Лара дҩагылан, акҽаҩра дныкҽалан, аилыргара лҽыназылкаанза, хәлаанза ирҵханы ирфаҟәашаз лырхиарц иааҟәлыргылеит. Рнап ак амкуа еилахеит акәымзар, ахаҵәа ара рхала аҵҳәыс усгьы нарыгзон. Ҩы-мшы раахыс еилыргамыз усҵәҟьа убла иаахаҳалартә инырмыжьит, сса-мыссаҟәак ракәымзар. Шьҭа лара даналагах зегь еимызакны ицҟьа-шәҟьа илызәзәон, илырбон. Амаҵурҭа кьантыжәк ааҩнылшьит. Баҭал ишьҭаларҭа дныҩналеит. Аиарҭа еилырган. Уаагьы акьынтыжә ҩнылшьит. Убас азылуит Рашьыҭ имҳара-уаҭах. Акҽаҩрахьы дхынҳәын, лаб иашьа иҵа ихәы цхаҵәы-цхаҵәа аишәа еицарса иааҟәлыргылеит.

–Уааир акы унаҵҳап, – лашьа дааиҵхьеит.

Изхабгаз иҵшра шьҭых, ииулак дҩагылазшәа иун, акҽаҩра дааҩналеит. Ихәы днадтәалеит. Ихала игәы иамго ифатә дахамхарц, ларгьы лхәы маҷк нанылҵан, дидтәалан. Маҷ-маҷ саҟәак лҽы инҭалҵон, иаҵхьа далгар, цҟьа акрымфазакәа, иаргьы длыцәгылар ҳәа дшәаны. Егьыс лара дахьынзаидтәалаз, игәы хынҳәуазаргьы, акримфалар дабацоз.

–Умаҵара ара утәазааума, Баҭаҟәа иахь иахьа зны умцо! – наиабжьалгеит.

–Икасцои?

–Угәы ааурҽыхап.

–Сгәы сзырҽыхозар, сцарахь сымцози. Аха сара акгьы стахзам.

–Ус уеиуужьыр, азәыр уихәома?

–Азәы сихәап, симыхәап ҳәа схәыцуама.

–Батакәа арахь дауама?

–Шьыбжьоншьтахь даар kалап.

–Шәхәы ана иқәгылоуп. Иаашәырцха!

–Амла ҳеаҳаркрым. Хьаас ҳkабымцан.

Аишәа иаақәылхит ачанах тацәкәа, ачхьыцкәа, аҳәызбақәа, илзәзәан, ирбаны ртыцкәа аарзылалхит. Даеазныk лашьа днаилабжьан, дындәылтцит. Шьыбжьоназ аусураҽ аҳасабеилыргашцәа реыцхьаркааныа леырхьылгзарц, дыццакуан. Агәашә ацхьа амшаду аган дангылан, Гагра ицоз маршрут таксик аабжьысуазар ҳәа. Акәантә иццакуаз аангыломызт, итәын. Лгәы итамкәа, лхы итамкәа илдырзоз аиномарка аалзааигәахан, лара даацәырцуазар ҳәа, аныkәцашо дкылцшуазшәа, амашьына абжьаацнеицш илалывkьаны иаанымгылакәа, лацхьацәкьа иаатгылеит, лнапы налырхар, амаа аалымпыцашәартә.

–Уажәааны ара шәызбап ҳәа цхыз избарымызт, – лара дынталан, амашьына анынацас, тынч даахьацшит.

–Гагра сцаны саахьеит. Уск сыман. Ҳаиқәшәара акы иадыргоушәа икалеит ҳәа сыkоуп.

–Абзиара иазҳәазааит! Шәымшьт бзиоушәа збоит, саныццакуа шәсықәшәоит.

–Ҳы!.. – иара дцәыццаччон. – Быцсшьартанза блазгарц адырра сыбтоит ҳәа сыkоуп.

–Усгьы амшан знык саанышәмыжьзацт.

–Аиаша басҳәап, бысзеицархомызт.

–Зегьы рзы ус шәыkазар ҳәа сгәы иаанагоит.

–Ауаа шьтысымхыкәан, аха зегьы сырзымшахыцны ртыцкәа ирызназго сҽаасхар, сызхара аамта сызтода. Бара бызгалар стахыуп, амц зысҳәари.

–Икаларым.

–Убас зны ишьтысхуаз згабк сыцстазаара лымаздахьан.

–Избан излымажәдахьаз? Шәеицш икоу ахаца насыцымзар идылбалои иахьа уажәраанзагьы!

–Ҳkазшьа еиқәымшәеит.

–Ишәҳәо закәи?!. – ицьалшьон. – Ус сгәы иташәарымызт.

–Исыдыббалеи? Иаҳҳәап.

–Абри амашьына ашонытка шәаатыцны шәсымбазацт, аха шәинтеллигентшьа даара исгәацхоит, шәаамсташәара ҳәаак амазам. Ус икоу еснагь икәышра иацназго ацара имоуп. Ауаа дрызгәатазар, напхгартак инапы ианырцоит.

–Бымбои!.. Бара иббаз лара илызгәамтеит. Илтахыз ҳәа, иахьа сахьхәыцуа, акгьы сзеилымкааит. Дуашо ҽеимызт сызҳәомызт, арахь уаҳа еинаалашьак ҳзыkамцеит. Схәычы даашьтылхын, лан лахь дхынҳәит.

–Акыр цуама?

–Шыкәсык акара.

–Шәеинааларц шәеазышәкхьоума?

–Уажәшьта ҳаинаалар стахзам. Ахәычы лоуп игәхьаазго акәымзар.

–Усцәкьа шәгәы шәзаамырҳәуазар, даеазәы шәлышьталароуп. Шәыпстазаара ташәырцәзома?

–Убри ауми саргьы сызҽу. Уажәрааныа азә лахь схы сырхап ҳәа схы-сгәы иташәомызт. Еиҳаразак ас иаарласны.

–Насыц згәыдшәылаз дзустада? Даара слызелымхауп.

–Бсыцхраар бтахыума?

–Истахыуп.

–Ус акәзар, каҳуажәыртак ахь ҳамшахытцп.

–Уи мцхәуп. Амшан аамта ҳамоуп, – амашьына таатиуазшәа лбатцәкьон. – Акаҳуажәырта затахыуи.

–Иаҳа ҳаилибакаап сгәахәын.

–Ишца? – лара дцаауан, мачk данаахәыц, лгәы иташәаз аалгәамцхакәа.

–Ҳаналагах ҳалгап, – иҳәан, амѡа анҷшылареи ирлас-ырлас лара иналҿаҷшреи еиҭныҷсахло, иеааизигазшәа, уамак инымҷшыртә, даақәыҷсычҳазшәа, ииҳәарц ииҭахыз иаамҭазамкәа иааиҿыҷиршәеит: – Уи анасыҷ лызкашәаҷәкьар даара исҭахын. Бара боуп исгәаҷхаз. Банызымбо быгәхьаазгоит. Уи бзиабарами. Бгәы ишҷаанаго?

Лакәзамкәан аѡныҷка дааиҷҭахеит. Дышхаҷа шьахәыз иара дылзаанхон. Лгәаанагара лзымҷсахзеит. Иара иаҳаракыроа дыхнахуан, аха лара лҿынза длыбааны, диаҟараны ибла дыхгыларын ҳәа лхы-лгәы ирҭашәахьазма! Ахаҷәа рылаҷш шлышьҭаз лныруан, дашьцылахьан, аха абри илзымдыруаз ауаѡ игәаҷа дҭашәарын ҳәа зныкыр, лыхшыѡ аҷкараҿ акәзаргьы, илызцәырҷхьазма. Еимѡалаҷәаны дахьаашьҭихуаз лгәаҷхон, ауаѡы замана дуѡызандаз, аҳ иашҭа уҭамзи. Аиашаз, лымѡаҿ деиқәшәаларц, уи лхы иалырхәон. Аха иара ишиҭахыз аҭак лара илызҳәомызт. Иара заҟа дуаѡ дууз аҟара, аҭак бзиа ахьылзыҟамҷоз лгәы иасуан. Дамытра баша дылхыбаауамызт. Ак шыҟаз иныруан, акәымзар, ас гыгшәыгла длызныҟәаны, дныҷашәкозма.

–Сара ахәыҷы дышсымоу жәдыруама? – дҷаауан лара иаалырҟьашәа, убри дыҿнахрызшәа.

–Издыруеит. Саргьы сызҭаб дыҟоуп. Дыгәхьаазгоит.

–Сара аѡнр сыҟоуп сҳәарц ауп исҭахыу. Сҭааҷәароуп.

–Издыруеит, Зиза, – аниҳәа, абри лыхьз абаидыруаз аалгәахәит, аха уажәраанзагьы зны лыхьз иҳәахьан, иаалгәалашәеит. Уи акәындаз, лхи лҷыхәеи шҭиҷаахьаз уамашәаҷәкьа илирбон. – Аха бхаҷеи бареи шәеилымҷхьеи. Бара бхы бақәиҭыми? – иара дҷаауазшәа аҷшра шеиҭазгьы, ииҳәоз агәра игаҷәкьон.

–Изҳәада ҳаилыҷит ҳәа? Акы ааимаҳкит ҳәа, аҭаацәараҿ еимак рмоуазар, изакәытә ҭаацәароузеи.

–Шәеимак ус ирмарианы узалаҷәажәом.

–Шәара убарҭқәа зегьы абажәдыруеи?!. – лара иҷьалшьон.

–Зегьы сыздыруам, аха издыруа маҷзам, бхы бақәиҭуп ҳәа ақәысҷарц.

–Сара азәгьы силымҷзацт, – амашьына анаангыла, дҭыҷырц ашә аалыртхьан. – Ари азҷаара азбара ауаны иахьынзашәыҷхьазо, саҭамзааит шәгәы самысыр ахьамуа, уаҳа сышьҭышәхырц шәысзаагнымгылан, – шьҭа дынҭыҷуан уҳәартә дшыхиаз, деиҭааизхьаҳәт. – Шәыхьызҷәкьа сашәымҳәазацт, шәсыздырзом сҳәартә сыҟоуп. Арахь шәеысзааигәашәтәырц иақәышәкит. Ус шәызныҟәеи?

–Ссиурпризха сыбзаақәгылар сҭахын, – иара дҷышәырччон. – Ианакәызаалак асиурпризқәа бзиа избон.

–Шәыҷшәма ҷҳәыс илызцәырыжәгаз иарбан сиурпризыз?

–Еснагь сиурпризк лзыҟасҷалар бзиа избон. Аха илгәамҷхаз арбаныз уаҳа иаасзеилымкааит.

–Абзиара шәзыҟалааит! – дыѡҭыҷит. – Еиҷшу сиурпризк сызкылыжәгар сҭахымызт.

Лара дыццакуан, аҷса рыҷаҟа игылаз амашьынаныҟәцаѡцәа рыбла арҭ рѡыҷьегь ххалаҷәар лҭахзамызт. Аҷыхьақәа реиҷш иара, даақәҷәины дцаанза, дизымҷшит. Даеазны еиҷшымкәа, иара уажәы дықәымҷәикәа, дышиашаз дцон, лыгәҭакы идырызшәа. Лара иҭаҷәхазаз ашҭа дзусҭазаалак азә дшықәыршәымыз лыхшыѡ лзазымшьҭуа, ахыбра дныѡналеит. Уаагьы ҭаҷәыран. Ҿынла аус зуаз администраторцәагьы уаѡы дтәамызт. Адиректор иҭыҷаҿ дыҟамызт. Имазаныҟәгаѡ дзаҷәза акомпиутер дадтәалан. Амаланыҟәаѡцәа рымацара хыбра дуззак иѡнаҷаны ирзаанмыжьызт, ргәылара аҷсшьарҭа аиҳабыра ираҷәажәаны, уахь идәықәырҷахьан. Ара, азынра иалагзангы, кашьыр усқәак мѡаҷыргарц ргәы иҭан. Лара аҳасабеилыргарҭа ҭбаа дныѡналан, акассир длыҷшаан, луалафахәы лымхны, даадәылҷит.

Лҭыҷахь днеин, ахышә дадгылан. Уи лымѡанызаѡ дизымхәыцуазшәа ҟалҷон, лыхшыѡ имҳәынҷарц, изакәызаалак ҷьара даеакы лхы азылшьҭырц лҭахын. Иахьцалак уи ибзиара ахә лшьахьан, ҿыц иааҷәырҷшьа, лара дигәаҷханы, иҟалап бзиа дибаҷәкьаны лыбла даахымгылар аузолмызт, ари аҷсҭазаара иаҷыдаран, аҷәажь иаласан. Аус злаз – лара хымѡаҷгашьас ишьҭылхрызи. Уи лаазара иаласан. Лымѡанызаѡ ихымѡаҷгашьа шылгәаҷхоз аалнырит. Лыхә ҳаракзаны иахьишьоз лгәалаҟан. Даеа ганкахьала, дрыцҳалшьон. Игәы иҭаз лымеидазар, акала длықәгәыҷуан. Лара аҭак лзыҟаҷомызт, уи бзианы илдыруан. Лара дзыеҳәараны илбоз ауаѡы лыҷсҭазаара ималдахьан. Аҭааҷәара аҷылҷеит. Уи аибаркра, аиларҷьара шьҭа илуалын. Лхәыцырҭа Дамытра даабжьагылан, дахьыҟаз-дахьаныз уажәраанза иахьылзымдыруаз лхы гәыбҭан алҭон. Аха лара дишьҭаланы дызцомызт. Ихала

дхынҳәыр иаҳа иеиҭьын. Дишьҭалар дизеилкаауамызт, ма леилкаара ицәыуадаѡхазон, ма иеаҽаршәны лахь дыхнымҳәырц иҭахзазшәа, джьымдырха даалҽагыларын. Идыҭаҷиахаз ҵхьаҟа акыр ибозма, еснагь шьҭахьҟа деихаларынеи. Акыр зычҳаз акыр шибахьаз еиҵш, аеыхәшәтәраз аамҭа иҭахын. Ихынҳәра дшақәгәыҭуаз, дныҵаба дылцәызыр ҳәа, хьаак дааимнадеит.

Лҭыц аанлыжьын, лхәыцырҭақәа наҵхьалцарц, амшын шыҟаздындәылҵит. Ацәқәырца заҵәык хьарчуан. Амшын ахықә ҭацәын. Агәахьы аҵсызкцәаҵәкьа хзамызт. Убасҵәкьа лгәаҵа аҭар-ҵшар леацәылыхьчарц, азмыжь неиҵых хызкьарц агьызгымыз аҷныш дрызҵшуан. Зны-зынла аназара мшынҳәақәак рыбҭа ѡцәыҵыргон, улаҵш рхьыгзара уахьзаанза, реырҵәахырц. Амшын ахатәы ҵсҭазаара иалаҟан. Уи ауаѡы дадҳәалан акәымзар, иара ихьҵшзамызт, инапаҽы иааигарц иагьа имч ишәахьазаргьы. Иагьа дуазыруазаргьы, лара дгәынқьларц адәы дзықәгыломызт, амшын аҵсҭазаара еилашышьа лныруазарц зылҭахыз убри азакәын. Иурҭны лгәаҵа иҵасуаз аҭар-ҵшаррахь дкылнагар, лыҵсеивгарҭа хаҳәшәа иашәаҳарын. Иахьаҭахзамыз аҵсеилаҵага ахьлызцәырыргоз луахҭа ццышәнамтәырц, цхыраара хазны илзаауамызт, аус злаз лхаҭа шлакәыз лныруан. Ус иагьа иҟазаргьы, акырынтә илымѡанызаѡхьаз дшылзыҟаз ахьылдыруаз акырза ицхырааран, згәы кыдгылазахьаз адунеи зхабгаз лакәымкәа, адунеи зхалашашаз рхы рыдылцхьазалартә.

Дахьгылаз лгәаҵа фырҭын еихсыҭьзамызт, лылаҵшҳәаа иҵылгоз рҽынтә, лхатә еилахарақәа деиҭарзыхынҳәуан азы, даагьежьит. Аѡныҵҟа ҭацәыхын. Ҵсаѡыкгьы улаҵш налыхьзомызт. Лусура шгәхьаалгарыз лныруан. Ааҵынра ниасаанза шьҭа усура дкылсуамызт. Ахыбра ҵшза зҭагылаз ашҭа ҟәымшәышә амѡаду аҽынза иагәылсуаз амѡа ҭацәы днықәгылеит. Ҵьара ицар зҭахыз даарҽаҳауазар ҳәа нымѡахыҵ иҵшыз ахатә машьына ныҟәцаѡцәа еиҵхьбахьан. Амаланыҟәцаѡцәа ҽыц изыѡнарҵаз аҵсшьарҭа аҽаҵхьа даеа ҵьоукы еснагь иҵшын, зхатәы такси зманы ара игылалоз уахь инарышьҭуамызт. Шьҭа азын дузза усурада рҭаацәа зланыҟәыргарызи? Адунеи ахныҟәгараз иҵсеилаҵага хыҵеыган. Згәы ццәаны иааҭгылаз имѡа ихала иццышәитәуан. Ҕьычра-қәычрак реазымкыкәа, ҟәрышьк арҳаразы есымша зымч зшәоз аныҟәцаѡцәа, кылаарак икылсырц иахьашьҭаз, иаарыцҳалшьон. Зус зықәҽиауаз маҷзамызт. Ржәытә машьынақәа рцынхәрас аҽыцқәа аақәзыргылоз ыҟан. Хәыҷы-хәыҷла рыбзазашьа еиҭьартәуан, уи азы азәы агәхьаа дадыргомызт, доусы ихатә ҵьабаа дақәгәыҭуан. Ауаѡразы грак змамыз дабаҟаз, аха зхатә ҵьабаа мацарала ихбыцуа иааиуаз излагылазгьы рықәгәыҭуан.

Лара нымѡахыҵ дгылахын. Амѡа ҭацәын уҳәартә, имѡасуаз амашьынақәа даара имаҷын. Иргоз-иааргоз анырмоулак, амѡа ианылозма. Азынра иҭалаццхьаза, амѡа иаҳа-иаҳа иҭацәуан. Маршрут таксик ааиуазар ҳәа дшыцшыз, машьына ласык лзааҭгылан, даашьҭнахит. Уаѡы назак аҵсҟы икын, лгәы ааирҽыхартә ацәажәара игәаҵхон. Иара убас лыѡнынза дигар цәгьа ишылымбоз, атрассахь ианкылс, иара Гаграҟа ихы ирхеит. Лгәы хьыу-хьыуа амѡа даанхалахт. Уамак дымцшит. Амраҭашәарантә иаауан илдыруаз амашьына. Пицундаҟа ихы хамзи, арахь дагьанбахынҳәи, лара данцәырҵуаз ҳәа, адырра иоузшәа дылзааиртә? Даанымгыландаз ҳәа газа гәазыҳәарак аалоуит. Иара дышцаалызнымгылахуаз. Илурыз леылзақәмыршәо, илзаангылаз амашьына ашә аҽаҵхьа дааилахаҵәкьеит. Дымҭаларц лгәы азбжарак илыҵанаҳәон. Егьи лгәы ахәҭа ус лара лаамсҭашәара ишаҵанамкуаз иҵшатлакәны деиланархуан. Арахь иара ихала, инапы наргзаны, ашә ааиртит:

– Ибаҭәабшьозар бҭала!

Еснагьтәи иҵшра-исахьа ҵсахмызт, игәы ак алазаргьы ицәыригомызт. Зегьакакәын уажәраанза идлымбалацыз лахьеиқәрак далаҟан. Ма уаанза уи лызгәаамгзахьазу? Амашьына ныҟәцаѡ инаѡсантәи аҭыцаҽ дтәан, лымѡа дазҵшуан, хәыцра шәкы деимаркуан. Иҟәышымз их ду беиа ибагәышьон. Амашьына дизҭамлар, лхымѡаҵгашьа уаҳа иаанагози. Зыхшыѡ ҭәҭәаз ихы ҟәнишьагәышьон. Лыхшыѡ аҷыдара лара убри аламҭалаз дзазхәыцуамызт, аха лхы ҟәнылшьо аҽынза лхы лбон, ашьыжь лара, дшылзыҟаз анлеиҳәа, мап ицәылымкыр ҵсыхәа анылмоу ашьҭахь. Излалылшоз ала, абжьааҵны иибацыз лакәны ибла дыхгылазарц леазылшәон, амала, илахь еиқәра шиҵылбааз еиҵш, ларгьы акала леыцсахшьақәак гәеимҭарц залшомызт. Даеазны еиқәшәаргьы, дара абыржәы реизыҟазаашьа заманазарц рхымѡаҵгашьа аеаҵсахрымызт, иара ҽыц ашьыжьтәи иус инап алеимкыхыр. Уи аҵыхәанза инаимыгзацызшәа игәы иабозар, ихиркәшарц игәы азыҳәозар, дызлаанылкылози.

– Ҵьара акала сыбгәаҵхом ҳәа сыҟоуп, Зиза, – иҳәеит иара.

– Избан? – ак цәыримгандаз ҳәа зцәа ҭазызара зҵәахуаз лара иагьынылхыцсааит. – Даеазәы дшысгәамцхац шәысгәаҵхоит.

–Шьҭа бсаҟаразар сҭахыуп, «уара» ҳәа быcмацәажәо! – длыҳәон.

–Сара ус иаҳа исзыманшәалоуп, иҟалозар!

–Сыбгәацхозар… ус ала быcмацәажәеит ҳәа сгәы иаанагеит.

–Амц сҳәазом. Дарараза шәыcгәацхоит.

–Нас?

–Изакәи нас! – ражәа еибакуамызт азы, ицаашьа цьалшьон.

–Беицш цҳәыcк дсыҟәымшәацызшәа, сыбла быхгылан. Сахь бхы бырхарц зыбҭахыми?

–Сеилышәкаа! – диҳәозу, идылцозу лхаҭагьы дыззааирыз цкьа дақәшәомызт. – Сара аѡнра сыҟоуп. Сҭаацәа ргәы цеы еиҟәшаны, шәара сшәыҟәшаҳаҭхап, аха нас ҳаҭыр сыҟәышәцартә kалашьас ишәымеи?

–Убри сара иcцырхагахап ҳәа сгәы иаанагазом.

–Уи иахьа, шәырлашәны шәахьынзамоу, саҭамзааит шәгәы сасуазар! Шәаҳаҭыр шызбоз ҳәашьак амазамызт. Иахьа иеибаҳҳәо сшыҟанацара сыздыруам акуәымзар. Исҳәақәо сҽы рҭыхраз, закәытә мчу исырзуа жәдыруандаз! – маи ахьицәылкуаз азакәын изылхәоз, иаатырҟьаны ҳәашьа лзаҭомызт азы, иавцаргьежьшәа ицәырылгон.

–Излеилыскаахьоу ала, бхаца ибываҟәыло уаѡзам. Ихала дбылцны дцазар, бнапхыц иларца дзыбки?

–Сыцстазаара имадара зны сақәшаҳаҭхазар, ашықәсҟәа анца, ҳаиваҟәылоу ҳаивамкәылоу ҳәа сызлахәыцреи? Арахь аца дҳабжьагылоуп. Иаб ицсы шҭоу абцса дышьҭихыр еиҧхома?

–Ианеиҧьу kамлазои?

–Сыздырцәом. Макьана ууанза ҳамнеизацт.

–Бҭаацәа избахә раҳар kалазом ҳәа саҳаит. Уи быццазыҟоу?

–Сырзеилкаауам ауми ирыхьуа. Дзеицшразаалак сара дыстәуп. Ишцеилкаам абри: сара дыстәуп!

Абас анылхәоз, даахьаҳәны ларҧьа нацәақәа ааидкыланы лгәы иадкылан. Илхәаз уамашәа ибаны, иаргьы ибла имѡа иааҟәиган, днал҃аацшызар, рыбла ааиқәшәеит. Иаҳагьы ицьеишьаз – лыбла цамцамуан, лхаҫы амца аҫықәын, лхәахьа лгәаца итышәшәон хьаҳәацаҳәада. Лара уаҳа иацылцашаз лымазамызт. Иара иакәзар – иибоз, иаҳауаз ддыргачамкын, ддыр҃аҳан, ихы ахьигарыз дақәымшәо, дааилахеит. Лцуҭа иамариаша дааихьан.

–Ара блыбааурама? – дманшәаламкәан длызцаауан.

–Сахьышьҭышәхыз сыжәга, уахь шәцозар! – даамсҭашәаха диҳәон лара, илхәақәаз рнаѡсан, «лцыхәа неи҃аакьа» имашьына дызҭыцуамызт.

–Беилыскааушәа сгәы иабоит, – иахьылхәаз аҭыца҃ даангылон. – Бысзымгәаан! Даеазны бышьҭысхырц саангылозар, бхы схыбымбаан.

–Бзиоуп.

Амашьына даатыцит. Лгәы хьыухьыуан, иара шыналцырцызгьы. Уи дагон зегь рацкыс илзааигәаз ауаѡы. Убасканцәкьа убас лгәы иабон. Арахь изааигәахара дақәиҭымызт. Игәы ахьилырхьуаз акәын лгәы цызблаауаз. Даеакала хымѡацгашьак лымамызт. Леилахашьа даиааины, амѡа ааихылцәеит. Агәарц тшәа дынҭалеит. Ҽаҳа-ҫымтра аҳра ауан, аилашыкымта згәыцазаашаз аѡнаҭаҫы. Аѡны ашә аартын. Баҭал дшахыз лныруа, днықналеит. Адиван иқәтәаз лаб иашьа ица збжьы зынзак иаҫихыз ателербага дахәацшуан. Ибла иабоз игәы иабозу здыруадаз.

–Иҫыцу акыр ҳамоума?

–Акымзарак, – дѡалхаҵгылашәа иуит адунеи зхабгаз гәынқьы иаѡызаз абжьы аазхылцуаз аҷкәын.

–Акымзарак ҳамамзар, иухәлашәазшәа уезыҟауцеи?

Згәы раҳатны адәы иқәгылаз аҭаацәара ирцышькласыз аиҳаразак реицбаза, Баҭал, дазыҟацамызт, иан лыбзарзы ыкамкәа, лыцсырзы рхьыргзар ҳәа дшәарзызон. Убартқәа еилызкаауаз Зиза лаб иашьа ица дааицгәарыз цьылшьон, дааизбзиаханы дызиацәажәар. Иара хшла икәабаны ирбоз иан дзыцәшәаз еилкаак ахьыкамыз, еиҳаразак цхыраарак излымто, иеахькыдикьарыз дзақәымшәо, дахьыѡнахаз даруазыруан. Ас гәы еилататашьак дақәшәахьазма. Идунеи ҭәасарц агьигмызт, ҭар-цшар гәацак шьҭихуан. Деилашәон, мачк деилыцуан.

–Рашьыҵ дааихьоума? – дааиацәажәар мачк дылзалгозар лгәахәуан.

–Дааин, акгьы мҳәакәа дцеит. Рызынтәык зҫу сыздыруам.

–Ус иаарласзаны уск узеиҽкаауама. Иаҽыми. Баҭаḱәа дааихьоу?

–Аѡнынза дцеит.

–Ӌьара дзымтәои? – лгәы иалан лашьа, ара даанымгылазакәа, иҽара иҭаххуа, анахь-арахь дахьгәараз. Баҭал дызҭашәаз, аиашаз, цқьа изеилкаауамызт.

–Ахәымехан дхынҳәырц игәы иҭоуп.

–Акруфахьоу?

–Исҭахзам.

–Ус иḱалома?

Лара акҽаѡра дныѡналеит. Ашьыжь илырхиаз афатә еиқәыхьшәашәа иҭагылан. Уи арцхараҭәḱьа Баҭал инапы изаркуамызт. Убранза изаацәаны адунеи игәахшәарц ахҭыс дазыḱанаҭахьан. Саҭанеи-Гәашьа лыгьагьашьа аашьҭылхын, дааѡналан, рышьҭаҭарҭаҽынтә акартош маҷк хәнылгеит, кәац ҽыҭк архьшәашәага иааҭылхит. Ӌьымшьы хык ара илбеит. Зегь рыцқьаны, илжәшаз лжәуан, илӌьышаз лӌьуан. Иҭхаҭәы-ҭхаҭәо афатә амаҭурҭаҽ иаақәлыргылеит. Дшизааҭсаз изгәынкылар, маҷк шҭеимфарыз ҳәа дазхәыцны, дизықьараӌьуан. Акәымзар ани еиқәыхьшәашәахьаз рҭханы имҭалыргыларын.

–Унапы зәзәеи!

Дахьизыḱалаз игәы нанамгзозшәа, дтәаа-маауа дѡагылан, дцаны инапы зык нахьиршеит. Ифатә даадтәалеит. Ларгьы дааиҽатәеит даалҽаҭшырц. Игәы иаго-иамго, дмыццакзакәа ҽаҭақәак ахьынзифоз, диҭырхагахар ҳәа дшәаны, цәажәарыла дыхҭалымкит. Иара амла дакуан, ишьацҳәаны дызкыз иеилнаркаауамызт. Лхаҭагьы илфоз лгәы иқәымгылозшәа илныруан. Баҭал дышцаḱаларыз? Иҭраз афырҭын ихаҽы, иблақәа ирныцшуан. Амца ахьуҭраз афатә аднакылозма? Мчыла иифоз ицәа иахьалалоз ӌьоушьарын.

–Баҭаḱәа данааилак акриҽаҭа! – наиабжьалгеит, уи акриҽеиҭозар имацара диртәарымызт лгәахәшәа. – Рашьыҭ даныḱаз акы днацҳазар? – дизҭаауан, ирхианы инлыжьхьаз кьыс шамамыз шылбахьазгьы.

–Мамоу.

–Умбои! – ихшыѡ азылышьҭуан. – Уигьы иеҭишәаарц даҽуп. Шәѡыӌьегь ус ала акыр шәахәома? Цқьа шәыхшыѡ аус ауларц, шәымч ҭазар еиҭьу? Уаха дшааилак, унапала ихәы рҭханы имҭаргыла! Игәы иамгозаргьы, уаҳаҭыраз маҷк имфозар умбари! Аиҭагылара захьзу удыруама? Шәеицхыраароуп. Азәи-азәи шәеибакеибашьҭроуп. Шәызлашәаз шәеицалҭроуп. Баҭал, уаб уицхраа! Адунеи ухабгазшәа уеиумырбан!

Илҳәаз игәаҽы инеирц, уаѡ дызхамлацыз ацаḱьа хәы даҽагылазшәа, ицәеижь еидараха иара дѡагылан, адиван днықәиан, иблақәа аахиѡеит. Уаҳа ажәак иқәымҭазакәа, аишәа ааиллырган, ачанахқәа лзәзәон. Дыццакуамызт. Ӌьара азә дааиаанза, дааҭшыр лҭахын. Баҭал имала длызныжьуамызт. Нас лҭа изы лан длызцар акәын. Аамҭа цон. Убла ихгылацәомызт акәымзар, угәы аҭыц изҭамгыло, еилыхаран.

2

Шьҭа шьыбжьон ааихьан. Арзына лашьа игәарц дааҭыҭын, аихамѡа иаваршәны игаз амѡа данын. Ааҭгыларҭа «Апавилион» шыḱаз днымѡахыҭын, лѡызцәа дрықәшәарц иахьыḱаз акаҳуажәырҭақәа рыбжьара ашҭа даақәгылеит. Дара ааир, атәара акраамҭа илықәшәон, лшьапы ааиҭылхырц лгәазыҳәон. Шьыжьаахыс уск лымазамкәа аѡны дтәан. Рызынтәык еибырҳәазшәа иагхон, еиҳаразак Марыхәи Ҷаарыхәи. Урҭ шылбалак, Радица ателефон дылзасрын. Ашҭа аназара днеины дышгылаз, амѡаду акыр иааныҭын, машьынак аангылт. Ӌьара ишылбахьаз анырра ҭаха лнаҭомызт. Аха еиҭшқәаз амашьынақәа заḱа амѡа ианызи! Иара дааҭыҭын, Асида лҽаалхеит. Арзына иаалцәымгахеит. Иагьа умҳәан, илзааигәахоз аҳәсахәыҷ илзылкуаз арцыс лара лхаҭа уажәы дизҳәан. Асида лхаҽы узырцәажәомызт акәымзар, ҽцныҳәа лылҭарц дылзааиуазар? Лцәа дҭыхьҭшьаауан, илҭәахырц дналцылан, лзамѡа днагәзит.

–Бзымбеижьҭеи бшыḱоу аасаҳәеи! – уи данаалгәыдылкыла нахыс, лшәарзызара акыр ишыналхыцсаазгьы, макьана лажәа цқьа еиҽкаамызшәа, лшьара дықәзамызт.

–Хар сымазам. Бара бышцаḱоу? – Асида данҭаа, уи цац дҭылҭаауазшәа, Арзына лгәы ааиҭаҭсуан.

–Схы сзахашшааум, – лҳәеит лара.

–Аказы сбыҳәарц сыбзааҭгылеит, – даеа уск дшалацәажәоз Арзына иаалнырит. – Ҷҳәыс дыззаамгоз азә дысцыхьашәан, сицны сықәцып ҳәа сгәы иҭоуп.

–Каи! – Арзына лгәы ааиҭацеит. – Ҷҳәыс дыззаамгоз сыздыруам, аха, алафҳәара цыбгазар, бгәы илаҟоуп ҳәа сыҟоуп.

–Аеи шьҭа, алафи аҭабырги еицуп.

–Сабабыцхраауа?

–Уаҩы даныҟамыз, аҩны сдәылҭит, жәа-минуҭкгьы цуам.

–Израбымҳәеи?

–Агәхьаа иарго-аеакуа, иаласхи? Аҳәаа схыцымҭаз, ателефон сан сылзасырц сгәы иҭан, аха, бара банызба, телефонла ирасҳәарыз сақәымшәар сгәахәит. Иахьа, бусқәа бшаарылгалак, сан блызнеирц сҭахын.

–Ҳәара аҭахыума! Сышцамнеиуа.

–Акыр бынхома? Қьаҕьариа усхыума?

–Ибымдыри.

–Зны исзаабгаз иакәхыума?

–Ма-моу, – инеицыхшәа илҳәеит. – Иашьа иоуп.

–Бара уи беазыбкзама? Сара исзаабгаз сшигәамцхаз здырит, изыбкда?

–Уи сара сиццап, цьыбышьт! – Арзына лҳәашьала цабыргызу, дыхәмаруазу узеилыргомызт.

–Аиаша бҳәоу, бысхыччоу?

–Сара сышцаббаз, исырбақәоз сшәеицәоума?

–Ус акгьы сымҳәеит аха.

–Бара, ҩызас ишьҭыбхыз дсырбеи! – рҩыцьегь рыхәмаршьақәа назамхарц ҳәа Арзына дацәшәон.

–Уи амашьына аҭыцра ицәыцәгьоуп, биҟәац!

–Избан? Игәы бзиами?

–Игәы бзиоуп, аха ашә дызкылсуам.

–Ди-да! – амашьына зны дшақәтәахьаз аалгәалашәеит. – Ибҳәо закәи, уи ицәажәашьа хәмаршьа сыхнаххьанеи, – дыццакны лҽыналхан, амашьына днадгылаанза, «ашә изкылымсуаз» ауаҩы жәпа дааҭыцан, лара лҽацхьа даагылеит, ихаҽы ҟьаҟьа ҭбаа гәырҕьарыла иҭәны. – Убара заҟа сгәы иаахәаз уздыруам, – ацсшәа ааиалҳәеит.

–Сара сгәы ишаахәаз базымцаауа!

–Шәҩыцьегь шәахьеиқәшәаз, сшәеигәырҕьоит.

–Бқьаҕьариастәырц цгьа изымбазт, аха аус уаанза иналымгеит, лқәақәра згааит.

–Шьҭа ҳцалап, – Асида ацсшәа лалҳәарц Арзына даалзааигәахеит.

–Абзиара шәзыҟалааит! – инеимда-ааимдо Арзына ацсшәа ралҳәон. – Шәеиқәгәырҕьара нагзазааит!

–Сара сахьыҟоу зегь рҭыц иқәзаауеит, – аҳәоу иаламцакәа ихы ааирехәеит.

–Амала нхара арахь шәаҳзаар сҭахын.

–Ишаасыгсырхалак саауеит, – иҳәеит иара.

–Даеацьара иумҳәан! – Асида амашьына дынҭалон.

–Абыржәы сшыҟоу сабхәраа сыцхьома, ауаҩы исахьак аасхәароуп ҳәа.

–Иууазеи! – Арзына илгәарцханы дыччон.

–Сара аиаша басҳәоит. Мазала дызгоит, избан бгәаныла? Сырбар сабхәраа шәашт, хаала дсырҭома. Уи нас мчыла дызгашт аха. Уаҟьан-чаҟьанк ҳалашәаанза, дсыманы сцапи, – амашьына дынҭалеит. – Макьана рымаҳә дзеицшроу цәахы. Нас, цыҭк цыр, ирабҳәап.

Арзына дгәырҕьацәа лнапы рзылҟьон. Лҩыза леиқәшәашьа лгәы алаҟан. Асида леыцсахшьақәа лылыжжуан. Ацсҭазаара далагәырҕьарц, азҕаб уамак лҭахымзаарын. Уи азы аҩнра дцар акәын. Иаалыкәыршазгьы лыргәырҕьон, абыржәы Арзына лгәалаҟазаара шышьҭыцыз еицш. Зҕаб шьаҭарс иҟаз зегьы, егьирахь изҽызаалак, рыекынца изышьҭаз хаҭацара шьаҭанкыла иацсахуан. Убри акәын Радица дзыргәаҟуазгьы. Хаца дымцар шамуаз лымдыркәа, уи закәытә насыц разҟыз иаҭаз дазымхәыцыкәа, аха дақәшәаанза ас ирцауланы илныруамызт. Ачара иацыз даеа гәырҕьара ҳаракын. Нас … ахшараиура. Макьана дабаҟаз, шьаҽаццхьаза абзанцыра ахаара-бзара лацгылан. Абзиеи ацәгьеи рышьхәа еивцан ҳәа баша ирҳәозма. Иарбан бзагәырҩаз илыцраҳәахашаз здыруадаз. Лхатә усқәа, лҩызцәа русқәа

ирыԥадырзит акәымзар, дахьца-дахьааз шәаԥьҳәаҩык дамазамкәан, Ҷабҷан лныԥазра анаалгәалашәа, лылахь ааиқәнаԥеит.

–Быԥшижьҭеи акыр ҭуама? – Марыхә ибжьы даалнахит, акәымзар, лхы гәыбҭан алҭартә, дахьылзааигәахаз аалызгәамҭеит.

–Уамак ҭуам, аха шьҭа Ҷаарыхә дааир цәгьамызт.

–Бҭаршәны бамоуп, ибыхьи?

–Ҷабҷан схы дааташәан.

–Иҽыцу акыр бзеилкаахьама?

–Иарбанзаалак.

–Уи ус иаарласны иузцәыцго усзам.

–Ҳгәы иаахәаша ажәабжьк сымоуп. Асида хаԥа бзиак диццеит.

–Исеиҧьу длыкәшәартә Анцәа иҳәааит! Илеиҧьу сара дышсыкәшәаз здыруеит.

–Убасԥәкьоу?! Сыцәгьамзаапеи. Ҷаарыхә имашьына!

Илдыруаз амашьына ашҭа иаакәгылан, иахьтәалоз акаҳуажәырҭа азааигәара игылаз Марыхә и-«Жигули» инаваиргыларц, шьҭахька аҿынаирхеит. Уи аҭыԥ аалхны, дҭыцны ашә шаиркуаз, изцшыз аҩыцьегь ашҭа ааихԥәаны иааидгылеит. Иахьтәашаз ҭыцк аалырхырц, акаҳуажәырҭа иныҩналеит. Адәахьы ишәак ааныркыларц агәазыҳәара рымамызт. Ахьшәашәара сынтәа цкьа иаҿамлацызт, аха амшԥәгьахара аҿазнакуазу здыруадаз, амшын аҿынтә ԥша хәычык иҿыхьҭаза иԥшабжьасызшәа иаауан.

–Ҷабҷан лус абанажәгахьоу? – Арзына уи дылзымԥаар лзычҳауамызт.

–Макьана ишәасҳәо акгьы скым, – иҳәеит Ҷаарыхә.

–Аусҭԥаара шымазоу аадыруеит, – Марыхә иеаалеигалеит, – аха урҭ илзааигәоу роуп азоуп асҟатәи дызрызҿлымҳау. Акыр еилукаахьазар – иумзан.

–Ҽарԥарҭак скызар, снапы зласкуаз снарбон. Рашьыҭи иҧкәыни рҿахәы рҿысхит. Ус стәоуп.

–Иахьцалак иҟалаз ҳәа угәы иаанагои? – Арзына деиҭатԥаауан.

–Дымԥадырсзар ҳәа агәра сымам. Амашьына иагылашьаз ала, убас уазнеиртә иҟоуп. Аха лкаак цкьаны ҟаԥашьак ҳамам.

–Наk-наk усмҩаԥгатәык уаԥхьа ишьҭамкәа иҟам, – Марыхә иакәын уи иазҿлымҳаз.

–Дымԥадырсзар, шьҭа иаамҭоуп аныргәахәуа, Рашьтыҭ адырра ирҭоит, иҟаиԥақәаша ҳәа дымҩақәырԥарц. Иааиарҳәо ирмазар, аус аԥхра ҳцәыуадаҩхоит. Иаргьы дымшәои. Аус ҳаԥиур иаҳа иеиҧьуп. Убри азын мазала дазыҟашәԥар ст̣ахын, аиаша шәасҳәап.

–Иҿахәы иҿуххьазар, иуеиҳәеи?

–Акымзарак. Дымԥадырсугьы аҳәара цәгьоуп. Лмашьына амҩан «агәы аартны» изынрыжьуази? Амашьына ашьҭа зыдмырзи? Иааиқәтәақәар дыррақәак ҟарԥозар аабап. Рашьыҭ иоуп аус злоу. Шәнапы дануп.

–Дааусит! – Арзына дҩагылан, дындәылԥит, изызцшыз дналԥыларц. Радица, амҩаду аган давԥаланы, ашҭа даақәгылеит. – Ҳбызцшуп, – лгәалаҟазаара шьҭылхырц, лхаҿы лхалашо, Арзына азгаб даалыцхьеит.

–Уахь анеира иаԥсоу иаԥсаму? – Радица лгәышьҭхраз лныррa цәгьан, дзыкәгәыҷуаз лбомызт, Ҷаарыхә ихымҩаԥгашьақәа дрызхәыцуанаԥ.

–Ҳус иахьа иаҳзеиқәҳәалозар ҳәа ҳгәы иҭоупеи, ус бгәы бмышьҭын, – Арзына илҩызахаз аҳәсахәыҷ акыр дларкәны , дхәаены лхы шылыцхьазоз мҩашьахуа илбон.

–Уа даеазәгьы дыҟоума?

–Иашьеиҳабы иоуп, биԥәымшәан!

–Иеиҳабы иҿаԥхьа ас сызлаԥәырԥуеи?!. – дузеиҭамгарызшәа дышьхынцсыла дахьыкәгылаз, шьҭахька днеиҭаԥарц агьлыгмызт, лқьышә ԥшзакәа кәамкәамуа.

–Бара, уи зегь идыруеит, иҿыцу акыр цәыраҳгома, – Арзына Радица лмахәар ааныԥкылеит.

–Зегь идыруеит ауми исыхьыз. Арахь деиҳабуп, уа снеины сышԥаидтәало?

–Иара иоуп ҳаиқәшәарц зтаххаз, еиҿызкааз. Дысзаамгеит ҳәа иасҳәома? Бускәа еилабмыртатан!

–Маҷк сыԥсы ааивызгап.

–Азамана!

Радица ашҭа лзыҭшәаран. Лԥсы ааивылгазу здыруадаз, аха лыуазырра азныказ илзыфырҭынхон. Лгәеисбжь лхаҭа илаҳауан. Ашьҭахьшәа, уамак дзыргәаҭеишаз,

иҟамлаҵҵәкьаз дышҭамшәаз маҷ-маҷ даамеханакит. Лхала деилаблырц, Арзына ҽымҭкәа даалҵеиҵшуан, Ҷаарыхәгьы игәағ дыкны дагон. Дзакәытә зғабзи зшьаргәыҵа аҵырғы илаиргылаз! Хаҵа дицымцар ада ҵсыхәа лымамкәа дҭагылан, лгәаблыра ҽыцәааyа аҽынанахартә дибылхьан, лгәы хышәашәазахар деилызкааyадаз.

–Иҵегь бхы бнапаҽы иаагеи! – Арзына уи длылабжьон. – Бҷыдара бзиазақәа бныҵшроуп. Беихәлаҳазшәа беыдыбмырбан. Аҳы! Шьҭа ҳцома?

–Аеи, – длықәшаҳаҭны лхы аалҟьеит.

Деиҵақыҵьқыҵьуан. Лшьапы анынеихылга, иаҳа дааунажьит. Ахыбра лаҟәы даныныѡнашыла, иаҳагьы деиғьхазшәа, акыр лгәы аалхашҭит. Арзына длышьҭагыла, аишьцәа ахьтәаз данырзааигәаха, хымѡаҵгашьак лзышьҭымхыр ҳәа даҵәшәон, дара аныѡалхаҵгыла, Марыхә, ихала шьаҽак даалзааигәаханы, лылахь днагәзаанза. Иареи Арзынеи рыбжьара лара днадыртәеит, Марыхә диҽадыртәар, Ҷаарыхә иааѡсан дтәар акәхон азы. Иара усгьы, Ҷаарыхә дахьиҽатәаз лшьара дықәнарҟьон, уамак иахьыҵшзамыз анаѡсан, лхы ѡышьҭылхыр, иара днеиҽаҵшыр акәхон.

–Азғаб замана даҳзаабгеит, – Марыхә Арзына лахь ихы наирхеит. – Уажәраанза дҵәахны дабабымаз!

–Илышьҭаз дрымпыҵкәкәаа дышәзаансмыжьи, – Арзына ас анылҳәа, Радица лқьышә аччаҵшь аақәыжжит. – Шәеаҵсашәтәып сгәамхәи.

–Ҳеаҵсаҳамтәыр ҳабаҵо, бара бнапы ҳалабкызар.

Радица лусқәа усҟатәи ишуашәшәырмыз аалнырит. Илабхәында еиҳабахашаз даамсҭашәан, аччаҵшь иҽықәын, иашьа еиҵбы деиқәшәы дантәаз. Арзына урҭқәа-егьырҭқәа еиҳагьы илбарҭан, лѡыза зғаб леиҵш ахәыцра лцәыцәгьахо, лыхшыѡ еилатата дауҟахыз, лнапы ирмазашәа иаанылкылан, иаалырғәғәеит. Марыхәи лареи лхаҵкы-лыҵсаҵкы иҵо илбар – лгәы шьҭыҵрын, амалагьы дцәажәомызт, илгәыҵхоз иарбан тыша ҵаулараз дызҭанаргылоз здыруадаз. Марыхә дааиҵамхазакәа азғаб даалыҵхьан, ирфашаз чысқәак рзаалгарц лнапы ианиҵон.

–Афатә сара иҽасҵап, уара ухы агәхьаа изаургои? – Ҷаарыхә иус азы рееидыркылт, акрырҽаҵара зуалыз иара иакәын иҳәарц иҭахын.

–Уи сара исылшартә сыҟоуп, – иааҵиҵәеит иашьеиҳабы. – Уара иахьнухқәаша уҵгылоуп.

Азғаб афатә анаақәлыргыла, Марыхә рхәы рнапы адыркырц идтәалаз даарыҵхьан, ихаҭагьы иаҳәызбеи ичхьыҵи аашьҭихит. Ҽымҭзакәа акы инаҵҳауан, ус Радица иаҳа илзымариахарын ҳәа реиҳабы игәахәуан. Лара лшьара дықәзамкәа уамак лзыфомызт. Ҽаҵақәак лалбаалдеит. Егьырҭ мццакзакәан ичон, лара иааладразаларц. Арзына уи иблақәа лирбон лѡыза дыхҭалымкцәаларц. Акраарфақәар излаҵәажәарызи ҳәа, лхы дазҵааyа, Радица лхы уамак илзышьҭымхуа дыштәаз, ѡыҵьа арҵарцәа нарывсуан, аҵсшәа аарарҳәеит.

–Абарҭ руазә сбылтәы зҭиуа иоуп, – Марыхә икрыфара ааирҵсыеит, ажәабжьк аиҭаҳәара иеыназикит. – Егьи уи дзыҵсахуа лҵа иоуп. Машьынак ари иҭиуеит, нас иааҳго аҵҳәыс илҭиуеит. Абри арҵыс аус аниуаз енак, дааит ҷкәынак. Сара сзусҭоу иҳәан, иабшьҭра, ианшьҭра – зегь цәыригеит. Усҟатәи зиҳәо – қәҵарыла абензин ҵыҭрак имихыр иҭахыуп. Ачара иеазыҟаиҵозаарын, алада-аѡада аҵатәы-аатәы, агатәы-аагатәы маҷымкәа иҵгылан, абылтәы иҭахымкәа. Иаарласны ахәҵса изаамгар, ачара ашьҭахь усгьы ишааигоз агәра ииргеит. Абасҟатәи зшьамхы арсны иҳәаз иҽаҵхьа изымчҳазт, сусуаѡ абылтәы ииҭеит. Нас аамҭа аатымгылазакәа иҵон усгьы, арахь ари қәҵарыла абылтәы згаз уаҳа даацәырҵуамызт, иигаз нҵәар ма дааирын игәахәит, аха иахьынза изхоз сыздыруам, кәара-кәара инихозу. Сусуаѡ игәы ҵҵәеит, уи ашәира ҵигеит, аха дышҵашәиуа! «Иугаз абылтәы ухәларҭәааит! Узымғьаҵо, иугаз умыхәо, адәы узықәымгылааит! Учара қәҽиарадахо, ауал узаҵымҵо, Анцәа дуқәшәиааит!» Ишысҳәаҵәкьаз дшәиуаз ҵьышәымшьан, Сара еицәоу сҽы иҭашәом. Иарак даныхәыҷыз еицәаз иаҳауазу сыздыруам, данышәиуаз еиҵкааны иреиҵәаз ашәаҵь ажәақәа иҽы иҭыҵуан. Уанизызрѡуаз ухәажьы гыларын, аҭакәажә бааҵсы усҟатәи шҳам лызкаҭәомызт, иара изанааҭызшәа дшәиуан. «Абасҟатәи ауал зқәызҵаз дзусҭада?!» – енак сгәы аныҵҵәа, сусуаѡ, иқьаҵҭа аацәыригарц, сынидгылеит. Итетрад жәижәых аацәыҵиган, қәҵарыла ҳбылтәы згақәаз руазә изы «Кантас похожи» ҳәа иануп. Кантас захьзу абылтәы ҳаҵызҭиуа аҵҳәыс лыҷкәын иоуп, абыржәы аҵсшәа ҳәаны иҳавсыз руазә. Шықәсык аахыс аҷкәын дызҳаит, усҟан дкьаҽын, дыжәпан иҵегь. Амашьына есуаха дара ргәарц иҭаҳаргылоит. Ус уахык ҳбылтәы мѡангага дақәтәаны, изҭиуаз агәашә даадгылазар, Кантас, иеиҵшыз ҷкәынак диманы, даадәылҵит. «Абар абылтәы қәҵарыла изгаз!» – среализатор ахаҵа дыҳәҳәеит. «Уи сара сакәзам», – имҳәазеи егьи. Уи арҵыс ҵҳәыс

дааигахьазаарын, дзыҟәгәыҷуаз ичара иухьазаарын, аха среализатор ишәаҵь ихьзан, дызцымҵрыз ауал иҟәшәеит. Ҳбылтәы ахә уаҳа имыргьежьзакәа инхеит. Абасгьы ҳахьлоит. Акы шәнаҵҳа!

Рбжьы ҭыганы иамхамччарҵ, идтәалаз шиҽаҵшуаз, ифатә ҽыц инапы наиркит, иҩызцәа неиҽаҵшырҵ. Рызынтәык акрыфара реазыркыр, Радица маҷк лзыфозар ҳәа Марыхә игәы иҭакын. Ларгьы лҭагылазаашьа акыр иманшәалаханы илбон, ҽаҵақәак лфеит. Марыхә азҵаб даалыцхьан, ашампан ҩы хкы бзиак аалгарҵ лнапы иаништеит. Лара, дцаны данаахынҳәуаз, Аҟәа иҭрыжьуаз аалгеит. Ихала иаахиртын, усгьы цшь-аҵәцак ракәын иакуаз, ииаиртәит, ршәах хаччыла аиҟәтәара дназыцшуа.

–Ари аҩы Аҵсны иҭартәеит, аха излырхыз наҟынтә ииаргеит. Шәаҵәымшәакәа ижәжәы! Аҩы злырхуа ажь иахьа ҳара иҳазтода, иаҳзаарыхзом. Ҷаарыхәи сареи ҳаиҵлабны иҳамжәуазар, шәарҭ усгьы шәнаҿыхәа-ааҿыхәоит ауп, ари шәызхап сгәахәшәа, акоуп илаасыргаз. Еиҟәшәаз Анцәа шәиныҳәааит! Ус бзиа гәабзиарыла шәаҵылалааит! – ииаиркьаҿын, иҭыркәкәа ижәит.

–Анцәа шәиныҳәааит! – лҳәан, Арзынеи лҩызеи инаҿыхәакәаҵәкьеит, Марыхә ишиҳәаҵәкьаз еиҵш.

–Ишәҳәаз садгылоуп, Анцәа шәиныҳәааит! – Ҷаарыхә иааидикылеит.

–Ари Кантас иҭаацәа аибашьра ашьҭахь иҭацәыз гәараҭак иахаҩеит. Ууанза баракажәк иҩнан, иҭацәыз аҩнқәа зҭахымыз иахымлазакәа икны ирыман. Арҭ ус иҟаз зрумҭарызи, аб дсибашьызар, уажәы аҭаацәа цшь-ҩык ыҟазар. Ақыҭа аиҳабы ашәкәы инапы аҵаҩуам. Дцан-даан, еснагь шәкәык рызхом. Аҵыхәтәан фы-шыҟәса рзы ашәахтә шәшәа ҳәа икит. Усҟатәи иааидкыланы аҵара рызҭада? Уаҳа иахьнухша умамзар, акы иамусуп, аха ачымазара-ахымазара, аматәа, аҵара! Ачкәын аиҳабы цхәыс дааиган, ахәыҷы дрымоуп. Ан лакәын слымҳа цылхааит, иашамкәан ақыҭа аиҳабы ихы шымҩаҵиго, аҵарҭышаз дышхыпҵеыгоу ҳәа. Сгәы анцылцәа, лшәкәкәа аалымысхын, аусҳәарҭаҿ слеит. «Алхракәа рахь ишәзымааирҵ, ақыҭа абжеиҳара срацәажәоит, – сҳәеит. – Шәкоманда ас анхаҵәа дыргәаҟуазар, даеа командак ааҳгароуп», – сҳәеит. «Усҟатәи узхашшаауа рышәкәы сырбеи! – иҳәан, счқьаадқәа аасымихын, еилыртташәа иаагәеиҭазшәа ҟаиҵан, – арҭ еиқәшәоупеи!» – иҳәахын, инапы ланҵаны, ииаиргьежьит. Адемократиа ҳәа иҳазцәырыргаз цәгьазам ҳәа сыҟоуп. Ҷаарыхә, угәы ишҵаанаго? Шьҭа акы шәнаҵҳаи! – инарабжьеигахт, уажәрааза ус еиҵш рыдимгалацызшәа.

Еидтәалаз раҵкыс зфахьаз иакәзамкәа, хатә гәаҵха-чашәа иоуртә, ҽыц ифатә напалеикуан. Ус зыҟаиҵоз зхы ахьызгарыз змоуаз Радица лшьара дықәлаццхьаза, маҷ-маҷ акәзаргьы, цытк лфарҵ шакәыз Арзына илныруан. Лхаҭагьы илыдтәалаз дналыҵгәон, ҽаҵақәак лбаалдаларҵ. Уи лтәашьа уамак илзыманшәаламызт. Илабхәында еиҳабхарыз иарымарахь дидтәалан, Ҷаарыхә диҽатәан. Уи лтыц Арзына инылкылар, лара Ҷаарыхә иарыҵъарахь дтәар акәхон. Марыхә диҽатәон. Ансгьы-арсгьы лтаҵ маншәалахомызт. Дахьдыртәаз иаҳа илзеиҵъын.

–Ажәабжь бзиақәа ҳзеиҭоуҳәеит, – Арзына Марыхә лхы наизылшьҭын, егьырҭгьы аалырзрҩоит. – Шьҭа ҳус ҳалацәажәарын.

–Хәычык ҳааидтәалақәап сгәахәшәа, уи макьана алаҿысымҭырҵ сгәы итан, – иҳәеит иара, Арзына лызцаара ашьҭахь Радица луанытә мазала дшаақәыцсчҳауаз аниныр. – Ус акәзар, ишәасҳәо убри ауп: ҳәатә ҳамазам, – аниҳәа, Арзына дышҳазхеит; Радица, лыбла ҩышьҭх дахьзыргамцшуаз, лцсеивгара аангылахьан. – Ачара ҳҽазыҟаҳҵоит, – анацитца, азҵабцәа мазала рцскәа неиқәаҳаит. – Хара иҳазнагазом. Саби сани уахаҵәкьа ауаҩы дырзыскуеит, иааиуа асабшаз ачеиҵьыка еиҽаҳкаарҵ. Аеҳәара цаҳҵәоит. Мызкы иахаҳгазом. Бареи сареи ҳцап, – ихы Арзына иналызирхан, агылара иҽазикит. – Уара, Ҷаарыхә, Радица дугар, напеимдахьк лзааухәап. Сара исымҳәаргьы, уажәрааза ус ушныкәашаз узымдырзози? Ишәфаз шәзыҳалалхаait! – дҩагылеит.

–Шәчеиҵьыка ҭбаахааит! – лҳәеит Арзына егьырҭ рцынхәрасгьы.

Марыхә, азҵаб диҵшаан, царақәак налыркны, аштахь данааи, даатымгылазакәа имашьынахь иҽынеихеит. Радицеи Ҷаарыхәи даарцырцын, Арзына Марыхә днаишьталеит. Рҩыцьегь амашьына инталан, рҩызцәа ашта ишыҟәгылаз, амҩаду иазцәырцын, Амрагылара зхы хаз атранспорт инарылагылеит.

–Срыцны сцар стахын, – лҳәеит Арзына.

–Еибарцсыр ҳәа бшәома? – иара дцәыцаччон.

–Ҳахьынзатәаз ажәак ааимҳәеит, уара.

–Дызцәажәо дыказам, иихәарц ибтахи.

–Еибаргәаар ҳәа сшәоит.

–Диргәааува сыздыруам, аха, абыржәыгьы дызҽу дахькылнагно изеилымкааузар, уаҳа акыр изеилыргома.

–Анапеимдахь лзааухәароуп ҳәа идуцеит, иҵьыба итамзар? – лара лгәы иалан.

–Уи иҵьыба ҭаҵәны иҟамлазацт.

–Убасцәкьоу?

–Убасцәкьа.

–Иҟоу удыруама, – лара иара даалырзрҿоит, ауниверсам ианазааигәахоз, – абра машьынак сақәыртәа! Уара Аҟәанза узызгои.

Иахьа баҳзаацсеит. Бҿаганы смаар сзычҳауам.

–Сышәзымаацсар сумгазози?

–Шьҭа уи иаҵазгоит. Бышцазымго! Ҳахьеицу сгәы иаахәаны бызгоит, хьаас ибымкын.

–Аеи нас, – лара диқәшаҳаҭын. – Уаангыли! – амашьынақәеи урҭ ирҭаларц еилагылази Дамытра даарылылкааит. – Дамытра .! – ашә аалыртын, наиқәҽылҭит. – Уааи!

Иара дхысхысуазшәа итахзамкәа даарыхьзан, амашьына дынҭалеит.

–Уҿызцәа ахьгылоу убоу? – Арзына уи дизцаауан, араион анапхгара аусбарҭа аҟәшақәа зыҿназ ахыбра аҵаҟа Ҷьансыхәи Ардасани ахьгылаз данынархьыцш.

–Дара роуми, – иҳәеит Марыхә. – Урҭ сцыхәа ркырц иашьҭоуп, иҟарцацәо сыздыруам акәымзар.

–Рцсахы еибакуеит, – Дамытра инаҵишьит. – Уцыхәа ркырц иашьҭацәкьоуп, аха ишамуаз шьҭа еилыркааит.

–Уара дара урыдгылазами?

–Сара сзын зегьакоуп. Сҿызцәа ракәын, адгьыл ргазшәа анырҳәа, даҽазәы дзахаҿои сгәахәит акәымзар. Шәкәыла уеиқәшәазар, умакышьас ирымоуи.

–Марыхә, Асида дахьынхоз ҳнеипи, – лҳәеимт Арзына. – Лан дызбозар збап, иамур ргәылацәа ирасҳәап, Асида хаҵа дышцаз.

Уи лан аҿоны дыҟан, Арзына агәырҧьа жәабжь илызналгаз дазыразымызшәа шлыцшразгьы, мазала дшеигәырҧьаз инеиз илымбо дыҟазма. Ирлас даахынҳәит. Ҷымҭкәа иҿеиуан.

Абра усзаангыла! – Пицунда ибжьалоз амҿаду илықәгылон еицш, Дамытра Марыхә длааникылеит.

–Аҿныҟа умцазои? – амашьына анаанҷас, Арзына дцаауан, Дамытреи Зизеи аҵыхәтәантәи рыхҭыс азбахә лмаҳазацызшәа.

–Сымцои.

–Нас арахь уабаҵо? Излаздыруала Зиза уажәыцәкьа аус лузом.

–Сани саби рахь сцоит.

–Уамак унымхозар, улаганы ууаҳгап, – Марыхә уи инаиабжьеигеит.

–Сышәзеилымкааит. Уа саангылоит.

–Уцшҭәхәы сгәацхазом, уҟазшьагьы аесиҭанакызшәа сгәы иабоит. Ишәыхьи? – Арзына дцаауан, акы лзымдыруазар, иара ицәажәашьала гәҿарак шузышьҭымхуазгьы.

–Ҳагәқәа нибархеит, – реицәажәара аҵыхәтәа цырцәааныа, иара амашьына аҭыцрагьы шиҭахымыз илыжжуан, дахьтәаз иеирцысзомызт.

–Еимашәки? – Арзына, бжа даахьаҳәшәа дышиацәажәоз, зынзак даақәтәиизшәа, днеиҷацшит.

–Ус, – уи алацәажәара итахзамызт, игәала азәы ициҿимшаргьы изычҳауамызт.

–Зынзак шәеилыцырц узбама?

–Усшәоуп, – дыбжьажьон.

–Иаҵсоу акыр еимашәкзар, – иааҳачҳап, аха дзыхурҟьаз ухаҭагьы иузымдыруашәа агәаанагара соуит. Икашәцаз цқьа уаазхәыцыр цәгьазамызт.

–Сазхәыцқәахьеит.

–Уцәажәашьала иахәҭазамкәан ублаҟьазшәа збоит.

–Икалап.

–Дзыхурҟьаз сыздыруам, Дамытра, аха Зиза дзеицшра зҧабу сацкыс уара дудыруеит. Дзакәытә цшәыма цҳәысу ҳазынтәык далҳкаахьеит. Лара дахьыҟоу, абаагәара уҭоуп, иумдыруеи? Ахаҵа, иахьа дныцыцыр, иашьҭахьҟа дымшәозар, уаҳа иитахи! Абарҭқәа

урызхәыцыр цәгьамызт. Уи сара ларгьы дызбароуп. Еимашәкыз еилыскааныа, сызтынчхома. Абзиара узыкалааит!

Дамытра амашьына, албаара итахзамкәа, дынтытцит. Арзына иецнылкылоз итцегь иацылцаргьы ицәымгын. Амашьына ашә аркны дахьаатгылаз, даанхеит. Шьтахька даахьацшны, Арзына илбон иара амоа анымоахытра дшахымццакуаз. Асаркьала уи Марыхәгьы ибартан.

– Уи ихшыо аабгарц агьбыгмызт, – ҳәа Марыхә ианиҳәоз, акырза инаскьахьан..

– Абарт ахацәа акала икоуп, уара, – лҳәеит лара, Марыхә урт рхыцхьазара далазамызшәа. – Дамытра иакәын – алацшцашәарақәа изцәырцит, ицабыргытцәкьаз цьишьеит. Ибаз, иаҳаз тымцаазакәа, ицҳәыс кәыбча даалысуа дицкеит. Ицәымгахеит ҳәа сыкоуп, аха уи ариашара шьта иабанзанеиуа. Чаарыхә иакәын – икаицаз убоит. Ирыхьи, уара?

– Икалахи: аеы изакәымтәаз камчыла игәыжь дасуеит.

– Рашьытраа снарыдцаалар стахын.

– Ҳамнеиуеи нас. Амала иаци иахьеи рыла акыр рзеилкааит ҳәа сгәы иаанагазом. Ажәабжь сыцқәа зегьы еидызкылоз Чаарыхә иакәымзи.

– Иахьцалак хрывымсып.

Марыхә имашьына Рашьыт игәашә инадиргылан, ианыотыц ашәкәа аиркын, агәарц интәлеит. Иаадәылцны иаарцылаз Зиза лакәын. Аоныцка иоархатцгылаз Батакәа иҳаит-кәит ыказамкәа, ажәоан зхабганы еилгаз диоызаха, игәатца даара игар-цшарын. Зегьы леибартәақәеит Зиза лыда. Ҷыртуамызт. Иааиз ачкәын инеисацшуан, нас рхала рылацш ааикәдыршәон. Иара илацш ателербага иадирхалон, уи абжьы асыхын, асахьақәгьы ибазомызт ҳәакәын ишеилыркаауаз. Зиза каҳуак лыршын, асас ирзаалган, иахьтәаз инадлыркит.

– Исыцу акыр шәымоума? – Марыхә акаҳуа днасыхәан, Зиза длызцаауан.

– Иарбанзаалак, – Зиза, Батакәа ихшыо лзимшьтыртә, атак калцеит.

– Цхыраарас ишәаҳтара ҳаздыруамеи, – икаҳуа зтаз анирхынҳәуаз, иара дыштәаз сыц Зиза дналсахәытхәытит.

– Икашәцагәышьои, знапы иану акыр рзыкатцозар ауп ҳәа.

– Ҳцалап гнас? – иара ихы Арзына лахь инаирхеит.

– Ааи, – лкаҳуажәга нықәыргылара дахьзаны, Арзына доагылеит.

Батакәа доархатцгылашәа иуит. Уи, адунеи ақәзаара ицәымгны, игәатца ҷар-цшар хаҳәла итәын. Егьырт ах-оык анындәылцуаз, агәарц дааталон Батал. Зиза уи цьара дымцарц днаилабжьан, лхата лычкәын дизцарц иакәкны, иртааз днарыцдәылцит. Марыхә уи лабраа рсынза дигарц лабжьеигеит, лара илымуит акәымзар. Тынч шьапыла дцон. Акәака зхы хаз амоа иангылахын

– Батал дзеицшрахеи, уара?! – Арзына амоан уи уамашәа дшылбоз лзыцәахуамызт.

– Ҳагьызиламбжьеит.

– Узлаилабжьои, иуҳәо иаҳазомеи. Дзыкәшәаз далашьцылааныа, убас ауп. Нас далцуеит. Макьана дгәырооит. Дхәычыми.

– Дрыхәшәтәуа асынза дымнеиндаз! – лҳәан, акы аалгәалашәазшәа, лтелефон аатылган, иаалырхиеит. – Радица?.. Арзына соуп… Икоуи?

– Ацкы сахцеит, – уи лбжьы лаҳауан.

– Ибзиоуп. Ибгәацхама?

– Ицегь ибзиазар стахын, аха усгьы хар амам.

– Уаҳа?

– Амацәаз сзааихәеит.

– Ибзиоу?! – Арзына лгәыргьара ҳәаак амамызт.

– Хар амам. Ицегь сигьзар стахын.

– Цәгьа иббомызт, балацшыртә баннеи, балацшцәар!

– Илҳәаз закәи? – Арзына лтелефон лцәаххьан, лоызеи лареи еибырхәаз Марыхә данасцелымхахоз.

– Ахәмарра лыхташәазшәа збоит.

– Уи бзиоуп, – иара даакәыцсычҳаит.

– Уамашәа избо – иаразнак ицьыба иаатихыз абасҟатәи ацара Чаарыхә иабааигеи?

–Уи иџьыба ҭаҷәны иҟамлазаҷт ҳәа басымҳәеи. Уажәшьҭа саргьы сиаҷлабуеит ҳәа саҿуп. Амала ҳаагашьақәа еиҷшым.

3

Ҷаарыхә иџьыба ҭаҷәны иҟамлазаҷт, аха аишьҷәа раагашьақәа еиҷшымызт ҳәа Марыхә Арзына ианлеиҳәоз, игәаанагара шҷабыргыз бзианы идыруан. Адырѡаены ашьыжьза Ҷаарыхә иусураҿ дтәан, дзызхәыҷуазгьы аус ҭҷааны, ихазы иалеигашаз акәын. Уи азын зегь раҷхьа азәы заҷәык идамхаргьы аҷәгәыр даҿаиршәыр акәын. Нас, амисина даахо маҷара, уи идҳәалаз ҷыҭ-ѡык аҭакраҿынза изнагар, абахҭаҿынтә зхы иақәиҭхарҷ, ма зыеҳәара маҷхарҷ зҭаххоз, ахақәиҭра ааихәарҷ, иимшәарыз арбаныз. Арахь хы-мшы ирықәын ахҭыс ҟалазижьҭеи, инапы агьакзамызт, Ҷабҷан лхаҷеи иѡызҷәеи аҷара зкыз уаан ҳәа иҷхьазан азы, лара дымҷадырсит ҳәа агәаанагара ыҟан акәымзар, уи дзыхҟьаз даеа усзар алымшози. Ҿарҷарҭас иара иикыз акызаҷәык акәын: ателефон еимадара аҭыҷ аҿынтә иара изааргеит ркомпиутер иҭаз аимадара зыбжьалахьаз рыхьзынҷа. Рашьыҭ макьана еилкаамыз азәы дышиаҷәажәахьаз анын. Еибырҳәаз мазан, анҷара закәанла иҟаломызт, аха ишеиҷәажәаз ҷабыргымзи. Убри аҭҷааразы Рашьыҭ диҷхьан, абар иаргьы дахьааиз.

–Амашьына анырбаз ауха азәы телефонла дуаҷәажәон. Адырра зсумҭеи? – Ҷаарыхә дҷаауан.

–Уи анбыкәу? – Рашьыҭ игәаламшәозшәа ҟаиҷеит. – Аа! Дасуан азәы.

–Дзусҭадаз?

–Ус ихьз имҳәазеит, ииҭахыз иҳәаанза аимадара ҿаҷҷәеит.

–Иномер утелефон иазынужьма?

–Иаласхызи? Дук мырҷыкәа амашьына шырбаз, лара уа дшыҟамыз ҳәа адырра соуит. Ателефон азәы дшысзасыз схашҭит. Уи иаха змада иахьа уажәраанзагьы. Сара зҷаарак сымоуп, иҟалозар.

–Сымзырѡуеи! – Ҷаарыхә имдыруази зны-зынла зҿахәы зҿихуаз уажәраанза ухы иҭамшәаҷыз ушазирхәыҷуаз.

–Сара ателефон азәы дшысзасыз жәдыруазар, исзасыз дзусҭоу аилкаашьа амами?

–Иамоуп. Иасыз дахьынхо инеирҷ адҷа ҟаҳҷахьеит. Излаарыҷҳаз ала, уи ителефон иара имоуп, ихьзала иҭаиѡу ателефон аномер зынзак издырзом. Ҳзышьҭаз ашьҭ нкабеит. Макьана, – иаҷиҷеит, аусҭҷаара атыгә аҿы инеит ҳәа идтәалаз игәы нкыдимыргыларҷ. – Уажәшьҭа исҭахыу: азәыр ателефон дузасуазар, иаразнак адырра суҭароуп.

–Бзиоуп.

Рашьыҭ дыѡдәылҷын, имашьына дазнеит, аусҭҷааѡ идиҷаз наигзар иҭахзамкәа, инаимыгзаргьы ҷсыхәа имамкәа. Амѡа дахьаныз ус еиҷш иара адырра ииҭаргьы акы шазымызбоз дазааиуан. Ҿыҷ изымдыруаз ауаа рыхьзала иҭаиѡымз телефонла иаҷәажәарын, амаза шымазаз иаанхон, аусҭҷаара шьаҿак ҷхьаҟа изеиҭаҷуазма? Рашьыҭ иусураҿ даннеи, абжьааҷны еиҷш рашҭаҿ аусуҷәа рус иаҿын. Ҷыжә лҭыҷаҿ дтәан, қьаадқәак еилырхуа. Чаабан акабинет дыѡнагылан.

–Жәабжь ҿыҷ ыҟоума? – Чаабан дҷаауан, Рашьыҭ иҭыҷ анаалих. – Ҷабҷан лыхабарк азәыр иаҳахьазар?

–Аусҭҷааѡ ателефон исзасуа дрызҿлымҳауп. Сара соуп иузасуа ҳәа, зыхьз зҳәо дарбану саҳәеи! Дзусҭоу здыруазаргьы дара рлымҳа иҭысшьыр – иабасыхәо? Дара рыла азәыр дысзыҷшаауама, – Рашьыҭ иеааиртҷәазшәа ибан, уаҳа аҷимҷеит.

Чаабан ихаҭа уи уаҳа далаҷәажәомызт, иаҭахзамыз ак имхаҳәаны, Рашьыҭ ак иҷибаар ҳәа дшәон. Дындәылҷын, ашьҭаҷарҭа иҷганы, амашьына аргыларатә маҭәахәы ахьақәырҷоз дрызнеит. Уаантәы уажәи-уажәи телефонла ҷьоукы драҷәажәақәон. Рашьыҭ ихы кны иҭыҷаҿ дтәан, ителефон ашәаҳәара аеаназнакуаз. Илымҳа инадикылеит.

–Мшыбзиақәа! – даҷсышәаха азә дҷәажәон.

–Бзиа збаша! – иаҳахьаз бжьызар ҳәа, даагәыҷит, арахь дагьаашәеит: амилициеи апрокуратуреи акылзрѡра еиҿыркаахьазар алшон, иагьа умҳәан, знык ишизасхьаз рдыруан.

–Амаҭәахә згарҷ шьҭа снеиуама? – гызмалрыла дышҷәажәоз ааинырит. – Ихиоума?

–Ааи, – аҳәаха даахьзеит акәын, аимадара ҿаҷҷәахьан.

Рашьыҭ дҿаббаза дтәан. Иаха аҷара иѡызҷәа ишизааргаз рдырхьазма? Рҷәажәашьа злаҟаз ала, аҷарақәа апакет иҭаҷаны, гәам-самк каижьуазшәа игарҷ рҭахын. Ишизкылҷшуаз иҷәырымзеит. Аҷарақәа иѡны иҷәахны ишимаз рдырыртә аус руазар, изкылҷшра рзыуадаѡхозма. Арахь абыржәы, ателефон ианизасуаз, аусҭҷааѡ иарбанзаалак акы

изеилкаауа имцәажәеит. Зегьы ршәахьан, ирзахьан, ишныҟәашаз рзбахьан. Азныказ аусҭҵаара иалахәыз азәы ацәгьа иҳәозар ҳәа дагьаашәеит. Уи ирлас наҟ инеиҟәицеит. Ишьаҳаиҭра далҵырц, дѡагылан, даалаѡеит. Ишьара дзықәломызт. Изакәытә аамҭаз дызҭагылаз?!. Рыегәаҭа телефонла ишиацәажәазгьы, цқьа иазхәыцыр, аусҭҵааѡцәа ак рзаҵымбаауа иҟаларымызт. Ҷаарыхә иѡызцәа адиск ианырҵахьазар? Уи азҵаара аҭак ахьизамҭоз иаҳагьы ицәа дҭанарзызон. ИаҒацәа изкылцшыргьы, изкылымцшыргьы, уажәы урҭ иаҳа дрыцәшәомызт Ҷаарыхә иуаа раасҭа. Аҵыхәтәантәиқәа зегь цхасҭартәыр рылшон. Урҭ, арҭ реицәажәара адиск ианырымҵазаргьы, ателефон ианизасуаз рдыруан. Аимадаѡцәа Ҷаарыхә адырра ирҭаанза, Рашьыҭ дыццакыр иаҳа изеиҒьын. Асааҭ жәаѡа ҟалахьан. Дшырымбацыз иеыдимырбарц, ҭынч дындәылҵит. Ҷыжә лтәарҭа днавсын, ашҭа днықәгылон еицш, ахыбра дааѡналарц, Чаабан дааицылон.

–Сара аѡнынза снеиуеит.

–Аеи, – Чаабан Рашьыҭ дишьклаҵшуан.

Рашьыҭ имашьына нҭиган, ақалақь дналалеит. Ахәҳахәҭратә цәаҳәа аҿаҵхьа даатҒылан, пакет еиқәаҵәақәак ааихәеит. Уи зызкыз ауаа изкылцшуазма ҳәа, амѡан игәы иааҭашәахт. Имашьына игәашә инадиргылан, аѡныҟа длеит. Баҭали Баҭаҟәеи ателербага иадтәалан. Х-ѡык рхәы ааирцхан, иаақәиргылеит. Маҷк рыцифеит. Аҷкәынцәа, азәыр дрызҵаауазар, абри аамҭаз аѡны дшыҟаз адырбарын. Шьыбжьхьафара лхыцон, пакет еиқәаҵәак азна қьаад-маади, иааимцыхьашәаз рыла ирҭәны, илбааигеит. Амашьына ҭыц дныѡналан, имыруга ҭыц аҿы иҵәахыз адипломат хәыҷы даеа пакетк инҭеиҵеит. Рыѡ-пакетк имашьынахь инеигеит. Ддәықәлаанза длаҵшы-ѡаҵшит, амашьына еилысуан, ҵьоукы шьапыла амѡа ианын. Изкылцшуаз дызларыликаарызи ауама ианиаз? Амѡа дананылагьы, иааибоз ҭиҵаарц, илаҵш рыдирхалон. Ишузышәарыцоз заа ианудыруаз, угәы уеанын захьзузи? Иааукәыршаз уаѡцсызма, маҭәарызма – акыр рыгәра узгозма. Ашьшьыҳәа агәам-сам ҭра днадгылеит. Наҟ-ааҟ икны, ѡ-пакетк ааҭиган, изцшуазаргьы идирбарц, аихатәы ҭра инҭеиҵеит. Даахьаҳәын, имашьына аақәыргьежь, иусурахь амѡа данын. Ителефон абжьы анаага, даатрысит. Илымҳа инадикылеит, ишнеигаз шырбоз иаҳәаны, имадырехәозар ҳәа дыцшын.

–Апрокуратураҿ узбар сҭахыуп, – Ҷаарыхә ибжьын.

–Амѡа сануп.

Ииҳәашаз иаразнак иааиҿамшәазаргьы, уамак деиламхазакәа дзацәажәоз иахь амѡа аханатә ишьҭиххьазшәа, амц ааиҳәеит. Аҵара агәам-сам ахь ишигаз еилыркаахьан ҳәа зынзак игәы иааҭамшәеит узҳәомызт, азныказ дагьаашәеит, убри азакәын иаразнак аҭак зизыҟамҵаз. Уи азы изкылцшра иахьзарымызт игәахәуан. Амҵарсѡцәа ателефон ишизасхьаз еилыркаазар, ашьҭа кабаанза, иарҳәаз ҭырҵаарц рҭахын хымцада. Иара шьҭа ҒәҒәала акы дацәшәо дыҟамызт, ѡы-мшы раахыс апрокуратура аусзуѡ инаиҵагьежьышьа ибахьан. Аиаша уи изиеиҳәарыз ихаҭа изеилкаауамызт. Ҷабҷан леиқәырхаракәын иара дзызкыз. Ҷаарыхә инапынҵақәа рынагзараҿ ицхыраара иара изиуалзи, уи,Ҷаарыхә, иусура Рашьыҭ , ицҳәыс ацәгьоуцәа дрымпыҵихырц амѡа дахьаныз, дицырхагазар. Иара ихықәкы анагзараз мѡабжа днеихьазар ҳәа дақәгәыҒуан. Знык Ҷабҷан лхы дақәиҭны дибарызу? – иара игәжәажәара даруазыруан. Иус ирццакцәар иҭахымызт, акыр еилеицсар иҭахызар, дыццакрын. Иеникылон акәымзар, дмыццакыкәа! Ицҳәыс дшибарыз здыруадаз, лцсы шҭаз ддырхынҳәрызу, ма… Анцәа иумҳәан! Ацәгьоуцәа шасыс иргоз ианакәызаалак рхәыц камыршәкәа идырхынҳәуан. Аус злаз – афѡы цәгьа зхылҵуаз, амч змаз аҵара анроулак, дара унапаҿы мазала иааиуан.

–Узбарц сҭахын… – Ҷаарыхә, иаҵхьа Рашьыҭ иҭыц анаалих, ҿааиҭит, аха иажәа еиқәымшәозшәа, дааҭгылеит. – Арахь амѡа уанын, ак соуҳәарц уҭахымзи.

–Амѡа санын, – иҳәеит Рашьыҭ, ателефон ишизасыз иҳәарызу, ма даеак иаразнак изхәыцрызу иеизақәмыршәо. Ишиацәажәаз рзымдыруазар, иеиргамарц зиҭахызи. Аха зегьакакәын уи азҵаара нас ицәырымҵыр ауамызт. Аҭшәара даныбжьаха, ихы акомпиутер еицш аус ауан. Ашасы лыхәцса иахьаҭахыз ишнеигаз азы дыррак аусҭҵааѡ имазар ҳәа, маҷ-саҷк ицәа дааҭазызон. Уажәыҵәҟьа аус злаз – ацәгьоуцәа ателефон иахьасуаз аҿы иааҭгылатәын. Еибырҳәаз аусҭҵааѡ изымдыруазар ҳәа дгәыҒуан. Ирдыруазар? Иауаз ибарц иажәа иразар ихәҭан. – Арҭ ааигәа ателефон исзасуан.

–Иҵуеи?

–Шьыбжьон ҳәа аилыҵра ҳеазыҟаҳҵон ҳәа сыҟоуп, – инҭкааҵәҟьаны аҭак ҟаиҵомызт.

–Иаразнак адырра зсумҭеи?

–Араагьы аус зуаз шьыбжьхьафара имцози. Аҵсшьара сааҭ аанҵәар, сааип ҳәа ақәысцеит, – макьана зегь еиқәиршәон.

–Иуарҳәеи?

–Матәахәқәак аархәарц ртахызшәа исацәажәеит. Икасцаша иаарласны исарҳәоит ҳәа еилыскааит.

–Акыр уабжьаргоу, иудырцоу?

–Усцәкьа еилкаа сзыкамцеит.

–Иудырцар уара уазыхиоу?

–Макьана.

–Узызцши?

–Иртахыу сарымҳәазацтеи.

–Ацара ртахыуп, уаҳа иртахыуи.

–Заka ртахыу рҳәароуми. Егьыс заka цшаатәу иалыздрааи.

–Миллиардк рҳәар – иузыцшаару? – Ҷаарыхә Рашьыт ацәы наилеицеит.

–Усkатәицәкьа рҳәару? – аҳәоу иаламцакәан, Рашьыт иеааиргызмалт. – Игазақәоума, исылшаша ҳәа ак сыхәда иқәырцозар ҳәа сгәыцуеит. Уи рацәахазап ҳәа сыkам.

–Ирацәахар ишцаkауцои?

–Афирмаҿ сыхәта ма истиир акәхоит.

–Уара, уцәажәашьа злakоу ала, аус ҳацуурц угәы итазам.

–Сгәы изтами? Ус исыдыжәбалахьеи? – тынч-тынч Рашьыт аустцааѡ дыкҿеицалартә иқәманшәалахозшәа ибон. – Лара лхы дақәитхарц, сара зегьы срықәшаҳатуп, аиаша сҳәап, иааkасымцара арбану! Шәара ишәылшома дахьыkоу лыцшаара? Дшәыцшаа! – иаахаирkьацәон. – Дыррак сзаагозар ҳәа, шәсызцшуа шәтәоуп.

–Ҳара икаҳцаша ҳара иаадыруеит. Аус ҳацура закәанла уара иууалуп. Ус уҳацымныкәар, ҳнапаҿы ушыkоу умдыруеи?

–Издыруеит. Аха ааха змоу, агәыхь змоу сара соуп.

–Абарт цьара иуцымлар kалазом. Ма уцарақәа ганы цьара инужьроуп. Дара рыуаѡ уа днеиуеит. Рахәыцк ауп иҳамоу. Убри зкыу уара уоуп. Нас шәцәажәоит аорган аус рузом ҳәа. Аус злаҳуеи, шәара шәхы шәашьтамзар. Ажәак ала сара сыцшуп..

–Уи здыруеит.

Рашьыт шьтахьka амѡа данын. Маҷк игәы каршәын. Иусураҿ дааин, ибла иамбоз Ҷыжә лтыц дныѡнысын, иуада дныѡналеит. Чаабан иеиҳбы дѡеихатцгылазшәа иуит. Уи бгьыцк имцаца итицаауан. Уи дицырхагамхарц, аkәардә даахан, ахышә днадтәалеит. Аус злаз, дхәыцуан иара, Ҷабҷан дымцазырсызи иареи телефонла еибырҳәаз Ҷаарыхә издырзомызт. Ацара агәам-сам тыц иштеицахьаз аустцааѡ ихахьы изаамгазацызт. Акырза зцазкуаз ахтыс маҷқәа реишьтагылашьа маншәалан иааиуан. Урт машәыршәа иқәманшәалахазшәа шибозгьы, ихата ишьаҿа шәа-за амѡа дшангылаз даазхәыцит. Дыблакьарц уамак атахызма, рыцәгәыр зҿадырцашаз акы иҿыцшәар, ма инаигзоз аускәа ианаамтамз имѡацигар, нас амисина зкыз Ҷаарыхә иакәын, амлагәыр азы итигарц, ашышьыхәа даахалон, акәры дыкәгыланы, игәы алаka. Уи ус илымшар акәын. Акәымзар Ҷабҷан дтадырхарц ацан дыкәыргыланы дрыман. Ҷаарыхә дзышьтаз, аустцаара атыц иқәицар, – ихазы феидак алеигон. Ҷабҷан леиқәырхара усkатәи дашьтазма. Дашьтазаргьы аус kьakьаза аартра дахәозар акәын.

Иара дѡагылан, дындәылцын, аусуцәа дрызцшуан. Ус илацш анырхцәаз дара ишыргәамцхоз идыруан. Изҿыз усkатәи ибла ишамбоз рдыруандаз! Дара блацархәыла уажәраанзагьы уажәгьы заka изымцшрыз. Уи дзыкәшәаз еилыркаахьан, идышшылашьа макьана ирымазамызт умҳәозар. Ддәылцны дгылан, аѡныцka иҵсы изыѡнакуамызт азын. Ацарақәа ргахьазар дазҿлымҳацәазан. Урт роуааныза, Ҷабҷан доурышьтуамызт, усгьы идырын. Инапы тыцшша агәам-сам тыц дшадгылаз, рылацш дыцашәар изшәартахон. Имашьына дазнеин, ипакет еиқәацәак, уаѡы имбартә, аѡныцka еилаиреын, дааха ицьыба интеицеит. Имобильник ала асаат аагәеитеит. Аусурамш нцәарц агьагмызт. Иара усгьы хәлан.

–Сара сцалап, – даадәылцит Ҷыжә.

–Бзиоуп.

Иара ахыбра дныѡналеит. Ҷыжә илтахымкәан ақьаад тра италҵсақәахьаз имакәан итеицан, иара уа инаиргылеит. Урт ашьыжь аццаѡ идәылга илыблон, уажәы иара ихы изаимырхәарызи. Чаабангьы қьаадқәак рытра итеицсахьан, уи ишибоз ари изгомызт, дцьашьаны длацшыкәеицарынеи. Аусуцәа рееидыркылон.

–Чаабан, амѡа умоуп, уцар kалон, – Рашьыт ихы уи инаизирхеит.

–Аеи, – иҳәеит егьи, уи дшыццакуаз иеиҳабы идыруазма ҳәа, ицәа дааҭахьҭшьырц агьигымкәа.

Чаабан дцарц дшымгылоз аниба, Рашьыҭ ддәылҭит. Ҷыжә лҭыц аҽынтә имакәан аашьҭихын, имашьынахь дахьнеиуаз, аѡныҭҟа иѡнатәаз адәахьы икнаҳаз алашара инарбон иеиҳабы амакәан еиқәаҭәа шикыз. Уажәыгьы аҭара иманы дгәаразма ҳәа иаахьааигеит. Усҟан Рашьыҭ имашьынала амѡа даныларц, дыццакзомызт. Дызнысуаз аҭуҭа мѡаҽ ѡбаҟа машьына ракәын иҭылоз. Рылашара шдырмаҷуазгьы, амѡа цқьа ибазомызт, уи иҭсахы еибанаркуан. Иҭсеибакра атыгә иазѡеиуан. Иааиҭырхагаз зегьы ҭсеилаҭагақәан. Атрассаҽ урҭ иаҳагьы ирацәан. Амѡаду ангылара ицәыуадаѡны, амѡа ахьеихагылаз дахьаақәхазгьы, ихы имхагәыхьхон. Ѡныҭҟала акыр дыццакуан, ишааирҭшыҭәҟьоз акәымкәан. Еимҟьарсҭак иҭшаан, амѡаду данын. Шагә иҽы дѡеины, ҭыҭк даатәар цәгьа ибомызт, дыбжьаларц агьигымкәан, даахьаҳәит. Иеибырҳәарызи?

Агәам-сам ҭыц днадгылеит. Амашьына лашара ҭыц ирҭомызт. Имашьына лашарагьы имырцәазеит. Ипакет еиқәаҭәа аашьҭихын, дынҭыҭит. Агәам-сам ҭыц инҭаиршәын, уаанза иҭеиҭахьаз ипакетқәа ибозар ҳәа, ибла ааирҭарит. Рыѡбагь уа иҭан. Ари закәызеи? Иҭыганы игарц игәы иааҭашәаз намыгзакәа, днахынҳәит. Аҭх иазыҭшызар? Шьҭахьҟа амѡа данын. Игәи-игәи еилаҭшуан. Лкаас иҟаиҭарыз иеизақәыршәомызт. Ҷабҷан дымҭадырсзижьҭеи, игәыбжьажьарақәа игәы кыдырххьан. Ҭсааиҭакрак ихы иалмыршазакәа, ихәыцра, ахҭыс реиҽыбаара, агәҭаҭәажәара… Асҭәҟьа уазыршьак уажәраанза дақәымшәазацызт. Аибарххара игәабзиара ҭнашәшәаауан. Иблахаҭ гьежьуан. Азныказ дааҭгыланы, иҭсы ааиҭеикырц иақәикит. Амашьына аныҟәашәа ааирмаҷит, аха дзааҭымгылакәа имѡа данын. Иѡнаҽынза харамызт. Шагә имашьына игәашә иадгылан. Иашьаҭәҟьа иацәажәара игәы азыҳәомызт. Рызынтәык ҭабыргы цқьак реиҳәар ахьыҟамлоз игәыҭа иҭхон. Баҭал усгьы аѡны дыҟан. Уи иара дизхон. Зҭаарак аҭак ҟамҭо, ихаҭа уажәы аказы дымҭаауа, иеааиҭых адиван дықәиазарц гәазыҳәарак иман. Ихазы дхәыцларын, ихазы дыгәжәажәарын, иуазыршьа иҷкәынҭәҟьа ицәиҭәахрын. Иашьаҭәҟьа дибарц ахьиҭахымыз, ихаҭа дуаѡы ҽаасҭахазшәа игәы инаҭон. Ихы игәахшәан. Ҷабҷан дышәҭыш ҭшзаха дивагыламзи. Дивагылазма? Еиламҭьахьази. Лыда уахык имала аѡны дыѡнахарын ҳәа ихы-игәы ирҭашәахьазма. Арахь дахьыҟаз, дахьаныз еилкаак имазамкәа, дицәырзеит. Дизымхьчеит. Ихы гәыбҭан аиҭаццхьаза, дзықәшәаз деиҭанарҭәҭәон.

–Уаҳа лыбзарзык мааѡзаци? – Шагә дҭаауан, Ардеи иареи Рашьыҭ иѡеихаҭгыланы, ианынеибартәақәа ашьҭахь.

–Макьана.

–Арҭ амчрақәа ршьапы еиҭых итәоума, изҽузеи?

–Идурҟаҭои, иҽаҳәаны итәазар?

–Убарҭ баша аҳәынҭқар иҭара роуама? – дҭааит Арда леаалалгалан, ахара зегьы амилициеи апрокуратуреи инарыдкыло. – Уск аадыртит ҳәа шәаҳахьоу? – Баҭал илзааигаз акаҳуа ааимылхуан. – Нан, агәхьаа уезаургои! – ҳәа лабхәында иҭа иахь лхы налырхеит. Иара аҭак мҳәазакәа Шагәи иаби днарыдгылеит, акаҳуа иманы.

–Дымҭадырсижьҭеи уамак ҭуам, аинформациа рмоуцт, – Рашьыҭ урҭ дырхашшаауан, ара ирҳәоз иахьаҭахзамыз ирызнеир абеиҭахыз. – Аусҭҭаара заагьы реазыркит, аха алаба, ахы умкыкәан, аҭыхәа узкуам.

–Иҟаҳҭареи, аа?! – Шагә дуаруаруа итәарҭа изыҭшәаран. Ахацәа рнапы, ршьапы ҽаҳәаны итәан, имчымхахаз аҭҳәыс цхыраарак лызрыҭомызт.

–Зиза лусқәа шҭаҟоу? – Рашьыҭ излацәажәоз шьҭа иахигарц цәгьа ибомызт.

–Зынзак дилҭыр акәын иаҳҭахыз, – лҳәеит Арда, Шагә иҭҳа усгьы длылацәажәомызт, иеалеимгалар аныҟамлоз акәымзар. – Лара иара дхынҳәыр лҭахыуп, лгәы ҳзасуам. Арахь иара дзыхынҳәуам.

–Лара дзусҭоу изеилымкаацт – убри ауп иҟалаз, – иҳәеит Рашьыҭ. – Аамҭа аҭахыуп.

–Аиаша уасҳәап, Рашьыҭ, – нацылҭеит лара, – дылзыхынҳәыҭәҟьар ҳҭахзам. Иеиреeиуам, уанаҵьалбеит. Зыбларак ҳаалҭит шаҳҳәо, даеа зыбларак ҳналаиргылоит. Уажәшьҭак дааҳзычҳауа дыҟам. Дылхыбаауашәа, лыгәра имгошәа… Ҳазҭаб лоума ҳара иаҳзымдыруа!

–Аҷкәынра ццакуеит, бымбои, – Рашьтыҭ рымаҳә дихашшаахуан, уи ихымѡаҭгашьа иҷкәынра иазҷыдатәуа.

–Ных, ҳазҭаб урҭ дырфеит, – Арда лгәы иалан. – Инапы ззышьҭихуа дарбан! Заҟантә уенукылои? Лара лгәы ҳзасуам умҳәозар.

–Излауала имѡақәуҵароуп, – Рашьыҭ хаҵеи ҵҳәыси дрылабжьон.

–Иузымѡақәҵо думазар, – Шагә игәаанагара наҵишьит.

–Уахьнеилак лахьеиқәҵара усымзар, даеакы ҳалаҟам, ҳзықәшәазеи, ҵьушьт! – Арда лыгәкаҳара лзыҵәахуамызт. – Урҭ ртәы иааҳмычҳар ҳабаҵо. Ҷабҷан лоуп уажәык ахамышҭыхә каамеҭ иҭагылоу, – лаҵала лызбахә ахь дааиасыхт. Илзаҳаура аадыруандаз, сукәахшамзи!

Илзиурыз здыруаз Рашьыҭ заҵәык иакәын. Ус дхәыҵуан иара дахьтәаз. Иашьеи иҭаҵеи анҵа ашьҭахьгьы, дзызхәыҵҵәҟьоз убри акәын. Аусҭҵааѡ Ҷаарыхә усҟатәи информациа имазамызт, иара инапы ианыз аасҭа. Амҵарсѡҵәеи иареи ртелефон еиҵәажәара дазызырѡуазар, ааи, аусҭҵаара адыррақәа ҟьаҟьаза иалаҟазаауан. Ус акәын иҳәартә иара ибомызт, ус иҟалар ҳәа дшаҵәшәозгьы. Ашәарҭадара амаҵзура азызырѡуазар? Рашьыҭ ихәажьы қақаза иѡеилагылон. Аиашаз, убри амаҵзура дааҵәшәартә иҟан. Амала амаза аргамара азин рымамзар акәхарын. Ус акәымзар, апрокуратуреи амилициеи аҵәгьоуҵәеи иареи реиҵәажәара Ҷаарыхә изымдыркәа даанхозма. Ашәарҭадара амаҵзура рымаза усқәа анҵәырыргоз, дара ирыхәартә ирбар акәын. Иаҳҳәап, аҳәынҭқар уск азбара ашәарҭа иҭагылазар, рымаза аадмыртыр амуа, аусҭҵаара атыгә аҿы иѡеихьазар. Ҷабҷан лус дара реаларгаларызма? Мазала дыррак апрокуратура ирырҭар залымшарызи? Рашьыҭ дзыҵәшәарыз ыҟамкәан.

Цқьа уазхәыҵҵәҟьар, уажәы иихәыҵуаз игәы аатанаҵаҵәҟьеит, амҵарсѡҵәа, зегьы аҵыхәанза избаны, рус рнапы адыркит. Лара шасыс даныҟарҵа аеныҵәҟьа, ателефон изасын, иҟаиҵақәашаз ҳәа дымѡақәырҵеит: заҟа маат иҵшаашаз, уи зҭеиҵашаз иарбан пакетыз, иганы агәам-сам ишалеиҵәахышаз; ашьҭахь, аҵарақәа шиҵшааз анеилыркаа акәхарын, изырѡуаз ирзеилымкаартә, аргыларатә маҭәахәы ирхиазар изнеиуазшәа, ателефон ҿыц изасит. Амилициа, ма ашәарҭадара аусзуѡҵәа зырѡыҵәҟьозар, – уамак еилыркаарыз арбаныз? Арҭ аҵышәа змамыз ракәызшәа даазхәыҵлон иара, аха дара шьаҿаҵҵхьаза дааразa иазхәыҵны еихыргон.

Урҭ иара дахьылаѡеиуаз изкылымҵшыкәа ҟаларымызт. Уи ахьаа аеарҵаруан. Ҷаарыхә иуаа хазы изкылҵшуазар? Аҵәгьоуҵәа шишьҭаҵшуаз усгьы игәы иеанырҵахьан. Ус акәзар. Шьыбжьон инаркны, хәлаанза апакет агәам-сам ҭыҵ ишҭаз изхаанрыжьи? Азәы иҭигарын ҳәа излаҵәымшәеи? Агәам-сам ықәызгоз амашьына ааир, гәарҭак амал аҟьамсар иалакәаҳаны икарыжьрынеи, ма машәырла игәарҭар, аусуҵәа иршарынеи. Адиван дахьықәтәаз иеимырҵысызаргьы, иара деилабылуан, иус еиҵаҟьахар ҳәа даҵәшәаны. Дара адҵа ирҭахьан, аены шьыбжьон ипакет еиқәаҵәа, имал нҭаҵаны, агәам-сам ҭыҵ иҭеиҵарҵ. Игәаҵа мҵа злаирҵәашаз даазхәыҵны, иеааиҭеикхон. Рыдҵа шынаигзахьаз рдыруан. Апакет ҭыргартә аамҭа рыман. Изҭырымгеи? Аҵх ҵәҵара иазҵшызу? Дҵаны, иеза убри аҭыҵ дазкылҵшларҵ агәазыҳәара ааиоуит. Изкылҵшуан, иагьа умҳәан. Зегь заа ирмызбеи нҵәажәқәа. Рылаҵш дааҵашәар, уаҳа акраҭахызма. Рхы иаҵәшәаны, аҵара агәам-сам ирзылхрымызт. Ҷабҷан илуахҭахози?

Дыҵәазшәа-дыҵәамызшәа адиван зны дықәиан, зны дықәтәан. Ихәыҵра иҵхыз иалан. Аҵсшьара дақәиҭымызт. Ашара аеазнакуан. Баҭал дымгылаҵызт. Иара игәы иҵаххуан. Дѡагылан, дындәылҵит. Игараж аѡныҵҟа ааҵәак ыҵагылан, ииҭахымыз машьына хәҭақәак ҭан. Ихы изамырхәақәашаз даеа ҵыҭк иҵшаан, уахь инҭеиҵсан, имашьына аидара ҭыҵ инҭеиҵеит. Имашьына ыҵеигеит. Ишәарақәа ихҟьахьан, иззакәыз ихаҭа изеилыргомызт. Игәы ҵҵәазахьан арҭ ахы-мшык. Агәам-сам ҭыҵ ахьгылаз ихы ақәкны длеиуан. Уи днавагылеит. Аидара ҭыҵ иааҵәа аатиган, инаиргылеит, аҭыҵ ашә аиркырҵ. Машьынақәак амѡа ианын. Руак иара иааивагылеит. Ҷаарыхә амашьына даатыҵит. Рашьыҭ, ихы инапаҿы ишааигозгьы, ишьамхы ҵысуан. Асҵәҟьа шаанза уи араҵәҟьа дабаҟаз, оперативтә уск даанамҵазар.

–Иҿыҵу акыр ыҟоума? – Ҷаарыхә ҵакы раҵәала дҵаауан, иааҵҵәаны ииҭахыз узеилыргомызт.

–Иҟахи… – Рашьыҭ иааҵәа ахәҵә еиларгьежь иааникылан, иѡышьҭихит, аихаҷамаҷа рбжьы цқьа игарҵ. – Макьана иҿыҵу акымзарак, – иҳәеит агәам-сам ҭыҵ анҭаҵшра дахыҵҵакуа. Иааҵәа уахь инҭаиргылеит, иҵсгьы леиқәаҳаит. Апакет еиқәаҵәақәа ѡба уа иҭан, руак, аҵара зҭаз акәын, игәамҭазакәа иргозма, аҭыҵаҿ иҟазамызт. Ҷаарыхә шьҭа иҭахызар еилирхрын. – Шәарҭ акыр шәымоума? – дҵаауан иара, апрокуратуреи амилициеи еидкыланы русура лҵшәак амазар ҳәа, аха рнапы агьшанымыз усгьы идыруан, дрықәгәыҭуазшәа аҵшра аиҭон акәымзар.

–Макьана акгьы ҳамазам, – Ҷаарыхә гызмалрыла дҵышәырччон.

–Мда-а! – иҳәеит Рашьыҭ афымца исны, агәам-сам ипакет ҭызгаз Ҷаарыхә иуаа ракәны, арахь аҷара ара иҭазҷаз ианимбалак, аусҭҷааѡ дааихҭықәгылар ишиныруаз ибарц иеиқәиршәазар ҳәа, агәаанагара хыҭкьараны иааизгәыҷашәеит. – Уара шаанза убаҟаз? – акыр изеилкаауазар ҳәа, дизҷааит.

–Уус ала акгьы саҽым, – ҷабыргны дҷәажәозу, гызмалрак аҷеиҷозу аилкаара уадаѡны, Ҷаарыхә имашьына дынҭалан, дынҭахәашеит.

Уи ихымѡаҷгашьа иахьцалак даҷәшәо, Рашьыҭ даақәхеит. Иара дызҽқәаз рзы дыррақәак аусҭҷаара иамазар ҳәа агәра изгомызт. Ус акәымзар, аенытәи убра рѡыҷьегь реиқәшәара зызкызи? Машәырзу? Ҷаарыхәи иареи уаанзеи аени реицәажәарақәа дрызхәыцуа, имашьына дынҭалеит. Реицәажәара маҷара акәмызт, реицәажәашьақәа хәыц-хәыц игәалаиршәон, иусурахь амѡа дахьаныз. Ҷаарыхә ииҷәахуаз имазу, имамзу ари изеилыргомызт. Аха аусҭҷааѡ маза импыҷакымкәа зыҟалазомызт. Иахьцалак игәра узгозма. Аҳаирбаҭәазала дыбжьаланы, ақалақь дазнеирц игәы ишҭаз, ителефон абжьы геит.

–Аа, Баҭал? – ирҷшқаны иҷа дизҷаауан.

–Ирлас ара уааи! – Баҭал ибжьы қыҷьқыҷьуан. – Нан аѡны дыҟоуп.

–Изла?!. – ахҭкьара жәабжь имашьына ықәыршьқьраа ичаразуа иааникылартә ишыҟаиҷаз дзазхәыцзомызт.

–Умшәан! Аѡны дыҟоуп.

Иҷа «умшәан!» ҳәа дахьирҭынчуаз акәымзар, иаалырҟьаны Ҷабҷан лаацәырҷра иара деиланарқыҷьқыҷьуан. Еснагь ишьи-ишьи еиқәҷо адәы иқәгылаз Рашьыҭ иара убасҷәкьа имашьына лаѡеигон. Уажәык иналҽаҷшра дазгәаҟуа, шьҭахьҟа амѡа дахьаныз, иҷылоз амашьынақәа амѡа ирҭон, аҽар ҭатәазар, – ихы еилагазма ҳәа иазҷаарц рҭахны, рхыс нацәақәа раргәҷысҭа ирыдкыланы, ирҷәиуа идырбон. Иара ибазомызт.

Имашьына, игәашә ишнадиргылазҷәкьа, даатыҷан, агәарҷ дынҭашылеит, амардуан адыдыҳәа дѡаҽагылеит. Амаҷурҭа ашә ааимҷааны дныѡналазар, Ҷабҷан адиван дықәтәан, лҷшра-лсахьа анапхыц-шьапхыц ҟаҷарҭантә даахынҳәызшәа, дыҷшзаза. Амала лылахь еиқәын, нагарҭа змамкәан илзааигәазаз азәы анышә днаҭа даахынҳәызшәа. Лхы ѡышьҭылхын, днаиҽаҷшит. Илаҷш лзышьҭхуамызт, деиқәшәытаха дахьтәаз, лхы лалырҟәит. Уи лыблақәа иара деиларгон. Урҭ дырхыҷшыланы, лара арахь дыҟан изҳәомызт. Лынаур аѡныҷҟа иѡнан, лхаҭа дахьынтәахынҳәызынтә дымгьежьзацызт. Иара лнаѡсан адиван днықәтәан, лшьамхы иқәыз лызнапыык ааникылеит. Аҭак ҟалҷазомызт. Илгәыҷхоз еиликаарц, лгәабзиара зеиҷшраз идырырц, дылҽаҷшуан. Заҟа иара дуазыруаз аҟара, лара дшаҟәазшәа нырра уамак игәыҷалон. Ашышьыҳәа лнапы даахан ианааимпыҷылх, харак идылҷозшәа иара деимнадон.

–Бабаҟаз? – иара данҷаа, лыжәѡахыр аалырҷасит, дахьнанагаз шылзымдыруаз илырбарц. – Исҳәо еилыбкаауама? – инапсыргәыҷала лыҷламҳәа даахеит, лыбла дынҭаҷшыхырц. Илаҳауаз шеилылкаауаз ала лхы аалырҷысит. – Хьаа бымоума?

–Мамоу, – инапсыргәыҷала дахьааиҽаирҷшыз лҷсы ааивнаган, аҭак илҭон.

–Бахьыҟаз саҳәеи!

–Исыздырзом.

–Избан?

–Сыбла хѡаны сыргеит, сааргеит.

–Ибықәымчуазма?

–Иаҳҳәо ҟабымҷар, баҳшьуеит рҳәан, скәаҷза стәан, – лхы лалырҟәыхт.

–Бмашьына арахь аҽы рханы изгылази?

–Смашьына ианҭала убас иргыла рҳәан, исыргылеит.

–Нас?

–Даеа машьынак сҭаргалан, сыбла хырѡеит.

–Дара асабрада рҽазма?

–Мамоу?

–-Бабарга?

–Сыздырзом. Акраамҭа амѡа ҳанын. Лашьцарц агьагымкәа, ҷҳәыск лҽы сынрыжьит.

–Ишҷабхылаҷшуаз?

–Сашшзом.

–Ирҭахызи?

–Уи здырхуандаз!

–Иахьа бзаргеи?

–Иалздрааи?

–Ҽыц быбла хԥазма?

–Ихԥан. Иахантәарак амԥа ҳанын.

–Баазгаз амашьына арбану?

–Уи Аҟәатәи таксиуп.

–Ишҵа?

–Дара сызлааргаз амашьына сҭыргеит Аҟәа. Сыбла хыртит. Уа игылаз атаксист иҳәан, аранза сааигеит.

–Бгәы рҭынч! – иара дԥагылеит. Дымҵазырсыз хара дрымгазаргьы ҟалон, ааигәа ишалагьежьуаз идыршеит ҳәа дхәыцуан, арцәага таблеткак анылзааигоз.- Абри ыжә! – иҳәан, атаблетка налиркит, аҵәыцак азгьы аакәиргылеит. – Быцсы шьа! Аусҭцааԥ иҿцәажәара мчы бзыцшуп.

Хаҵеи цҳәыси реицәажәараз дырцырхагамхарц, фатәҟәак ааигарц ицаз Баҭал дааҭалон. Аԥныҵка данааԥнала, акҿаԥора дазнеин, ипакет ҭаирцәуан. Рҭаацәара зегьы аԥны ишыҟаз збоз Рашьыҭ акыр игәы ҭынчын, аха агәтынчраҵәкьа шьҭа ишырзымхынҳәуаз дазхәыцуан, иагьыгәнигон. Ҷабҷан иаарлас адиван днықәеит.

–Хчык лзаагеи, – Рашьыҭ ица инаидиҵеит. – Акы аалыкәыршәи, аҵша лылалааанза, – иҳәан, ихаҭа имҳара-уаҭах днықԥналан, Ҷаарыхә ателефон дизасит. – Иаҳцәырзаз даргеит.

–Ҷабҷану?.. Ишҵа?

–Убас дааргеит. Изыхкьаз ҳзеилкаазом.

–Ара аус аҵыхәтәанза итҵаатәуп. Дызбар сҭахыуп.

–Уажәы дыцәоуп. Дшааҵшлак дназгоит.

–Уаргьы даараза зҿахә ҿыхра зыхәтоу уакәны уҟоуп.

–Еилыскаауеит, – Рашьыҭ даакәыцсычҳаит.

## АЖӘБАТӘИ АХӘҬА

1

Иҳԥосыз ахҭысҟәа рашьҭахь, мызкы иазынаҵшуа итҳьан. Ари аамҭа иалагзаны, ухшыԥ ззушьҭышаз ҟамлеит узҳәомызт, жәабжьла итәын, аха дара рызынтәык ууанзатәиқәа ирыдҳәалан азын, ҿыц убарҭ реиҿыбаарақәа уажәтәиала иазхон. Уажәы зызбахә цәыргоу амш аҿны иҟалаз ахҭысҟәа зегь еиднакылон. Убри азын ари амш азбахә ус иузыцәахуа иҟамызт, хшыԥзышьҭра ҭәҳәалагьы иазуп.

Уи шәахьа ҽнын. Асабшаз Арзынеи Радицеи ачарақәа рзуны, рабаҵәа рԥонқәа ирдәылпит, уажәтәи ҳаамҭаз азҕабцәа мазала идәылпны хаҵа ишцоз, нас иахьнанагоз рчара реҳәара шцырцәоз еицш акәымкәан. Нас амҿыша аҿны аишьцәа рԥоыцьегьи иааргаз азҕабцәеи рчара ду руит.

Арзына лашьа илыцитаз аҿар Зиза дрылан. Убрантәи ауха заатәкьа дзымхынҳәит. Иахьцалак, гәарцныҳәа реаназырклак, ахәлара иамеханакуан. Арахь амш дараза ианыхәычыз итагылан. Ауха лара, Зиза, лабраа рҿы даангылеит. Лхәычы лан лҿы дыкамзи, иара уа ларгьы дышьҭалеит лжәытә уаҭах аҿы, Леиуан длыманы. Лаб дыццакшәа усура дцахьан. Лара заа дзымгылеит акәымзар, иара аԥнынза днеимгози. Ганкахьала, лаб дахьихьымзаз иаҳагьы еиҕьалшьеит. Аԥны лан лҿы дыказаарын. Амш зны мшык иаԥызазамызт, цхаран, Амра анаакылцхоз ыкан. Лца, деилаҳәаны агәарц дыкәылпар, изхара имала дыхәмаррын, лара лызхара лцсы лшьарын. Иаалыркьаны Шагә имашьына аахынҳәит. Иара дыццакшәа агәарц данаатала, ак ҟалахызма ргәахәуа, ани ацҳаи амаҵурҭаҿ иааицылеит.

–Иухьзеи? – Арда дизцаауан.

–Исыхьраны иҟази? – иара иааҵьеишьеит.

–Аусура уцаны, шьыбжьонынза зны уаакыдгылозар акәымзар, зныкыр ухынҳәхьазма.

–Сқьаадқәа згәылаз схашҭит.

–Зныкыр ас иухашҭны сгәалашәазом ауми исыхьыз.

–Бзиароу цәгьароу исаҳауа сыздыруам, иахьа исхашҭит. Ак саҳарызшәа, ак сныруеит, изакәу сзеилымкаауа.

–Абзиара иазҳәазааит! – аҭшәма ҭҳәыс лыҭшәма днаиқәныҳәеит. – Ариабжьарак чара усуп ҳазлагылоу, даеак абаҳҭахыу.

–Бзиара усны Анцәа иҳәааит! – Шагә иқьаадеизга аацәыриган, даахынҳәуан.

–Сара суцны сцоит, – Зиза даақәгылеит.

–Иахьа быҟаз, бабацои? – Арда дҭааауан.

–Аҵьармыкьа сналаҭшырц цәгьа избом. Леиуан дызгоит. Игәы аасырҿыхап.

–Бца нас! – ан лҭҳа лцара лцәымҭын, аха данхәыцх длықәшаҳаҭын.

Зиза лееиламырхакәа леааибылҭан, лҭа диҭхьеит. Уи ианду дгәыдкыла-дхыдкыла днаулыжьит. Ани аҭеи Шагә иаҭхьагьы амашьына иазнеит. Зиза лҭа дыхәмаруа лаҭхьа дахьгылаз лгәы маҷк илхаиршҭуан. Дамытра дахьырымбацыз рҩыҵьегь маҷк иалашьцылахьан. Лаб данааи, амашьына амҩадунза аладара иҭан. Минуҭқәак рышьҭахь Шагә иҭҳаи иматеи аҵьармыкьаҿ иаанижьит. Лара ак аалхәарц лгәы иҭазамызт. Азынреи аацынреи рзы, аус ахьынзалымуаз, еизылгаз лҭарақәа даареиҷаҳаларц лызбахьан. Даеакала иаузомызт. Лабраа лыцхраауан, аха, лҭарақәа заа инылхыр, дара рыхәда даақәхазон. Зынзак уахь дрызцар иаҳа ирзеиҭьхон ларгьы дызлыҭызгьы. Амала усҟан, луаҭахқәа ааигәа уаҩ дшыҩнамыз аардырыр, аҭьычцәа ахаҩарын. Уск знапы алакызарц зҭахымыз, ҭьычра-қәычрада зҵьыба капеи кылҭәак ҭамлоз, иҟьалахазшәа заҟаҩы ақалақь иалагьежьуадаз. Лцуҭанза рнапы маазози. Илзымдыруаз арцарцәа рынхарҭаҿ заҟантә илбахьази.

Лыҷкәын канфеҭк изаалхәан, ицәыцәуан, инапы кны дахьалагьежьуаз. Игәы аалырҿыхарц лҭахын, уи азакәын аиҳаразак дзаалгаз. Аҭхын аҭшаҳәа иавазар ирзаҩызан. Ақалақь аҿы, ахәыҷқәа ахьыхәмаршаз ҳәа, акы еиҿкааны ирымазамызт. Аҭхынра адырҩегь апарк аус аулон. Аҭсшьацәа аныҟамыз, ахәыҷқәа маҷны уахь инаргозар, русура лҭшәадахозар акәхарын. Ахьҭаха анхарҭа цуҭақҵәа рҿынтә апарк иаҭаауадаз. Зиза аҵьармыкьа лзынхазшәа лбон. Леиуан азлара мцхәы иифаз азыша данаркит.

–Азы сҭахыуп, – ааиҿыҭшәеит иара.

–Аҩны ҳнеиаанза, иаачҳа! – лара инаиабжьалгеит. Ааигәа ахьҭа илалан, илулак ихылехьан, уажәы азы илыржәхыр, ихәда изцәырҭуан.

–Азы сҭахыуп, – ахәыҷы, игәы зыҳәоз имоур, аҭәыуарахь дмиасуази.

–Аеи, уаала!

Азызлақәа днарывс-аарывсит. Каҳуажәырҭак дныҩналгалан, чааик рымылхит. Ицан, ахьцс хеаанза ҳәа, дааҭшит. Иара дзыҭшуазма. Иҭацәыз ҭәыцак аалган, анахь инҭаҭәо, арахь иааҭаҭәо, ацара хылеуан, иан дызҿыз ахьынзеибоз, иаргьы маҷк иеааиқәикит.Нас дмыццакзакәа даҭашьшь ижәуан, аҭәца иҩнапык акәыршаны. Ианындәылҭ даеа маҷк акрыҭирҭақәа ирыбжьан. Шәырк даҳәар лҭахзамызт ихьшәашәацәан азы. Иаргьы акы дахьҭәыуамызт. Аҵьырмыкьа акәша-мыкәша илырбарц агәашә дынҭылгеит.

–Ои! – лҳәан, деиламхакәа даахынҳәит, иҟалаз ззеилымкаауаз лҭа имахцә данкны.

Азныказ лаҭшҭашәараз ҵьылшьон. Урҭ аҩыҵьа еидгылашьас ирымаз лзеилкаауамызт. Ракәзар агәра лгаҭәҟьарц, даеазнык днарыхьцшырц, дынкылцшыр цәгьа илбомызт. Дара, реидгылашьа злаҟаз ала, даагәарҭарц агьаарыгхомызт. Лхәыҷы длыма, аҵьармыкьа аҩадатәи анҭыҭырҭахь лҿыналхеит. Уаантәы дара ахьгылаз харан, дрызгәаҭарымызт ҳәа дгәыҭуан. Аиашаз, уаантәы лынархьыцшра иаҳа имариан. Хымцада дара ракәҭәҟьан! Дара – Дамытреи лусура дызгалоз ахаҭеи. Дамытра ажәақәак налеиҭон. Еиҳаразак, иҭсахы еибакуазма лҳәо, дгәамҭхамҭшәа ицәажәоз егьи иакәын. Иабеибадыруаз? Машәырны еиқәшәазу, еизыразны рееидыркылоу? Ансгьы-арсгьы лара лҭаацәара ус иаламцәажәозар, уаҳа хьаас ирызкашәарызи? Амала иарбан мҩаз рхы ахькыдыз? Лхы-лыхшыҩ зҭаарала иҭәын, инагзаз ҭак лымазамкәан.

Иаалырҟьаны Дамытра лара дышгылаз даахьаҳәит. Лара леылҭәахит. Дгәеиҭазар ҳәа деиҭакылцшуан. Иара арахь дыцшуамызт. Дизгәамҭазар лгәахәит. Лхәыҷы иакәзар – изеилымкаауаз иан лхымҩаҭгашьа ҭынч даргыломызт. Аҩныҟа дылгарц дҟыжуан, лара еидгылаз ахацәа дрызҿлымҳан, иааимырҟьашәа дзықәҭуамызт. Урҭ реидыҭра зеиҭшрахарыз лдыруазарц дазгәаҟуан, арахь изызкылсуаз абалдыррыз, еибырҳәоз лмаҳакәа. Аҵьармыкьа агәы шыҟаз лҿаалхеит, лхәыҷы дылзеиқәкуазар гәалҭарц.

–Аҩныҟа ҳцапи! – иажәа бжа ыфо, иара длыҳәон.

–Ара ҳаҟазар уҭахзамеи?

–Мамоу.

– Ушьҭысхып?

– Аеи.

Дҩышьҭылхит. Ахацәа дахьрызҽлымҳацәаз акәзу здыруадаз, лымч цсадахан, лхәыҷы ишьҭхра лцәыцәгьан. Иара иан леицш дҳаракхон, уажәнатә иубартан. Изын маҭәа иаҳагьы имехак ƙанацон, деилаччы дахьылкыз, дызбоз илылшози ргәахәрын. Ахацәа днарызкылцшыхырц цәгьа илбахуазма, аха лыҷкәын дышьҭыхны дылкын, ус иаби иареи рылацш еиқәшәара акыр ирзымариан, рҩыцьегь убри иацәылыхьчар абыржәы, уи ахацеи иареи анеидгылаз, акырза илҭахын. Дырцырхагамхар иаҳа еиҭгьызшәа лгәы илнатон.

– Аканфеҭ узаасхәап? – ахәыҷы дызлалжьжьашаз лыздыруамызт.

– Аеи нас, – длықәшаҳатын иара, иланаижьуаз акы далацәажәозшәа.

– Умцәыуан, бзиоума? – дналыргылан, аканфеҭ хәхәа неилыркит, ицәыцәуа аамҭа алеихеигарын ҳәа дгәыцуа. – Нас аҩныƙа ҳцоит. Бзиоума?

– Аеи.

– Акаамеҭ ƙаицеит, бара, – акыр зҭиуаз ацҳәыс иаалыдгылахьаз лахь лхы налырхеит, ани ацеи уаҳа агьшаарымхәоз анылба. – Ирыдеибалаз уаҩы изеилымкаазакәан, ус ƙаицарын ҳәа сыƙам.

– Ак иаҳақәазаап, мцада лҩа збахьада, – ажәабжь лзаазгаз илыдгылаз шлакәыз ҩашьомызт

– Икалеи? – Зиза илаҳауаз лгәацхозма, излацәажәоз лгәы рызҩазшәа, даарызҽлымҳахеит, уи анаҩсгьы, ак шлаҳауаз лцәа иалан.

– Икалахи, иесиу агьыƙам, – ҿаалҭит акыр зҭиуаз, иаалыдгылаз цьоукы иртахыз еилылкаарц днарызцшит.

– Кааметс икаицарызи? – Зиза егьи ацҳәыс длызцаауан, аха лара наƙ дныҩналахьан, илаҳауамызт. – Шәызҽу дзустада? – акыр зҭиуаз длазцаахт, уи дшаатацәызцәкьа.

– Ихьзу схашҭит, абра шьттацартак деиҳабуп.

– Икаицеи зырҳәаз?

– Уигьы макьана уҳәан-сҳәануп, аа… – уи ацҳәыс, инароуны иҟалаз алацәажәара мап шацәылымкуазгьы, ихәҳахәтуаз цьоукы аалыдгылахын, аамҭала дааицамсыр амузт, Зиза лычҳара хыжжуан. Лхәыҷы даашьҭылцаан, ацьырмыкьа ааиҩцәаны дналсит. Агәашә дынҭыцын, амашьынақәа лыцрамсырц, ииасааза даарызцшуа, амҩа ааиҩылцәан, илыхәацшуаз Дамытреи егьи ахацеи даарыдгылеит.

– Сыццакуеит, сыжәгарц шәылшома? – амашьына змаз усура дызгалоз иакәын, лхы уи инаизлырхеит.

– Бзымгакәа! – уи имашьына ашә лзааиртит. – Дамытра! – иара лхаца наиқәсиҭит. – Уаала! – рызынтәык амашьына инҭалан, амҩа анаалырх, иара длызцаауан. – Икалеи?

– Макьана цқьа исыздырзом.

## 2

Убри ашәахьа аҿназы амацуцәа ирчаран Марыхәи Ҷаарыхәи ргәараҭаҫ. Ачара аены икарахахьаз ацуҭа еилаз макьанагьы иааизымҩзацызт ашьтәа шьцәа рыда. Ацыхәтәантәиқәа амац зуаз рзы иршьыз ацә ƙата, ацәа ахыхны, еиҫыхны, хәҭа-хәҭа иҭарцахьан, амцагьы аҵарцахьан. Ахьурзы қәаб дара иакәдрыргылахьан, абыста зушаз ааиааныа ҳәа имцшзакәан. Ашьаца аҩныцƙа ҳәсақәак еилдыргон. Ҩыцьа цәаҳәак ақәчага дырхиауан, ачараҵәкьа аены иахнаганы, ашәахьа иахьзарц иааузази амацуцәеи рзы. Азәазәала агәарц италон. Арзынеи Радицеи адәахьы идәылтцәомызт, аҩны аҩныцƙа еилдыргон. Рхацәа аштаҫ амацуцәа ирылан, ҿыц иааиуаз инарцылон. Абхәа ателербага дадтәалан, дзацәажәашаз быргцәак изааиааныа. Мцхәы ашьапықәгылара илшазомызт, ддәылцқәар уамак итахзамызт. Ацшәма цҳәыс, лшьапеихгарақәа лцәыуадаҩны, аҳәсақәа дрылагылан, иҟарцақәашаз надлырбарц. Ҷаарыхә ицьыба телефон абжьы аагеит.

– Иара ауаҭах аҿы аишәа икәын. Радица иаақәылхит.

– Апрокурор соуп изҳәо, – илаҳауан ахаца бжьы. – Ҷаарыхә иаарласзаны дзымбар ƙалазом, – аниҳәа, ирлас дындәылцын, цкәынак лхаца дицхьарц диҳәеит.

– Икалеи? – Ҷаарыхә дааҩнашылеит, лара ателефон наилыркит. – Сзырҩуеит.

– Унапы иану аус аттцааразы, абыржәыцәкьа ууаироуп.

– Уамак ƙамлазар, ачара хыркәшазам, сшәыҳәоит…

–Уамак шцаҟамла, ауаа еибашьит, еилургароуп. Минутк урзыртә аамта утагылоума.

–Иҟалеи?

–Ушиашоу аргыларатә шьтатцарта уазнеи, иҟоу уа иубап. Амилициа уахь ицахьеит. Сузцшуп.

–Иҟаларызи? – Ҷаарыхә ихы дазцаауан, Арзына данааидгылоз.

–Иухьи? – лара макьана даеакала цаашьа лымамызт.

–Апрокурор иаарласзаны сибар итахыуп.

–Уаха акы аауамҳәазакәану?

–Уааир иҟоу убап иҳәеит. Уамак kалеит, изакәу сыздыруам. Аргыларатә шьтатцартаҿ снеирц сыдицеит. Уи Рашьыт ишьтатцартоуми.

–Исырбеи! – ителефон ааимылхын, Арзына Арда лыелыдылҳәалеит. – Уахь шәышцаҟақәоу? – длыршәарц лтахзамкәан, акыр лдыруазар еилылкаауан.

–Хар ҳамазам, сбыкәахшоуп! Уа ибзианы шәеилгакәеит ҳәа саҳаит. Анцәа дышәхылацшааит! Бара бзаси? Акыр шәыхьма?

–Ҳускәа шыбзиахаз басҳәар, бгәы ааҟасцап сгәахәын.

–Анцәа бирманшәалаайт!

–Сан лаҳәшьа ак kаланы лыздырзом, – Арзына ателефон аимадара Зиза лахь ииалгеит. – Зиза, уажәы бабакоу?

–Амашьына статәоуп.

–Бзиарас иҟаи?

–Абзиара? – Зиза зчара ацыхәтәанза ихыркәшамхацыз илалҳәарыз лҷашәомызт, агьылзымдыруазар иаха иеицъын. – Бызцааи? – иатахзамыз азцаара лҷытцашәеит.

–Убрахь Ҷаарыхә ицхьеит, иззакәу сзеилыргом.

–Саргьы цкьа исзеилкаауам. Ак шыkалаз саҳаит. Саб иашьа инхартахь амҩа сануп.

–Исаҳаит, – Арзына ателефон аалыргьежьит. – Уигьы ак лаҳақәеит.

Ҷаарыхә аесидкылара иеыназикит. Иаарлас иееилеиҳәан, имашьына тигарц, агараж ашә шааиртуаз, Марыхә илацш наиқәшәеит.

–Иахьа уабацои, уара? – иара иашьа днаихьзеит. – Ҳазҷу умбазои?

–Исыцхьеит. Рашьыт ишьтатцарта рблу сыздыруам, уамак kалеит.

–Иуҳәо закәи?! – Марыхә иааџьеишьан, даахынҳәит. – Ари ииҳәаз шәаҳау? – аҩонышка Арзынеи Радицеи даарыдгылеит. – Иҟалаз еилкаашьак ҳзамтазои?

–Ардеи Зизеи цкьа агьрыздыруам, – лҳәеит Арзына. – Уҳәан-сҳәанзар?

–Ҷаарыхә апроркурор уҳәан-сҳәан еилиргарц иахьа дицхьозма? – Марыхә уи длыкәшаҳатмызт. – Иара, Рашьыт, сизасуеит.

–Иатахым, – Арзына уи даакәылхит. – Ҳлабжькьар иаха иеицъуп.

–Ацшәмацәа уаҩ ҳаказамкәан, ус ҳманшәалахом ҳасасцәа рҿацхьа.

–Уигьы иашоуп аха…

–Шәцар, шәмаауеи, уа шәаангылома, – лҳәеит Радица.

–Уигьы иашоуп, – Марыхә дааитацеит. – Ҳцап нас.

Иара иаха силkьаз, дзыкәгәыцуаз хатакдааицхьан, мазала диацәажәеит. Уи агәыла матуцәа дшырхылацшуаз ала даниргәыц, Марыхә имашьына атыц иаатциган, амотор цхарц аус шауаз иргылеит. Арзына гәыла цҳәыс ҿаки Радицеи лыцны иааиуан. Атаца ҿа, ахацәа дрылсны, лымала агәарц дзыкәсуамызт. Лара амашьына дынтадыртәан, дара гьежьит. Ҿыц зцсы еидызцаз рхала машьынак италаны ишцаз егьырт рылацш ицамшәацәартә, а-«Жигули» агәарбжьара иныбжьалеит, ачарахь иаауаз даеа цьоукы инарылсуа. Ибзиашәа асаркьакәа хәашьын. Иеиламхакәа амҩаду иангылан. Акырза иҩаскьахьан, Марыхә ателефон иашьа дизасит, уи шьта дахьнеихьаз днеихьан анигәахәуаз.

–Иҟалаз еилыскаар стахын.

–Уажәы телефонла уи ҳабалацәажәо, уа слеир иуасымҳәои.

–Уара, ҳара амҩа ҳануп.

–Усцәкьоу?!. Ус акәзар Рашьыт инхартаҿ шәҩеи!

–Бзиоуп, – ителефон ицәахын, Арзына даалызхьацшит: – Ари излеиҳәо ала, ашьтатцартаҿ ус ҳамазам. Рашьыт инхартаҿ ҳнеирц ҳабжьеигоит.

–Иҟалеи, сукәахшоуп? – Арзына илзымбатәбаран. – Зиза ателефон сеиталзасрын?

–Иаҭахзам, – Марыхә уи дааникылеит. – Телефонла ирҳәарц ртахзам, бымбои, бхы аџьабаа забырбои. Уажәы уа ҳнеиуеит, иҟоу еилаҳкааусит.

Иаџхьа игылаз амашьына даџысырц, иара дыццакуан. Иидыруаз машьынан, аха знапы ианыз дааигәаламшәеит, даџысырц днавалаанза. Ардасан аџсҟы икын, инаѳсан Џьансыхә дҭатәан. Ирыгмызт, ирыцмызт, ишибацыз иҟазшәа иныруа, днарывсуан. Дара ццакзомызт, зныкыр ус иныкәахьазу. Ргәалаказаны еибарччон, убри акәын иҿыцны ирыдибалоз. Асигнал каицан, днарацысзеит. Изцигарыз изымдыруа, абрахь иахьцоз идыруазарц цәгьа ибазолмызт. Раашьа злаказ ала, изырццакуаз ус рымамызт. Зусҟәа зегь еиқәшәаз рыцшра шьҭырххьан.

## 3

Шаанза Рашьыҭ аматцурта дыѳнан, нас ддәылцын, ак каицошәа иѳны даван, збгъы каџсахьаз ибаҳча дыцан, аиаџәара зкәымзаазоз имандаринақәа дрыцагьежьуан. Уск ыказаргьы, иара инапы акымзарак акзомызт. Уаантәы амашьына рҭыц дныѳналеит. Уа кәардәк гылан, дықәтәан. Дызҿыз уаѳы ибарҭамызт, акы далагаргьы итахзамызт. Игәеибафашьа аѳны ирцәицәахуан, арахь уи изырмазомызт, иуазыр дыцнаблаауан даеазны еицшымкәа.

Мызкы цуан, лышасра кьаҿ ашьҭыхь, Ҷабҷан лхы дақәиҭызижьҭеи. Лара лҿылыцсахит. Уамак ацәажәара дақәиҭзамызт, аусура мчылашәа дҭыцуан. Знык акара Шәача дцахьан. Абжьаацнытәи лускәа лнапы рылакызшәа дибон, аха лакәзамкәа дышцоз- –дшаауаз, аѳны дшыѳназ иара иакәызма изызгәамҭоз. Ҷаарыхә ѳынтәка длыцхьахьан, иҿыцыз агьылзиҿыхуамызт. Илҳәац еиҭалҳәон, иахьакәымз дымѳахымкьарц. Аустцааѳ ицсахы еибамкыкәа, уаҳа қьарк ахьизалымхуаз дартәозма.

Ираѳсыз ахәаша аены иаалыркьаны Ҷаарыхә Ҷыжә длыцхьеит. Иара аверсиақәа рацәаны инапы иакын. Руак ҭицаахуазар акәхарын игәааҳәуан Рашьыҭ. Лара апрокуратурахь дышцазгьы ихашҭуан, лҭыц аҿы данимбалак, дызхыкамыз ааигәаламшәозар. Убранза Ҷаарыхә лара дахьлыцхьаз ихьаамызт. Шьыбжьхьафарашьтахьынза лара дзыхнымҳәит. Аиашаз нас Рашьыҭ уи лыкамзаара маҷк дааргәаҭеит. Лара даныхынҳә, иара лҭыцахь даацәырцит.

–Аскааамта иитахызи? – иара дцаауан, аҭакс иаҳарызеи ҳәа заа уамак дазымхәыццәакәа.

–Пҳәыс дааигазаап, – лҳәеит лара, ахышә дахьадтәалаз. – Амеыша чароуп, дыццакуан акәымзар, сықәыргьежьуа уа симазаауан.

–Усҟатәи бықәиргьежьыртә, дзыҿлымҳахашаз иабҳәози?

–Ҷабҷани ара аус зуа азәи еицәажәоны, еидтәалоны, нас ишеидызбалазаалак, ак рыдызбалахьазар еиликаарц итахын.

–Уи закәыхи?!. Иабҳәеи?

–Чаабани лареи зны Шәача амаршрутка ишеицақәтәаз збахьан, убри иасҳәеит, – уи Рашьыҭ ҷыдала ишилырдыруаз дазымхәыцуазшәа аџшра налҭеит. – Уаҳа иасҳәози?

–Бара урҭ уа иббаџәкьазма? – иҷрысуаз афырҭын ихәаеуан.

–Ааи.

–Уаҳа избада?

–Азәгьы. Сымацара сыкан, – Џьансыхәәи Ардасани уи аус иалалгалар лҭахзамызт.

–Изсабымхәеи?

–Иаланахызи? Рѳыцьегь рус акомандировкақәа ирыдҳәалоуп. Еиқәшәазар азкылцшра заҭахызи?

Рашьыҭ итыцахь днахынҳәит. Дара рѳыцьегь амашьынақәа рыман. Иарбан маршрутказ изыкәтәоз?!. Ҷабҷани лареи еиқәшәеит ҳәа знык илҿыцымшәацызт. Илцәахуаз илымази уахи-ени ихы-игәы иҭаз аџхәыс? Арҭ ахәыцыртақәа инарышьтеибаџаз азцаарақәа рацәазан, еицеицшымыз урҭ ртак еишьтаургылар, узызкылсуаз уаҭеимшхаран. Ашәахьа хы-мшын Рашьыҭ ишьапсыргәыца аџырґы илагылазижьҭеи. Ирлас уи дзалцуамызт, ичҳауан ишьапаҿынтә амца, ида ирҭаланы, ишьа ахьеиланаршуаз. Еиҳаразак аѳны дгәартарц итахзамызт.

–Акы унамыцхазои? – иара иееилахәаныдындәылцуан, Ҷабҷан лбжьы анынаихьзоз.

–Сангыла чаик зжәеит, – амц иҳәеит.

Ҩы-мшы раахыс иҭәахуа маҷара дааиуан акәымзар, акы игәы шҭнашьаауаз лзеилмырго дауҟахыз. Дзыхҟьаз-дзынҷаз еилылкаарҷ диаҷәажәартә, лара дманшәаламхеит. Аха чаик ымжәзакәа иара дандәықәлах, дааргьежьны зҭаарак илҭарҷ дааилаххын, ианаамҭаз лыенылкылеит ҳәа лҷхьазеит. Иаҳа иеиҕьын, лара лтәала, иусураҿ днеины, ашьыжьтәи еилахамҭақәа шааилиргалак, дихьзаны диҿцәажәар. Аҩны, иахьцалак Баҭал дшыҟаз, ак цәырылгар лҭахзамызт.

Рашьыҭ иусурахь амҩа данын. Чаабан, акомандировкантә дшыхынҳәыз ала, ахәаша аены заа ателефон дизасхьан. Ашәахьа ашьыжь усура дааирҷ игәы иҭан. Уи аиаша иаразнак иҳәартә дҭаргылатәын. Аҭабырг знык аеахгашьа иеизақәыршәар, иашак иҳәарҷ игәы иҭашәарымиызт. Абарҭқәа зегь зырҿиаз иара иакәызма?!. – Рашьыҭ ихы ахьигарыз изымдыруа, имашьына ашҭаҿ иахьиргылалоз иаанижьын, иусурҭа ҭыҷ дныҩналеит. Ҷыжә заа лусурҭа ҭыҷ дахылахьан. Қьаадқәак изналган, дырмыцхьазакәа инапы нарниҭан, ирхынҳәит. Илуз-илҳәаз акәзар здыруадаз, дызлыхәаҷшуамызт. Игәаҕ пеипеиуан. Чаабан акыргьы дагхон. Телефонла диҷхьарҷ цәгьа имбазт. Убасҟатәи ибара дахыццакуан. Даеа маҷк дааиҷеиҷшырҷ збаны, дтәан. Абан, иара ашҭа дааҭалеит. Дшиҷыларыз абыржәы акәын данаазхәыцуаз. Ибла анҭаҷшра иҷәымҕын. Ахышә аҿынтә иҭыҷ данаахагылоз, Чабан Ҷыжә аҷсшәа шлеиҳәаз иаҳауан. Арахь ааҩналара уи дахьзаанза, Рашьыҭ дызқәыҩҩуаз днықәтан, иарма шьапы адашьма ишықәгылаз, егьи аҟәардә инықәиргылеит. Игәыҭхоз аурҭ бжьы иныруан, инымҷшырҷ ибҕа ашә ахь ирхан. Уи итәашьа иааҩнашылаз дарҩашьазар акәхарын, аҷсшәа мҳәазакәа даашанхеит.

–Нас, – дҭаауан аҭзамҷ икыдыҷшылоз Рашьыҭ, – уажәтәиала Шәача Ҷабҷан хазынеи уареи шәзеиқәымшәазеи?

–Иуҳәо закәи?!. – ишҳазхара иаразнак дамырцәажәеит.

–Ухаҭазар, укҿаҭәиуа акәымкәан, уҿы ааҷены, аиаша саҳәа! – Рашьыҭ ифырҭын гәеилашыра ибжьы рҕәҕәа-рҕәҕәон.

–Иуасҳәо закәи?!.

–Ҿымдыр ҟаумҭан! – аҭзамҷ иазыҷшуаз иакәзамкәан, аханатә диҿаҷшуа, ибла ҭиблаауазшәа, итапанча хырша наиқәикит. Ихыс нацәа ширҭысрыз дазхиа, инапы ҭысуан. – Иаҳа иузеиҕьуп, аиаша ҳәа!

–Аа-а!.. – егьи дбалыбаҭо акаҭа даламхеи, иҳәар даанижьуан, имҳәар дишьуан ҳәа еилимкааи, аха уи ихы иҭашәаз иҿагылоз иҷимыргеи:

–Зегьакоуп усшьуеит. Уҷсымҭаз аиаша уҳәар еиҕьуп.

–И-и-сҳәои?

–Абри аус ҭырҭаауа иназгазом, – аҭықь ааҭиргеит, Ҷаабан иуаҭәа дасны икит, иеиқәа ашьа алҭәраауан. – Уалга! – ахәыцха иитазомызт.

–Исҳәоит!.. Исҳәоит!.. Уаҳа умхысын! Шәача ҳаиниауан, ааи, ааи! Амҷ сҳәазом.

–Дзымҭаурси?

–Аҷараз. Ҳаиқәшаҳаҭны…

Ҿыц аҭықь ааҭгеит. Илахь кылнаҭәан, ихагәҭа кылнажәан, аҭзамҷ иналаҟаҷеит. Ҷабҷан лмашьына ааҭалеит. Лара уи дааҭыҭын, лҿаалхеит. «Ибыхьи!» – Ҷыжә дышлызҭаауаз ҩашьомызт. Егьи лхага ҷшра лгәамҷхазт, арахь, ашә ааимжәааны, дааҩнашылеит.

–Аа-а!.. – арҭәаа ааҭлыргеит.

«Имаскызеи, ишьтәыз бара бакәынеи», – ихшыҩ аҭкараҿ иҭанаҳәон, лара дааҩнаҷалахьаанзагьы. Лара дшәаны ажәак лыхәылшәаанза, итапанча налықәикын, аамҭа иҷәцар ҳәа дшәозшәа, дхысит. Деиҿкаазамкәа, лара хара-бҕьара днеизҟәыҿит. Уи дшышьҭаз игәаҕьны дзылҿаҷшуамызт. Итапанча ахы ларханы ишикыз, дындәылҭит, даеазәы игәыдиҭарызшәа. Еснагьтәи иус наигзозшәа, ҭынч Ҷыжә лҭыҷ дныҩнысуан. Лара дгачамкахон, шьҭа иишьратәы инхаз лара лакәны илбон, лхы еимлагәа икны, лусурҭаҿ дыштәаз, иара дышиашаз ашә ахь днеиуан. Иара амаахь инапы наирхахьан, ахала иаатызшәа имҩа ылнаххьан. Адәахьала дааҩнаҷаларҷ ашә илагылаз ахьчаҩ иҟалаз еиликаарҷ дзымҭааит, реиҳабы итапанча хырша ишикыз аниба. Даеазәы аргама димшьыр ҟамлозшәа, иабҷьар уаҳа имҭәахзакәа, имашьына дынҭалан, ашҭа инҭигеит.

Зда царҭа имамыз усқәак дырҿызшәа, дымццакзакәа амҩа данын. Зда адгьыл дзықәымгылоз аҷҳәыс дышьны, ихаҭа ихала дшықәзаарыз дзазхәыцуамызт. Уи адагьы хәыцырҭак изкашәомызт. Ихшыҩ фырҭынын, ишьа ҷшатлакәын, игәаҭа иҭасуаз урҭын, – иҩныҭҟа еилаҩынтран. Шьҭа урҭ рееиқәыркуазар здыруадаз, иара ихықәкы нагзаны дзалымгацызт акәымзар. Убри акзаҭәык ихы-игәы иҭагьежьуан, аҩны даннеиуаз. Имашьына ҭыҷ ааиртын, инҭеигалан, итапанча азтәарҭак иаақәихын, ишикыз агәашә аиркын, ҭынч

аҩныҟа днеит. Иабҵьар аматҵурҭаҿ иныҟәиҵан, иҵкьаз қьаад бгъыцк ааимҵеиҵан, нҵамҭак ныҟаиҵеит. Ақьаад рбартә еиҵш аишәа агәҭаҵәкьа иныҟәиршәын, ҵәыцак нақәиргылеит. Итапанча аақәихуаны, ителефон абжьы геит. Азныказ агәхьаа имкырц избан, аха иаатигазар, – Ҷаарыхә иакәын. «Аустҵааара аиқәҳәалашьа усырбап!» – гәаныла дизымакаруа, аимадара ааҿаҵиҵәеит.

Уск҆ан Ҷаарыхә дыццакуа амҩа данын. Аргыларатә маҭәахәы рышьҭаҵарҭаҿ данаакылхх, Ҷабҷан лмашьына илаҵш нақәшәеит. Рашьыҵ итәы ибазомызт. Ашьҭаҵарҭа аусуцәа аусҳәарҭа иакәшаны игылан, ашә илагылаз амилициа уаҩ длаишьҭуамызт. Иара, амҩа анирҭа, дныҩналеит. Ҷыжә, лҭыц дзахымцысзакәа, лхы еимлагәа дыштәаз даанхеит. Ҩыцьа амилициа анаҩстәи ауадаҿ аҵсцәа рышьҭашьа ҭырҵаауан.

– Изшьыз дабаkоу? – иара дрызцаауан.

– Аҩныҟа дцазар kалап.

– Ишьҭашәцахьоума?

– Ҳусзуҩцәа ишьҭаланы имцеи.

– Ашәкәқәа анеиқәшәыршәалак, арҭ аморг ахь идәықәышәҵа! – нарыдиҵан, Ҷыжә лахь днеит. – Ирымеикызи?

– Сара иалыздырааи, – лхы лзышьҭхуамызт.

– Уаҳа акгьы аабзымдырзыкәану? Исабҳәаз иара иабҳәахьазма?

– Мамоу, – уамашәа илбазшәа лыцшран.

Илҳәаз уамак агәра имгеит, аха уи ашәкәаҿы излаирбози. Дындәылкьеит. Имашьына аақәырҵәины ашҭа инҭигеит. Излауаз ала ақалақь еилашыҩк мҩа ирлас данысуан. Рашьыҵ иҩны дазааигәахаанзагьы, еилақь агәашә ауаа адгылан. Марыхәи Арзынеи ааихьан. Ахәыҷы дышьҭых дызкыз Зиза лылаҕырз лҿаҳәҳәуан. Уи илыдгылаз, иара ишизымдыруазгьы, лхаҵеи аҭаацәара ирҩызахоз ахаҵеи ракәын. Ҷаарыхә игәеиҭартә раха имамызт акәымзар, еидгыцлан ирылагылаз Ҷьансыхәи Ардасани аарылцын, ртцыхәа рышьҭареыла, ашышьыхәа рмашьына инҭалан, иқәцит. Шагә агәашәцәкьа дадгылан, амилициа днаишьҭуамызт. Ҷаарыхә икалаз шьҭа идырын, Шагә диманы длеит. Рашьыҵ имҳара-уаҭахны иибоз иуадаҿ ииарҭа дыкәиан. Итапанча адашьма иқәыршәын. Амилициа бгъыцк Ҷаарыхә изааирхеит. Иара данаҵхьа зыцшҭәы зхыггаз Шагә инаииркит. «Баҭал, уаби уани анышә ҳаицамоумдан», – анын уа.

– Сзырҩуеит, – Ҷаарыхә ителефон, абжьы анга, илымҳа инадикылеит.

– Икоуи уа? – апрокурор дцааuан.

– Аустцаара аҳаркыр ҳалшоит. Ҳгәааанагарақәа злашьақәҳаргәгәашаз зегьы заакәрылеит.

2009 шықәса Цәыббыра 6
2010 шықәса Хәажәкыра 3
Бзыцта ақытан